

પ્રાચીનકાવ્યસંગ્રહ એ નામનાં ગુજરાતી કવિતાનાં પુસ્તક વડોદરા રાજ્યના ડાઇરેક્ટર ઓફ વર્નાક્યુલર ઇન્સ્ટ્રક્શન રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દારકાદાસ તથા વડોદરાનિવાસી શાસ્ત્રી નાથાશંકર પૂજારશંકર એમની તરફથી પ્રસિદ્ધ થવાને આરંભ થઇ ચૂકેલો હતો, અને તે સારૂં ધણું સ્તુતિ-પાત્ર પ્રયત્નથી હસ્તલિખિત ગ્રંથનો સારો સંગ્રહ તેમણે કર્યો હતો. વડોદરા રાજ્યનું દેશી કેળવણીખાતું મારી દેખરેખ નીચે સુપરત થયા પછી આ સંગ્રહ બાબતમાં મેં તપાસ કરી. તે ઉપરથી જોવામાં આવ્યું કે રત્નાદિ ધનના ભંડાર દટાઇ રહ્યા હોય છે તેમ અનેક વિષયો પર રચેલી કવિતાના ભંડાર દટાઇ પડી રહ્યા હતા, અને તે ભંડારને પ્રગ્નના ઉપયોગસાર બાજુ લાવી તે દ્વારા સહવિચારને પુષ્ટિ આપવી એ લાભદાયક થશે એમ લાગ્યું. આ કવિઓમાં પ્રેમાનંદ, રત્નેશ્વર, વલ્લભ, બાલણ, દયારામ, હરિભટ્ટ, ભોજનેભક્ત, ધીરેભક્ત, ગિરિધર આદિ બહુ પ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રિય કવિઓ આવી જાય છે. રાધાખાઈ તથા દીવાળીખાઈ નામની બે સ્ત્રી કવિઓની કવિતા પણ મળી આવી છે. અને બાપુસાહેબ ગાયકવાડ એ નામના પ્રસિદ્ધ થયેલા ઈશ્વરભક્તની કવિતાનો પણ સારો સંગ્રહ છે. આ સર્વ કવિતા શોધી અને ટીકા સાથે છપાવતાં ત્રણ વર્ષ લાગશે એમ અજમાયશ થઈ છે. એ કામ પૂર્ણ કરવા શ્રીમંત સરકાર મહારાજ સયાહરાવ ગાયકવાડ એમણે રૂ. ૧૨,૦૦૦ બાર હજારની રકમ મંજૂર કરી કીમતી આશ્રય આપ્યો છે અને તેથીજ આ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધિમાં આવી શકશે. આ ઉદાર અનુચારી ગુર્જર પ્રજા અને સર્વ ગુર્જરવાસી ઉપર ઉપકાર થયો છે. એમ સર્વ સમજી જોનારે લાગ્યા વિના રહેશે નહિ.

કવિતા વિષે એક ઇંગ્લેન્ડ કવિ લખે છે કે:—

Poetry is itself a thing of God;
He made his prophets poets, and the more
We feel of poesy do we become
Like God in love and power.

BAILEY.

કવિતા સ્વતઃ ઇશ્વરની એક વસ્તુ છે. ઇશ્વરે કવિઓનેજ પોતાના બધિષ્ઠદાદી કર્યા છે. અને કવિતાને જેમ આપણે અધિક અનુભવીએ છીએ તેમ આપણે સ્નેહમાં અને શક્તિમાં ઇશ્વર પેઠે ધર્મીએ છીએ.

કવિ વિષે વંદ્વિર્ઞવર્થ કહે છે કે:—

Blessings be with them, and eternal praise,
Who gave us nobler loves, and nobler cares,
The Poets, who on earth have made us heirs,
Of truth and pure delight by heavenly lays.

WORDSWORTH.

જેઓએ આપણને ઐશ્વર્ય પ્રેમ તથા ઐશ્વર્ય ઉત્કંઠા આપ્યાં છે તે કવિઓ ઉપર આશિર્વાદ તથા અનંત પ્રશંસા હો; જેમણે દિવ્ય કાવ્યવડે આ જગત્ ઉપર આપણને સત્યના અને સ્વચ્છ આનંદના ઉત્તરાધિકારી કર્યા છે.

આપણા દેશમાં તો કવિને રવિ સમા ગણી તેની બહુ પ્રકારે પ્રશંસા કરવામાં આવે છે.

સ્વદેશમાંના કોટ, રાજમહાલય, ધર્મશાળાઓ, દેવાલય, જળાશય, વિશ્રામસ્થાન, આદિ કીર્તિસ્તંભ પૂર્વના રાજા કે ધર્માત્મા ગૃહસ્થો કરાવી ગયા હોય છે, તેનો જીર્ણોદ્ધાર કરવો એ મહાપુણ્યનું કાર્ય છે, એમ ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, અને સારા રાજાઓ તેમ કરાવે છે પણ ખરા. અને તેથી સર્વ પ્રજાના સુખબોગમાં વૃદ્ધિ થઈ તેમનો આશિર્વાદ મેળવે છે.

કવિના દ્રવતા અન્તઃકરણમાં ઉત્પન્ન ધર્મ સહદયજનોનાં અંતઃકરણમાં પ્રવેશી ત્યાં વસી સુખાનંદ દેનાર કવિતા તેનો જીર્ણોદ્ધાર પણ પ્રશંસનીય અને પુણ્યપ્રદ છે. બાળકથી વૃદ્ધ-રંકથી શ્રીમાન સુધી સર્વને દુઃખમાં વિશ્રામસ્થાન અને સુખને અધિક કરનાર કવિતા એ પણ સાધન છે. એવા એક સુખપ્રદ

સ્પષ્ટનનો છૂંદો દ્વાર પ્રજ્ઞના કલ્યાણસાર શ્રીમંત મહારામધિરાજ કરાવે છે એ તેમના પ્રજ્ઞરંજન કરવાના ઉચ્ચ ભાવમાંનું એક સુચિન્દ છે.

વડોદરા રાજ્યમાં થઈ ગયેલા કવિઓની અપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન કવિતા સંભાળથી પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાના હેતુથી નીચે પ્રમાણે કમિટિ નીમવામાં આવી છે.

પ્રમુખ.

, દિવાન બાહાદુર મણિભાઈ જશભાઈ,

મેમ્બરો.

રાવબાહાદુર અ બાલાલ સાકરલાલ. એમ. એ. એલ એલ. ખી.

ખાનબાહાદુર જમશેદજી અરદેશર દલાલ. એમ. એ. એલ, એલ. ખી.

રાવસાહેબ પીતાંબરભાઈ જેઠાભાઈ.

રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દારકાદાસ.

દરેક અંધની બનતા સુધી અનેક પ્રતો મેળવી તેને શોધી અને ટીકા શબ્દાર્થ આપી વિશેષ ઉપયોગી કરવી વગેરે સર્વ કામ રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસની સંભાળ નીચે શાસ્ત્રી નાથાશંકર પૂજશંકર તથા કવિ છોટાલાલ નરભેરામ આદિ લાયક માણસનાથી ચલાવવામાં આવ્યું છે. પુસ્તકો સંબંધી સર્વ વ્યવસ્થા અને જવાબદારી આ કમિટિ તરફ છે. કમિટિમાંથી કોઇનું ખાનગી દિત કે સ્વાર્થ આ સંબંધમાં ન છતાં માત્ર લોકહિતાર્થ કામ જાણી કમિટિએ આ કામ માથે લીધું છે.

વડોદરા રાજ્ય નિવાસી કવિઓની કવિતા ઉપરાંત ગૂજરાતના બીજા પ્રસિદ્ધ કવિઓની અપ્રસિદ્ધ કવિતાનો ધણો જથ્થો રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ તથા શાસ્ત્રી નાથાશંકરની પ્રશંસનીય શોધથી એકઠો થયેલો છે, અને વધારે જથ્થો એકઠો કરવા પ્રયત્ન કમિટિ તરફથી જરૂરી રાખવો એમ ધારણા છે. આ સર્વ કવિતા પછુ પ્રસિદ્ધિમાં લાવવા યોજના તૈયાર થાય છે, અને તે ઉદ્યમ સફળ થવા ઈશ્વર પાસે પ્રાર્થના છે.

આશા છે કે આ પ્રાચીન ગુર્જર કવિઓની સુંદર તથા બોધક કવિતા-
થી વાંચનારનું જ્ઞાન તથા સદ્ગુણ, રસગતા, રૂચિ, રસિકતા, સહૃદયતાદિ ઉચ્ચ
પ્રકારનાં થઇ વૃદ્ધિ પામશે, અને ગુર્જરવાસી અન્ય સમર્થ કવિઓની કવિતાની
પણ તીવ્ર યાચના થઇ પ્રકટ થશે.

આ પ્રાચીન કાવ્યમાળાને, કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગુજરાતના રાજ્યકર્તા-
ઓ તરફથી તથા ખીજા ધણા સદ્ગૃહસ્થો તરફથી ઉદાર આશ્રય મળ્યો છે,
તેમાટે તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

વડોદરા.

સંવત ૧૯૪૬ ના વૈશાખ
સુદી ૧, તા. ૨૦ એપ્રિલ સન
૧૯૪૦, રવિવાર.

}

મણિભાઈ જશભાઈ.

કવિચરિત્ર.

માલળ.

હવે સો પચાસ વરસ ઉપર થઇ ગયેલા પુરુષોનાં ચરિત્ર ન્યારે સંપૂર્ણ રીતે મળતાં નથી ત્યારે જો બાલણુ સરખા પ્રાચીન કવિનું જીવન વૃત્તાંત યથાસાંગ મળી આવવું એ તો જાણે વિપ્રમ હોયજ એમ છતાં તેની જોટલી હકીકત આજમુઘીમાં અમારી પાસે આપી છે તેટલી આ જગોએ આપી સં-
તોષ પામીએ છીએ. બાલણુ કવિ સંવત ૧૪૯૫માં પાટણમાં જન્મ્યો. હશે એમ અનુમાન થાય છે. એના પિતાનું નામ મંગળજી હતું. પિતા સારા વિદ્વાન હતા. તેમની પાસેથી તથા ગુરુઓ પાસેથી તેમણે સંસ્કૃતાદિનો અભ્યાસ કરે-
લો હતો. એમનું બીજું નામ પુરુષોત્તમજી મહારાજ હતું. તે ત્રિવેદી મોઢા બ્રાહ્મણ હતા.

બાલણુનું બાલ્યવય કેમ વ્યતીત થયું તે વિષે કંઈ હકીકત મળી નથી પણ તેમની યુવાવસ્થામાંથીજ તેમણે અંધો રચનાનો આરંભ કર્યો. હશે એમ જણાય છે. તેમણે કરેલાં હિંદી તથા બાપાંતરરૂપ ગુજરાતી પુસ્તકો પરથી તેમના હિંદી તથા સંસ્કૃત બાપાના જ્ઞાનનું અનુમાન થઈ શકે છે. એમણે પેટે-
લો અથ ક્યો રચ્યો હશે અને છેલ્લો ક્યો રચ્યો હશે તે વિષે પણ કંઈ જાણી-
શકાતું નથી. માત્ર તેમની કવિ તરિકેત્રી જીંદગી વીતી છે એમ તેમનાં કાવ્યો પરથી અનુમાન કરવા સિવાય બીજું કોઈ વિશેષ કાર્ય તેમણે કર્યું હોય એમ માનવાનું કારણ મળતું નથી.

બાલણુ કવિનું ઘર પાટણમાં ધીવટા જીલ્લામાં છે, તેમાં આજ તેમની ગાદી, પાવડીઓ, વસ્ત્રો, અને પૂજના યંત્રો વગેરે છે. એક પૂજારી તેની પૂજા કરે છે. આ ઉપરથી બાલણુ કોઈ મહાત્મા થઈ ગયા છે એમ સમ-
જાય છે. એ વિષે એમ કહેવામાં આવે છે કે, બાલણુના ઉત્તરવયમાં તેમને કોઈ પરમાનંદ અથવા સદાનંદસાગર નામે પરમહંસ ગુરુ મળ્યા હતા તેમની

પાસેથી તેમણે અહતત્વનો ઉપદેશ લેધને પછી સન્યસ્ત દિક્ષા લીધી હતી, તેમ યોગાભ્યાસ પણ આરંભ્યો હતો ગૃહસ્થાશ્રમી છતાં કાવ્યના પુસ્તકો રચ્યા પછી છેવટે જ્ઞાન પ્રાપ્તિ નિવૃત્ત થઈ ઘેર બેઠા યોગાભ્યાસ આચરનાર પુરૂષને લોકો મહાત્મા પદવી આપે એ વાસ્તવિક છે તેની અહતત્વની છાયાસા બાળપણની અથવા તરૂણવયની દેખી જોઈએ. એના પ્રમાણમાં આપણે પુરૂષોત્તમ કૃત અહતત્વ નામે અષ્ટકનો ઉપયોગ કરી શકીએ છીએ એ સંસ્કૃત ભાષામાં અતુષ્ટપ્ વૃત્તથી આ અષ્ટક તેમણે રચેલું છે, અને તેમાં અદ્વૈતનું પ્રતિપાલન કરેલું છે પણ તે એનું અશુદ્ધ છે કે, કોઈ સંસ્કૃત ભાષાના સારા જ્ઞાનવાળો તેનું લખે નહિ કે બીજાએ તેનું લખ્યું હોય તો તરતજ, તેના નાશ કરે પણ આ તો તેમ લખેનું આપણા હાથમાં આવે છે માટે એમ અનુમાન થાય છે કે સંસ્કૃત ભાષાના થતા અભ્યાસમાં કવિતા કરવાના શોખથી અને પોતાની અદ્વૈત તત્ત્વપર રૂચિ દેખાથી આ સ્તોત્ર તેવી અશુદ્ધ ભાષામાં તેમણે બાળપણે રચેનું હશે જે મોટા કવિ હોય છે તે જન્મથીજ કવિતા રચનાની પ્રીતિવાળા હોય છે અને તેથી ભાષાની શુદ્ધિ કે અશુદ્ધિ ઉપર લક્ષ્ય ન આપતા પોતાના મનગમતા વિષયને તે કવિતારૂપે લખે છે એ વાત એટલી સુગમ છે કે તેને પ્રતિપાદન કરવાને વખત શકનાની જરૂર નથી મહત નારાયણભારતી અનુમાન કરે છે તેમ કદાચ માનણે કરેનું અષ્ટક તેના કોઈ નવા વિદ્યાર્થીએ લખ્યું હોય તો તે અશુદ્ધ લખાયું હોય

એમ છતાં જવાન અવસ્થામાં માનણે દેવી ઉપાસક અથવા શાકત પથી હતા એવી દંતકથાઓ આવે છે તેમાંની એક એવી છે કે, -કોઈ મ્લેચ્છ રાજ્યવંશી પાટણની દુકમત ભોગવતો હતો તે વખત તેની પાસે કોઈએ આડી કરી કે, માનણની પાસે સેકડો પુનઃસુરત ઓરતોનો જમાવ થાય છે અને તેમનો ધર્મ ચલાવનાર પૂર્વે થયેલો કનૈયા ગોપિયો સાથે રમતો હતો, તેજ રીતે બાલણ કૃષ્ણાવતારના બાને વિષય કરે છે એવું સાબળીને તર્ત માનણને પકડી મગાવ્યો તે વખતે તેના ગળામાં પુષ્પોનો દાર હતો કપાળમાં ચંદન ચઢેલું હતું, અને માથું ઉઘાડું હતું તેવાજ રૂપમાં એક કોટડી મધ્યે કેદ કરી તાણ વાંશી દીધું ત્યારપછી સાબળી વખતે મ્લેચ્છ હાકેમ પોતાની સ્વારી સાથે પાટણના દરવાજા બાહર પૂર્વ દિશાએ મીરાને સવામ કરવા ગયો તે ઠેકણે જુએ છે તો મીરાના ઓટલા ઉપર તેજ બાલણ, તેજ રૂપમાં (જોને કેદ કર્યો છે તે) બેઠેલો દીઠો તે ઉપરથી કચેરીમાં

તપાસ કરાવ્યો તો કોઠડીમાં પણ જાણે રસ્તે ચાલી આવ્યો હોય એ રીતે શરીર ઉપર તથા પગે રજ વળગેલી હતી. એવું જાણવામાં આવ્યા પછી તર્ત ભાલજીને મુક્ત કર્યો હતો । । ભાલજી શક્ત મતનો હતો તેના પુરાવામાં કોઈ કહે છે કે સમશતીનું ભાષાંતર કર્યું હતું માટે તે દેવી ભક્ત હોવો જોઈએ. કવિ પોતાને મનમાનતો વિષય ગ્રહણ કરે તે ઉપરથી તેની ધર્મશ્રદ્ધાનુ અનુમાન કરવું એ જરાજર નથી માટે તેણે રચેલા સમશતીના ભાષાંતર ઉપરથી તેને શક્ત કહેવાય નહિ. તેણે રામ જાળકીલા પણ ગાઈ છે અને કૃષ્ણનો શૃંગાર પણ ગાયો છે. તેના ધરમાં નારમિંદીની ચિત્રપ્રતિમા અને યંત્ર પૂજનમાં છે તે ઉપરથી પણ તે શક્ત હોવા જોઈએ એમ કહેવાય નહિ કેમકે યોગસાધના નિમિત્ત કેટલાંક બદિ:સાધનમાં સાધક “યથામિમતધ્યાનાદ્વા” એ યોગ સૂત્રના કથન પ્રમાણે યથાર્થિ ધ્યાન કરીને સમાધિ પ્રાપ્ત કરે છે. અમને તો એમ લાગે છે કે ભાલજી મૂળથીજ અદ્વૈતમતનો હશે. અદ્વૈતમતને માનનાર તત્ત્વજ્ઞાને કોઈ દેવ દેવી સાથે વિરોધ નથી હોતો પણ તે તે દેવ દેવીઓને ઇશ્વરરૂપ માનીને તે પ્રેમારપદ જાણે છે. એ રીતે ભાલજી રામ, કૃષ્ણ, અને દેવીના ગુણ ગાયા હશે તો પણ “ભાવજીપ્રભુ રઘુનાથ” એવું તેની કવિતામાં વારંવાર આવે છે તે ઉપરથી નિષ્કલંક શુદ્ધ સત્ત્વભૂતિ રામચંદ્ર ઉપર તેની વધારે પ્રીતિ હશે એમ લાગે છે. જીન્ન દેવ દેવીઓ કરતાં અદ્વૈતમતવાળા રામને અહ્મરજાનના ઉત્તમ અધિકારી માની તેમના પ્રતિ અપૂર્વ ભક્તિ ભાવ રાખે છે એ પ્રસિદ્ધ છે.

ભાલજીની લાગ દશા પછી તેમનું માહાત્મ્ય ઘણું વધ્યું હશે એમ લાગે છે કેમકે તેમનાં વિષે તેમના અનુયાયી ચમત્કારિક વાતો કહે છે. તેમણે દાતજીની ચીરીનું વૃક્ષ જનાવી દીધું, કંદમાંથી નીકળી ગયા, વગેરે. ભાલજીની મૂર્તિ એક પતરા ઉપર ચીતરેલી છે તેમાં તે હડ્ડીવાનખધ લગાવીને ત્રાણાયમ કરતા હોય અને યોગધ્યાનમાં નિમગ્ન હોય એમ દેખાય છે.

ભાલજીની સમાધિ પાટણથી ઇશાનમાં બે માઈલ ઉપર હરિહર મહાદેવની નજીક છે. સંન્યસ્ત દશામાં મૃત્યુ પામેલાને દાટવામાંજ આવે છે. પણ ભાલજી તો જીવતાં સમાધ લીધી હતી એમ કહેવાય છે સંન્યસ્ત દશામાં તેમનું શું નામ રાખ્યું હતું તે જાણવામાં નથી. તેમ તે કયી સાલમાં

મૃત્યુ પામ્યા તે પણ નકી યઇ શકતું નથી. કદાચ તેમની ઉમ્મર ધણામાં ઘણી નેતું વરસની ધારીએ અને જન્મ સંવત ૧૪૯૫ માં ધારી તો સવત ૧૫૮૫ માં તેમણે દેહત્યાગ કર્યો હોય એમ લાગે છે. પણ આ વાતને તાણી આણેલાં અનુમાન સિવાય બીજું પ્રમાણ નથી.

ભાલણે ધણા અંશે કર્યા હશે એમાં શક નથી પણ તેની કરેલી સપ્ત-શતી, કાદંબરી, નળાખ્યાન, રામબાળલીલા, ઉદ્ધવઆવાગમન, ભાગવત દશમ-કંધ, ભીલડી સંવાદ, ક્રુવાખ્યાન, અને રૂકિમણીવિવાહ, એ સિવાય બીજા અંશે હાથ લાગ્યા નથી. એ સદળા અંશેમાંથી કોઈ અંથમા તેણે કવિનામ ધારણ કર્યું નથી એ તેના વખાણવા યોગ્ય વિનયની જાણવા જેવી નિશાની છે.

ભાલણને ત્રણ પુત્ર હતા. તેમાંના વિષ્ણુદાસે રામાયણનો ઉત્તરકાંડ લખીને સંવત ૧૫૪૫ માં પૂરો કર્યો છે. તેના ભાઈ આદિત્યરામને નવલરામ અને અવલરામ એવા બે પુત્રો હતા; અવલરામના વૈજનાથ અને વિશ્વનાથજી. વૈજનાથના સિદ્ધનાથજી અને તેની પુત્રી શિવકુવર બે ચારવર્ષ ઉપર દયાત હતી, જેનો પુત્ર હરગોવિંદ ભાલણના ધરનો વારસ થયો છે. આ પેઢીનામું અમને બરાબર લાગતું નથી; કેમકે ભાલણને થયે લગભગ ચારસો વરસ થવા આજ્યાં તેટલામાં ઘણી પેઢીઓ થવી જોઈએ; વચેની પેઢીઓ ગણત થઈ હશે એમ લાગે છે. ભાલણના ભાઈની પેઢીઓ ઉપર પ્રમાણે ગણવામાં આવે છે પણ ભાલણના ત્રણ પુત્રો પૈકી કોઈનો વંશ વધ્યો કે ત્રણે અપુત્ર હતા તે સંબંધી કોઈ કંઈ જાતાની શકતું નથી. વિશ્વનાથના પુત્ર શિવનાથજી હાલ સુધી ચારંગાખાદમાં હતા એમ કહે છે. ભાલણનો બીજો પુત્ર ભીમ નામે હશે એમ કેટલાક અનુમાન કરે છે. તેનો ત્રીજો પુત્ર ચતુર્ભુજ નામે હતો. ચતુર્ભુજે મોઢેરા પુરાણનું ભાષાંતર કાવ્યરૂપે કર્યું છે.

ભાલણના પૂર્વજ દવે કહેવાતા પણ કથાવાર્તા કરવાના રોજગારથી ભટ્ટ ઉપનામ તેમને પ્રાપ્ત થયું હશે. ભીમભટ્ટ જેણે ઉદ્ધવના નામથી રામાયણ લખ્યું છે તેજ ભાલણનો પુત્ર હશે એમ કોઈ અનુમાન કરે છે પરંતુ તેણે લંકાકાંડ સંવત ૧૬૮૭ માં પૂરો કર્યો છે તે ઉપરથી તે ભાલણ-સુત ભીમ નજ હોવો જોઈએ એમ નકી પણ કહી શકાય. વિષ્ણુદાસે સંવત ૧૫૭૫ માં રામાયણનો ઉત્તરકાંડ લખ્યો છે, આ વાત જેવી ભાલણના

જન્મ સાથે મળતી આવે છે, તેવી ભીમની વાત મળતી નથી આવતી માટે બાલણુનો ત્રીજો પુત્ર ભીમ તે ક્યો એ નક્કી કરવા નેવું છે. તસિ હ મેહુ-તાત્રી સાથે હારમાળામાં વિવાદ કરનાર ભીમ તે બાલણુનો પુત્ર એમ કાંઈ કહે છે આ વાત સબરીત દેખાય છે પણ તે પુરાવાથી સાબીત થવી નોંધએ. બાલણુ સંવત ૧૫૪૫ માં નળાખ્યાન લખ્યું છે તે વખતે તેની ઉંમર ૫૦ વરસની હોય તો તેનો જન્મ ૧૪૯૫ માં થયો સંભવે છે. બાલણુના બીજા ગ્રંથોમાં સાત મળતી નથી પણ તેના ઘણા ગ્રંથો હાથ લાગ્યા પછી આ બાબત પર કાંઈ વધારે અનવાળુ પડી શકશે એમ ધારી હાલ એ વિષે કાંઈ નિર્ણય પર આવવાથી વિરામીએ છીએ.

કવિચરિત્ર.

નાકર.

મોટા શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાનનો રચનાર નાકર નામે કવિ સંવત્ ૧૭૦૦ માં વડોદરામાં થઈ ગયો છે. વડોદરામાં એ કંઈ જગ્યાએ રહેતો હતો તે કાંઈ નક્કી માલુમ પડતું નથી. કોઈ કહે છે કે એ મદનને આપે રહેતો અને કોઈ કહે છે કે એ ધડિયાળીપોળમાં રહેતો હતો એ એ સિવાયનું કોઈ વળી ત્રીજું જ કહેણ બતાવે છે. એ જાતે દેશાવાળ વાણીઓ હતો તેના પિતાનું નામ વીકાણ હતું આટલી હદીકત જે અથ ઉપરથી મળી શકે છે તે કરતા વધારે જાણવાનું કાંઈ સાધન નથી માટે હાલ તો તેના જીવનવૃત્તાત સંબંધી વિશેષ ન જોણતા તેના રચેલા અથોના સંબંધમાં જે જાણવામાં આવ્યું છે તેજ કહીએ છીએ નાકરે ઉપર કહેલા એ અથો સિવાય મહાભારત કડવાંબદ્ધ રચેલું છે જેમાંનું સભા ને ત્રિરાટપર્વ અમને મળી ચૂક્યું છે આ કવિ અથો રચી રચીને બ્રાહ્મણોને અર્પણ કરતો હતો એવા હેતુથી કે તેવડે બ્રાહ્મણો કથા કરી નિર્માહ ચલાવે તેનું તેને પુણ્ય થાય તથા તેની કીર્તિ પણ વધે. એ રીતે શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન તેણે રચીને બ્રાહ્મણને આપ્યાં, પણ તે નાનાં હોવાથી કથા કરતા બ્રાહ્મણને ફાની નહિ, માટે તેનાં મોટા રચી આપ્યાં. શિવવિવાહ તથા ધ્રુવાખ્યાન બન્નેમાં એક બીજાનો ઉલ્લેખ કરેલો છે તે ઉપરથી એ બેમાં પેહેલું ક્યું રચાયું તેનો નિર્ણય થઈ શકતો નથી, તેમ તે રચાયાની મિતિ પણ એકજ લખી છે, માત્ર શિવવિવાહ રચ્યાની તિથિ લખી નથી પણ “કાર્તિકી મગળવાર” એમ લખ્યું છે અને ધ્રુવાખ્યાનમાં કાર્તિક સુદ ૧૧ મગળવાર એમ લખ્યું છે કાર્તિકી શબ્દને કાર્તિકી એકાદશી લઈ શકાય. જો એમ હોય તો સાચે રચવા માટેના બન્ને અથો તે દિવસે પૂર્ણ કર્યા હોવા જોઈએ. અને તેમ હોય તોજ એક અથમાં બીજા અથનો ઉલ્લેખ સંભવે છે કવિ અથની સાલ બતાવતા “સવત્ ૫૮૬ મસત ઉપર” એમ લખે છે તેથી ૧૬૦૦ ની પછીના ગને તે વરસમાં કે ૧૭૦૦ માં કે પછી દશમત ઉપર ૫૨ જોઈલે

૧૦૦૬ માં, એ ત્રણ સાલો સમગ્ર છે. તેમાં છેલ્લી સંબંધિત નથી લાગતી. પહેલી (૧૬૦૦) પણ ન હોવી જોઈએ, કેમકે જો “ ૧૬૦૦ ઉપર ” એમ લખે તો ૧૬૦૦ ઉપર કેટલાંક સાલ તે લખવાનું કવિ શામાટે છોડી દે ? માત્ર વચલી (૧૭૦૦) સંભવે છે, કેમકે તે સાલ જણે કવિઓને ઉત્પન્ન થવાનો કાળ હતો. એજ વખતમાં સામળ, પ્રેમાનંદ, અને બીજા ઘણાં કવિઓ થઈ ગયા છે. પ્રેમાનંદનો જન્મ સંવત ૧૭૦૦ ની લગભગ કલ્પવામાં આવે છે એટલે કદાચ નાકરનો પ્રસંગ પ્રેમાનંદની સાથે નહિ હોય; અને નહિજ હશે, કેમકે જો તે પ્રેમાનંદનો સમકાલીન હોત તો બીજાઓની પેઠે તેને પણ પ્રેમાનંદ પાસે તાલીમ લેવાનો પ્રસંગ આવ્યો હોત. આથી એમજ જણાય છે કે સંવત ૧૭૦૦ માં તેણે આ ગ્રંથો રચ્યા છે માટે તેનો જન્મ સંવત ૧૬૬૦-૭૦ માં હોવો જોઈએ. એ કવિના મૃત્યુ વિષે તો અનુમાન કરવાનું પણ સાધન મળતું નથી, પણ જો અમે આમરી શોધમાં સફળ થઈશું તો કોઈ વખત પ્રજાને એ કવિના યથાસ્થિત ચરિત્રથી માહિત કરી શકીશું.

કવિચરિત્ર.

મુકુંદ.

નાકરની પેઠે મુકુંદનું ચરિત્ર પણ મળી આવ્યું નથી માત્ર એટલું જ. જુનામા આવે છે કે તે યુગળી જાતનો બાહ્ય દ્વારકામાં રહેતો હતો અને તેણે દેશવાનદ નામના ગ્રંથ પુરૂષ પાસેથી હિંદી સાહિત્યના અભ્યાસ કર્યો હતો હિંદી સાહિત્યનો તેણે સારો અભ્યાસ કર્યો હશે એ તો તેના બે અર્થો જો આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે તે ઉપરથી પણ જણાય છે સવત ૧૭૦૮ની સાલમાં તેણે ભક્તમાળ (બ્રહ્મચારી ૧૦૮ ભક્તોના ચરિત્રનું પુસ્તક) લખવાનો આરંભ કર્યો હતો પ્રથમ તેણે કમીરને સંધી શ્રેષ્ઠ માનીને તેનું ચરિત્ર લખ્યું છે કમીરને તે પોતાની માળાનો મેર કરીને વર્ણવે છે, અને હિંદુ તથા મુસલમાન જન્મેને સમાન રીતે રીઝાવનાર કમીર સરખા મહાત્માનીને એવી ઉપમા પડે પણ છે ગૌરખચરિત્ર એ આઠમો મણકો છે બીજા પણ મણકો હશે પણ તે હજી મળી આવ્યા નથી સવત ૧૭૦૮માં તે અથ રચવા જટલી શક્તિ ધરાવતો હતો માટે તેનો જન્મ સવત ૧૬૬૫—૭૫ માં હશે એમ અટકળી શકાય છે અને તેથી વડોદરામાં બ્યારે નાકર કવિ અથો રચતો હશે ત્યારે દ્વારકામાં મુકુંદ કવિ ભક્તમાળ જનાતો હશે એમ લાગે છે અસ્તુ મુકુંદ કવિ પોતાની માતિ તથા ગુરુ નામ પોતાના કાવ્યમાં આપે છે પણ પિતા માતા સજ્જી કાઈ છંસારો કરતો નથી યુગળીઓ રણુછોડજીના પૂજારા છે તેથી તે દેવની શ્રદ્ધા તેને વિશેષ હશે, કેમકે પોતાના અંતમાં રણુછોડજીનું નામ તે ઘણી વખત મોલે છે આ કવિના મરણની સાન મળી આવી નથી આ પુસ્તકમાં છેવટે દયારામ તથા ગિરિધર કવિના અર્થો દાખલ કરેલા છે તે બે કવિના ચરિત્ર પાછળ તેમના અર્થોમાં આપી ગયા છીએ માટે અહીં આપ્યા નથી

ગ્રંથવિવેચન.

જૂના કવિઓમાંથી જેનાં પુસ્તકો હાથ લાગી શક્યાં છે તેમાંનો બાલણ એક છે. બાલણ સંસ્કૃત ભાષામાં નિપુણ હતો એ તેના અથો ઉપરથી જણાય છે. એણે રચેલા અથોમાંથી રામબાળલીલા, ઉદ્ધવઆવાગમન, રૂઝિમણીદરણ અને નળાખ્યાન એ ચાર અથો આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે. બહુધા બાલણે સંસ્કૃતમાંથી પદ્યમય ભાષાતર જેવા કરેલા અથોમાંથી નળાખ્યાન, સપ્તશતી અને દ્રાદંબરી એ જાણવામાં છે તેમજ રૂઝિમણીદરણ પણ ભાગવતમાંથી ભાષાંતરરૂપે ગ્રહણ કર્યું હોય એમ જણાય છે, પણ આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલો પેટ્ટેલો અંથ જે રામબાળલીલા અને ઉદ્ધવઆવાગમન તે સંસ્કૃતનું ભાષાંતર હોય એમ દીસતું નથી. એ સ્વતંત્ર રીતે લખેલા બન્ને અથો કવિની ઉત્તમ વર્ણનશક્તિ બતાવી આપે છે. રામ સરખા ઉત્તમ પાત્રની બાળલીલા જેવી રીતે વર્ણવવી જોઈએ તેવી રીતે કવિએ વર્ણવી છે, એટલુંજ નહિ પણ મનુષ્યસ્વભાવનું, બાલ્યાવસ્થાનું ઉત્તમ ચિત્ર આપવામાં પણ તેણે ઓછી નિપુણતા બતાવી નથી. રામબાળલીલાનું વર્ણન દીવાળીબાઇએ કરેલું છે તે, જેટલું સાદુ હોઈને ચિત્ર વેધક છે તેટલુંજ આ અલંકૃત હોઈને મનોહારિ છે. કસાયલા કવિની કલ્પમયા જે લેખ લખાય છે તેમાં શું વિશેષ હોય છે તે જોવાનો આપણને અહીં એક સારો પ્રસંગ મળે છે. આ વર્ણન બાલણે પદરૂપે કર્યું છે અને તે પદ પણ એવાં કે જે મૃદુવાદની સાથે ગાવામાં કામ લાગે. કેટલાક પદ વૃત્તના તાળને અનુકૂળ પડે એવાં પણ છે. જુઓ પદ ૧૦ મું તેમાં લખે છે કે,—

“શીશ સાંકડે રાખીને, ધાલે માથે ચાક,
વળી ધુધરીઆળી જોડણીને, માથે મોતી લાગ;
મૈયા લાલને શણગારે, ચાલો જોવા જઈએ.”

જુઓ પદ ૧૨ મું.—

“ મૈયા ખાવરી થઈ રે, મૈયા ખાવરી થઈ;
 પ્રભુને લૂગડે લપેટયા, લાલ દીઠા નહિ રે,
 મૈયા ખાવરી થઈ ”

છલાદિ એમા પદોની ધાટીજ માત્ર વખાણવા લાયક છે એમ નથી.
 વર્ણન પણ તેવુંજ છે. ૫૬ ૧૫ મામાં બાળકને શાંત કરવા સંબંધી સ્વભાવ-
 વર્ણન કરતાં કવિ લખે છે કે,—

“ કડું થાપટ થાપટ પાણુ, કડું થાપટ થાપટ પાણુ;
 રમો રમો રધુબા રામ, કડું થાપટ૦
 થાપ્યા બ્રહ્મા થાપ્યા શંકર, થાપ્યા નિગમ ચાર. ૧
 વિશ્વાવસુ ને વસુધા થાપી, કાઈ ન પામે પાર;
 કડું થાપટ૦ ૨

છત્યાદિ વાંચનારને તરતજ સમજાશે કે એ વર્ણન બાળલીલાને કેવું
 તાદૃશ બતાવી આપનારું છે. આ ઉત્તમ અને વત્સલ રસથી પરિપૂર્ણ ગ્રંથ
 અમને પૂરો મળી શક્યો નહિ એ માત્ર શોચનીય છે.

હૃદયઆવાગમન એ પણ રામ બાળલીલાના જોવાજ સુંદર ગ્રંથ છે.
 હૃદય ગોકુળમાં આવ્યા પછી ગોપીઓ તેમને પ્રશ્ન કરવા માંડે છે ત્યાંથી
 એનો આરંભ થાય છે, અને તેમાં ગોપીઓ, રાધા તથા યશોદા વગેરેના
 મનોવિકાર વર્ણવી બતાવ્યા છે. “ કુબળ ઉપર પ્રીતિ કરીને અમને વીસારી
 મૂક્યાં ” એ વર્ણન કરતાં કવિએ કાંઈક પરકીયાખંડિતાતું સ્વરૂપ વર્ણ્યું છે.

ત્રીજે ગ્રંથ રૂકિમણી હરણ છે તથા ચોથો નળાખ્યાન છે. આ બે ગ્રંથો
 વિશે વધારે બોલવા જેવું નથી; કેમકે તે ધણે અગે બાપાંતરરૂપ છે. કેવળ
 બાપાંતર છે એમ નથી તેમ વિષય માત્રનું ગ્રંથ કરીને પ્રેમાનંદની પેઠે
 સ્વરૂપનાથી વિસ્તાર કર્યો છે એમ પણ નથી. કેટલીક જગોએ સંબંધ મેળવી-
 ને મૂળ ગ્રંથના શ્લોકનું વર્ણન પડતું મૂક્યું છે, કેટલીક જગોએ મૂળમાં નહિ
 તેવું સ્વતઃ કલ્પિત લખાણ પણ કર્યું છે, તેમ કેટલીક જગોએ શ્લોકનું શબ્દશઃ
 બાપાંતર પણ છે પરંતુ એકદરે તેને બાપાંતરરૂપજ કહેવું ઠીક પડે છે,
 કેમકે ધણો ભાગ તેવું છે. રૂકિમણીહરણના કડવા ત્રીજામાં, રૂકિમણીએ મો-
 કસેલો બ્રાહ્મણ કૃષ્ણની પાસે ગયો પછી કૃષ્ણ તેને સમાચાર પૂછે છે. તેવર્ણવતાં

કવિ શું લખે છે તે જોવાથી અમલ મેળવ્યા સિવાય પણ વાંચનાર બાણી શ-
કશે કે એ ભાષા અને ધાટી સસ્કૃત ગ્રંથોની છે. તે લખે છે કે—

“ ધર્મસ્થાનક ધરોછો, દૃઢ આવે સંતોષ;
લૌલુપ્યપણું છાંડે નહિ, વિપ્રને મોટા દોષ;
યથા લાલ સંતોષ વર્તે, તજે નહિ નિજધર્મ;
અખિલ કામના તેહની, પોહોએ પાળતાં નિજધર્મ.

ઇત્યાદિ. રૂઝિમણીહરણ પાછલા બે ગ્રંથોની પેઠે પદ્યબદ્ધ નથી, પણ
કડવાબદ્ધ છે, અને તે કડવામાં પ્રાસાનુપ્રાસ વગેરેની રચના પણ ઠીક
કરી છે. જેમ,—

“ પ્રહાર સાલે, રૂધિર ચાલે, વીર ઝાલે શીશને;
યોધ બળિયા, ભૂમિ ઢળિયા, બાણે બળિયા ઇશને;
થયા ખોડા, પડયા ઘોડા, કર્યા બોડા હળધરે;
છાંટ નાસે, પ્રહાર ત્રાસે, પેર પાસે, શી કરે.
શૂર સાથી, હણ્યા હાથી, ભરે ભાથી, બાણની;
ભીડ ભારી, મહી સારી, પાગ પસારી, પ્રાણની. ”

ઇત્યાદિ (કડવું ૯ મું).

રૂઝિમણીહરણ ત્રેમાનંદ કવિએ પણ ભાગવતમાં લખેયું છે, પણ તે
અપૂર્ણ હોવાથી રૂઝિમણીને કૃષ્ણ લેઈ ગયા તે પ્રસંગ તેના શિષ્ય સુંદરે પૂરો
કરેલો છે. આ બે મોટા કવિઓના એકજ વિષયના ગ્રંથોને પડછેનાખી દોઢા
આપવાનું કામ અમે રમત વાચકને માટે રહેવા દેઈએ છીએ.

નળાખ્યાન વિષે પણ એજ પ્રમાણ છે, એટલે તે બન્ને કવિઓનું લખેલું
છે ત્રેમાનંદનું નળાખ્યાન તો નુપ્રમિદ્ધ છે એટલે તે વિષે કાંઈ કહેવા જેવું
નથી. આ ગ્રંથ પણ વાચનાગ્ને પ્રત્યક્ષ છે મહાભાગતમા વ્યાસ મહાત્માએ
લખેલા નળાખ્યાનનું આ અમે પાઠ્ય કયું તે પ્રકારનું ભાષાંતર છે, એ નીચે
આપેલા થોડા નમુના ઉપરથી વાચનાર બાણી શકશે—

નળાખ્યાનના આરંભના નમુનાં વર્ણન કરતાં વ્યાસ લખે છે કે—

અતિષ્ઠન્મનુજેન્દ્રાણાંમૃદ્ધિદેવપતિર્યથા ।

ઉપર્યુપરિસર્વેપામાદિત્યદ્વતેજસા ।

ભાવણુ તે જગોએ કષ્ણે છે કે,—

કીર્તિવંત બળવાન હરીશો, નળનામે રાજાન;
તેના ગુણ અમિ કેઈ પેરગાઈ, ઈંદ્ર જેવો મતિમાન.
તેજે તો તિ સૂર્ય સરીખો, પૃથ્વીપતિનું પામ્યો માન;
બ્રહ્મણ્યોવેદવિચ્છૂરોનિપથેપુમહીપતિઃ ।

બ્રાહ્મણને અતિદાન દેતો, નામ હવું દાતાર;
દયાવાન નવ રાય છિં, વેદનો પામ્યો પાર.
અક્ષપ્રિય.સત્યવાદીમહાનક્ષૌહિણીપતિ ।

શૂર સાચો તપસ્વી છિં, ઘુત વિદ્યા સમજિ પ્રાણ;
સત્યવાદી સેનપતિ છિં, કેા કરિ ગુણ વિખ્યાણ.
ઈન્દ્રિયોત્તરનારીણામુદાર સંયતેન્દ્રિય ।

સ્વરૂપ સુંદર જોઈને, કામની વાધિ કામ;
ઉદાર મનનો રાયજી, જેવા રધુવર રામ.

રાક્ષિતાઘન્વિનાંશ્રેષ્ઠઃસાક્ષાદિવમનુઃસ્વયમ્ ।

શરણાંગતનું રક્ષણ કરતા. પુરૂષ છિં પુણ્યવાન;
ધનુષ્યધરમાં મનુ જેવો, નળરાજ બળવાન.

સોળમા અધ્યાયમાં, બીમ રાજાએ દમયંતીને અને નળને શોધવા
મોકલેલા બ્રાહ્મણોમાંનો એક સુદેવ નામે બ્રાહ્મણ મુગાહુના દેશમાં જઈ ત્યાં
દમયંતીને જુએ છે. તે પ્રસંગનું વર્ણન કરતાં વ્યાસ તથા ભાણુ શું કહે
છે તે નીચે આપ્યું છે,—

યથેયંમેપુરાદૃષ્ટાતથારૂપેયમંગના ।

પૂર્વે જેવી જોઈ દમયંતી તેના જેવી રૂપવાન;

ઋતાર્થોસ્મ્યદ્યદ્દેષ્માલોકકાન્તામિવશ્રિયમ્ ।

૮

(એનો અર્થ બાપાતરમાં નથી)

પૂર્ણચંદ્રનિભાંશ્યામાંચારુત્તપયોધરામ્ ।

પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેવું, મુખ દિસે ગુણવાન.

૯

સુંદર વર્ણવાળી દમયંતી આ, સ્તન ભારે નમંતી;

કુર્વંતીપ્રમયાદેવીસર્વાવિતિમિરાદિશઃ ।

૧૦

ઉજેહ કરતી ચહુ દિશામાં, દમયંતી મતિવંતી.

૧૦

પૌર્ણમાસીમિવનિશાંરાહુગ્રસ્તનિશાકરામ્ ।

અહણુકેરી રાત્રી છે, પતિ ચંદ્રથી થઈ મલીન.

પતિશોકાકુલાંદીનાંશુષ્કસ્ત્રોતાંનદીમિવ ॥

૧૧

વિધ્વસ્ત્રપર્ણકમલાવિત્રાસિતવિહંગમામ્ ।

હસ્તિહસ્તપરામૃષ્ટાંબ્યાકુલામિવપદ્મિનીમ્ ॥

૧૨

આદી નદી તથા કમળવાળી તલાવડીની કપમા આપી દમયંતીને વર્ણી છે. બાલણે તે સઘળાને ઠેકણે માન એટલુજ લખ્યું છે કે,

પુષ્પ ખરિયાં વૃક્ષનાં, તેવી નારી દીસે દીન.

૧૨

એવી રીતે ઘણે ભાગે બાપાંતર જેવું, કેટલીક જગોએ બાપાંતર છોડી દીધેયું, કેટલીક જગોએ મૂળનો અર્થ બદલી નાખેલો, કેટલીક જગોએ મૂળમાં નહિ તેવો વધારો કરેલો, એવી રીતે બાલણે અપૂર્વ નજાખ્યાન લખ્યું છે. મૂળ અથ સાથે બધું નજાખ્યાન સરખાવીએ તો ઉપર કહ્યું તેવું જ જણાશે તથા પિ કવિએ તેની સંખ્યા ઘટના એવી કરી છે કે ક્યા શું છોડ્યું છે અને ક્યાં શું વધાર્યું છે તે સૂક્ષ્મ અવલોકન કર્યા વિના ધ્યાનમાં આવે એવું નથી. કવિનો મત કદાચ એમ હશે કે સમૃદ્ધ અથોમાથી જે વિષય પ્રાકૃતમાં લાવવા તેના મૂળ કથાભાગમાં કાર્ધદ્વરદ્વાર ન કરવો, અને તેથીજ કદાચ પ્રેમાનંદ દમયંતીના સ્વયંવરમાં જે રમય વર્ણન કરી શ્રોતાઓને હમાખ્યા છે તેવો કપોળ કવિપત ભાગ આ કવિએ લખવો દૂરસ્ત નહિ ધાર્યો હોય.

આ નળાખ્યાન કવિની બીજીવારની કૃતિ છે. પ્રથમ તેમણે જે નળાખ્યાન લખ્યું હતું તે કોઇ લેઈ ગયું અને તેણે પાછું ન આપ્યું ત્યારે આ ફરી લખી દાઢ્યુ છે. કવિની પ્રથમ કૃતિ આના કરતા કદાચ વધારે સુંદર હશે એમ અનુમાન થાય છે કેમકે ઉત્સાહના પેહેલા તરંગનું તે કાર્ય હતું. આ વિશે કવિ નળાખ્યાનને છેવટે લખે છે કે,—

“ નાગર માટે શ્રમ દુવેળા, કવિને કરમે લાગ્યો જ;
ધ્રુવાખ્યાન ને નળાખ્યાન બે, પુનરપિ કરી અનુરાગ્યો જ.
ગાંધીને કેવું મરી માટે, મૂર્ખ જાણે નહિ મરીની ખોટ જ;
ગુરૂકૃપાએ કવિતા સાગરમાં, આવે અંથરૂપી ભરતી ઝોટ જ. ”

ઇત્યાદિ.

આ કવિની ભાષામાં આજના કરતાં કાંઇક ફેરફાર દેખાય છે. છે, કરેછે, તે, હવે, અમે, વગેરેને બદલે છિં, કરિછિ, તિ, હવછ, અમિ, વગેરે રૂપ લખ્યાં છે.

ભાલજી પછી નાકર કવિકૃત શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલા છે. નાકર જાતે વાણીઓ હતો તથાપિ તેની કવિતા ઠીક છે. શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન ધણી કવિઓએ લખેલાં છે તથાપિ નાકરે તે વિસ્તારથી વર્ણવીને મોટાં કર્યાં છે. સંસ્કૃતમાં પાર્વતીપરિણય નામે પુસ્તક છે, તેમજ કુમારસંભવ કાવ્યમાં પણ શિવવિવાહનો પ્રસંગ છે, તેના જેવું તો આ નથી તથાપિ કેટલીક જગ્યાએ પ્રસંગ ઠીક વર્ણવ્યા છે. જો કવિએ હજીપણ એને વિસ્તારી રસમય કરવા ધાર્યું હોત તો બન્ને વિષયોને તે સુંદરકાવ્ય રૂપે વર્ણવી શકે એવા એ કૃણદ્રૂપ વિષય હતા. પતિની આજ્ઞા ન માનવાથી સતીનો નાશ થયો, અને પતિમાજ્ઞા ચિત્ત રાખવાથી પાર્વતીને શિવ સરખા પતિ મળ્યા, એ બોધ શિવવિવાહમાંથી મળે છે. દૃઢ નિષ્ઠાનું કેટલું મોટું બળ છે, તથા સદાચારથી અને પ્રશ્નરમ્યિતથી અનુપ્પ ક્વે હૃદયસ્થ પદવી પામી શકે છે તે આપણને ધ્રુવાખ્યાન શીખવે છે.

આ પુસ્તકમાં ત્રીજા મુકુંદ કવિના ગોરક્ષ તથા કબિરચરિત્રના બે અંથ દાખલ કરેલા છે. મહંદર નામે યોગીના શિષ્ય ગોરક્ષનાથની ચમત્કારિક ઉત્પત્તિ તથા ગુરૂ શિષ્યના યોગસિદ્ધિ સંબંધી ચમત્કારોનું વર્ણન આ અંથમાં

છે. આ અંથ કહવાખદ છે. કૃષ્ણચરિત્રમાં કૃષ્ણની અનેક રીતે કહેવાતી ચમત્કારિક ઉત્પત્તિ, કૃષ્ણની દૃઢતા, તેની એક નિષ્ઠા, તેનું જ્ઞાન, તેનું મહા-ત્મ્ય, તેની ચમત્કારિક યોગસિદ્ધિ વગેરેનું વર્ણન છે. કવિની કવિતા સારી છે. બાપામાં કોઈ કોઈ જગ્યાએ હિંદુસ્તાની ઢંગ દાખલ કરી દીધી છે. કૃષ્ણચરિત્રમાં કેટલાંક કવિત હિંદી બાપામાં છે તે ઘણાં સરસ છે તથા તે ઉપરથી વાંચનારને સેહેજ માલમ પડે છે કે મુકુદે હિંદી બાપાના સાહિત્યના અથોતુ સારાં અધ્યયન કર્યું હોવું જોઈએ.

નવમો અંથ દયારામકૃત ભાગવતાનુક્રમણિકા છે. ભાગવત અંથ જ્ઞાન, ભક્તિ, અને પૈરાગ્ય ત્રણેનો બોધ કરનારો પ્રમાણ્યૂત ઉત્તમ અંથ છે, એ સર્વ કોઈને વિદિત છે. એ ભાગવતમાં જે તત્વ સમાયલું છે તેનાં મુખ્ય બેતાળીસ પ્રકરણ પાડીને તે દરેક પ્રકરણમાં શું શું વર્ણાયું છે તે પ્રથમ કહ્યા પછી દરેક પ્રકરણમાં કયા સ્કંધના કેટલા કેટલા અધ્યાયનો સમાવેશ થાય છે તે કહ્યું છે તે પછી પ્રત્યેક સ્કંધના અધ્યાય તથા તે અધ્યાયની કથાને, સંક્ષેપમાં નિર્દેશ કરી જતાવ્યો છે. આ અંથ જેમણે ભાગવત જાણ્યું હોય તેમણે તે તે કથાઓ સ્મરણમાં રાખવા ને બહુ ઉપયોગી છે. પાછલાં પુસ્તકમાં આપણે હરિદાસકૃત ભારતની અનુક્રમણિકા જોઈ છે તેના જેવી આ છે; ફેર માત્ર એટલો કે હરિદાસે અધ્યાયવાર અનુક્રમ જતાવ્યો નથી અને દયારામે જતાવ્યો છે.

બીજો અંથ કૃષ્ણજન્મખંડનો ગરબો છે. એમાં કૃષ્ણના જન્મ-થી આરંભીને કૃષ્ણ જાણણીલા અને કૃષ્ણચરિત્ર સંક્ષેપમાં ગાયું છે. દયારામભાઈએ ૩૪૩ પદ અનેક કરેલાં છે, તેમાંથી કેટલાક સારાં સારાં પદ પણ આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલાં છે

દયારામ પછી ગિરિધર કવિકૃત તુલસીવિવાહ અને પદ એ દાખલ કરેલાં છે. જલધરની સ્ત્રી વૃદ્ધા એજ તુલસી છે. એ તુલસી અવંતીના રાજાને ત્યાં પુત્રી થઈને અવતરી તથા વિષ્ણુભગવાન સાથે તેનો વિવાહ કર્યો એ સંબંધી વર્ણન એ અંથમાં છે. એ વિવાહ ગિરિધર કવિએ અતિ સુંદર વર્ણવ્યો છે. વિષ્ણુની જનનમાં નારદ વેધીશાળિયા, દેવો જનનક્યા, અને વરના તરફથી સ્ત્રીઓમાં પાર્વતી આગેવાન, ધત્યાદિ વર્ણન રમજ આપે તેનું છે. ગિરિધરનાં પદોમાં કેટલાંક તો હિંદોળાનાં કીર્તન છે જે

હિ દોળાના પ્રસંગમા ઓઝોમા ગાવાને કામ નાગે એસા છે, તથા બીજા કંઈકાક હિંદુસ્તાની છે હિંદુસ્તાની પદો તરફ જોતા એમ લાગે છે કે એ પદ ગિરિધર કવિએ કવિતાની પરિપક્વ અવસ્થાએ કરેલા હશે, કેમકે તેમા જે જે અવગર આપી વર્ણન કરેલું છે તે તે મનને ચમત્કાર ઉપજાવે એવું છે.

આ રીતે ચાર ભાવણના, જે નાકગના જે મુકુદના, ત્રણ દયારામના અને બે ગિરિધરના, મળીને તેર પુસ્તકો આ કાવ્ય અથવા સંગ્રહલા છે દયારામના તથા ગિરિધરના પદ એ પણ એક જાદુ જૂદું પુસ્તક ગણી લીધેલું છે આ સંગ્રહથી જૂદા જૂદા કવિઓ ૧૧ જૂદી જૂદી કાવ્યનલી એકત્ર જોવાને બની આવશે અને રમગીતે તેમાથી કોઈ અપૂર્વ આનંદ પ્રાપ્ત થશે

॥ श्रीजगदीश्वरायनम ॥

भालणकृत

रामवाळलीला.

पद १ लुं.

- थया भगण तेज भकाश, ऐ ३५ कुणु कणे;
अवनिकारणु श्रीअविनाश, भहा३५ कुणु कणे. १
- किरीट मुकुट शिर सार, ऐ ३५ कुणु कणे;
शोभे दिनकरनो जणकार, भहा३५ कुणु कणे. २
- शोभे भृगभद तिलक ललाट, ऐ ३५ कुणु कणे;
सुद अष्टमी सोमनो घाट, भहा३५ कुणु कणे ३
- शोभे अणुजनेणु विशाण, ऐ ३५ कुणु कणे;
ભરી ભૃકુટી તે ધનુષ્ય આકાર, ભહા૩૫ કુણુ કણે. ૪
- મકરાકૃત કુડળ કાન, ऐ ३५ कुणु कणे,
अग धँदु हणदर वान, भहा३५ कुणु कणे. ५
- शोभे लाल प्रवाणी अधूर, ऐ ३५ कुणु कणे;
હાથ વદનમા અમૃત પૂર, ભહા૩૫ કુણુ કણે. ૬

૧ મગજ-મગજ૩૫ અરનિકારણુ-પૃથ્વીના કારણુ૩૫ કે પૃથ્વીમાં
કારણુ૩૫. ૫ મકરાકૃત-મગરના જેવી આકૃતિવાળા અગ ઈન્-તેના
ધંદુ સરખા અગ ઉપર હળદર ચોળેલી હતી.

૬ લાલ પ્રવાણી-પગવાળા જેવા કે કુપગો જેવા લાલ અધુર-અધર-
ચોર

- નાસિકા શુદ્ધ શુકની ચંચ, એ રૂપ કાણુ કળે; ૭
 ઝળકે હીરાકણીશા દંત, મહારૂપ કાણુ કળે.
 ભૃગુલ્લાચ્છન કૌસ્તુભ હાર, એ રૂપ કાણુ કળે;
 ઉર હાર સહિત શાણુગાર, મહારૂપ કાણુ કળે. ૮
 શુદ્ધ રાખ સરીખી કોટ, એ રૂપ કાણુ કળે;
 જાણીએ અમ્મર્મ ઉપર દોટ, મહારૂપ કાણુ કળે. ૯
 પેટ પોથણી કેસરીલંક, એ રૂપ કાણુ કળે;
 કશ્યાં પીતાંબર પીળે રંગ, મહારૂપ કાણુ કળે. ૧૦
 નદા કોમળ કદળી પાય, એ રૂપ કાણુ કળે;
 જેમાં મુનિઓનાં મન લલચાય, મહારૂપ કાણુ કળે. ૧૧
 કર આણુદકકણુ પાણુ, એ રૂપ કાણુ કળે;
 શંખ ચક્ર ગદા અંબુજ જાણુ, મહારૂપ કાણુ કળે. ૧૨
 ચરણે ચિન્હ પડ્યું સંજુગત, એ રૂપ કાણુ કળે;
 ધ્વજ ચર્મ ને પદ અકુંશ, મહારૂપ કાણુ કળે. ૧૩
 માતા દખી થયાં દિગ્મૂલ, એ રૂપ કાણુ કળે;
 જવ ઓળખ્યા ગરુડારૂલ, મહારૂપ કાણુ કળે. ૧૪
 પ્રભુ ભાગીએ મનની બ્રાંત, એ રૂપ કાણુ કળે;
 રઘુલાલ ખેલવાની ખાંત, મહારૂપ કાણુ કળે. ૧૫
 તતક્ષણુ થયા લઘુરૂપ, એ રૂપ કાણુ કળે;
 ધાણી ભાણુના સુરભૂપ, મહારૂપ કાણુ કળે. ૧૬

પદ ૨ જી.

કરે સ્તુતિ કૌમલ્યા માત, આગે તપ તપ્યાં વિખ્યાત;

૧૨ આણુદકકણુ-અનંત કંકણુ (રક્ષા માટે). કર અને પાણુની પુનરૂક્તિ છે. અંબુજ-કમળ. ચર્મ-દાલ.

- જે પૂરાણ પ્રેમ અખંડ, સચરાચર સકળ પ્રભાંડ. ૧
- જે ભૂમિતાણા ભૂપાળ, કેમ માનું હું નાનુ બાળ;
તારી માયાએ ભૂલે જાણાય, ગુણ નેતિ નેતિ કરી ગાય. ૨
- શિવ સનકાદિક ધ્યાનમાં ધ્યાય, જેની માયામાં સહુ ભૂલાય;
મુને અચરજ અદ્ભુત થાય, મુખકુ જોઈ મન હરખાય. ૩
- વિશ્વભર તને શું થવાકું, જડતકતીને શું રે રમાકું;
માતા શ્રમાકાર થઈ જ્યારે, મેલી વૈષ્ણવી માયા ત્યારે. ૪
- હંઆ હંઆ સુણતાં જાગી, ધણી ભાલણની પ્રાંતિ ભાગી.

પદ ૩ જી.

- રાજ દાને વધાઈ, પ્રભુ પ્રગટયા છે ઘરમાંઈ. ટેક.
- તતક્ષણ ત્રબાણુ વાગ્યા ઘડિયાળ;
ચરણ ચોંપે ચતુરા કર મોતીની યાળ. રાજ દાં ૧
- ધીનકિત ધીનકિત મૃદગ બાજે, ગુણકા કરતી ગાન;
કનકપાત્રમાં ઘૂત ભરીને, આખ્યાં ભૂમિદાન. રાજ દાં ૨
- કુંકમકેશ પૂર્યા સાચિયા, આંગણે કેળના થભ;
તરીઆ તોરણ બાંધ્યાં બારણે, થઈ રહ્યો નાટારંભ. રાજ દાં ૩
- નવપદ્મવ ફળી રહી પૃથ્વી, દિનકર તેજ અપાર;
સૂત સનકાદિક ઓર પ્રજ્ઞાદિક, વેદ વદ મુખ ચાર રાજ દાં ૪
- પવન પાવક અતિ ઉજ્જવળ, દિનકર તેજ અપાર;
સુર કારણસાર અવતરિયા, સંકટ હરવા ભૂમિભાર. રાજ દાં ૫
- બાણા જોધી જુગતે તોડયા, જન્માક્ષર જોવરાય;

૧ તતક્ષણ ઈ—તત્કાળ ત્રબાણુ (નગારાં) અને ઘડિયાળ વાગ્યાં.
અને ચતુરા (સ્ત્રીઓ) કરમાં મોતીની યાળ લેઈને ચોપથી ગરજી ઉપાડી
હતી—(ઉતાવળી આવતી હતી.)

૫ પાવક—અગ્નિ.

પળમાં પરાક્રમ એવું ભાસે, તત્કાલ ત્રિલુપત રાય. રાજ દો ૬
 ભૂપતિ કે'છે જીઓ વળી, નિરમો એવું નામ;
 રોમ રોમ વ્યાપી રહ્યો છે, મહારાજવસોચન રામ. રાજ દો ૭
 રૈયત સહુકો જોવા આવે, દશરથજીને દાર;
 દહે આદર વેંચે સાકર, શાણગાર્યા સહુ બાળ. રાજ દો ૮
 નગરનિવાસી જોવા આવ્યાં, નાનાં મોટાં જુદાં બાળ;
 એ સુત બાળક સખ જુગ પાળક, કહે ભાલણ ભય હરનાર. રાજ દો ૯

પદ ૪ થું.

હેલી હીડો હીડો મારા લાડકડા લઘુ વેશ, રૂડા રામને તેડે. ટેક. ૧
 કાજો છે પણ કળ્યો ન જાય, નૌતમ નવલે રગ;
 નીલમણિશો શોભે છે રાઘવ, કૌસલ્યા આછંગ. હેલી હીડો ૨
 બદીજન બારણીએ બોલે, જાયક જે જે વાણ;
 લૂણ ઉતારે માવડી, ત્યાં દશરથ દે છે દાન. હેલી હીડો ૩
 મહીમંડળના મુનિ સૌ આવ્યા, મલુને નામે પાગ;
 રાયે તો તપ પૂરાણ કીધાં, આખી અવધનું ભાગ્ય. હેલી હીડો ૪
 મુખકું જોતામાં મોહ પામે, મનકું ગળ્યું અમારું;
 સર્વ કળાએ શોભે શ્રીવર, કોદિ કામ આવારું. હેલી હીડો ૫
 માનનીઓ મોતીએ વધાવે, સજીને શાણગાર;
 ભાલણમણુ રઘુનાથ મહારો, મુક્તિનો દાતાર. હેલી હીડો ૬

પદ ૫ મું.

એવા દશરથના બાળ, લાલ પારણે શૂંત્રે;
 શામસ્વરૂપ દેખીને, મહારૂં અગ કૂલે.

એવા દશરથના બાળ ૧

૭ રાજવસોચન—કમળનેત્ર.

૨ નીલમણિ—કાજો મણિ. ૪ અવધ—અયોધ્યાપુરી.

મૈયા ઢળકતી ઢળકતી તાણે દારી, રહ્યા સૂત સનકાદિક કર જોડી;
હવે મૈયા હાલડું ગાશે ને મનમાંથી હસે, વળી શેષ ને શારદા ગ્રહેવા ધસે.

એવા દશરથના બાળ ૦ ૨

મૈયા હાલો હાલો મુખે હાલ કહે, વળી શ્રુતિ ને વેદ જેને કંઠે રહે;
અદપડિયાળી આંખડી મીંચીને ઉઘાડે, બાળક બહાર કાઢીને મૈયા પોઢાડે.

એવા દશરથના બાળ ૦ ૩

ખાંતે ધાવે ખેલણી, વળી પડી રહે મૂકે;

એવા રમતા રામનામ, શામ ના ચૂકે.

એવા દશરથના બાળ ૦ ૪

ઝડપ નાખેજ રમતે તો, પાચેવતી તોડે;

કહે ભાગ્યશુ રામ મહારો, જનમથકી છોડે.

એવા દશરથના બાળ ૦ ૫

પદ ૬ કું.

રામ રંગે રીખે એવા કૌસલ્યા કુંવર, લાલા રંગે રીખે દેક. ૧

છબ છબ કરતા છેડા પલળે, પાચે ચાચે ચતુર

ચાર મળીને ઉઘાડા કાપે રે. રામ રંગે ૦ ૨

કર ગ્રહીને લાવે કૌસલ્યા, પરસાળે મેલે;

ગોત્રજ માનો ધૃતદીવડો, તે મૂડીમાં ધાવે. રામ રંગે ૦ ૩

૨ ગ્રહેવા ઈ—શેષ અને શારદા રામને લેવાને (રમાડવાને) ધસે છે.

૩ શ્રુતિ ને વેદ—(પુનરુક્તિ) અદપડિયાળી—અર્ધ ઉઘાડી.

૪ ખેલણી—ધાવણી મૂકે—છાનામાના શામ—સ્વામ—રામ.

૫ ઝડપ ઈ—રમતા રમતા ઝડપ નાખે.

૨ રીખે—રખડે—રમે. પાચે ઈ—રામ પગેરે ચારે કુંવર પગે ચાલે અને ઉઘાડા ધ્રુજે.

મુમિત્રા તો લાવે શેલડી, બાળકને આપે;
 કટકા તો કોરાણે ફેંકે, પાણી લઈ આવે રે. રામ રંગે ૦ ૪
 ઘૂઘરા ઘસે ને ખડખડ હસે, ત્યારે બોધ કરે માતા;
 બાલપણને બલિહારી, જય શકર વિધાતા રે. રામ રંગે ૦ ૫
 ઘૂઘરા ઘમકે અતિ ઘણા, ચમકે ને ઉતાવળા ચાલે;
 પગતણી જે કોમળ આંગળીઓ, ચાણીઆરે ઘાલે રે. રામ રંગે ૦ ૬
 અતિ આકુળિત થઈને રે મૈયા, બારણીએ બેસે;
 રાયતાણા મસ્તાના મેગળ, તેના વચ્ચે જઈ પેસે રે. રામ રંગે ૦ ૭
 અતિ અડપલા કુવર આપણા, કહો દિન કેમ જશે;
 બાલણુપ્રભુને પકડી બાંધ્યા, પ્રેમને પાશે. રામ રંગે ૦ ૮

પદ ૭ મું.

દેવ હગલાં ભરે, પ્રભુ પગલાં ભરે. ટેક. ૧
 હગમગ કરતાં પગલાં ભરતા, ઉતાવળા ચાલે રાજકુમાર;
 લથડતા સિ હાસન જાલે, બીતઝિઅપરમપાર. દેવ ૦ ૨
 સિ હાસન મૂકાવે રાજા, છૂટા મૂકાવે હાથ;
 થરથર ધ્રૂજે કાઈ નન સૂઝે, ઝાલી રહે કોઉ સાથ દેવ ૦ ૩
 આફ્રિયે વળી ઊભા થાયે, ઉલાળે અલંકાર;
 સદાએ અર્ધાગે કમળા, શો કરશે શાણગાર. દેવ ૦ ૪
 મન માન્યા મસ્તાના ચાલે, જેમ મા'લે માત ગ;
 બાલણુપ્રભુ રઘુનાથ મારો, સદાએ રહે સતસંગ. દેવ ૦ ૫

પદ ૮ મું.

રામ બાળા બોલો, બોલોને બહલાલ રઘુ બાળા બોલો. ટેક. ૧

૭ આકુળિત થઈને—અકળાઈને. મેગળ—હાથી.

૩ કોઉ માથ—સાથમાનો કાષ્ટહોય તે જાતી રહે.

૧ બહ—વત્સ

- કર જોડીને કહે કૌસલ્યા માત, કોઈ ખોલાવો રામ એકવાર;
 મહેતા સારૂ સૌનાં કામ. રામ બાળા બોલો ૦ ૨
- ચતુરા એક ચકલું લઈ આવી, મુખમાં પડાવ્યો સાદ;
 આદિત્યારે કર્યો દુચકો, જેમ બોલે રઘુનાથ. રામ બાળા બોલો ૦ ૩
- હસતે મુખે કરે હુકારા, લખારા અપાર;
 શિશુપલું સંપૂરણ ભાસે, આદ્યપુરૂષ અવતાર. રામ બાળા બોલો ૦ ૪
- જ્ઞાનદષ્ટિથી શુરૂ નમે છે, ઉત્તર અજગો આલે;
 વિરચિ તારો વડો દીકરો, આ શા માંડ્યા ખ્યાલ. રામ બાળા બોલો ૦ ૫
- પળમાં ખાલાંડ ભાગો સરજે, વાણી ન પહોચે વેદ;
 અગમને તારી ગમ નહિ, તો કુણે કળાએ બેદ. રામ બાળા બોલો ૦ ૬
- વસિષ્ઠ સામું વેગે જતાં, મુખેથી કહ્યું માત;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથ મારો, મુક્તિનો દાતાર. રામ બાળા બોલો ૦ ૭

પદ ૯ મું.

- નાચો નાચો નિર્મળ નામ, રામ લાડા. ટેક. ૧
- શીશ ઘુઘરીઆળા ધૂમતા કેશ ફરકે;
 નાથ નાચે ને દુષ્ટનાં મન થડકે. નાચો ૦ ૨
- કાને મકરાકૃત કુંડળ ઝળકે;
 રામ નાચે ને દુશ્મનનાં મન ભડકે. નાચો ૦ ૩
- કંઠે કૌસ્તુભમણિ માણિક અનંત;
 વળી ઘુઘરીઆળી ગોફણી ને કરડે તીને દંત. નાચો ૦ ૪
- ઉરલગુ ભૃગુલાંચન માળા;
 નાચો થેઈ થેઈ જગતપ્રતિપાળા. નાચો ૦ ૫

૨ સારૂ-સિદ્ધકર્. ૫ વિરચિ-ખલા. (વિષ્ણુની નાભિમાંના કમળમાં
 ખલા થયા છે માટે).

૫ ઉરલગુ-છાતી લગત.

પ્રભુ ઢળી પડે ને બેઠા થાયે,	
મૈયા ચુંબુન કરીને ચાપે પાયે.	નાચો ૬
પાયે રૂમરૂમ નેપૂર વાજે;	
કટિકંદારે મેખળાના ઘોર ગાજે.	નાચો ૭
ચાલો સખી જોવા જઈયે;	
ભાલણપ્રભુને ચાપુ હઈયે.	નાચો ૮

૫૬ ૧૦ મુ.

મૈયા લાલને શણગારે, ચાલો જોવા જઈએ.	ટક. ૧
શીશ સાકડે રાખીને, ઘાલે માથે ચાક,	
વળી ધુધરીઆળી ગોફાળી ને માથે મોતી લાગ.	મૈયા ૨
કાને મકરાકૃત કુડળકેરી જોડ;	
નાકે ખુલાખ ને મુખમા તબોળ.	મૈયા ૩
મૈયા મુખકુ ઘોઘને કરે કેસરની આડ,	
વળી નેત્ર સમારીને કરે ટબકકું ગાલ.	મૈયા ૪
કઠે કૈસ્તુલમણિ માણિક ચોપત;	
વળી ધુધરીઆળું ઘૂલરૂ ને કરડે તીને દત	મૈયા. ૫
બાહે બાન્નુઅધ બેરખામા સોનાની સાંકળ;	
વળી વીટીએ જડિયા હીરા જેમ તારામડળ.	મૈયા ૬
કટિ ત્રોટી કદારે ધૂધરીના ઘોર,	
વળી ફેરી પેરી જાંઝરી ને પાની રાતીચોળ.	મૈયા ૭
હેલી રાજનીતિનાં રમકડા એ માગે ધનુષ્ય ચાપ;	

૨ સાકડે રાખીને—એ પગ વચ્ચે દબાવીને. ૩ ખુલાખ—નાકના વચ્ચા પડદામા ધામેની વાળી.

૪ સમારીને—આછોતે. ૫ તીને—ઝીણે ૭ ત્રોટી—એક જાતનું ધરેણું ફેરી—મોટી પડતી એવી કે જે દળકતી રહે

ભાલણનામણુ તારી ગહન ગતિ અમાપ.

પદ ૧૧ મું.

બાઈ કોઈ બતાવે રામ લાજા.

મેં તો કેડેથી ઉતાર્યો કથું કામ પડ્યું;

મારી નજર ચૂકી ને રૂકુ રતન રડ્યું.

હાં હાં ઊઠો અનુચર બુચો પાણી પીજે પછી;

બાઈ ખ્રહાંડે ભરાણો એને ખમા ખચીત.

મુનિ વસિષ્ઠ વેદમાંથી કરે મન વિચાર;

બાઈ રોમ રોમ એ રામ રમે સકળ સંસાર.

હાં હાં ઊઠો અનુચર બુચો, નઈ ચારે દેશ;

બાઈ રામ તારો શોધે વળી શોષ ને મહેશ.

રાજા રાતા તાતા થાયે, ને કરે સરજૂમાં શોધ;

ભાલણમણુ રઘુનાથ ભરાણા, કૌસલ્યાની ગોદ.

પદ ૧૨ મું.

મૈયા બાવરી થઈરે, મૈયા બાવરી થઈ;

મણુને લૂગડે લપેટયા, લાલ દીઠા નહિ રે.

હેલી ગોદમાં ઘાલીને હીડે બા'ર માનો;

એવો ચંચળ ચકોર રહ્યો કેમ છાનો.

હેલી આશ્ચર્ય એણું, તે શુ કહેણું તુંને;

આવો ચંચળ ચકોર, બાળ વરશે કોને.

પરખલમાં પરાક્રમ નથી થોડું;

એણું સરજ્યું હશે વિરંચીએ વિશ્વમાં જતું.

શિવ સનકાદિક ધમિ ચવે જ, વ્યાખ્યો ચૈદ લોક;

વળી ક્રેશ આવે નેત્રમાં તો ઉચ્ચા કરે કોક.	મૈયા૦	૫
હેલી શાં તપ કીધાં માતાએ, આ આછગે મહાલે;		
ભાલણુમણુ રઘુનાથ, માતાનો પાલવ આવે.	મૈયા૦	૬

૫૬ ૧૩ મું.

પ્રીતે પાડે કોશલ્યાણ સોર, રઘુળા મારો ક્યારે રમે;		
મારો કોમળ બાળ કિશોર, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૧
નથી લાડકડો લક્ષ્મણ સગ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
આનદમાં ઉઘાડે અગ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૨
માતા શોધી વળ્યાં ધામોધામ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
છાયા ભગતના ભીતર માંય, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૩
દેશ દેશ દોડાવોને ભૂપ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
શકે હરિ ગયા ભારે ભૂપ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૪
જેને હોય કુવારી કન્યાય, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
પ્રીત કારણ પરપચ થાય, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૫
કોઈ શોધો રે શિવજનાં મન, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
જેને લગ્ન લાગ્યાં નિરાદિન, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૬
મૈયા ઊભી થાય ને ઢળે ધરાણુ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
ઋષિના હૃદયમાં ખુંચ્યાં ચરણુ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૭
ગઈ મિથુલા તે મેલેલ માંય, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
પોહોડ્યા પારણુ પુરુષપુરાણુ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૮
મહાનિદ્રામાં છે મારો નાથ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
ધાગીભાલણુના મુખ સાથ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૯

૫ ચંચે-વર્ણન કરે—ખોલે.

૮ મિથુના-મંચરા દામી. પુરુષપુરાણુ—આદિ પુરુષ.

પદ ૧૪ સુ.

મૈયા કાંધ કરો ચિંતાય, તમારો પારણે રાઘવરાય;
 પોઢયા પારણે રાઘવરાય. ટેક. ૧
 પારણે પો'ઢયા પુરપુરાણ, જાણિયે કોટિ ઊગ્યા ભાણ; મૈયા૦
 દાખ્યા નીચે લક્ષ્મણે છેક, જાણે નારાયણ પર શેષ. મૈયા૦ ૨
 શીશે શિથિલ થઈછે વેણ, કુંકુમ ખરી પડ્યાં છે નેણ; મૈયા૦
 નાસિકા નિદ્રામાં ભરપૂર, વેરી વિદ્ર રહ્યાં નેમ દૂર. મૈયા૦ ૩
 કૈસ્તુભ ધૂણરું ખુચું બાંધ, જાણીએ ભેટ્યાં ચારે ધામ; મૈયા૦
 દુસાલો ઝૂલી રહ્યો નેમ ચરણ, કમળા આંપતી હોય નેમ ચરણ. મૈયા૦ ૪
 કટિ કંદારો ખુચ્યો ખેલ, જાણીએ વિરંચીએ પાડી વેલ; મૈયા૦
 ઉઘાડી અદપડિયાળી નાણ, ભાલણ ભવ ભવ ભજશે વેણ. મૈયા૦ ૫

પદ ૧૫ સુ.

કરું થાપટ થાપટ પાણ, કરું થાપડ થાપટ પાણ;
 રમો રમો રઘુળા રામ, કરું થાપટ થાપટ પાણ. ૧
 થાખ્યા ધ્રુત્તા થાખ્યા શંકર, થાખ્યા નિગમ ચાર;
 વિશ્વવસુ ને વસુધા થાપી, કોઈ ન પામે પાર. કરું થાપટ૦ ૨
 ત્રણ બ્રાત ને માત પિતા રે, ગાય ગણી કર માંય;
 અગમ અગોચર અતિશે જિંડા, કરતાનાં ઘર કાંધ રે. કરું થાપટ૦ ૩
 પાંપણમાં પરઠે ને સંહરે, તેને હુલાવે માત; *

૩ શીશે ઈ-માથા ઉપરની વેણ વીખરાઈ ગઈ છે.

* અપૂર્ણ છે.

ઉદ્ધવઆવાગમન.

પદ ૧ છું.

રાગ ગોડી.

- ઉદ્ધવજી, તમે ભવે પધાર્યા, જેવા સમાચાર જી,
 માધવજી તે શું કરે છે, મથુરાનગરી મોઝાર;
 હરિની વાત કહો, સાંભળતાં દુ ખ જાય. ટેક. ૧
- ગૌ દાવી તે વીસરી, થઈ ખેડા રાજન જી,
 ગોવાળિયા દખી લાજે છે, મનમાં શ્રીભગવાન. હરિં ૨
- ત્યાં વાસળી નથી ઝાલતા, જેણે થયા અતિ મોટા જી;
 પ્રત્માદિકે કળ્યા નવ જાયે, જે મનમા અતિ ખોટા. હરિં ૩
- માતપિતા વીસર્યાં તો, અમારૂં શુ લેખુ જી;
 ચૈદ લોક નિહાળીએ પણ, એવો કોય ન દખું. હરિં ૪
- હું તો અતિ ભોળી થઈ, સ્નેહ ઘણો ધરી આણ્યો જી;
 એક જાતિ બાણી મળી પણ, કાત્રી નવિ જાણ્યો. હરિં ૫
- વંશ વગાડી વિઠ્યે, અતિ લગાડ્યો ભામો જી;
 મેલી ગયા શો આરતો, જેણે માર્યો મામો જી ! હરિં ૬
- ચતુરપાણુ સહુ જાણિયુ, અમને દીધો છેહ જી;
રૂકુ કુળ જોઈને કીધો, કુળજ સાચે નહ ! હરિં ૭
- આહીરડાં અમો ક્યમ ગયુ, જે મળી નગરની નારી જી, ||
કામી જન કોના ન હોયે, તમે જુઓ મન વિચારી. હરિં ૮
- ત્રીણવોકતુ શું ગજું, જે મન હોય તો આવે જી;
 એવો કો એના નહિ, જે કયા અમારી ચલાવે. હરિં ૯

દૂધ દહીં ક્યમ સભારે, ને મધ માંસ અતિ મીઠું છે ! ✓

ગોકુળમાંહી તે ક્યમ મિલે, ને કોણે નવિ દીકું. હરિં ૧૦

યશોદા નંદ ન સાંભરે તો, અમને ક્યમ સંભારે છે;
માશીનું તો શું ગળું, મામાને જે મારે. હરિં ૧૧

હજી શું પરણ્યા નથી, ઘણી વધારી લાજ છે;
બધનમાં શાને પડે, ને દારીએ સરે કાજ. હરિં ૧૨

ઉદ્ધવજી શું શું કહું પેહેલાં, રમાડ્યાં રાસ છે;
ધૂતારો જાણ્યો નહિ, જે કરી જય નિરાસ. હરિં ૧૩

માંહો માંહે વારતા, નિરાદિન એને કાજે છે;
વિરહ એના વીસારીને, અમો વાતે વે'લા લાજે ! હરિં ૧૪

જોગણી કરવા મોકલ્યા, મનમોહન વાર કીધું છે;
જેવા સાથે મીતિ કીજે, તેણું સુખ ત્યાં દીધું. હરિં ૧૫

અમો આવ્યું જાય નહિ, નારીતાણું શરીર છે;
કઠિન થયા તો ક્યાંથી આવે, અહીંકણ યાદવવીર. હરિં ૧૬

જ્ઞાન કથા રહેવા ઘો તે, અમને ફીકી લાગે છે;
જાણું સુંદરવર આવીને, દાણ મહીનું માગે. હરિં ૧૭

ઉદ્ધવજી અમો જાણું છું, નંદ અકૂરનું જ્ઞાન છે;
હવે અમને શું વા'શે, એમ કહાવે જ્ઞાન. હરિં ૧૮

એક વાર અમશુ આવીને, પ્રભુજી માંડે આજ છે;
કપટી કપટી કહીને દીજે, રીસ ભર્યા અમો ગાજ. હરિં ૧૯

બીજો રસ ક્યમ ગમે જોણે, રાસતણો રસ આપ્યો છે;
ભલી ચતુર તે કુખડી, જોણીએ વશ કરી રાખ્યો. હરિં ૨૦

૧૧ માશી-પૂતના. ૧૪ અમો ઈ-અમારી વાતે તો એ વેહેવા લાજે છે. ૧૬ અહીંકણ-અહીંસુધી. અથવા અહિકણ-સાપના કણા જેવા ૧૯ આજ માંડે-અડપડું કરે.

પદ ૨ જુ.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી કહે સાંભળો, વ્રજવિનતા કહું વાત જી;

તમે રખે એને માનુષ જાણો, પુરાણપ્રજ્ઞ સાક્ષાત. શ્રીભગવાનજી. ૧

કામભાવ મનથી ત્યજી, સમરો એનું નામ જી;

જેહુ પ્રકારે તમે પામે, અતે અવિચળ કામ. શ્રીભગવાનજી. ૨

અસુરવંશ નિકેદન કરવા, ભૂ કરવા નિરભાર જી;

ધર્મ સત્યને દૃઢ કરવા, ચલાવવા આચાર. શ્રીભગવાનજી. ૩

સેવકને ઉદ્ધારવા, કરવા સુરનાં કામ જી;

પૃથ્વી માંહે પ્રગટ થયા છે, ભાણુપ્રભુ શ્રીરામ. શ્રીભગવાનજી. ૪

પદ ૩ જુ.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી તમે જ્ઞાન કહ્યું તે, જાણે મહાયોગી જી;

મારૂં મન માંહે તો વસિયો, નંદકુંવર અતિ ભોગી.

તો તે કેમ ગમે. ૧

તેને હૈડે તે વસે, જેનું મન હોય કાચું જી;

હું જાણું હરજી ગાયે ને, ખંભે હાથ દઈ નાચું.

તો તે કેમ ગમે. ૨

કોટિ કલ્પે જે પુણ્ય હોયે, તીરથ દહુડી દમતાં જી;

એક નિશાએ તેથી અધિકું, સ્યામસુંદર શુ રમતાં.

તો તે કેમ ગમે. ૩

ધૂમ્રપાન પંચાગ્નિ સાથે, તીરથ તીરથ ભમતાંજી;

તેથી લક્ષ ઘણુ તો હોયે, કમલનયનને નમતાં.

તો તે કેમ ગમે. ૪

તમો જઈને સુદરવરને, એ સંદેશો કહેજો છ;
પ્રીતિ કર્યાનું એહજ દૂળ જે, હૃદ અમારે રહેજો.

તો તે કેમ ગમે. ૫

સુખે મથુરામાં રહો, અમો વિરહે તમારે મરશું છ;
બીજે ભવ વૃદાવન માંહે, તમ પાસે અવતરશું.

તો તે કેમ ગમે. ૬

મોટા છો રાયની પુત્રી, અનેક વરશો નારી છ;
જે રસ અમ સાથે હુઓ, તે નહિ પામે ભારી.

તો તે કેમ ગમે. ૭

અમો ઘણીએ લીલા કીધી, શરદતાણી તો રાતે છ;
કાળ હવે તે નિર્ગમિચે છીએ, તે વેળાની વાતે.

તો તે કેમ ગમે. ૮

માણુજવન તમો અમારા, કરગરતાં કર જોડી છ;
એવડો અવગુણ શો વરયો, જે પ્રીતિ એવડી તોડી.

તો તે કેમ ગમે. ૯

અમો એમ જાણ્યું નહિ જે, વાંલા નિર્ગુણ થાશે છ;
દીન થઈને કરગરતા તે, છેહ દઈને જશે.

તો તે કેમ ગમે. ૧૦

મોટમ જોતા મા'વજ, સંદેહ મનનો લાગ્યો છ;
પ્રીતિ અમારી વીસરી ને, કુળજનશુ રગ લાગ્યો.

તો તે કેમ ગમે. ૧૧

અમને શીખવવા મોકલિયા, યાદવજીએ ચાગી છ,

મળતાં શાને દેખાડ્યો, ભોળવવાને ભોગી.

તો તે કેમ ગમે. ૧૨

ભસ્મ જટાધારી મુદ્રા, નથી મોકલ્યાં તેહ છ;

તેહને એણે કૃળ જોઈએ, કાળા શું કરે નહ.

તો તે કેમ ગમે. ૧૩

કાળા સઘળા ધૂતારા, કોણે કબ્યા નવિ જાય છ;

મન વાળ્યું વળે નહિ તો, કીજે કશો ઉપાય.

તો તે કેમ ગમે. ૧૪

પતિ ઘર વા'લાં વિસારીને, પ્રીતિ એશું માંડી છ;

એવો જાણ્યો નહિ જે, રસમાં જશે છાંડી.

તો તે કેમ ગમે. ૧૫

તે મન પાછું ક્યમ વળે, જેણે મોરડીના રસ ચાખ્યો છ;

તે વા'લો ક્યમ વિસરે, જેણે હેડે ચાંપી રાખ્યો.

તો તે કેમ ગમે. ૧૬

કુળજ સરખી કોટિ કરજે, તમે અમારે એક છ;

ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ જોળખ્યો, ન ગમે તમ વત્રેક.

તો તે કેમ ગમે. ૧૭

પદ ૪ થું.

રાગ ધનાશ્રી.

ઉદવળ કહો શું કીજે, સરજ્યું કો નવિ છૂટે રે;

કાઠ્યાં પ્રાણ ન નીસરે, જોતાં મરવું ખૂટે રે. ઉદવળ ૧

મુજને સહુએ રાંક કહે છે, હું સરખી નહિ ઘાટી રે;

મુખ આગળથી મા'વળ ગયા, તેણે દુઃખે નવિ ફાટી રે. " ૨

૧ મરવું ખૂટે-એક મરવું બાકી છે. (જશોદા કહે છે).

૨ માટી-પદ-કંઠ.

નિબહાએ કહીએ તે જૂઠું, કાયાને ક્યમ દમી એ રે;
 ઘર મૂનું કરી ગયા કુંવર, તોય બેસી જમીએ રે. ઉદ્ધવ ૩
 સાચી પ્રીત દશરથ રાજની, છવ નહિ બેહને જુઓ રે;
 બીજી માયા મન ન આણી, છવન જાતે મુઓ રે. " ૪
 બાઈ મુને બાળક વાંસાં, એવું સહુને કોંતી રે;
 તે બોલ્યું તો પળિયું સાચું, આઘ્યા પછી નવિ રહેતી રે. " ૫
 માખાણને કાને ગ્રે બાંધ્યા, ત્યારે પ્રીતિ બાણી રે;
 મેલી જાતાં મા'વજીએ, દખાણું પપ પાણી રે. " ૬
 કાલિંદીમાં પડિયા દખી, ઉપરે નવિ અંપાવી રે;
 કાલાવાલા કાંઠે કીધા, તે રીસ મન માંહે આવી રે. " ૭
 ચાર દિવસ રોઈ રહ્યાં જ્યાંકગી, દુઃખ હુતું તાણું રે;
 રથ પૂઠેથી ખાણ ન ગયા તો, હવે હું કહેતી લાણું રે. " ૮
 બાહ્યાભ્યંતર ન રહ્યું, રઘુનંદનનું સાચું રે;
 મરતાં એવું સ્મરણ કરજો, બાહ્યાભ્યંતર એ જાણું રે. " ૯

પદ ૫ મું.

રાગ મારૂ.

ગોપી:

ઉદ્ધવ હું હરજીએ વાહી;

મન બાણીતી ને છું અતિ ડાહી.

ટક. ૧

એમ ન બાણીયું ને કુખજન મગશે;

મારું સાચું સગપણ ટળશે.

ઉદ્ધવ ૨

૧ પપ પાણી—દૂધ અને પાણી વ્હૂં કરી બતાવ્યું. પોતાનું પારકું બતાવી આપ્યું !

૮ બાહ્યાભ્યંતર ઈ—બાહ્યરથી અને અંતરથી રઘુનંદન ૩૫ કૃષ્ણથી સાચું સગપણ ન રહ્યું !

વા'લો ક્ષીટીને વેરી થાશે;		
નિર્ગુણ નહ ઉતારી જશે.	ઉદ્ધવ૦	૩
એવકુ તેને સાસે સસશે;		
અછતા મારા અવગુણ વસશે.	"	૪
વળી મન જોડે વિમાસી;		
શોક્ય થઈ કસની દાસી.	"	૫
ચતુરપાણું હરજનું જાણ્યું,		
કોડ જીવિએ ન જાય વખાણ્યું.	"	૬
કામીનું મન જ્યા ત્યા વેહેશે,		
અલિ કેરકુસમ પર જઈ બેસે	"	૭
જે અમી ચઢાવે મળતી;		
તો હું મન માહે નવિ બળતી	"	૮
હરજીએ ચદ્રમા લીધો ચૂટી !		
ભયો નગર માહે મળી એક કુઠી !	"	૯
ભણી મળી એ જુગતી જોડી;		
કાળો વરૂ ને કન્યા ખોડી !!	"	૧૦
મેલી ગયાનો નહિ કાંઈ લાછો;		
આછી નારી મર્યે નર આછો	"	૧૧
ધૂરત નર નારી ધૂતારી,		
કહોને કોણ આ'શે હું હારી	"	૧૨

૪ એવકુ' ઈ૦-એવકુ તે તેના હૃદયમા શુ આપને કે તે મારામા અવગુણ ન છતા તે તેના મનમા આપને ?

૭ અનિ ઈ૦-અનિ (ભગરો) કેર (કેરડાના) કુસુમ (ફૂલ) પર જઈને બેમે. ૮ જે ઈ૦-જે અમારા કરતા ચઢાવે (ચઢતી) કોઈ મળતી હોય તો ૧૧ લાછો-વછન. ૧૨ કહોને ઈ૦-કોણ કોને ન હારો ? કેમકે ૮ (સધા) તો હારી છું.

તેના કેમ વિશ્વાસજ આપ્યો,	
જેણીએ પહેલો નાથ મરાવ્યો.	ઉદ્ધવ ૧૩
હવે આશ કીજે તે કૂડી;	
મોહન મન વરી એ રૂડી	" ૧૪
જે કાંઈ કામણ મોહન જાણું;	
તેણેકરી નદમુતને આણું.	" ૧૫
આવે રહેશે નહિ સગાઈ,	
હું ન ભણી દાસીની ચતુરાઈ.	" ૧૬
જે જૂઠી મારી જાણે ઝટ;	
જેણે વા'લો થયો લપટ.	" ૧૭
હું સરખી નહિ દુઃખણી નારી;	
અવગુણ પાળે હરિએ વિસારી.	" ૧૮
હું તેણે દુઃખે કરી સૂકી;	
મૂળગડાં ઘરનાં ધી ચૂકી.	" ૧૯
પાવન દાસી કીધી નાથે,	
ત્યારે તમે હતા શુ સાથે.	" ૨૦
ભૂધરને ભડી જોડજ બાધી;	
લક્ષ્મી પાચે ચઢાવે લાધી.	" ૨૧
જાણું કાંઈ કરીને મરીએ;	
તો પુનરપિ વિરહે અવતરીએ.	" ૨૨
વા'લા એવા થાજે સુખદાયક;	
સીતાવદ્ધલ ત્યાં રાઠ નાયક.	" ૨૩

૧૯ મૂળગડા-મૂળગા-સમૂળાં

૨૧ લક્ષ્મી ૪૦-લક્ષ્મી પાચે (પાળે-કરના) એક ચટલી-સવાઈ. ૨૩ રાડનાયક-એક જગોએ પ્રીતિવાજો છતા ખીજીને બાહારથી પ્રીતિ દેખાડનારો
 “ શઠોયમેકનવદ્ધમાવોય । દર્શિતનાદિરાનુરાગોવિપ્રિયમન્યગૂદમાચરતિ ” સા. ૬૦

ભવ દન્તે તો એ વૃદાવન,
 મિત્ર મળે તો એ જુગજ્વન. ઉદ્ધવ ૦ ૨૪
 તમને ને કહીએ તે જાને;
 શક કહેતા ભાલાણુ જન લાને. " ૨૫

પદ ૬ હું.

રાગ ગુજરી.

ઉદ્ધવ સાચું કહે નિરધાર;
 કુબળ અમથી રૂપે રૂડી, ચતુરાઈ અપાર. ઉદ્ધવ ૦ ૧
 જેને દખીને મોહ પામ્યા, તત્ક્ષણ દેવમોરાર,
 જોડકાની મર્વ મીતિ વીસાડી. ક્ષણ ન જ્ઞાતી છાર. " ૨
 ચંદનમાટે સુદર કીધી, ટાળી સેહેને આકાગ;
 ગુણુ અવગુણુ બીજે નવિ જ્ઞેયો, તેના કાઈ લગાર. " ૩
 દાસી ક સતણી ત્રિવિદ્યા, કેવળ એ બહુજર,
 કર્તુરી ક્યમે નવિ થાયે, જ્ઞેતા આદે છાર. " ૪
 મે તો બીજે કોચે ન દીઠો, એકજ નદકુમાર;
 પુનરપિ મનમા તેહને વારહુ, વૃદાવન અવતાર. " ૫
 જ્યોત્સના શુ તેહને કા'વું, જુઓ વીર વિચાર,
 ભાલાણુમણુએ વન મોકલી, મીતા સરખી નાર. " ૬

પદ ૭ મું.

રાગ ગુજરી.

૨૫
 ઉદ્ધવ કહે વાત કહું ખરી;
 રાધા નથી ચૈદ લોકમા સુંદરી. ઉદ્ધવ ૦ ૧

૪ બહુજર-પણા જગ પુરૂષ જેના કે એવી. કર્તુરી છં-ને ત્યા આદે
 (પ્રથમ) છાર (રાખોડી) છે તે કમે કરીને પણ કર્તુરી થાય નહિ

- જેવી પ્રીતિ નહિ કરે કોય, જેવી તમે કરી;
તન મન ધન સમર્પ્યાં સહુએ, નિશ્ચલ ધ્યાન ધરી. ઉદ્ધવ ૦ ૨
કોટિક પરણે લાખેક રાખે, મોટો છે એ હરિ;
દાસી કાહા લેખા માંહે, જે સેહેને ઉદ્ધરી. " ૩
મથુરામાં રાજ થઈ બેઠા, મારી કંસ અરિ;
રખે જાણે મન મોલેથી, પ્રજાવિનતા વીસરી. " ૪
ક્ષણ ક્ષણ સંભારે છે તમને, નયણે નીર ભરી;
ન જાણીએ શુંએ કીધું છે, લીધું મન હરી. " ૫
નીસાસા મેલે છે મોહે, વૃંદાવન સમરી;
ભાલાણુપ્રભુ રામ જાણે છે, ક્યાંહાંએ જશું ફરી. " ૬

પદ ૮ મું.

રાગ ગુજરી.

પ્ર :

- ઉદ્ધવ સાંભળો મારા વીર;
વાંસલડી વાઈ હું વાહી, સુદરશ્યામશરીર. ઉદ્ધવ ૦ ૧
વ્રત કરવા માંહે હુતાં, જ્યારે હરિયાં ચીર;
કાત્યાયની કને વર માગ્યો, કાલિંદીની તીર. " ૨
જતા સાથે હું ગઈ, મન રહ્યું નહિ ધીર;
ત્યુરારાઈ અમ માંહે ક્યાંથી, જતાં દહ આહીર. " ૩
રાસ રમાડીને ભાળવી, રાદ નિશા સમીર;
ભાલાણુપ્રભુને સંભારીને, નયણે ભરિયાં નીર. " ૪

પદ ૯ મું.

રાગ ગુજરી.

- ઉદ્ધવ કોને જ્ઞાન ગમે;
મારું મન વૃંદાવન માંહે, રસિયા સાથે રમે. ઉદ્ધવ ૦ ૧

મૂરખ સર્વ મોક્ષને ભામે, તીરથ વન ભમે;
 ક્ષુધા તૃષ્ણા ને શીત ઉષ્ણ ઘન, બહુ વિધ દુઃખ ખમે. ઉદ્ધવ૦ ૨
 અછતો તે સાચો મન જાણે, સાચા સાથ ન રમે;
 ધૂર્ત કહ્યું સત્ય માનીને, દહુડીને દમે. " ૩
 નેમ પ્રત ઉપવાસ કરીને, પંચામૃતને જમે;
 બોગ ત્યજી ભોમિ સૂએ, ઉત્તમ વય નીગમે. " ૪
 મરકટ ત્યાં વૈરાગ્ય કરીને, બાહેરી બહુ શમે;
 ભાલાણખલુ રામચંદ્રજી સરખા, એવા નરને ગમે. " ૫

પદ ૧૦ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ઉદ્ધવ કહેજો કૃષ્ણને રે, અહીં આવે એક વાર,
 અવગુણ શા શા માહેરા રે, તે મુખે કહોની મુરાર;
 મારા વા'લા વિરહ સહો ન જાય. ટેક. ૧
 આહીરડાં અમો કેમ ગમું રે, લૂલરી લાગ્યો રંગ;
 ચતુરપણું સર્વ જાણિયું રે, જ્યાં ત્યાં ખેસે ભૂંગ. મારા૦ ૨ મી
 હું ગુણવંતી ગોરડી રે, નિરગુણ નરશુ નેહ;
 અણજાણે આણીઓ રે, તેં કાં દીધો છેહ. મારા૦ ૩
 નિસાસે નિદરડી ગઈ રે, સ્વપ્ન ક્યાંથી હોય;
 દર્શન અતિ દુર્લભ થયું રે, ક્યમે ન પામું સોય. મારા૦ ૪
 હૈંડે પાવક પરજો રે, નયણે નીર ન માય;

૪ ઉત્તમ—ગુવાનીનું ઉત્તમવય નીગમે-નિર્ગમે છે.

૫ મરકટ ઈ૦—મરકટ સરખો વૈરાગ્ય કરીને આહારથી શમે છે-
 શાંત થાય છે.

૨ લૂલરી-લૂલી-કુખન.

અસ્મ ન થાયે તે ભાણી રે, આંસુડે હોલાય.	મારાં ૫
અત્ત ઉદક મેં પરહ્યાં રે, છાંડયા સર્વ શૃંગાર;	
દ્રુમતળાઈ પાથરું રે, અંગે લગાડે અંગાર.	મારાં ૬
મેં તુજ કારણ મા'વા રે, મેલ્યાં પતિ પરિવાર;	
ધૂતારો જાણ્યો નહિ રે, વાહી વિશ્વાધાર.	મારાં ૭
મુરલીનાદ તે સાંભળી રે, મોહ્યું મારું મન;	
કામણગારો કહાનુઓ રે, તેડી વૃંદાવન.	મારાં ૮
માતપિતા વીસારિયાં રે, ગોવાળિયાને ગાય;	
વૃંદાવન વીસારિયુ રે, તો અમને દુઃખ શું થાય.	મારાં ૯
સામળિયાજી સાંભળો રે, શે નવિ લીધાં સાથ;	
વિણ અપરાધે મેલિયાં રે, ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ.	મારાં ૧૦

પદ ૧૧ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ગોકુળ ક્યમ આવે, હરિને પ્રીતિ જડી;	
કોટિ ઉપાય કીજે જો, આપણ ક્યાં મિલે કુખડી.	હરિં ૧
પૂરણ પ્રણય પ્રતાપે પામ્યાં, અંતર ગાંઠિ પડી;	
ભૂવેશ્યા પૈભવ બહુ જાણે, જે વરશે વડી.	હરિં ૨
કોટિ કલ્પ વૃંદાવનનું સુખ, મથુરા એક ઘડી;	
ભાલણપ્રભુ રઘુનંદનને, વાત એ ચિત્ત ચઢી.	હરિં ૩

પદ ૧૨ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

મે તો પ્રીતિ રાખી નવ જાણી;	આપણ
એક મનાં મળી ના હરિશુ, મથુરા ગયા સારંગપાણિ.	

૧ દ્રુમતળાઈ—ઝાડના પાદડાંની પથારી.

૨ ભૂવેશ્યા—પૃથ્વીમા વેશ્યાબેવી. વરશે વડી—મોટી ઉમરની.

૩ એક મના—એક મનથી.

કોઈકે પૂર્વે પૂણ્ય પ્રભાવે, ગોકુળ આણ્યા હતા તાણી;
 નહિ તો આહીરડાં ઘેર ક્યાંથી, નતિ નતિ નિગમ કહે વાણી. ૨
 ઘણુંએ ચતુર ડાહી હું હતી, એણી વાતે અતિ વેહેવરાણી;
 ઘણુંએ દાન દતો જે મુજને, સહિયરો માંહે અતિ ઠગાણી. ૩
 મેં જાણ્યું કહીંએ નહિ તૂટે, જે કીધી છું તો પટરાણી;
 કાણુ એક માંહી વિપરીત થઈ રે', જેમ છિલ્લરનું સૂકે પાણી. ૪
 આજયકી હું વરીશ વિઠ્ઠલને, જે કો મુને આપે આણી;
 આજમુ રઘુનાથતણુ કર, લોક વદ તે હું વચાણી. ૫

પદ ૧૩ મું.

રાગ રામત્રી.

ગોકુળિયે પધારો મારા કા'નજી, જીવનના જીવન નાથ;
 બળબદ્ધ બાંધવ સાથ, મોહન મોરલી લ્યો હાથ. ગોકુળિયે ૦ ૧
 કુબળકેરે કારણે, અમથુ તોડ્યો નહ;
 લોકડાં માહે લાગિયે, કા'ણી કહેતાંજી એહ. ગોકુળિયે ૦ ૨
 આશા અજરને તાંતણે, મારા વળગ્યાજી પ્રાણ;
 નથી જતાજી નીસરી, તમારા ચરણની આણ. ગોકુળિયે ૦ ૩
 છૂટે બોલે રે જી બોલનાં, પ્રીતડી જાણી રે લાલ;
 અતર એવું જાણે નહિ, જે કહવાશે હાડ. ગોકુળિયે ૦ ૪
 સર્વસ્વ સોપુ સ્યામજી રે, વાલમ મારા વા'લોજી મન;
 તાણી તેશુ ન તોડિયે રે, જેણે સોખ્યાંજી તન. ગોકુળિયે ૦ ૫
 અવગુણ કોટિ વીસારજી, ગુણ મારો ગ્રેહેજીએ એક;

૩ વહેવરાણી-વાહી-છેતરાર્થ. ૪ છિલ્લર -ખાખોચિયું.

૩ આશા ઈં-આશારૂપી વચના તાંતણા સાથે કુહવાશે-હાડ કાહી
 જગે એમ જાણતાં ન હોતાં.

સંસાર માંહે તો કો નહિ, વાંલું તમ વન્નેક. ગોકુળિયે૦ ૬
 રાસ રમાડોને જોળવ્યાં રે, જાણ્યો નહિ ધૂતાર;
 તારે કાનેજી પરહર્યાં, પેહેલું પતિ પરિવાર. ગોકુળિયે૦ ૭
 નારી જનમ કો મા વસો, કોય મ કરશેજી મીત;
 કો'ને ક્યમે મળશે નહિ, વાંલાજી સરખા મીત. ગોકુળિયે૦ ૮
લૂખડાં લાડ કર્યાં ઘણાં, ન લલ્યોજી તેનો મર્મ;
ઉજળું દૂધ મેં જાણિયું, જેતાં ભાગ્યોજી ભર્મ. ગોકુળિયે૦ ૯
 આશા થે'લી હું શું કરું, તમારી સ્યામશરીર;
 સીતા સરખી જે પરહરી, ભાલણપ્રભુ રઘુવીર. ગોકુળિયે૦ ૧૦

૫૬ ૧૪ મું.

રાગ સામેરી.

ગોવિંદ ગોકુળ સામું જુઓ;
મુક્તિતણો હરિ દીને કુઓ. ગોવિંદ૦ ૧
 અનેક વાંલાં થાઓ તમારે;
 પ્રાણજીવન તમે એક અમારે. ગોવિંદ૦ ૨
 મે ઘરમાયા સર્વે છાંડી;
 મીતિ ખીતાંબર તુજશું માંડી. ગોવિંદ૦ ૩
 કુબળ સરખી કોટિક આણો;
 અમને પોતાનાં કરી જાણો. ગોવિંદ૦ ૪
 અવગુણ પાપે નવિ પરહરિયે;
ત્યજ્યે-તેહનું મન કાં હરિયે. ૧ ગોવિંદ૦ ૫
 મુહૂર્ત માત્ર મળ્યાની સગાઈ;
 સાધુ ન છાંડે હજધરભાઈ. ગોવિંદ૦ ૬
 લોક માંહે દુખ કે'તી લાગ્યું;

એકવાર આવો તો ગાનું.	ગોવિંદ૦ ૭
દૈવ કહિત મુજને મરણ ન આપે;	
વિરહાનળ મારા તનને તાપે.	ગોવિંદ૦ ૮
નંદ યશોદાએ મનકું વાળ્યું;	
<u>નિરગુણ જાણીને સગપણ</u> યાળ્યું.	ગોવિંદ૦ ૯
જાણુંછું હરિ ક્યાંથી આવે;	
જેને <u>નગરની નારી</u> ભાવે.	ગોવિંદ૦ ૧૦
. સીતા સરખીને તમે રે મે'લી;	
ભાલણપણ હું થઈછું ઘે'લી.	ગોવિંદ૦ ૧૧

પદ ૧૫ મું.

રાગ સામેરી.

અમો ન જાણ્યું એહ, છેડે દશે છેહ;
વેદ વચન કહે તેહ, સર્પ સંઘાતે નેહ.

ઢાળ.

સર્પ સંઘાતે નેહ કશો, પય પાઈ મોઢો કર્યો;	
<u>ચક્રો લઈ આલિયો, પર ભોમિ પોતે પરવર્યો.</u>	૨
વિપય વિપ વાધ્યું ઘણું, ગોડમાં નહિ ગારડી;	
મણિધરે મર્મે ડરી, ન અવનિ પડી તે આરડી.	૩
દૂધ દીધું વિપ થયું, વિશ્વાસ ત્યાં તેહનો કર્યો;	
વેરણ મારી વાંસળી, તે સાંભળીને મન વર્યો.	૪
અંજન આવી કરો કે, મંદિર પ્રાણી મૂકશે;	
વિરહકેરી વેદનાએ, મુક્તિ મારગ ચૂકશે.	૫

૧ છેડે-અતે. ૩ ગોહ-નેહ-દામ. ગારડી-વાદી-સર્પનું ઝેર ઉતારનાર.

૫ અંજન ધ૦-જે તમે આવીને અંજન કરો નહિ તો આ પ્રાણી

(૭૫) દેહરૂપી મંદિરને મૂકી દેશે અર્થાત્ દેહ ત્યાગ કરશે.

વૈધ થઇ વેહેલા પધારો, એ ઔપધ છે તમ કને;
ભાલાગુપ્તુ રધુનાથજી, એકવાર આવો અમ કને.

૬

પદ ૧૬ મું.

✓રાગ આશાવરી.

ઉદ્ધવ કહેજે ઉદ્ધવ કહેજે, દેવકીને એક વાત રે;
પુત્રતાણાં સુખ અમે ભોગવ્યાં, હવે તમે થાઓ માત રે. ઉદ્ધવ ૧
જોજે ખેસાડી મેં ધવરાવ્યો, હસતુ વદન મેં દીકું રે;
તે સુખ તો તમે નથી પામવું, અમૃતપે અતિ મીકું રે. " ૨
કરે કરી નવનીત માગતો, મેમે કરતાં લાડ રે;
તે સુખ તો તમે નથી દખવું, જે હિમે ગાજો હાડ રે. " ૩
મુખ માંહે મુગ્ધને દખાડ્યું તે, ન દખે પ્રાણા ધરિ રે;
તે સુખ તો તમે નથી દખવું, જે સિવને ચઢાવો શીર રે. " ૪
આંખ આંજતાં ને તિલક કરતાં, વા'લો અધવચ્ચ જતો નાશી રે;
તે સુખ તમે નથી દખવું, જે કરવત મૂકો કાશી રે. " ૫
ગિરિ ગોવર્દન કરશુ તોળ્યો, ગોકુળ રાખી ગાય રે;
તે સુખ તો તમે નથી દખવું, જે કનકે તોળો કાય રે. " ૬
રંગે ગાતો વાંસળી વાતો, રમતો આહીર મુઝાર રે;
તે સુખ તો તમે નથી દખવું, જે કોઠિયો અમલતક રે. " ૭
ગોપી જ્યારે જોળાંબે આવતી, જૂઠો જૂઠો રોતો રે;
તે કૌતુક પ્રજ્ઞાદિક આવી, વિશ્વમય પામી જતો રે. " ૮
ગૌધન ચારી થેર આવતો, ત્યારે દત્તી સાંઈ રે;
તે સુખ આગળે ચારી ને પેકડ, મુગ્ધને ન ભાવે કાંઈ રે. " ૯

પુનરપિ દ્વાપર ગોકુળ માંહે, કા'નજી અવતરશે રે;
ત્યારે ભાલણમણુ રઘુનંદન, અમશુ એમજ કરશે રે. " ૧૦

પદ ૧૭ મું.

ગોપી

રાગ મા૩.

ગોપીની વિનતિ રે, ઉદ્ધવ માધવને કે'ન્તે;
પ્રાણુ અમારા ગયા ગમે તો, મધુસૂદન મથુરામાં રે'ન્તે. ગોપી૦ ૧
એમ બોલે આહીરડાં, સાંભળો ઉદ્ધવ સ્વામી;
જઈ કે'ન્તે રાય કૃષ્ણને, જેમ આવે ગોકુળગામી. ગોપી૦ ૨
તુજ કારણુ અમો ગૃહ તજ્યાં, તજ્યાં પતિ પરિવાર;
લાજ લોપી લોકની, કરો સાર સર્વાધાર. ગોપી૦ ૩
વિરહે લઈ ગયો વિઠલો, બળભદ્રકેરો વીર;
અહોરાત્ર અમો જપું, જેમ બપેઓ નીર. ગોપી૦ ૪
ચક્રવાક પક્ષી કયમ રહે, નિશા સમે કરે આકંઠ;
ક્યારે કશ્યપસુત ઉગશે, તેમ સર્પ મન ગોવિંદ. ગોપી૦ ૫
વૃક્ષ વિના પંખી કયમ રહે, જળ વિના જળચર જ્યમ;
થોડા માંહે ઘણું કરી કે'ન્તે, આહીરડાં રહ્યાં ત્યમ. ગોપી૦ ૬
અંદ્ર વિના જ્યમ રજની સૂતી, રવિ વિના જેમ દિશ;
દેવ વિના જ્યમ દેવળ મૂતાં, ત્યમ સૂતાં જગદીશ. ગોપી૦ ૭
શોકસમુદ્રમાં બૂડતાં, ત્રિકમજી અમને તારો;
અમ દીન ઉપર દયા કરીને, પ્રાણુનાથ ઉદ્ધારો. ગોપી૦ ૮
ક્યાં કહિન થયો કા'નુડા, અમને તોરી આરા;
ગોકુળ વેહેલા આવજે, કર જોડી કહે શું દાસ. ગોપી૦ ૯

૧૦ પુનરપિ—ફરીને. યુગે યુગે કૃષ્ણનો અવતાર થાય છે એમ પુરાણોમાં કહેલું છે.

૫ કશ્યપસુત—સૂર્ય.

પદ ૧૮ મું.

રાગ સામેરી.

ઉદ્ધવજી અમો પરહ્યાં, તે નહિ હરિના વાંક રે;
મહામોઘાં થયાં અમો, મળ્યાં આઝાં રાંક. ૭૬૧૦ ૧
એ તો હદ રાઘવરામજી, જેણે સાયર ખાંધી પાજ રે;
અનેક રાક્ષસ સહિત રાવણ મોર્યા, એક સીતાને કાજ રે. ૨
ઉપદેશ પેહેલો એટલો, ઉદ્ધવજી પધારો રે;
સુરદાસના સ્વામીને કહેજો, મરતાં ન શું મારો રે. ૩

પદ ૧૯ મું.

રાગ દેશાખ.

ઉદ્ધવ કહેજો કૃષ્ણને એક સદેશો રે;
ફેસો ન પાપ ઘણાં પાછલાં રે હાં. ૧
એકવાર મારે ને આંગણે આવે રે;
વેણુ ને વંજડે મારા સ્થામજી રે હાં. ૨
એકવાર તારું મુખકું નિહાળું રે;
દુઃખકું ને ટાળું પેલા ભવતણું રે હાં. ૩
રાજ વેષ આવીને અહીં દેખાડો રે;
ભક્તી ને ભવાડો માતા દેવકી રે હાં. ૪
અન્ધે ચઢી આવતા દેખતા હું તો જોડ રે;
જોડ ને કર્મ ને જાણી કર્યા રે હાં. ૫
અમી ભરી તારી આંખડી રે દીસે અણિયાળી રે;

૩ સુરદાસના સ્વામી—કૃષ્ણ.

૧ ફેસોને—ફાંસી નાખો ? ફેડો. ૪ ભવાડો—ભાવતી કરો.

કાળી રે કીકી માહિ દીપતી રે હાં.	૬
કરે કરીને કર્મલડો ખવરાવું રે;	
ગભે નાવું વળી માતને રે હાં.	૭
દૂધ કઢ્યું માંહે સાકર ભેળી રે;	
મેહેલીને પીચો મારા નાથજી રે હાં.	૮
માખાણકાને ઝઘડો માંડ્યો રે;	
રીસ ને છાંડો બાંધ્યાતણી રે હાં.	૯
ને માગો તે મા'વજી આપું રે;	
સ્થાપું ને સર્વસ્વ તે આગળે રે હાં.	૧૦
આજ મારે ઘેર વેલાં જાગી રે;	
કૃષ્ણ ત્રિભંગી મારો પરોણો રે હાં.	૧૧
પાતળિયા તું પ્રાણજીવન મારો રે;	
તેનો તે પ્રેમ ક્યાં ઉતાર્યો રે હાં.	૧૨
સ્વપ્ના પેરે સુખકું વહી ગયું રે;	
દુઃખકું તે હરી ગયું દહને રે હાં.	૧૩
જ્યપિ વા'લી દવકી માત રે;	
વાત ન કરો આવી તેહની રે હાં.	૧૪
ગો ગોવાળાં ગોવાણી વિસારી રે;	
નારી તે નહ ઘણો આણતી રે હાં.	૧૫
કોણ આગળે કહું મનની દાઝ રે;	
બાઝી તે લોક ત્યાં શું કરે રે હાં.	૧૬
કોને કાંઈ લેખવતી નહિ મન રે;	

તનને દેખી અતિશે દીપતો રે હાં.	૧૭
કહાનછ તેં કીધી આશીઆળી રે;	
વા'લીને વિરહે આવ્યા નહિ રે હાં.	૧૮
શું કરે મારો જીવડો ન જાય રે;	
થાય રે મુખ મારે ક્યાંધકી રે હાં.	૧૯
જીવાય છે આવ્યાની આશો રે;	
પાસેથી વીર જે મેલી ગયો રે હાં.	૨૦
કઠિન હૈયું દુઃખે ન ફાટે રે;	
માટે ન દૈવે એવું કર્યું રે હાં.	૨૧
ખાંડણું ખાંડતાં ખલકે છે મૂડી રે;	
કૃષ્ણપાયે રાણી રૂડી રૂમિણી રે હાં.	૨૨
આજ મેં રાંધ્યાં દુંદણુ ઘોઘ રે;	
વાટડી જોઈ કૃષ્ણદેવની રે હાં.	૨૩
આજ મેં રાંધ્યો કુર કાતળિયો રે;	
કૃષ્ણ પાતળિયો મારો પરોણો રે હાં.	૨૪
એકવાર આવીને ડારો રે;	
વારો વેદના તે વિરહની રે હાં.	૨૫
શ્યામસુંદર શી વાતણડી સંભાર રે;	
તારું ને મુખડું દુર્લભ થયું રે હાં.	૨૬
ગોવર્દન ધરી ગોકુળ ઉગાર્યું રે;	
વારું ને માન તે વળી ઈંદ્રનું રે હાં.	૨૭

૨૧ માટે ઈન્—માટે તો શું દૈવે અમારું હૈયું એવું કહણુ કર્યું નહિ હોય ! ૨૨ કૃષ્ણપાયે —કૃષ્ણને શરણે. ૨૩ દુંદણુ—દુંદણી ડાગેરનો ભાત.

૨૪ કુર કાતળિયો—ચંદતી જાતનો કે કાતળીદાર—ચંદી ન ગમે હોય એવો ભાત.

મા'વજી એમ તો માતા મ બાળો રે;	
ટાળોને વેદના તે ભવતાણી રે હાં.	૨૮
દેવકીના મુત ધાવિયો મુજને રે;	
તુજને તે તો કાં વળી વીસરિયું રે હાં.	૨૯
જેવી તેવી હું માતા તારી રે;	
મારીને લાજ તે તો રાખવી રે હાં.	૩૦
હૈડે આખો ક્યમ કરી વિસારૂ રે;	
વાર્યું ને મન રહે શી પેરે રે હાં.	૩૧
અવગુણ મારા કોટિક પરહરો રે;	
<u>મને ધરો સગપાણ તે ધાવ્યનું</u> રે હાં.	૩૨
ભવોભવ થાઉં ધાવ હું તારી રે;	
મારીને આશ તમે પૂરજો રે હાં.	૩૩
મનની વેદના મનકુ જાણે રે;	
આણે ને ભવે એમ ચાલિયું રે હાં.	૩૪
ભવસાગર વા'લા દેજો હાથ રે;	
ભાલણુમણુ રઘુનાથજી રે હાં.	૩૫

પદ ૨૦ મું.

રાગ વેરાડી.

એવો દિન કહીએ આવશે, ગોકુળ બીજવાર રે;	
તૃદાવનમાંથી વજો, પાછા માણુઆધાર રે.	એવો ૧
જઈએ સૂણીને વાંમળી રે, સામા સંધ્યાકાળ રે;	
ગૌ આગળેથી આવતા રે, જોવા શ્રીગોપાળ.	એવો ૨
આપણને દખી કરે લાલ, જે લટકા કોડે રે;	
અચળ નયન નચાવતા રે, હોંડે મોડામોડ રે.	એવો ૩

મુખે અડાડી આંગળી રે, કરી દેખાડે સાન રે;
 ભૂખ લાગી છે મુને રે, કંઈ આપો કહે કા'ન. એવાં ૪
 કર દેખાડે ફરવી રે, તમ પાછળ ભમે મારું મન રે;
 હું પ્રીછું તે વાતડી રે, અવળું જાણે જન. એવાં ૫
 જે આડે આવે ગોવાળિયા રે, તેને અજગા રાખે આપ રે;
 મુજ સામું નિહાળવા રે, ટાળવા તતનો તાપ. એવાં ૬
 વળી વળી માંડે મીટડી રે, સામું નેઈ શ્યામ રે;
 રાતે રમવા આવશું રે, પૂરશું પૂરણકામ. એવાં ૭
 હું દેઉં આગલે આંખડી રે, લોકડાકેરી લાજ રે;
 અંગેઅંગ મળે નહિ રે, તો ક્યમ સીધે કાજ. એવાં ૮
 હું પાછે પગલે વળું રે, નેતી નેતી રૂપ રે;
 ત્યમ ત્યમ હીડે સાંહાંતી રે, મનકું આજખી ભૂપ. એવાં ૯
 જાણું વ્રજ થાયે વેગળું રે, તો નિરખીએ નાથ રે;
 પછે તો ઘરમાં જશે રે, હજધરનો ગ્રહી હાથ. એવાં ૧૦
 મન મનારથ ઘણુંએ કરું રે, પૂરો સુંદરશ્યામ;
 એકવાર ને દખિયે રે, ભાલાણપ્રભુ શ્રીરામ. એવાં ૧૧

રાગ ધનાશ્રી.

હરિ ગયા દ્વારકા રે, જે નવિ દીડી તે સુણી;
 સાંભળીએ છીએ સાગર તીરે, નગરી કનકતાણી. હરિં ૧
 તેને ઝૂપડાં ક્યમ ગમે, જે પામ્યા રિદ્ધ ઘણી;
 સોજ સહસ્ર રાયની કુંવરી, તેના થયા ધણી. હરિં ૨
 ત્યાં વારતા કોયે સંભારે, કહો સખી આપણી;

સાંભળીને હસશે તે નારી, આહીરડાં ભાગી. હરિં ૩

દહીં દૂધને કાને વઢતાં, આપણે માંડી છાણી; *da'm*

ભાલાણુમણુ રાઘવ સંભારે, કાઢા ગુણુ ગણી. હરિં ૪

૫૬ ૨૨ મું.

રાગ મા૩.

ઉદ્ધવ શુ' કહું રે, સુખ પ્રજવાસતાણું;

સ્વર્ગ ન વૈકુંઠકી, મુજને વા'લું છે ઘાણું. ઉદ્ધવં ૧

શુ' કીને જો શૈશવ વય ત્યાં, કો વાળીને જોલાવે;
ચિતા રહિત રમત અતિ કરવી, તે વડ તે વેડા ભાવે. " ૨

મારું મન કાંઈ નથી રીઝતું, અહીં ખટ રસ ખાવે;
દધિ માખણ ચોરી ખાતા તે, રસ કયાંહાં આવે. " ૩

વૃંદાવનમાં ગોપીને, વાતે લેતા વાળી;
દાણુતણે ત્યાં મિષે કરીને, ગ્રહી રહેતા ખાળી. " ૪

વાડવ વેદ ઋચા શુ' વિધિવત્, સાચો તો પાળી;
તેથી મુજને મીઠી લાગતી, પ્રીતતાણી ગાળી. " ૫

બાણું મણિમય મુગટ તણું, મોરપિચ્છ ધરિયે;
શીકું સંગે લાકડી લઈને, ગૌ પૂઠે સાંઝરિયે. " ૬

રાજવેષ મુને નથી ભાવતો, તો કહો શુ' કરિયે;
મુરલીનાદ કરીને મોહન, સહુનાં મન હરિયે. " ૭

૪ ફણી—ફણુ માંડીને અર્થાત્ જોસમાં આવીને.

૨ શૈશવ ઇં—શિશુપણાની વયને વાળીને (પાછી આણુને) દોણુ જોલાવે ? તે ઇં—તે વડા (મોટા) વડ ભાવે (ગમે છે). અથવા તેવતેવડા.

૫ વાડવ ઇં—જેમ સાચો વાડવ-બ્રાહ્મણુ વિધિવત્ વેદની ઋચા (મંત્ર) ને પાળી જણે છે-જોડે છે.

- અહીં મર્યાદા બોજન કરવું, પક્તિ બેદ રાખી;
સ્નાન હવન બળિદાન કરવું, જે મુનિ ગયા ભાખી. " ૮
- ગોવાળિયા જે ગ્રાસ આપતા, પેહેલુ મુખે આખી;
તેહ સ્વાદ ત્યાં ક્યમે ન આવે, તેના તે સાખી. " ૯
- કનકતણા પલગ અનુપમ, હંસપિચ્છ તળાઈ;
પાસે સેવા કરવા બહુ સેવક, ચરણ તળાંસે ધાઈ. " ૧૦
- તે મુજને ક્ષીકં લાગે છે, લોક માંહે વડાઈ;
યમુનાતીરે પત્ર પાથરી, સૂતા તે સુખદાઈ! " ૧૧
- ચિતા રાજ્યતણી તો કરવી, તેણે આરત મન;
સંગી જેહ મજે તે કુ ખિયા, સુખિયા નહિ કો જન. " ૧૨
- વશીવટ છાયાએ રમતા, તે ક્યમ આવે દિન;
ગોપીશુ ક્રીડા કરતા તે, સુખ નહિ ચૈદ ભુવન. " ૧૩
- યદ્યપિ, રીસ કરીને બાંધ્યા, માતાએ તાણી;
તો તેહ ઉપર આંસુ, અમે તો નવિ આણી. " ૧૪
- કૌતુક જોવાને મળ્યા તે, ગોકુળના પ્રાણી;
અહીંઆનાં સુખ પાચે મેં તો, તે લીલા જાણી. " ૧૫
- અહીં રક્ષાથી થયા તે, બમણા પૂર્વના પિતા;
હવે ગોકુળ જઈ શું કરિયે, તે દહાડા વિત્યા. " ૧૬
- બીજે યુગે વળી એમજ રમશુ, સતત સત્ય ગીતા;
ભાલાણુમણુ રઘુનાથ કહે, એવુ વેદ વદિતા. " ૧૭

પદ ૨૩ મું.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી ત્યાં આવિયા, મથુરા નગરી મુઝાર જી;

૧૫ પાચે-પા ભાગે. ૧૬ પૂર્વના—અહીં રક્ષાથી પૂર્વના પિતા નહ બમણા સ્નેહી થયા છે ૧૭ સતત—નિરતર.

- પ્રાણનાથને જઈ મળ્યા, કહ્યા સમાચાર છ. ૧
- અતિ આનંદ ત્યાં સહી, પૂછે વૈકુંઠનાથ છ;
વ્રજવધૂ કહો શું કરે છે, નંદ યશોદા માત છ. ૨
- વળતા ઉઢવ યોલિયા, યોલો શારંગપાણિ છ;
 પ્રેમ શો કહું વ્રજનારીનો, કહ્યો ન જાયે વાણી છ. ૩
- ધન્ય વ્રજના ગોવાળિયા રે, ધન્ય ગોપી ન ગાય છ;
 પ્રેમભક્તિ તે કહી ન જાયે, જિલ્હાએ મુખ માંય છ. ૪
- વાસ હોય તો વ્રજ વિષે, જેનો પ્રજ્ઞા ન જાણે પાર છ;
 સનકાદિક જાણે નહિ, પ્રેમભક્તિ નિરધાર છ. ૫
- મુજને તમે ત્યાં મોકલ્યો, વ્રજમાં ગયો હું તેહ છ;
 વ્રજનારીપ્રીતિ કહું જો, કહેતાં ન આવે છેહ છ. ૬
- વચન સાંભળી ઉઢવનાં, હરિ યયા ગદગદ કંઠે છ;
 વ્રજવાસીને સંભારીને, નયણે જળ ચાલ્યાં ગઠે છ. ૭
- હરિ ઉઢવને કહે, મનતાણી આશે એય છ;
સહી કરીને માનજો, એ સમાન નથી મારે કોય છ. ૮
- અનેક ભક્ત છે મારે, ધ્રુવ અંબરીષ પ્રહ્લાદ છ;
એક કળા આવે નહિ, વ્રજવાસી જેવાં દાસ છ. ૯
- વચન સુણી શ્રીકૃષ્ણનાં, ઉઢવ ગદગદ ગાત્ર છ;
 વ્રજમાં તૃણ થઈ અવતરે તો, મારું લાગ્યે મહાપાત્ર છ. ૧૦
- એવે પ્રભુને સાંભરી, કુમળ પોતાની દાસ છ;
 ભાલાણપ્રભુ રઘુનાથ કહે છે, જઈએ તેને પાસ છ. ૧૧

રૂકિમણીહરણ.

પદ ૧ છું.

રાગ કેદારો.

અભિમન્યુસુત ત્યાં ઉચરે, મુદિત મન માંહે ધરે /
કાંઈકે મશ્ન કરે, આશ્ચર્ય અદ્ભુત સાંભળી રે.

ઢાળ.

- આશ્ચર્ય અદ્ભુત રાય પૂછે, જોગ કહો મુજને સ્વામી;
રાક્ષસવિવાહે રૂકિમણી તે, કુખગુણ કયમ પામી. ૨
- એ સાંભળવાની છે ઈચ્છા, જ્યાં મગધ ને શિશુપાળ;
કન્યા હરી હરણ કયમ પરણ્યા, છત્યા બહુ ભૂપાળ. ૩
- ને પુણ્ય મધુર કળિમળને ટાળે, બ્રહ્માદિક ત્યાં ગાય;
નિત્યે નૌતમ શ્રવણે સૂણતાં, કોણ ચતુર નવિ દ્રાય. ૪
- કહે શુક સાંભળ હો તું ભૂપતિ, કયા કહુ હું પ્રીતે;
ને સાંભળતાં ભવભય છૂટે, માણી રસના રીતે. ૫
- દક્ષિણ દેશ વિદર્ભ દેશમાં, કુંદનપુર શુભ ગામ;
ભીમકરાય પ્રજાને પાળે, સાધુતણા વિશ્રામ. ૬
- રૂકિમ, રૂકિમરથ, રૂકિમબાહુ, ને રૂકિમકેરી, રૂકિમાલી;
પાંચ પુત્ર ને છઠી કન્યા, રૂકિમણી શુભ બાળી. ૭
- તે શૈશવ વય છાંડ્યો સામા, પામી નૂતન રૂપ;
વરની વીમાસણ કરવા લાગ્યા, ત્યારે ભીમક ભૂપ. ૮
- બ દીનન માગધ ને આવે, હરિના ગુણ તે બોલે;

૧ અભિમન્યુસુત—પરીક્ષિત મુદિત—હર્ષિત (મધને) ૨ રાક્ષસ-
વિવાહે—હરણ કરીને ૪ કળિમળ—કળિકાળ, સખધી પાપ નવિ-નવ
—નહિ. દ્રાય—દ્રવિત થાય—પીગળે ૫ ભવભય—સ સારરૂપી ભય.
૮ શૈશવ વય—બાલ્યાવસ્થાનુ વય. નૂતન—નવુ.

- સુંદરતા સમરથપણે, કો હરિ સરખો નહિ તોલે. ૯
- એક વરસમાં હણી પૂતના, તણાવતે બક કેશી;
સાત દિવસ ગોવર્દન ધાર્યો, મધવાનો મદ કેશી. ૧૦
- ખર વૃષભ માર્યા નગપે મોઠા, જળથી કાઢ્યો કાલી;
હસ્તિ હણ્યા મહલ મદ માર્યા, કંસ હણ્યો વનમાલી. ૧૧
- જરાસંધ ત્યાં યુદ્ધે જીત્યો, કાળયવન જેણે હણિયો;
ગુરુસુત મુઝો આણી આખ્યો, જાણે પુનરપિ જણિયો. ૧૨
- એવી કીર્તિ શ્રવણે સાંભળી, રામા લાગ્યો રંગ;
અવર પુરુષનો પાણિ ન ઝાલું, વર વરૂં શ્રીરંગ. ૧૩
- સહિયરો રમતે એમ કહે, એક દારકા નગરી;
સાંભળિયે છીએ અતિ અનુપમ, સિંધુ માંહે જ્યમ મગરી. ૧૪
- ત્યાંહાં ક્ષત્રી ઉત્તમ યદવકુળ, તે માંહે વસુદેવ;
તેહનો સુત એટલું કહીને, લાલ રહે તે ખેવ. ૧૫
- જાણે મુક્તિપુરીથી પંખી, કોય ઊડતો આવે;
કથા કહે શ્રીકૃષ્ણજીકેશી, કો મુજને સંભળાવે. ૧૬
- અન્ન ન ભાવે નિદ્રા નાવે, રાત દિવસ લે' લાગી;
સ્વપ્ન માંહે સ્વપ્નજ દેખે, વિરહ ધરે અતિ જાગી. ૧૭
- વાસુદેવે તવ વાત સાંભળી, કન્યા કુળમસૂત;
લક્ષણ સઘળે છે સંપૂર્ણ, એમ વિનવિયો દૂત. ૧૮
- મન કરે મધુસૂદન વરવા, પ્રીતિ પરસ્પર વાધી;
અંતર્ગત મળ્યાં માંહે માંહે, પૂરવજનમની આંધી. ૧૯

૧૦ મધવા—ઈંદ્ર. કેશી—દૂર કરીને.

૧૧ ખર વૃષભ—એ નામના રાક્ષસ. નગપે—પરિતપી. હસ્તિ—કુવલયા-
પીડ નામે. મદ—મદવાળા. ૧૬ મુક્તિપુરી—દારકા.

હિરણ્યલોભાએ હર્ષ માંડ્યો, વિવાહનો વિચાર;	
કન્યા એ કોને દી જાશે, મળી નિજ પરિવાર.	૨૦
વર વાર વસુદેવતણા સુત, કૃષ્ણજી કમળલોચન;	
સમરથ સગો મહારથી વાર, કુળ કર્મે પાવન.	૨૧
વાત ગમતી સાથ સહુને, વર વાર જગદીશ;	
<u>દેવ ધરી ધરણીધર સાથે, રૂઝિયા કહે રીશ.</u>	૨૨

પદ ૨ જી.

રાગ રામઝી.

કુંવર કહે છે સાંભળો તાત જી;	
એ શી કહોછો અવળી વાત જી.	૧

ઢાળ.

વાત અવળી શી કહો છો, ઘડપણે ગઈ સાન;	
કુળ વિભૂતિ ને વર જોઈ, દીનિયે કન્યાદાન.	૨
આહીરને ઘેર ઉછર્યો, ચારતો વનમાં ગાય;	
દીકરી એહને દીજીએ, તો શોભા વાર થાય.	૩
મહી માખાણ ચોરતો, ગોવાલાણી દતી ગાજ;	
મળતાં મામે મારિયો, જ્યારે પધાર્યા મોસાળ.	૪
ઉઘેસન આગળ કર જોડી, મુખે કહે રાજન;	
આજ્ઞા મુજને દીજીએ, એમ કહે રામજવાન.	૫
રાજ્ય જેને કુળ નહિ તે, સદા સહુનો દાસ;	
<u>પુત્રી પરણે તેહને તો, ઘણી પહોંચે આશ !!</u>	૬
<u>ચેદી દશનો રાજિયો, સમરથ જે શિશુપાળ;</u>	
<u>જેતી સેવા સહુ કરે છે, ભલા ભલા બૂપાળ.</u>	૭

૨૦ હિરણ્યલોભા—રૂઝિયા. દી જાશે—અપાશે.

૭ ચેદી—ગણાય, પ્ર. ૨ જી.

સંબંધી તે સગો સાચો, જે કીધે સીધે કાળ;	
ભરવાડ ભલો ભવાડતાં, ભૂપતિ લાગે લાળ.	૮
વીરપાણું વસુદેવને નહિ, વિનય છોડાવી નાર;	
કપટ કરી નસાડ્યો, તો ઉગર્યો કુમાર.	૯
કાસગૃહ વેઠ્યું ઘણું, ને દુઃખે દાઢ્યો દહ;	
<u>અન્ન તો જન્મતાં થયાં, આજ મુખે ઐહ.</u>	૧૦
કુંવર ખટ કંસે હણ્યા, ત્યારે ન આલ્યું બળપાણ;	
વિવાહ ઐવો કીજિયે, જેનું વિશ્વ માંહે વખાણ.	૧૧
સ્વજન સહુએ મળ્યા માંહે, જ્યારે જન્યક દે આશિષ;	
ઐધ્ય કહે આહીરની ત્યારે, નીચું કરવું શીશ.	૧૨
કુક કરી હરિ ઉવેખી, તે દૂત પરડાવ્યા પાસ;	
<u>દમયોધસુતશુ વિવાહ મેળ્યો, આણી અતિ ઉદ્ધાસ.</u>	૧૩
સજ્જ વિવાહતાણી, મંડપ રચ્યા વિશાળ;	
ધ્વજ પતાકા સજ કરી, તે નગર તોરણ માળ.	૧૪
<u>રૂકિમણી ત્યારે દાખ પામી, તેડિયો ત્યાં વિમ્બ;</u>	
<u>પત્ર લખીને આપિયું, ત્યાંથી ચલાવ્યો સિમ્બ.</u>	૧૫
વાત ક્યહાં કરે નહિ, જેહનો અતિ વિશ્વાસ;	
વેગે કરીને મોકલ્યો, જ્યાં વસે શ્રી અવિનાશ.	૧૬
વહી આવ્યો દ્વારકા, પ્રતિહારે કીધું જાણ;	
મંદિર માંહે આવિયો, પૈખિયા શારંગપાણ.	૧૭
ઊઠ્યા હરિ આરાનયકી, જેસારિયા ભૂદેવ;	
પૂજા કીધી પ્રેમશુ, કુશળ પૂછ્યું ખેવ.	૧૮

અન્ન ઉત્તમ આરોગાવી, વિપ્ર કર્યા વિશ્રામ;
ચરણ ચાંપે ચતુર્ભુજ, ને પ્રેમે પૂછે સ્વામ.

૧૯

પદ ૩ જી.

રાગ રામઝી.

એણીપેરે પૂછે શ્રીભગવાનજી;
કહો દિન ધર્મ ધરોછો સ્થાન જી.

૧

ઢાળી.

ધર્મ સ્થાનક ધરો છો, દૃઢ આવે સતોષ;

લૌલુપ્યપાણુ છાંડે નહિ, વિપ્રને મોટો દાપ.

૨

યથા લાભ સંતોષ વર્તે, તજે નહિ નિજ ધર્મ;

અખિલ કામના તોહની, પહોચે પાળતાં નિજ કર્મ.

૩

અસંતોષી સુખે ન સૂચે, ઇંદ્રિયોકે જો જાય;

દરિદ્રી જે સંતોષી, સર્વાંગે સુખી થાય.

૪

સત્ય સંતોષી ભૂતથું હિત, રહીત જે અહંકાર;

એવા વિપ્રને મસ્તકે કરી, નમું હું વારંવાર.

૫

સુખી સઘજો લોક હોયે, જે રાજને દેશ;

મીતિયું જે પ્રજા પાજે, તે મુને વાંલો નરેશ.

૬

દૂરથી તમો ક્યમ આવ્યા છો, તે મુજને કહો કાન;

ગુહ્ય હોય તે હું કરું, જે કઠિન જદપિ આન.

૭

એણીપેરે પૂછિયું, લીલામનોજ શરીર;

કથા કહેવા વિપ્ર લાગ્યો, પ્રેમપૂનિત ધીર.

૮

૨ લૌલુપ્યપાણુ—લુપ્તા—લાલસુપાણુ. ૩ અખિલ—સમગ્ર—અધી

૫ ભૂતથું હિત—પ્રાણીમાત્રનું હિત ધ્યેયનાર.

૭ જદપિ—જોકે. ૮ લીલામનોજ શરીર—લીલાને અર્થે જેણે કામદેવના

નેત્રું સુંદર શરીર ધારણ કર્યું છે એવા. પ્રેમપૂરિત—પ્રેમથી પૂર્ણ થયેલો.

પત્ર લઈ હરિપાણિ આપ્યું, સુણો સ્થામળવાનં;
 કે દનપુર એક ભીમકે રાજા, રૂઝિમાણી સતાન. ૯
 પત્ર પ્રેમે પાઠવ્યું છે, વાચીએ ગોવિંદ;
 પદ્મિનીની પ્રીતિ જાણી, કીજીએ પરમાન
 હરિ કહે દિન તમે વાચો, સાભણ હું કા-
 પત્ર લઈને ઉડેલિયું, પ્રાણણે આણી જ્ઞાન
 સ્વસ્તી શ્રી દ્વારામતી, સકળ ગુણભડાર;
 કૃષ્ણ ચરણે એક પ્રથમમા, મારો [છે] જુહાર ૧૨
 ભુનનસુદરૂપ લક્ષણ, સાભળ્યા મેં આહી;
 ચિત્ત નિર્મળ નથી રહેતું, ામે મારૂં ત્યાહી ૧૩
 રખે જાણો રાજકન્યા, ઠેક છાડી લાજ,
 વિપ્ર છાનો મોકલ્યો, જેમ જાણે મહારાજ. ૧૪
 વિદ્યા વય કુળ રૂપ દ્રવ્યે, તું સરખો અભિરામ,
 કોણ કન્યા ચતુર ધીરા, વરે નહિ જે સ્વામ ૧૫
 તેમાટે મેં તું વર્યો, આત્મા અસ્થ્યો આપ,
 મતિના પાળ નહિ તો, શું રે કીજે બાપ. ૧૬
 રખે આવી આભડજો, શિશુપાળ તમારો ભાગ,
 સિહકેરા ભક્ષમાં, ગામાયુનો નહિ લાગ ૧૭
 ઈષ્ટપૂરિત દાન વ્રત તપ, દેવ ગુરૂ અર્ચન,
 કીધા હોય તો આવી શ્રેંજો, મુને જુગજીવન. ૧૮
 છાતું પહેલું આપિયે, મનુ લગન દિન છે કાવ,
 રાક્ષસનિવાહ કંઠી મુજને, બજે કંઠીને ચાલ ૧૯

૯ હરિપાણિ—હરિના હાથમા ૧૩ ભુનનસુદર.

૪૦—નગતમા સુંદર રૂપ અને લક્ષણનાગા ૧૫ અભિરામ—સુદર

૧૬ બાપ—માપને—ભોગકને ૧૭ ગામાયુ—શિનાળ

૧૮ ઈષ્ટપૂરિત ઈષ્ટપૂર્ત (વર)

- સૈન્ય યાદવતણુ તેડી, છતી સર્વ ક્ષિતિપાળ;
અત પુર ક્યમ હરો તેહની, વિધિ કહું દયાળ. ૨૦
- પ્રથમ દિવસે અગ્નિકાનુ, કરવાને દરશન;
નગર બાહેર નિસર, ત્યારે ગ્રહો જગજીવન. ૨૧
- પદપકજરજ અજ ગ કર, વાંચે મોટા મુન્ય;
તોહું ક્યમ ધરધુ નહિ, થાવાને પાવન. ૨૨
- કમળસોચન ન પામુ તો, પ્રાણ તજી શતવાર;
જન્મ જન્મે જ્યા લગે, તમે થાઓ ભરતાર. ૨૩

પદ ૪ થું.

રાગ રામઝી.

એણીપેરે બ્રાહ્મણ કહે છે વાણી જ;
સાંભળોને તમે શારંગપાણિ જ. ૧

હાળ.

- શારંગપાણિ તમે સાંભળો, મે કહ્યા ગુહ્ય મ દેશ;
હવે જે કરવુ ઘટે તે, કીજીએ દવેશ. ૨
- મ દેશ રચામાના મુણી, સમરથ વૈકુ ડનાથ;
હરી હરિ એમ બોલિયા, વિપ્રનો સાહી હાથ. ૩
- મન મારૂ ત્યાં છે, મે પ્રથમ ખીછી વાત;
દેવ મુજશુ નિવાહકરો, કરછે ત બ્રાત. - / ૪
- નિદ્રા નિશ આવે નહિ, અતર એ ઉચ્ચાટ,
મન જાણ્યું માનનિનું, એ થયો હું વાટ. ૫
- મથે ઘાણા મળ્યા મહીપતિ, લાવું લીલાએ ઘેર;

કાષ્ઠ માંહેથી કાઢીએ જેમ, અગ્નિશિખા પેર.	૬
એણું કહી રથ જતરાવ્યો, અશ્વ ઉત્તમ સાર;	
શૈબ્ય સુગ્રીવ મેઘપુષ્પક, બલાહક એ ચાર.	૭
વિમ્બ વેહેલે યેસાર્યો, ને યેડા જુગદાધાર;	
એક રાત્રે વડી ગયા, વિદર્ભ દેશ મોઝાર.	૮
નગર શેરી છંટાવે ને, ધ્વજ પતાકા દાર;	
અગર ઉવેએ ઘણા ને, ભૂપાણુ કરે નરનાર.	૯
ભીમકરાજ પુત્ર પ્રેમે, વિવાહનો સભાર;	
શિશુપાળને કન્યા કહી, પાણુ પ્રેમ નહિ લગાર.	૧૦
વિમ્બ વેદની કરી પૂજા, નાના મંગળ કર્મ;	
પ્રાક્ષાણુ ભોજન કરાવ્યાં, બહુ વસ્ત્ર આપ્યાં ધર્મે.	૧૧
મહાસ્નાન કીધું સુંદરી, ગ્રહશાંતિ વેદ વિચાર;	
કકણ કર તે આંધિયું, ને વિવિધ પેર શૃંગાર.	૧૨
હોમ કરીને કરે રક્ષા, અથર્વણના મંત્ર;	
પુરોહિત પૂજા કરાવે, ગોત્રદેવ્યા તંત્ર.	૧૩
હેમ રૂપું ધેનુ તિલ ગુડ, વસ્ત્ર દઈ દાન;	
વિનાયક પૂજા કરીને, પ્રાક્ષાણુને બહુ માન.	૧૪
દમધોષ રાએ દાન દીધાં, પૂજ્યા વિમ્બ વિશેષ;	
કર્યા ઉત્સવ અતિ ઘણા, ને વિધિ વિધિ સુંદર વેષ.	૧૫
સગા સહુ તેડાવિયા, દંતવક જરાસંધ;	
વિદૂરથને શાલ્વ પુંડરિક, સિંહ ને શાળભંધ.	૧૬
અવર રાજા અતિ ઘણા, યાદવ નહિ કો એક;	

૬ લીલાએ—રમતની પેઠે. કાષ્ઠ ઈન્—જેમ લાકડામાંથી અગ્નિ-ની શિખા (જ્વાળા) પેરે કરીને કાઢીએ તેમ ઢું બધા રાજાઓમાંથી રૂઢિ-મણીને લાવું છું.

સગા સહુએ આવિયા, રામ કૃપણ વતરેક.	૧૭
માહિ માહિ વારતા તે, કરે આણી ક્રોધ;	
રામ કેશવ આવશે જો, સંગે યાદવ યોધ.	૧૮
કદાચિત હરશે કન્યાને, તો કરીશે સંગ્રામ;	
શિશુપાળને પરણાવશુ, જો જો અમારૂં કામ.	૧૯
હસ્તિ રથ ને અશ્વ પાળા, સૈન્ય બહુ સમર્થ;	
ચેદિપતિને મળ્યા મંદિર, સાધવાને અર્થ.	૨૦
બળદેવજીએ સાંભળ્યું, એકલા ગયા યદુરાય;	
કન્યા હરતાં રખે હજિને, ક્લેશ કાંઈ થાય.	૨૧
પૂઠિંથી બહુ સૈન્ય લઈને, સાંચરે બળદેવ;	
યોધ યાદવ અતિ ઘણા, કારજ કરવા ખેવ.	૨૨
રામ રંગે નિસર્પા, યાદવ સૈન્ય છે સાથ;	
આગળથી ગયા જાણિયા, લાલણપ્રભુ રઘુનાથ.	૨૩

પદ ૫ મું.

રાગ ગોડી.

ચેદિ દેશથી ચાલી જનન, દેશ દેશના બહુ રાજન;	
ખેડે રથને છીકે કોય, અપશુકન આગળથી હોય.	૧
આડી ઉતરે તો મંઝારી, સામી મિલે વિધવા નારી;	
શબ્દ ત્યાં એવો ઉચરે, આજ જાયે ત્યાં કાજ નવિ સરે.	૨
એવે શકુને ત્યાં સાંચર્યા, વિદર્ભ દેશ માહે પરવર્યા;	
જનન આવી બીમકની પુરી, રાજ સામો ગયો પરવરી.	૩
દધિમાન ને પૂછ્યું ક્ષેમ, ઉતારા આપ્યા અતિ પ્રેમ;	

લક્ષ ભોજન નાના વિધ અન, સેવા કરવા મેલ્યા જન. ૪

કહે શુક સાંભળ ભૂપતિ વાત, મેમદા મન વીમાસે પ્રાત;
નાચ્યો દિન ને નાચ્યા હરિ, મારે પૂરવ પાપે કરી. ૫

જાણીએછીએ પહેલુ મન કર્યું, કાંઈક અવગુણ વશી ઉતર્યું;
નિર્લજ થઈ મે લખિયું પત્ર, તે દૂધાણુ મન વશિયુ અત્ર. ૬

વિવાહ આડે છે ત્રણ જામ, શાગાટે ના'વ્યા ઘનશ્યામ;
પત્ર વાંચીને ના નવિ કહી, તેણુ વાડવ ઘોલ્યો સહી. ૭

પછે આજશ્યા જોઈ મર્મ, આડું આવ્યુ મારૂં કર્મ;
વિધાતા વિમુખ મહાદેવ, રૂડી ગૌરી કર્મની જેવ. ૮

હરિણુનયની હરિયું હરિ મન, ચિતવતાં મીચ્યા લોચન;
નયને વહે આંસુની ધાર, વળી વળી કરે એહ વિચાર. ૯

આવે તો હવણા તે કાળ, નામ સત્ય જો દીનદયાળ;
હું દાસી દામોદરતણી, જો જાણો ત્રિભુવનધણી. ૧૦

એણીપેરે ચિતા પામે આંહી, વામ નેત્ર ફરક્યું ત્યાંહી;
શકુન વિચારી થયાં રજિયાતિ, કોને કહી ન શકે સુખ જાતિ. ૧૧

એવે આવ્યા પુરી ઉપવન, કૂળણ કહે વિમને વચન;
✓ મરશે મારો વિરહ ધરી, વેગે જાઓ જ્યાહાં મુંદરી. ૧૨

એન મોકડ્યા વિળણુએ વિમ, શ્યામા મંદિર પો'ત્યાં ક્ષિપ્ર;
હૃદ વદન દીઠો કામિની, કામ થયું જાણ્યુ લામિની. ૧૩

૪ મેમદા—રક્તિમણી. પ્રાત—સવારમાં.

૭ જામ—પોહાર. ૯ હરિણુનયની ઈન્-હરિણી સમાન નેત્રવાળી રક્તિમણીનુ મન (એ રીતે) હરિએ હર્યું.

૧૧ ફરક્યું—ફરક્યું. (સ્ત્રીનું આંખું નેત્ર ફરકે તે શુભશુકન ગણાય છે)

૧૩ ક્ષિપ્ર—તત્કાળ. હૃદ—હૃદય.

- પ્રેમે પૂછે સમાચાર, વાકવ માંડી કહો વિન્તાર;
વેગે ખાધી વધામણી, ઉપવન આવ્યા ત્રિભુવન ધણી. ૧૪
સત્ય વચન દીધું હરિ યથા, તે માંડી કહી સર્વે કથા;
‘મન માંહે થયો અતિ ઉલ્લાસ, ઉચિત આપવા કરે કાંઈ આરા. ૧૫
ઉશીકળ તે થાવા જશી, વસ્તુ કિશી મનમાં નવિ વશી;
સર્વંચ જો આપું આણું સ્થાનિ, તો તે નહિ હર્ષ સમાનિ. ૧૬
આપૂરણુ ત્યાં જોઈ સ્થાન, આપી હાર ન કર્યો પ્રણામ;
અમર સહુ લક્ષ્મીને નમે, તેહ વિમ ત્યાં પાગે રમે. ૧૭
વળ્યો વિમ ત્યાં દઈ આશિય, વેગે વર પામે જગદ્દીરા;
હરિણનયાણી હરખે ઉદ્ભસે, મન માંહે અતિ આનંદ વસે. ૧૮
આવ્યા સાંભળી કેગવ રામ, ભીમકે સામે ગયો વિશ્રામ;
મધુપર્ક વાઈ બહુ બેટી, વસ્ત્ર અનાપમ આપી નેટી. ૧૯
પૂજા કીધી પ્રેમે ઘણી, જોના આવ્યા ઉપવન ત્રિભુવન ધણી;
ભણે પધાર્યા હરિ પરવરો, ઉત્તમ ઉતારે ઉતરો. ૨૦
સૈન્ય સહિત ભક્ત્યભોજન, કરે અતિ આદર રાજન;
પૂજા પ્રેમે કરી સર્વેશા, વરવા આવ્યા જાણી યથા. ૨૧
જે જે આવ્યા છે ભૂપતિ, જેવી વય તેવા કુળ મતિ;
ભીમકે સહુની સેવા કરે, નિજ નિજ ઉતારે ઉતરે. ૨૨
આવ્યા હરિ જાણી સહુ લોક, નગરનિવાસી યથા ગત શોક;

૧૬ કિશી-કોઈ. સ્થાનિ-સ્થાનં. ૧૭ આપૂરણુ—સધજે માણસથી
ભગ્યુ વિપ્ર—વિપ્રને. ૧૯ બેટી—બેટ. આપી—આપે. નેટી—નેટ—નેટામા
૨૧ ભોજન—ભોજન આપીને. ૨૨ જેની ઇં—જેવા તેઓ વયે
(યોગ્ય) છે તેવા કુળે ને મતિએ છે.

દરશન હરિને હરખજ ધરે, માડો માહે એવુ ઉચરે	૨૩
<u>મિત્રીને ભાવે એ પત્ય, કેશવને કન્યા એ સત્ય,</u>	
<u>ખહીં દેવનુ જો જો યતન, જેમ જડાયે કુદન ગતન</u>	૨૪
<u>ક્યા કેશવ ને ક્યા શિશુપાળ, ક્યા કેસગી ક્યા શિયાળ,</u>	
<u>અતરઘણો જોતા અતિ ઘણો ફેર, જ્યમ શરશા સોનાનો મેર</u>	૨૫
ક્યા ચૈત્ર ને ક્યા રાણછોડ, ગર્ભ અથ્થ કનાહાની જોડ;	
ક્યા શિશુપાળ ક્યા રૂમિણી, ક્યા કાચન ને પારસમણિ	૨૬
જો સુકૃત અમો કી ના હોય, તેણે પુણ્ય પ્રતાપે જોય,	
પ્રસન્ન થઈને પુરુષપુગાણ, દૈર્ઘ્ય ગૃહજો નિર્વાણ	૨૭
મેમે એમ વદે પુરજન, રોમાચિત છે સહુના મન,	
<u>એવે ચોધા ભટ પરવગી, કન્યા પુર બાહિર નિસરી.</u>	૨૮
<u>ઉચ્ચા આયુડ કરી રખવાળ, સન્નાહ પડેયાં કર કરવાળ,</u>	
<u>કન્યા આગળ પાછગી રહે, મારગ દો મારગ દો કહે</u>	૨૯
પદપ કજ ભવાનીતણુ, જોવા ચાત્રી ઉલટ ઘણુ,	
<u>પાળી પદ્મિની ચાલી ચરણિ, ધ્યાનહૃદે શ્રીઅશરણશરણિ</u>	૩૦
મનિ માનિની છે અતિ રંગી, માતા ને સહિયર છે સગી,	
વાજે મુરજ શખ ને તૂર, વીંટી જતચે સમગા શૂર	૩૧
ચદન પુષ્પ પૂજા ઉપહાર, લઈ ચાને આગળથી નાર,	
દ્વિજપત્ની સાર્યા ગૃગાર, કરતી ગાન મર્વ પરિવાર.	૩૨
ગાયણી ગાય બદીજન સ્તવે, સદાશ કથા વિનવે,	
બધુ વર્ગ સાથે ઉચ્ચાદ, આવ્યા અબાતણે પ્રાસાદ ,	૩૩

૨૩ ગતરોક-ગોક રહિત ૨૬ ચૈત્ર-શિશુપાળ

૨૯ સન્નાહ-કન્યા કરવાળ-ખડ્ગ ૩૦ પાળી-પગે ચાત્રીને

૩૧ મનિ-મનમા મુરજ-એક જાતનું વાદ્ય ૩૩ ઉચ્ચાદ-

આન્નાદ પ્રાસાદ-દેવગ

જળ લેઈ કીધું આચમન, શિવ સમીપે ગયાં સદન;
ઘરડો સ્ત્રી જે વાડવતાણી, પૂજા વિધિ વિધિ વિશેષે ભાણી. ૩૪
તે પૂજા કરાવી ખરી, ચરણે પ્રણમે તે સુંદરી;
સ્તુતિ કરીને કરે પ્રણામ, વર વાંછે છે ભાલાણપ્રભુ રામ. ૩૫

પદ ૬ હું.

રાગ ધનાશ્રી.

~~જેવપ્રેતની~~ ભવાની માતા, પ્રણમુછું અનુદિત છું;
ગણપતિ, સ્વામી સહિત હું તુને, પૂજી એકે મન છું. ૧
બીજી કાંઈ નથી રે વાંચના, માગુ એ વરદાન છું;
પિયુ મારે થાગે પુરુષોત્તમ, ભાવ ધરી ભગવાન છું. ૨
એ મંત્ર ભણીને ગંધ ધૂપ, જળ અક્ષત કુસુમનો હાર છું;
ભૂષણ વસ્ત્ર દીપ બલિ, નૈવેદ્ય નાના દે સાર છું. ૩
સૌભાગ્યવતી વધૂનરી, પૂજા વિધિશુ કીધી છું;
તિલક કરી તાંદુળ ચોઢી, તેણીએ આશિષ દીધી છું. ૪
મેમે શ્રીકૃષ્ણ કૌકૃષ્ણ આખ્યાં, કંઠે સૂત્ર તાંબૂલ છું;
આશિષ દ્વિજપત્નીએ આપી, સુખ પામવા મૂળ છું. ૫
મુનિવ્રત મેલીને ચાલી, દેવસદનથી બાહાર છું;
દાસીનો કર કરમાં ગ્રહીને, રત્નમુદ્રિકા સાર છું. ૬
શ્યામા અતિ સુંદર દેહ દીસે, જાણે દેવની માયા છું;
કટિમેખળા મણિમય ખજાકે, ઝગકે કોમળ કાયા છું. ૭
ચંચલ નયન ચાર ચમકતાં, કુંડળ જળકે કાન છું;
કુચઅંકુર પ્રગટ્યા મેમદાને, મોહે સર્વ રાજાન છું. ૮

૩૪ સદન-ધર-દેવજમા.

૩ નાના-અનેક પ્રકારના ૮ ચા૩-સુંદર.

- જિભ અધરપર દંત ઝબૂકે, મંદસ્મિત તે કરતી છ,
હંસગામિની નેપૂર ઝમકે, મુનિજનનાં મન હરતી છ. ૯
- ચાર ચુંદડી ઉપર જોઠી, ચ પા કુસુમને ચટકે છ;
ઉંબરથી આઘી નવિ આવે, લાલ ગતિ અતિ લટકે છ ૧૦
- જત્રા મિયે માનિનીએ કીધી, શોભા સળગ સળઈ છ;
યાદવ છ આવે તો જ્ઞેયે, મારી જે ચતુરાઈ છ. ૧૧
- મહીપતિ દખીને મોહ પામ્યા, ઊભાથી અડવડિયા છ;
ગજ રથ અશ્વથકી તે અળવે, મૂઠ થઇને પડિયા છ. ૧૨
- ચોહોદિશે ચંચલ નયની નિરખે, પૃથ્વીપતિ બહુ પેખે છ;
કેશ ઉદ્ધરા કરી નિહાજે, દામોદર નવિ દખે છ. ૧૩
- દરા આગળ ઊભી અળખા, અવર બહુ છે નારી છ;
જાણે જે જ્ઞે રથ આગળ જાઇશ, તો ઘેરીજશે ખેસારી છ. ૧૪
- નગર માંહે પેઢા પૂઠે, શીખરે કેશવ કરશે છ;
હવણાં આવી શકે તો આવે, પછે કદા પેરે હરશે છ. ૧૫
- ભય ત્રાસિત હરણીની પેરે, ચોહોદિશે નિહાજે છ;
માતા કહે બાઈ છ હીંડો, આંસુ નયણે ઢાજે છ. ૧૬
- મુખ મોઢે કાંઈ મિય કરે, પાણુ છાંડે નહિ તે ઘાટ છ;
ભાલણમણુ રધુનાથતાણો, ત્યાં ઊભી જ્ઞેયે વાટ છ. ૧૭

પદ ૭ મું.

રાગ ગોડી.

- નિસાસા મેલે મૃગનયણી, અંતરગતિ વિભાસે છ;
ભૂરપણે હું કાંઈ ન ચેતી, વિમ્ર મોહલ્યો વાંસે છ. ૧

નગર દૂકડા આવ્યા નરહરિ, કાંઈ એક પડિયા સાંસે જી;
 પરમ પુરુષ તે ક્યમ પધારે, અખળાકેરે હાંસે જી. ૨
 હાં હરિ ના આવ્યા હો, આંહાં મળિયા રાય ને રાણા જી;
 જ્યમ ગજપતિનો સાદ સોભતી, વૈકુઠી ઉજાણા. હાં હરિં ૩
 મઠહાદને કાળે તે કીધો, સ્તભ માંહે વાસ જી;
 તે તો પાંચ વરસનો બાળક, સાચો જાણ્યો દાસ. હાં હરિં ૪
 ધ્રુવને નિશ્ચલપદ ને આપ્યું, એક મના તે જાણ્યો જી;
 અખળામાટે અવગુણ મારો, અંતરગતિ તે આણ્યો. હાં હરિં ૫
 ઇંદ્ર સાથે અન્યાય કીધો, તે તો ઉદ્ધારી અહધ્યા નારી જી;
 મે તો પાતક કર્યું નથી, શે ના'વ્યા દવ મુરારિ. હાં હરિં ૬
 હવાણાં મુને ઘેર લેઈ જશે, થાશે સધ્યાકાળ જી;
 વેરી વીરો વેગે દશે, કર ગ્રહશે શિશુપાળ. હાં હરિં ૭
 કંઠપાશ ઘાલુ વિષ ખાઈ, કે પાવક માંહે પેસું જી;
 ચરણતણી આણુ જો, ચૈથ પાસે જઈએમું. હાં હરિં ૮
 'વધામણી શું' જૂઠી ખાધી, વાડવે આવી વાહી જી;
 માણુ તજું' પણ હું' નવિ એમું, શિશુપાળનો કર સાહી. હાં હરિં ૯
 અખળા ઉતાવળ કરે છે, ચાલે નહિ મુજ ચરણ જી;
 આણી વેળા શું' નહિ આવે, અળવે અશરણશરણ. હાં હરિં ૧૦
 અથવા શું' બહુ ચોધા દખી, બીન્યા દીનદયાળ જી;
 કેઈ માત્ર તે કેસરી આગળ, કોટિ મળ્યાં શૃંગાલ. હાં હરિં ૧૧
 ક્યાં શિશુપાળ મદમતિ માનુષ્ય, ક્યાં એ શ્રીરાણછોડ જી;
 તુલસીમંજર શી પેર થાચે, જો વાવે વિન્યા છોડ. હાં હરિં ૧૨

૩ ઉજાણા—એકદમ ચાલી આવ્યા. ૫ એક મના—એક મનનો. ૮ કં-
 ઠ પાશ—ગળે ધાસો.

૧૦ અળવે—માડમાડ.

ઐણીપેર વીમાસણ કરતાં, દુરઝ્યુ વામ લોચન છ;
 સ્થિર મન રાખી કરે વિનતિ, એવું કહી વચન. હાં હરિં ૧૩
 ને મે પુણ્ય કર્યું હોય કાંઈએ, દીધું હોયે ને દાન છ;
 તો ભાલાણમણુ શ્રીરામ આવજો, સત્વર શ્રીભગવાન. હાં હરિં ૧૪

પદ ૮ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી.

આસ્ત કરતાં અતિ ઘણી રે, આવ્યા શ્રીગોપાળ;
 રથે બેઠા રણિયામણા રે, દીઠા દીનદયાળ. ૧

ઢાળ.

દયાળ આવ્યા દીપતા, તવ પડ્યુ અતિ ભગાણ;
 રાજ સહુ ઝાંખા થયા, જાણે દહમાં નહિ પ્રાણ. ૨
 ગર્વ આણે જાણ તાણે, જાણે હરિ હરશે સહી;
 આપ વખાણે આણે ઢાણે, મૂકાવે તે કો નહિ. ૩
 શામા સરસાં નયણે નિરખી, હૈયે હરખે અતિ ઘણું;
 દયાળ આવ્યા મન ભાવ્યા, લાવ્યા સૈન્ય તે આપણું. ૪
 મને વે'શે દાટ દશે, લેશે હેલામાં હરી;
 નેહ મળિયા ભૂપ જળિયા, થયા ગળિયા મનિ ખરી. ૫
 ને દીકે સ્વામી દુઃખ વામી, સુખ પામી સુંદરી;
 તે ક્યમ કહીએ પાર ન લહીએ, ને વદિયે રાત નિદ્રાએ કરી. ૬
 હવે આઘી ચાલું પાણિ આલું, દહી આલું નાથને;
 લાજ મેલું રસે રેલું, એ મલાણુ છેલું સાથને. ૭
 શિશુપાળ સાલે આઘી ચાવે, આલે કર સહિયરતણો;
 પગલાં ભરતી આન કરતી, નેહ ધરતી અતિ ઘણો. ૮

- નયણે મળિયાં મન મળિયાં, વળિયાં પાછાં ડયમ રહે;
દયા કીજે આવી લીજે, બીજે તે કર કયમ ગ્રહે. ૯
- રથે ખેસવા ચાલી, કુંવરી કાલી, આવી ઝાલી કામિની;
ગ્રહી નારી રથે ખેસારી, ખેમ બારી ભામિની. ૧૦
- સાચું જોઈ રહ્યા રોઈ, અવર જે રાજન;
હરિ સમુદ્ર માંહે થયા તે, ઉદક બહુ સમાન. ૧૧
- મથે મહીપતિ કેડે ન, પીતાંબર પળાય;
શિયાળકેરા યુથ માંહેથી, સિંહ લઇને જાય. ૧૨

પદ ૯ મું.

રાગ સામેરી.

- રૂક્મિણીને રથે ખેસારી, સાંચર્યા જ્યારે સ્વામ;
વેગે લઇને વાહિની, પરવરે પૂઠે રામ. ૧
- હરિ જાતા જોઈ યાદવ, વદે જરાસંધ;
અરે કોણુ દીઠો નહિ, મોહે થયા શું અધ. ૨
- રૂક્મિણીને લઈ જાતાં, ચોધ લાગી ગાળ;
ધિક આયુધ આપણા, જે બળ રહ્યું નહિ બાળ. ૩
- નગરજન જોવા મળ્યા, તે વદે વાણી લોક;
શણગાર શિશુખળે કર્યા, તે થયા સઘળા દ્રોક. ૪
- મીઠળ છોડો કરથકી, ને ઢાંકો એનો હાથ;
હાલીનું પાણી રહ્યું, જે આવ્યા પૈકુંઠનાથ. ૫
- વિધાતા વરાંચો નહિ, ચતુરાઈ એની ઘણી;

૧૧ હરિ ઈન્—હરિરૂપી સમુદ્રમાં બીજા રાજાઓ ઉદક (જળ) જોવા થયા. અર્થાત્ તેની મોટાઇમાં દબાઈ ગયા !

૧ વાહિની—સેના. ૫ હાલીનું પાણી—ભીમકનો ટેક.

- પર વિઠલજી ભણા, ને રાજકન્યા રૂઝિમાણી. ૬
 જીજી મુખ શિશુપાળનું, નયણે વહે છે નીર;
 કડણ હૈયુ ઝેહનુ, ને માણુ ધરે શરીર. ૭
 અપમાન પાળે મરાણુ વારુ, જેહને હોયે સાન;
 પરણ્યા વિના ક્યમ ઘેર જાશે, ને લેઈ આવ્યો જાન. ૮
 સહુ શ્રાણે જાંભજો, ને કહે કહિન વચન;
 સાહ્ય કરવા સોઢિયા, ને ભૂપકેરા તન. ૯
 મૂછ મરડે દાંત ઘરડે, હોઠ કરડે હકિ ચઢે;
 ગાળ દેતા મને વેહેતા, આયુધ લેતા અડવડે. ૧૦
 અશ્વ ચઢતા ઢળી પડતા, કો આખડતા અડવડે;
 વેગે પળાઓ વીર ધાઓ, મળી જાઓ ઉચ્ચરે. ૧૧
 ધર ધૂતારો વેગે મારો, જાલો ત્યાં એ મૂઢને;
 રંખે રસજો જાચે કુશજો, મહી ને મસજો પ્રેાઢને. ૧૨
 મને ફૂડે અશ્વ રૂડે, રેણું ઊડે ખુરતણી;
 તે ચોધ બૂકે હોઠ સૂકે, તીર રૂકે હરિ ભાણી. ૧૩
 મુશળધારી મતિ વિચારી, સેન સારીને રહ્યો;
 બીક ટાળી વ્યૂહવાળી, બિદ પાળી નિર્વહ્યો. ૧૪
 વીર તરસે બાણ વરસે, સહુ સરસે શ્રમ કરે;

૬ વરાશ્યો નહિ—વિગ્મય થયો નહિ-શુ' કરવું એવી ચિંતામાં પડ્યો નહિ. ૮ અપમાન પાળે—અપમાન કરતાં.

૧૦ દાંત ધરડે—દાંત પીસે. મને વેહેતા—મને ચગડાળ ચઢેલા એવા.

૧૨ ધર—મૂળથી. મહી—ભૂમિ ઉપર ને પ્રેાઢ છે તેને મસજો.

૧૩ ખુર—ઘોડાની ખરીઓ. રૂકે—રોકે (?) ૧૪ મુશળધારી—બળરામ.

નિર્વહ્યો—પણ પાળ્યું.

રથે રામા વળી વામા, શ્યામા જળ નયણે ભરે.	૧૫
પ્રીતિ રાખે કૃષ્ણ પાખે, સૂત્ર દાખે આપણું;	
ભય મ ધરશે એહ મ વરશે, મોદ ધરશે હું હણું.	૧૬
માંહોમાંહે કે' હજે હાંકે, મહાર પાંકે પડવડે;	
વીર નિવારે મૂશળ મારે, દેહ હાલે ચડવડે.	૧૭
મહાર સાલે રૂધિર ચાલે, વીર આલે શીરાને;	.
ચાંદ બળિયા ભૂમિ ઢળિયા, બાણે બળિયા ધસિને.	૧૮
થયા ખોડા પડયા ઘોડા, કર્યા ખોડા હળધરે;	
હાંટ નાસે મહાર ત્રાસે, પેર પાસે શી કરે.	૧૯
શૂર સાથી હણ્યા હાથી, ભરે લાથી બ્રાહ્મણી;	
ભીડ ભારી મહી સારી, પાગ પસારી પ્રાણીની.	૨૦
કુંડળ ઝળકે મુકટ ચળકે, ભૂપ સળકે ચોધને;	
ભૂપ ભાગે બ્રાહ્મણ વાગે, આળ લાગે કોધને.	૨૧
મગધ માઠો નેટ નાઠો, ઘણું ગાઠો હો હડી;	
નયણ સૂણે કોટ ધૂણે, પૈર પૂણે મતિ મડી.	૨૨
શિશુપાળ રોચે નીચું જાયે, નેત્ર ચૂચે ચાલતાં;	
કાંઈ ન સૂઝે બાપ બૂઝે, કો ન જૂઝે આલતાં.	૨૩
ભલા ભાડયા હાથી ચઢિયા, પડયા સઘળા બાણિયા;	

૧૫ સરસે—એક બીજાથી સરસ થવાની ઈચ્છાથી. ૧૬ પ્રીતિ

ઈન્—કૃષ્ણ પાખે—પક્ષે જે યોધા હતા તે પોતાનું મૂત્ર—સારું દેખાડીને (યુદ્ધમાં) પ્રીતિ રાખતા હતા. મોદ ઈન્—હું તેમને હણું ત્યારે તમે મોદ. (૬૫) ધરશે.

૧૭ પાંકે—તાકે—આગળથી ધારે. પડવડે—પડે (૧) ચડવડે—ચરબડે.

૨૦ મહી ઈન્—સારી (બધી) મહી ઉપર પ્રાણીની પાગ પસારી—પ્રાણી વેડી નાખ્યા.

૨૨ મૂણે—મૂછ જાય. પૂણે—દુઃખ દે. મહી—માઠી કે મથી.

રણે ગાયા અને દ્રાયા, રોચે ઘાયા માનિયા.	૨૪
શિશુપાળની જ્યમ શ્રી હરિ, ત્યમ કરે ખેડો રૂદન;	
જરાસધને વિદૂરથ, દંતવક્ર વદે વચન.	૨૫
શોક કરવો નવિ ઘટે, સમરથ તું ભૂપાળ;	
સુખ દુઃખ વશ નહિ આપણે, એ કરે છે સર્વ કાળ.	૨૬
ઘોડિયાને વશ વર્તે, કાષ્ઠની જ્યમ ખૂતળી;	
ત્યમ જીવ વશ ઇશ્વરતણે છે, નિર્બળ થાય અતિ બળી.	૨૭
ત્રેવીસ અસૌહારી સહિત, ભાગ્યો હું (એ આગળ) સત્તરવાર;	
એકવાર પાછળ જીનિયો, પાણુ દુઃખ નહિ લગાર.	૨૮
હાર્યાનું દુઃખ ના'ણીએ, વળી સમ્રો આવે વાળિયે;	
શું કીજે સહુ કર્યા પ્રાણે, આજ એ ગોવાળિયે.	૨૯
વીર ઊડી ઘેર જાઓ, ધીરજ મન માંહે ધરો;	
આપણ એને જીતશુ, જ્યારે દૈવ યાશે પાદરો.	૩૦
પ્રતિબોધ એવો સાંભળી, શિશુપાળ ચાલ્યો ઘેર;	
રાજા રણમું ઊગર્યા તે, ચાલ્યા પેરે પેર.	

પદ ૧૦ મું.

રાગ આશાવરી.

રૂકમૈયો રીસે ભર્યો, દૈવ તેં જાણો કર્યો;
નગર બાહર તે નીસર્યો.

૧

ઢાળી.

ઉતાવળો તે નીસર્યો, સર્વ રાજા પ્રત્યે ઊચરે;

૨૪ ગાયા—ગયા દ્રાયા—ધરાયા ૨૫ શિશુપાળ ઈન્—શિશુપાળની જ્યમ
શ્રી (લક્ષ્મી) હરાઈ હોય તેમ તે ખેડો ખેડે ૨૬ના ભાગ્યો । ૨૭ ઘોડિયો—
બાજીગર પાળે—પક્ષમાં

સાંભળતાં સર્વ ભૂપને, તે પ્રતિજ્ઞા એવી કરે.	૨
કૃષ્ણને છુટ્યા વિના, લાવ્યા વિના તે રૂઝિમાણી;	
કંદનપુર પેસું નહિ હો, પ્રતિજ્ઞા એ અમતાણી.	૩
બેશી રથે કહે સારથીને, અશ્વ વેગે ખેડ હો;	
ભાંજી બધી ભરવાડને, લ્યો કૃષ્ણકેરી કેડ હો.	૪
મૂઠ મહિમા જાણે નહિ, ગોવિંદને દે ગાળ;	
ભીમો રહે આહીર તું, પ્રતિજ્ઞા એ પાળ.	
એક રથશું આવીયો, ત્રણ મેલ્યાં બાણ;	
તિષ્ટ કહે ચક્રકળદુષ્ટ, કિમ જાણું બળ માણ.	૬
કાગની પેરે બેન મારી, હરીને જાંઘરા ક્યાંહાં;	
આજ મદ મદાંધમાં, હું ગર્વ ઉતારું યાંહાં.	૭
બાણે માર્યો માહરે, મહીએ ન સૂએ ન્યાંહી;	
મે'લ ભગિની માહરી, ઉતાવળો તું આંહી.	૮
હશીને હરિ બાણ મે'લી, છેદિયુ તેહતું આપ;	
બાણ છનો મહાર કીધો, રૂઝમેયાને આપ.	૯
ધનુષ્ય બીજું કર ધરી, ને મેલ્યાં બાણ અદાર;	
આઠ મૂકયાં અશ્વ ચોને, સૂતને બે મહાર.	૧૦
ત્રણ શર ધ્વજ ઉપરે, પરપ્રજાને પાંચ;	
તે હણીને અતિ હરખિયો, શાળક જોઈ સાંચ.	૧૧
મહાર તેના ચાળવી, વળી ધનુષ્ય છેધું હાથ;	
અન્ય ત્યાં ઉતાવળું, રૂઝમેયે લીધું હાથ.	૧૨
તેહ કૃષ્ણ છેદિયુ, વળી ફરી લીધું મૌઢ;	
બાણ મે'લી છેદિયું, તત્કાળ ગરડાઈડ.	૧૩

૬ તિષ્ટ !—ભીમો રહે. ચક્રકળ દુષ્ટ !—યાદવ કુળમાં દુષ્ટ । કૃષ્ણ । ૭

આજ ૬—આજ મદાંધમાં મદ બરાયો છે, પણ તે ગર્વ હું અહીં ઉતાર છું.

૧૧ શાળક—સાળો.

પાણિ કુરશી ધરી પાપી, પ્રહાર મે'લ નટલે;	
અચ્યુતે એક બાણ મે'લી, છેદિયુ તે તેટલે.	૧૪
કરી કોપને કર ધરે, રૂઝમેયો જ્યારે શૂલ,	
બાણ મે'લી છેદિયુ, જેમ અર્કકેરૂ વૂલ	૧૫
ખડ્ગ ખાકુ ખેવ લઈ, ધર્યો ત્યારે ધીર;	
વાસુદેવે તેહ છેલ્યું, એક મે'લી તીર	૧૬
રૂઝિમાણી ચિતા કરે, રખે પિયુને વાગે ઘાત;	
વળી જાણે રખે મારે, કૃષ્ણજી મુજ બ્રાત.	૧૭
આયુધ છેદ શ્રીહરિ, જે ગ્રહે કરમા ચોધ;	
રથચક્રી તપ ઉતર્યો, રૂઝમેયો કરતો ક્રોધ.	૧૮
ખડ્ગ લેઈ મારવાને, કૃષ્ણ પૂઠે ધાય;	
<u>પતંગ જ્યમ દીપક બાણી, ક્રોધ કરી પળાય.</u>	૧૯
બાણ મે'લી કહ્યું કૃષ્ણે, અસિતલ તિલમાત્ર,	
ધનુષ્ય ચર્મ તે છેદિયા, રીસે ભર્યા અતિ ગાન.	૨૦
<u>ઉતર્યા હરિ ખડ્ગ લઈને, મને અતિ આણી-રીસ;</u>	
<u>વડી વારનો વીર વઢતો, હવે છેદ્યું શીશ.</u>	૨૧

પદ ૧૧ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી.

'હરિણનયાણીએ હરજી દીઠા, ખડ્ગ ધરીને ધાતા જ,	
ભાઈ ઉપર રીસે ભરાણા, રંગે દીસે રાતા જ.	૧
મનમા જાણે હવણા મારૂ, દખી ક્રોધે ભરાતા જ,	
ચિત્ત ચિતવે તો શુ કીજે, વિપરીત થયો વિધાતા જ	૨

ત્રાહિ ત્રાહિ સ્વામી જુગજીવન, ભૂડો પાણુ એ બ્રાતા છ;

અપયશ મારે માથે કહેશે, લોક આવતા જતા છ.

૩

આવી પતિને ચરણે લાગી, જોણી પેર ખાલે વાણી છ;

એ તો તમને કયમ જાળજે, અતિ મૂરખ છે પ્રાણી છ.

૪

હું માટે મે'લો જીવતો, સગો શાળક જાણી છ;

ચોગેશ્વર તું દેવ છાં, સમસ્થ શારંગપાણિ છ.

૫

દીનાનાથ હું કહી ન શકું, વાત કાંઈએ તાણી છ.

* * * * *

૬

વાચે કેજતણી પેરે ધ્રુવે, સ્થામાતાણું શરીર છ;

મુખ સૂકે માનિનીકેરું, નયણે ચાલે નીર છ.

૭

કંઠકી ત્યાં માળા ત્રૂટે, છૂટે કટિથી ચીરછ;

ગદગદ કંઠે ખાલી ન શકે, દખી દામણા વીર છ.

૮

કરૂણા આણી સંવર્ધું, ધરણીધર થઈધીર છ.

* * * * *

૯

પીતાંબરે ત્યાં લઈને બાંધ્યો, ગાંઠ પાડીને ગાઢી છ;

સુંદરી સામું રહી રહી જાયે, વેગે હુરિકા કાઢી છ.

૧૦

પાપીને ઝાલીને મૂડયાં, મસ્તક મૂછ ને દાઢી છ;

વિનતા વચન કહી તે ન શકે, ભયભીત છે દાઢી છ.

૧૧

એવે સમે ભૂપતિને ભાંજી, આવ્યા ત્યાં બળદેવછ;

રૂઠેયાને બાંધ્યો જોઈ, જાણી સગાની સેવ છ.

૧૨

પાસ આવીને ત્યાં છોડ્યો, હજધરજીએ ખેવ છ;

કોટિ ઉપાયે તો નવિ જાયે, જેહને જેવી ટેવ છ.

૧૩

૯ સંવર્ધું—પાણું ખેંચી લીધું (ખર્જ). ૧૦ હુરિકા—પાળી—નાની

કર્યાં આપણાં સહુ ભોગવે, પૂર્વ કર્મન યેવ જી;

* * * * * ૧૪

આદિપુરુષને અગ્ર કહે છે, એવું કામ ન કીને જી;

સાચો સજો થયો આપણો, અપમાન તેને ન દીને જી. ૧૫

મુંડણ પાપે મરણ તે વાર, વહુચાર મનમાં ખીને જી;

અનેક જો અપરાધ કરે તો, આપણ ત્યાં સહી લીને જી. ૧૬

બંધન છોડ્યું ન બળિયો, નીચુ રહ્યો નિહાળી જી;

આગળ ભીની આંસુ ઢાળે, કન્યા અબળા બાળી જી. ૧૭

હજીધર કહે છે દુઃખ ન કીને, લીને મનમાં વાળી જી;

તેં આપતું કહ્યું ન કીધું, બુદ્ધિ કરી અતિ બાળી જી. ૧૮

ભીમકરાયે પેહેલું ભાખ્યું, વર રૂડો વનમાળી જી;

વિદ્યાતાએ ને લખ્યું તે, કોણ શકે ત્યાં ટાળી જી. ૧૯

આતાજી તમે ઘેર પધારો, વેગે ત્યાં તમે ધાઈ જી;

દ્વારાવતીએ લેઈ આવો, વિવાહતણી સળઈ જી. ૨૦

એ તો ગાંઠ પડી પડોળે, સાચી થઈ સગાઈ જી;

તારે માથે ભાર સઘળો, તું વડો છાં ભાઈ જી. ૨૧

હવે તો હરખીને દીને, અન્યો અન્યે સાંઈ જી;

* * * * * ૨૨

વચન મુણી નિસાસા મેલે, મન મહિ અતિ બળિયો જી;

શૂર સાથ કોયે ન દીસે, પેહેલું નાશી પળિયો જી. ૨૩

પદ ૧૨ મું.

રાગ ગોડી.

રૂઝિમાણી પ્રત્યે રામ કહે છે, શ્યામા ન કીને શોક જી;

દેવતણે વશથી પામે છે, સુખ દુઃખ સઘળા લોક.

બાઈ દુઃખ ન કીને. ૧

ક્ષત્રીના ધર્મે કર્યો વિધાતા, અતિશે ઘોર વ્યવહાર છ;
ભાઈ ભાઈની લાજ ન રાખે, રણે રહ્યા કરે પ્રહાર.

બાઈ દુઃખ ન કીને. ૨

ચોપાઈ.

એવું વીમાસી તેણે ઠામ, વાશ્યું ગામ ભૂજ કહી નામ;

રાષ સર્વ મન માંહે ગ્રહો, તેણે સ્થાનક વાસે રહ્યો. ૩

લેઈ સૈન્ય ને શ્રીભગવાન, વેગે ત્યાં આવ્યા નિજ સ્થાન;

વધામણિયા વેગે જાય, છતી આવ્યા જલદવાય. ૪

માતા આપો વધામણી, કૃષ્ણજી લઈ આવ્યા રૂકિમણી;

નગર લોક જોવાને પળ્યા, સગા સહુકો આવી મળ્યા. ૫

અતિ ઉચ્છવ શેરી છંટાય, ધ્વજ તોરણ ઘેર હાટ બંધાય;

મંડપરચના મારગ થાય, બંદીજન માગધ ગુણ ગાય. ૬

કામિની જોવા મેડે ચઢે, એક ઉજ્જયે ને આખડે;

એક કહે જુઓ કામિની, રથ ઉપર બેઠાં ભાસિની. ૭

એક વધાવે મોતી લાજ, ભલે પધાર્યા શ્રીમહારાજ;

જન્મ સદ્ગુણ થયો તે આજ, દર્શને સઘળાં સિધ્યાં કાજ. ૮

એક કહે બાઈ જુગતી જોડ, રયામા સુંદર વર રણુછોડ;

એક કહે ક્યાં ગયો શિશુપાળ, મીઠળ પાણિ રહી વરમાળ. ૯

એવી લોકે વાણી ઉચ્ચરી, સાંભળતા જાયે શ્રીહરિ;

મંદિર આવી તેડયા મુન્ય, જોયો લગનતણો શુભ દિન. ૧૦

વિવાહ વિધિશુ મંગળ કરી, સગા સહુને કકોતરી;

મન માને આવ્યા ભૂપાળ, ઉતારા આખ્યા મુવિશાળ. ૧૧

ભીમક રાજ્યે અતિ ઘણી, વેગે મોકલી પેરામણી;
 સેવક લઈ આવ્યા ત્યાં જેહ, માન દઈ ઉતાર્યા તેહ. ૧૨
 ખેડા પાટ ત્રિભુવનધણી, શેષ ભરે દવકી રોહણી;
 મગળ સ્નાન કરી શૃગાર, વર ખેસાર્યા જગદાધાર. ૧૩
 કન્યામંદિર કર્યું છે જ્યાંહાં, અશ્વ ચઢી હરિ આવ્યા ત્યાંહાં;
 મારગ કહે લોક વિચાર, તોરણે જશે દેવ મુરાર. ૧૪
 હરિને કોણુ લોશે કાંચળી, સાળી વિના મુખ મનની રળી;
 ગ્રહી નાસિકા કોણુ તાણુશે, સાસુ વિના મંડપ આણુશે. ૧૫
 મારગ માંહે હરિ સાંચરે, કથા લોકની શ્રવણે ધરે;
 આવ્યા તોરણિ કરે આચાર, પ્રાદ્ધાણુ વેદ ભણે છે ચાર. ૧૬

પદ ૧૩ મું.

રાગ દેશાખ.

અપ્સરા નાચે ગુણીજન ગાય, બંદીજન જશ શબ્દ ખોલાય;
 ગર્ગાચાર્ય ગુરુ તેડાવ્યા, હસતા હસતા મંદિર આવ્યા. ૧
 જાતિકર્મ ત્યાંહાં નવિ જાણ્યું, ખાંધવ ખેહુનું કહી તાણ્યું;
 નામ કર્મ મેં કીધું છાનું, નંદતણે ઘેર લખિયું પાનું. ૨
 આજ ભલે એ ઉચ્છવ આવ્યો, હું તો માનુષ્યને ભવ કાવ્યો;
 વિવાહ વિધિશુ કરી પરાણાવે, સેવક ભીમકના તે આવે. ૩
 મુંદર તે ત્યાં ખાંધી ચોરી, જાણે વસંત વનસ્પતિ મોરી;
 લાજ લાભ તે ત્યાંહાં કરાચે, માનિનીઓ તે મંગળ ગાચે. ૪
 ચરણ ગ્રહવા કોણુ થાશે સાજો, રૂઝમૈયો તે થઈ ગયો કાજો;
 સાસુ પીરસે જો કંસાર, નાવે ભીમકની ત્યાં નાર. ૫

૧૫ લોશે કાંચળી—સાળી કાંચળી હુએ એવો સંપ્રદાય કેટલાકમાં છે.

૪ મોરી—મોહારવાળી યઈ.

રૂકિમણી કોળિયડો કરી સાહે, વારે વારે હરિને વાહે;
વિઠ્ઠલ વદન વિકાસે ખેવ, ગગન રહ્યા હસે સર્વ દેવ. ૬
હરિની માનુષ્યલીલા નિરખે, ઇન્દ્રાદિક મન માંહે હરખે;
જ્યમ સીતાને પરણ્યા રામ, રૂકિમણીને સુંદરશ્યામ. ૭
એણી પેરે ઉચ્છવ કીધો, સકળ લોકને હરખજ દીધો.

પદ ૧૪ મું.

રાગ દેશાખ.

એણી પેરે આનંદ ઉચ્છવ રંગ રે;
અંગેને ઉલટ અતિ ઘણો રે. ૧

ઢાળ.

અંગે ઉલટ અતિ ઘણો, પરણિયા વિશ્વાવાસ;
દારકા નરનારીને મન, ઉપજ્યો અતિ ઉલ્લાસ. ૨
ભીમકના સેવક વળાવ્યા, ને વળાવ્યા સર્વ ભૂપતિ;
રૂકિમણી ત્યાં કૃષ્ણ ઉપર, કરી પાછલી મતિ. ૩
રૂકિમણી આનંદ પામી, અને કૃષ્ણ ભરતાર;
સકળ ગુણ પૂરાણ હવા, તેણે સકળ થયો અવતાર. ૪
હરિકથા જે સાંભળે, તેનાં પાતક જાય;
મન મનોરથ જે કરે, તે સકળ પૂરાણ થાય. ૫
ગાન કરે જે પ્રેમશુ, એ કૃષ્ણવિવાહ દાસ;
સુખ પામે સંસારનાં, અતે વૈકુંઠ વાસ. ૬
કૃષ્ણવિવાહ કહી કથા, આણી આનંદ મન;
પ્રેમ ભરી જે સાંભળશે, તે હશે હરિનો જન. ૭

ભોળે ભાવે ભાખીએ, કૃષ્ણલીલા ગાન;	
ભાલાણુમણુ રઘુનાથજી, ભાવે આણી અંતર ધ્યાન.	૮
કહી કથા ભાગવતની, કાંઈ અન્ય પુરાણ;	
ભણે ભાલાણુ ભક્તિ ભાવે, સ્તવ્યા શારંગપાણ.	૯

નળાખ્યાન.

કડવું ૧ લું.

રાગ ધનાશ્રીમેવાડો.

પર્વતજને પરાણુમું પ્રીતે રે, નીલકંઠ નમન કરું;
ગણનાયક બુધદાયક રે, સિદ્ધિ બુદ્ધિ મનમાં ધરું. ૧

ઢાળ.

સિદ્ધિ બુદ્ધિ ધારી મનમાં, સમર્થ તેનો સ્વામી;

સિંદૂરાણુ મોદ મોદક, નમું મંગળગામી. ૨

ફરશી કરમાં ધરાંછાં, વિપુલ દેવ પાવન;

ઉદર મોટે દીસાંછાં, સ્વર્ગે વામન. ૩

સેવંત્રાંની સોઈસારી, ઘંટા ઝાલી પાણુ;

મૂષકવાહન મહપતા છાં, વેદ આરે વાણુ. ૪

શુડાદંડ બખંડ અપિચળ, સેવક જન સાઈસદા;

કવિતા કરવા વિનવિ છિં, મન કરો દેવા મુદા. ૫

૧ પર્વતજ-પાર્વતી. નીલકંઠ—શિવ. ગણનાયક-ગણપતિ. સિદ્ધિ 'બુદ્ધિ' ગણપતિની પત્નીઓ. ૨ સિંદૂરાણુ-સિંદૂરવડે રાતો. મોદ-હર્ષ. મોદક-શાદુ. મંગળગામી-મંગળ કાર્યમાં જનાર.

૩ ધરાંછાં-ધરોછો. (આ કવિ વર્તમાન બીજા પુરુષ બહુવચનનો એવો પ્રયોગ કરેછે. અને તે હજી નાગર ભોક્ષમાં માત્રે પાવ્ય છે.) વિપુલ-મોટા—સ્થૂળ. ૪ શુડાદંડ—શુક્રાદંડી દંડ. વિનવિ છિં—'વિનવું' છું.

વિદ્યુવદની વિધાત્રી દેવી, વિદ્યુવન શીતલ પ્રકાશ;	
અક્ષતનયા અક્ષરૂપા, કરિં કૃપા નિજ દાસ.	૬
અંગ માંહે અધિકાર છિ, મકટો અર્ક અનુપ;	
ચાર નામથી ચતુરા તારિં, ચાર વાણીનાં કૂપ.	૭
અદ્યમતિ આઈ કાંઈ ન જાણું, ગુણ ગાવાની આશ;	
દયાનિધિ દયા કરિયે, તો ગુણ ગાયે દાસ.	૮
સુરિનર મુનિવર જિ હુઆ, વહુ તેના પાઈ;	
છંદ પ્રબધ હું કાંઈ ન જાણું, કરો કવિજન સા'ઈ.	૯
રાગ દાળતુ માપ ન જાણું, અહંબુદ્ધિ કવિની વસે;	
અલંકારનો અક્ષર કેવો, જાણું નહિ હું નવ રસે.	૧૦
શારદા સપૂર્ણ કરજે, કૃપા મુજપર આજ;	
પુણ્યસ્થોકના ગુણ ગાવા, મતિ દિયો મહારાજ.	૧૧
યુધિષ્ઠિર અતિ દુઃખ પામ્યા, હવિ કરવું કિમ;	
અર્જુન તો સ્વર્ગે ગયો, થાય કેઈ વિધિ ક્ષિમ.	૧૨
મહાદુઃખ તો રાઈ પામે, બૃહદશ્વ ઋષિ યોગ્યા;	
રાય દુઃખના મન માંહી, તાપસે તોલ તોલ્યા.	૧૩
રાય દુઃખ તું શાં ધરેછિ, પામ્યો દુઃખ જે નળ;	
તારાથી તે અતિઘણું છિં, પુણ્યે વળી સખળ.	૧૪
ધર્મનંદન યોગિયા, મમ સમો દુઃખી કણ;	
બૃહદશ્વમુનિ લાખઈ, નથી નિપન્યો હણ.	૧૫
નિપદ્ય દેશનો રાઈ કા'વે, વીરસેન મુજાણ;	

૬ અક્ષતનયા—સરસ્વતી. ૭ તારિં—તારો. પરા, પરચંતી, મધ્યમા અને વૈષ્ણવી, એવી ચાર વાણીરૂપી કૃવામાથી તમે તમારા ચાર નામવડે. તારો. વિધાત્રી, અક્ષતનયા, ભારતી, સરસ્વતી. એ ચાર નામ.

૧૩ તાપસે—બૃહદશ્વમુનિએ.

મહાપરાક્રમી તે હુતો, રાયછ ગુણનો ભણ.	૧૬
પુત્ર તેનો તત્વવેત્તા, નળ એવું નામ;	
પુષ્કર સાથિ ધૂત રમિયો, હાચો સર્વે દ્રામ.	૧૭
સ્ત્રી સહિત તિ વનમાં વસિયો, સાથે નહિ દિન વા રથ;	
રાજ તમે પ્રણયશાળી, સાથિ વિપ્ર સમરથ.	૧૮
સાથિ કો સગું નહિ, મહાદુ.ખ પામ્યો નળ;	
ધર્મનંદન યોલિયા, વદો ધૂતનો છળ.	૧૯
વિસ્તારી મુનિછ સંભળાવો, નળતાણુ ચરિત્ર;	
પ્રણયશ્લોકની કીર્તિ સાબળી, થઈ મુનિ પવિત્ર.	૨૦

કહ્યું ર બું.

રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વત્કપિ યોલે રે, મુણો નળનાં ચરિત્ર;	
રાજ્યબંધુ મળે તમને રે, મળે યદુપતિ મિત્ર.	૧

ઢાળ.

મિત્ર યદુપતિ મળે રાજ, હવિ મુણો આખ્યાન;	
કીર્તિવંત બળવાન હરિગો, નળ નામે રાજન.	૨
તેના ગુણ અઙ્ગિ ક્રેઈ પેર ગાઈ, ઇંદ્ર જેવો મતિવાન;	
તેજે તો તિ સૂર્ય સરિખો, પૃથ્વીપતિનું પામ્યો માન.	૩
પ્રાક્ષણને અતિ દાન દતો, નામ હવુ દાતાર;	
દયાવાન નળરાય છિં, વેદનો પામ્યા પાર.	૪
શૂર સાચો તપસ્વી છિ, ધૂતવિદ્યા સમગ્રિ પ્રાણ;	

૧૭ પુષ્કર—નળનો બાઈ

૧ નળની કથા માંભળવાનું કૃણ કહેઠે. રાજ્ય ઈત્યન્તમને તમારું રાજ્ય, બંધુ (અર્જુન) મળે,

સત્યવાદી સેનપતિ છિં, કો કરિ ગુણ વિખાણ.	૫
સ્વરૂપ સુંદર જોઇને, કામની વાધે કામ;	
ઉદાર મનનો રાયજી, જેવા રઘુવર રામ.	૬
શરણાંગતનુ રક્ષણ કરતા, પુરૂષ છિ પુણ્યવાન;	
ધનુષ્યધરમાં મનુ જેવો, નળરાજ બળવાન.	૭
કીર્તિ વાધી દશ દિશામાં, નળ થયો પ્રકાશ;	
વિદર્ભ દશે રાય મોટો, પૂરે યાચકની આશ.	૮
રઘુનાથ કૃપાથી ગાઈછિ, ભાલણ તિના ગુણ;	
ગણપતિ ગુરૂની કૃપા હોઈતો, ગ્રંથમાં રે' નહિ ન્યૂન.	૯

કડવું ૩ જી.

રાગ દેશાખ.

નળરાજ અતિ ભયો રે, વિદર્ભમાં રાય ભીમ;	
સૂરવીર શાણો તેહ અતિ રે, તપ વ્રત ધારી નીમ.	૧

ઢાળ.

નીમ ધારી ભીમ રાય છિ, સતતી કામના મન,	
સ્થિર ચિત્તે તે દિવને સેવે, કરિ ભજન અનુદિન.	૨
ધર્મનંદન ! તિની પાસે, આવ્યા દમન મુનિ;	
સૂર્ય ઉગ્યો એવી શોભા, કરિ વેદ શાસ્ત્રની ધૂનિ.	૩
અર્ધપાદે મુનિ પૂજ્યા, પત્ની સહિત રાજન;	
હાથ જોડી સન્મુખ ઊભો, જાણે જોઈએ વરદાન.	૪
મનનું હારદ મુનિ જાણુછ, વધ્યા છિ વચન;	
છરજા હોય તે માગિયે, એસો તમિ આસન.	૫
રાય બેસી બોલિયા, મુનિ નહિ સતાન;	

- વંઝદોષને ઠાળિયે, દમિ રાણી માગઈ માન ૬
- મસન્ન થઈ વરદાન દીધું, ત્રણ પુત્ર થાશે સાર;
- એક પુત્રી તારે થાશે, ગુણ રૂપનો ભંડાર. ૭
- કેટલિ કાળે રાયને, સતાન હુઆં ચાર;
- દમયંતી દમ દાંત એ ત્રણ, દમન ઓથો ધાર. ૮
- યુધિષ્ઠિર મુણ કથા તેની, પુત્રકેરી આજ;
- રૂપ યૌવન રાજતી, યશ શોભા મહારાજ. ૯
- ગુણવતી ગોરી ઘણું, અપાર મહિમા વાધ્યો;
- અનુચરી રાત સેવા કરતી, જોગ રૂપનો સાધ્યો. ૧૦
- દંદ્રાણીથી અધિક ઓપે, દમયંતી ભીમકુંભારી;
- આકાશરૂપી અનુચરી છે, વિદ્યુત્તરૂપી બાળી. ૧૧
- વિષ્ણુકેરી લક્ષ્મી જેવાં, નેત્રકમળ વિશાળ;
- ભૂકટિ ધનુષ્ય છે વાકકુ, વિપુલ પ્રકાશિત ભાળ. ૧૨
- દેવ દાનવ યક્ષ કિન્નર, મનુષ્યમાં નવ નાર;
- દમયંતી છે અતિ મનોહર, ઉતારે સર્વનું વાર. ૧૩
- દેવ જોઈ આનંદ પામઈ, એવી છિં દમયંતી;
- ભાગ્યજીવનુ રઘુનાથના, દમયંતી ગુણવતી. ૧૪

કડવું ૪ થું.

રાગ ગોડી.

જસી દમયંતી રૂપાળી, તેવી નળની જોડી ભાળી;

૮ કેટલિ-કેટલે દમયંતી ૪૦-દમયંતી નામે એક પુત્રી અને દમ,
દાત, દમન, એ ત્રણ પુત્ર. ૯ પુત્રકેરી-પુત્રીકેરી. ૧૦ અનુચરી-દાસી.
૧૧ આકાશરૂપી-મેઘરૂપી. (રૂપક). ૧૨ વિપુલ-મોટું.
૧૩ વાર-પાણી. ૧૪ ભાગ્યજીવનુ ૪૦-પ્રભુ રઘુનાથના દામ ભંડાર
કહે છે.

નૃસિંહશુ* પ્રાક્રમ જાણુ, ઉગ્યો જાણે નિષધ જાણુ. ૧
 પૃથ્વીતળમાં નર નહિ એવો, પ્રજા કે' રાધનિ સેવો;
 કામદેવ હારે રૂપે, રાય પૃથ્વી માંહે અનુપે. ૨
 એવાં બંને રૂપનાં રાશિ, જન વાત કરિં બેઠની પાસિ;
 બંને નજરે નો'તાં મિલ્યાં, ગુણુ મુણી મુખ્ય થતાં વિ'લાં. ૩
 જાગ્યો પરસ્પરને કામ, બંને જૂપે અન્યોત્પનું નામ;
 વાધિ નળને કામ અપાર, કરદ્દિ દમયતીનો વિચાર. ૪
 મન ભ્રમિત થયુ જિ વાર, અંતઃપુર સાન્નિધ્ય ગયો સાર;
 વાડી રમણિ પોતીકી હતી, કામ વાસના મન જાગતી. ૫
 એવિ દીઠો રમતો હસ, જિનાં શિથિલ થયાં છિં અવતંસ;
 ઘણા હંસ જોયા બૂપે, ધેયો એક રૂપ અનુપે. ૬
 પામી ભયને બોલ્યો તેહ, મુનિ હણુશો મા નિઃદહ;
 કાંઈ કારજ કરશુ તમારૂં, રાય માનો જો અમારૂં. ૭
 જાઉં દમયંતી પાસે હુય, રાજા મનમાં રીઝે તુયં;
 મોહની તેને લગાડું, કામ તારો તેને જગાડું. ૮
 કહું હવિ એવાં વિખાણુ, બીજે પુરૂષ ન પરણે જાણુ;
 મુણી આનંદ પામ્યો રાય, હંસને આપી આજ્ઞાય. ૯
 હંસ ટોળે મળી ગયા, મન માંહી સુખી થયા;
 વિદર્ભમાં ગયા જ્યાંહિ, નગરી ભીમકની છિં ત્યાંહિ. ૧૦
 ઉતર્યા નભચર હંસ, ઊભી નારી ધરી અવતંસ;
 સખી સાથે ઊભી રયામા, ગયા હંસ તેણીના સામા. ૧૧

૫ સાન્નિધ્ય—પાસે. રમણિ—રમણીય. ૬ અવતંસ—ધરેણાં (પદ
 છાં). ૭ મુનિ—મને. ૧૧ નભચર—આકાશમાં ફરનાર.

રામા દોડી ધરવા હસ, પડતાં શિર કર્ણનાં અવતસ;
 સખી જેટલી તેટલા હસ, કોઈ ઉડીને ખેડા વશ. ૧૨
 કોઈ સખી દોડતી પૂડિ, કોઈ ઝલાય નહિ તિણે રૂઠી;
 ગદ્ય દમયતી હસ સા'વા, તિતો હસ ખોલ્યો ખોલ આવા. ૧૩
 વાણી મનુષ્યની ભત પખી, ખોલે ઊડતો કંઈકે ઝખી;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથકેરો, હાથ ન આવે દુસ્તાં ફેરો. ૧૪

કડવું ૫ મું.

રાગ સામેરી.

ઊડતાં ખોલ્યો હસ, શ્યામા સાંભળ રે;
 દશ નિપથ મુઝાર, છિં નરમણિ નળ રે. ૧
 કામદેવ જેવું રૂપ, શ્યામા સાંભળ રે;
 અશ્વિનીકુમાર શો અનુપ, છિં નરમણિ નળ રે. ૨
 જિના જેવો નહિ કોઈ, શ્યામા સાંભળ રે,
 ભાગ્યહીન તિ તજિ સોઈ, છિં નરમણિ નળ રે. ૩
 માટે માફ નાર, શ્યામા સાંભળ રે;
 કિજે નળ ભરતાર, છિં નરમણિ નળ રે. ૪
 તુ છિ હીરાની ખાણ, શ્યામા સાંભળ રે;
 મિલવ્ય હીરો ગુણુ જાણુ, છિ નરમણિ નળ રે. ૫
 થાયે રૂપ રગ સદ્ગુણ, શ્યામા સાંભળ રે;
 જિતું અપાર છિં બળ, છિ નરમણિ નળ રે. ૬
 અમિ જોયા દાનવ દેવ, શ્યામા સાંભળ રે;
 ગધર્મ મનુષ્ય મૂકી અહમેવ, છિં નરમણિ નળ રે. ૭
 સર્પ વિદ્યાધર જાણુ, શ્યામા સાંભળ રે;

કરે ઇનુ વિખાણ, છિ નરમણિ નળ રે.	૮
નારી માત્રમા તુ ગુણુ નાન, શ્યામા સાલગ રે,	
તેનો નળ છિ રૂપવાન, છિં નરમણિ નળ રે.	૯
મિલિયા યોધ સમાન, શ્યામા સાલગ રે;	
રતિયુદ્ધ કરો બગનાન, િ નરમણિ નળ રે.	૧૦
સર્વ વિશ્વ જોઈ સગ્રામ, શ્યામા સાલગ રે;	
સુરતઢીડામા જોભો શ્યામ, િ નરમણિ નળ રે.	૧૧
જાય બોલના દમયંતી નાર, શ્યામા સાલગ રે;	
લાલણમણુ રામ રમાળ, િ નરમણિ નળ રે.	૧૨

કડવું ૬ કું.

આદિ ઉમતાલ.

બોલી દમયંતી રાણી છ, હસ સાલળ મારી વાણી છ,	
ગુણુ નળના ગાયા જોવા છ, મારા તહીં જઈ કો'વા છ.	૧
જેવું બોલ્યા અમિને છ, તેવું કો'જે તમિને છ,	
અ ડજ ઊડી ચાલ્યા ન્યાયી છ, વાડ કહી ઊડ્યા ત્યાયી. છ	૨
નિષધ દેશમા ગયા તેહ છ, બેઠા નળ વિમાસે જોહ છ,	
એવે આવ્યા ઊડતા હસ છ, જાણે શબ્દ થાયે છિ વશ છ	૩
એવું ઊડવું સુણી રાય છ, બા'ર નિસરી જોના જાય છ,	
હસ રાઈને જોઈ ભાખિ છ, તારી વાત રાજ દાખિ છ	૪
પામી આનંદ નારી છ, ગુણુ તમારા ગાયા ભારી છ,	
રામા બોલી બોલો જેવું છ, માડે રૂપ કો' તહિ તેવું છ	૫
અમિ બીજને નવિ વડે છ, અન્ય પુરૂષે મન ના કરે છ;	

૮ વિવાધર—એ જાતના દેવ ૧૦ યોધ—રતિયુદ્ધ કરનારા

૨ તમિને—તેમને અડજ—પક્ષી. ૩ વશ—વાસ કે વાસણીનો

રાયે કરવું તિમ છ, રાખવો હૃદયે નીમ છ. ૬
એમ કહીને હંસ ઊડ્યા છ, રાય નારીના વેણમાં બૂડ્યા છ;
ચીઝે ભાણુમણુ રઘુનાથ છ, આંત્રે દમયંતી નળનો હાય છ. ૭

કેડવું ૭ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

હે યુધિષ્ઠિર મુણુ રાય છ, દમયંતીના દિન ન જાય છ;
હંસ ભાખિ જ્યારથી વચન રે. ૧

ઢાળી.

વચન હંસનાં સાંભળીને, દમયંતી મન ચિંતા કરિ;
ચિંતવન નળરાજતાણું, નયણે જળ નારી ભરિ. ૨
ચિંતાગ્રસ્ત દીન દર્શો, પીળી પડી છિં રાણી;
કૃશતનુ ઉશ્વાસ લેતી, ઉર્ધ્વ જોતી જાણી. ૩
જનપ છિં નળરાયનો, ગાંડી સરખી દખી;
કાંતિ હીણી કામમીણી, રાણી એવી પેખી. ૪
શય્યા આસન વસન તલિયાં, ખાવે પીવે ના પ્રીતિ;
ગાંડી સરખી ચરે ચહુ દિશ, નહિ રૂડી રીતિ. ૫
એવું જોઇ દાસી ગઈ છિં, રાજ્યભુવન માંહિ;
દમયંતીના જનક મત્યે, ખોલિ જઇને ત્યાંહિ. ૬
નળ પ્રતિ દમયંતીને, લાગ્યો છે ઘણો મોહ;
માટે ધને પરણાવો, સૂકઈ જાણુ આહ. ૭
દાસીકેશં વચન સાંભળી, રાય નિરખી એઠા;

૨ કવિ દમયંતીનો શ્રવાણપૂર્વરાગ વિપ્રલભ વર્ણે છે: વચન ઇ-
૨૫૯ છે. ૩ કૃશતનુ—સૂકાયેલા શરીરની. ઉપામ-ઉર્ધ્વશ્વાસ. ૪ કામમી-
ણી-કામનો મીણો ચઢ્યો દોગ નેવી. ૫ વચન રાજ. ચરે-કરે.

૭ આહ-એહ, આગળ આસનાઈ ૭, ૧૧૧ નેવી.

- ઘે'લી સરખી લાગી તિને, બાળ મટી થઈ જોડા. ૮
- હવિ સ્વયં'વર તો કર, ઇમિ નીરો કીધો;
- પુત્ર કલત્રને વાત કીધી, પત્ર સેવક દીધો. ૯
- લખ્યુ તેમા રાયજી, ભીમ જૂપત જાણુ;
- સ્વયંવર આલોકવો, નૃપાળ સર્વ સુખાણુ. ૧૦
- પત્ર વાચી રાય આવ્યા, દશ'દશથી ત્યાહિ;
- ભીમની નયરી ભરિ, ગજ રથ ઘોડા જ્યાહિ. ૧૧
- જે જે રાજા ત્યાહિ આવે, તેને દત્તો માન;
- અર્ધ પાદ્ય સમર્પતો, પૂજતો રાજાન. ૧૨
- ઘણા રાજા આવિયા, જેની ગણતી ના થાય;
- નિવાસ કરી ત્યાહિ રહ્યા, ગુણી માગધ ગુણુ ગાય. ૧૩
- ઈ વિધિ સ્વયં'વર રચ્યો, રાય મળિયા જાણુ;
- બૃહદશ્વ કે' રાય સુણિયે, પ્રતાપશાલી પ્રાણુ. ૧૪
- નારદઋષિ ગયા સ્વર્ગ, કહે ભાલાણુપ્રભુ રઘુનાથ;
- પુરદરશુ' વાત કરતા, આનદકેરા સાથ. ૧૫

કડવું ૮ મું.

રાગ વેરાડી.

- જેઈ નારદને ઇંદ્રિય, કરિ અર્ધપાદ્ય અર્પિ પૂજય,
- કંઈ વાત કહે ઋષિરાય, તન મન પ્રકુલિત થાય. ૧
- સર્વ ઋષિમા શિરોમાણુ, ઠામ ડાલો નહિ તમ વાણુ;
- મહામતિમાન વ્રતધારી, કઈ વાત કહે સભારી. ૨

૮ બાળ ઈ૦—બાળ મટીને જ્યે'ઠા થયેલી માલમ પડી ૯ કલત્ર—
—સ્ત્રી ૧૦ આલોકવો—જોવો ૧૧ નયરી—નગરી. ૧૩ ગુણી—કળાવતલોક.
માગધ—ભાટ (સ્તુતિપાઠક) ૧૪ પ્રતાપશાલી પ્રાણુ—પ્રતાપશાલીના
પ્રાણરૂપ. ૧૫ પુરદર—ઈંદ્ર.

- જનલોકમાં સર્વ સુખી, લોક કથા છે ઋષિ દુઃખી;
 બોલ્યા નારદઋષિ ત્યાંહિ, સર્વ સુખી છે ભૂમાંહિ. ૩
- રાય તુજ પ્રતાપે કરી, સર્વ સુખી નર સુંદરી;
 ત્યારે બોલ્યા પુત્રરપિ ઈંદ્ર, એવે આવ્યા યમ વરુણ ચંદ્ર. ૪
- સર્વ લોકપાળ ત્યાં આવ્યા, ઈંદ્રરાયને મન ભાવ્યા;
 પૂછ્યું ઈંદ્રે સાંભળો રૂખી, એક વાતે થાઉં અગિ દુઃખી. ૫
- મહાપુણ્યવાન ને યજ્ઞવાન, મનુષ્ય રાજા હિં ભગવાન;
 પુણ્ય અપાર તો થાય, યાગ યજ્ઞતા દેખાયે. ૬
- તદપિ મારે લોકે જાણુ, કો નથી આવતા નિરવાણુ;
 તિતું કારણુ ભાષો રૂખી, તો તો ધધએ અમે સુખી. ૭
- ત્યારે ઋષિ બોલ્યા ત્યાંહિ, સર્વ લોકપાળ બેઠા જ્યાંહિ;
 વિદર્ભદેશનો ભીમ ભૂપ, તિની કન્યા હિં મહારૂપ. ૮
- સર્વ સ્ત્રીઓમાં હિં રત્ન, તિના સ્વયંવરનો થાય યત્ન;
 તેના મોહમાં મોહ્યા સર્વ, પૃથ્વીમાં દમયંતી રૂપ પર્ય. ૯
- બોલ્યા લોકપાળ ત્યાંહિ, આપણે જતું સ્વયંવર માંહિ;
 એમ ભાષી ગયા લોકપાળ, વાહન બેસી તતકાળ. ૧૦
- સર્વ રાજા જાયે જ્યાંહિ, દેવ ચાલવા માંડ્યા ત્યાંહી;
 કંતાસુત સુણ કથા, કહું બુદ્ધિમાને યથા. ૧૧
- દેવ નજનો મિલાપ, વહું પુણ્યલોકપ્રતાપ;
 ભાણુનો મળુ રઘુનાથ, આવતો લોકપાળની સાથ. ૧૨

કકતું ૯ મું.

રાગ જીતમાન.

એક રસ્તે નજ ચાલિ, એક રસ્તે દેવ;

- નળકેરૂં રૂપ જોઈને, દેવ સુકર્ષી અહમેવ. ૧
- રૂપ જોઈ નર્મતણું, હારી જાયે કામ;
- સૂર્ય તેને હારતો, મૂકી દેવે મામ. ૨
- નથી જોઈ દમયતી તો, આપણને ના મિલી;
- સ્વયંવરથી જાડં પાછા, કરી શોભા સહુ વિલી. ૩
- એમ વિચારી દેવ સરવે, ઉતર્યા પૃથ્વી જ્યાંહિ;
- અતરિક્ષ ઊભા રહી ખોલ્યા, નળરાઈજાતો ત્યાંહિ. ૪
- હે નળરાઈતુ પુણ્યશાળી, મહાપવિત્ર કહેવાઈ;
- માણ્યું આપે મુખથી, કરે સર્વને સાંધ. ૫
- સત્યવ્રતધારી રાય તુ, કિને અમારું કાજ;
- દૂત થઈ તમો જાઓ, દમયતી પાસિ મહારાજ. ૬
- બૃહદશ્વ ઋષિ ખોલ્યા, સુણ અજાતશત્રુ વાત;
- કર જોડી નિષધપતિ ભણઈ, થઈ દાસ મારી જાત. ૭
- સત્યવ્રતે એજ કરવુ, નહિ મીન કે મેય;
- તમો સરવે કુણ છો, ઈંદ્ર વરણ કે શેષ. ૮
- શું કરવુ તે યથાર્થ કહીએ, જાણી કરૂં હું આજ;
- ધમ જ્યારે નળ ખોલ્યો, તવ ભાખઈ સુરરાજ. ૯
- હે પુણ્યસ્થાન તું સુણઈ, અમો દેવ છેએ જાણ;
- દમયંતી માટે આવ્યા છાં, કહું નામ નિરવાણ. ૧૦
- હું વાસવ આ વનિહ છિ, વરણ આ યમરાજ;
- દમયંતી પાસ પહાણુ તુને, તે કહે જઈને આજ. ૧૧
- ઈંદ્ર અગ્નિ વારિરાજ, યમ આવ્યા જાણ;
- ધરિણવર તુ વરઈ નારી, કરે દેવ વખાણ. ૧૨
- માનવરૂપે નારી છાં, લોકપાળ તો ઇચ્છે;

- એ વાત તું કહે રાજા, જિમ નારી વાંચે. ૧૩
- સુણી નળરાય બોલિયો, હાથ જોડી ત્યાંહિ;
વાંચના જે દેવ ધરતા, તે છિં મમ મન માંહિ. ૧૪
- તમો વરો ને હું રહું, ઇમિ દેવ કરશે આપ;
મુજ મને થાય પીડ મોટી, પ્રગટે અતિ સંતાપ. ૧૫
- વળી જે નારીતણી ઇચ્છા, કરે પુરૂષ જાત;
ત્યાગ તિનો કિમ કરે, એહ વિપરીત વાત. ૧૬
- વળી દૂત થાઇ અવરનો, કિમ કહે જઈ કુવેણુ;
અપરાધ ક્ષમા કીજિયે, હે ઇંદ્રરાય સુખ દેણુ. ૧૭
- દેવ ક્રોધી તવ થયા, એ શુ બોલે મૂઠ;
સત્વર કારજ સાધ્ય જઈને, સંભારિ મા ગૂઠ. ૧૮
- ભૃગુદશ્વઋષિ ઉચરઈ, સુણુ ધર્મનંદન વાત;
પુનરપિ નળ સ્તુતિ કરતો, સુરતણી સાક્ષાત. ૧૯
- દમયંતી રાજકુઆરી, રહે રાજઅવાસ;
દૂત અતિ વસતા તહિં, નવિ જાઇ શકું હું વાસ. ૨૦
- ધર્મનંદન ઇમિ નળ ત્યાં, ઉચરઈ જિહ કાળ;
લોકપતિ ત્યાં ઇમ વદઈ, તિ ન દેખે ભૂપાળ. ૨૧
- ઇમિ જોઞિ હુઇ ઘણી, નળરાય નમિયો પાય;
ભાલણુમણુ રઘુનાથના, નળ દૂત થઇને જાય. ૨૨

કંકણુ. ૧૦ મું.

રાગ રામઝી.

દૂતનું ૩૫ લીધું નળરાય જ;
દમયંતીને ભુવને જાય જ.

હાળ.

જાય જગતીપતિ નજરાય, દમયંતીને ભવન;	
સખીગણુશુ નારી યેકી, મહાયૌવનવન.	૨
અંગ કાંતિ અતિ મનોહર, શિરમણિ ગુણુવાન;	
મુકોમળ ને કૃશ કટિ, નયનાંજુજ શોભામાન.	૩
મંદ હાસ્યે મન હરતી, ઉજવળતાએ હારે ચંદ્ર;	
નખશિખા નારી લહી, તવ કામાતુર થયો નરેંદ્ર.	૪
ધરણીપતિ ધરમ ધારઈ, જીત્યો કામ તત્કાળ;	
નિષધપતિતું સ્મરણુ કરતી, એવે જોયો લોકપાળ.	૫
કોઈકામની યોલી નવઈ, આ આવઈ કોઈ દેવ;	
અર્ધ્યાપાધ આણુવું, કરવી ધની સેવ.	૬
કોઈસખી નવિ ઉચરઈ, તેજમાં અંજાઈ;	
તવિ દમયંતી ભાખઈ, તું કણુ છિં મહારાઈ.	૭
તુને જોઈકામ જાગ્યો, વિપરીત ઈ તો વાત;	
હુ ઈંદ્રિયજીત મહિલા, તું નજરપે સાક્ષાત.	૮
સત્ય કહેવું રાજ્યદારે, નીતિ જાણો નરેશ;	
હવઈસત્વર યોલી દિને, રાખઈમા કંઈ શેષ.	૯
જાણુવાને ઇચ્છા છિં મન, તમો નિષધનાથ;	
દૂત વેપે આવીયા છાં, નથી સેવક સાય.	૧૦
મારું મંદિર અટપટું છાં, સેવક સાચવનાર;	
અંતરિક્ષે તું રાખ આગ્યો, સત્ય વદો અવિધાર.	૧૧
પિતાએ બહુ દૂત રાખ્યા, કરે મારી સંભાળ;	

- સખી સહસ્ર ભારી પાસે, જોઈ અંજાઈ ભૂપાળ. ૧૨
- ધર્મનંદન સુણે કથા, ભાખઈ શું નળરાઈ;
- હો મનહર મહિલા સુણઈ, નળ નામ મારું ગવાઈ. ૧૩
- દવકેરો દૂત થયોછું, કરવા તિમતું કાળ;
- ધંદ્ર અગ્નિ વરૂણ ચમ, ચાર આલ્યા આજ. ૧૪
- તુને વરવા ઇચ્છા તિમની, વરો પતિ છકે નાર;
- * * * * ૧૫
- તેહતણા પ્રતાપથી હું, આલ્યો તારે ધામ;
- કોઈકે સેવકે હું નવિ લલો, વધું સત્ય માનો વામ. ૧૬
- કાર્ય આલ્યો દેવને હું, કહી સવે વાત;
- તુજ ઇચ્છાનુસાર વદિયે, કરું તહિં વિખ્યાત. ૧૭
- બુદ્ધિ બળ ગુણ રૂપ તુમાં, વિચારી કહો વચણ;
- જે ભાખઈતિ ત્યાં કહું, વદઈ મૃગયાનપણ. ૧૮
- દમયંતી ત્યાં શું વદઈ, સુણો ધર્મ નરેશ;
- ભાલણમણુ રઘુનાથના, કરતા જ્ઞાન ઉજેશ. ૧૯

કડવું ૧૧ મું.

રાગ આદિઉમતાલ.

- સુણો ધર્મનંદન કરૂણાવાન છ;
- શું ભાખઈ નારી રૂપવાન છ. ૧

ઢાળ.

- મંદહાસ્યે દમયંતી વદઈ, સુણઈ નળભૂપાળ;
- દવતાને નમઈ વહું, મુને વરો તત્કાળ. ૨
- વિશ્વાસવાળી વામા જાણો, કહો શું કરું કામ;

વિશ્વાસ જોવો મિં ધર્યો, તેવો ધરો તમિ સ્વામ.	૩
હું સવચનથી હું વરીછું, વ્યર્થ રાય તેડયા જાણ્ય;	
જો ના કહો નગરાય જી તો, વિષપાન કરી તજી પ્રાણ્ય.	૪
અગ્નિથી માડ અગ બાળું, જગમાં પાડું દેહ;	
કુંસો જગમાં ઘાલું છું, મ નો નિઃસંદેહ.	૫
તે સુણી રાજા બોલિયો, અઘટતી એ વાત;	
જગતકર્તા વિશ્વભરતા, દેવતા દેવ સાક્ષાત.	૬
દેવ મૂકી માણસ વરો, એ તો મહાઉત્પાત;	
પદરજથી હલકા અમિ, સુરરાય મહાપ્રખ્યાત.	૭
માટે વચનું માનની, અપ્રિય નવિ થાય દેવ;	
મરણ પહાવિ દેવતા, નારી માડ માનો ખેવ.	૮
અનિદિતા માન માડ, થશે મહાઅનર્થ;	
દેવ હરી સર્વસ્વ લેશે, રાડ લીધી વ્યર્થ.	૯
પુષ્પમાળા પહેર બાળા, થઈશ ઘણી સુખવાન;	
સર્વનો સહાર કરતા, વરો અગ્નિ ભગવાન.	૧૦
નિયમ રાખે સર્વનો ને, ધર્મધર્મ લખે જોહ;	
એવા યમને વરો શ્યામા, કહું નિઃસંદેહ.	૧૧
ધર્મ ધારે ધ્યાનમાં ને, સુર અસુરનો રાય;	
વરો મહિલા તેહને, તો કાર્ય સિદ્ધ થાય.	૧૨
લોકપાળમાં અગ્રણી, વરણ એવું નામ;	
વરો કન્યા તેહને, થાયે સહુ શુભ કામ.	૧૩
એવી કન્યા ડોણ જે, દેવ મૂકી વરે નર;	

૮ પહાવિ-પહાવે-મોકલે. ૯ અનિદિતા-દોષ રહિત.

૧૩ અગ્રણી-શ્રેષ્ઠ.

- અજ્ઞાન જાણો તેહને, લહે નહિ ખાજ ને માનસર. ૧૪
- મારામાં જો સ્નેહ તુ ને, કહ્યું માનો મારું;
શંકા સહુ નિવર્ત કિજે, રૂઝું તેમાં ધારું. ૧૫
- વચન એવું સાંભળી, દમયંતી થઈ દુઃખી;
નેત્રે આંસુ ધાર વહેતી, પછે ઉચરી મુખી. ૧૬
- હે રાય ! મારું વચન મુણઈ, નમું દેવ સર્વત્ર;
પતિ રૂપે વરૂં તમને, તણું બીજું તર્ત. ૧૭
- ધર્મનંદન પ્રતિ યોધ્યા, બૃહદ્વ્ય મુનિજન;
થર થર કંપઈ નળરાજ, હાથ જોડી ઊભી સીજન. ૧૮
- દીનવાણીએ નળ વદે, દૂત થઈ આવ્યો જાણ;
વરો તેમને માનુની, ચતુરા ચતુરમુજાણ. ૧૯
- દેવે મુજને મોકલ્યો જો, ક્રિમ સ્વાર્થ સાધું શ્યામ;
અધરમી હું લેખવું, નવિ રીઝે મુંદરશ્યામ. ૨૦
- તુને નારી સત્ય કહું છું, વરૂં તુજને હુંય;
ધર્મ નારા નવ થાય જ્યારે, સત્ય માને તુંય. ૨૧
- ધર્મ રહે ને સ્વાર્થ થાયે, કરો નારી તિમ;
વરૂં તો હું નાર નીશે, ધર્મ સહિત રહી શિમ. ૨૨
- ધીમેથી તવ નારી જોલી, કરૂં સ્વામી ઈમ;
વ્યાકુળ ચિત્તથી શું કહું, પણ સર્વ થાશે શિમ. ૨૩
- હે પ્રાણપતિ અમિ લલો છે, પરણવાતણો ઉપાય;
દાપ ન લાગે આપને, કારણ સહુ સિદ્ધ થાય. ૨૪
- સ્વયંવરમાં દેવ આવે, તમે આવો ભપ;
સર્વ દેવ સાન્નિધ્ય વરૂં હું, ઇચ્છાવર અનુપ. ૨૫
- કશેા દાપ ન આપને, તાપ નહિ તન માંય;

દેવ રીઝી જશે પાછા, સ્વયંવરકેરી માંય.	૨૬
નળરાય કાંઈ નવિ બોલિયા, કરો મન જે ભાવે;	
ભીડી ત્યાંથી ચાલિયા, તે દેવની પાસે આવે.	૨૭
દૂતકેરે કાર્ય કથિયું, સુણો શ્રોતા જાણુ;	
ભાણાગુપ્તુ રઘુનાથનાં, શાં શાં કરે વિખાણુ.	૨૮

કંકુલું ૧૨ મું.

રાગ આશાવરી.

જેઈ નળને રીઝ્યા દેવ રે, કરવા લાગ્યા અન્યોન્યે સેવ રે;	
પૂછવા લાગ્યા સહુ વાત રે, કરી તેં ત્યાં કેવી ખ્યાત રે.	૧૨
દમયંતી બોલી શુંય રે, તે તો સત્વર કહે તુંય રે;	
મદહાસ્યવતી દમયંતી રે, બોલી શું તે બુદ્ધિવતી રે.	
બોલ્યો નળરાય ત્યાં વાણી રે, સુણો ઈંદ્રાદિક દંડપાણિ રે;	
તમારામતાપથી ત્યાંય રે, મુને રોકી ન શક્યું જ્યાંય રે.	૩
ગયો ભુવનમાં હું ચાલ્યો રે, દમયંતી વિના કોઈએ ન ભાળ્યો રે	
જેઈ સખીનો શરમાયો સાથ રે, કહ્યો દમયંતીએ મુને નાથ રે. ૪	
ઘણી વાત કહી મે તમારી રે, તોય માને ન એ અપિચારી રે;	
નામ મારું આગળ કરતી રે, બીજા સર્વનું પાછળ ધરતી રે. ૫	
મે મૂર્ખનો ભય બતાવ્યો રે, ત્યારે તિણે સંદેશો કાઢ્યો રે;	
સ્વયંવરમાં આવો સહુ સાથે રે, નાખું વરમાળ તારે માથે રે. ૬	
તેથી દાય ન તને લાગે રે, આવ્યા દેવ સહુ અનુરાગે રે;	
એવી વાત બની ત્યાં દેવા રે, સાચું જૂઠું જાણો તત્તખેવા રે. ૭	
ચોરી તમારાથી ન રખાય રે, રાખીએ તો જાણુ સહુને થાય રે;	
ભાણાગુપ્તુ રઘુનાથના ઇશ રે, બોલ્યો વિચારી સર્વે ક્ષિમ રે. ૮	

કંઠવું ૧૩ મું.

રાગ ઢેઘારો.

- બૃહદશ્વત્થાસિ ધ્રુમ ખોલિયા, સુણો રાય રે;
શુભ લગ્ન મુહૂર્ત નોઈ, કરી રચનાય રે. ૧
- મોકલ્યાં આમ ત્રણ જાણુ, તોડ્યા રાય રે,
કામવાસનાવાળા સર્વ, સજ સહુ થાય રે. ૨
- દમયતીને વરવાતણી, છિ ઘણાને મન ધચ્છાય રે;
પુષ્પની માળા પે'રી મનોહર, મણિજડિત કુંડળ શોભાય રે. ૩
- આમ ત્રણ સુણી આવિયા, જ્યાં મ ડપની રચનાય રે;
સ્થભ સુવર્ણના છિ કર્યા, મણિનાં તોરણ શોભાય રે ૪
- પર્વતકેરા વિવર માંહે, પેસે જિમ વનરાય રે;
મ ડપ માંહે સર્વે પેઠા, વરવાને નરરાય રે. ૫
- વિધ વિધ આસન ગોઠવ્યાં, બાજઠનો નહિ પાર રે;
તિ ઉપર જઈ બેઠા ઘણા, કરે સારાસાર વિચાર રે. ૬
- પરિધ સરખા પુષ્ટ છે, પચ ફણાળા સર્પ રે;
આકૃતિ હસ્તની છે મનોહર, ઘણો મનમાં દર્પ રે. ૭
- કેશાગ્ર શોભે શરાગ્ર ત્યાહિ, નાસિકા કીર જાણુ રે;
નેત્રપંકજ મનોહર, ભૃકટિતણાં શું વિખાણુ રે. ૮
- આકાશમાં નક્ષત્ર શોભે, તેવા શોભે રાય રે;
દમયતી ત્યાં સજ થઈ, સભા મહિ જાય રે. ૯
- સ્વરૂપ શોભા અતિ ભલી, તેણે મોહ્યાં મન રે;
જ્ઞેનાર સહુ મનમાં ધરે, નારી મળે શુભ દિન રે. ૧૦
- એવી અઘૌઠિક નારી એ, કર્યો મ ડપ પ્રવેશ રે;

- દષ્ટિ સંમીલન થઈ, થયો ઘણો ઉન્નેશ રે. ૧૧
- તૃપ્તિ થાય ન કોઇને, નર નામધારી જેહ રે;
નામ ગુણનુ વર્ણન કરતા, ભાટ સાથે જેહ રે. ૧૨
- દમયતીએ નિરખિયા, પચાકૃતિ નળ એક રે;
વારવાર અવલોકિયું, નવિ રૂપમાં મીનમેખ રે. ૧૩
- નળરાય ન ઝોળખ્યો, નારી પામી દુઃખ રે;
નળતાણું ચિતવન કરે, દેવ પમાડો સુખ રે. ૧૪
- દેવ નળ હું કિમ લહું, ઇમ કરે તર્ક અપાર રે,
ચિતવન કરતી અતુરા વળી વળી, ગ્રહે ન સાચો સાર રે. ૧૫
- વૃદ્ધ સાધુ મુનિથકી, સુણ્યા સુરનરના ચિન્હ રે,
પચમાં તિ નવિ જાણાઈ, નહિ કોઇ ભિન્ન રે. ૧૬
- વારવાર નિશ્વાસ મૂકી, કર્યો ઘણો વિચાર રે;
શરણ જાણુ દેવને ધરી, કર્યો છિ નમસ્કાર રે. ૧૭
- થરથર કપે કામિની, દીનસ્વરે ખોલી બાળ રે;
હે દેવના સહુ દેવ આવ્યા, દખાડો નળ ભૂપાળ રે. ૧૮
- હુ સપક્ષીએ જે કહ્યો, હું વરી નળ નિ.સ દેહ રે;
મનવાણીથી ન અન્ય ઇચ્છું, સત્ય કરો ઉજેહ રે. ૧૯
- સ્વયંવરનુ વ્રત કીધું, પામવા નળ ભૂપ રે;
પૂજન કરીહુ દેવ પ્રાણુમુ, પ્રસન્ન થાઓ અનુપ રે. ૨૦
- વ્રતકેરી પ્રાપ્તિમા, આપો ના નરેશ રે,
નળરાયને હું ઝોળખ્યું, ઇમ કરો સૈન્ય રે. ૨૧
- સ્વરૂપ ગ્રહો સ્વયં સ્વયંતાણા, તો થાય મન પ્રસન્ન રે,
પૃહદશ્વમુનિ ઉચરઈ, સુણો ધર્મરાજન રે. ૨૨

- દીનવાણી સુણી દેવ, થયા મન રળિયાત રે;
 શાઅમાં નિ વિધે કહ્યાં, તેવાં રૂપ ધરઈ તત્કાળ રે. ૨૩
- મસ્વેદ નહિ અગે વસઈ, નહિ મિયોન્મિષ નેત્ર રે;
 કરમાઈ નહિ માળા ધરઈ, પ્રકુલિત મુક્તેત્ર રે. ૨૪
- નીરજ શરીર નિર્ઝરતાણું, પૃથ્વીથી ઉંચા જાણ રે;
 દેવ એવા નિરખિયા, કર નળતાણું પિખાણ રે. ૨૫
- દહકેરી છાંય પડતી, કરમાયાં પુષ્પની માળ રે;
 રજ સંયુકતે અંગ શોભે, જોઈ હરખી બાળ રે. ૨૬
- નેત્ર મિયોન્મિષ થતાં, મસ્વેદ કણ મૌક્તિક રે;
 મનહરણુ જોયો ભૂપતિ, નળ એ નહિ મીનમેખ રે. ૨૭
- દેવ ને નળરાય નિરખી, થઈ વરવા સજ રે;
 ઉત્તરીય સાંધ્યું નળતાણું, નિમ વર કરિણીએ વર ગજ રે. ૨૮
- કઠમાં વરમાળ અરખી, સ્વામી કીધો જાણ રે;
 હાહાકાર ત્યાંહિ થયો, વામ્યાં અન્ય નૃપને બાણ રે. ૨૯
- ઋષિવર આનંદ પામ્યા, સાધુ હરખ્યા ત્યાંહી રે;
 સારૂ સારૂ મુખ વદે, ક્ષીર નીર મળિયાં આંહી રે. ૩૦
- ભીમ નૃપ આનંદ પામ્યો, સજોગ સારો જાણી રે;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથના, શું શું કહું વખાણી રે. ૩૧

કડવું ૧૪ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ખોલ્યા નળરાય ત્યાં વાણી છ, તમિ સાંભજો મારાં રાણી છ;

૨૫ નીરજ—મલિનતા રહિત. નિર્ઝર—દેવ.

૨૭ મિયોન્મિષ—મીઠાઈ નહિ એવાં. ૨૮ ઉત્તરીય—એસ. વર—ઉત્તમ.

કરિણી—હાથણી.

- કરી આશ્વાસન અપાર છ, બોલે નળ તેણીવાર છ. ૧
- હે કલ્યાણિ મૂકી દેવ છ, સર્વ સાન્નિધ્ય ઇચ્છી મારી સેવ છ;
તેથી થઇ અમો પ્રસન્ન છ, તારૂં કુભવું નહિ કદી મન છ. ૨
- રાષ્ટ્ર મીતિ અહોનિશ છ, અમીતિનું કાઢું ન મિલ્ય છ;
સત્ય વાણી મારી જાણો છ, ધન્ય ભાગ્ય ઉભયનાં વિખાણો છ. ૩
- ધર્મનંદનં સુણો કથા છ, ટાળી તન મનકેરી વ્યથા છ;
જિમ નળરાય બોલ્યો મુખે છ, તિમ દમયતી બોલી મુખે છ. ૪
- કરવા દેવતાને પ્રસન્ન છ, નમ્યાં દંપતી થઈ મગન છ;
પામ્યા આનંદ મનમાં દેવેશ છ, આપતાં રાષ્ટ્રનું નહિ કઈ શોષ છ. ૫
- ઈંદ્રે આખ્યાં બે વરદાન છ, યજ્ઞમાં પ્રત્યક્ષ આવું માન છ;
પરમ શ્રેષ્ઠ ગતિને પામો છ, વર સુણી દુઃખને વામો છ. ૬
- અગ્નિએ આખ્યાં બે વરદાન છ, પ્રગટ થઈ ઇચ્છે જ્યાં રાજન છ;
સ્વયં શા પ્રકાશ લોકની પ્રાપ્તિ છ, થાય દેહની જ્યારે સમાપ્તિ છ. ૭
- યમ રાજાએ આખ્યાં વરદાન છ, અન્નરસ જાણે રાજન છ;
ધર્મમાં રહે મન સ્થિર છ, કે'વાય મહાબળી વીર છ. ૮
- જળ રાય વરૂં આખ્યાં બેય છ, સુણો શ્રોતા દાષ્ટુ તેય છ;
નળ ઇચ્છાએ ઉત્પન્ન થાવું છ, માળ આપી ન જાણે ક્રમણાવું છ. ૯
- ધર્મનંદનં જોણી વિધે છ, નળરાયના મનોરથ સિધે છ;
બંધે વર આપી ગયા દેવ છ, અન્ય રાજા કરતા પછે સેવ છ. ૧૦
- ગયા પોત પોતાને દેશ છ, ત્યાં રહ્યું નહિ કોઈ શોષ છ;
વિધિપૂર્વક વિવાહ કીધો છ, ભીમ નરપતિએ જરા લીધો છ. ૧૧
- નર શ્રેષ્ઠ રહ્યો નળ ત્યાંય છ, સ્વેચ્છાએ ગયો નગ્ર માંય છ;
જઈ ધર્મે પાળે પ્રજા છ, જોઈ દંપતી સુખ સહુને થાય છ. ૧૨
- યયાતિએ કીધા યાગ છ, તેવો નળ ધરે પુણ્યમાં રાગ છ;

નહુધે મેળવી કીર્તિ જેવી જી, નળરાય મેળવતો તેવી જી. ૧૩
 કર્યા અશ્વમેધ ને બીજા યાગ જી, દક્ષિણામાં આખ્યા ભૂમિભાગ જી;
 વન ઉપવનમાં નારી સાથિ જી, કર્યો વિહાર નિયધ નાથિ જી. ૧૪
 વિહાર વૃક્ષ તો કળિયું જી, કળ ઇંદ્રસેન સહુએ કળિયું જી;
 ઇંદ્રસેન પુત્રની વધાઈ જી, યાચકજન નળગુણ ગાઈ જી. ૧૫
 થઈ ઇંદ્રસેના એક પુત્રી જી, પસરી કીર્તિ સહુ સૂત્રી જી;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથ જી, પુણ્યસ્થાને શોભે સાથ જી. ૧૬

કલ્પું ૧૫ મું.

રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વઋષિ ઇમ ઉચરે રે, મુણેા ધર્મ નરેશ;
 નળરાયની કીર્તિ પ્રસરી રે, જેવા સુરપતિ પન્નગ શેષ. ૧

ઢાળ.

સુખ પામે નર નારી અતિશે, લોકપાળની કહું વિધિ;
 દેવ વળિયા સ્વર્ગ જાવા, તિણે કળિતાણી કળ કીધી. ૨
 મળ્યો કળજુગ વાટમાં, દાપર હુતો સાથ;
 બલિવૃત્તઅરિ ઉચરઈ, ક્યાં જાય દાપરનો સા'ઈ હાથ. ૩
 કળિ મુખથી ખોલિયો, જાઉ દમયતી વરવા જાણ;
 પરણી આવુ પ્રીતથી, મે ઈનાં મુણ્યાં વખાણ. ૪
 હાસ્ય કરી ઇંદ્રરાજ ખોલ્યો, પરણી તે તો નાર;
 સ્વયંવર નિવૃત્તિ પામ્યો, લાગી તને ઘણી વાર. ૫
 તને જોઈ નિશ્ચે તે પરણે, રૂપ જોઈ અંજય;
 પાણુ સાન્નિધ્ય અમારી તું વિના, વર્યો નિયધ ગાય. ૬

૧૪ ભૂમિભાગ—પૃથ્વીના ભાગ—જમીન—ગામ ગરાસ.

૧ પન્નગ—સર્પ—નાગ. ૨ કળિ—દેહધારી કલિયુગ ૩ દાપર—
 દેહધારી દાપર (ત્રીજે) યુગ. બલિવૃત્તઅરિ—ઈંદ્ર

- સુણી વયલુ ક્રોધ પામ્યો, નયલુ હુઆં રકત;
 દેવ મૂકી નર વરી, વિપરીત કીધું જકત. ૭
- દંડ ઘટે એ નારને, ઇમિ બોલ્યો મૂઠ;
 સ્વર્ગપતિ તવ ઉચ્યો, નજે વશ કયો ગરડારૂઠ. ૮
- ધર્મજા ધરણીપતિએ, અમારી શીખ લીધી,
 વયો પછે ઈ નારને, પુણ્યની રીત કીધી. ૯
- ગુણ સપત્ત રૂપવાળો, નળ ન ઇચ્છે કુણ,
 ધર્મધારી વ્રત આચારી, અમો નિરખ્યા ઉણ ૧૦
- ચાર વેદ જ્ઞાતા ઇતિહાસ જાણે, જેહ પાચમો વેદ,
 યજ્ઞે કરી સુર સતોષે, તૃપ્ત કરતો તેહ. ૧૧
- ઔદાર્ય, ધૈર્ય ને સ્વધર્મે કરી, પવિત્રતા પાલન કરી;
 ઇદ્રિયસંયમ બહુ વિધિ કરતો, અધર્મથી ઝાઝો ડરી. ૧૨
- શાપ કુણ દે તેહને, મૂર્ખ સ્વઆત્મા દહે;
 નળને શાપ દે કોઈ તો, હે કળિ તે નરકે રહે. ૧૩
- એમ કહી સુર સ્વસ્થાન સિધાવ્યા, કળિ કરે મન વિચાર;
 હુ ક્રોધને નવ રાખુ વારી, સુણ દાપર નિરધાર. ૧૪
- દમયંતી નવ સુખ પામે, ઇમિ કરવુ જાણુ,
 ભ્રષ્ટ કરીશ હુ રાયને, વશ પામે તું પરમાણુ. ૧૫
- ઇમ કળિએ કૂડમતિ કરી, સુણ ધર્મનદન તુવ;
 ભાલણમણુ રંપુનાથના, દુષ્ટ દુખ દેતો શુય. ૧૬

કંઠવું ૧૬ મું.

રાગ કાલેરો.

અન્નતશત્રુ ! નીશે કરીને, આવિયો કળિ ત્યાય;

- નળરાજ રાજ્ય કરતો, અધર્મ દર્શો ન જ્યાંય. ૧
- કાર્ય કરવા કળિ ઊભો, લાગ નવ લહેવાય;
બાર વર્ષ ઇમિ વહી ગયા, મનોરથ સિદ્ધ ન થાય. ૨
- એક દિવસે નળ નૃપતિ, વીસર્યો લવલેશ;
છિદ્ર જોઈ કળિ ફરતો, માર્ગ મળિયો રેશ. ૩
- લઘુશકા કરી પવિત્રાચ્ચમન, કરવું ભૂલ્યો ભૂપ;
હાથ પગ ધોયા વિના, સધ્યા કરવા ગયો અનુપ. ૪
- તે દિવસથી વરયો અગે, કળિ ફૂડો જાણુ,
અન્ય રૂપે પુષ્કરને મળ્યો, તિનું ભમાવ્યું મન નિરવાણુ. ૫
- પુષ્કરને કહ્યું છતીશ તું, ઘૂતે કરી નળરાય;
મારી સાથે ચાલ તું, નિયતપતિ તું થાય. ૬
- પુષ્કર આવ્યો કળિ સાથે, રહ્યો પાસામા કળિ જાણુ,
પુષ્કરે આવી નળને કહ્યું, રમો ઘૂત આજ નિરવાણુ ૭
- નારી બેઠી નળતણી, ઇમિ બોલ્યો મતિમૂઢ;
કળિ અગમા વ્યાપ્ત છે, તેથી વીસર્યો ગતિ મૂઢ ૮
- સહન કર્યું નવિ રાયછ, ઘૂત આરલ્યો જાણુ,
સુવર્ણ હીરા સર્વ હોયો, થઈ રાય અજાણુ. ૯
- મિત્ર બધું સગા કોઈ, વારી ન શકિયા ભૂપ;
મધ્યાન મળ આવી તહિં, જોવા નળનું રૂપ. ૧૦
- વાળ્મેયનામા સારથી, તેણે દમયતીને કર્યું જાણુ,
મળ આવી રાય ખાસે, દર્શન કરવા નૃપજાણુ ૧૧
- વ્યસન ઘૂતનું જાણિયું, દુઃખ પામી મળય,
વારવાને રાય આવી, મિલાવો સુખી થાય ૧૨
- કષ્ટથી કામિની સુકાઈ, શોકથી મુકે નિશ્વાસ,

વ્યગ્ર ચિત્તે દમયંતી તો, ગદ્ય નૃપની પાસ.	૧૩
રૂદન કરતી બોલતી, આવ્યા પ્રજા ન પ્રધાન;	
ઘાર પાસે ઊભાં રહ્યાં, તિને જીવ્યો હે રાજના!	૧૪
વિલાપ કરતી દમયંતી, નેત્રાશ્રુ ખરતા ત્યાહિ;	
કળિયુગે મન વ્યગ્ર કીધું, ગણ્યું નહિ નૃપ જ્યાહિ.	૧૫
મૌન ધરી રાજ રહ્યો, પ્રધાન પ્રજા વિચારે;	
નળરાય તો નાશ પામ્યો, એવું મનમા ધારે.	૧૬
સહુ સહુને ઘેર ગયાં, મુણો અજાતશત્રુ ! જાણ,	
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથને, કરે વિધિએ પ્રમાણ.	૧૭

ક્રકલુ ૧૭ મુ.

રાગ મેવાડો.

પૃહદશ્વમુનિ ઊચરે, સાંભળ નૃપ સુખાણ;	
વીરસેનનદન વરણુ રે, કરે દુખનાં વિખાણ.	૧

ઢાળ.

વિખાણ કરે નજ નાથના, થયો ઉન્મત જેહ;	
દમયંતી મન દુખ ધરે, શુ કરી શકે તેહ	૨
દૂત છે અતિ નિધ તિ, લહે મહિયા સર્વ,	
કળિયુગથી નળરાય પામ્યો, તન મન મહિ ગર્વ.	૩
સર્વસ્વ હોયો રાય જાણી, રાણી પામી દુખ;	
ગુણવતી દમયંતી છે, ઇચ્છે સ્વામીનુખ.	૪
પ્રિયભાવિણી વદી જઈ, જ્યા પૃહતસેના એક દાસી,	
તુ જઈ નજ આજ્ઞાથકી, પ્રધાન લાવ મુજ પાસિ.	૫

૧૭ પ્રમાણ ઈ—રઘુનાથ કરે તે પ્રમાણ છે

૩ નિધ—નિદના મોખ્ય એમ ભાવણ કહેજે, એ ભાન ૫ પ્રિયભાવિ-
ણી—મીઠું મોનનારી

- પૂછજે શુ ધન હાર્યા, નળને રહ્યુ શુ બાકી;
 પ્રધાન મનમાં હર્ષ પામ્યા, હવિ ગયો રાય થાકી. ૬
- આજ્ઞાનુસારે તરત આવ્યા, પણ બોલ્યો નહિ નરેશ;
 પોતાનું નવિ માને પતિ, રાખ્યું નહિ કંઈ શેષ ૭
- લજ્જા મનમાં નારી પામી, કર્યો અત પુર પ્રવેશ;
 નળરાય ત્યાં તો હારિયા, ધન ધાન્ય ને સહુ દેરા. ૮
- પાસા અવળા નળતાણા, પડે છે નિરવાણ,
 તિ દમયંતી મન દુઃખ ધરે, પુન બૃહત્સેના તેડી જાણ. ૯
- હે ભદ્રે ! તુ નળ આજ્ઞાથી, વાળ્મેય તેડી લાવ;
 માન આને એટલુ, વાળ્મેયને બોલાવ. ૧૦
- સત્વર ગઈ તે સુદરી, વાળ્મેય આવ્યો ત્યાય;
 દશ કાળ જાણતી સુંદરી, શુભાશુભ જાણે મન માંય. ૧૧
- અનિદ્રિતા મુખથી વદી, મધુરવાણીએ નિરવાણ;
 સમય જાણી કહે સતી, વાળ્મેય તું છિ જાણ. ૧૨
- હે સારથી નળ પ્રિય તુને, આવ્યો અધમ સ્થિતિએ તેહ,
 સા'ય તિની કરો સાચી, મન કરી નિ સદેહ ૧૩
- પુષ્કર નળને છતી છિં, તિમ તિમ ધૂતમા મન,
 ધૃતજ્વાળે અગ્નિ દીપઈ, તિમ તૃપ્ત થાય ન તન. ૧૪
- દાવ વેરીના પાધરા, અવળા પડે છિં નૃપાળ,
 રાયમિત્રનુ નવિ સાંભળે, મારૂ નવિ સુણે ભૂપાળ ૧૫
- દાષ છિ નૃપનો કહુ તો, રસના ઘાસી જાય,
 પણ ભવિષ્ય મન વસતું નથી, હુ આવી તારે સા'ય ૧૬
- એક વચન પાળે માહરૂ, નળરથ જોડી લાવ ,
 બે બાજ તેમા બેસાડી, નિષદ્ર દેશને તજવ. ૧૭

કુ ડિનપુરમા લઈ જાણે, પિતા ભીમની પાસ;	
પિયર રે'શે બાળકાં, એટલી મનમા આશ.	૧૮
ગોઠે તો તું ત્યા રહે, સ્વેચ્છાએ જ ક્યાહિ;	
બાળને તહિ મૂકવાં, એટલું મન માહિ	૧૯
વાર્ણેય વાર કહી વળ્યો, ગયો જ્યા રાજપ્રધાન;	
દમયતીના વચન ભાળ્યા, કર્યો સર્વે માન્ય	૨૦
પ્રિય અશ્વ નળના જોડિયા, રથ કર્યો સાવધાન,	
એ બાળને યેસાડિયા, વળ્યો વિદર્ભ દશે બાણ	૨૧
ઈદ્રસેન ને ઈદ્રસેના, સોખ્યા ભીમ નરેશ,	
નગ સળધી દુષ્પ ધરીને, ગયો અચોધ્યા દશ.	૨૨
ઋતુપર્ણકેરા રાજ્યમા, રહ્યો સારથી બાણ,	
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથને, કર કર જોડી પ્રણામ.	૨૩

કુકુ ૧૮ મુ.

રાગ સામેરી.

બૃહદશ્વત્રુનિ વદઈ વાણ, મુણો ધર્મનંદન નિરવાણ;	
ગયો વાર્ણેય વિદર્ભ દશ, હાંચો નૃપ હતુ જે શેષ.	૧
પુષ્કર યોગ્યો ગર્વ વચન, હવિ તમે ધૂત રમે રાજન,	
રાજ્ય દ્રવ્ય લીધું અમે જીતી, રહી દમયતી જેમા તમ પ્રીતિ	૨
માડો દાવમા તેહ નાર, કુષ્ટની વાણીમા એવો સાર,	
વચન મુણી વાંધ્યો ક્રોધ, હૃદય તપ્ત થયો મન રોધ	૩
ઉત્તર કાઈ ન પાછો વાળ્યો, પુષ્કરને જોઈ સશે ટાળ્યો;	
આખ્યા શરીરના આભરાણ, એક વસ્ત્ર પે'રી નીકળ્યો વન.	૪
પ્રિયજનને કરતો શોક, ચાલ્યો રાય દુષ્પી કરતો લોક;	
એક વસ્ત્રે નરપતિ જાયે, દમયતી ન મન હરખાયે	૫

- તિની પૂઠિ ગઈ રાણી, બા'ર વશ્યાં અશુભ જાણી;
નગરની પાસે રહ્યાં દિન ત્રણ, કોઈએ આપિયુ નહિ રાણું. ૬
- પ્રબરે ફરવી આણુ, કરે સાથે તિના લેઉં મ્રાણુ;
મૂળથી નળ સાથે વેર, તેથી કયો એવો કેર. ૭
- તોય રહ્યો નિર્વાહ કરતો રાય, પછી પાણી કોઈ ન પાય;
ફળ મૂળની ધારી આશ, ગયો વનમાં રાય નિરાશ. ૮
- પૂઠિ દમયંતી ગઈ ચાલી, નળ જીએ ન જીએ ભાળી;
એવે ઈકે પખી દીઠો સાર, શું સુવર્ણ મળ્યો અવિધાર. ૯
- કયો મનમાં નીશે સહી, આ માર્ગે ભક્ષ્ય છે વન માંહી;
ભોજન કરવા આવે અર્ચ, નથી મારી પાસે કંઈ ગર્ચ. ૧૦
- અન્નતરાત્રુ વિચારી ઈમિ, કરવા ગયો ભૂપતિ ક્ષિમ;
એક વસ્ત્ર પે'રું તું કાય, નાખ્યું પક્ષી ઉપર ત્યાય. ૧૧
- પક્ષી ઊડી ગયો આકાશ, રાય થયો ઘણો નિરાશ;
ખોટો પક્ષી જતાં એવુ, વસ્ત્ર સહિત તારે રે'વુ કેવું? ૧૨
- પક્ષીરૂપ અમો છુ પાસા, મૂકો સુખની સરવે આશા;
જેઈ ગ્લાનિ પામ્યો મન, જાન્યો દિગંબર રાજન. ૧૩
- વા'લી પરમ દુ ખવતી તુય, પોપણ કિમ કરવુ જાણું ન હુંય;
મજાએ ન કર્યું પોપણ, પાસાએ રૂઢિર કર્યું શોપણ. ૧૪
- તારું શુભ થાય એવુ ભાણુ, આજ મહિલા રૂઢુ દાણુ;
દક્ષિણ દિશા ભાણી ઉજ્જન નગરી, ઘણી માર્ગની શાખા કરી. ૧૫
- ઋક્ષવાન ને વિધ્યાદ્રિ જાણુ, નદી પયોળણી નામ મ્રમાણુ;
તેમાં વસે ઋષિ ઘણા તપસી, તું સુખી થા નારી ત્યાં વસી. ૧૬
- આ માર્ગે વિદર્ભ દશે જતવા, આ છે કોશલ દશે સુખ યાવા;
દક્ષિણ દેગ છે દક્ષિણ પાસે, નારી ભરા તું સારી આશે. ૧૭

- એવો મર્મ કહ્યો પિયર જાવા, લાગ્યું દમયંતીને દુઃખ થાવા;
 એ શુ બોલ્યા હે નરેશ, શું કરવો પિતાનો દેશ. ૧૮
- વસ્ત્ર વિહોણા ભૂખ્યા રાય, મૂકી જાય તે નારી થાય !
 ધિક તે નારીને જાણું, ધિક ભોગ સુખ તેનું માણ્યું. ૧૯
- નર વગરના વનમાં મૂકી, જાત્રુ પ્રિય પતિને ચૂકી;
 હું પાસે જો પતિ આજ, કરૂં આ વનમાં સુખ સાજ. ૨૦
- પુરૂષને દુઃખ સમે નવિ કોઈ, નારી જેવી કરે કો સોઈ;
 વૈદ્યોએ બોલી કાઢ્યું, સ્ત્રી સમાન સુખ ન ગાઢું. ૨૧
- બોલ્યો નજરાય તવ વાણી, નારીનું વેણ વખાણી;
 સત્ય વાત તારી વસે હૃદયે, દુઃખ વેળા સ્ત્રી મિત્રનો ઉદય. ૨૨
- દુઃખી પુરૂષને સ્ત્રી મહામિત્ર, ઔષધરૂપ જાણી મેં પવિત્ર;
 બીજું કંઈ નથી એ વિના, જળ વિના જશાં મીના. ૨૩
- નહિ કરું તારો હું ત્યાગ, ધરો મન માંહે અનુરાગ;
 કરું મારા જીવનો ત્યાગ, પણ રાષ્ટ્ર તારા પર અનુરાગ. ૨૪
- બોલી દમયંતી તવ વાણી, પિયર પથ દેખાડો કિમ સુજાણી;
 તમો ત્યાગ કરવું નવિ જાણો, કલિ યોગે અશુભ આણો. ૨૫
- વારંવાર દેખાડો પથ, વદો નથી હું પાસે રથ;
 રાત્ર શોક વધે મુને ઘણો, રાય હાથે મુજને હણો. ૨૬
- મન હોય જો પિયર જાઈ, તો આંખણ બંને જાઈ રાઈ;
 કરે ભીમ તમારો સત્કાર, પણ સુખે ન લાહો સાર. ૨૭
- ધમિ કળિ યોગે જાણાય, નાથ શુ વદું અમિ આંય;
 બાલણપ્રભુ રઘુનાથકેરો, ધમિ દુઃખનો આવતો ફેરો. ૨૮

કંઠુવું ૧૯ મું.

રાગ જીતમાન.

- નળ કહે સુણો દમયતી રાણી, સર્વ વાત અમો સત્ય જાણી;
રાજ્ય મારૂં શ્વશુરનું એક, નથી મન માંહે વ્યતિરેક. ૧
- પણ અવળી સ્થિતિમાં હું, તે તો સરવે જાણે તું;
સનૃદ્ધિ વધારનાર હું પેલો, થયો આજ અનર્થે ઘેલો. ૨
- માટે ત્યાં નહિ જઈ હું, સાથે ચાલની સ્થામા તું;
એમ શાંતવન કીધી ત્યંય, એક વસ્ત્ર પેરી ગયાં વન માંય. ૩
- લુપ્તા તૃષ્ણાએ દુઃખ સેતાં, એકમેકને નવિ કેતાં;
એવે એક શૂન્ય આવ્યું સ્થાન, બેઠાં ત્યાંહી રાણી રાજન. ૪
- ઘાસની નથી સાદડી, બેસવા આપદા આવી આવડી;
સૂતો પૃથ્વી ઉપર ભૂપાળ, સૂતી દમયતી ત્યાં તતકાળ. ૫
- નારી નિદ્રાવશ થઈ જાણુ, અતિ થાકી જિ નિરવાણુ;
પૃથ્વીપતને મન શોક, કરતો દુઃખનો તે આલોક. ૬
- રાજ્યાધિપતિ હતો જોવો, અધુના હું નવિ તેવો;
ગયું રાજ્ય વા'લા વિયોગ, સ્ત્રીની સાથે લીધો જોગ. ૭
- ગયા પક્ષી વસ્ત્ર હરી, એમ વિચાર કરે ફરી ફરી;
શું કરવું ન કરવું કાજ, પ્રાણુ ત્યાગ કરે કહે મહારાજ. ૮
- કરું દમયતીકેરો ત્યાગ, મળે સુખ એને મહાભાગ;
મારેકાજે પામે દુઃખ, કરમાયુ ઝાણીનું મુખ. ૯
- તણુ નારીને હું આજ, મળે ભીમપિતા મહારાજ;
મારી સાથે પામશે કષ્ટ, થશે નારી રત્ન રૂપ નષ્ટ. ૧૦
- કોઈ કાળે મળશે સુખ, જો વિજેગનું સેશે દુઃખ,

- એમ નિશ્ચે કર્યો નળ ભૂપ, તજવી દમયંતી રામા રૂપ. ૧૧
- ફરવી કળિયુગે મતિ ત્યાંહી, ઊભો ઊભો વિચારે જ્યાંહી;
ધર્મવતી પતિવ્રતા જાણ, યશવતી દુ ખ નહિ ખમે નિર્વાણ. ૧૨
- પુરુષનો લાગે નહિ છગ, અધર્મનું ચાલે નહિ બળ;
એમ નિશ્ચે કર્યો નરનાથ, તજવા દમયંતીનો સાથ. ૧૩
- અરધુ વસ્ત્ર લેવું ધારી, ખુદ્ધિ વાર વાર વિચારી,
કિમ લેઈ અરધુ વસ્ત્ર, નથી કાપવા કરમાં શસ્ત્ર. ૧૪
- કર્યો ચારે પાસે ચોગાન, અસિ કર આવી રાજન,
અ્યાન વગરની નિરવાણ, કાપ્યુ વસ્ત્ર અરધુ સુજાણ. ૧૫
- થયો ચાલતો રાજ ત્યાંહી, મૂકી દમયતી સૂતી જ્યાંહી;
થોડે જઈ વળ્યો રાય પાછો, થતો તન મન માહિ આછો. ૧૬
- કરતો રૂદન નળ ભૂપાળ, ફાટી મરશે વિજેગે બાળ;
મારી સ્ત્રીને વાયુનો સ્પર્શ ન થાય, સૂર્ય જોવાને લજાય. ૧૭
- તે સૂતી છે પૃથ્વી માય, અરધુ વસ્ત્ર પે'રી આંધ;
હસિત વદન દમયતી જાણ, નિદ્રિત મૂકી જતવું અજાણ. ૧૮
- થશે ઘે'લી નારી મારી, સર્પ સિંહ જમી જશે સારી;
ફરશે વનમાં કેઈ પેર, સ્વામી થઇ કરે શો કેર. ૧૯
- સુણ યુધિષ્ઠિર રાજન, વળા ફરવું કળિએ જ્ઞાન;
તજવી એમ નિશ્ચે કીધો, સૂર્ય વસુ રૂદ્ર સાક્ષી દીધો. ૨૦
- વાયુ અશ્વિનીકુમાર પરબ્રહ્મ, રક્ષણ કરજો એના શુભ કર્મ;
એમ કહી ચાલ્યો ભૂપાળ, સ્નેહથી પાછો આલ્યો તત્કાળ ૨૧
- કળિયુગ લેઈ જાય, સ્નેહે પાછો આવે રાય;

૧૧ ૩૫—૩૫નતી. ૧૩ પુરુષનો ઈ—દમયંતીને પર પુરુષનો છગ લાગવાનો નથી તથા તેના આગળ અધર્મનું બળ ચાલવાનું નથી.

૧૬ આછો-પાતળો અર્થાત્ દુ ખી.

- ખે ભાગમાં વે'આયું' હૃદયે, હિંડોળાવત થયું ઉદયે. ૨૨
 આવવું અને જવું જાણે, કળિયુગ જીવાને તન તાણે;
 કરી વિલાપ આખર સાધ, ગયો કળિયુગકેરી સાધ. ૨૩
 મૂકી મનુષ્ય વગરને રણ, આલ્યો દુઃખથી ભજ નારાયણ;
 ગડભાંગ કરતો તે ગયો, ભાણુમણુ રઘુનાથનો દુઃખી થયો. ૨૪

કંઠુવું ૨૦ મું.

રાગ દેશાખ.

- બૃહદશ્વમુનિ ખોલિયા રે, સુણુ યુધિષ્ઠિર રાજન;
 નળ ગયો નારી તજ રે, કળિયુગે ભૂલાવ્યું ભાન. ૧

હાળ.

- ભાન ભૂલાવ્યું કળિયુગે, થયો રાય અજાણ;
 શ્રમ મટ્યે નારી ઊડી, તવ દુઃખ પામી સુજાણ. ૨
 નર વગરના વન માંહે, પતિ ન દીઠો પાસ;
 હે નાથ ! એમ સ્વર કરી, નાખે ઘણો નિશ્વાસ. ૩
 પોકાર કરતી ખોલતી, તે કહું સુણુ રાય;
 વાણીની દીનતા અતિ, નહિ કોઈ જન સા'ય. ૪
 હે નાથ ! હે સ્વામી ! ભર્તા !, કિમ કમે તમિ ત્યાગ;
 હણાઈ હું નારી વને, ઈમ ન ઘટે મહારાજ. ૫
 મનુષ્ય વગરના વન વિષે, હું એકડી પાતું ખીક;
 ધર્મશાતા નવ ઘટે, મુને હૃદયે આવે હીક. ૬
 સત્યવાદી આ શું કરું, આથી અસત્યવાદી થાય;
 સ્વયં વરમાં શું કરું, ભૂડી ગયા તિનો ભાવ. ૭

૨૨ હિંડોળાવત-હિંડોળાની પેટે-ત-ની કે ન તગવો એ વિચર
 શામાડોળ.

૬ ધર્મશાતા-ધર્મને જાણનાર.

- ત્યાગ તારો નહિ કરું, ઈમિ યોલ્યા દેવ સમક્ષ;
 સ્ત્રી મિત્ર જાણો સર્વથા, દુઃખ સમે હે દક્ષ ! ૮
- લોકપાળ સમક્ષ યોલ્યા, નવ કરું તારો ત્યાગ;
 તે સત્ય કરી દેખાડિયે, અહો નળ મહાભાગ ! ૯
- અઘોર વનમાં પ્રાણીને, અકાળ મૃત્યુ ન થાય ?
 તમ વિહોણી દમયંતી હું, ધરીશ મારી કાય ? ૧૦
- હાસ્ય ઉપહાસ્ય કરવું નવ ઘટે, મુને ભય થાયે પુષ્ટ;
 પ્રતિમા આવી દાખવો, કાન્ત કાપી કષ્ટ. ૧૧
- હું જોઈ છું હું જોઈ છું, દીડા અધુના આંહી;
 દુમ પૂઠિ લપટ પેઠા, દયા ધરો મન માંહી ! ૧૨
- સ્વામી યોલો શે નહિ, જાણે કળિ કરે ભેદ;
 આશ્વાસન તમિ નવિ કરો, તો નારી પામું ખેદ. ૧૩
- મુજ દેહકેરો શોક ને, નહિ શોક રાન્યાસન;
 પાણુ શોક એક મનમાં ઘણો, મુજ વિણ દુઃખ સહો રાજન. ૧૪
- શુધા તૃષાથી પીડિત સ્વામી, ખેસો વૃક્ષની હેઠ;
 ત્યારે હું નહિ સાંભરું, એવા નિર્દય નહિ તમે ઠેઠ ! ૧૫
- પછી ઊઠી મહિલા આકળી, ચો દિશ જોતી જાય;
 રૂદન કરતી દોડતી, શ્યામા શ્વાસ ન ખાય. ૧૬
- વૃક્ષ પાછળ લપાતી, સ્વામી નારી ગઈ વદ;
 વાર વાર પોકાર કરતી, દુઃખ ધારી અતિ હૃદ. ૧૭
- પછે શોકવાળી દમયંતી બાળી, મૂકે ઘણો નિશ્વાસ;
 જે દુઃખથી રાય દુઃખ પામ્યો, તિને કરો હરિ ઉદાસ. ૧૮

- મુખ જાણો તેનું સર્વશુ, દુઃખ પામો દેહ;
 ઇમ શાપ દઈ પતિ પ્રુઠિ, પળી નિઃસંદેહ. ૧૯
- પંચાનન મૌઢા ઘણા, વ્યાધ રૂપ વિકાળ;
 વિકળ ફરતી વનિતા ત્યાં, હૃદય પતિની આળ. ૨૦
- રાજા રાજા ઉચરે, દોડતી વન માંય;
 કુરરી પક્ષિણી જિમ દોડે, તિમ દોડે ત્યાંય. ૨૧
- ઇમ ફરતાં આવી પડી, ઇકિ સર્પકેરી પાસ;
 તે ક્રુધાવાળો સર્પ ગ્રસતો, મન ભોજનની આશ. ૨૨
- સર્પે આલી સુંદરી, તદપિ ન તનની આશ;
 નિષધપતિનું દુઃખ ધારી, હવી ઘણી નિરાશ. ૨૩
- મુખ બોલી ઇમ વામા, હે પતિ ! કરો રક્ષણ;
 સર્પ સાહી સુંદરી, કરશે અધુના ભક્ષણ. ૨૪
- કલિયુગથી મન શુદ્ધ થાશે, ત્યારે જીવશે કિમ;
 એ દુઃખ મનમાં મને સ્વામી, મન રહે નહિ સિમ. ૨૫
- ત્યાગ કરી જાણું ન ઘટતું, થાક્યા હશે સ્વામિન;
 થાક કોણથી ફેડશે, હું પાસે નથી પતિ દીન. ૨૬
- એમ વિલાપ કરતી સુંદરી, જોઈ પારધી આવ્યો એક;
 પાસે આવી સર્પ માર્યો, સુંદરી મૂકાવી સવિવેક. ૨૭
- જળ છાંટ્યું સુંદરીને, કરાવ્યો છિં આ'ર;
 પૂછ્યું સ્ત્રી છું કણની, નામ કેવળુ ભરતાર. ૨૮
- પિતા છે કે નહિ તારો, કિમ વન વેઠે નાર;
 અજાતશત્રુ સાંભળો, ઇમ પારધીએ પૂછ્યો સાર. ૨૯
- વૃત્તાંત સર્વ તેને વદઈ, જોઈ પારધીએ નાર;

કુશકટિ સ્તન પીન નારી, જોઈ ક્યો વિચાર.	૩૦
નેત્રાંબુજ અતિ મનોહર, મધુર ભાષિણી બાળ;	
જોઈ કામ વશ કાયા હવી, કરિ આશ્વાસન તતકાળ.	૩૧
દુષ્ટ બુદ્ધિ જોઈ તિની, દમયતી પામી ક્રોધ;	
જાજ્વલ્યરૂપે નારી હુઈ, પારધી ન પામ્યો ખોધ.	૩૨
સ્પર્શ કરવા તિ ગયો, તવ લલ્લો ન અન્ય ઉપાય;	
શાપ દેતી સુંદરી, નળ વગર નિરખી ન કાય.	૩૩
અન્ય પુરૂષ નવિ દુષ્ટે જોયો, તો બળો પારધી આપ;	
શાપ દીધો સુંદરી, લાગ્યો હુતાશનો તાપ.	૩૪
બળી પ્રસન્ને તિ થયો, નારી ચાલી વન;	
ભાણાણુમણુ રઘુનાથના, ગ્લાનિ ધરતી મન.	૩૫

કંઠવું ૨૧ મું.

રાગ મારૂ.

યુધિષ્ઠિર રાય સાંભળો, નારી પામી દુઃખ રે;	
કમળનયની ચાલતી, તનમનમાં નહિ સુખ. નારી પામી દુઃખ રે. ૧	
મનુષ્ય નહિ દૂર પશુ વિંટયું, એવું ભયાનક વન રે;	
કેસરી સિંહ વ્યાઘ્ર મોટા, વરૂ વણિયર ફાડે તન. " ૨	
મહીષ સીંછ ઘણાં ત્યાંહી, કૂર અનેક છે પક્ષી રે;	
એરેચ વસતા ત્યાં ઘણા, કોઈ નવિ નિરખ્યદ દક્ષી. " ૩	
ચોર વસતા અહુ દિશે, કરતા કૂડાં કાજ રે;	
નારી ફરતી ત્યાં સહીં, ધુતતણે કૂડે રાજ. " ૪	
સાગ અર્જુન વાંસકેરાં, આઠ છે વન માંય રે;	

- પીપળ ધાવડી ટેલુરી, ઈંઝોળી દરશે ત્યાંય. " ૫
- નિંબ ખાખર સાવરી, કુતુરીમોગર જ્ઞંબ રે;
દેવતરૂ ચિંચુ પીંપળી, ખેર નેતર આળ. " ૬
- તાડ ખજૂરી ચારોળીકેરાં, કદંબકેરાં વૃક્ષ રે;
બીલી બોરડી ત્રિકુળા છે, ઉમરા પશ્યતિ સમક્ષ. " ૭
- વૃક્ષ જોતી વિધવિધે, વળી ધાતુ જોતી જાણ રે;
વેલીથી ગુંદઈગયું, એવું વન જીવે નિરજાણ. " ૮
- રવ ભયંકર નારી સુણની, ગુફા જોતી પર્વતતાણી રે;
તડાગ ગરિતા વાવ જોતી, દીન થતી નારી ઘણી. " ૯
- પક્ષીઓ વિધવિધનાં, ભયાકુલ રૂપ પિગ્લાચ રે;
સર્પ રાક્ષસ ત્યાં ઘણા, નારી જોતી ત્યાંન. " ૧૦
- શિખર પર્વતતાણાં મોટાં, ઝરણાંનો નહિ પાર રે;
પતિ વિચોગે નારી આવી, અધોરવન મુગાર. " ૧૧
- ભય નહિ એક સ્મરણ પતિનું, ખેડી જઈ ખાખાનું રે;
હે વિશાળહૃદ હે મહાબાહો, હે નિયંત્ર દગના બાનું. " ૧૨
- ત્યાગ કરી પતિ માહરો, ક્રિમ ગયા નિરજાણું રે;
હે ચતુર યજ્ઞ ઘણા કર્યા, નથી નાથ અન્નનું. " ૧૩
- સ્વયંવરમાં શુ વધા છાં, તેડું મંગે દે નાથ રે;
મતિમાન ઉલટું નવિ કરિ, તને નારીનો નવિ માથ. " ૧૪

સત્ય વચન વદવાથકી, ગ્રહે ચાર વેદનું પુણ્ય રે;	
અસત્યવાદી જો થશે તો, પુણ્યશ્લોક કીર્તિ થાશે નૂન્ય.	૧૫
નળપતિની નારી હું, વનમા પામું નારા રે;	
નિષ્પાપ ! એ ઘટનું નથી, અબળા દુ ખે મૂક નિશ્વાસ.	૧૬
સિંહ મુખ પો'ણ કરી, મનિ ખાવા ધાય રે;	
રક્ષણ કરો ભરતાર મારૂ, શાસ્ત્રાગ્રા કહેવાય.	૧૭
પ્રિયા મારી એમ કે'તા, સદૈવ હે નરનાથ રે;	
સત્ય વચન સ્વામી કરો, તેડો નારી સાથ.	૧૮
ગાડી સરખી હું ભમુ, તે વિસરો શે સ્યામ રે;	
કૃશ તનુ જોઈ માહરૂ, થાઓ પ્રભુ વિશ્રામ	૧૯
મુખકાંતિ ફીકી પડી, મલિન તનુ મહારાજ રે;	
અરધું વસ્ત્ર અગે ધરું, લાગશે પ્રભુ લાજ.	૨૦
મૃગયૂથથી મૃગલી વિખૂટી, પડી વન મહારાય રે;	
દશા તિની નવિ વિયોડો, હવિ કેવી કામ.	૨૧
વન વિધિ હું એકલી, કરું વિધિવિધ સાદ રે;	
સતીને નવ મે'લો સ્વામી, નવિ કયો કંઈ વિખવાદ.	૨૨
અર્ધાગે હે શોભતા, અહો નરોત્તમ નામ રે;	
હું આજ તમિને નવિ લહું, અહો નિષધ દશના ધામ.	૨૩
વ્યાઘ્રસિંહસમાકુલ વન, માંહી સૂતા નાથ રે;	
બેડા હશે ઊભા હશે, મુને ગ્રહો સંગાથ.	૨૪

૧૫ પુણ્યશ્લોક ઈ—તમારી પુણ્યશ્લોક (પવિત્ર કથાવાળા) એવી કીર્તિ નૂન્ય (ન્યૂન-ઓછી) થશે. ૧૬ નિષ્પાપ—પાપ વિનાના । ૧૭ મનિ—મને

૨૦ તનુ—શરીર. ૨૧ મૃગયૂથ—હરણનું ટોળું. ૨૪ સમાકુલ—વ્યાપ્ત.

- દુઃખવાળી દયામાણી હું, સંદેશો પૂછું કને રે;
ભાળ આવી કો કહે, સ્વામી તમારી મુને. " ૨૫
- મુર સરખા સ્વરૂપવાળા, અરિ જાણે પ્રતાપ રે;
કમળ સરખાં નેત્રવાળા, ખુઓ મારો તાપ. " ૨૬
- આ રહ્યા સ્વામી એવું, કહે આવી કાણુ રે;
આ સિંહ સન્મુખ આવતો, પૂછુ જઈ હું ઉણ. " ૨૭
- ભીમની હું પુત્રી કા'લું, નિષધપતિની નાર રે;
દુઃખ ટાળ હે બાંધવા, નિકર કરતું આહાર. " ૨૮
- અરે સિંહ ન બોલતો, નવિ કરે આશ્વાસન રે;
ગઈ નારી નદી પાસે, વદે ત્યાંહી વચન. " ૨૯
- શિખરથી અતિ ઉંચો પર્વત, ધ્વજ જેવો મુજ મન રે;
સિંહ વ્યાઘ્ર હસ્તિ વસે, રીછ મૃગ ઘણાં પાવન. " ૩૦
- પક્ષીઓ બહુ વિધનાં, કરે મુરસ ઉચ્ચાર રે;
નદી બાઈ તું પુત્રી તેની, પૂછુ મુજ ભરતાર. " ૩૧
- નદીએ નવિ પૂછિયું, તવ પાસ જાતી નાર રે;
રાયપુત્રી રાયવંદૂ હું, નગરાજ આપો પાર. " ૩૨
- પર્વત ત્યાં નવિ બોલિયો, તવ પૂછ્યું બીજે સ્થાન રે;
ઇમ નારી ભમતી પૂછતી, કંઈ ન પામતી માન. " ૩૩
- ઉત્તર દિશ ભણી ચાલી નારી, તાપસકેરે વન રે;
ભૃગુ અત્રિશા મુનિ નિરખી, પ્રકુલિત થઈ મન. " ૩૪
- ઋષિએ આદરસત્કાર કીધો, બેસારી દુઃખિયારી રે;
શું મિય તારું કરિયે નારી, થાય સતી મુખિયારી. " ૩૫
- દમયંતીએ પૂછ્યું તાપસને, તપ અગ્નિ મૃગ આદિક કુશળ રે;
કુશળ છે ઇમ મુનિવર બોલ્યા, નારી જાણી કોઈ મહાબળ. " ૩૬

- વન દેવા કે રાજ ઋષિની, નારી છું તુ કોની રે;
દુઃખ સરવે દૂર થશે, અભિને સર્વે કો'ની. " ૩૭
- દમયંતી કે' વનદેવા નહિ, ભીમની કુમારી રે;
વીરસેનના સુત નળની, હું ઋષિવર ! છું નારી. " ૩૮
- પતિની શોધ કરવા દૂર છું, બીજું નહિ કાંઈ કારણ રે;
મળશે નહિ તો દેહ તજીશ, અસત્ય નવ વદવું રજ. " ૩૯
- ઋષિ કહે મુદરી મુણીએ, કહું તપોબળથી અભિ રે;
થોડા દિવસે મુખ પામશે, નર નારી બેઠ તમિ. " ૪૦
- એમ કહી આશ્રમ ત્યાહિ તો, થયો છે નિસર્જન રે;
દમયંતી મનમાં દુઃખ ધરે છે, અરે રહી એકલી સ્ત્રીજન. " ૪૧
- વિજ્ઞાપ કરતી ત્યાંથી ચાલી, એવે દીઠા એક અશોક રે;
ભાળ પૂછતી તેને ભામની, બ્રાત મટાડો તમિ શોક. " ૪૨
- ધમ પૂછતી બાળી ચાલી, એવે નિરખ્યો સંઘ ઇક રે;
તેની પાસે નારી જતી, નહિ મનમાં જિને બીક. " ૪૩
- નિર્ભળ નદી ઉતરવી માટે, ગઈ સ્થામા સંઘ માંહી રે;
ગાંડી સરખી ગોરી જોઈ, હસતા લોક જહી તહી. " ૪૪
- અરધું વસ્ત્ર અબળાએ પે'રું, ગયું શરીર તો સૂકી રે;
ભિઝરડા અગે અતિઘણા, હાર્ણતા થઈ છે હૂંફી. " ૪૫
- જોઈ એને કોઈક ભાગ્યા, કોઈક થતા ચિતાતુર રે;
હાંસી કરતા કોઈક તહીં, કોઈક થતા કામાતુર. " ૪૬
- તિરસ્કાર ત્યાં કોઈક કરતા, કોઈક પૂછતા કણ છું રે;
વનની દેવી હઉં પ્રણામ કીજે, નિરખી અમોએ ઉણ છું. " ૪૭
- દમયંતી કહે વૃદ્ધ યુવા સહુ, સંઘતાણા જે જે જન રે;
રાયની પુત્રી રાયની સ્ત્રી હું, જાણો થઈ ઇક મન. " ૪૮
- પતિ દર્યાનની ઇચ્છાવાળી છું, નહિ બીજું કાંઈ કામ રે;

લીમરાજની પુત્રી હું છું, નળરાજ મારો સ્વામ.	„ ૪૯
વીર્યવાન તે પતિ મારો, શોધતી ફરું છું વન રે;	
નિરખ્યો હોય તો તેહ દેખાડો, મળ્યા સહુ મહાજન.	„ ૫૦
વધામણિનાં વચન ઉચરઇ, તો થાયે શુભ મારું રે;	
શુચિ મહાજન એમ વધો, સાંભળ કહું જે સારું.	„ ૫૧
આ વન મધ્યે હું ફર્યો, નિરખ્યા વ્યાઘ્ર રીછ અને મૃગ રે;	
પાડા વરૂ ને શૃગાલ દીઠા, બીચું નહિ આવ્યું દગ.	„ ૫૨
ઇકે તું નારી અહીં લહેવાઇ, ઉત્તતી આવી અહિં રે;	
બીજે નર અમે કોઇ ન નિરખ્યો, ફરી આ વનમાં અમિ સહીં.	„ ૫૩
દમયંતી નિરાશ થઇને, બોલી શુચિ મહાજનથી રે;	
સંઘ તમારો ક્યાંહી જશે, તેહ કહો તમિ સત્ય મનથી.	„ ૫૪
મહાજન કહે નારી સુણીએ, જશે શંઘ એદિ દેશ રે;	
સુખાહુમાં પડાવ કરશે, અહિં રહે નહિ કંઈ શેષ.	„ ૫૫
સંઘની સાથે સ્થામા ચાલી, પતિ મળવાની આશો રે;	
ભાલણુમણુ રઘુનાથના, વળી ભરાઈ તેહ નિરાશો.	„ ૫૬

કડવું ૨૨ મું.

રાગ જીતમાનની ચોપાઈ.

બૃહદ્રશ્વ બોલ્યા સુણુ રાય, દમયંતી સાથે જાય;	
ગયો સંઘ તે મોટા વનમાં, નવીન ભય થયો છે તનમાં.	૧
ખીલ્યાં કમળ ત્યાંહી અપાર, તિના કહિએ હવિ વિચાર;	
ઘાસ ઉચ્ચું જેમાં ભડી ભાત, ઘણાં પુષ્પતાણી ઘણી જાત.	૨
સુંદર વૃક્ષની દીમે પાળ, જોઇ મન રીઝે તતકાળ;	
ઘણાં પક્ષીઓવાળું વન, જોઇ જળ થાય વૃક્ષ મન.	૩

- સંઘ ચાલી ચાલી થાક્યો, આવી સૂતો ત્યાં થાક્યો પાક્યો;
વિશ્રામની કરી ત્યાં સજાઈ, મહાજનને પૂછ્યું જાઈ. ૪
- પશ્ચિમ કિનારે સૂતા સર્પ, ઉઘ્યા કામ ક્રોધ તણ ગર્વ,
થઈ રાત્રી અધારી અર્ધ, વાગે ઘંટા બોલે બલિવર્દ. ૫
- એવે જળપાન કરવા આવ્યું, મદગળનું ટોણું નિર્કાવ્યું;
જોઈ જન મદગળ મકલાયા, શે'રના ગજને જઈ સા'યા. ૬
- થયુ યુદ્ધ હાથીનું જાણું, થયો સંઘ તો કચ્ચરવાણું,
થાય ભડાકા અતિ મોટા, સુણ્યા નહિ જેના જોટા. ૭
- પર્વત પરથી પડે શૃંગ, તેવા શબ્દે થાય જન દંગ,
થયો માર્ગ એક ત્યાં બધ, કચ્ચ્યા લોક ને પીડાયો સઘ ૮
- નાડા લોક ચહુદિશ ત્યાહી, પનવેલીકેરી માહી;
કેટલા રહ્યા નિદ્રામા મગ્ન, તેમનાં ધ્યા ગાત્ર ભગ્ન. ૯
- માર્યા દાતે કેટલા જાણું, શુડમા સાહી લીધા પ્રાણું;
પગે દાળી નાખ્યા ઘણા, ઉઘ્ટવાળ નાશની નવિરહી મણા. ૧૦
- માહોમાહે બચાવા કાજ, ઘણા લઢી મુઆ મહારાજ,
પડી ખાડમા મુઆ કોઈ, કોઈએકા રે'તા રોઈ ૧૧
- દૈવબળથી થયો સઘ નાશ, વળી રહ્યો મર્મમા ત્રાસ,
અરે ઊડ્યો અગ્નિ આ તે ઈમ, દવિ કરવું ભાઈ કિમ ૧૨
- આ તો મોટું કષ્ટ થયું છિ, સુખ આવેલું ગયું છિ,
નાસો ભાગો તહિ ઉચ્ચરાઈ, અમૂલ્ય રત્નને કાણુ સાંઈ. ૧૩
- મહાજન કે'તો સર્જને ત્યાઈ, રત્નશ્રમ સાધ્ય લેના સાઈ,
પણ નવિ માને કે'ઈ તિનું, થયું ભયથી મન રાહુનું ભીનું. ૧૪

૫ બલિવર્દ-બળદ ૬ મદગળ-મદોન્મત પનના દાથી. ૮ શૃંગ-શિખર

૧૦ ઉઘ્ટ-કટ. વાજ-પોડો ૧૨ ગિયો છો-આતે અગ્નિ ઊડ્યો કે શું ?

- એણું નેધન ઊડી દમયતી, જે રાણી થઈછિં ભમયંતી;
 નેઈ વિનાશ ભય પામી મન, દીનતા યુક્ત થયું ઘણું તન. ૧૫
- બચ્યા જેહ સંઘતા જન, તે તો દુ.ખ પામતા ઘણું મન;
 પૂજ્યા યક્ષ ને વિઘ્નનાશન, થયું શેણે આ શાસન. ૧૬
- થયું શુકનકેરું આ કૂળ, કે ગ્રહ આપણા નિર્ભળ;
 નહિ તો થાયે નહિ આમ જાણુ, ગયા સંબંધીઓના પ્રાણ. ૧૭
- કોઈખોલ્યા ત્યાંહિ મૂર્ખ, અધમોધમ જેહ પુર્ખ;
 આ સાથે નારી રૂપાળી, નવિ સ્ત્રીઓમાં બીજી ભાળી. ૧૮
- તેના કર્મથકી આ હુડું, કૂડાં પગલાંએ દુ.ખ અનુભવ્યું;
 એ છે રાક્ષસી કે પિશાચી, માનો વાત અમારી સાચી. ૧૯
- એનાથી યયુ કૂડું કર્મ, મારો પાપાણે થાયે ધર્મ;
 નવિ મારે એને જે જાણુ, તેહ જાણે પાપની ખાણ. ૨૦
- સુણી એવાં વચન દમયંતી, ગઈ નારી વનમાં દુઃખવતી;
 કર્યો ખેદ મને અતિ સાર, હું પાપણીએ કર્યો અકાર. ૨૧
- કોખો વિધાતા હું ઉપર, સુખનું નવિ મળતુ સર;
 કયા કર્મનું કૂળ થયું ઉદે, મન થાયે ન મારું મુદે. ૨૨
- મન વાણીએ કર્યું કડું કર્મ, કર્યા હશે ઘણા અધર્મ;
 નવિ સાંભરે જે કે મુજને, પણ વિસરે હરિ કિમ તુજને. ૨૩
- ક્રિયા કર્મનું હશે આ કૂળ, પૂર્વજનમનું જાણું બળ;
 પામી દુઃખ ન મપાયે હુંથી, અપાર ક્ષમા ન થાયે તુંથી. ૨૪
- પતિ રાજ્યહરણુ સ્વજન નિયોગ, પતિ વિણ તજ્યા સહુ ભોગ;
 ભયંકર વન માંહી ભમણું, એ સહુ ઈશ્વર તુજને ગમણું. ૨૫

૧૬ યક્ષ-ધનની ચોડી કરનારા દેવ વિઘ્નનાશન—ગણપતિ. શાસન-શિક્ષા. ૧૮ અધમોધમ—નીચમા નીચ. ૨૧ અકાર-અકાર્ય-ખોટું કામ. સર-સરોવર (સુખરૂપી).

- સુણુ યુધિષ્ઠિર રાજન, થયો ખાત ને ઊગ્યો ભાણુ,
 સંઘવાળા મળિયા સર્વ, ગર્વી જનના ગળિયા ગર્વ, ૨૬
 ને રહ્યા તે સર્વે સિધાવ્યા, ગયા મન માહી જ્યાંહિ કાવ્યા;
 દમયંતી વિચારે મન, મુઝા સ ઘતણુ સહુ જન. ૨૭
 હજુ રહ્યું ક્યા મુઝી દુખ, નવિ જાણુ કેવુ મુખ;
 દુઃખ આવે ન આવે મોત, શે નવિ મળતી જ્યોતેજ્યોત. ૨૮
 એમ કરતી વિવિધ વિલાપ, થયો નહિ હસ્તિઓઘી હુ ને તાપ;
 ઉવેખ્યા ને મેં દવ, દુ.ખ દીધુ તેમણે ખેવ. ૨૯
 જતા પ્રાણુ સાથે નારી, ગઈ પૂઠિ પૂઠિ અવિચારી,
 સાયકાળે સુખાહુને દેશ, ગયા ભજતા સહુ સર્વેશ ૩૦
 તેની પૂઠિ ગઈ દમયતી, વનવગડામા જિ ભમયતી,
 અરધું વસ્ત્ર કર્યું પરિધાન, દેરી ગાડી જેવુ સહુ વાન. ૩૧
 નેઈ આશ્ચર્ય પામ્યા લોક, કરતા ઘણા તેનો શોક;
 થયાં બાળક પૂઠિ ઘણા, કહુ દુખ દમયતીતાણાં. ૩૨
 સુખાહુના મે'લની પાસ, જતી નારી દીડી ઉદાસ;
 કહ્યું દાઈને રાયની માત, જઈઓલાવ આ સ્ત્રી જાત. ૩૩
 પામે દુઃખ મનુષ્યથી ઘણું, એનું રૂપ અતિ દીન જાણુ;
 ઇચ્છે એ શરણની વાંચા, એના મનની જાણી મે ઇચ્છા. ૩૪
 લક્ષ્મી સમાન છે એ નાર, લાહે ગાંડી જન અવિધાર;
 એનું સ્વરૂપ છે રસાળ, મમ ઘર શોભાવશે ઈબાળ. ૩૫
 સુણી દાઈ ગઈઓલાવા, કહ્યુ લોકને મૂર્ખ ગા આવા;
 તેડી ગઈ રાજગેહલની માય, ખેસાડી ભૂમિ આસન જ્યાય. ૩૬
 દાઈએ પૂછ્યું પછે, બાઈ તુ દુખમા શે ગછે,

- દેવકન્થા કે યક્ષની બાળ, તારૂં રૂપ અતિ રસાળ. ૩૭
- નથી સાંચક તારો કોઈ, આંખ કૂલી ગઈ ઘણું રોઈ;
- સુણી દાર્દકેરાં વેણ, હું છું સૈરધ્રી હે બેન ! ૩૮
- સ્વેચ્છાએ વસનારી હુંય, પતિભક્તિવાળી બાણે તુંય;
- મનુષ્ય સ્ત્રી હું છું જાત, વસવું પડે જ્યાંહિ રાત. ૩૯
- મારો પતિ છે માંગુણવાન, વળી તે જાતે છે બળવાન;
- અન્યોઅન્ય અમારે પ્રીત, દેહ છાયાની રાખું રીત. ૪૦
- પણ દૈવ થયો માંહી આડો, ઘૂત રૂપનો ઓઘો ખાડો;
- સર્વસ્વ હારી ગયો સ્વામી, ગયો વનમાં તે બહુનામી. ૪૧
- તેની પાછળ ગઈ હું બાણ, પટ પેહેરેલું તજ્યું સુબાણ;
- મારૂં અરધું આખ્યું મેં વસ્ત્ર, ફાટ્યું વસ્ત્ર ના'તું કર રાત્ર. ૪૨
- વગર અપરાધે તણ હુંય, ફરું ઓળવા વહું શુંય;
- બ્રાણ્યશ્વરને જોતી ફરું, બીજું મન માંહે નવિ ધરું. ૪૩
- હે સ્વામી ! હે સ્વામી ! ઉચાર, બીજો મુને નથી વિચાર;
- ઈમિ દુઃખના કર્યા વિલાપ, સુણી સુબાહુની માને મગટ્યો તાપ. ૪૪
- અરે રે દુષ્પિયારી છે દાસી, કહ્યું અહીં રે' મઠશે ઉદાસી;
- જોશે સેવક મારા બાણ, મેળવું તારો પતિ નિરવાણ. ૪૫
- તારો પતિ આવશે અહીં, અહીં વસે પતિ પામે સહી;
- સુણ રાજા યુધિષ્ઠિર ત્યાંહી, દમયંતી શું બોલી જ્યાંહી. ૪૬
- સુપ્રજાવતી હે માત ! તમારી પાસ રહું કરી ખ્યાત;
- ઉચ્છિષ્ટ બોજન હું નહિ કરું, પગે ચાલીને ભૂમિ ભરું. ૪૭
- કોઈ પુરૂષશુ ન કરું વાત, જાળવવી મારી તમારે જાત;

- અધર્મી પુરૂષ સામું નવિ જોઈ, ધર્મુ વ્રત તે મેં નવિ જોઈ. ૪૮
 જોઈશ ખાલાણને હું એક, બીજો કોઈ નહિ વગેરે;
 એવી બાંધણી હોયે તો વમું, નિકર મારગ માતા જશું. ૪૯
 મુણી દમયંતીનાં વયણ, થયાં પ્રકુલિત માત નયણ;
 તારું વ્રત શ્રેષ્ઠ છે બાઈ, તારી કરીશ સર્વે સાઈ. ૫૦
 પછે બોલાવી પુત્રી સુનદા, કહ્યું આ નારી છે જો સુચદા;
 છે દુઃખણી એ અવિધાર, તારા સમાણી છે નિરધાર. ૫૧
 કરી સખીપણુ તું ઉમગે, રમેા સાહેલી બને રગે;
 મુણી વયણ હરખી સુનદા, સાથ તેડી ગઈ મન મુદા. ૫૨
 ત્યાંહી આનંદ પામી કાંઈ, શરીર સંતોષાયું જ્યાહિ;
 બાલણપ્રભુ રઘુનાથ, મળ્યો દમયંતીને સારો સાથ. ૫૩

કંકણું રૂઝ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

- મુણુ યુધિષ્ઠિર મહારાજ હ;
 કહે નગરાજતું કાજ હ. ૧

હાળ.

- કાજ કહું નજ નૃપતાણ, મુણો હે ભૂપાળ;
 તણ વનમાં તારણી, ગયો ક્યાંહી નૃપાળ. ૨
 ઈક વનમાં ગયો રાજ, દવ બળતો ત્યાંહી;
 'નજ દાડ' એવો શબ્દ મુણિયો, ભય પામીશ નહિ મન માંહિ. ૩
 એમ કહીને અગ્નિમાં, પડ્યો નજ ભૂપાળ;
 દુણાવાળો નાગ કંપે, કહે કાઠ હે દયાળ ! ૪
 કંઈટક હે તામ મારું, મેં છડ્યા નારદ મુન્ય;

- શાપ દીધો તેમણે, હર્થું મારું સહુ પુણ્ય. ૫
- સ્થિર રહીશ એમ ભાખિયા, અડકે નળના હાથ;
- ઉચ્ચકીને લઈ જશે, નળરાય તુને સાથ. ૬
- ત્યારે મુક્ત થઈશ તું શાપથી, ઇમિ નારદે કહ્યું વચન;
- ચાલવા સમર્થ નથી હું, ઉચ્ચકે હે રાજન ! ૭
- અગ્નિથી રક્ષા કરો, અહો નળ નૃપાળ;
- હુ શ્રેય કરીશ કંઈ તાહરું, વળી મિત્ર થઈશ ભૂપાળ. ૮
- મુજ સમા કો સર્પ નહિ, ને લઘુરૂપ કરું હું રાય;
- અગ્નિથી લઈ બા'ર મૂકો, કાર્ય મારું થાય. ૯
- અન્નતરાત્રુ સાંભળો, થયો કઠોટક લઘુરૂપ;
- મવર જેવડું સ્વરૂપ જોઈ, હરખ્યો મનમાં ભૂપ. ૧૦
- વનિહ વિનાને સ્થાન ચાલ્યો, લઈ કરમાં નાગ;
- મૂકવા મન કરે રાજ, કઠોટક બોલ્યો હે મહાભાગ ! ૧૧
- નિષ્પદ દશના રાયજી, થોડી ગતિ કરો દયાળ;
- શ્રેય થાશે તાહરું, ઇમિ કરીશ હું ભૂપાળ. ૧૨
- પગલાં ગણતો રાય ચાલ્યો, તે વખત દંશે નાગ;
- નળ શરીરનો વર્ણુ ફરિયો, નાગ મન પ્રગટ્યો રાગ. ૧૩
- મનુષ્યરૂપે નાગ હુજો, કહ્યું ચિંતા નવ કીજે;
- કોઈ જાણે નહિ માટે, કર્તુ અનો આ રીજે. ૧૪
- જે કળિએ આ ફૂડ કીધું, તે પામશે હવિ દુખ;
- શરીર તારે વરીને, પામશે નહિ સુખ. ૧૫
- દુખ નવિ જાણે તેહને, દીધુ એણે દુઃખ;
- તારી રક્ષા મિ કરી. વહું શું મારે મુખ. ૧૬

- અરિથકી પ્રાક્ષણથકી, વળી દાઢવાળો જતં;
 રાય તું આને થયો, જાણને નિશ્ચિંત. ૧૭
- યુદ્ધમાં જય થશે તારો, બાહુક નામ ધરને તુંય;
 અયોધ્યામાં જઈ વસો, કહું તુજને હુંય. ૧૮
- ઋતુપર્ણ રાજ ત્યાંહિનો, અક્ષવિદ્યા સુજાણ;
 અશ્વવિદ્યા શીખવીને, અક્ષમાં થા સુજાણ. ૧૯
- તારો મિત્ર થશે તિ રાજ, અક્ષવિદ્યા જાણીશ તુંય;
 સુખી થઈશ તું માન નિશ્ચે, દુઃખ જશે કહું હુંય. ૨૦
- સ્ત્રી સંતાન ને રાજ્ય મળશે, વળી સ્વરૂપ ઇચ્છિશ પેહિલું;
 સ્મરણ કરને માહરું, આપીશ વે'લું વે'લું. ૨૧
- આ વસ્ત્ર અંગે ધારણ કરને, પૂર્વ સ્વરૂપ તુ ને મળશે;
 કઠોટક એવું વધો, કારજ તારાં સરશે. ૨૨
- અંતરધાન ત્યાંહી થયો, રાય થયો મનમાં રળી;
 બાલજમણ રઘુનાથના, જ્ઞાતિ રૂડી મળી. ૨૩

કડવું ૨૪ મું.

રાગ મેવાડો.

- બૃહદશ્વ કહે સુણ રાય રે, કઠોટક ત્યાંથી જાય;
 નજરાય આહ્યો વાટે રે, સુખી ઘણો મન થાય. ૧
- દશમે દિવસે આવિયો રે, ઋતુપર્ણ જ્યાં રાજન;
 અયોધ્યામાં પેસતો રે, કવવાતું ઘાણું મન. ૨
- રાજ પાસે જઈ વધો રે, કહેવા લાગ્યો કે'ણ;
 બાહુક નામ છે માહરું રે, હું સારથી હું મુખ દાણ. ૩
- રસોઈ ઉત્તમ હું કરું રે, મારે રે'ણું તુજ ઘેર;

- પણ ગુહ્ય વાત પૂછે મને રે, તો હું રહું રૂડી પેર. ૪
- શિદ્ધ કામ જાણું અમિ રે, બીજાં જાણું ઘણાં હું કામ;
ભરાણુપોષણું કરી રાખશે રે, તો હું રહું આ કામ. ૫
- ઋતુપર્ણ કહે સુખે રહો રે, મન ગમતું કરીશું કાજ;
પણ અશ્વ રથના ચાલે ઘણા રે, ઈમ કરજો કહે રાજ. ૬
- દશ સહસ્ર નિષ્ક તુજને રે, હું આપું પ્રતિભાસ;
વાપ્ણેય આદિ સારથી રે, સહુ થાશે તારા દાસ. ૭
- ઋતુપર્ણ આનંદ શું રે, રાખ્યો બાહુકરૂપો નળ;
વાપ્ણેય જીવળની પાસ તે રે, વસતો નળ મહાબળ. ૮
- ત્યાં વસતાં નળ સંભારતો રે, દમયંતી નારી જોહ;
નિરંતર ઈકે બોલતો રે, શ્લોક મનથી તેહ. ૯
- મુઘા વપાથી આતુરી રે, ક્યાં ગઈ તું સીજનં;
ક્યાંહી સતી સતી હશે રે, અતિમંદ પતિ ભજતી મન. ૧૦
- અધુના કયા પુરૂષને મળી રે, ઈમ બોલતો નળ ભૂપાળ;
જીવજો તિને પૂછિયું રે, વદા બાહુક દયાળ. ૧૧
- કયી સ્ત્રીના શોક કરો રે, હું સાંભળવા ઈચ્છું રાય;
નળ બાહુક ત્યારે બોલિયો રે, કબુદિની સ્ત્રી ઈકે રાય. ૧૨
- માનીતી મનમાં ગણી રે, સત્ય બોલી મુજાણ;
જાણી જોઈ પિવાહ કયો રે, પુરૂષ જાત અજાણ. ૧૩
- સ્ત્રી વિચાગવાજો મંદમતિ, પીડા પામેલો તેહ;
અથડાતો ફરે નારી વિનાનો, જીવજ મુજો નિઃસંદહ. ૧૪
- સાયંકાળથી તિ રાત્રી મુઘી રે, અમિ ગાઈ જી શ્લોક;

જીવળ તિ પુરૂષ મોટો રે, નામ જીનું પુણ્યશ્લોક.	૧૫
તે હમાણું દુઃખ વેડિછિં રે, કષ્ટ પામિછિં અપાર;	
તિનિ સ્ત્રી જોઈ તેહને રે, પૂઠિ ગઈ વન મુઝાર.	૧૬
પાણુ મતિમૂઢે તિને તજી રે, વિકાળ વનની માંય;	
વ્યાધ વર લક્ષી ગયાં રે, તેની ચિંતા થાય આંય.	૧૭
જીવતી જો તે રહી રે, દુષ્કર કરિયું કામ;	
જીવળ સુણુ તુજને કહું રે, વિણ વાંકે છોડી વામ.	૧૮
અનંતશત્રુ સુણિયે રે, રહ્યો ધૂપાઈને ધમિ રાય;	
ભાલાણુમણુ રઘુનાથના રે, તિની ગતિ કેવી થાય.	૧૯

કંકણું ૨૫ મું.

રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વ મુનિ ધમિ વદે રે, સાંભળ ધર્મતાણા નંદન;	
સ્ત્રી પતિ બંને વસે રે, કરી રાયનું વંદન.	૧

હાળ.

વંદન કરી રાયકેરું, વસે ભામિની ભૂપ;	
હવિ ભીમરાયે મોકલ્યા, શોધવા વિમ અનુપ.	૨
મોકલતી વેળાએ વધા, કરો નળ દમયંતી શોધ;	
શોધ લાવો એહની, તમિ સુણો મારો બોધ.	૩
સહસ્ર ગાય આપું અમિ, વળી આપું મોટું ગામ;	
બેમાંથી ઈકે લાવો તો, આપું ઘણો હું દામ.	૪
ભીમકરાયનાં વચન સુણી, ગયા આઘાણુ દશેદશ;	
નળ દમયંતીને શોધતા, નવિ રાએ કંઈ શેષ.	૫
નળ દમયંતી નવિ નિરખ્યાં, તેમાંના આઘાણુ ઈકે સુદેવ;	
એદિ દશે સુખાહુ રાજા, તહિં આવ્યો ભૂદેવ.	૬

- ત્યાં ગુપ્ત વસતી દમયંતી, અગ્નિજ્વાળ રહે છૂપી;
તિમ સ્ત્રીઓમાં દમયંતી રહી, અન્નાણુપણે લુપી. ૭
- કમળનેત્રા મલિન તનુ, કૃશ અંગી દમયંતી;
મુદ્દવે તહિં જોળખી, નિશ્ચે આ મતિવંતી. ૮
- પૂર્વે જોઈ જોહ દમયંતી, તેના જેવી રૂપવાન;
પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સરખું, મુખ દીસે ગુણવાન. ૯
- સુંદર વર્ણવાળી દમયંતી આ, સ્તન ભારે નમંતી;
ઉજેહ કરતી ચહુ દિશામાં, દમયંતી મતિવંતી. ૧૦
- ચંદ્રકાંતિવત્ પ્રિયકારી, રજ વિના તડાગે હુધ;
પાપરૂપ કદંમમાં ખરડાઇ, માટે દીસે જૂઠી. ૧૧
- અહણુકેરી રાત્રી છે, પતિચંદ્રથી થઇ મલિન;
પુખ ખરિયાં વૃક્ષનાં, તેવી દીસે નારી દીન. ૧૨
- દ્વિતીયાનો જિમ ચંદ્ર જોઈ, લોક કરે અવલોકન;
તિમ મેં નિરખી સતી, પ્રકુલિત થયો મન. ૧૩
- સ્ત્રીને નવિ અલંકાર કોઇ, પતિ અલંકાર સમાન;
પતિ વિના નવિ શોભતી, દમયંતી ગુણવાન. ૧૪
- દમયંતી વિના નળ રહે, એ મોટું આશ્ચર્ય;
મહાપીડા પામતો તે, ગુણવાન જિ નૃપવર્ય. ૧૫
- સ્વરૂપવતી જોઈ દમયંતી, થાય મુજને ખેદ;
રોહણી સમાગમે ચંદ્ર જેવો, ડ્યારે દુઃખનો થાશે છેદ. ૧૬
- દમયંતીને નળ પામે, થશે મહાસુખવાન;
ઉભય જોડી સમાન છે, ગુણવાન અને બળવાન. ૧૭

૭ છુપી-હુપ્ત થઇને. ૧૧ રજ ધ્રુવ-તળાવમાં થયેલી રજવગરની (પો-
યણી) હોય તેવી. કદંમ-કાદવ. જૂઠી-જૂદી. ૧૨ અહણુ ધ્રુવ-પતિરૂપી ચંદ્રનું
અહણુ થવાથી અહણુની રાત્રીની પેઠે મલિન થઇ છે ।

- ઇમિ વિચાર કરતો મન મહિ, સુદેવ મહાજાણુ;
 ચિન્હથી નિશ્ચય કર્યો, એ દમયંતી નિરવાણુ. ૧૯
- પાસે જઈને કે'વા લાગ્યો, અહો ભીમકંઠનયા માત !
 તુજ પ્રાતનો સુદેવ નામે, હું મિત્ર છું વિખ્યાત. ૧૯
- તુજ પિતાના વયણથી, આવ્યો શોધવા હું આંહી;
 સર્વ કુશળ છે સગાં તારાં, કહ્મિડનપુરની માંહી. ૨૦
- હે પતિવ્રતા તુજકારણે, દુઃખિયાં તે સર્વત્ર;
 ચેતન વગરનાં સહુ થયા, છવ તજે છે તત્ર. ૨૧
- સંખ્યાબિંધ વિમ શોધ કરતા, નળ અને તું નરજે;
 દમયંતીએ સુદેવ જાણ્યો, મન ભરાતી હરજે. ૨૨
- સર્વના સમાચાર પૂછ્યા, ક્રમવારે દમયંતી;
 વિવહળ થઈ વનિતા (પછે) રૂદન, કરતી અતિ મતિવંતી. ૨૩
- સુનદાએ તે લહું, એકાંત કરતાં વાત;
 માતા પાસે જઈ કહું, જે નિપન્યું સાક્ષાત. ૨૪
- પ્રાક્ષણ પાસે સૈરંધ્રી તો, ઘણો કરે વિલાપ;
 પાસે જઈને રૂડિયે, આઈ તેના તાપ. ૨૫
- સુણી વયણ આવી માતા, સુળાહુની ત્યાંહી;
 સુદેવ ને દમયંતી બેઠાં, દુઃખ ધરતાં જ્યાંહી. ૨૬
- પ્રાક્ષણને પાસે તેડીને, પૂછિયું નૃપમાત્ર;
 આ કુની પુત્રી પત્ની કુની, કહો મુને સહુ વાત. ૨૭
- આ સ્ત્રી સળધી સર્વ કે'જે, યથારથ જે હોય;
 વૃત્તાંત કે'તો સુદેવ ત્યાં, માતા ટગમગ જોય. ૨૮

૨૨ સંખ્યાબિંધ-અબિંધ (સમુદ્ર) જેટલી સંખ્યાવાળા. અર્થાત અપાર.
 અથવા સંખ્યાબિંધ-સંખ્યાબંધ. અથવા સંખ્યા + જલધિ જેટલી સંખ્યાવાળા.

૨૩ ક્રમવારે—અનુક્રમે.

વિદર્ભરાય છિં અવનિમાં, મહાગુણનું ધામ;
ભાલણમણુ રઘુનાથનું, જપતો નિશદ્દિન નામ. ૨૯

કંકવું ૨૬ મું.

રાગ દોહરા.

નળની નારી એહ છે, ભીમતાણી કુમાર;
ધૂત રમતાં હારિયાં, અભિ શોધું કારે કાર. ૧
મસ એના ભાળમાં, તે જ્ઞેધ ઝાળખી નાર;
રૂત મસ [એવો] નવ કોઇને, જાણ્યો જ્યેથી સાર. ૨
સુખાહુરાયની માડી જે, જોડી ત્યાં તવકાળ;
મસ ઘોઇને મળી, ઝાળખી ભગિની બાળ. ૩
રૂદન કર્યું ઘણું રાણીએ, કહ્યું ન જાનું હુંય;
માશી ઘેર દાસીપણું, કરે વિચારી શુંય. ૪
સુદામનની પુત્ર હું, તારી માતની બેન;
તેને તેં નવ ઝાળખી, ભરતી વારી નેન. ૫
દમયંતી બોલી તહિં, માશી પ્રત્યે બોલ;
નવિ જાણે સુખીઅણુ કરી, તારું મોહું તોલ. ૬
કૃપા કરી હવિ સુજને, આપો આજ્ઞા માય;
પુત્ર નિહાળું પિયર જઈ, ઘણી કરી તમે સા'ય. ૭
પુત્રનો મત લેઇને, શિખિકા સજ કરી ત્યાંય;
દમયંતી બેસાડી છિં, પાલખીકેરી માંય. ૮
સેન અપારાં મોકલ્યુ, વિદર્ભદેશે જાય;
જઈ ભીમને ભેટિયા, ભેટયાં જઈને માય. ૯
પુત્ર પરિવારને મીલ્યાં, સખીજન મીલિયાં સાર;

- સહસ્ર ગાય, સુદેવને, ભીમ આપી અવિધાર. ૧૦
- ઘણું દ્રવ્ય ને ગામ ઈંક, આપ્યું રાચે ત્યાંય;
આનંદ પુરમાંહે થયો, દમયંતી દીડી જ્યાંય. ૧૧
- દમયંતી મળી માતને, વદે તિ સાચે જોલ;
નળ નવ નિરખું માસમાં, તો તન કરૂં ડમડોલ. ૧૨
- શોધ કરાવો નળતાણી, ઈમ કહી ભરિયાં નણ;
માતા મન દુઃખ અતિ ધરે, ઊચરે દુઃખનાં વેણ. ૧૩
- ભીમને કહ્યું ભામિની, તજે દમયંતી દેહ;
અવધિ કરી ઉગારી છાં, પહાવ્યા પ્રાણાણુ જેહ. ૧૪
- ઘણું આપવાનું કહ્યું, લાવે નળને જેહ;
ઘણી ગાય ને ગામ બહુ, પામે નિ.સંદેહ. ૧૫
- વિષે દમયંતી પાસ જઈ, કરી રાય પ્રતિજ્ઞા જાણ;
દમયંતીએ વાત કહી, સુણો પ્રભુ સુજાણ. ૧૬
- આટલું કે'તા તમિ ફરો, તો થાયે મુજકાજ;
મતિઉત્તર આપે તિ જાણવો, હશે નળ મહારાજ. ૧૭
- “અર્ધવત્સાળી દૂળળી, ભૂખી મૂકી નાર;
દયાવાનને નવ ઘટે, મનમાં કરો વિચાર. ૧૮
- સંપત્તિમાં સેવા કરી, વનમાં આવી નાર;
તજવી તેને નવિ ઘટે, મનમાં કરો વિચાર”. ૧૯
- આટલું કહી ફરજે તમે, મતિઉત્તર દે જેહ;
તિ મેલો ઘે'લો હોય પણ, મુજને કે'જે તેહ. ૨૦
- પ્રાણાણુ ગયા વિદેશમાં, જોતા કામોકામ;
ભાળ કંઈ નવ લાધતી, મૂકે મનની મામ. ૨૧
- વિષ પર્ણાદ ઈંક વૃદ્ધ છિં, તે ગયો અચોધ્યા ગામ;
સભા મધ્યે જઈ જોલિયો, થયું નહિ કંઈકામ. ૨૨

- એવે બાહુક નિકળ્યો, લાગે જોઈ બીક,
મતિઉત્તર તેણે કર્યો, સર્વે ડીકાડીક. ૨૩
- દ્વિજવર જઈકો' નારને, અમો કહુ ને વેણ,
તમને નિવડશે સહી, તે તો અતિ સુખ દણ. ૨૪
- "તાવો સોનુ સોવરા, માખણ તાવો સાર,
દુખ સહે પણ સુખ દે, ઇકિ સતી બીજે દાતાર. ૨૫
- અર્ધવસ્ત્ર પતિએ ધર્યું, ને દેતો વસ્ત્રનુ દાન;
અતુર ખરો પણ ચૂકિયો, મોઢે ભૂલ્યો ભાન " ૨૬
- આટલુ કે'ન્ને ત્યા જઈ, મળશે આઝી રીઝ;
એમ કહી તે તો ગયો વાડવ, વિદલે થયો પ્રસિદ્ધ. ૨૭
- દમયતીને જઈકહ્યું, બાહુકકેરે વેણ,
દમયતીને અતિ થયું, તે તો ઘણું સુખ દણ ૨૮
- માતાની આશા ગ્રહી, સુદેવ પાડવ્યો ત્યાય,
નળની શોધ લાગી નહિ, માટે આવ્યો આય ૨૯
- પુનરપિ સ્વયંવર કરી વરે, દમયતી કો ભૂપ,
કાલે અવધિ તેહનો, દમયતી રૂપ અનુપ ૩૦
- સુદેવે જઈને કહ્યું, ઋતુપર્ણને ત્યાય,
બાહુકને શણગારિયો, રાય બેઠો રથ માય. ૩૧
- ઘોડા ઢીચાણભર થયા, નળ ઉતર્યો ભૂમાય;
વાર્ષ્યેયને બેસાડિયો, હાંકવા કારણ ત્યાય ૩૨
- બીજા ઘોડા જોતર્યું, નવીન આગળ ચાર;
અથ્થ હાંક્યા બેસી પછે, ઊડ્યા તે નિરધાર. ૩૩
- રાજા મન પરસન થયો, ધન છા હાંકીગુહાર,
વાર્ષ્યેય મન વિચારતો, રાકે નળ નિરધાર ૩૪

ઉડે આકાશે ઘોડલા, એવે પડ્યું રાયનું વસ્ત્ર;	
બાહુકને લેવા કહ્યું, તેણે ઘણા દાખવિયા દજ.	૩૫
રાયે મન વિચારિયું, કે મોટા મનના સાર;	
એવે બેઠાકેરું વૃક્ષ દખી, કહ્યો રાયે વિચાર.	૩૬
આ વૃક્ષની ડાળી પરે, પાંચ કરોડ છે પાન;	
ફળ પંચાણુ છે સહી, એ ગણિતનું અનુમાન.	૩૭
નળ કહે જૂઠી વારતા, નક્કી કરું હું તેહ;	
રાજા કે' હવણાં નહિ, પછે કરીશું નિઃસ દેહ.	૩૮
બાહુક કે' જાઓ તમે, વાઘેણ્ય હાંકે રથ;	
પત્ર ગણી અમે આવશું, અહો રાય સમર્થ.	૩૯
રાજાએ વિનતિ કરી, વિનવિયા બહુ પેર;	
પત્ર ગણી લો વેગથી, સત્વર જવું વિદર્ભને ઘેર.	૪૦
પત્ર ગણ્યાં ખર્શ પડ્યાં, નળ બોલ્યો તહિં વાણુ;	
અશ્વવિદ્યા અમે દઉં, મુને ગણિતે કરો મુજાણુ.	૪૧
ઋતુપર્ણ કે' પાસાતણી, ને ગણિત વિદ્યા જેહ;	
બે લહુ અભિ બાહુકા, જાણો નિઃસ દેહ.	૪૨
નળ કે' અશ્વવિદ્યા ગ્રહો, શીખવો મુજને બેય;	
પાસાતણી વિદ્યા કહી, રાયે જાણી તેય.	૪૩
કળિયુગ નાહો અગથી, નળે ક્ષમા કર્યો અપરાધ;	
સર્યાસ્તે તે આવિયા, વિદર્ભ દશે સાધ.	૪૪
રથનો રવ સુણી કામિની, જોવા મેડી જાય;	
તર્ફ વિતર્ક અતિ કરે, ડ્યાંથી હોય નળરાય.	૪૫

- એવે રથ ત્યાં આવિયો, રાજસભા છે જ્યાંય;
 ભીમ ને ઋતુપર્ણ મિલિયા, આનંદ વાધ્યો ત્યાંય. ૪૬
- આગમનું કારણ પૂછ્યું, બોલ્યા ઋતુપર્ણ રાજન;
 પ્રણામ કરવા આવિયો, દીધાં ઝાઝાં માન. ૪૭
- મન ભ્રમિત છે ભીમતણું, કોઈ આવે નહિ ધમિ;
 માતઃકાળે જાણ્યું, રાય ધરે શો નીમ. ૪૮
- દમયંતીએ પાઠવી, દૂતી ઇકે નળ પાસ;
 ભાલણપ્રભુ રઘુનાથના, કરતી શુ ય મકાશ. ૪૯

કંડવું ૨૭ મું.

રાગ છતમાન.

- બાહુક જોયો કેરીએ, તેની કરી પરીક્ષા જાણુ રે;
 અન્ન ઉદક નાણી જોયાં, પુત્ર લઈ ગઈ સુજાણુ રે. ૧
- નળ છે એવો નિશ્ચય થાતાં, મબાં પરસ્પર જોય રે;
 આનંદ તે હુ થી ન કે'વાયે, વિજેગ ભાગ્યો તેય રે. ૨
- ભીમને સહુ જાણુ થયું, ઋતુપર્ણ હરજ્યો અપાર રે;
 અશ્વવિદ્યા નજે શીખવી, ગયો તેહ અજોધ્યા મુઝાર રે. ૩
- ઘણાં વર્ષ કુણ્ડનપુર રહ્યો, પછી નળ ગયો સ્વદેશ રે;
 પુષ્કરને જીત્યો ધૂતમાં, તેની પાસે કાંઈ ન રહ્યું શેષ રે. ૪
- ક્ષમા કર્યો અપરાધ તેનો, નળ મહાકીર્તિગાન રે;
 યુધિષ્ઠિરને બૃહદશ્વે ભાખ્યું, નળરાગલું અ.ખ્યાન રે. ૫
- નળના નગરમાં હર્ષ વાધ્યો, તેના ગુણ કવિ ગાય રે;
 ભાલણપ્રભુ રઘુનાથના, કરી સત્યે તેને સાંચ રે. ૬

કકલું ૨૮ સું.

રાગ રામગ્રી.

- ગુણ ગાયે ગુણ ગાયે, નળકેરા જોહ જાણે છ;
ભાગ્યનિધિ સુખ તેહ ભોગવે, ચાર પદારથ સુખ માણે છ. ૧
- કોઈક દમયંતીકેરા, નળ ઋતુપર્ણના ગુણ ગાઈ છ;
કલિયુગ દાષથી મુક્ત થાય તે, થાયે મોટો રાઈ છ. ૨
- શ્રોતા વક્તા ગાય સાંભળે, તિ પામે ભવપારે છ;
ધર્મિષ્ઠ અર્થ ને લક્ષ્મી મીલશે, નળકથા શુદ્ધ વિચારે છ. ૩
- ભાવ કુભાવે સાંભળે, નળતાણા ગુણગ્રામ છ;
ગર્ભવાસમાં તે નાવ આવે, રીઝે સુંદરશ્યામ છ. ૪
- સ સારનાં સુખ ભોગ ભોગવે, પુત્ર કલત્રને પામે છ;
પર્વણિએ વા રાત્રી દિવસે, કથા શ્રવણ કરે દુઃખ વામે છ. ૫
- કિંચિત્ પ્રુદ્ધિ જોવી નહિ, મારી મતિ છે મંદ છ;
સમુદ્ર માંહે ચચ ભરી છે, જાણું નહિ પ્રબંધ કે છંદ છ. ૬
- વાંકોચૂકો ગોધૂમનો રોટલો, સુધિતપણું તો જાય છ;
કથામૃતને પીવું પ્રીતે, અમૃત પીતાં કોણ ધરાય છ. ૭
- પંદરસેં પીસતાળીશ માંહી, ગાયા નળ ગુણગ્રામ છ;
પદ્ય ખટરાત ને સાત કર્યાં છે, હરિજનના વિશ્રામ છ. ૮
- નાગર કાળે શ્રમ દુ વેળા, કવિને કરમે લાગ્યો છ;
ધ્રુવાખ્યાન ને નળાખ્યાન બે, પુનરપિ કરી અનુસાગ્યો છ. ૯
- ગાંધીને કેવું મરી માટે, મૂર્ખ જાણે નહિ મરીની ખોટ છ;
ગુરૂપાએ કવિતા સાગરમાં, આવે ગ્રંથરૂપી ભરતીઓટ છ. ૧૦

કૂડા કરમીને કૂકું હોશે, સુખિયાને હોયે સુખ જ,
 નળની કથા ગાઈ મનોહર, જાયે દુખિયાયા દુખ જ. ૧૧

દય કર જોડી ભાલણુ વિનવે, કરે કૃપા સત મહત જ,
 ભાલણુમણુ રઘુનાથના, નિર્મળ કરે મમ ચત જ ૧૨

૪૦—કહે છે કે ભાલણુ પ્રથમ ક્રુવાખ્યાન અને નળાખ્યાન લખ્યા હતા તે કોઈ નાગર વાચવા લેઈ ગયો, તેણે પાછા આપ્યા નહિ કવિની પાસે બીજી પ્રત ન હોવાથી તેની પાસે બહુ વાર માગ્યા છતાં તેણે નજ આપ્યાં ત્યારે કવિએ બન્ને ગ્રંથ ફરી કર્યાં એ વિષે આ કથન છે

૧૧ દુખિયાયા—દુખિયાનું

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

नाकरकृत

शिवविवाह.

राग ठेठारे.

गुर गणपतिने करी प्रश्राम, सरस्वती सेवुं रे;
गजवदन दुःखहर देव, आपे न्नेधये तेवुं रे. १
शुंदादंड महाविशाण, ये दंडे कष्ट कापे रे;
विघ्नहरण देवदयाण, मुनिनर मुनि जपे रे. २

ढाण.

मुनि जपे जप तारे, गिरिजामुत गणेश;
नारद शारद गुणगुण गाये, हारद लहे नहि लववेश. ३
शुक सनकादिक व्यास विरचि, गणेशना गुण गाय;
वामदेव पसिञ्जपि, शरण गणनायक साय. ४
भणिजडित मुकुट णिराने, काकपक्ष शोभाय;
त्रिपुण्ड्र ताळ्युं विशाण भाणे, सुरगणकेश राय. ५
कमलनयन भुवशर भारी, नासिका शुंदादंड;
अधर अनुपम कपोल सुंदिर, नामे टणे यमदंड. ६

१ गजवदन-गणपति. २ शुंदादंड-शुंदादंडी दंड. ४ सनकादिक-
सनक वगेरे ब्रह्माना मानसपुत्रा. विरचि-ब्रह्मा गणनायक-गणपति.

५ काकपक्ष-नाली चोटी. त्रिपुण्ड्र-त्रय रेपानुं आहु टीलुं. ६ भुव-
शर-भुशरासन-भमररूपी धनुष. कपोल-गाल.

ગ્રીવા શંખ સમાન છે, રક ધ મનોહર દેવ;
 આનનળાહુ આપના પ્રભુ, સુરિનર કરતા સેવ. ૭
 હૃદય વિશાળ સ્થૂલોદર કહિયે, જનુ પદ રસાળ;^૭
 એવું ધ્યાન ધરે સેવકજન, કાપો કષ્ટ કરાળ. ૮
 માળા પરશુ મોદક પુસ્તક, ચાર કરે પ્રભુ ચાર;
 મૂષકવાહન સિદ્ધર લેપન, પરિવારતણા વ્યાપાર. ૯
 લક્ષ લાભ એ તનુજ રસાળા, તનયા તેટલી જાણ;
 સિદ્ધિ શુદ્ધિ શ્યામ મનોહર, પરિવાર પનોતા જાણ. ૧૦
 કાલિદાસ માઘ મહામોટા, કવિ થયા સેવી ગણુરાય;
 વ્યાસ મુનિએ ભારત રચિયુ, ગણુપતિ તમારી સા'ય. ૧૧
 સર્વ કવિજન પ્રથમે ગાયે, ગજનન ગુણુધામ;
 સરસ્વતી વીણાનાદ કરતી, નારદ ગાય ગુણુગ્રામ. ૧૨
 મગજકારી મંગળરૂપા, અમગળ નહિ પાસ;
 દાસ ઉપર કંજણા કીજે, પૂરિયે મનની આશ. ૧૩
 સાધુ સત મુનિ મહાજન, વદી સર્વના પાય;
 નાકર વણિક શિવવિવા' ગાયે, કવિજન કરજે સા'ય. ૧૪
 પુસ્તક લખી વિમનેઅ પુ, ગુણુ દાષ સહુ લેપાય,
 વણિક નાકર હું કાંઈ ન જાણુ, સા'ય કરે ગણુરાય. ૧૫
 કંકણું ર જી.

રાગ મારૂ.

હંસવાહની હરિવદની, વીણા પુસ્તક પાણુ;

૭ ગ્રીવા-ટોક. રક ધ-ખભા આનનળાહુ-ધૂટણુ સુધી લાંબા હાથવાળો.
 ૮ સ્થૂલોદર-મોટું પેટ. જનુ-ધૂટણુ.

૯ પરશુ-ફરસી. કરે-હાથમાં. ૧૨ ગ્રામ-સમુદાય. ૧૫ ગણુરાય
 —ગણુપતિ.

- કુમારિકા કહ્યાણી કા'વો, સકળ શાસ્ત્રસુખાણ. ૧
- મયૂરવાહની મહામાયા તું, ચારવેદ મુખ પાઠ;
વીણા માહી વિલાસ કરો સહુ, તણ સર્વ ઉચ્ચાટ. ૨
- પ્રહ્લતનયા પ્રહ્લપતિન, અનેક રૂપે માત;
સુરમુનિવર રસનાએ વસતા, ત્રિભુવનમાં વિખ્યાત. ૩
- ઈંદ્રરાયે સેવી સાચી, એક મને તુ માત,
કુભર્ણની રસનાએ વસી, સુધારી સુરપતિવાત. ૪
- ઈંદ્રાસનનુ નિદ્રાસન થયું, દેવી તમે દયાળ;
૪૮ શાસ્ત્રનુ રૂપ માત છો, અરાઠ પુરાણ રસાળ. ૫
- ચાર વેદ એ તારી રચના, કરતા મૂરખ વાદ;
સરસ્વતીના વાસો સર્વે, વસે સહુમાં નાદ. ૬
- પરાંપ પરમેશ્વરી તારં, પશ્યતી પરમાણુ;
મધ્યમા નામ માતાજી મોટું, વૈખરી મનહર વાણુ. ૭
- એવી અગાધ ગુણવાળી તુ, સેવક ગુણ શા ગાય;
પંગુ પર્વત ચઢવા ઇચ્છે, કુઠો સાગર તરવા જાય ૮
- અઘો રાતે પુસ્તક વાચે, બધિર કે' સહુ સભળાય,
એવી ગતિ છે આર્ધસેવકની, ઉપમા નવ કળાય. ૯
- કીડી કુન્દર થાવા ઇચ્છે, અળશિયુ અહિરાજ,
મક્ષિકા કે' ગરૂડ સમી હુ, ધારૂ તેણું કાજ. ૧૦
- અવળાનુ સવળું બને, કૃપા કરે મહામાય;

૧ હરિવદની—ચદ્રમુખી (હરિ—ચદ્ર) ૩ પ્રહ્લતનયા ઈં—તને કોઈ
પ્રહ્લાની તનયા (પુત્રી) કહે છે. અને કોઈ પ્રહ્લાની પત્ની પણ કહે છે ૪ સુર-
પતિવાત—ઈંદ્રની વાત ઈંદ્રાસન ભાગતા નિદ્રાસન મગાર્ધ ગયું તે પ્રસિદ્ધ છે.

- કૃપાપાત્ર કંઈ કવિજન મોટા, થયા દેવી તમ સા'ય. ૧૧
 વિધિ વિરચિ અજ ચતુરાનન, એહ બ્રહ્મા નામ ભણાય;
 અષ્ટકમળદળ નયને જોતા, ગુણ નવ આઈ ગણાય. ૧૨
 શ્રીકૃષ્ણજી ઉપર કૃપા પૂરણ, ગીતા ગુણ ગણાય;
 પરબ્રહ્મ જેવા નહિ બીજા, તે સર્વ તું માંહી સમાય. ૧૩
 કૃપા કરો મા કરુણાદષ્ટિ કરી, તો કવિતાથી કંઈ બોલાય;
 શિવવિવાહ ગાવા થઈ મતિ મારી, કરો કુમારી સા'ય. ૧૪
 વણિક નાકર વિતવે આઈ, અર્પે ગ્રંથ વિખને બાણ;
 સરસ્વતીની સા'યવડે, કારજ થાય પ્રમાણ. ૧૫

કડવું ૩ જું.

રાગ ગોડી.

- સર્વ દેવને નામી શીશ, સ્મરી ઉમયાપતિ જગદીશ;
 આરંભુ શિવવિ'વાય, કૃપા કરે જો બોજો રાય. ૧
 જેના ગુણ ગાઈ શકે ન શેષ, હું તો દુર્બળ જેવું મેષ;
 મોટા કવિઓ હારે ગાતાં, શ્રીહરનાં ચરિત્ર છે માતાં. ૨
 ગણનાથ જશા જેને પુત્ર, કાર્તિકસ્વામી સેનાપતિ સૂત્ર;
 સસારમાં છે જેહ મગન, વળી બાણો તેથી બોજો ભગન. ૩
 ભૂત ભૈરવનો મહારાજ, સ્મરાનમાં શોભે સાજ;
 ગુણુ ગોવિંદ પોતે ગાય, ગોવિંદ ભજતા પિપ્પરાચરિય. ૪
 બ્રહ્મા આર વેદ કરી ગાતા, ભક્તજન કૈલાસે જાતા;
 તેની કીર્તિ દિગંતર સુધી, ગાયે શું વણિકજન પુધી. ૫
 જો ગુણનો સાગર માંહી, થાહેવા ઇચ્છા કરી સાંહી;

૧૨ અષ્ટ ઈશ-બ્રમળના પત્ર જેવાં બ્રહ્માનાં આઠ નેત્ર.

૨ મેષ—ધેટું. ૩ તેથી—સસારથી. ભાગી—ભાગેવા. અર્થાત્ વિ-
 રક્ત. ૫ દિગંતર—દિશાઓની વચ્ચે. પુધી—મૂર્ખ—જડ.

- ચલ્લુપક્ષી ભરે જેમ ચાંચ, તિમ હૃદયે કરું ગુણ સાંચ. ૬
- દક્ષકેરા યજ્ઞની માંચ, ગયાં ઉભયાજી તો જ્યાંચ;
- શ્રીહરે વાંચી ઘણેરાં, તોય ઉભયાએ મન નવ રૂંચી. ૭
- ગયાં પતિની આજ્ઞા લોપી, થયું અપમાન ઉભયાં કોપી;
- કર્ચું શંકરકેરું સન્માન, તોય રીઝયા નહિ જ્ઞાનવાન. ૮
- પછે જાણ્યું પોતાનું ભુંડું, ગણ મોકલ્યા કરવા કૂંડું;
- તેમણે કર્યો જઈ કેર, દક્ષયજ્ઞવિધ્વંસની પેર. ૯
- પછે ઉભયા માતને મડ્યાં, શ્રીશંકરનાં કાર્ય ચૂડ્યાં;
- તેમણે કર્યો દેહ ત્યાજ, થયા દુઃખી જોજો મહારાજ. ૧૦
- ઉભયા મનમાં મહાદુઃખી, કર્યા પેરે થઈએ સુખી;
- એમ કરે વિધવિધ વિલાપ, ટાળ્યો ખ્રહ્માએ તેમના તાપ. ૧૧
- ધરો તમે બીજો જન્મ સાર, તો તો પામો રૂડો પાર;
- નિકર હર મસત્ર ન થાય, એહ ઉપાય છે ઉભયાય. ૧૨
- હિમાચળ મહાપાવન, ધર્યો જન્મ થઈ મસત્ર;
- પછે સાધજો તપ ને નેમ, થાશે ત્યારે તમારું દેમ. ૩૧
- એમ કહીને ખ્રહ્મા વળિયા, સારા વિચાર મહયાએ કળિયા;
- પછે હિમગિરિરાજને ત્યાંહી, અવતરવા કર્યું મન સાંહી. ૧૪
- કરી વિવિધ પેર વિચાર, જન્મ લેવાનો કર્યો નિરધાર;
- ગુણ નાકરદાસ તો ગાય, કીજે સહાય શંકર રાય. ૧૫

કડવું ૪ થું.

રાગ ધનાશ્રી.

શ્રીમહામાયાનો ઉદ્ભવ જાણું છું;

અમૃતરસ ગુજથી અખાય તે ત્યાણું છું.

૧

કરો કરુણા શ્રીશંકર મહારાજ છ;

જન્મ મહામાયાનો કહું હું આજ છ.

૨

હાળ.

જન્મ મહામાયાતણો, વર્ણુ મતિમદ;

શ્રાવણસુદી દ્વિતીયાએ, પ્રકટયાં આનંદકદ.

૩

મેનકા માતા થઈ, મેના કહે કોઈ નામ;

પાર્વતી પ્રકટ થયાં, મહાતેજનું ધામ.

૪

બાળલીલા માતની, મુખે કહી નવ જાય;

શ્રીશંકરના વિચાગ મન(માં), ઘણું વૃદ્ધિ પામે માય. ૫

રાતે વધે નહિ જોડલાં, દિવસે વધે અપાર;

દિવસે વધે નહિ જોડલાં, રાતે વધે નિરધાર.

૬

આનંદ અતરમાં નહિ, જોઈ આનંદે સહુ કોઈ;

રૂપ જોઈ પુત્રીનું, શોધે જમાઈની સોઈ.

૭

પુત્રીકેરૂં રૂપ આગળ, કોઈનું ન પડે તેજ;

માખાપ ચિંતામા પડયાં, ઉપને ન હેડે હેજ.

૮

કેમ કરવું ઇમ વિચારે, સૂઝે ન એકે પેર;

એવે એક દિન આવિયા, નારદઋષિ તો ઘેર.

૯

જોઈ ઋષિને પ્રણામ કીધો, બેસાડ્યા આસન;

અર્ધપાદે પૂજને, મુનિ કર્યા પ્રસન્ન.

૧૦

હાથ જોડી હિમગિરિ ઊભો, મેના પાસે નાર;

મહારાજ એક કારજ કરો, વિનતિ કરું અપાર.

૧૧

આ પુત્રી મારી પાર્વતી, મહારૂપનું ધામ;

કયાં ઇને પરણાવવી, તે કહો તેજના ધામ.

૧૨

- એના જેવો વર જોણું, ત્રિલોકમાં નહિ કોઈ;
 ક્યાંહી પરણશે પુત્રી મારી, જણાવો એ સોઈ. ૧૩
- ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન જાણો, તમે નારદદેવ;
 કારણ કીજે અમારું, અમે રંક કરું શું સેવ. ૧૪
- મહામાયાને માત કહે છે, જમ પાગે લાગો જાણ;
 નાકર નારદ કૃપા કરે તો, વર પામે સુજાણ. ૧૫

કડવું ૫ મું.

રાગ મલ્હાર.

- ઘેલી મુનિને લાગો પાય, મહિમા તો વધે રે;
 મળે સારો તને સ્વામિન, કારણ સહુ સધે રે. ટેક. ૧
- ગયાં પાસે ઉમયામાત, નારદ કંપતા રે;
 જગતજનુની લાગે મુને પાય, તેથી ન અંપતા રે. ૨
- કેયો નારદ મથમ પ્રણામ, વર મળે મહામતિ રે;
 આપો ત્રિભુવનને વરદાન, સંશે નહિ રતિ રે. ૩
- આ તો અવળીગંગા જાણ, વહેશે મા'માયા રે;
 નમે માતાને સહુ કોઈ, વિશ્વકેરા જ્યા રે. ૪
- જોઈ હિમગિરિ મન કચવાય, નારદ જોલે મધડમાં રે;
 જે બરડકેજોલો કે'વાય, મન નહિ હમડમાં રે. ૫
- પછે જોલ્યો પર્યતરાય, નાથિ ધમિ શું વદા રે;
 અમિ વિનવી જોડું હાથ, વર દિયો નારદા રે. ૬
- તેમ વિનવતાં મેના નાર, હાંસી શું કરો રે;
 મારી લાડકવાઈ જાણ, આપો તિને વરો રે. ૭
- ત્યારે સમઝયા નારદ મુન્ય, કર મુસ્તક ધર્યો રે;

માતા વરશે ત્રિભુવનભૂપ, અર્ચ જશે સર્વે રે.	૮
કરે પાર્વતી તપ નિરવાણુ, ત્રિભુવનપતિ વરે રે;	
આપું મંત્ર હું આજ, જેથી કારજ સરે રે.	૯
ઉંઘનમો શ્રીમહાદેવ, અઘ્ટાદશી એ જાપે રે;	
થાય પ્રસન્ન ઉભયાકાંત, ચિત્ત જેતું નાચપે રે.	૧૦
એમ કહી ઊઠ્યા નારદમુન્ય, આનંદ પામ્યાં સહુ રે;	
મહામાયા કરશે જાપ, તે હું શું કહુ રે.	૧૧
જેના જાપ જાપે મહામુન્ય, તે તો તપ કરે રે;	
પવિત્ર થવાન કોડ, ભર્યા માંહી ભરે રે.	૧૨
લીધી માતાકેરી શીખ, અમો તપને જહાં રે;	
ભાખ્યું નારદમુનિએ જેહ, મારગ તે સહુ રે.	૧૩
ત્યારે માતા બોલ્યાં બોલ, ઘે'લા નારદ જાતિ રે;	
પુત્રી થાયે ન તુંથી તપ, થઈ શું મૂઠમતિ રે.	૧૪
નારદને હાંસીની ટેવ, ખરું નવ માનિયે રે;	
એમની વાણી વજ્રપ્રાય, મેના કહે જાણિયે રે.	૧૫

કડવું ૬ કું.

રાગ સારંગ.

નારદ બોલ્યા તે થાય સત્ય, રખે કરે તું કૂડી મત્ય;	
તપતું નામ કહ્યું છે અમથું, મન મટે બઈતાઈં ભમતું.	૧
તુંને મળશે ત્રિભુવનનાથ, બેની શોભીશ તેની સાથ;	
રહે દોશી કુંવારી કાંઈ! નથી જાણતી તું મન માંહી.	૨
આવશે શોધતો તને સ્વામી, ચિંતા શોદ કરે છે નકામી;	
મારી ઘેલી ન કાઢીએ ગાંડું, તારા વિના પગલું કિમ માંડું.	૩

- તને જોઈને છુલું હુંય, તપ કરવા શું જાયે તુંય;
કરો તપ તો ઘરમાં બેસી, દેવમંદિર માંહે પેસી. ૪
- ક્યારે નારદ કહ્યું છે એવું, સમજી તું જૂઠા જેવું;
કાંઈ વિચાર કીજે બાળી, તપને નામે ન દઈએ પ્રજાળી. ૫
- જાણી પિતાએ તો વાત, વાંચે તપ કરવા પુત્રી જાત;
સારો સ્વામી મનમાં આણે, નારદ કહ્યું તે નિશ્ચે જાણે. ૬
- આઝ્યા પિતા પુત્રીની કને, ઘે'લી એ શું થયું તને;
નારદને કહીહતી દેવ, પૂજે ઘરમાં બેઠાં દેવ. ૭
- અમો વર જોઈ સારો દીજે, જેમ તમારું મન રીઝે;
જપ તપથી ન થાયે કામ, બાળપણે શું ઈચ્છે આમ. ૮
- કરશે શ્રીપરમેશ્વર સાંચ, નારદનું કહ્યું મિથ્યા ન થાય;
ત્યારે પાર્વતી બોલ્યાં બોલ, કરજો જનક જનુની તોલ. ૯
- તપ કરવાની કહેશે નાય, જીવ મારો પળમાં જાય;
આપ્યો નારદજીએ મંત્ર, તેના તપ કરી જોઈ હું તંત્ર. ૧૦
- બાકી રાખું નહિ કાંઈ હુંય, જોઈએ પ્રભુએ નિરમ્બુ' શુંય;
માત તાત કે' હડીલી બાળ, જોઈવન જીવ (એનો) જાય તત્કાળ. ૧૧
- સાથે મોકલો સંખીઓ ઘણી, ઈચ્છા પૂરો મનડાતણી;
ઘરની પાસ કે થોડે દૂર, તપ કરજો બાઈ પૂર. ૧૨
- મન તારું મનાવા કાજ, અમો કહું બંને હાજ;
વહેલી આવજે તું ઘેર, એમ સમજાવી પિતાએ પેર. ૧૩
- ઉમયા મન માંહે આનંદી, તપ કરવા ચાલી સહુ વંદી;
સાથે સખીઓતણો નહિ પાર, શુકન સારા થયા નિરંધાર. ૧૪

૫ પ્રજાળી ન દઈએ—દેહને શોષણ ન કરીએ. અથવા તપનું નામ દેઈ અમને બાળીશ નહિ.

પામ્યાં આનંદ માત ને તાત, મંગળ ગાતી જીવતી જાત;
સવચ્છી જાયછે ઘેનુ, સિદ્ધ કારણ થાશે એનું.

૧૫

કંકરું ૭ મું.

રાગ મેવાડો.

તપ કરવા ગયાં માત રે, તેના ગુણ ગાય નાકરદાસ;
વન ઉપવન ઘણાં જોઈ રે, એક સ્થળે સ્થિર કરી આરા.

૧

ઢાળ.

મહાવનમાં વિશ્રામ કર્યો, જહીં ફૂલ ફળ અપાર;
માલતી મોગરો મે'કી રહ્યો, કેતકી કેવડો કલાર.

૨

જાઈ જાઈ જોઈ મનોહર, રીઝ્યાં માતા મન;
ગુલાબાસ ને ગુલાબ ઘણો છે, થાયે મન પ્રસન્ન.

૩

ચંપો ચંમેલી ચોદશ ખીલી, ચતુરા ચિત્ત મકલાય;
પારિજાતકનાં પુષ્પ મનોહર, લઈએ એતાં લેવાય.

૪

અગરકેરાં શ્વેત પુષ્પ છે, ધંતૂરો કનક કે'વાય;
આકડો પ્રિય ઉમયાપતિને, તેહ ઘણો લે'વાય.

૫

વિજયા વાર ચહુ દિશ દિસે, પાર્વતી જોઈ તે સાથ;
મારા વિના પ્રભુ તુજને સેવે, કૈલાસતણો મહાનાથ.

૬

આંખા આંખલી ખોરડી છે બહુ, ખાખરી ખજુરી જાણ;
જમરૂખી ને જમરૂખી છે, શાં શાં કરૂં વખાણ.

૭

વેલી અપાર જાતની, કરીએ શું તેનું વિખાણ;
એવા વનમાં ઉમયાજી આવ્યાં, હિમપુત્રી સુજાણ.

૮

૧૫ સવચ્છી—વાહરડા સાથે.

૫ કનક—ધંતૂરનું બીજું નામ. ૮ હિમપુત્રી—હિમાચલની પુત્રી
—પાર્વતી.

- સરોવરકેરી પાસે આશ્રમ, વાળીને બેડાં માત;
 પદ્મ વિધ વિધ ખીલી રહ્યાં છે, પદ્મ અષ્ટ પાંખડીકેરી જાત. ૯
- ભ્રમર માંહી ગુંજારવ કરતા, મકરંદ લેવા જાણુ;
 શબ્દ મનોહર તેમના લાગે, શાં શાં કરું વિખાણુ. ૧૦
- કરિકેરા શબ્દ સંભળાએ, આવે કરવા જળપાન;
 મદગળતા માતંગ જોઈને, ઉમયા રીઝે મહાન. ૧૧
- રાત્રીએ તો કુમુદની ખીલે, તેહ સરોવર માંય;
 સુવાસિત તેહ વન વાડ છે, સર્પ જાતનાં કુસુમ જ્યાંય. ૧૨
- ફળ છે અપાર જાતનાં, જેહ મુખ નવ ગણાય;
 માતાનું મન મગ્ન થાયે, તેહ રસનાયે શુંય ભણાય. ૧૩
- એવું સુંદર વન નિહાળી, આરંભ્યું તપ જાણુ;
 સહચરીઓ સહુ સેવા કરતી, મન નિશ્ચલ કર્યું નિરવાણુ. ૧૪
- એકાંત સ્થળ બેસવાને કીધું, કોઈ આવે નહિ તે જાગ;
 પ્રથમ તો ફળકેરું ભોજન, પછે જળનો થોડો ભાગ. ૧૫

કંકણું ૮ મું.

રાગ રામગ્રી.

- જળ અન્ન તજ્યું ઘણે દિન, માતા ઉમયા રે;
 થયાં શરીરે તો દીન, માતા ઉમયા રે. ૧
- મહામનોહર જે વર્ણ, માતા ઉમયા રે;
 તે તો ગયો શંકરને શર્ણ, માતા ઉમયા રે. ૨
- લાગી તાળી ત્રિપુરઅરિ સાથ, માતા ઉમયા રે;
 અષ્ટાક્ષરીથી જપે મહાનાથ, માતા ઉમયા રે. ૩

૧૧ કરિ—હાથી. માતંગ—હાથી. ૧૨ કુમુદની—પોવણી.

૩ મહાનાથ—મહાદેવને.

નવ ખેસવું જાણે જાત, માતા ઉમયા રે;	
નવ ઊઠવું જાણે માત, માતા ઉમયા રે.	૪
નવ ખોલવું જાણે કાંઈ, માતા ઉમયા રે;	
ઈકે શ્રીશ કર છે મન માંહી, માતા ઉમયા રે.	૫
ઉઘાડે નહિ આંખ, માતા ઉમયા રે;	
અન્ય જુએ નહિ જાંખ, માતા ઉમયા રે.	૬
આવે સહચરી છાની જાણ, માતા ઉમયા રે;	
તે નવ જાણે સુજાણ, માતા ઉમયા રે.	૭
વાળી આસન ખેડાં માય, માતા ઉમયા રે;	
ઘણી કૃશ થઈ છે કાય, માતા ઉમયા રે.	૮
ખોલાવે સખી જઈ પાસ, માતા ઉમયા રે;	
નવ ખોલે થાય ઉદાસ, માતા ઉમયા રે.	૯
કરે અધોર તપનુ કાજ, માતા ઉમયા રે;	
જપે શ્રીશ કર મહારાજ, માતા ઉમયા રે.	૧૦
સહચરી મન અકળાય, માતા ઉમયા રે;	
તેને મૂકી નવ જવાય, માતા ઉમયા રે.	૧૧
વાળી આસન ખેડાં સાર, માતા ઉમયા રે;	
એવો જોગી ન લહે વિચાર, માતા ઉમયા રે.	૧૨
કરે સહચરી વિચાર, માતા ઉમયા રે;	
વામદેવ વસિષ્ઠ પામે ન પાર, માતા ઉમયા રે.	૧૩
શું કહીએ દેવને આજ, માતા ઉમયા રે;	
નવ આવે કૃશાંગીની દાઝ, માતા ઉમયા રે.	૧૪
ઈમિ તદ્દપ થયાં જાણ, માતા ઉમયા રે;	
કરે નાકર શું વિખાણ, માતા ઉમયા રે.	૧૫

કડવું ૯ મું.

રાગ મેવાડો.

- તપે તપિયા ખાલાય, પાર ન લાધે રે;
 સૃષ્ટિ સૃજવાનું ભૂલ્યા કાળ, અર્થ ન સાધે રે. ૧
- ઈંદ્ર ભૂલ્યા કરવું રાજ, માતા તપથી રે;
 બૃહસ્પતિ ભૂલ્યા વેદ, પાર્વતી જપથી રે. ૨
- કુબેર ગણુતા ભૂલ્યા દામ, માતા તપથી રે;
 વસુ વિહવળ થયા સુજાણ, પાર્વતી જપથી રે. ૩
- ઈંદ્ર વરતાઈ રહી હાણ, તપાગિન જાગ્યો રે;
 સાધે ઉભયા તપ અપાર, ભાર અતિ લાગ્યો રે. ૪
- ક્ષીરસાગરકેરી માંય, વિષ્ણુ તપિયા રે;
 કુણે આરણ્ય આ કાળ, જોવા ન જાપિયા રે. ૫
- થયા દેવ સહુ એકત્ર, ગયા વિધિ પાસે રે;
 પિતામહ થયા ઉદાસ, ભયો નિરાશ રે. ૬
- પાર્વતી સાથે તપ, શકરકેરું રે;
 ઇંદ્ર અજાવે કુણ મહારાજ, તપનું દેરું રે. ૭
- મહામાયાએ માંડ્યું તપ, સહુ સંતાપ્યાં રે;
 શ્રીશકરે ઇંદ્રને જાણ, પહેલાં શાપ્યા રે. ૮
- ત્યારે ખાલા ખોલ્યા ખોલ, વિષ્ણુને મળિયે રે;
 ક્ષીરસમુદ્રની તીર, આપણુ વળિયે રે. ૯
- ગયા દેવ તેત્રિશકોટ, હરિને મળવા રે;
 કરી સ્તુતિ ઊભાં રહી ત્યાંય, લાગ્યા બળવા રે. ૧૦
- અજન્મા આહો દયાળ, ઉગારો આજ રે;
 નારાયણ પ્રભુ ભગવાન, નમું મહારાજ રે. ૧૧

લક્ષ્મીકાંત શ્રીવત્સરસાળ, કીન્ને સા'ય રે;	
અસુર સંહારણ સ્યામ, ગુણ દેવ ગાય રે.	૧૨
ત્યારે વિષ્ણુ આલ્યા બા'ર, આલ્યા હર પાસે રે;	
મળ્યા શંકરને સહુ દેવ, સુખની આશે રે.	૧૩
કરો કૃષ્ણા હે કૃપાળ, રીઝો સતી ઉપર રે;	
જઈ ઝાલો જુગતે હાથ, જઈ આપો વર રે.	૧૪
પ્રસન્ન થઈ બોલ્યા નાથ, ધમિ અમો કીન્ને રે;	
નાકર રીઝ્યા મહાદેવ, સહુ હૃષે ભીન્ને રે.	૧૫

કેડવું ૧૦ મું.

રાગ રામશ્રી.

વૃદ્ધ વિપ્રનું લઈ રૂપ, મહાદેવ આલ્યા રે;	
જેયું ઉમયાનુ સ્વરૂપ, મહાદેવ આલ્યા રે.	૧
આલ્યો હું મહાદેવ, સુખથી બોલ્યા રે;	
જેઈ વિપ્રને કીધી સેવ, તોલ તો તોલ્યા રે.	૨
બોલ્યા શંકર દરે શે દેહ, મહાદેવ આલ્યા રે;	
માગો જેઈતુ હોય જેહ, મહાદેવ આલ્યા રે.	૩
બોલ્યાં ઉમયામાત, શંકર જેઈએ રે;	
એટલી ધર્યા છે જાત, શંકર જેઈએ રે.	૪
ત્યારે બોલ્યા વિપ્ર, એ શું માગ્યું રે;	
કાંઈ બીજું માગો ક્ષિપ્ર, એ શું માગ્યું રે.	૫
સ્મરણનાં નેના પાસ, એ શું માગ્યું રે;	
ભૂત નાગણ નેની પાસ, એ શું માગ્યું રે.	૬
નવ મમૃદ્ધિ લગાર, એ શું માગ્યું રે;	

તજી જોણે ઉમયા નાર, એ શું માગ્યું રે.	૭
માણસ મસ્તકની ધરે માળ, એ શું માગ્યું રે;	
માગો વર કોઈ રસાળ, એ શું માગ્યું રે.	૮
ત્યારે બોલ્યાં ઉમયામાત, શંકર જોઈએ રે;	
નહિ અવરકેરી જાત, શંકર જોઈએ રે.	૯
નવ નિંદા કરો ભૂદેવ, શંકરકેરી રે;	
કરી વિપ્ર જાણીને સેવ, શંકરકેરી રે.	૧૦
એમ વદીને મીઝ્યાં લોચન, ઉમયામાતે રે;	
ધર્યું ધ્યાન તો દુઃખ મોચન, ઉમયામાતે રે.	૧૧
ત્યારે પંચમુખા પરમેશ, શંકર હુઆ રે;	
કંઠે વિરાજે શેષ, શંકર હુઆ રે.	૧૨
નીલકંઠ જટામાં ગંગા, શંકર હુઆ રે;	
અંગ જોહતાણું અભંગ, શંકર હુઆ રે.	૧૩
વાગ્યું ડાકે ઉમરું ત્યાંધ, ઉમયા જાણ્યાં રે;	
જોઈ મનોહર મૂરતી જ્યાંધ, પાચે લાગ્યાં રે.	૧૪
આપી વરને વળ્યા મહાદેવ, ઉમયા રીઝ્યાં રે;	
કરે નાકર તેની સેવ, ઉમયા રીઝ્યાં રે..	૧૫

કંડવું ૧૧ મું.

રાગ ગોડી.

વરદાન આપી શંકર વળિયા, જાણે સ્વપ્ના માંડે મળિયાં;	
પાર્વતી પામ્યાં પ્રમોદ, તેનો વર્ણવે કણ મોદ.	૧
મનનું માન્યું મજ્યું જાણી, બોલાવી સખી મધુરી વાણી;	
અતિ કૃશ થયોછે સ્વર, મધુલિત તન મન મળિયા હર.	૨

- આવી સખી સર્વ પાસ, ઘણી કૂલી મનમાં આશ;
માતને ઉજ્જોદકે નવરાવ્યાં, કરાવ્યાં ભોજન જે મન ભાવ્યાં. ૩
- મંગળ ગાતી સહુ સખી સાથ, ગઈ મેળવી ભોજોનાથ;
જાણી પિતાજીએ વાત, આવે પાર્વતી સાક્ષાત. ૪
- મન આનંદ થયા અપાર, મળ્યાં માખાપ પૂછ્યો વિચાર;
થયા શ્રીશંકર પ્રસન્ન, આખું ઉમાનાથે દરશન. ૫
- વર માગ્યો ક્યો તે બાઈ, કરું તેની સાથ સગાઈ;
બાવ્યાં મુખે નવ પાર્વતી, શરમ પામી છે મહામતિ. ૬
- પૂછ્યો સખીઓને વિચાર, કોઈએ લલ્લો નહિ કંઈ પાર;
પણ આનંદવાળી જોઈ બાળી, સર્વ સ્વજને આપદા ટાળી. ૭
- એવે નારદ આવ્યા જાણ, ક્યો પાર્વતીએ પ્રણામ;
શિરસાષ્ટાંગે નમિયા જતિ, થાય વિપરીત મહામતિ. ૮
- પૂજ્યા અર્ધપાદે દેવ, સાધી નારદડેરી સેવ;
મેના માતા બોલી મુખ, કરી ગયા મુનિ તમે દુઃખ. ૯
- તપ કરવા ગઈ જાણ, થયો વિયોગ નિરવાણ;
હવે એવું કે'શો ન કાંઈ, જે ખેસે મનમાં સાંઈ. ૧૦
- ત્યારે નારદ બોલ્યા જાણ, કરી મહામાયા વિખાણ;
એણે તપથી પ્રસન્ન કીધા, એણે લા'વા સારા લીધા. ૧૧
- શ્રીશંકર થયા પ્રસન્ન, એની સાથે મોહ્ય મન;
આવશે વીરભદ્ર તો કાલ, હું તો કે'વા આવ્યો ભાળ. ૧૨
- નકાર મુખે નવ ભાણુશો, ત્રિભુવનપતિ શંકર ગણુશો;
રીઝ્યો મનમાં હિમરાય, ક્યવાયે મેના માય. ૧૩
- એવો કદરૂપો વર જોઈ, નવ કન્યા આપું ખેસું રોઈ;
ત્યારે નારદ ગુણ ગાયા, શંકર જેવી શોભિતી નહિ કાયા ૧૪

પ આમૃત જેવું છે અગ, શિરે મુકટ ધર્યો અભગ,
અલકાર પહેરે અપાર, થયા કુબેર જેથી દાતાર

૧૫

કડવું ૧૨ મું.

રાગ મારૂ.

મહામનોહર રૂપ શંકરકેરૂ, વાર્યું મે નવ જાય,
ચાર મુખેથી પ્રભા લાગે નહિ, શેષ સહસ્ર મુખે ના ગાય ૧
એમ કહી અતરધાન થયા, નારદઋષિ ત્યાય,
પાર્વતી તો વાટ જોતી, કવ નિગ્ધુ વીરભદ્ર આય ૨
એવે વીરભદ્ર ત્યા આવ્યો, કર્યો જોણે દક્ષયજ્ઞ વિધ્વસ,
હિમાલયે અતિ પૂજા કીધી, કરી ઘણી પ્રશસ. ૩
મહાદેવ આનંદમા વસે છે, આનંદી ગણ સર્વ,
તમ દીઠે અમો મહાદેવ લાગ્યા, મોટું અમારે પર્વ ૪
વીરભદ્રે સમાચાર પૂછ્યા, આનંદથી કર્યો ઉચ્ચાર,
શ્રીશંકર તનયા તમારી ઇચ્છે, લાગ્યતણો નહિ પાર. ૫
જોઈ પર્વતીને નમન કીધું, થયો વીરભદ્ર અતરધાન,
લગનિયો હિમાલયે મોકલ્યો, વસે સ્મશાને લગવાન ૬
આગતાસ્વાગતા તેની કીધી, અજન્માને કરા માખાપ,
વેવાઈ પોતે ન જમાઈ પોતે, સતાપકારી ન હરતાપ ૭
વાયદો કરી તેહ વળાવ્યો, ગયો હિમાલય પાસ,
અવધૂત જોગીને કન્યા આપી, જોઈ હું તો થયો નિરાશ ૮
વાસ વિશ્રામ મળે નહિ, અતિ પ્રેમી જેની કાય, *
મેનકા તો રૂદન કરે છે, પાર્વતી વારે ઘણું માય ૯
મે ઇચ્છાવર વર્યો છે, તું શેણે અમુઝાય,

દાપ નથી માખાપનો, મે વયો ત્રિભુવનરાય.	૧૦
એમ કહી સમજવતી, સમજે હિમાચળરાય;	
મંડપ વિગતે રચાવિયો, જેની શોભા ન વર્ણાય.	૧૧
ચિત્ર વિચિત્ર ચદરવા બાંધ્યા, મણિમય તોરણ ત્યાંય;	
વિશ્વકર્મા તો રચવા આવ્યા, ઇંદ્રે મોકલ્યા જ્યાય.	૧૨
ત્યા તો બાકી શી હશે, શ્રોતાજન કરો વિચાર;	
વિસ્તારવાળો મંડપ બાંધ્યો, કેળસ્તલ રોપ્યા અપાર.	૧૩
મંડપ રચીને ગયો વિશ્વકર્મા, નહિ મેનકા મન મગન;	
હિમાલય પાર્વતી આનદે, આવે ક્યારે વે'લુ લગન.	૧૪
નારદને નિશદિન ભાડે, મેના માતા જાણ;	
નાકર હરપ્રતાપ ન જાણે, નાર અતિ અજાણ.	૧૫

કેડવું ૧૩ મું.

રાગ ગોડી.

ચાલ હુંકડી.

અખાત્રિજનાં લગન લીધાં રે, ત્યાહી કારજ ઉમયાનાં ,સીધ્યાં રે;	
આવ્યા જનઘયા થઈ દેવ રે, જેની કરે મુનિજન સેવ રે.	૧
શ્રીવિષ્ણુ લક્ષ્મી સાથે રે, રાચી ઇંદ્ર મુકટ ધરી માથે રે;	
આઠ વસુ ને અગ્નિ સર્વ રે, વાયુ આવ્યા જાણી પર્વ રે.	૨
કુમેર આવ્યા ખરચવા દામ રે, આવ્યા દેવ કરવા કામ રે;	
હિમાલયને ત્યાં થઈ ભીડ રે, પાડે હય ગજ ઘણી રીડ રે.	૩
આવ્યો લગનકેરો દા'ડો રે, રહ્યો એક દિવસ તો આડો રે;	
ત્યારે માગ નહિ પૂરમાંહી રે, વિના આમંત્રણે આવવું જ્યાંહી રે.	૪
મધ્યરાત્રે મૂર્તિ હુતુ રે, તે શ્રીશંકરને ખૂંટ્યુ રે;	

- સોડી જૂન ભૈરવ પૈતાળ રે, આઘ્યા પરણવા કરતા તાળ રે. ૫
- અશ્વ ઠામે નંદી મોટો રે, જેના જુગમાં નથી જોટો રે;
 ફંદમાળ પેહેરી દવ રે, જેની વિધણી ખસા કરે સેવ રે. ૬
- જોવા મળ્યું બાધું ગામ રે, નવ ઝોળખ્યા નીલકંઠ નામ રે;
 જઈ મેનાને કહી વાત રે, દીસે જમાઈની દૂડી જાત રે. ૭
- આઘ્યા જનઘયા ગમત જોવા રે, હિમરાજનો ભાર ધોવા રે;
 ખીજે પારવતી ઘણા જનને રે, રીઝાવે માતાકેરા મનને રે. ૮
- નવ માતાનું મન માને રે, સમ્યક્ રીતે શકર નવ જાણે રે;
 પીડી ઉમયાજને ચોળી રે, ભસ્મ શકરે અંગ ટોળી રે. ૯

કુડવું ૧૪ મું

રાગ દેશી ચાલતી.

- રૂપ જોઈને રહ લાગી રે, મેના મન માંહી અનુરાગી રે;
થયાં પાર્વતી પ્રસન્ન રે, જોઈ જોળાપ્રભુનું મન રે. ૧
- જોડા માયરામાં મહાદેવ રે, કરે પ્રભા હરિ જેની સેવ રે;
વેદમંત્ર લાગે પ્રભાચ રે, ધન્ય ભાગ્ય હિમાચળ રાય રે. ૨
- તારા જમાઈ શંકરદેવ રે, કરે દેવ સહુ જેની સેવ રે;
આવ્યા જાને વિઘ્ન જાણુ રે, હું આદિક દેવને દાદશ ભાણુ રે. ૩
- સર્વ એના અગમાં વસિયે રે, તારા કર્મની કા'ણી કસિયે રે;
લીધુ કન્યાદાન તો તારું રે, તારા ભાગ્યને અમે જોવારું રે. ૪
- પછે કસાર જમિયા દેવ રે, પરાણી ઊડયા પછે મહાદેવ રે;
સર્વ જાનઘયા તો જગિયા રે, બીજે દિવસે પાય નમિયા રે. ૫
- ગયા મર્વ સર્વને ધામ રે, શંકરે ક્યો વિશ્રામ રે;
જૂત ભૈરવ મધ્યે રમતા રે, હિમરાયને મન ગમતા રે. ૬
- નવ જવા દેતો જાણી રે, પછે રીઝયાં મેના રાણી રે;
જાણ્યા શંકર તો મહાદેવા રે, મેમી જનના મીઠા મેવા રે. ૭
- પુત્રી ત્રિભુવનપતિ પામી રે, રાખી તપમાં નહિ ઇચ્છુ ખામી રે;
એવે નારદ ઋષિ આવ્યા રે, તે તો નારીને મન ભાવ્યા રે. ૮
- કરી પૂજનને જોલાવ્યા રે, મનમાં ઘણું મુનિ ભાવ્યા રે;
પછે શકર ગયા કૈલાસે રે, સાથે ઉમયા પૂરાણુ આશે રે. ૯
- જઈ જગદંબાએ ઘર માંડ્યું રે, દુઃખ દિલનું સર્વ છાંડ્યું રે;
રમ્યાં ત્રિભુવનપતિયું રંગે રે, ઉમયાજી તો ઉનગે રે. ૧૦
- વશ કીધા શંકરદેવ રે, જૂઠ્યા તપ કરવાની ટેવ રે;
પાર્વતી થયાં પ્રાણથી વા'લાં રે, કાઢે શકર ઘણું કાલાં રે. ૧૧

- નહિ (પાશ) લાગશે માયાકેશે રે, પ્રકૃતિ પુરુષનો એ ફેરા રે;
 ગાયા શંકરના ગુણગ્રામ રે, સુણે ભણે તેનાં થાય કામ રે. ૧૨
- ચૌદ વિદ્યા ભણે ચૌદ કડવે રે, પંચ પંદર પંદર ચડવે રે;
 કડિયો દ્વૈત અદ્વૈત ને શૂન્ય રે, ગાય શીખે તેને થાય પુણ્ય રે. ૧૩
- ચૌદ રાગને ટાળ તણ રે, શીખે સુણે તે તરે જન રે;
 સંવત ષટ્ દશ શત ઉપર રે, કાર્તિકી મંગળવાર મહાવર રે. ૧૪
- અંધ લખી પ્રાહ્મણને અર્પેયો રે, શિવવિવા' મોટે મન તર્પેયો રે;
 નાનો વાંચતાં મન નવ રીઝ્યું રે, વિવા' ધ્રુવચરિત્ર કર્યું બીજું રે. ૧૫
- વટપુર વાસી વણિક દેશાવાળ રે, અજ્ઞાન હું વિકાનો બાળ રે;
 અંધ લખી કૃષ્ણાર્પણકીધો રે, શિવવિવા' ગાતાં સહુ અર્થ સિધ્યો રે. ૧૬

વસણ.

- અર્થ સિધ્યો વિવા' ગાતાં, વાંચ્યો સુણ્યો પ્રેમે કરી રે;
 દાસનો દાસ નાકર ભણે, એકવાર બોલો ને શ્રીહરિ રે. ૧૭

૧૨ નહિ ધ્રુ—પ્રકૃતિ અને પુરુષ ૩૫ પાર્વતી અને શંકરનો ફેરા (જનમ) ભણુશે તેને માયાનો પાસ નહિ લાગશે. અથવા એ તો પ્રકૃતિ ને પુરુષરૂપે અવતર્યા છે તેમને કંઈ માયાનો પાસ લાગતો નથી.

૧૩ કડિયો ધ્રુ—દ્વૈત (૨), અદ્વૈત (૧), અને શૂન્ય (૦), અર્થાત્ ૨+૧+૦ કડીઓ છે.

ધ્રુવાખ્યાન.

કકલુ' ૧ લું.

રાગ આશાવરી.

પ્રથમ કરું સત મહાસંતને પ્રણામ છ;	
હરિજનકેરા હું ગાઉં ગુણગ્રામ છ.	૧
કૃપા એકદંત મારી પર કરજો છ;	
મહાવરદાતા મનોરથ અભરે ભરજો છ.	૨
વરદાતા એણું છે તમારું તો નામ છ;	
વિઘ્નહર વદી સ્તવે તેનું થાય કામ છ.	૩
પરિવારે પનોતા ઘણા દેવ છ;	
સુરિનર મુનિવર સાધે સેવ છ.	૪
તે ગણેશના ગુણ હું ગાઉં છ;	
પછે સમરું છું સરસ્વતી આઈ છ.	૫

ઢાળી.

આઈ સમરું વિશ્વની, વરદાયિની મહામાય;	
સકળ શાસ્ત્રની કારિણી, સ્મરણમાત્રે દુઃખ જાય.	૬
ચતુર્મુખે તું સ્મરી આઈ, બાંધ્યા ચારે વેદ;	
શ્રીશંકરે સ્વરોદય રચ્યા, આઈ જાણ્યો તારો બેદ.	૭
ચાર રૂપ છે તાહરાં, જોઈ મૂઢે નવ સમજાય;	
ચાર રૂપે એક આઈ, કશા ગુણ નાકર ગાય.	૮

૨ એકદંત—ગણપતિ. ૩ વિઘ્નહર—વિઘ્ને હરણ કરનાર—ગણપતિ.

૬ વરદાયિની—વરદાન આપનારા. ૭ ચતુર્મુખે—બ્રહ્માએ. સ્વરોદય—

એ નામનું પ્રાણ સંબંધી શાસ્ત્ર.

દેશી ચાલતી.

આદિપુરુષ પ્રણમી વારંવાર છ;	
હું મૂઢમતિ ગુણ ગાવાનો કરું વિચાર છ.	૯
નખશિખ ૩૫ રમણનું નિરખી છ;	
હરિજનના ગુણ ગાઉં પછે હું હરખી છ.	૧૦
ક્ષીર સમુદ્રમાં વા'લે કરિયું રાયન છ;	
નિકટ ખેડી વારિજ કમળનયન છ.	૧૧
નાલિકમળમાંથી થયા છે વિદ્યાતાલ;	
એવા હરિગુણની ગવાય નહિ ગાથા છ.	૧૨
શું ૩૫ હું મૂઢમતિ વિખાણું છ;	
વણિક જાતે નાકર હું શું જાણું છ.	૧૩

દેશી ફેર.

સદા શિવને જોનારાંજી, ત્રિપુરાસિ હે મહાદેવ !	
ઉમયાકાંત અને ગંગધારી, કરે સુરીનર જેની સેવ.	૧૪
હર ! હરણુ છો દુઃખના, પામરજન શું ગાય;	
નાકર દાસનો દાસ કા'વે, કરજે તેને હર ! સા'ય.	૧૫

દેશી ચાલતી.

અન્નપૂર્ણા કરો મુજ પર કૃપાય છ;	
તો તો મારું કારજ ચાલતું થાય છ.	૧૬
સર્વ જગતને તમારો આધાર છ;	
ખીજે ઉગરવાને એક નથી વિચાર છ.	૧૭
હરિજન સંત મહંત અને સહુ કોઇ છ;	

ગુણગ્રામ તમારા આઈ ગાય નેઈ જી.	૧૮
તમ વિના નવ ચાલે માત કોઈને જી;	
ઘડી ઈક તમને ન જીએ તો રહે રોઈને જી.	૧૯
હોય પૂર્ણ કૃપા તમારી અન્નપૂર્ણા જી;	
તો થાયે સંત સાધુ ઘેર પ્રાદૂર્ણા જી.	૨૦
હોય પૂર્વનાં પુણ્ય અપાર મહામાયા જી;	
તવ મહકૃપા કરુણાનિધિ રાય જી.	૨૧

દેશીકેર.

દવ તેત્રીશકોડને , હું જીગતે નેડી હાથ;	
ધ્રુવજના ગુણગ્રામ ગાઈ, મૂક્યો નારદે શિર હાથ.	૨૨
અખંડિત પદ નેહ પામ્યા, ધ્રુવ થયા ટળ્યું સર્વ;	
જે જન ધમિના ગુણ ગાયે, મળી તેમને સર્વ.	૨૩
અપાર લીલા હરિભક્તની, જેના કહ્યામાં હરિ હોય;	
પંચ વર્ષથી પ્રભુ જાણ્યા, જે ત્રણ લોક સરખું જોય.	૨૪
મંદમતિ હું ગુણ શા ગાઉ, હરિજનનો મહાપ્રકાશ;	
ધ્રુવડ આસુરી જન અમો, નિરખી રાકું નહિ ઉજસ.	૨૫
શ્રીશ્રદ્ધાએ મનમાં વિચાર્યું, સૃષ્ટિ રચવા કાળ;	
સ્વાયંભુવ મનુ ઉત્પન્ન હુઆ, જે મોટા મહારાજ.	૨૬
તેતાણા બે પુત્ર કહીએ, પ્રિયવ્રત મહાગુણધામ;	
ઉત્તાનપાદ બીજ સહી, જેના ધ્રુવ થયા પરમધામ.	૨૭
ઉત્તાનપાદને પવિત્ર કીધો, એવા કો હરિજન;	
પરિક્ષિત રાજા પૂજીતો, કહે શુક પુરાણી મુન્ય.	૨૮

દેશી ચાલતી.

ઉત્તાનપાદને બે સ્ત્રીઓ જાણો છ;	
એક સુનીતિ બીજી સુરચિ વિખાણો છ.	૨૯
તેમાં બેદ રાય મને છે મોટો છ;	
જે સુરચિતણો નહિ કોઈ જોટો છ.	૩૦
તેના ગુણ ગાય છે નાકરદાસ છ;	
સુણો શ્રોતા વક્તા સિદ્ધ થાય આશ છ.	૩૧

કડવું. ૨ જુ.

રાગ મારૂ.

સુનીતિના સામું ન જોતો, ઉત્તાનપાદ નરેશ;	
મહા વિનવિયો નારીએ, વળી મત કર્યો મહેશ.	૧
ત્યારે એકદા સંગ પામી, તેથી થયા ધ્રુવજી નામ;	
સુરચિ જે માનવતી, તેને ઉત્તમ કંવર મુખધામ.	૨
મિય રાજાને અતિશે છે, બાંધ્યા સુરચિએ સ્વામ;	
સુનીતિ ભણી જોવાય નહિ, ધમિ જીતી લીધો વામ.	૩
એક સમાના જોગથી થયું, કૃત્ય અતિ અપવિત્ર;	
જેથી જગમાં વિસ્તર્યું, પ્રણયશાલી ધ્રુવચરિત્ર.	૪

રાગ ગોડી.

રમત રમતા ધ્રુવજી આવ્યા, તે તો સુરચિને ના ભાવ્યા;	
આવી બેઠા છે રાજ્યદાર, બેઠા સિંહાસને નૃપ સાર.	૫
મળ્યા પ્રધાન અનેક જ્યાંય, આવી ધ્રુવજી બેઠા ત્યાંય;	
કોઈએ નવ બોલાવ્યા સાર, પાંચ વર્ષના ધ્રુવકુમાર.	૬
જેને હોય નૃપનું માન, તેને ગણે સર્વ મહાન;	
ઉત્તમને બોલાવી મુખ થાકે, ધ્રુવશું બોલી ન રાકયુ કો ધાકે. ૭	

ઉત્તમ કરતાં અધિક છે તેજ, આવે જોઇને ઘણુ હેજ;
 સોજે વહાલા લાગે જેહ, એવા તો છે ધ્રુવ નિ સંદેહ. ૮
 મહામનોહર છે કાતિ, જેના સ્વભાવમા રૂડી શાતિ,
 બાળપણમાં દિસે વૃદ્ધ જેવા, જાણે કરીએ કુમારની સેવા. ૯
 એવા બાળને નવ બોલાવે, ઉત્તાનપાદ જશો મૂઢ કા'વે;
 બાળક સમજે નહિ કાઈ, બોલાવો ના બોલાવો સાંહી. ૧૦
 આવી રમવા લાગ્યા ભક્ત, જેને જોઇ રીઝે સર્વે જક્ત;
 મહામોહે આવ્યા રાજદ્વાર, વાર્યા માતાએ ઘણી ઘણી વાર. ૧૧
 તોય રાયના દરશન કાજ, ત્યાહી આવ્યા ધ્રુવ મહારાજ;
 થયુ વિપરીત ત્યા તો જેહ, તે કહું સુણો નિ સંદેહ. ૧૨

દેશી ચાલતી.

ધ્રુવજી તો ત્યાં આવિયા, પણ નવ બોલાવ્યા જાણ;
 ઉત્તમ કુંવરને આસન લીધો, જેનાં કરે ભૂપ વિખાણ. ૧૩
 સભાજન જોઇ રહ્યા સામું, ધ્રુવજી ભણી એકી ટસે;
 એવામાં આનંદ થાતુ, ધ્રુવના મનમા શું વસે. ૧૪

દેશી ફેર.

હે પિતા આછગે બેમાડો, મને એની પેડ રમાડો;
 ત્યારે સુરચિ બોલી એમ, ઇર્ષ્યાથી ઇચ્છી ન દેમ. ૧૫
 હે મૂઢ પુત્ર નવ જાણે, મિથ્યા મહાપદને માણે;
 નથી ચોગ્ય જે માટે તું, તેની ઇચ્છા કરે છે શુ ય. ૧૬
 છું રાજકુમાર તુ સાર, પણ નવ રહ્યો મુજ ઉદર મોઝાર;
 તને ખજાર નથી મનમાં, અન્ય સ્ત્રીના રહ્યો તુ તનમાં. ૧૭
 ન મળે એવું તું ઇચ્છે, વામણો આત્રંદળ વાંચે;

- જે ખેસણું રાય ઉચ્છંગ, તો મુજ ઉદરનો કર સંગ. ૧૮
- સુણી વચન લાગ્યો તાપ, માર્યો જેછિકાએ જાણે સાપ;
કાંઈ ખોલ્યો નહિ ત્યાં બાળ, વાપ્યો મનમાં ઘણો કાળ. ૧૯
- ગયો રડતો રડતો મા પાસે, તન મનમાં ભયો નિરાશો;
અધર દ્રશકે કંપે કાચ, લઈ ઉચ્છગે ખોલી માચ. ૨૦
- શું થયું ઈમિ પૂછે માડી, વાત સમજે નહિ ધ્રુવ આડી;
કહ્યાં શોક્યે સાંભળ્યાં વેણુ, તે લાગ્યાં ઘણાં દુઃખદાણુ. ૨૧
- જેમ લાગે લતા વનની, તેમ શોભા થઈ સુનીતિના તનની;
પડે ખિંદુ કમળગોચર, કરતી ઘણું મન શોચન. ૨૨
- નવ દુઃખનો પામે પાર, કે'તી બાળને તે અવિધાર;
હે બાણકા બાળકે તું, મનમાં દુઃખ ધરે છે શું. ૨૩
- કીધું પરને જોણે દુઃખ, ભાઈતેહ ન ભોગવે મુખ;
શોક્ય ખોલી સત્ય વચન, અભાગણીનો થયો તું તન. ૨૪
- રાય મને ગણે છે હલકી, શોક્ય મારી ગઈ છે છલકી;
અપરમાતાએ કહ્યું સત્ય, એવી મનમાં ધારો મત્ય. ૨૫
- તેણે ને કહ્યું ભજ ભગવાન, તેણું કરો હે બાળ મુખાણુ;
ઉત્તમ જેવો ખેઠો આસન, તેણું થાય તને જે મન. ૨૬
- સેવ પદપકેજ હરિના, તેહ હૃદ રાખો લક્ષ્મીવરીના;
નાકર ગુણ હરિના ગાય, શુકદેવ કે' સાંભળ રાય. ૨૭

કડવું ૩ જી.

રાગ સૌરઠ.

હરિનાં ચર્ણ સેવો સાચ્યાં, હે ધ્રુવ મારા બાળ રે;

- પ્રભાદિકને વરદાન આપે, શમાવે તારી જ્વાળ રે. ટેક. ૧
 તારા દાદાએ એમજ કીધું, સ્વાયંભુવમનુ જેનું નામ રે;
 યજ્ઞવલ્કે હરિપૂજન કીધું, સુધર્યું તેનું સહુ કામ રે. હરિનાં ૨
 પૃથ્વીકેરૂં રાજ્ય પામિયા, વળી મોક્ષનુ પામ્યા ધામ રે;
 તેને શરણે જાઓ વા'લા, ભજે સુંદરશ્યામ રે. હરિનાં ૩
 એકતા મનકેરી કરજો, ભજજો સીતા રામ રે;
 ઉચ્ચસ્થાનક તો તેહ આપે, ગાઓ હરિના ગુણગ્રામ રે. હરિનાં ૪
 બીજે કોઈ તને સુખ ન આપે, કમળનેત્ર જાણશે દુ.ખ રે;
 એક મને ભજીશ તેને તો, થાશે તુજને સુખ રે. હરિનાં ૫

ઢાળ.

- સુખ થાશે સુત મારા, માન કહ્યું તું ભાઈ;
 મન સ્થિર ધ્રુવજ્યે કીધું, ચાલ્યો પછે રીસાઈ. ૬
 પિતાકેરૂં ગામજ મૂક્યું, પંચ વર્ષને બાળ;
 વચનકેરો વળિહ લાગ્યો, અગમાં ઊડી ઝાળ. ૭
 નારદ મહામુનિએ જાણ્યું, બાળક જત્ય તપ કરવા;
 માનભંગને ક્ષત્રી માને, ભય નહિ ઉદર ભરવા. ૮
 પાંચ વર્ષનો બાળક જાણે, અપરમાનાં કૂડાં વેણ;
 એમ વિચારી નારદ આવી, શિર કર ધર્યો સુખદેણ. ૯
 હે બાળ ! તું રમી જાણે, બીજ ન જાણે વાત;
 અસંતોષનું મૂળ એ તો, મનમાં થાય ઉત્પાત. ૧૦
 સુખ દુઃખ એ કરમે થાયે, સંતોષ રાખવો મન;
 પરમેશ્વરને મળવા જાઓ, એ સે'જ થાય નહિ મસત. ૧૧
 વૈરાગ્યવાળું મન કરીને, મુનિઓ જપતા જપ;
 સમાધિ સાધી શ્યામને શોધે, ટળ્યા નહિ તનતાપ. ૧૨

- માટે હડ મૂક તું બાળક, વૃદ્ધપણે જપજે રામ;
 દુઃખથી પાપનો નાશ થાયે, સુખથી પુણ્ય મૂકે મામ. ૧૩
- એવું સમજે જેહ જન, તે પામે છે સુખ;
 લક્ષ્મીવાનને જોઈ કચવાયે, તેને થાયે ઘણેઈ દુઃખ. ૧૪
- ધ્રુવજી બોલ્યા સુશીએ મુનિ, આ જ્ઞાન તો સંતને કાજ;
 મારી મતિ એમાં નવ પો'ચે, હું લધુ વયનો મહારાજ. ૧૫
- મારી ઈચ્છા એવી છે જે, મળે ત્રિભુવનભૂપ;
 પૂર્વજ્ઞે જે નવ જોયું, તે રૂપ જોડે અનુપ. ૧૬
- એવું સાંભળી મન આનધા, બોલ્યા નારદ દેવ;
 નાકર દ્વય કર જોડી ગાયે, તજી તન મનનો અહમેવ. ૧૭

કરુણું ૪ થું.

રાગ ગોડી.

- કૃપા કરી બાળકપર જાણુ, કર્યા મુખે તિનાં વખાણુ;
 તારી માએ બતાવ્યું જેહ, ઉત્તમોત્તમ છે અલ્યા તેહ. ૧
- મન દહ કરી ભજ રામ, રીઝશે તારા પર સુંદરશ્યામ;
 ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ જો માગે, તો તો હરિચરણમાં અનુરાગે. ૨
- તું જો મધુવનમાં ભાઈ, વશી રહે જ્યાં જહુરાઈ;
 નિત્ય યમુનાજળમાં કરજે સ્નાન, મળશે તને ત્યાં ભગવાન. ૩
- દહ આસનવાળીને બેગ, કોઈને કશું નવ કે'શ;
 ત્રણ પ્રકારનાં આચમન, તે કરી કરજે વશ મન. ૪
- ચઢજે પગલે પગલે તુંય, મળશે હરિ કહુંછું હુંય,
 એવું આનંદકંદ છે રૂપ, સુદર નાસિકા જાણે અનુપ. ૫
- ભમરકેશ જેના રઢિયાળા, ગાલ જેના ઘણા સુવાળા;

સર્વ દેવનો જે સર્વેંગ, તરૂણ પોદ્યો આસન શેષ	૬
ખિબદ્ધશો અપર તેનો, સ્વર મનોહર છે જેનો,	
ભક્તકેરા આશ્રયરૂપ, શ્રીવત્પ શોભે અનુપ	૭
ઘનશ્યામ મૂર્તિ છે સ્વામ, વનમાળ ધરે છે રામ,	
કટિ કુદ્રઘ ટાળી ગાળે, અવતસ કરે ઘણા રાળે	૮
પે'ર્યા ઝાઝર મોનાકેરા, મારે અદ્ર સૂર્ય પૂરે કરા,	
કોસ્તુભમણિ ક ડમા રાળે, પીતાબગ્ની સોઈ સાળે	૯
જોઈ મન થાય મગન, રીઝને ભક્તોના મન,	
પુરુષાકૃતિ છે તેની, મૂર્તિ હૃદમા આણુને ઐની	૧૦
એવા હૃદયે વસે રામ, તેનુ થાયછે સદ્ય કામ,	
એક મત્ર આપુ હુ તુને, તે કહીશ નહિ તુ કુને	૧૧
એનુ જપ કરજે રહી ત્યાય, મળશે હરિ તુને હૃદયે જ્યાય,	
ઓમ્ નમો ભગવતે વાસુદેવાય કે વુ, નિશદિન સુખી રે'વુ	૧૨
તોયઅન્નલિ વસ્ત્રાભરણ થકી પૂજવા અશરણશરણ,	
મૂર્તિરૂપે પૂજવા દેવ, શિલાદિકની કરવી સેવ	૧૩
મહાશાંતિ મનમા ધરવી, વૃથા વાણી નવ ઉચરવી,	
અ પઆહારી થવુ હે બાળ, વનદ્ધ ખાવા નહિ રસાળ	૧૪
અવતારલીલાનુ ગાવુ ગાન, તો તો આવી મળે ભગવાન,	
પૂજ કરવી વિધવિધ પેર, દ્વાદશાક્ષરની મૂકી સેર	૧૫
પ્રાચિક વાચિક માનસિક જાણ, ભકિત કવી બાળ નિરવાણ,	

૬ ભમરદેશ—ભમરાના જેના (મગા) વાગ રહ્યાના—રૂપાળ
૭ ખિબદ્ધશો—પાકના ગિનોડા જેવો

૮ અવતસ—ધરેણા કરે—હાથે ૧૩ તોયઅન્નલિ—જળની અ
જનિડે મન કપિત વસ્ત્રાભરણ આપીને પૂજવા શિલાદિક—શાનગ્રામ વગેરે
૧૫ દ્વાદશાક્ષર— ‘ આમ્ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ’ એ માર અક્ષરનો મત્ર

આપે મનનું માન્યું તેહ, પણ દેહ રાખવો નિઃસંદેહ. ૧૬

એમ ઉપદેશ કીધો જાણ, કર્યો બાળનાં ઘણાં વખાણ;
નાકર હરિતાણા ગુણ ગાય, ને ને બોલો પૈકુંઠરાય. ૧૭

કંડવું ૫ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

નારદે જે વિધિ બતાવી, તેવા હરિ નિરખ્યા પાસ.	૯
ત્રણ દિવસ તો અન્ન ન ખાધું, કીધો ફળના અહાર,	
એમ એક માસ ગયા પૂઠે, વેળુ દહે કષ્ટ અપાર	૧૦
સૂકા પર્ણ પ્રાણી રહેતો, પછે ખાતો નવમે દિન,	
પાણી પીને રહેતો કદાપિ, મન કરી ધણુ દીન	૧૧
ચોથો મહિનો કાઢ્યો તેણે, કરી વાયુ ભક્ષણ,	
પચમ માસે રહ્યો ઊભો, કરે દેવ જેનું રક્ષણ	૧૨
સૂર્ય જેમ જળ સૂકાવે, એમ ધીમે વગ કર્યું મન,	
ધીમે ધીમે દર્શ્યું તેને, તેજ શ્રીભગવાન	૧૩
મકૃતિ પુરુષનું ધ્યાન 'પરતા, કપ્પા ત્રેણે લોક,	
અ ગુહ ને અગ્રે ઊભો, દેવ કરે આલોક	૧૪
પૃથ્વીથી નવ ભાર ખમાયો, નિમ વા'ણુમા ગજરાજ,	
હાલમડોલા યાય તિમ, પૃથ્વી ચળે કુરરાજ ।	૧૫
પ્રાણ ૩ ધ્વો બાળકે, તેથી ૩ ધાયા સહુ લોક,	
લોકપાળને ચિતા થઈ, મગદ્યો મનમા શોક.	૧૬
જઈ વિભળુને મળ્યા સર્વે, કહી પૃથ્વીની પેર,	
જગતીના સહુ જીવ ૩ ધાયા, મોહનજી કરો મે'ર	૧૭
ધ્રુવનું રક્ષણ કરો જગને, તો તો થાયે સુખ,	
શ્રીહરિ એમ ઉચર્યા, નાકર મટશે દુખ	૧૮

કડવું ૬ કું.

રાગ મેવાડો.

ગયા મળવાને શ્રીભગવાન, તેની કહું વાત હવે,

- વળાવ્યા દેવને દયાળ, હરિને જે ઘણું સ્તવે. ૧
- થયા ગરડારૂઢ, જઈ ધ્રુવને મળિયા;
- ધ્રુવજી ચમડયા અપાર, દીઠા હરિ બળિયા. ૨
- જેવું હૃદયમાં લાગ્યું ધ્યાન, તેવા હરિ આવી ઊભા;
- જાણે કરતો દૃષ્ટિપાન, તેવા તન મન લુલ્યા. ૩
- જાણે બાથમાં લેતો નાથ. જોમ મન મગ્ન થતો;
- કયો દંડવત્ પ્રણામ, દુઃખનો દિન જતો. ૪
- જાણ્યું શ્રીમહાપ્રભુએ જાણ, ઇચ્છે ગુણ ગાવા એ;
- વેદરૂપ શંખ અડાડ્યો ભાળ, ગુણ લાગ્યો ગાવા એ. ૫
- જાણ્યો જીવ શિવનો ભેદ, હરિકૃપાખળથી;
- કરી સ્તુતિ ત્યાં તત્કાળ, રહિત થઈ મળથી. ૬

ધ્રુવસ્તુતિ.

રાગ દેશી ફેર.

- સર્વ શક્તિ ધારક દેવ, નારાયણ નમો નમો;
- કરું હૃદયમાં હું સેવ, નારાયણ નમો નમો. ૧
- ઈંદ્રિતણ વ્યાપાર, નારાયણ નમો નમો;
- હે મહત્તત્વના વહેનાર, નારાયણ નમો નમો. ૨
- જોમ કાષ્ઠમાં અગ્નિ દેખાય, નારાયણ નમો નમો;
- તોમ માયાએ રૂપ લેખાય, નારાયણ નમો નમો. ૩
- આપ્યું બ્રહ્માને તમે જ્ઞાન, નારાયણ નમો નમો;
- થયું જગતનું જોને ભાન, નારાયણ નમો નમો. ૪
- હે મુક્તિકેરા પૂર્ણ ધામ, નારાયણ નમો નમો;
- હે શ્વેત વર્ણ ને મેઘશ્યામ, નારાયણ નમો નમો. ૫

- માયા મોહે બધાએ જન, નારાયણ નમો નમો;
 એ તમારી માયાનું રૂપ બળવન, નારાયણ નમો નમો. ૬
 વિષય વાંચે પ્રાણી માન, નારાયણ નમો નમો;
 જેથી મળે નરકદેરી જાત્ર, નારાયણ નમો નમો. ૭
 જે સુખ પાદપદ્મમા સાર, નારાયણ નમો નમો;
 જે સુખ સતને સેવે સાર, નારાયણ નમો નમો. ૮
 તેણે સુખ નથી અન્ય જાણ, નારાયણ નમો નમો;
 હારે શેષ કરતા વખાણ, નારાયણ નમો નમો. ૯
 માણુ હું તો એ વરદાન, નારાયણ નમો નમો;
 હુથી થાઓ સત સાધુનું સન્માન, નારાયણ નમો નમો. ૧૦
 તર્ક સસાર સાગર હુય, નારાયણ નમો નમો;
 કથા અમૃત સુણી તુય, નારાયણ નમો નમો. ૧૧
 જેને લાગ્યો કથામૃત સ્વાદ, નારાયણ નમો નમો;
 ગૃહ ધન સ્ત્રીનો મૂક્યો નાદ, નારાયણ નમો નમો. ૧૨
 સર્વ જીવમાં છો વ્યાપ્તમાન, નારાયણ નમો નમો;
 દેવ દૈત્ય માયાતણુ અનુમાન, નારાયણ નમો નમો. ૧૩
 વિરાટરૂપમાં સર્વનો વાસ, નારાયણ નમો નમો;
 પરબ્રહ્મ રૂપ ન જાણે દાસ, નારાયણ નમો નમો. ૧૪
 શેષનાગ પર કરો રાયન, નારાયણ નમો નમો;
 કરો નાભિમાથી કમળ ઉત્પન્ન, નારાયણ નમો નમો. ૧૫
 થાય ખત્તા તેમાંથી જાણ, નારાયણ નમો નમો;
 હું જાણ શું કરે વખાણ, નારાયણ નમો નમો. ૧૬
 અહર્નિશ મુક્ત હે ભગવાન, નારાયણ નમો નમો;

૬ બળવન—હે બળવાન ! ૧૧ તુય—તાર્ક.

૧૪ વિરાટરૂપ—સર્વ ભગતમય દરિનું સ્વરૂપ

જ્ઞાનરૂપ ને શુદ્ધ સુવાન, નારાયણ નમો નમો.	૧૭
અવિનાશી પ્રથમારંભ, નારાયણ નમો નમો;	
તમ કૃપાથી ટળે કૂડો દંભ, નારાયણ નમો નમો.	૧૮
હવ શિવનો બતાવવા ભેદ, નારાયણ નમો નમો;	
વિઘ્નરૂપે થયા મહાવેદ, નારાયણ નમો નમો.	૧૯
અવિદ્યા સહારણહાર, નારાયણ નમો નમો;	
આબ્યો શરણે હું બાળકુમાર, નારાયણ નમો નમો.	૨૦
જાણુ ચરણકમળ કૃણ એક, નારાયણ નમો નમો;	
સુરભી વરજનો ગ્રહો વિવેક, નારાયણ નમો નમો.	૨૧

ભગવાનઉવાચ.

બોલ્યા પ્રભુજી પ્રેમજવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો;
તારા મનનું જાણુ કહે ભગવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૨
આપું દુર્બલ તોયે તેહ, કુંવર કંઈ માગો માગો;

* * * * ૨૩

આપુ અવિચળ તુજને સ્થાન, કુંવર કંઈ માગો માગો;
તારી પૂઠે દૂરે સપ્ત ઋષિ બળવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૪
જે મહાપ્રલયમાં નવ થાય નાશ, કુંવર કંઈ માગો માગો;
પિતા માર્ણ પછી પો'અશે આશ, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૫
છત્રીશ સહસ્ર વર્ષ કરશે રાજ, કુંવર કંઈ માગો માગો;
બોલું વાણી સાચી આજ, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૬
ઉત્તમ મૃગયામાં પામે માર્ણ, કુંવર કંઈ માગો માગો;
અપરમાતા ગ્રહશે વન્હિ શાર્ણ, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૭

કરીશ યજ્ઞ તુય અપાર, કુવર કંઈ માગો માગો;	
સુખભોગનો કરીશ વિસ્તાર, કુવર કંઈ માગો માગો.	૨૮
પછે મળશે તને મારૂં સ્થાન, કુવર કંઈ માગો માગો;	
ટળશે જન્મ મરણતાણું અવધાન, કુવર કંઈ માગો માગો.	૨૯
એમ કહી ગયા ભગવાન, કુવર કંઈ માગો માગો;	
ધ્રુવજી કે' આગ્ય અજ્ઞાન, કુવર કંઈ માગો માગો.	૩૦

ઉત્થલો.

અજ્ઞાન આગ્યું ધ્રુવે જાણ્યું, મનમા ઘણો અમુઝાય;	
શુકદેવ પૂછે પરીક્ષિતને, એ કથા કહો મહારાય.	૩૧

કંઈવું ઓ સુ.

રાગ ગોહોની ચોપાઈ.

પરીક્ષિત પૂછે ત્યાંય રે, કેમ ધ્રુવનું મન અમુઝાય રે;	
બાળપણે પામ્યો ભગવાન રે, ચરણકમળની ભક્તિ એ જાણુ રે.	૧
બાકી રહ્યું શું ભાઈતેને રે, આગ્ય અવિચળ પદ તો જોને રે;	
શુકજી કહે સાંભળ રાય રે, કહું હરિજનનો મહિમાય રે.	૨
અપરમાતનું લાગ્યું વેણુ રે, તેથી મુક્તિ ભૂંચો સુખદાણુ રે;	
ધ્રુવ કરતો મન વિચાર રે, સંસારસાગરથી ન નિકળ્યો ધાર રે.	૩

રાગ ફેર.

ધ્રુવજી સ્તુતિ કરે અપાર, ભૂંચો ભગવાન હું તો;	
સનકાદિક ને સનતકુમાર, ભૂંચો ભગવાન હું તો.	૪
સમાધિ સાર્થી મરે જાણુ, ભૂંચો ભગવાન હું તો;	
મને યદુ માસમાં મળ્યું નિરવાણુ, ભૂંચો ભગવાન હું તો.	૫

- તોય મુક્તિ ન માગી રાય, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો;'
મારી બુદ્ધિ અવળી શે જાય, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો. ૬
- જેયા ચરણકમળ બળવાન, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો;
નાશવંત સુખનું મેળવ્યું માન, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો. ૭
- દેવે મારી બ્રહ્મ કરી મતિ સાર, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો;
નારદનું માન્યું નહિ વિખ્યાણ, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો. ૮
- મિથ્યા બાણીને માગ્યું તેહ, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો;
રાત્રુપાણાએ આપ્યું એહ, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો. ૯
- જેમ કોઈ જાણે કુખેર, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો;
માગે ખોટાં મોતીની એક સેર, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો. ૧૦
- મોક્ષ મૂકી માગ્યું અભિમાન, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો;
એમ કચવાય મન રાજન, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો. ૧૧
- વીકાનો સુત નાકરદાસ, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો;
અજ્ઞાને બધાંયો માયાપાશ, ભૂદ્યો ભગવાન હું તો. ૧૨

કડવું ૮ મું.

રાગ દેશાખ.

- મુઓ માણસ જીવે જે વિધ, તિમ પુત્ર પાછો આવિયો;
નૃપાળ મન માન્યું નહિ પણ, સમાચાર શુભ કા'વિયો. ૧
- નારદ જે વેણુ ભાખ્યું, તેહ હૃદયે રાખિયું;
મધુવનમાં ધ્રુવ આહ્યો, હરિપીયૂષ એતી આખિયું. ૨
- તે આવતો ઘર ભણી જોઈ, લોક કે'વાને ગયા;
વધામણી સુણી રાયજીએ, હાર આપી કરી દયા. ૩
- રથે રેવંત ચાર જોડી, પુત્ર લેવા સંચર્યા;

બ્રાહ્મણ ને જુદા પુરુષ સાથે, ભંડાર વેંચવા સજ કર્યા.	૪
પણવ દુંદુભિ ઢોલ વાજે, વેદ ઘોષ થાચે ઘણો;	
સુનીતિ ને સુરચિ આવ્યાં, પવિત્ર પુત્ર આવે જોતણો.	૫
વેગજેથી પુત્ર નિરખી, રાય દોડ્યો શ્વાસમાં;	
હૃદ સાથે ભોંડિયો છે, આવી ત્યાં શુભ આશમાં.	૬
ભગવાન જોટયા જોહને, કર્યો સ્પર્શ તેનો રાય છ;	
ધ્રુવજી ચરણે નમ્યા તહિં, પવિત્ર થઈ મમ કાય છ.	૭
પછી સુરચિને જઈ મળ્યા, દંડવત્ કીધા અતિ ઘણા;	
ઉપકાર માડી તાહરા, મે મૂઠથી જાયે નવ ગણ્યા.	૮
સુરચિએ આલિંગન દીધું, સુખી થાવ એવું મુખ વદી;	
સ્થાન નીચું જોઈ નમે જોમ, જળ પૂર્ણ જોહ ભરી છે નદી.	૯
તેમ પ્રભુનો સ્પર્શ જોઈ, નમે જન સર્વત્ર રે;	
ઉત્તમ ને ધ્રુવ મળ્યા ત્યાંહિ, આલિંગન લઈ તત્ર રે.	૧૦
સુનીતિ માતા હર્ષ પામી, જોઈ વા'લો બાળ ત્યાં;	
ચિંતા ટળી ગઈ સર્વથા, હૃદયે હુતી જાળ જ્યાં.	૧૧
હૃદય શીતલ થયું તેનું, કે સર્વ દુઃખની ધાર તો;	
લોક આનંદ પામિયા, હર્ષનો રહ્યો નહિ પાર તો.	૧૨
જીવનમુક્ત બાઈ પુત્ર તારો, લોક ઈમ વંદન કરે;	
ગજરૂઠ થઈ ચાલિયા, ઉત્તમ ને ધ્રુવ ત્યાં ખરે.	૧૩
મરુતમણિનાં તોરણ બાંધ્યાં, નગરમાં ચોપાસ રે;	
કેળકેશ મ્હંભ મનહર, જોઈ પૂર્ણ થાચે આશ રે.	૧૪
અશોકકેસ તોરણો ને, શોક હારી બાંધિયાં;	
દીપમાળ રૂડી કરી, મુક્તા મનોહર ટાંકિયાં.	૧૫

૪ રેવંત-ચોડો. પણવ-રણુશીંગાં. ૧૪ મરુતમણિ-લાલ રંગનો મણિ.

૧૫ અશોક-આરોપાસવ. મુક્તા - મોતી.

- કુસુમ મુકતે કોઈ વધાવે, આનંદ ઉદ અતિ થયો;
 ગૃહમવેશ ધ્રુવે કયો, દુઃખ દિન નાશી ગયો. ૧૬
- પિતાએ ને આરપિયું, તે ગૃહમાં રહ્યો બાળરે;
 સુખસમ્મત મનોહર અતિ, મૂનો ભણ ગોપાળ રે. ૧૭
- સુવર્ણનાં આસન મનોહર, ઘેમે કહી ભગવાન રે;
 મન હ્રમ્ધ નહિ કમી વાતમાં, એવો ધ્રુવ શુશ્રુવાન રે. ૧૮
- પિતા જોઈ આનંદ પામે, લોકનો આનંદ શુ કહું;
 ધ્રુવની કીર્તિ પસરી જાણે, વાયુ મદ તો હું લહું. ૧૯
- પછી ઉત્તાનપાદ મહારાજ, કરે મન વિચાર રે;
 વૃદ્ધપણું આપ્યું વિચારે, હવે સુખભોગમાં શો સાર રે. ૨૦
- પુત્ર તેડી ધ્રુવપાસે, વધો પછે મહારાજ ત્યહાં;
 આ મન્ત્રુ પોપણુ કરો, રાજ્ય ભોગવો રહી યહાં. ૨૧
- અમો વનમાં સંચરું, તપ કરતા કાળ રે;
 એ બંધુ હળીમળી રહો, એમ વધો મહારાજ રે. ૨૨
- ધ્રુવે ઘણું કષ્ટપાંત કીધું, પણ પિતાએ નવ માનિયું;
 તપ કરવા પોતે મિથ બ્યા, આત્માતણું તત્ત્વ પિછાનિયું. ૨૩
- હવે રાજા ધ્રુવ થયા, મન્ત્ર પાત્રી સુખ ઘણું;
 શ્રેતા વડા સાંભળો, વરણન કરીશ હું તેતણું. ૨૪

ઉત્તરો.

- તેહતાણું વર્ણન કરું, મુલો શ્રેતા વડા જન રે;
 દાસનો દાસ નાકર કહે, મુણી મકુલિન થાય મન રે. ૨૫

૧૬ કુસુમ-કુમ. મુકતે—ગોનીએ ૧૯ ધ્રુવની છં—ધ્રુવની કીર્તિના પ્રસાર આગળ વાયુનો પ્રસાર મદ છે એમ હું જાણું છું. અર્થાત્ વાયુ કરતાં પણ વધારે પસરી.

કડવું ૯ મું.

રાગ ગોડી.

- ધ્રુવજી રાજ્યપદ પામ્યા જાણ્યું, ઉગ્યો અવનિર્મા જ્ઞાનભાણ્યું;
કીર્તિ પ્રસરી ચહ્યું દીશ, સર્વ નૃપ નમાવે શીશ. ૧
- ગુણ ગધર્વ આપ્સરા ગાય, ધ્રુવજી મોટા મહારાય;
શિશુમાર પ્રજાપતિ જેહ, તેની કન્યા પરણ્યા ઉજેહ. ૨
- વાયુતણી પુત્રી ઇલા નામ, તેને પરણ્યા ભડતના ધામ;
મુખ વિલાસમાં દિન જાણ્યું, ધ્રુવજી હરિ જશ ગાય. ૩
- ભ્રમી નામે કન્યા હુતી જેહ, તેણે બે પુત્ર જાણ્યા ઉજેહ;
નામ કલ્પ એકનું જાણ્યું, બીજાતાણ્યું તો વત્સ પ્રમાણ્યું. ૪
- બીજી ઇલા નારી નિરવાણ્યું, તેને બે સતાન પ્રમાણ્યું;
ઉત્કલ એણું પુત્રનું નામ, રત્નરૂપા કન્યા અનુમાન. ૫
- એમ ભડતે માંડ્યું ઘરસૂત્ર, પરણ્યો નહિ સુરચિનો પુત્ર;
ગયો મૃગયા રમવા એક દિન, યક્ષરુ બોલ્યો વાણી ભિન્ન. ૬
- યયું યુદ્ધ તેની સાથ, મૂકી બાણને તોડ્યા હાથ;
યક્ષે એક બાણ મૂક્યું તદા, ઉત્તમનું શીશ કાપ્યું મુદા. ૭
- મારી યક્ષ ગયો સ્વધામ, ઉત્તમ પણ ગયો સ્વધામ;
પુત્રની કાઢવા ગઈ ભાળ, સુરચિની સમી નહિ જાળ. ૮
- કયો અગ્નિ ત્યાં દીપમાન, યદ્યજ્ઞાળા તો બગવાન;
પડી સુરચિ તેમાં જઈ, પુત્રની પૂઠે તે તો વહી. ૯
- સુગ્રી ધ્રુવે વાત વિકાળ. લાગી શોકની અગે જ્વાળ;
જાણ્યું અલકાપુરીના યક્ષે, મારા બંધુને લીધો ભક્ષે. ૧૦

- કરી કોપ ચાલ્યા ધ્રુવરાય, વિજયરથમાં બેસી ત્યાંય;
ગયા અલકાપુરીની પાસ, ઉત્તર દિશમાં પો'ચી આરા. ૧૧
- જેઠ અલકાપુરી પાવન, શંખનાદ દીધો ધરી મન;
સુણી શંખને નારી કાંપી, બાળને હૃદયાશુ ચાંપી. ૧૨
- નાદને નવ વેડ્યો યક્ષે, આવ્યા લઢવા સાથે પક્ષે;
જેઠ યક્ષ અપરમપાર, માર્યા બાણ ઘણાં અવિધાર. ૧૩
- આવી પાગે લાગ્યા શું સર્વ, પણ મૂક્યો નહિ ગર્વ;
ઘણાં બાણ માર્યા ધ્રુવરાય, યક્ષ માર્યાની ગણના ન થાય. ૧૪
- અગણિત યક્ષ મળ્યા એક જગ, ધ્રુવનો રથ ઢાંક્યો જાણી લાગ;
ખડ્ગ માસ ત્રિશૂળ ન ફરશી, સાંગ ભૂશુડી ઘણી વરશી. ૧૫
- બાણની થાય વૃષ્ટિ અપાર, ધ્રુવ ઢાંકાઈ ગયા નિરધાર;
દેવ આકાશે ઊભા જેવ, ભક્તના દુઃખે ઘણા રોય. ૧૬
- મનુવંશનુ ભૂષણ જાણુ, યક્ષ સાગર બૂડે અજાણુ;
યક્ષ કરવા લાગ્યા સિંહસાદ, એવે ધ્રુવજી કીધો નાદ. ૧૭
- બાણની જાળ કાપી નાખી, કાંઈ શેષ ભક્તે ન રાખી;
માર્યાં બાણ ઘણાં યક્ષને ત્યાં, તેહ પેડાં સ્થાન મળ્યું જ્યાં. ૧૮
- પડે માથાં મુગટ સમેત, સાથજના તેવો વેત;
હાથ અલકારથી શોભે, ધ્રુવના બાણે ઘણા ક્ષોભે. ૧૯
- એમ આભરણ પડિયાં અપાર, કરતા યક્ષ ઘણા પોકાર;
જેઠ સિંહ નાસે જેમ હાથી, તેમ નાઠા યક્ષ ને યક્ષના સાથી. ૨૦
- નવ રણમાં દીકું કોઈ, પુરી જોવાની ધારી સોઈ;
પણ મન વશ કીધું ભક્તે, તેનું મન નહિ અનુરક્તે. ૨૧

- એવામાં ઉડતોઆવ્યો પવન, વળી ચઢી આવ્યો ઘણો ધન;
ચમકે વીજળી થાય કડાકા, થાય મોટા મોટા ભડાકા. ૨૨
- મળમૂત્રની થાયે વૃદ્ધિ, જાણે પીડાય સારી સૃષ્ટિ;
આકાશમાં ગિરિ જણાયો, જાણે સર્વ સૃષ્ટિનો લોક તણાયો. ૨૩
- ઘણા સર્પ પડે ભૂમિ માંહી, ઘણા સિંહ દરે ત્યાંહી;
આવ્યો સમુદ્ર ચઢી પાસ, એવી માયા કરી ઉજાસ. ૨૪
- પાણુ ધ્રુવનું મન નવ કંપ્યું, યક્ષનું મંડળ ત્યાં નવ જંપ્યું;
કરી મુનિએ સ્તુતિ અપાર, ધન્ય ધન્ય ભક્ત દઢ વિચાર. ૨૫
- જેઠ માયા અપાર આસુરી, ધ્રુવે વિદ્યા ન રાખી અધુરી;
કર્તું આચમન ધ્રુવરાય, નારાયણાસ્ત્ર મૂક્યું ત્યાંય. ૨૬
- જ્ઞાનથી જાય માયા અજ્ઞાન, ભાનુથી જાય તિમિર જાણ;
તેમ અસ્રે કર્યો માયા નારા, પડ્યો યક્ષને ઘણો ત્રાસ. ૨૭
- અનેક અસ્ત્ર થયાં ઉત્પન્ન, તેણે વીંધ્યું અરિનું તન;
પડ્યા તૂટી યક્ષ અપાર, યુદ્ધ કરવાને અવિધાર. ૨૮
- ધ્રુવે જાણુ ગ્રહી કર માંય, કાખ્યાં અંગ વિચારી ત્યાંય;
પામ્યા પરમધામ તેહ, ભક્તને હાથે મુઆ જેહ. ૨૯
- અપરાધ વિના માર્યા યક્ષ, (તેથી) સ્વાયંભુવમનુ આવ્યા ત્યાં દક્ષ;
બોલ્યા પૌત્રશુ ધરી મેમ, હવે વારો જોધનો નેમ. ૩૦
- નિરપરાધી ન મારો યક્ષ, કુળને ચોગ્ય નથી એ પક્ષ;
બ્રાતના વધથી ધઈતમ, માર્યા યક્ષ સહસ્રસપ્ત. ૩૧
- ભક્તજનનું ન આણું કાળ, એમ બોલ્યા મનુ મહારાજ;
સર્વ જીવ ગણી સમાન, પામ્યા વિદ્યારૂપદ નિરવાણ. ૩૨
- જાણી જેઠ કર્યું શે આ કાળ, મહત્ત્વ પાપ કર્યું મહારાજ;
લઘુ માણી પર દયા કીજે, સમાનને ગિત્ર સુખ દીજે. ૩૩

- સમાન ગુણે થાય પ્રભુ પ્રસન્ન, રીઝે હરિજનનુ તો મન;
વારાહરતી જનમે મરે, માયાથી ઘણા જન ભમે. ૩૪
- નિર્ગુણ પરમાત્માનો વાસ, જોઈ રીઝે હરિના દાસ,
હરિનુ રૂપ કહું સુણ ભાઈ, કર્તા છતા અકર્તા જણાઈ ૩૫
- શક્તિવાળા છતા અશક્ત, જગતવાળા છતા અજગત;
મેમવાળા છતા અમેમ, નેમવાળા છતા અનેમ. ૩૬
- શુદ્ધ છતા અશુદ્ધ લે'વાય, એ તો માયાનું બાજ કૈ'વાય,
ભંતજન હરિગુણ ગાય, અવળ જાણે કૂડમતિ રાય. ૩૭
- અકર્તાને કર્તા કૈ'ય, નહિ નાશકર્તાને નાશવત લે'ય;
માયા શક્તિ ન જાણે કોઈ, કાળની ગતિમા રે'તા રોઈ. ૩૮
- અત સર્વનો જાણ હે બાળ, ક્રોધ મૂકો તમે વિકાળ;
એકથી બીજું ને બીજાથી ત્રીજું, એમ હરિમાયામા જડત ભીજ્યુ. ૩૯
- વાયુ ઊડે ને ઊડે રજ, તેમ કરતા સહુ કૂકું કજ,
વધ ઘટ કાળની જાય, તોય મિથ્યા સુખ ન ખોય ૪૦
- દૃષ્ટિરે મનમા શુ વિચાર્યું, જણાય નહિ માફ કે સારું,
એમ માયા અકળિત જાણુ, યક્ષોને મરનાર શે માણુ. ૪૧
- મારનાર તો છે એક દૈવ, ધર્ય મનમા એહ સદૈવ,
સૃજે પાળે મારે દૈવ, અહંકાર વસે સદૈવ. ૪૨
- તોય જાણે નહિ મૂર્ખ, લોભાયા માયામાં પુર્ખ,
મૂકો યુદ્ધનો તમે ટેક, ગ્રહો અમારો વિવેક. ૪૩

૪૦ કજ-કાજ. ૪૧ યક્ષોને ઇન્-તારા ભાઈને મારનાર યક્ષો છે એમ
તુ શુ કરવા માને છે? અથવા, તુ મારનાર યક્ષોને યક્ષો છે, એમ શુ કરવા
માને છે?

- સર્વ બંધન ઇશ્વરકેરા, મારે હર પ્રજ્ઞાદિઃ રેરા;
તમે જાણો લધુવયથી, તમે છૂટયા માયાભયથી. ૪૪
- અપરમાતાને વેણે જાણ્યું, પરમપદ મનમાં આણ્યું;
પામ્યા ત્રિલોકીપરનું સ્થાન, એવું જ્ઞાન ધરો બળવાન. ૪૫
- જગત મિથ્યાને કાઢો ખોળી, મારું તારું નાખો ઢોળી;
કરો શાસ્ત્ર શ્રવણ સુખદાઈ, પાશ માયાકેરો તબાઈ. ૪૬
- કેધને નવ થવું વશ, ઈંદ્રિ છૂટી રાખવી દશ;
કર્યો મહાદેવનો અપરાધ, યક્ષ માર્યા કુખેરના સાધ. ૪૭
- કરો સ્તુતિ કુખેરની આજ, જોધી વંશવૃદ્ધિ થાય મહારાજ;
એમ પુત્રને કરી બોધ, રામાવ્યો ધ્રુવનો કોધ. ૪૮
- ગયા સ્વધામે મુનિ સાથ, ઝાલો મહામુનિનો હાથ;
દાસ નાકર તો ગુણ ગાય, ધ્રુવજીને હરિની સાથ. ૪૯

કંઠવું ૧૦ મું.

રાગ સોરઠ.

- કેધ ઉતરી ગયો જાણી, આવ્યાછે કુખેર ભંડારી;
યક્ષ મારીને શાંત થયા છે, સ્તુતિ કરતા સભારી. ૧
- ચારણ યક્ષ ને ગંધર્વ સાથે, કરે ગાન તાંન કલોલ;
ધ્રુવજી હસ્ત જોડીને ઊભા, મુખ ખોલે દીન ખોલ. ૨
- કુખેરજી કહે ક્ષત્રીનંદન, મનમાં હતું ને વેર;
પિતામહની આજ્ઞા માની, જીવ શિવની જાણી પેર. ૩
- તમે ઉપર અમે પ્રસન્ન થયા છું, સુણો જ્ઞાનની ગોળ;
એમ કહીને કુખેર ખોલ્યા, નીચા જીવ્યા યાય અધરોણ. ૪

ઉત્તમ બાંધુ જે તમારો, તેનો યક્ષે નથી કર્યો ધાત;	
કાળ ખાયછે સર્પને, પ્રસિદ્ધ છે એ વાત.	૫
સ્વપ્ના માંહે રાજા થાવું, અને યદ્યન્તવું ફીક;	.
એમ મેં કર્યું સહુ માને છે, જગતના સહુ લોક.	૬
હું અને તું એ મુખ ભણેછે, ધરી ઘણા અનુરાગ;	
પ્રુદ્ધિ તેવી થાયછે જાણો, અજ્ઞાનનો જેહ જતગ.	૭
મુખ દુઃખથી એ સહુ જાણાએ, બાંધનથી પ્રુદ્ધિ ખલિષ્ટ;	.
સર્પમાં ઇશ્વર જાણો જઈને, સર્પ વસ્તુ જાણો વરિષ્ટ.	૮
ભવબાંધનનું મૂળ કપાએ, ભાવના ધારો એવી;	
નવધા સેવી નવ સેવીજો, ઇચ્છા નવ જો એવી.	૯
સગુણમાં માયાએ વળુધ્યો, નિર્ગુણમાં માયા રહિત;	
એવા પ્રભુની ભક્તિ કરજો, ધ્રુવજી તમે જ્ઞાન સહિત.	૧૦
ઇચ્છાવર વળી માગો હું પાસે, હે ઉત્તાનપાદના તન;	
પ્રભુના ચરણપંકજ જાણ્યા, તમે મોટા હરિજન.	૧૧
વર માગવાનું કુખેરજી જોડ્યા, ત્યારે ધ્રુવે માગ્યું એક;	
મતિ અનુસારે શું ત્યાંહિ માગ્યું, જુઓ તેના વિવેક.	૧૨
જો પ્રસન્ન થયા પરમેશ્વર, તો આપો એક માગ્યું;	
હરિસ્મરણ વીસરું ન કદાપિ, સંત સગત નવ ત્યાગું.	૧૩

૮ વરિષ્ટ—ઉત્તમ. ૯ ભવબાંધન—સંસારરૂપી બાંધન. નવધા ઈ—જો ઉપર કહી તેવી સર્વમાં ઇશ્વર જાણવા રૂપ ઇચ્છા ન હોય તો નવધા (નવ પ્રકારની ભક્તિ) સેવી તે ન સેવ્યા જરાગર છે.

૧૦ સગુણમાં ઈ—ઇશ્વર સગુણમાં માયા સહિત વળુધ્યો અર્થાત્ રહેલો છે અને નિર્ગુણમાં માયા રહિત છે મતલબ કે માયા સહિત ઇશ્વરનું રૂપ તે સગુણ, અને માયા રહિત ઇશ્વરનું રૂપ તે નિર્ગુણ છે.

૧૧ ઇચ્છાવર—ઇચ્છામાં આવે તેવું વરદાન.

- સસારસાગર તરે એથી, મનમાં ઈચ્છા એતી;
 વરદાન આપી ભંડારી વળિયા, ધ્રુવને પાકી જ્ઞાનુની ખેતી. ૧૪
- પછે ધ્રુવજી રથમાં બિરાજી, નગર પાસે આવ્યા;
 પુરજને તો શોભા કરીને, ધ્રુવજીને વધાવ્યા ૧૫
- યક્ષતણા પરાજય કીધો, મહાબળિયો રાજન,
 ખીજા શત્રુ વશ થયા છે, શુ કરીએ તેનું વિખાણું. ૧૬
- નગરમાં આવીને કરિયું, વશ ઘણું મન રાય,
 પિતામહનું વચન સભારી, સહુની સમાન ગણતા કાય ૧૭
- અપરાધીને દડ ન દેતા, કૂકું ન કે'તા કાઈ,
 સર્વ સમાન ગણી લેખવતા, ભિન્નભાવ નહિ મન માહિ. ૧૮
- જગત મિથ્યા જાતે જાણતા, સુખ ભોગ તેવે રૂપ,
 ઈશ્વરકૃપાથી વિદ્ય ન થાતું, ધ્રુવજી જ્ઞાનના રૂપ. ૧૯
- હરિ રીઝાવા કારણે પછી, યજ્ઞનો આર ભ કરતા;
 ભૂદેવ ત્યા ઘણા તેડાવી, મનોરથ તેમના ભરતા ૨૦
- રે'વાકાજે મદિર આપી, પૂજે સહુ ભૂદેવ,
 હરિભક્તની સેવા કરતા, ટાળી મનથી અહમેવ ૨૧
- યજ્ઞ કરીને હરિરૂપ પૂજ્યા, જે યજ્ઞ દાતાર,
 પદોર્ધ્વેમા પરમેશ્વર પોતે, છે ક્રિયામાં કિર્તાર. ૨૨
- દેવતામાં દાતાર પોતે, કૃણમાં કૃણ આપનાર;
 સર્વમાં મારો વિઠલ બિરાજે, વળી ન્યારો અવિધાર. ૨૩
- એવી દષ્ટિ કરી ધ્રુવજી, ત્યારે થયું સહુ તદાકાર,
 સર્વમાં હું ને હું મા સર્વે, એમ વૃત્તિ થઈ એકતાર. ૨૪
- અમવાન સર્વમાં જાણાવામડ્યા, આણું ઠાવો નથી કામ,

તોય હરિજન વિસરે નહિ, ભજવા સુંદરશ્યામ.	૨૫
શીળ સંતોષને ઘણો ધારે, કરે આજ્ઞાણી સેવ;	
ગાય દીનજનને બહુ પાળે, હરિભક્તની એવી દેવ.	૨૬
પુરાણાદિકમાં ધર્મ કહ્યા જે, તેની કરે રક્ષાય;	
વેદઘોષને નિશાદિન સુણતા, હરિ અજગા નહિ અદક્ષાય.	૨૭
એવું પાણુ પાળે ધ્રુવરાજ, જોઈ પ્રજા થાય પ્રસન્ન;	
પિતાવત્ પુરપતિને માને, જોઈ પ્રકુલિત થાય તન મન.	૨૮
એ વિધે ભોગ વિધ વિધ ભોગવ્યા, પાળી પ્રુણતા નેમ;	
પાપકેરો ક્ષય કીધો છે, પુણ્યે થયુ સહુ ક્ષેમ.	૨૯
છત્રીસસહસ્ર વર્ષ સુધી, ધ્રુવજીએ કીધુ રાજ;	
પૃથ્વીતણા ચક્રવાર્તિ હુઆ, ધ્રુવ થયા મહારાજ.	૩૦
જીતે દ્વિય સર્વમાં કહેવાયા, ધર્મ અર્થ ને જાણે કામ;	
મન લેપાય નહિ કશાથી, ભજે એકે મને સુંદરશ્યામ.	૩૧
પોતાના ત્યા પુત્રને તેડી, આખ્યુ છે રાજ્યાસન,	
પ્રજાને તુ રૂડીપેર પાળજે, થાશે હરિ પ્રસન્ન.	૩૨
જ જાળ ટાળી હરિ સભારી, મૂક્યો સ્વપ્નાવત્ સંસાર,	
અચાનક નગર જેવું દર્શો, એવો જૂઠો સરવે સાર.	૩૩
દહમાં જગત માયાએ કીધુ, એમ કંઈ નિરધાર;	
ઘડી એકમાં તેને તજ્યુ, ભક્તના શુદ્ધ વિચાર.	૩૪
રાજ્ય છોડ્યુ શરીરને ઓડ્યું, જાણે જૂડી સ્ત્રીજન;	

૨૫ અણુ—લગાર નેટલો. ૨૭ વેદઘોષ—વેદના પાઠનો અવાજ અદક્ષાય—અદક્ષણ—અધિક્ષણ.

૩૩ અચાનક નગર—ઓચિત્ત ઉત્પન્ન થયેલું નગર—ગધર્વ નગર.

સંતતિ પાણ મિથ્યા માની, એક ખર્ચ હરિભજન.	૩૫
ખાવાનું હોય ત્યારે મળતાં, એવાં સંબંધી જાણ્યાં સર્વ;	
તેહતણાં તો ત્યાગજ કીધો, તન મનનો તજિયો ગર્વ.	૩૬
મહાશ્રમે જે સેન સંઘર્ષુ, અરિનો કરવા નાશ;	
તે સર્વેન વીસારી મૂઝ્યું, ધ્રુવજ હરિના દાસ.	૩૭
છત્રીશસહસ્ર પર્વેતે મેળવ્યું, મહાશ્રમથી ધન જેહ;	
જેત જતામાં તે સહુ ત્યાગ્યું, થઇ ધ્રુવજ નિઃસંદેહ.	૩૮
અંતઃપુર મનોહર કા'વે, જે ઇંદ્રનું ભવન લજવે;	
વૈરાગ્યસીલ વૃત્તિ થતાં, તે ધ્રુવને મન ન ભાવે.	૩૯
શય્યા વિધ વિધ પ્રકારની, તજતાં નવ લાગી પાર;	
ક્રીડા સ્થાનક તજ દીધાં છે, જેના પામિયે નહિ પાર.	૪૦
સમુદ્ર ફરતો જ્યાં સુધી, પૃથ્વીની જ્યાં મર્યાદ;	
મિથ્યા જાણી સર્વને, છોડી દીધું કરી હરિનાદ.	૪૧
બદરીકાશ્રમ મન જાવા કીધું, કરે સગાં વિલાપ;	
મિથ્યા છે એમ તેમને બતાવ્યું, કાપ્યા તનના તાપ.	૪૨
પછી પોતે ત્યાંહી પધાર્યા, ગંધમાદન ઉપર જ્યાંય;	
બદરીકાશ્રમ જઈને ઠરિયા, મન માન્યું તે માંય.	૪૩
પેહેલે દિવસે જઈ રહ્યા, કર્યું પવિત્ર જળમાં સ્નાન;	
ઈંદ્રિયો સહુ શુદ્ધ કરી છે, મળવા શ્રીભગવાન.	૪૪
આસનવાળી ધ્રુવજ બેઠા, કર્યો પ્રાણાયામ જ્યાંય;	
વૃત્તિ જાતી સહુમાંથી વાળી, પિપચે જાતી વૃત્તિ જ્યાંય.	૪૫
એકાગ્ર મન કર્યું હરિદાસે, ધરિયુ પછે ધ્યાન;	

૩૫ ખોડયું—નખોડયું—નિર્દિત જાણ્યું. ૪૦ ક્રીડાસ્થાનક—રમતગ-
મતનાં સ્થળ ૪૧ હરિનાદ—સિંદનાદ. અર્થાત્ દૃઢતા અને ધૈર્યથી છોડી
દીધું. અથવા હરિમાં નાદ—હંદ લગાડીને.

મન માંહે તો નિશ્ચય કીધો, કેવા ધારું હું ભગવાન. ૪૬

એકે રૂપે મન નવ કરતું, કરતા વિચાર નિશ્ચિન;

હરિનું રૂપ નજરમાં ન આવે, સહુ જણાય ભિન્ન ભિન્ન. ૪૭

વિરાટરૂપ નીશે કરિયું, તેનું ધાર્યું ધ્યાન;

બેદાબેદની દૃષ્ટિ ભૂધ્યા, લહ્યા શ્રીભગવાન. ૪૮

સમાધિ સાધીને ખેડા, પછે તજ્યું વિરાટનું ભાન;

નિરંતર એક પ્રભુમાં વૃત્તિ, બીજું નહિ કંઈ અનુમાન. ૪૯

અજ્ઞા જાપ ચાલે નવ ચૂકે, ચાલ્યો ભક્તિતણો પ્રવાહ;

ધ્રુવજ્યે મહાપદને જાણ્યું, જાણ્યો છે ખરો રાહ. ૫૦

એવે આનંદનાં અશ્રુ આવ્યાં, તેને વારતા ધ્રુવરાય;

ગાભરા મનમાં થઈ જતા, આ તે શું કહેવાય. ૫૧

હૃદયાકાશમાં ગળવા લાગ્યું, રૂપ મહાજ્વળજ;

રોમાંચ અંગનાં સર્વ થાય છે, પામે કોણ તેના પાર. ૫૨

પછે વળી તપ ચલાવ્યું, થયા દેહાભિમાનથકી અલગ;

મુક્તપણાને પામ્યા પોતે, જાણી છે જ્ઞાનની રગ. ૫૩

તદ્રૂપે થઈ ગયા ધ્રુવજ્ય, ભૂધ્યા હું કોણ તેનું અભિમાન;

શુદ્ધિ સર્વે ટળી ગઈ, ભૂધ્યા માનાપમાન. ૫૪

એવું રૂપ થયું જે વેળા, જાણી પરમેશ્વરે વાત;

ધ્રુવનું તપ સંપૂર્ણ થયું છે, મહાકેટ વેઠ્યું ઇણે જાત. ૫૫

એવે કોટિક ચંદ્ર પ્રકાશ જેવું, દશે દિશા કરતું ભાસ્યમાન;

એવું વિમાન એક દીકું છે, જોઈ જાયે સહુ અભિમાન. ૫૬

૪૮ નીશે-નિશ્ચય. ૫૨ ગળવા લાગ્યું—આવવા લાગ્યું. મહા—જ્વળજ—મોહું જાજ્વલ્યમાન—અતિ પ્રકાશમય. રોમાંચ થાય છે—રવાં ખડા થાય છે.

૫૩ દેહાભિમાન—દેહ એજ હું છું એવો અભિમાન. ૫૬ ભાસ્યમાન—પ્રકાશિત.

- આકાશમાંથી ઉતરે તે તો, જીવે ધ્રુવજરાય;
હરિકેરા તો જશ મનોહર, ગાજી ગાજીને ગાય. ૫૭
- એવે વિમાનમાં ઊભા દીઠા, જેને ચાર છે ભુજાય;
કાળી પંક્તિઓ સારી બિરાજે, છે અતિ તરૂણ જેની કાય. ૫૮
- રક્ત કમળ શું તડાગે ઉગ્યું, એવાં નેત્ર રસાળ;
ગદા કર માંહે ધરી, તેના ટેકાનો રૂડો તાળ. ૫૯
- સુશોભિત ઘણાં વસ્ત્ર વિરાજે, કિરીટ મસ્તક પર રાજે;
હાર સોઘએ મુક્તાકેરા, ધીમે સ્વરે જે વાજે. ૬૦
- બન્ને હાથે પે'ર્યા છે, બાજુબંધ રસાળ;
જેની શોભા અવનવી, સ્કંધ અતિ વિશાળ. ૬૧
- બંને કાને કુંડળ પે'ર્યા, જડયાં માંહિ નવલાં રત્ન;
અનેક આભરણ અંગે પે'ર્યા, કરે આશુ'ં તેનું જતન. ૬૨
- એવા પાર્ષદ હરિતાણા, દીઠા ધ્રુવ મહારાજ;
કિંકર જે શ્રીહરિતાણા, આવ્યા કરવા કાજ. ૬૩
- હરિરૂપ હરિ કિંકર જોઈ, અર્ધપાદ ધ્રુવ જોજે;
પાસે તેહ મજે નહિ, ત્યારે ત્યાંહિ નૃપ શું જોલે. ૬૪
- દય કર જોડી મસ્તક નામી, જોડ્યા ધ્રુવજી આમ;
તમ દીઠે અમો આજ દીઠા, હરિ સુંદરશ્યામ. ૬૫
- તમો પ્રિય ભગવાનના, મહામનોહર રૂપ;
શોભા વરણી શોષે ન જાયે, છો ઉપમાએ અનુપ. ૬૬
- સુનંદ ને નંદ નામ તમારાં, ભગવદ્માં જેનું મન;

હરિચરણકમળ ચિત્ત ધરો છો, તમે સદા પાવન.	૬૭
એમ વિનંતિ કરી ધ્રુવ ઊભા, જોડ્યા બન્ને પાણી;	
મસ્તક તો નમેલું અતિશે, જોઈ રીઝ્યા સુખાણ.	૬૮
અહો ભક્તરાજ ! સુણો કહું તે, થઈ તમે સાવધાન;	
દાસ નાકર શું વરણવે, પાર્ષદ વાણી પ્રમાણ.	૬૯

કડવું ૧૧ મું.

રાગ ગોડીની ચોપાઈ.

શુકદેવ કહે સુણ રાય, પરીક્ષિત તું પવિત્ર કાય;	
ધ્રુવ અને હરિના દાસ, શું કરતા તેહ પ્રકાશ.	૧
મન દહ કરીને સુણ્ય, થાય અતિ ઘણું તો પ્રુણ્ય;	
બોલ્યા સુનંદ ને નંદ સાર, રાય પામિયો તારો ન પાર.	૨
ભદ્ર થાવ ભૂપાળ તમારું, સુણો વચન એક અમારું;	
કરો વૃત્તિ એકતાર, કહું શુભ જોઈ વિચાર.	૩
તમે લઘુવયમાં કર્યું જોઈ, તેહ વર્ણવી કહું ઉજોઈ;	
પંચ વર્ષની વય તમારી, વશ કીધા દેવ મુરારિ.	૪
અપરમાતનું વેણ વળગ્યું, કર્યું સુખ સહુ તમે અળગ્યું;	
રોવ્યું જઈને મધુવન સાર, નારદઋષિથી પામી પાર.	૫
એવું તપ કોઈએ નવ કીધું, એવું સુખ કોઈએ નવ લીધું;	
પંચ વર્ષની વય જાણ, નવ સમને કશું નિરવાણ.	૬
તમે શ્રીહરિ જાણ્યા તે વાર, પામ્યા મધુવનમાં પાર;	
જમુનામાં કર્યું જઈ રત્નાન, રીઝવિયા શ્રીભગવાન.	૭
ચોગ સાધનનું કર્યું કામ, રીઝવિયા સુંદરશ્યામ;	
પદ્મ મારામાં મળિયા હરિ, કૃપા તમ ઉપર ઘણી કરી.	૮

- આખ્યાં વિધ વિધનાં વરદાન, પામ્યા ભક્ત તમે ઝહુ માન;
તોય મન તૃપ્ત નવ તમારું, વિચાર્યું મુક્તિને જો વીસારું. ૯
- સુખ સંપત્તિ મળે જદા, હરિ વીસરાય છે ભાઈ તદા;
તેહ તમે મૂક્યો નીમ, મોટા ભક્તરાજની તમે સીમ. ૧૦
- ગયા ઘેર તમે જ્યારે, પિતાએ સોંપ્યું રાજ્ય ત્યારે;
વિવેકથી કર્યું રાજ, કર્યું મારું તારું સહુ તાજ. ૧૧
- ઉત્તમમરણુ સુણ્યું તમે કાન, જઈયક્ષનો કાઢ્યો ધાણુ;
સ્વાયંભુવમનુએ આવી, તમારી દોધવૃત્તિ તજવી. ૧૨
- થયાં કુખેરનાં દરશન, થયા તમ પર તે પરસન;
આપી મુક્તિપુરી વરદાને, યસ કયા સુણ્યું અમે કાને. ૧૩
- જાણ્યું મિથ્યા સરવે જડત, નવ થયા કરા માંહી આસડત;
તેથી રીઝ્યા સુંદરશ્યામ, વળી તપ કરતા મૂકી ગામ. ૧૪
- તપ કરતાં તાળી લાગી, વૃત્તિ વિષયમાંથી લાગી;
તે જોઈને રીઝ્યા રામ, અમને મોકલિયા આમ. ૧૫
- શ્રીકૃષ્ણના સેવક અમે, તમે મનમાં જાણો રૂડો સમે;
પરમધામ શ્રીરાજકેરું, જે શ્રીદામોદરનું દેરું. ૧૬
- જ્યાં કોઈથી નવ જવાય, જ્યાં તમ જેવા ભક્તો જાય;
વિષ્ણુપદ કહે એને કોઈ, પરમધામની મોટી શોઈ. ૧૭
- ત્યાં ચાલો તમે ભક્તરાજ, અમારી સાથે તો આજ;
વસિષ્ઠ વામદેવ મોટા મુનિ, કરતા વેદ શાસ્ત્રની ધૂનિ. ૧૮
- સસ ઋષિની મોટી છાપ, તેનાથી તમારું મોટું માપ;
તે તો તમારી નીચે વસે, જોઈ તમને મન ઉલ્હસો. ૧૯

- અંદ્રમાને શીતલ જાણો, તે તો તમારે પ્રણયે લગજાણો;
સ્વર્થ પ્રકાશ કરે સારો, તમથી હેડળ તેના વારો. ૨૦
- બીજા ગ્રહગણનો નહિ પાર, સહુથી સારો તમારો ભાર;
મોટાં નક્ષત્ર જાણો રાય, તે સહુ તમારી વાંચે સાંચ. ૨૧
- તારા અપાર થાયે ઝાંખા, તમારા તેજથી થાયે વાંકા;
ફરે પરમધામની પૂઠે, લય ધણો રખે વિધણુ રૂઠે. ૨૨
- તેવા પરમધામમાં ચાલો, અમારી સાથે મનમાં મા'લો;
સર્વ જગત તમે જે પદને, જ્યાં જઈ ન શકાયે મદને. ૨૩
- લોભ મોહ ન આવે કોઈ, એવી પરમધામની સોઈ;
ત્યાં ચાલો અમારી સાથે, બેસો વિમાનમાં ઝાલી હાથે. ૨૪
- તમારા પિતા ઉત્તાનપાદ, નવ જાણે એ પદનો સ્વાદ;
તમારા પિતામહ પ્રખ્યાત, નવ જાણે એ પદની વાત. ૨૫
- સ્વાયંભુવ મનુષી જાણુ, થાય તમારાં ઘણાં વિખ્યાણુ;
હે દીર્ઘાયુષી બેસો આવી, તમારી વૃત્તિ હરિને ભાવી. ૨૬
- એમ કહીને વિમાન સજ કીધું, જાણે ભક્તનું કારજ સીધું;
શુકદેવ કહે સુણો રાય, (પરીક્ષિત) કહું ભક્તતણો મહિમાય. ૨૭
- સુણી પાર્થદેશે વાણી, પ્રિય લાગી ઘણું વિખ્યાણી;
સ્નાન કરીને સજ થયા, પોશાક પે'રવાને નૃપ ગયા. ૨૮
- બુકુટ મન્તકે ઉપર રાજે, ઉર્ધ્વપ્રણુ ઘણું વિરાજે;
હાથાં તિલકની રૂડી સોઈ, રીઝે પાર્થદ જોઈ જોઈ. ૨૯
- કાને કુંડળ પે'ર્યાં, સારાં, પાર્થદ કે' મન રીઝ્યાં અમારાં;
પે'રી તુલસીની માળા કઠે, જેની વાત નહિ જરા વહે. ૩૦

- બાજુબધ ને મુદ્રિકા પે'રી, પટકો નાખ્યો રંગે ઘેરી;
 પે'ર્યો વાગો મનહર જાણુ, તેના શાં શાં કરૂં વિખાણુ. ૩૧
- પીતાંબર મનોહર રાજે, જોઈ કંદર્પ સરખા લાજે;
 પછી ગયા આશ્રમ માય, જોયા મુનિ બેઠા જ્યાય. ૩૨
- નમ્યા સર્વને ધ્રુવ ભૂપ, બની શોભા જેની અનુપ;
 જોઈ ઋષિ રીઝ્યા મનમા, પાર પામ્યા રાજ આ વનમા. ૩૩
- આપણુ પામુ ન હરિના ચરણુ, વિજ્યુ પદ પામ્યો અશરણુશરણુ;
 સર્વે દીધો મળી આશિર્વાદ, કર્યો સ્વસ્તિવાચનનો નાદ. ૩૪
- તેમનુ મન રીઝાવી રાય, વિમાનમા બેસવા જાય;
 શુદ્ધ સુવર્ણુ જેવુ થયુ રૂપ, ચ પકવરણો થયોછે ભૂપ. ૩૫
- જોઈ પુણ્યશાળી વિમાન, પ્રદક્ષિણા કરતો રાજન;
 કરી પૂજા વિવિધ પેર, માધવના વિમાનની જોઈએ મે'ર. ૩૬
- કર્યા પાર્ષદને પરણામ, સભાર્યા ધ્રુવે સુદરશ્યામ;
 માહી બેસવા જેવે જાય, મૃત્યુ આવીને ઊભો ત્યાય. ૩૭
- કરે વિનતિ તેહ અપાર, મને વિસરો કપમ આ વાર;
 જન્મ મૃત્યુ જોડે લાગ્યા, આજ સુધી ન કોઈએ ત્યાગ્યા ૩૮
- તમે વિપરીત કરો નરેશ, મૃત્યુ મૂકે ન મોટો શોષ,
 શું કરૂં મારૂં નવ ચાલે, હરિના પાર્ષદ કટાક્ષે ભાજે. ૩૯
- પણુ તમને જલુ'ં નવ ઘટે, મારૂં ઋણ હૃદયે નવ ખટે;
 એમ નાખી માયાની જાળ, તેમા અજયો નહિ ભૂપાળ ૪૦
- વારૂ વારૂ કહી રીઝાવ્યો, મૃત્યુને હર્ષ માહે ભીજાવ્યો;
 પછે બોલાવ્યો પાસે, તુ તો ભરાયો કૂડી આસે. ૪૧

- તારું મસ્તક દાખવ મુને, હવ અરપુ હુ તો તુને,
મૃત્યુ વ'વાયો નિરવાણુ, મસ્તક દખાડયુ ત્યાં જાણુ. ૪૨
- મૂડ્યો તેની ઉપર પાગ, બેઠો વિમાને ધરી અનુરાગ,
વિધણુભક્તનો મહિમા અથાગ, મૃત્યુ લાગે આવી પાગ. ૪૩
- જેહુ બીજા જનને ખાય, તેહ કરે હરિભક્તની સા'ય;
એવો હરિતણો પ્રતાપ, મૃત્યુ કરે બીજો વિલાપ. ૪૪
- મૃત્યુ છતાય ક્યારે જાણુ, હરિપદપકજના કરે વિખાણુ;
નાકરદાસ શુ ગુણુ ગાય, મહાવૈષ્ણવ મોટો રાય. ૪૫

કંડુ ૧૨ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

- વિમાનમાં બેઠા ધ્રુવ રાય છ, દેવ કુંદલિ ઘણાં વાય છ;
વાયે મૃદંગ ને વીણાછ, આન દે સ્વર કાઢે ઝીણા છ. ૧
- થાય પાણુવના પાવન શબ્દ છ, હરિજનનાં થાયે મન લબ્ધ છ;
હક નફરી સરથાઈ વાજે છ, હરિજન વિમાન માહી બિરાજે છ. ૨
- ગધર્વ મળિયા સર્વે ટોળે છ, મધુર ગાયનના સ્વર ઢોળે છ;
નાચે અખસરા વિવિધ પેર છ, મોહનછએ કીધી મે'ર છ. ૩
- રભા તિવોત્તમા જેવી છ, કરે ચાકરી વૈષ્ણવની એવી છ;
મળ્યા તેત્રીશ કોટિ દેવ છ, કરે વૈષ્ણવ જનની સેવ છ. ૪
- પુષ્પવૃષ્ટિ બેઠા વરસાવે છ, વૈષ્ણવ જનને મન હરયાવે છ;
પડે કુસુમ ધનધી ઘણેરા છ, બેશી દેવે જે જે વેચી છ. ૫
- ચઢ્યા સ્વર્ગલોકમાં ધ્રુવરાય છ, એવે સ્મરણ એક ત્યા થાય છ;
મારી માતા દીનને મૂકી છ, જે સુનીતિ પ્રેમ ન ચૂકી છ. ૬
- એ તો અન્યાય મોટો કીધો છ, એકલાએ મે લા'વો લીધો છ;

- અરે હરિ હવે શું થાશે જી, દુઃખ મારૂં કેઈ પેર જાશે જી. ૭
- જાણી પાર્ષદે મનની વાત જી, હરિકૃપા કરી વિખ્યાત જી,
ધ્રુવને અગુલિએ દેખાડી જી, (જીઓ) વિમાનમા બેસી જાયે માડી જી. ૮
- સુનીતિ નામે એ માતા તમારો જી, ઉદ્ધરી તમારે પુણ્યે ભારી જી;
આનંદ પામ્યા ધ્રુવ મન માય જી, મારા પે'લી માતા જાય જી. ૯
- જોઈ ધ્રુવને આવતા દેવ જી, કામે કામે કરતા સેવજી,
વિધ વિધ પુણ્યે વધાવે જી, મોટા મોટા દેવ જે કા'વે જી. ૧૦
- વિમાનમાં ચઢતા જોતા ધ્રુવ જી, જે તન મનના અધ્રુવ જી;
પે'લા ગ્રહને દીકા સારા જી, ભર્યા મનમા સુખના ભારા જી. ૧૧
- ત્રૈલોક્યને મૂક્યું તેમ જી, સપ્ત ઋષિઓને મૂક્યા એમ જી,
તે ઉપર વિઘ્નનું મા'ધામ જી, ત્યાં ધ્રુવજી ગયા ભજી રામ જી. ૧૨

દેશી ફેર.

- રામ ભજી ધ્રુવજી ગયા, તે પદ્મ કહું વિખાણું;
જેની કાંતિની રક્ષા કરે, ચાર લોક જાણુ સુજાણુ. ૧૩
- નિર્દયપણુ દર્શે નહિ, નિર્દય નહિ કોઈ લોક;
શોક સનૂજો ના મજો, સહુ જનને મન અશોક. ૧૪
- એ પદ પામે વિરલા, દયાવાળા જેના મન;
કે વિઘ્નબક્ત એ પામશે, વિઘ્નચરણમા મૂક્યું મન. ૧૫
- ધ્રુવજીએ સર્વે કર્યું, રીઝાવ્યા સુંદરશ્યામ,
માટે પરમપદને પામિયા, ધ્રુવજી સિદ્ધ કરી સહુ કામ. ૧૬
- જે જન શાત સદા રહે, સમદષ્ટિ સાધે જોગ;
શુદ્ધ વૃત્તિ સારી ધરે, દીનનો ટાળે રોગ. ૧૭

- સરવ જન રાજ રહે, એવું કરતા કામ;
એ પદને તે પામશે, રીઝવ્યા સુંદરશ્યામ. ૧૮
- ધ્રુવજી પામ્યા એહ પદ, ઉત્તાનપાદના તન;
પિતા કરતાં મૌઢુ કર્યું, હરિનુ સ્વયે ભજન. ૧૯
- ત્રિવેદીના મસ્તકમણિ, થયા ધ્રુવ મહાધામ;
આ ચક્ર ધ્રુવનુ ફરે છે સહુ, જાણો ધ્રુવના સરવે કામ. ૨૦
- નારદ યુનિ વીણા ધરી, કરે ધ્રુવનું ગાન;
પરમેશ્વરપદ પામિયા, રીઝવ્યા જો ભગવાન. ૨૧
- હરિતાણી કૃપા થયે, શું નવ સુધરે કાળ;
વિષ્ણુપદને પામિયા, ધ્રુવ અવિચળ થયા મહારાજ. ૨૨
- શુકદેવજી એમ ઊચર્યા, સુણો પરીક્ષિત રાય;
ધ્રુવ જે પદને પામિયા, તેના મહિમા મે ન કે'વાય. ૨૩

કડવું ૧૩ મું.

રાગ મેવાડો.

- પામ્યા ધ્રુવજી રે, હરિના ધામને;
મહિમા મોટો રે, ભજી સુંદરશ્યામને. ૧
- સુનીતિના સુત રે, મહિમાએ વાધે;
પુણ્યનો નહિ પાર રે, એનું પદ નવ લાધે. ૨
- ગતિ મળી એને રે, તેવી નવ કોઈન મળી;
બ્રહ્મ ઋષિ હાર્યા રે, તપ યોગ ગયા ઢળી. ૩
- દહને કળી રે, દમી નેણે સહુ સૃષ્ટિ;

૨૦ આ ચક્ર-શિશુમાર ચક્ર, જેના ઉપર આજો ખગોળ રહેલો છે,
અને ધ્રુવ જેની ધરીના છેડાઓ છે.

હરિ મળ્યા આવી રે, થઇ આનંદની વૃષ્ટિ.	૪
તોય પદ ન પામ્યા રે, ધ્રુવજી ને પામ્યા;	
ગોષ્ઠિ અન્યની કેવી રે, દુઃખ ધ્રુવજી વામ્યા.	૫
સુદ્રરાજ શુ પામે રે, કૂઠકપટે ભરિયા;	
ધ્રુવલઘુ વયે પામ્યા રે, વશ કર્યા મલુ બળિયા.	૬
હરિ ચાલી આવ્યા રે, ધ્રુવજીને મળવા;	
પાપ ને મોટાં રે, આવ્યા દેવ તે દળવા.	૭
મુનિ નવ પામે રે, રાજ નવ કોઇ પામે;	
પામે લઘુ વય સેવ્ય રે, ધ્રુવશા દુઃખ વામે.	૮
છ માસમાં મળિયા રે, વશ હરિ થઈ રે'તા;	
બાળપણે ભજ્યે રે, તો તરિયે વારિ વે'તા.	૯
ધ્રુવનુ ચરિત્ર રે, છે મહાપુણ્યશાળી;	
ધન તો પામે રે, પાપ નાળે જળી.	૧૦
યશ રૂડો પામે રે, આયુષ્યની થાય વૃદ્ધિ,	
સુખ થાય સાચું રે, મળે ઇચ્છી સમૃદ્ધિ.	૧૧
સ્વર્ગલોક સાધે રે, અવિચળ પદ લાધે;	
આનંદ થાય ઉદે રે, પુણ્યનો પથ લાધે.	૧૨
પાપ જાય નાશી રે, ધ્રુવચરિત્ર મુણે;	
શ્રદ્ધાથી કરે પાઠ રે, ભૂત તેને નવ ધૂણે.	૧૩
મળે હરિ વે'લા રે, ભક્તિ થાય ઉદે;	
કવેશ મટી જાય રે, મન થાય તેનું મુદે.	૧૪

૫ ગોષ્ઠિ—વાત. ૬ સુદ્ર—અધમ. ૯ વારિ વેરેતા—સસારરૂપી સમુદ્રના જળમાં વેહેતા. ૧૨ પથ—માર્ગ.

મનવાંચના કૃજે રે, સ્વભાવ સારો થાયે;	
વધે ઘણી કાતિ રે, દુઃખ દૂર પળાયે.	૧૫
માન મજે માનીને રે, જ્ઞાનવાન જ્ઞાન ગ્રહે;	
ભૂદેવ સભામા વાચે રે, તો તે સુખી રહે.	૧૬
માતઃકાળ મધ્યાન રે, સાયંકાળે જો વાચે;	
પુણ્યકૃણ તેહ રે, જાણો ઘણું સાચે.	૧૭
અમાવાસ્યાએ રે, કે પૂનમે ગાયે;	
દ્વાદશ માસમાં રે, ગાયે તેને પુણ્ય થાયે.	૧૮
ક્ષય દિવસે રે, શ્રવણ નક્ષત્ર વિષે;	
વ્યતિપાત સંક્રાંતિ રે, ગાયે તેનાં મન લસે.	૧૯
ચૈકાદશીએ રે, ગુણ રવિવારે ગાયે;	
દ્વાદશી ન ભૂલે રે, તેહ સુખી થાયે.	૨૦
શ્રદ્ધા સહિત સુણે રે, ચાગીને ચાગ મજે;	
સિદ્ધિઓ સાધે રે, રોગી રોગે નવ બજે.	૨૧
રીઝે દેવ સરવે રે, જ્ઞાન ઉદય થાયે;	
અજ્ઞાન તો જાયે રે, નિર્મળ હૃદય થાયે.	૨૨
લઘુ વયમાં લેખે રે, હરિપદ જો પ્રેમે;	
સુખ તે દેખે રે, જરા ગાયે પ્રેમે.	૨૩
કથા સુણી આપે રે, સવચ્છી ગાયે;	
પુણ્ય તેને થાયે રે, પાપ સરવે જાયે.	૨૪
ધ્રુવચરિત્રમાં રે, પદ્ય વેદરૂપ કર્યાં;	
ત્રયોદશ કડવાં રે, મીઠાં કરી મને ધર્યાં.	૨૫

મુણી ભાગવત રે, કથા કરી ધ્રુવતાણી;	
હરિકૃપાએ રે, ગ્રહણ થઈ એતી ગાણી.	૨૬
સંવત્ ૧૮૬૨ રે, શત ઉપર ગણાને;	
ભાસ તો કાર્તિક રે, શ્રોતા હરિ ભણાને.	૨૭
શુકલપક્ષ જાણો રે, એકાદશીએ પૂર્ણ કર્યું;	
મંગળવાર માન્યો રે, મંગળપદ હૃદયે ધર્યું.	૨૮
ગુરુકેરી કૃપાય રે, થઈ જ્યારે પૂરી;	
અથ થયો પૂરણ રે, કથા નથી અધૂરી.	૨૯
અર્ધચંદ્રશો ગ્રંથ રે, કૃષ્ણાર્પણ કીધો;	
દિવને અરખ્યો રે, મનારથ તેના સીધો.	૩૦
શિવકેરો વિવા' રે, પરથમ જે કરિયો,	
અર્પણ કર્યો દિવને રે, કર તેન ધરિયો.	૩૧
ધ્રુવનું ચરિત્ર રે, પરથમ જે કરિયું;	
દિવને કરે રે, અર્પણ કરી ધરિયું.	૩૨
તેથી મન ન રીઝ્યું રે, મોટાં મન ગમિયાં;	
બંધે કર્યાં મોટાં રે, દુઃખ દિવનાં શમિયા.	૩૩
કર્તા હરિ પોતે રે, દાસથી શુ સરશે;	
નાકર એવું નામ રે, તે તો શુ કરશે.	૩૪
વીકાકેરો સુત રે, વણિકની જાતે;	
દશાવાળ કા'વું રે, વણિક કો' શી વાતે.	૩૫
વૃદ્ધ કુળ નાગર રે, મદનસુત નામ ઝહીએ;	

૩૦ અર્ધચંદ્રશો—પૂર્ણચંદ્ર જેવો સંપૂર્ણ કે ઉત્તમ નહિ એમ હશે
અથવા આ અર્થો ને શિવવિવાહ અર્થો.

વાડવકર સોપું રે, રચી અથ સુખી રહીએ	૩૬
એતાને પ્રાણામ રે, વકતાને કરીએ;	
વીરદોત્રમાં વસિષ્ઠે રે, વાણી આપી હરિએ.	૩૭
વ્યાપાર તો લાધ્યો રે, હરિના કીર્તનનો;	
મનોરથ સાધ્યો રે, તન અને મનનો.	૩૮

ઉત્તરો.

તન મનનો મનોરથ સારિયો, ધ્રુવકથા પ્રેમે કરી રે;	
દાસનો દાસ નાકર કહો, શ્રીકૃષ્ણ જોયો શ્રીહરિ રે.	૩૯

૪૬ વૃદ્ધ ૯૦—નાગર કુળના મદનના વૃદ્ધ પુત્રને આ અથ રચીને અર્પણ કર્યો.

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

मुकुंदकृत

गोरक्षचरित्र.

કડવું ૧ લું.

રાગ દેશાખ્ય.

- સંત સાધુ મહત સેવી, આનંદકદ ગાય મુકદ રે;
શાંત શીતળતા શરીરે, દાંત મહાંત સુચદ રે. ૧
- નામ મોટું કામ મોટું, સંત સર્વને માથે રે;
હરિ માથે સત કરી કહે, સદ્ભાગ્ય મળિયો સાથ રે. ૨
- શાંત મુદ્રા સતની અતિ, સર્વ માથે સત રે;
સંતકેરી લીલા ગાયે, વડા જોહ મહંત રે. ૩
- દાન દેવે દહકા સતી—સતકા વોહી સ્વભાવ રે;
માન નહિ અપમાન નહિ તન, શુદ્ધ સમજે ભાવ રે. ૪
- અપાર લીલા વાર વારે, ગાઇએ સતની બાણી રે,
ભવસાગરસે તરવા ધણે, સુખભોગ જાણે માણી રે. ૫
- લીલા અગાધ હે સાધની, મુકદ પાર ન પામે રે;
સત લીલા રેષ જોતી, રોષ ગાય શું વિશ્રામે રે. ૬
- નામ નારાયણુનું જપો, કે સતનું નામ સાંવ રે,

૧ આનંદકદ—આનંદના કદરૂપ બ્રહ્મને દાત—ઈન્દ્રિયદમનશીલ.
સુચદ્ર—સાગ ચદ્રરૂપ. ૩ મુદ્રા—મુખપ્રકૃતિ.

૬ સાધ—સાધુ જોતી—જોટલી વિશ્રામે—ચાકે.

- ફળ એક છે ને બળ અધિક, સતતાણે સાચે ભાવ રે. ૭
 પરબ્રહ્મને કુકર્મથી, હવ કદીએ નવ જાણે રે;
 અહંતા માણી મરે અમથો, મિથ્યા તરીલાં તાણે રે. ૮
 સંત તેને સૂધે રસ્તે, હાથ ઝાલી જાય રે;
 તેવા સંતને શિરસાણંગ કરી, મુકુંદ કવિ ગુણ ગાય રે. ૯

ઢાળ.

- ગુણ ગાય મુકુંદ કવિ પોતે, રણ છોડ તું રણછોડ જ;
 મનોરથ જે ઉપજે મનમાં, તેના પૂરો કોડ જ. ૧૦
 ગોરક્ષ સાધુ જે થયા, ગોરક્ષ પડિયું નામ;
 તેહતાણું ચરિત્ર ગાવા, થઈ મનમાં મામ. ૧૧
 શ્રીમત્સંત પ્રતાપથી કરવી, ચરિત્રમાળા જાણે;
 મણુકો આ અષ્ટમો, કરૂં મુખે કેમ વખાણ. ૧૨
 માળા કરમાં ધરી જોઈએ, તેમાં મૂક્યા મણુકા આઠ;
 એક સો હજી પૂરા કરવા, તન મન ધરી દઢ પાઠ. ૧૩
 માળા મનોહર દ્રુતી રાખી, વા મણુકો જીએ એક;
 શ્રોતા લક્ષ દઈ સુણે, ભણે ધરી વિવેક. ૧૪
 તેહતાણું તો કારજ થાયે, પામે ભવજળ પાર;
 મુકુંદ કવિ ગરજ કહે, સા'યક દેવમોરાર. ૧૫

૭ સા'વ-ઝાલો ૮ અહ તા—હુ પાણ. ૧૦ રણ છોડ-દેવામાંથી
 છોડાવ

૧૧ ગોરક્ષ—ગાયે રક્ષણ કરેવા, અથવા ઇંદ્રિયોને વશમાં રાખનાર.
 ૧૨ મણુકો—ચરિત્રમાળાનો માળાને એકમો આઠ મણુકા હોય છે માટે
 ચરિત્રમાળાના પણુ તેટલાજ મણુકા કરવા એમ કવિનો અભિપ્રાય છે.

૧૫ ગરજ-ગર્જના કરીને. સા'યક—સાદાય કરનાર.

- જયશ્રી નામે નગર મનોહર, વિજયધ્વજ ત્યાં રાય;
નગરકેરી શોભા જોતાં, તન મન પ્રકુલિત થાય. ૧૬
- નગર કેરા ગુણ ગઈએ તો, સતતું ગાયન લાજે;
અપાર દરવાજા અપાર શેરી, અપાર ચૌટા રાજે. ૧૭
- વિશાળમાં સરવે સમાયે, સંત સાધુ પોપાય,
લોકની વૃત્તિ અતિ મનોહર, જ્યાં નહિ કળિયુગનો વાય. ૧૮
- આર વર્ણુ તો અતુર શિરોમણિ, વેદવિહિત કરે કર્મ,
પ્રાણાણ સ્વધર્મને પાળે છે, જાણે અદ્વૈત પ્રભ. ૧૯
- રાજા રાજ્યતાણુ સહુ જાણે, પાળે પ્રજા વિવેક;
દશાશ લેવો એટલી આંટી, કૂડમતિ કરો નહિ ટેક. ૨૦
- દાન ધર્મની ધ્વજા મનોહર, બાધી બેઠો રાય;
ગુણ ગણ તેના મુકદ્દ ગાતાં, ગ્રંથ વાધી જાય. ૨૧
- વણિકજન વ્યાપાર કરે છે, નેક ન્યાય ધરી પાક;
ભૂકું જે વ્યાપારે જાણ્યું, લાગ્યો તેને ત્યા થાક. ૨૨
- કો વૈષ્ણવી ધર્મને પાળે, કો શૈવી કહેવાય,
પ્રજ્ઞાનદમાં કોઈ મગ્ન રહે, ન્યાયી જેની કાય ૨૩
- ન્યાય માયે નજર ઘણી છે, જાણે ધર્માધર્મ;
વિવેક જીવ ને શિવતણા છે, જાણે અદ્વૈત પ્રભ. ૨૪
- શૂદ્રજન સેવાને સાધે, તજી બીજા અહમેવ;
મૂર્તિરૂપે હરિ હર પૂજે, કરે પ્રાણાણની સેવ. ૨૫
- એ વિધિ છે નગર મનોહર, વસ્તી તેવી રાજે;
દેવ મંદિરમાં શખ પાણવ ને, ઘણી દુ દુનિ ગાજે. ૨૬
- વૃષ્ટિ થાયે મન ગમતી ત્યા, ન્યાય માયે વિશ્વાસ;

પરબ્રહ્માયે પ્રીતિ સહુને, મન નહિ ફેડી આશ	૨૭
એવા નગર વિષે એક રહેતો, સુખોદક નામે વિપ્ર,	
પ્રાત કાળે વે'લા ઊઠી, હરિને ભજતો ક્ષિપ્ર	૨૮
મારૂં તારૂં મનથી મૂક્યું, નહિ જૂઠામા જગતળ,	
લોભ વૃત્તિમા મળે નહિ, અહર્નિશ ભજે ગોપાળ.	૨૯
સત સાધુની સેવા સાધે, આતિથ્યના કરી કર્મ,	
અદ્વૈત નિશ્ચય કરી બેઠો, બાણ્યો એક પરબ્રહ્મ	૩૦
તેહતણી ઘરણી છે તેવી, મળી મહાસદ્ભાગ્ય,	
ઘરે આવે તેનું આતિથ્ય કરતી, સત્ય માથે અનુરાગ	૩૧
સદાચારમા પ્રીતિ સારી, સત્ય માથે વિશ્વાસ,	
ઘરે સુખી છે તેહ ઘણા, ઈશ્વરની કરે દાસ.	૩૨
પતિવ્રતા પાડોશી કહેતા, નહિ બીજી માયાસીડ,	
પતિતણી સેવા તો કરવી, માને એ રણછોડ.	૩૩
દ્રવ્ય ઘણું ને સતોષ સાધ્યો, આતિથ્યની પૂજય,	
શરીર સાણ્ણ સેવા લાધી, મન તેનું શે અમુઝાય	૩૪
નામતણા નિશ્ચય કરી બેઠા, દુ ખનું નવ બાણે નામ,	
ઊણમ એક પ્રકારની છે, સ પૂર્ણ આચ્યુ ન શ્યામ	૩૫
સતતિ કાઈ મળે નહિ, લોક બોલે ફૂડ,	
તેહતણું નવ મનમા લેખે, માયા માને લુડ	૩૬
સ્ત્રીના મનમા ઘણું વસે, નહિ પુરૂષને ચિતા બાણ,	
સતતિ ઉપર પ્રીતિ ઘણી છે, નારી સુશિલ સુબાણ	૩૭
જપ તપ કરીને મનમા ઇચ્છે, સતતિ આપીય શ્યામ,	

૨૮ ક્ષિપ્ર—તરફાળ ૩૨ દાસ—દાસત્વ—ચાકરી ૩૪ આતિથ્યની
—ગયાત્ર અતિથિની ૩૫ નામતણા—હરિ નામનો નામ—લગાર પણ
૩૬ જુડ-મૂડી

ને વિધે ધન ધરાણી આપ્યાં, તિ વિધ કીજે કામ.	૩૮
નૂનમ એતી નવ રાખિયે, સતીના મનની હામ;	
મેળ્યું કંઠ કરીને જે સહુ, સંતતિ વિણ શે કામ.	૩૯
સંતતિ વિણ કોણ સારે, હે પ્રભુજી શ્રાદ્ધ;	
એમ સતી વિલપે ઘણું, સેવે મોટા સાધ.	૪૦
એક સમયને અનુસારે, પ્રાતઃકાળ મોઝાર;	
સતીએ ઊડી નિત્યકર્મ કીધું, પૂજ્યો નિજ ભરતાર.	૪૧
ભરતાર ગયો નિજ કાર્યમાં, ઘરણી રહી નિજ ઘેર;	
એવે ત્યાં શી નિપતી, મુકંદ કવિ કે' પેર.	૪૨
મત્સ્યેન્દ્રનાથ જે મહામુનિ, રમતા રામ કહેવાય;	
રખડતા ત્યાં આવિયા, વિજયધ્વજ નૃપ જ્યાંય.	૪૩
વારાહરતી જાય પોતે, નગરમાં ભિક્ષા કાજ;	
દૂરતા દૂરતા આવિયા, સુસતીઘરે મહારાજ.	૪૪
સૂર્ય આવી ઊભા શું, ભિક્ષા માટે જાણ;	
શીતળતાએ ચંદ્ર જેવા, મહામુનિ મુજાણ.	૪૫
વિશ્વામિત્ર કે વસિષ્ઠી, નહિ નૂનમ કાંઈ;	
શ્વેત વસ્ત્ર સજ્યાં સારાં, મહાતેજસ્વી સાંઈ.	૪૬
ળીજું કંઈ નવ ખોલતા, અલખ એટલો નાદ;	
ઊભા સંતને જોઈને, મુણી મનહર નાદ.	૪૭
સુસતી ખેડી જહી, તહીથી ઊડી તર્ત;	
સત સમીપે નજર જતાં, સાધ્યું રૂકું વ્રત.	૪૮
મુકંદ કવિ તે વર્ણવે, સમાચાર શો થાય;	
મત્સ્યેન્દ્રનાથ તો રીઝિયા, તેના ગુણ સહુ ગાય.	૪૯

કડવું. ૨ જુનું.

રાગ ઝીઝાટી.

ગુણ ગાય મત્સ્યેદ્ર કે, સખ સુણિયે;	
લાગે સારી વાત, તખ શિરકો ધુણિયે.	૧
લિક્ષા લઈ આવી ઝટ, સુસતી નામ હે જ્યાકો;	
અલખના સુણી શબ્દ, કાર્ય હો ગયો હે તાકો.	૨
ખાખરકેરી માય, લિક્ષા મૂકી ઊભી,	
કાતિ મલિન અપાર, સુસતી દીસે દૂભી.	૩
ધરિયા મનમે અપાર, સંતાનકેરી સાચી;	
લિક્ષા આપી સાર, પાણુ માનની નવ રાચી.	૪
મહાગુરુ મત્સ્યેદ્ર, ચિકિત્સા વાકી એતે,	
પૂછયુ બાઈને એમ, બાઈ દુખ શું છે એ તે.	૫
મુખ મ્હાન દીસે અપાર, કારણ કહો તાકો;	
ફેડે પરબ્રહ્મ તાપ, શુદ્ધ વિચાર હે જાકો.	૬
એમ પૂછયુ મળીને વળી, ત્યારે ખોલી બાળ;	
સંપત્તિ સર્વે સિદ્ધ છે, સતતિકેરી જ્ઞાળ.	૭
સહુ સુખમાં એ દુઃખ છે, કૃપા ન સતકી સાર;	
પ્રવંચનના પાપથી, ભોગુ દુખ અપાર.	૮
એમ વદી મુખ દીન થઈ, કર જોડી ઊભી પાસ;	
મત્સ્યેદ્રનાથને મન ગમ્યુ, નવ નારી કરવી નિરાસ.	૯
ઝોળી જોઈ મુનિએ, કાઢી ભસ્મ તે વાર;	
બાઈને આપી હાથમા, કાર્ય થાશે અવિધાર.	૧૦

- ભક્ષણ કરજે ભસ્મ એ, કારજ થાશે સર્વ;
એમ કહી ચાલી ગયા, જોણે જીવ્યો મોટો ગર્વ. ૧૧
- સત ગયા ત્યાંથી સહી, નહિ એને કાઈ પીડ;
સુસતીને આવી પડી, ત્યાહી મોટી ભીડ. ૧૨
- આડોશીપાડોશીતણી, આવી ઘણી એક નાર;
પૂજ્યુ તેને વળી વળી, કહો સતનકે સમાચાર. ૧૩
- વાત કરી ઊભાં રહી, નવ ખોલે કોઈની સાથ;
મત્ત્યે દ્રનાથ મહામુનિ, કિમ ઝોળી ઘાલ્યો હાથ. ૧૪
- કોઈ કોઈ વાર આવે અહીં, આ પુરમા એ સાર,
રમતારામ જોગી સહી, કો નવ જાણે પાર. ૧૫
- સુસતી ત્યારે ઉચરી, મુણે સર્વ તમે વાત;
જે બન્યુ તે દાખવ્યું, સર્વ કર્યું સાક્ષાત. ૧૬
- વિનતિ મે સંતકી કરી, સુસતી ખોલી એમ;
મસજ થઈ મુને આપિયું, વરદાન થશે તુજ ક્ષેમ. ૧૭
- પછે ભસ્મ આ આપી છે, ખાજે કહ્યું અરિધાર;
તે મારે ખાવી સહી, કર્યો મને નિરધાર. ૧૮
- સત મહાસત રીઝીને, કરે કાર્ય હમેશ;
સતતણા ગુણ ગાય કો, હારે મોટા શેષ. ૧૯
- જોઈ ભસ્મ મળી માનુની, ખોલી વાણી એમ;
અમે ન એમા નિરખાએ, સુસતી તાર ક્ષેમ ૨૦
- જો તું ભસ્મ એ ખાય તો, થાય વિપરીત વાત;
ઢોગી એવા બહુ ફરે, કપટી સાધની જાત. ૨૧
- સ્વરૂપી સુદરી જોળવે, કે'શે આપું પૂત;
ભસ્મ ખવાડે જાણુ તો, વળગાડી દે ભૂત ! ૨૨

ભસ્મ ખાય જે સુંદરી, બિલ્લી વો હો બય;	
સંતકે પીછે બય ઝટ, કરે પીછે મન લાય.	૨૩
અંબન કરે વળી આંખમાં, મીનડી રાખે પાસ;	
રાતે તો નારી કરે, કરે ભોગ પિલાસ.	૨૪
એવી વાતો સાંભળી, અમે જાઈએનેક;	
ખાવી ઘટે તો ખાવ તુમ, કે ગ્રહો મન વિવેક.	૨૫
ખાધી નહિ એ કીક કર્યું, નહિ તો થાત વિપરીત;	
એમ સહુ ઘાલી ગઈ, આવી નારી સો ભીત.	૨૬
વિચાર મનમાં અતિ થયો, કરવો કવણ ઉપાય;	
ગડભાંગ લાગી ઘટી ઘટી, ખવાય કે ન ખવાય.	૨૭
બેઠો નારી જ્યાંહુ સો, બેઠો નહિ તે જાણ;	
ખાવી નહિ નિશ્ચય કર્યો, સહુ નાર કહે સુજાણ.	૨૮
ભસ્મ ધરીને હાથમાં, ગઈ બેઠરડા પાસ;	
નાખી આવી ઘર ભણી, થઈ મનમાં ઉદાસ.	૨૯
સતતિ મોક નવ મિલી, ક્રિયા સાધુને ત્રાસ;	
ગાય પોતાની આવતી, તેને ખાંધી જઈ પાસ.	૩૦
ગોખર કાઢે ગાયનું, નાખે બેઠરડા માંધ;	
એમ નિશ્ચિન તે તો કરે, રક્ષા નાખી જ્યાંધ.	૩૧
કથને વાત કરી નહિ, બોધ કરે સુણી તેહ;	
વાત પિસારે પડી ગઈ, બન્યું મુકંદ કે'તો જેહ.	૩૨

૨૪ મીનડી—બિલાડી. ૨૬ ભીત ઈં—આની નારીને તે ભીતિ ધા-
લી ગઈ. ૨૮ સો—તે જ્યાં બેઠી હતી ત્યાંજ બેઠી.

૩૧ રક્ષા—ભસ્મ—રાખોડી.

કંકવું ૩ જી.

રાગ મલ્હારકી ચૌપાઈ.

- વાત વિસારે પડી વૉ જનન, સુમતી હુઈ નાદાન;
તાકી ગોષ્ઠ કહે મુકુંદ, ગોરક્ષનાથનો જેહ પ્રબંધ. ૧
- ભસ્મ આપી ગયા મત્સ્યેન્દ્રનાથ, બાર વર્ષ થયાં જો વાત;
નવ તેમના મનમાં કાંઈ, ફરી તે નગરમાં આવ્યા સાંધ. ૨
- વારાફરતી ભિક્ષા માગે, જેનું પ્રજ્ઞમાં મન અનુરાગે;
પોપણ જેટલું મેળવે અન્ન, અલ્પસ્વ જોટલું કહી ભગવન. ૩
- ફરતા ફરતી ફરે શેરી, મારે મત્સ્યેન્દ્રનાથ તો ફેરી;
ફરતા ફરતા આવ્યા જ્યાંય, વરદાન દઈ ગયા'તા ત્યાંય. ૪
- જોઈ ગૃહને આનંદ પામ્યા, પુત્ર જોનાને ઘર ભાગી નામ્યા;
ગયા ઘરની પાસે મુન્ય, જોણે જાણેલું ખરું શૂન્ય. ૫
- ઊભા રહીને જોડ્યા જોમ, તારા પુત્રને છે સહુ ક્ષેમ !
મુણી શબ્દ સાધુનો જાણુ, મુજોધક જોડ્યો નિરવાણ. ૬
- મહારાજ ઊભા રહો આંહી, નાણું ભિક્ષા પાત્રની માંહી;
આજ પાવન કર્યું મુજ ધામ, આજ મળિયા સુંદરશ્યામ. ૭
- કૃપા તમારી [દિસે] અપાર, મૂઢમતિ શું કહું વાર વાર;
મારે માથે કૃપા કરી, આપું ભિક્ષાપાત્ર હું ભરી. ૮
- જોમ કહી દાડ્યો તેહ, ઋષિજો સતીપતિ જાણ્યો નિઃસંદેહ;
જોડ્યા મુખથી મારી હાક, જાકી દાનત હે સખ પાક. ૯
- તેરી સ્ત્રી જોર જોટા હે અચ્છા, પૂછું વૉ સખ કહેના સચ્ચા;
જોવે આવી સ્ત્રી ઘરમાંથી, દીઠા સંત કે ચમકી જ્યાંથી. ૧૦

- અરે આ તો ભસ્મનો આપનાર, પૂછે પુત્રના સમાચાર;
નથી કરી સ્વામીને વાત, આજ થયું સહુ સાક્ષાત. ૧૧
- એને શું કહીશ હું મુખે, સતી આવી મહામહાદુઃખે;
સ્વામી કરશે મુજ માથે ક્રોધ, બૂલી સતીતણાં મુખોધ. ૧૨
- એવે મત્સ્યેદ્રનાથ તો બોલ્યા, મુખોધકે તોલ તોલ્યા;
મારે ભિક્ષા ન જોઈએ ભાધ, તારી પત્ની પુત્ર છે મુખદાઈ. ૧૩
- એટલી વાતનું મારે કામ, રાજ રહો સુદરશ્યામ;
એમ ભાખીને ચાલવા માંડ્યું, સુસાધુએ રોવા માંડ્યું. ૧૪
- જઈ સનમુખ બોલ્યો એમ, મેં નવ જાણ્યો તમારો નેમ;
બોલ્યા શું તે સમજ્યો નહિ, મારી સ્ત્રી મુખી છે સહી. ૧૫
- નથી સતાન મારે જાણ, તેના મુખ દુઃખની શી વાણ;
ત્યારે બોલ્યા મત્સ્યેદ્ર રાય, મારું વચન મિથ્યા નવ જાય. ૧૬
- ઊગે પશ્ચિમ દિશે ભાણ, થાય ખ્રહ્માની મિથ્યા વાણ;
થાય વેદવચન અસત્ય, બૃહસ્પતિની કૂડી થાય મત્ય. ૧૭
- શુક્રનીતિ ચૂકે જાણ, કરે ઈંદ્ર નૃપતિનાં વખાણ;
અગ્નિ શીતળતા સજે, પરપ્રભ ભૂતને ભજે. ૧૮
- લક્ષ્મી અલક્ષ્મી સેવે, દાસપણું ઈચ્છ્યું દેવે;
સાધુ માયામાં મચે, કાચો પારો ઉદર પચે. ૧૯
- ધન્વંતરી જૂલે નિરીક્ષા, કરે શિષ્ય ગુરૂને શિક્ષા;
નામ જાણી રહે સંતાપ, શૂદ્ર દે બ્રાહ્મણને શાપ. ૨૦
- એક દિનનું બાળક બોલે, ત્રિકમ ન્યાય અન્યાના તોલે;
સાધુ ન કરે કામ પવિત્ર, શારદા વીસરે વિદ્યા ચરિત્ર. ૨૧

- महादेव ज्ञानने मूढे, अे सर्व कही लाध यूढे;
पाणु मारु वेणुमिथ्या न जय, सुणो तमे सुजोधक प्रहाराय. २२
- कशी वात न जण्हे तेह, तेणु नारी जालावी पाभी स देह;
आवी नारी क पती काय, वाको एव रणे लग जय. २३
- लागी चरणे सतने जाध, भूली सुसती जाली साध,
सत समर्थ लरता जिवो, नारी के' मत्स्येद्रनाथ मे दुल्यो. २४
- आभी लसभ गया अे जालु, ते जाधी नहि मे निरवाणु;
भीदडीनी लरावी णीक, थध अेक जे भातां छीक. २५
- तेथी लाज्यु जावु नहि छीक, तेणु दु.अनी वाणी नीक;
सुणी वेणुने मत्स्येद्रनाथ, क छक कोधी जाल्या ते साथ. २६
- शातपाणुकेरी शिर छाप, तेने लाज्यो हृदये ताप,
दरा छंद्री करी वरा जेणु, कोधने शमाव्यो तेणु २७
- दुष्ट करे अेवुं जाली, जाल्या सुसतिशु पोते वाणी;
कर्मभा लज्यु तेह कीधु, उलटुं होय ते थाय न सीधु. २८
- कर्म रेषा प्रह्ला न लुसे, हारे विण्णु आवे हुंसे;
नहि कर्मभा विधा जालु, सरस्वती हारे निरवाणु २९
- ज्ञान शून्य जे कर्म होय, शकर जेवा शु करे सोय;
थया देवकीने अण्ट जाण, जाणकोअे जगावी जाण. ३०
- कर्मनी सर्वे वात, अेवु जाल्या सत साक्षात;
तारा कर्मभां नहि पूत, तेथी वणज्यु भ्रमणुलूत. ३१
- वारु अे रक्षा नाभी कयाही, दिभाव अमकुं के' ते सांध;
पति पत्नी ने त्रीज नाथ, गया छिकरडाने माथ. ३२

- अताव्युं आद्ये आंही, अत्रो लस्म नापी छे सांछि;
 वारु कही बिभा त्यां मत्स्येन्द्र, भीच्यां बिभां बिभां नेत्र. ३३
 अलक्ष जोलीने लक्ष लगाओ, ओक घांछे ताणुनि काढ्यो;
 वणी अलक्ष्य अलक्ष्य कैयौ पोकार, मोदरा ओवो ययो होकार. ३४
 भार पर्यनी पधनो भाण, पासे आवी बिभो ततकाण;
 छे व्याख्या नाथ त्यहांधकी, ओक घडी रह्या नहि टकी. ३५
 पति पत्नी पूछे पणाय, मत्स्येन्द्रनाथ न करता सा'य;
 घालु नमन करेछे यन्ने, मत्स्येन्द्रनाथ न आणु मने. ३६
 साधु दयाणु होय सार, तेथी कह्यो क'छि विचार;
 जन्मो लजन करन्ने अभाइ, थरो कोछि दिन तो सार्. ३७
 महाभनोहर सुतने लछि, साधु व्याख्या रउतां आछि लार्छ;
 मत्स्येन्द्रनाथतणु भताप, पवित्र गोमयभां रह्यो आप. ३८
 थयुं रक्षाणु पवित्र स्थान, गोरक्षनाथ धर्युं अलिधान;
 लछि साये इरता मुनि, शीष्यवता वेद शास्त्रनी करवी धूनी. ३९
 जोग क्रिया सर्व जणुावी, सांध्यशास्त्रनी रीति गणुावी;
 ओम गुरु शिष्य करता जाणु, सुओधक मुसती दु.भनी वाणु. ४०
 ओ तो कोछि नीव लाणुाय, ओनुं दुःख न कोथी गणुाय;
 पुत्र आवेलो गयो हाथ, ओम सोय करतां यन्ने साय. ४१

कवित.

करमके मांही नाहीं, सा'य करे केसे सांइ,
 पूत आयो हस्तमे सो, गोबरमे गड्यो हे;
 खानेको धर्यो हे पास, छिख्यो नाहि तौ न पौंचे,

આસ શાસ સંત વહે, આયો હાગ પડ્યો હે;
પ્રારવ્ય કે પેચ વડે, મેરે તેરે માહી લહે,
કર્મહીકે કૂપ પડે, નીકસે ન કડચો હે;
આનદ મોહી નિકદ, દુ સ્વકો મિલેહી દંદ,
કર્મમંદસે મુકુદ, સચ્ચો સોહી સડચો હે.

૪૨

કડતું ૪ થું.

રાગ ગાંધાર.

કોઈ ગોરક્ષકો કહે જન્મ, દૂષ્ટ રીતે ભયો;

વોહી જાણાવે મુકુદ, કેસો છૂપી રહ્યો.

૧

મત્સ્યે દ્રનાથને દીની ભસ્મ, સો ડારી જાકે;

ગાવડે બાહેર આર, સમજ નહિ જાકે.

૨

કોઈ આવે નહિ કોઈ જાત, ગોખર સહુ નાખે,

ત્યા નાખી આવી નાર, એવું સત બાખે.

૩

ડઠાચો ગોખરમે બાળ, તેને જઈ ગાય જીવે;

પયપાન કરાવી સાર, શૂળાનું દુ ખ જીવે.

૪

એમ વર્ષ બાર પર્યંત, ગાયોએ બાળ ગ્રહ્યો;

પયપાન કરાવી કર્યો પુષ્ટ, તેણે મોટો થયો.

૫

એમ અનેક ચાલે વાત, સાચી કઈ જાડી;

નથી પાસેની એ વાત, જે જાણે બીડી.

૬

પણ સતનો મોટો જન્મ, ગમે તે રીતે થયો;

૪૨ આસ ઈ—ખાનાની ખાસ આશા હોય તથાપિ હાયમા આવેયો
આસ પડી જન ! મેરે તેરેમાહી—મારા તારામા કડચો હે—કડચો હોય તો પણ
આનદ ઈ—મુકુદ ઇનિ કહે છે કે, મંદ કર્મવાળા મનુષ્યના આનદનું પણ
નિકદન થાય છે, દુ ખનું દદ (જોડું) તેને પ્રાપ્ત થાય છે અને જે સાચું
હોય છે તે તેની પામે જતા અટકી રહે છે !

બાર વર્ષ રહ્યા ગોબર માય, સજે ન શી ગયો	૭
પછે મળિયા મત્સ્યેદ્રનાથ, તેમણે સાથે લીધો,	
વડો ક્યો તેને શિષ્ય, વિપ્રાદાન દીધો	૮
કરતા લઈતેને પાસ, જ્ઞાતી મોટો થયો,	
ગુણ ગાય શુ મુકદ, સજે નાશી ગયો	૯

કંડુ ૫ મુ.

રાગ ગોડા

ગુરુ શિષ્ય કરતા સાથ, એક એક કિરે છે માથ,	
ગુણ શિષ્યના ગુરુ ગાય, શિષ્ય વખાણે ગુરુરાય	૧
એવો સબ ધ અન્યો અન્ય, કહે માહો માહે ધન્ય,	
કરે શાસ્ત્રવિધાનની વાત કરે પ્રભની સર્વે ખ્યાત	૨
કરે શિષ્ય ઘણા તે જઈ, રાય રાણા નમતા રહી,	
નવ ધન માહિ અનુરાગ, નવ નેજી રે'વાનો કઈ ભાગ	૩
પરપ્રભની વાતો એક, અરૂત વિણ ન અન્ય વિવેક,	
એક સ્થાનકે નવ રે'વુ, કોઈને આપો એવુ નવ કે'વુ	૪
અવશ્યનો કરવો નાદ, પહોચાડવો ગૃહસ્થને સાદ,	
ને આપે તો તે લેવુ, નહિ તો નથી તેનુ કઈ દેવુ	૫
આનંદમા વૃત્તિ એક તાર, નહિ સસારનો કઈ ભાર,	
નહિ બીજે કઈ કારભાર, પરપ્રભનો એક વ્યાપાર	૬
શિષ્ય સેવા કરતા સારી, ગોરખ શિષ્ય ન મત્સ્યેદ્ર આચારી,	
ગયા અચોધ્યાકેરી માય, કરતા કરતા બન્ને જ્યાય	૭
કર્ચુ આસન વૃક્ષની નીચ, અમૃત જળ સર્વે સીચે,	
તે મનમા નાહિ લગાર, વૃક્ષ આસન સાગુ સાર	૮
નવ ભોજન મિષ્ટ નેઈએ, નવ બીજી કાવે સોઈએ,	

- નવ સુખડી સારી ભાવે, લોક વિધ વિધનું જે લાવે. ૯
- ખાચે ભિક્ષા મળતી જેહ, તેથી થાંચે પુષ્ટ તો દહ; ૧૦
- જીત્યા કામ ક્રોધ ન લોભ, તેથી થાચે નહિ કંઈ દોભ. ૧૦
- મન આનંદ માંહે મગ્ન, કરે નિશદિન અજપાનો જગ્ન; ૧૧
- એવે એક અવનવું થાય, તેહ મુકુંદ કવિ ગાય. ૧૧
- ગયો ગોરખ ભિક્ષા લેવા, મહાદાનો સ્વરૂપે દેવા; ૧૨
- પંચ ઘર ભિક્ષાનો ટેક, ધર્યો મનમાં એહ વિવેક. ૧૨
- મધ્યમ એક ઘર જાણું, આપે તો લેણું ખાણું; ૧૩
- જે થાચે ત્યાંથી નકાર, જાચે બીજે મંદિર સાર. ૧૩
- એમ પંચ સ્થળે જાય, નવ મળે તો કાંઈ ન ખાય; ૧૪
- તેવો ટેક ધરીને ગયા, શીલવતીને ત્યાં સુખી થયા. ૧૪
- અલ્પજ જેવે જગાવ્યો, જોઈ રૂપને જોગી ભાવ્યો; ૧૫
- કથું માતાનું નૈવેદ્ય, ભિક્ષા આપી બાઈએ નિર્વેદ્ય. ૧૫
- ગોરક્ષે સંતાડી લીધી, પછે જાવાની સોઈ કીધી; ૧૬
- ગયો ગુરૂપાસે તેહ, આણી મૂક્યું પાસે જેહ. ૧૬
- ગુરૂએ પાસે ખેશી ખાધું, રીઝયા એક વસ્તુથી સાધું; ૧૭
- વડું એણું તેણું નામ, જોઈ ગુરૂ જોડ્યા આમ. ૧૭
- આનો સ્વાદ નહિ ત્રણ લોકે, મારું મન બંધાયું આકે; ૧૮
- કોઈ દિવસ સ્વાદ ન થાય, આજ એ માંહી મન ભરાય. ૧૮
- આજ સુધી ન એણું ચાખ્યું, એણું ગુરૂજીએ ભાખ્યું; ૧૯
- લાવ્ય વડું ગોરખા તુંય, હું તો નામ ન જાણું શુંય. ૧૯
- કહ્યું વડું તેં જે નામ, તેમાં લાગી મનની મામ; ૨૦
- ગોરખ કે' હું નવ જાણું નામ, આપનારીએ કહ્યું આમ. ૨૦

૧૪ શીલવતી—શીલ પાળનારી કાદી સ્ત્રી. ૧૫ નિર્વેદ્ય—જાની—કા-
ઈ ન દેખે તેમ. ૧૮ આકે—એની (સાથે).

- તેથી નામ જાણ્યું એ વડું, સ્વાદ લાગ્યું તમને વડું;
 આજ લાવું જઈને હુય, એમાં માગ્યું ગુરુજી શુય. ૨૧
- એમ કહીને ગોરક્ષ જાય, અલેખ જગાવ્યો જઈ બધને ત્યાય,
 બાઈ આવી બાહેર સાર, આપી ભિક્ષા તો અવિધાર. ૨૨
- માંહી નિરખ્યુ નહિ ને વડું, ગોરક્ષ કે' હૃદયમાં એ જડ્યું;
 મારા ગુરુએ માગ્યું એહ, મુને આપો તમે તેહ. ૨૩
- તમે આપો ત્યારે લેવું, ગોરક્ષ બોલ્યો ત્યા એવું;
 બાઈ વડુ આજ ન કીધું, કાલે કર્યું તુ ત્યારે દીધું. ૨૪
- એ તો ઝટપટ ન થાય, તમે સમજે શુ યોગી રાય,
 ગોરક્ષ કે' ભિક્ષા નવ જોઈએ, મને આપે નહિ એ કોઈએ. ૨૫
- હુ તો લેઈશ વડુ આજ, એમ બોલ્યા જોગી રાજ;
 બાઈ તમે કાઈ જાણો, ત્રણ હઠ મનમાં આણો. ૨૬
- રાજ હઠ જાણો તમે, એ તો મૂકી ન મૂકાય ક્યમે;
 સ્ત્રીની હઠ હોયે તેવી, એ તો છોડે નહિ છોડ્યા જેવી. ૨૭
- યોગીકેરી હઠ જાણ, વડુ લેઈ ઊઠુ નિરવાણ;
 નવ મળે તો આપુ માણ, એમ બાઈને કીધું જાણ. ૨૮
- અમો પય ઘરે જઈ આવ્યા, વડા માટે કાઈ ન કાવ્યા,
 વડુ આપો ત્યારે જવાય, એસા બોલ્યા જોગી રાય. ૨૯
- ત્યારે બાઈને વ્યાખ્યા કોધ, કર્યો જોગીને કોધમાં બોધ;
 માએ જણતાં મૂક્યા જાણ્ય, શું આપી વિસર્ગ્યા આણ. ૩૦
- કરો નહિ મન વિચાર, વડું થાય ક્યમ નિરધાર;
 માગ્યું મળે ક્યાથી જોગી, થયા સસારના તમે રોગી. ૩૧

૨૧ વડુ—ધણ (સ્વાદ) ૩૦ જણતા—અર્થાત્ જણીને. આણ—

- હું માગું તે આપો તમે, મારા મનમાં લેહી ગમે;
ત્યારે ગોરખ જોડ્યા મુખે, મારી પાસે હોય તે આપું સુખે. ૩૨
- ત્યારે નારી જોડી હડીલી, જે મનાતી લોકમાં શીળી;
વિચાર કરી જોડી તેહ, તારી આંખ કાઢી આપે જેહ. ૩૩
- તો તો વડું આપું હુંય, મને માગ્યું આપે તુંય;
ગોરક્ષ કે' આપું હમાણાં, માગ્યું આપવું એમાં શી માણા. ૩૪
- આપ છુરિકા મુજને આણી, સ્ત્રી લાવી જૂકું જાણી;
આપી છરી હાથ માંય, ગોરક્ષે લીધી સ્ત્રી જીએ જ્યાંય. ૩૫
- એક ચક્ષ કાઢી તેવડે, આપી જીવંતીને સાટે વડે;
જોઈલય પામી મન નાર, આનો પમાયે નહિ પાર. ૩૬
- લોકમાં થાઈશિ કુજેત, તો જગડ્યો સહુ વેત;
પાયે લાગી સંત બેસાડ્યા, સંતે આશ્રમ ત્યાંહી ગાડ્યા. ૩૭
- વડું કરવા ગઈ નાર, નવ લગાડી કંઈ વાર;
વે'લું વે'લું કરી આપ્યું, કષ્ટ ગોરખકેરું કાપ્યું. ૩૮
- વડું લેઈ ગયો ગુરૂ જ્યાંય, મત્સ્યેદ્રનાથે પૂછ્યું ત્યાંય;
કેમ વાર આઠલી લાગી, શું કોઈ દેનારી નવ જાગી. ૩૯
- કે વસ્તી ગઈ આઘી, સચ્ચ જોલો હે વેરાગી;
તવ ગોરખ જોડ્યા વાચા, ગુરૂ માનો મેરા માચા. ૪૦
- જાણને વડા નવ દિયા, તખ નેત્રકા દાન કિયા;
દેખ્યા ગુરૂએ સન્મુખ, ભર ગયા લોહીસે મુખ. ૪૧
- તેં શું માગી આપી આંખ, જેમ પક્ષી તોડી આપે પાંખ;
એ વાત સર્વે જાણી, એમ ગુરૂ જોડ્યા રૂડી. ૪૨
- કંઈ વાગ્યું હશે તને, જોડું સમજાવે મને;

- એ તારી નહિ કાંઈ રીત, સંતને જોઈએ ન એવી નીત. ૪૩
- જો માગ્યું આપો દાતાર, તો રહેલી આંખ આપો મને સાર;
- ગોરક્ષ કે' આપું હુમાણા, એ વાતમાં શી છે મણા. ૪૪
- એમ કહીને કાઢી આંખ, જેમ પક્ષી તોડે ઉડવાની પાંખ;
- આંખ અરપણ કરી તતકાળ, જોઈ રીઝયા ગુરુ દયાળ. ૪૫
- ધન્ય ધન્ય શિષ્ય તુ મારો, ગુરુભક્તિના સારો ધારો;
- ધન્ય ધન્ય દઢતા તારી, તારે માથે વિશ્વ નાખું ઉવારી. ૪૬
- એમ કહીને આચમન કીધું, ગુરુ નારાયણનું નામ લીધું;
- પાણી છાંટ્યું આંખ મીચી, જાણે અમૃતની ધાર સીંચી. ૪૭
- ગોરખને થઈ નવી ચક્ષ, વાઘી જ્ઞાનની મોટી પક્ષ;
- ગુરુકૃપાની સારી લક્ષ, ગોરખનાથ થયો મહાદક્ષ. ૪૮
- પછી ગુરુ શિષ્ય બે સાથ, ગયા જ્યશ્રીપુરીમાં નાથ;
- તેના ગુણ મુકદ ગાય, કરી સતી સુખોદકને સાંચ. ૪૯

કડવું ૬ કું.

રાગ અલખ આશાવરી.

- જ્યશ્રીનગરી આવ્યા બન્ને, ગુરુ ગોરખ બે આનંદી;
- સુખોદક પિતા મિલને આયા, મત્સ્ય ગુરુકી કીની બંદી. ૧
- સત્તાન તુમારા ચેરા તુમારા, ગોરક્ષ નહિ હે હુમારા;
- વિનતિ એક મનમે ધરો હુમારી, સેવા ઇચ્છે મન સારા. ૨
- તુમ જોર ગોરખ દાનું રહેના, માસ ખટ અમારે મંદિર;
- વિનતિ એટલી માનો ગુરુજી, સોહી કરંગા મે મંદિર. ૩
- મત્સ્યેદ્રનાથ પ્રસન્ન થઈ કે', વાર મંદિર વસી રહીશું;

- બંધન અમારું નવ ધરવું મન, ગોરક્ષ રહે ત્યાં તેમ કહીશું. ૪
 એમ કહીને મંદિર ચાલ્યા, રહ્યા માસ બે ગોરખ સાથે;
 વૃત્તિ જવાતાણી ગુરૂની જોઈ, ગોરક્ષ કે' શ્રેયો હાથે. ૫
 ગુરૂ કે' વચન સત્ય કરો અમારું, ખટ માસ તો આંહી રે'વું;
 વચન માનીને ગોરખ રહ્યા ત્યાં, વિજેગ દુઃખ કઠિન સે'વું. ૬
 સમજાવીને ગુરૂ સધાર્યા, ગયા તેહ સિંહલદીપે;
 ભિક્ષા કારણ રાયભવનમાં, ઊભા નાથ ઘણા દીપે. ૭
 એમ ભિક્ષા કરતા ગુરૂજી દ્રવતા, એવે કેર ત્યાં એક થયો;
 રાજ્યપદ ઉપર જે રાણી, તેનો સુત બૂડી જળે મુખ્યો. ૮
 રાણીએ બહુ ઉપાય કીધા, સુત ન જડયો દૂખ્યો ક્યાંહી;
 દહ સુદ્ધાં તો હાથ લાગી નહિ, ગયો પુત્ર જળની માંહી. ૯
 કોઈએ વાત ભણી ભરાવી, મત્સ્યેન્દ્રનાથનું કારણ એ;
 જોગી પકડી કેદ રાખ્યો, ખોટું તારું ધારણ એ. ૧૦
 મૈત્ર્ય ધરી મત્સ્યેન્દ્ર રહ્યા ત્યાં, મહાશક્તિધર શૂરા જેહ;
 ચોગી ચોગકળામાં મશહૂર, પૂરા રહ્યા અધૂરા તેહ. ૧૧
 ગોરક્ષ રહ્યો સુખોદકને ત્યાં, તેણે સેવા બહુ કીધી;
 માગ્ય માગ્ય એમ મુખથી બોલ્યો, પુત્ર થશે આશિષ દીધી. ૧૨
 સુખોદક કે' અન્ય ન જોઈએ, પુત્ર જોઈએ તારા જેવો;
 વરદાન આપી અવધિએ ઉપડ્યા, થશે મનોરથ ઇચ્છો જેવો. ૧૩
 નાથ વરદ તો નામ રાખજો, એમ કહી પળીઆ પોતે;
 ત્રિકાળ દર્શી ગોરખ ગુરૂ છે, બંધન પડિયા ગુરૂ જોતે. ૧૪
 ઘડી એકમાં સિંહલદીપ ગયા છે, રાણીને પૂછ્યું જાઈ;

૪ બંધન છં—અમો તો રહેવાને બંધાતા નથી પણ ગોરખ ૭
 માસ તમારી પાસે રહે તેમ તેને આજ્ઞા કરીશું.

૧૧ મશહૂર—પ્રખ્યાત.

- બધીખાને જેહ ધર્યા તે, જાણે છે મોટા સાંધ. ૧૫
- રાણી કે' અમો કાંઈ ન જાણું, પુત્ર ડૂબાડ્યો જળ માંહે;
આવે તે તો છોકું એન, નહિતો વસશે એ આંહે. ૧૬
- ગોરક્ષ કે' અમો પુત્ર બોલાવું, ગુરુને તેડી અહીં લાવો;
મત્સ્યેન્દ્રનાથને આજ્ઞયા છે તહીં, હાક મારી સુત બોલાવ્યો. ૧૭
- ઝૂડ ગળી જેને ગયો હતો તે, સજીવન થઇને આવ્યો;
ગુરુ ચેલા તો મુક્ત થયા છે, પ્રતાપ સહુ જનને ભાવ્યો. ૧૮
- એ વિધિએ ચર્પટીનાથ ઉગાર્યો, ગોરક્ષ ગુરુએ જઈ જાતે;
જળક્રીડામાં ડૂબી ગયો'તો, અજ્ઞાનતાણી કાઢ્યો રાતે. ૧૯
- તે તો મોટો શિષ્ય થયો છે, અનેક શિષ્ય એવા ક્રીધા;
ભર્તૃહરિને જાતે જઇને, બોધ તુંબીફળથી દીધા. ૨૦
- પિંગળા નારી પવિત્ર નામે, ભર્તૃહરિની જે રાણી;
મરણુ તેહતું મનમાં આણી, વાત ન માને કોઇ શાણી. ૨૧
- તેની પાસે ગોરખ પધાર્યો, તુંબીફળ કાઢ્યું જઇને;
તુંબી જોઇએ તુંબી જોઇએ, એમ કહ્યું અતિ હઠ લઇને. ૨૨
- મહાઅતુરશિરોમણિ રાજા, સમજ્યો મનમાં સખ વાતે;
જેગી રાજ એ જૂડ બનાવો, તુંબી હલકી સહુ જાતે. ૨૩
- નારી મોટી માનવતી જે, તુંબીમાં કંઈ માલ નથી;
ગોરક્ષ ગુરુએ તિને બતાવ્યું, જ્ઞાન ઘણું તન મને કથી. ૨૪
- ચોગસિદ્ધિએ તુર્ત બનાવી, એક લક્ષ્ય પિંગળા ત્યાંહી;
ભર્તૃહરિ મન મગ્ન થયું છે, ગોરખને દીધું સાંહી. ૨૫
- એક સહસ્ર શિષ્ય કર્યા છે જેણે, ગોરક્ષ મોટો ગુરુ કહીએ;
ગોરખપુર વસાવ્યું જેણે, નામ સુણી સુખી રહીએ. ૨૬

લીલા ગોરખતણી ઘણી છે, વણ્યાધી વણ્યાય નહિ;
મુકુંદ કવિ મન માંહી લાવી, કાંઈ કાંઈ કહેશેજ અહીં.

૨૭

કડવું ૭.મું.

રાગ મા૩.

ગોરખકે ગુણ ગાના, રે હો ગોરખકે ગુણ ગાના હે;
નામકે લીલા જાકે અગાધા, ગોરખકે ગુણ ગાના હે. ૧
મહાસંત શિરોમણિ સાધુ, ગોરખ દવ મહારાજ હે;
નામ નિરંજન જાણી જેતું, સિદ્ધ કરના સહુ કાજ હે. ગોરખકે ૨
કાશીપુરીમાં ગયા ગોરખ જી, મિલ્યા સર્વ સમાજ હે;
મોટા મોટા લોક આવ્યા છે, કાસીકા જ્યાં રાજ હે. ગોરખકે ૩
ગોરખ ગુરૂ ત્યાંહી ગયા, ભવજાકી જો પાજ હે;
રામનામની ધૂની લાગી, જ્યાંકે મહારાજ હે. ગોરખકે ૪
એક નજરે સહુ જુએ છે, સર્વ જેને સમાન હે;
વાદ ચોગતણો થયો, ચોગકા જૂઠા માન હે. ગોરખકે ૫
ગોરખના મન માંહે લાગ્યું, ખોટી એ સહુ વાત હે;
વિધવિધ રીતે કરી બતાવ્યું, ચોગકી ખરી જાત હે. ગોરખકે ૬
ચમત્કાર ઘણા બતાવ્યા, તોય કે' ખોટી વાત હે;
ગોરક્ષ ગુરૂકી સગ કોઈ જાને, જ્યાકી ખોટી ખ્યાત હે. ગોરખકે ૭
સર્વ આવી શીશ નમાવે, રાજતું મન મેલું હે;
તેને ગુરૂ આપ સમજાવો, એને લાગ્યું છે'લું હે. ગોરખકે ૮
ત્યારે ગુરૂ એમ ખોલ્યા, રાજ માને તું ક્યારે હે;
તારા મનની પતિજ થાયે, ખરું તું કે' જ્યારે હે. ગોરખકે ૯

જેમ તારૂં મન માને તેમ, મેરે કરના કાજ હે;
 ચાગતી વાત ખરી મનાવુ, કે'વી પડશે હાજ હે ગોરખકે ૧૦
 કોઈનું તું માને નહિ, સખકી જૂઠી વાત હે,
 ચાગીઆને તુ મિથ્યા જાણે, જાકી મોટી ખ્યાત હે. ગોરખકે ૧૧
 તુ મન માન્યું કહે ત્યારે, ઊડના એ વિખ્યાત હે;
 તુ કહે તે હું સર્વ કરૂં, ચાગીકી મેરી જાત હે. ગોરખકે ૧૨
 એકે વાતે રાજ ન માને, બધી ખોટી વાત હે;
 વાદ વિવાદ કરે નહિ, વાતકી મોટી ઘાત હે. ગોરખકે ૧૩
 સમજાવે તે સમજે નહિ, નાનું આપડ નાજ હે;
 ગુરૂ કે' એ ગમ નહિ સાચી, ચાગકા સિધ્ધાત હાજ હે. ગોરખકે ૧૪

કડવું ૮ મું.

રાગ શારદાકિકિની.

શું કરીએ તો માને રાજ, તારા મનની થાયે માઝા;
 તારા સુધરે ભવનાં કાજ, શું કરીએ ૧
 ખીલ વાતે હું નવ માનું, એમ રાજ ખોલ્યા છે જાનું;
 નભે નહિ મુજસે બાનુ, શું કરીએ ૨
 રાજએ કહ્યું તે સેવક કે'છે, સભા સર્વે ગાંત રે'છે;
 ગોરક્ષ ગુરૂ ખોજ વે'છે, શું કરીએ ૩
 રાજ કે' આ અસિધકી, મસ્તક ગોરખનુ કાપુ નકી;
 યાકી દહ રહે નહિ ટકી, શું કરીએ ૪
 પછે સજવન થઈ મળે મને, વિશ્વાસ આવે ત્યારે મને;
 દહ દાટી આવુ જઈ હું જ વને, શું કરીએ ૫

- પછે આવીને હું હાક મારું, એક વાર વાણી હું ઉચારું;
મત્યક્ષ ગોરખ કે'છે સુખ સારું, શું કરીએ ૬
- ન જોતું કરે તો સાચો કહું, ગોરખના શિષ્ય થઈ રહું;
જોગ જોયો કદી ના લહું, શું કરીએ ૭
- ત્યારે સભાના જન બોલ્યા, એ તોલ રૂડા નવ તોલ્યા;
કોઈ શાણા તો નવ ડોલ્યા, શું કરીએ ૮
- જે જોગી જોગને જાણે, તેને અસિએ તું તાણે;
પછે જોગની ભુક્તિ સી માણે, શું કરીએ ૯
- એવો ન્યાય અમે નવ જોયો, સત્યનો રાહ તે બોયો;
મોરજ જેવો મનને તું હોયો, શું કરીએ ૧૦
- રાજા કે' ગમે તેમ કહો, જોગ જૂઠો કહી ચૂપ રહો;
આસન માથે બેસી એક લહો, શું કરીએ ૧૧
- સુણી ગર્વનાં વેણ ત્યાંહી, બોલ્યા ગોરખનાથ સાંહી;
બોલવામાં તત્વ છે માંહી, શું કરીએ ૧૨
- વાર એમ કરી દાખુંછું, સત્ય ચોગતું રાખુંછું;
જોગ થયે સત્ય તુ ભાખુંછું, શું કરીએ ૧૩
- શિષ્ય ચર્પટીનાથને તેડાવ્યો, તેને રાહ તો સમજાવ્યો;
જેહ વહેરો શિષ્ય કા'વ્યો, શું કરીએ ૧૪
- આજ્ઞા રામને દીધી, અસિ સજ રાચે કીધી;
ભુજો મુકંદ ગોરખની સિદ્ધિ, શું કરીએ ૧૫

કંઠવું ૯ મું.

રાગ ગોડી.

અસિ કાઢીને ગોસાંઈ માર્યો, રાજાને કોઈએ ના પાર્યો;

- કર્યો ધડ ને રીશ જૂદાં બેય, ડાઠયાં મહેલમે લઈ તેય. ૧
- પછે સભામાં આવ્યો રાય, હાહાકાર પુરમાં થાય;
કોઈ નિંદે રાજા જાણુ, કોઈ કરે ગોરખ વખાણુ. ૨
- સિંહાસન પર રાજા બિરાજ્યો, ભાણું યોગકેરી હું પાજ્યો;
હાંકે મારી ગોરખ આવ્ય, વૃથા યોગને શે લજાવ્ય. ૩
- ચર્પટીનાથે કહ્યું અલક્ષ્ય, કર્યું ધારણા માંહે લક્ષ્ય;
કે ગોરખનાથ આવ્યા, આદેશ એવે વચને ભાવ્યા. ૪
- ઇધાણીવાળો જ્ઞેયો દેહ, નિશ્વાસ માથે વરસ્યો મેહ;
રાયનું મન ઝાંખું થયું, તેજ સર્વે ત્યાં તો ગયું. ૫
- લાગ્યો ગોરક્ષને તે પાય, શિષ્ય કાશી રાજા થાય;
એમ યોગકળા કીધી સાચી, કાશીકેરી સભા રાચી. ૬
- એવા શિષ્ય કર્યા અનેક, ગોરક્ષ ગુરૂના મોટો વિવેક;
જેની કીર્તિ નવ ખંડ, જોણે જાણ્યું સર્વ ખ્રદાંડ. ૭
- તેના ગાયા મુકદે ગુણ, વાંચે સાંભળે તેનું પુણ્ય;
કર્મના યોગ થાય ઉદે, મન થાયે યાનમાં મુદે. ૮
- નહિતો જ્ઞાન ન થાય, મુકદે કવિ તો ખરું ગાય;
માળા કરવાની ઇચ્છા અપાર, યાની ગુરૂઓતણી સાર. ૯
- એ રણ છોડાવે રણછોડ, ત્યારે જાણું પૂર્યા કોડ;
સેવા કરી તે ત્યારે સાચી, જાડે રણછોડપર હું રાચી. ૧૦
- ઉદ્દિગ્ધમાંથી થયા ઉત્પત્ત, ગુગળી નામે જતિ ધન્ય;
પૂજારી પરમેશ્વરના, સેવક મણુકેશ ધરના. ૧૧
- સેવક પર થાય દેવ કૃપાળ, ત્યારે કવિ મુકદે જાણે રસાળ;
પોષ મુદી એકાદશી જાણુ, કર્યું ગોરક્ષનું ગુણગાન. ૧૨

- પ્રુદ્ધિ જેવી આપી રણછોડ, પહોંચ્યા તેવા મનનો કોડ;
સત્તરસે આઠની સાલ, ગોરક્ષ ગુણ ગાયા રસાળ. ૧૩
- કેશવાતંદ ગુરૂની પાસ, કર્યો કાવ્યનો અભ્યાસ;
ભાષાગ્રંથ શીખ્યો ભક્તી ભાત, નિજ ભાષામાં ભરી વાત. ૧૪
- મુકંદ કવિ કરે માણામ, છે દ્વારકા માંહે વિશ્રામ;
કૃપા કરે શ્રીરણછોડ, માળા કરવા પહોંચે કોડ. ૧૫

કબીરચરિત્ર.

કવિત.

સંતનકે પાદ સાધ, મુકુંદ ચરિત ગાધ,
 સાધ ગુરુ રાધ પાધ, કબીર સુનાનો હે;
 સંત સમાગમ કીનો, અમૃતકો પાન પીનો,
 નામ હે નિઃશક દીનો, સત્ય પહિચાનો હે;
 સારનકો સાર ઝેહ, જલ્લી ગીન્યો હે સંદેહ,
 નિર્મલ ભઈ હે દેહ, સાર સાર છાન્યો હે;
 રનછોડકો દીખાઈ, દિયો મેરે ગુરુ રાઈ,
 સમજકી સાન પાઈ, કવિ મન માન્યો હે.

૧

સાધુ એક સત્ય જાની, સત્ય વાકી કથી બાની,
 જૂઠી રાગ રાગી ગાની, કથા સત્ય સંતકી;
 વેસે મનમે પિછાની, ખરી વાત જોણ જાની,
 ગર્વકી તણ નિશાની, એક જાત જાંતકી;
 માલા કરનેમે માની, મતિ પંચામૃત પાની;
 દૂન્યો સળ જાન્યો પાની, (વે) સાન છુદ્ધિવંતકી,
 મન મિટાચો હે માની, દાન દિવો ગુરુ દાની;
 માલામે પરોઈ બાની, શુદ્ધિ કીની ચંતકી.

૨

ગુરુજનકો બિખેક, દિખાઈ ચરિત એક,
 સંતકો હે કેસો ટેક, એક પાચો નામ હે;
 કબીર હે નિઃસંદેહ, માલિકાકો મેર ઝેહ,
 તનમે હોવે ઉજેહ, ખેહ જાને દામ હે;

સતસાહેબકા મત, પાઈ તિત લોક ગત,
ખીલે તત પડ રત, સત નામ રામ હે;
તાકો મેં ચરિત્ર ગાઉં, કળીરપે બલાનહાં,
સાહેબકે નામ નાઉં, આહકો બિશ્રામ હે.

૩

દુહા.

જનનહારો નામ કો, તાકો કરું બિખાન;
કળીરકી કીરત કથું, પાઈ ગુરુગત યાન.

૪

કડવું ૨ જુ.

રાગ સામેરી.

વેદધર્મના લોપ જોઈ, વિચાર્યું ભગવાન;

ખરો પંથ ચલાવવા, આણ્યું મન મહાન.

૧

પૃથ્વી માથે પાપ બહો, થયા ધર્મ અનેક;

નાસ્તિક ધર્મ ઉચ્છેદવા, ધર્યો હરિએ વિવેક.

૨

અઠાર વર્ણ કે ચાર વર્ણ, કે એથી થાવ અનેક;

હરિને સર્વ સમાન છે, અદૈતતણો જ્યાં ટેક.

૩

સમાન મતિ સમજાવવા, હરિએ કર્યો વિચાર;

નીચ ઉચ કોઇ નથી, શ્રેવો જ્ઞાનનો સાર.

૪

એ દષ્ટાંત ચિત્તમાં વસે, માટે ધારી મત;

અલૌકિક ઉદ્ભવ હવે, અકળિત જેની ગત્ય.

૫

ચાર વાણીથી વેગજો, ચૌદ ધામથી દૂર;

પચીસથી પરો સહી, શ્રીધર શ્રીભરપૂર.

૬

એક પરીક્ષિત કારણે, ધર્યો જન્મ મહારાજ;

તેમ અનેકન કાગણે, સજ્યો જ્ઞાનનો સાજ.	૭
શુકલરૂપે અવનિમાં, અવતરિયા ભગવાન;	
કળીર નામ કહે સહુ, ભક્ત જેહ મહાન.	૮
પ્રથમ જન્મમાં જાણિયે, શ્રોતા પરીક્ષિત ભૂષ;	
દ્વિતીય જન્મમાં જાણવા, શ્રોતા ઘણા અનુપ.	૯
કમાલ કુમ્ભર કેહજી, શિક્ષકદરશાહ જેહ શિષ્ય;	
ગોતવણુ જ્ઞાનીતાણી કરી, જાણી લીધુ ભવિષ્ય.	૧૦
એવા અનેક અવનિ વિષે, હુઆ શિષ્ય મહાન;	
કયા ઘણા તર્યા ઘણા, કળીર ગુણને ગાન.	૧૧
ઘણા પરીક્ષિત અવતર્યા, ધરી શ્રોતાનું રૂપ;	
શ્રીશુકદેવજી સ્વયં થયા, કળીર જ્ઞાની ભૂપ.	૧૨
અવનિ માથે એક છે, જ્ઞાનીકેરો રાજ;	
માલિકાકેરો મેર છે, (જોઈ) અધર્મી પામે લાજ.	૧૩
મહાન ગુણિયલ મહાકવિ, ગુણ ગણ અપરમપાર;	
વર્ણન થાય ન તેહનું, સહસ્રમુખે અવિધાર.	૧૪
વિશાળ સાગર જાણિયે, અમાપ છે આકાશ;	
નૌકા પક્ષી નિમ કૂરે, ગતિને પો'એ આશ.	૧૫
તેણું મનમાં હુ ધરી, કળીરના ગુણ ગાશ;	
મતિ અપૂર્ણ સ પૂર્ણ કરો, શુકદેવ કળીર હુ દાસ.	૧૬
જન્મ કેઈ વિધિએ હવો, ચોનિ નીચ કે ઉચ;	
કયા સ્થાનમાં પ્રગટિયા, કળીર તેજના પુજ્ય.	૧૭

૧૦ ગોતવણુ-શોધ ૧૩ માલિકા-માળા અર્થાત્ ભક્તમાળ. ૧૫ નૌકા-પક્ષી ઈન્-જેમ સમુદ્ર વિશાળ છતાં તેમા ગતિ પોહોએ ત્યાં લગી નૌકા કૂરે છે અને આકાશ વિશાળ છતાં તેમા પોતાની ગતિ પોહોએ ત્યાં લગી પક્ષી કૂરે છે તેમ મારી ગતિ પ્રમાણે હુ પણ વર્ણવું છું.

શું શું કર્યું મહાજ્ઞાનીએ, ઉદ્ધાર્યા કિમ ભક્ત;	
તે સર્વનું વર્ણન કરે, થાથે મન આસક્ત.	૧૮
મતિ પ્રમાણે ચાલવું, જદપિ છું મતિભૂદ;	
નામ સાહેબનું ઉરમાં, ઇકિ તું ગરડારૂ.	૧૯
મતિ દિયો મહાપ્રભુ મને, કબીરચરિત્ર ગાઉં સાર;	
માળા જપવા મન કરે, કબીર પમાડો પાર.	૨૦
સદ્ગુરુ સાહેબ સમરીને, કબીરના ગુણ ગાશ;	
માલિકાના પ્રભુ મેર છો, મુકંદ પૂરણ આશ.	૨૧

કંઠનું ૩ જુ.

રાગ ગોડી.

શ્રીકાશી ક્ષેત્ર મહાપાવન, ત્યાંહી પ્રગટ્યા કબીર ભગવન;	
મુક્તિપુરીમાં મુગત દેવા, સત્ય સાહેબની સત્ય સેવા.	૧
નીચ હંચનો ઠાળવા બેઠ, પ્રાકૃત રૂપે કરવા વેદ;	
શ્રીશુકે ધેર્યા અવતાર, તેના જન્મનો કહું સાર.	૨
મુમના જાત વિષે મહાન, નીમા નામે કરું ગુણગાન;	
મહાપવિત્ર તે આચારી, મહાધર્મમાં મતિ સારી.	૩
નુરી નામે નારી જાણ, મૂકે ઋષિપત્ની તો માન;	
મહાપતિવૃતા સતી સહી, ગુણ ગવાયે જહિં તહિં.	૪
પસરી કીરત ઘણી પુર માંય, ચાલે સત્યની સાહી બાંધ;	
પૂર્વજન્મે કર્યું બહુ કષ્ટ, શુક સુતરૂપે જડિયા સ્પષ્ટ.	૫
નહિ સંતાન તેને જાણ, આકાશનું સંતાન મેઘ માન;	
નવ બીજું ધરે કદા, બાર વર્ષ અનાવૃષ્ટિ હોય જદા.	૬
તે વિષે ન સંતાન જાણ, નીમા નુરીએ પ્રગટ્યું માન;	
છે એક દિવસનો સમા જોગ, નીમો સ્વધર્મમાં છે આરોગ.	૭

- તે ઊઠી ખાતઃકાળે વે'લો, ગયો મૃત્તના ધ્રુવો સાંધવા પે'લો;
મહાપવિત્ર ગંગા નદી, કર્યું સ્નાન તેમાં રામ વદી. ૮
- પછે સ્વધર્મનો કરી સ્વીકાર, સત્માહેળનો પામી પાર;
સૂત ધોવા લાગ્યો જાણુ, તેનાં મૂઢમતિ કરું શુ વખાણુ. ૯
- કાંઈ જદવા તદવા ભાણું, જાણું તેટલું શેષ ન રાણું;
સૂત ધોઈ ચાલ્યો ઘેર, થઈ તેની તો સ્ત્રી પેર. ૧૦
- તેહતાણું કરું વરણુન, શ્રીકૃષ્ણીર ગુણ ગાવાનું છે મન;
નીમો વાટે ચાલી આવે, એવે એક સુત ભવશેા આવે. ૧૧
- નહિ અવર જવર કોતણો, એકલો સુત જાણે અધુના જણેો;
પડ્યો માર્ગમાં પાદ પછાડે, મધુર મધુર મુખે સ્વર કાઢે. ૧૨
- રડવામાં સતસાહેબ ભાળે, ઉઠું આંહાં અસત્યને નાળે;
નહિ વસ્તી કોશ પર્યંત, નહિ કોઈ ત્યાહે જંત. ૧૩
- વટ વૃક્ષની નીચે જાણુ, મહામજુજ સૂતા નિરવાણુ;
જેયો નીમાએ સંતાન, વસે મકાર કોટિ ભાણુ. ૧૪
- ગયા પાસે ચાલી તેહ, જોઈરૂપ પામ્યા સંદેહ;
અરે આ તે પુત્ર કોનો હશે, બાળરૂપ જોઈ દયા મન વસે. ૧૫
- નવ માતા કે કોઈ પાસ, દુઃખ જોઈ થયા ઉદાસ;
ગયા બાળકની પાસે સંત, મહારૂપ જોયું મહંત. ૧૬
- ઊભી બાળક ઉચલી લીધે, સત્માહેળે પુત્રજ દીધે;
જોડ્યા ચાલ્યા વિણુ તેહ હાથ્યા, જઈ સીને પુત્ર તો આલ્યા. ૧૭
- તે પણ પામી આનંદ, જોયો પુત્ર તે આનંદકંદ;
મહામનોહર રૂપરાજે, કાંતિ જોઈ સૂરજ લાગે. ૧૮

૧૧ ભવશેા આવે—શિવના જેવો આવે એવો અથવા ભવ (સંસાર)ને
શેાભાવે એવો. ૧૨ અધુના—હમણા.

- મહિમા છે સર્વને માથે, જ્ઞેય ખુશી થયો સંત સાજ;
 આનદની હેલી થઈ તદા, ભાગ્યોદય થયો આપણો સદા. ૧૯
- પુત્ર રૂપિયું મળિયું રત્ન, રાખીએ તેનું કરી જતન;
 એમ કરીને પુત્ર લીધો, તેને પારણે પોઢાવી દીધો. ૨૦
- વિવિધ પેરની લીધી સંભાળ, હસતાં રમતાં ઉછર્યો બાળ;
 ઘણા દિવસ ગયા એમ વહી, બાળ મોટો થાતો સહી. ૨૧
- તેહ કબીર સાહેબ કે'વાયા, જેની સાહેબરૂપ મનાઈ કાયા;
 સત માથે મોટા મહત, જેનું અતિશે નિર્મલ ચંત. ૨૨
- હોય હરિના જન્મ અનંત, વિધ વિધ રૂપે લીલા ગાય સત;
 તેમ શ્રીકબીરના ગુણગાન, જન્મતણુ વિવિધ અનુમાન. ૨૩
- કરું જેતી મતિ તેતું વર્ણન, સત્સાહેબ ગુણ ગાવા મન;
 સુણ્યું સંત મહતને મુખે, બેઠ્યું શ્રેયો માંહીથી દુઃખે. ૨૪
- જે જે મળિયું સુણિયું યથા, કે'વી તેની કથા તથા;
 ગાહું બીજે કે'વાય જન્મ, સત્સાહેબ જેહ અજન્મ. ૨૫
- સુણો સત મહાગુણધામ, ભજો સત્સાહેબનું નામ;
 મુકદ્દ ગાય ગુણ સાર, કરો નિર્મળ મતિ દૃપ મોરાર. ૨૬

કડવું ૪ થું.

દ્વિતીયજન્મભેદકથન.

રાગ મા૩.

- કોઇ કથાંતરમાં એવી વાત, કે નીમો ના'વા ગયો રે;
 વે'લા ઊઠી તે અવિધાર, સુત જ્ઞેય સુખી થયો રે. ૧
- રાત્રી પૂરણ એક મહર, તે સમે ઊભો ગંગમા રે;
 જાતિ મુમનાકેરી સાર, તોયે નિર્મળતા જેવી ન ગમાં રે. ૨

કરે ગંગામાં નિત્ય સ્નાન, વે'લાં ઊડી પ્રભાતમાં રે;	
ભજે નિશદિન સાહેબ નામ, દિવસ રાતમાં રે.	૩
એવે તણાતું આવ્યું એક, તુમકું ક્યાંઈથી રે;	
આવ્યું નીમા કેરે હસ્ત, પુત્ર પામ્યા માંઈથી રે.	૪
તુંળ લેઈ નિકળ્યો બા'ર, તીરે જઈ તોડિયું રે;	
મહાજુક્તિ સાથે જાણુ, તુબને ફેડિયું રે.	૫
નિકળ્યા માંહીથી કબીર દેવ, લઈ ઘેર આવિયો રે;	
સોખ્યો તે સ્ત્રીને તે સંતાન, મનમાં ઘણું ભાવિયો રે.	૬
એવો જન્મ કહે ઘણા સંત, કબીર મહતનો રે;	
મુકદ્દ ગુણ શા ગાય, ભ્રમિત જેહ ચંતનો રે.	૭

કડવું ૫ મું.

તૃતીયજન્મભેદકથન.

રાગ ગોડીની ચોપાઈ.

કોઈ ગ્રંથમાં એવી વાત, મહાઅલૌકિક નિખ્યાત;	
ગામ બાહેર નીમાની શાળ, ત્યાંથી લાગી પુત્રની ભાળ.	૧
તેહ રીતિનાં કરૂં વખાણુ, ગોતનાં ગુણ મજે મુક્ત જાણુ;	
સુણે સાંભળે સતનું નામ, તેને મજે મહા મોહું ધામ.	૨
વે'લાં ઊડી નીમો નામ, શાળ માથે ગયો લઈ કામ;	
કરે કામ ને જપતો રામ, એવે એક શબ્દ સુણ્યો અનામ.	૩
બાળકરૂં કરે રૂદન, એવું સભળાયુ તે વન;	
કાર્ય મૂકી નીમો જુએ, મન ઉપજ્યો સંશય ખૂએ.	૪
આવ્યો જેહ દિશાથી શબ્દ, તેમાં જવા કર્યું મન લખ્ય;	
આરપરૂં ભમ્યો ઘણેરૂં, નિશ્ચિંત ઊભો રહી થયો હેરૂં.	૫

- ધાર અધારી હુતી રાત, એવે થયો નિર્મળ પ્રભાત;
 વળી સુણ્યો એવે શબ્દ, નીમાતું મન થયું લબ્ધ. ૬
- અરૂપરૂ નેમો જઈ પુત્ર, આ તે રવ થતો હશે કુત્ર ?
 એવે ભાગીરથીકેરી તીર, રૂદન કરતો સંભળાવો વીર. ૭
- નીમે તેણી દિશાએ જાય, શબ્દ સુણી રળી થાય;
 જેમ મોતી છીપમાં પાકે, સ્વાતિ જળ જેઈ જેવું હાકે. ૮
- તેમ જેઈ નીમાને જાણ, છીપમાં રહ્યા બાળે કરી વાણ;
 દીપાવવા ભક્તનાં અગ, જમાવવા પ્રહારસ અભંગ. ૯
- છીપમાંથી થયા ઉત્પન્ન, નીમે છીપમાં દીકા ભગવન;
 જઈ છીપ તે કરમાં લીધી, ઉઘાડતામાં આશા સીધી. ૧૦
- જેઈ પુત્ર રૂપ રતન, આપ્યો કરતો લઈ જતન;
 ગયા ગોરી પાસે તેહ, સોપ્યો પુત્ર મળિયો જેહ. ૧૧
- એવી રીતે થયા ઉત્પન્ન, એમ ગ્રંથમાં લખિયું મહાજન,
 મુકંદને કહ્યું ઘણે સત, ગુણ ગાઈ નિર્મળ થયુ ચત. ૧૨

કડવું ૬ કું.

ચતુર્થજન્મભેદકથન.

રાગ સામેરી.

- મહાગુણજ્ઞને જ્ઞાન શાલી, એક સમાનદ સ્વામી;
 જગતમાં વિખ્યાત મહાજન, જેને સંગે તર્યા મહાકામી. ૧
- અપાર લીલા અનરી તેની, મૂઢ શાં કરું વિખાણ;
 પક્ષી સાગર ચંચળી પેરે, કરૂ સમાનદ ગુણતું ગાન. ૨
- વાચ્ય અવિચળ સ્વામીની, જુગ બાધે મનાય;

- અર્થાં ઘણા પાસે આવીને, ચાર્ણ સ્વામીના સાથ. ૩
- એક બાળ વિધવા શૂદ્રની નારી, આવતી સ્વામી પાસ;
ઘણે પ્રકારે પૂજન કરતી, મુક્તિની મનમાં આશ. ૪
- પૂજન પરમેશ્વરની કરતાં, ઘણા દિન તો વીતે;
ક્ષણ માત્રમાં સંત તો રીઝે, સેવે નિર્મળ ચિતે. ૫
- ગંગામૈયા નામ બાઈનું, નિર્મળ ગંગા નેવી;
સ્વામીએ જોઈ સંતાપ ટાળવા, વાચ્યા વદિયા કેવી. ૬
- એકદા પ્રાતર આવી ઊભી, કર્યા દંડ પ્રણામ;
પાદ માંહે મસ્તક મૂક્યું, જોઈ રીઝ્યા રામાનંદ સ્વામ. ૭
- પુત્રવતી તું નારી હોજે, એમ વદિયા મુખ;
વિધવા બાઈ જાણી નહિ, તે મૈયાને પ્રગટ્યું દુઃખ. ૮
- કર જોડી સ્વામીને કે'છે, મહારાજ દીધો શે શાપ;
પૂજનું ફળ જોઈ પામી, થયો (તનમાં) ઘણો પરિતાપ. ૯
- સિદ્ધવચન સ્વામીતાણું, ચાતાં જીવ મમ જશે;
હું બાળ વિધવા છું સહી, હવે મુજથી શે રહેવાશે. ૧૦
- પુત્ર થવાનું વર દઈએકા, સ્વામી કરવું કેમ;
રૂદન કરતી રામા ઊભી, માગે સ્વામી પાસે ક્ષેમ. ૧૧
- સ્વામી મન પશ્ચાતાપ કરે છે, અરે આ તે હવું કેમ;
કઈ વિધિએ મારે કરવું, આ સ્ત્રીકેડું ક્ષેમ. ૧૨
- સ્વામીએ વિચાર કરીને, બાઈને કહ્યું ત્યારે;
પૃથ્વી ચળે સાગર સૂકે, મિથ્યા વચન ન થાય ક્યારે. ૧૩
- આંસુપાત કરી અવનિ આજોઠે, હે સ્વામી હવે શું થાશે;
સ્વામી કહે દોષ તને ન લાગે, તારો પુત્ર મહંતજ થાશે. ૧૪

- કીર્તિ જુગો જુગ પ્રસરશે, જન્મતા સુધી ન જાણે કોઈ;
 શાપાનુગ્રહ એવો કીધો, સ્વામીએ વિચારી સોઈ. ૧૫
- તીર્થાટનનુ નામ દેવડાવી, તે બાધને રાખી ત્યાંય;
 મહામકારિત રૂપ હવું, ઉદરે શુકલ આવ્યા બ્યાંય. ૧૬
- પૂર્ણ નવ માસે પ્રગટ હવા, નવ જાણી કોઈએ વાત;
 શુકદેવ રૂપે સંતનો ઉદ્ભવ, નારી વિધવા જાત. ૧૭
- તે સુત સોંપી સંતને, ગઈ વિધવા ઘેર;
 જ્ઞાનામૃત પય પાઈ ઉછેર્યો, રામાનંદ કરી (ધણી) મે'ર. ૧૮
- સાથે રાખી વિદ્યા ભણાવી, જેહ ભણી ગણી જાયા;
 પરિધુની સાથે જીતી, મોહકારિણી માયા. ૧૯
- તે સુત તે કબીર હુઆ, એમ કહે ઘણા ગ્રંથ;
 મુકંદ અદ્વૈતનો ચલાવ્યો, જેણે મોટો પંથ. ૨૦

કડવું ૭ મું.

પંચમજન્મભેદકથન.

રાગ ધનાશ્રી.

- ઘણા ગ્રંથે મહંતની વાત જ, જે મંદમતિ કરું વિખ્યાત જ;
 મુણે શ્રોતા સર્પે સાચી જ, રજે માનતા કોઈ કાચી જ. ૧
- હરિનાં રૂપ હોયે અપાર જ, જક્ત જોઈ કરો તેના વિચાર જ;
 કેતે રૂપે વા'લો વિરાજે જ, જન્મ ધરતો ધર્મને કાજે જ. ૨
- કરવા અદ્વૈત ધર્મનું સ્થાપન જ, શુકદેવે વિચાર્યું મન જ;
 ચાતુરભાસમાં પરજન્ય પડતો જ, એકાએકીએ મેઘ ચઢતો જ. ૩
- તે સમયે ત્યાં નિરધાર જ, વૃષ્ટિરૂપે વર્ષા સાર જ;
 શૂન્યમાંથી પડયઃ મહાસંત જ, આવ્યા નીમાને હસ્તમહંત જ. ૪

નીમા તુરીએ રક્ષણ કીધું જી, જ્ઞાની સુતતાણું સુખ લીધું જી;
મુકુંદ એમ વૃષ્ટિધરી હુએ ઉદભવ જી,
અવનિ માંહી અવતર્યા મહાભવ જી.

૫

કંકલું < મું.

પપ્પમજનમભેદકથન.

રાગ જુમલાર.

દક્ષણ દેશ મહાપાવન, તે મધ્યે કાશીપુર એક ગ્રામ;
કાશીપુરી જ્યેષ્ઠ મહિમા, જ્યાં શ્રીમતનાં ઘણાં ધામ. ૧

મહાઅરણ્યમાં એક ધનીએ, કૂપ ખાણવા માંડ્યો;
અપાર દીન જન ત્યાંહી વસતા, જેણે ઉદર સંતાપ છાંડ્યો. ૨

ઘણા ગરીબ મનુરી કારણ, આવી વસિયા ત્યાંહી;
એક યવનસ્ત્રી સાથે હુતો, તે ગરીબ જન માંહી. ૩

કૂપ ખાણતાં તેને લાધી, એક મનોહર પેઠી;
નિર્મળ મન સ્ત્રી પુરષકેરું, ચંતથી ખોટી આશા (જેણે) મેટી. ૪

પેટી વસ્ત્રમાંહે વિઠાળી, જેથી થયું ન કોઈને જાણ;
સ્ત્રી પુરુષે જઈ ધનિકને સોંપી, જે ખરચતો ધન નિરવાણ. ૫

તેણે પેટી સ્વકર ઉઘાડી, નિકળ્યો મહિથી સંતાન;
નિષ્ઠા જોઈ યવનકેરી, શેઠે આપિયુ ઘણું માન. ૬

શુદ્ધ બુદ્ધિએ આવી સોંપી, જો પેટી મમ કરમાં;
ધન ધાન્ય પુત્ર પરિવાર છે મારે, સંતાન તારે નથી ઘરમાં. ૭

આ પુત્ર હું તુજને અરપું છું, એને લઈ જા આજ;
પોપણ કાળે ધન સમર્પ્યું, દીન થયો મહારાજ. ૮

ભૂમિમાંથી થાપણ નીકળે, તેમ કળીર થયા ઉત્પન્ન;
પ મહાભવ—મોટા શિવરૂપ.

એવી કથા ત્ર યે ભાખી, મહાસંતતાણી પાવન. ૯

પદ શાસ્ત્ર ને વેદ ચારે, ભાણી હુઆ ઉત્પન્ન;
પદ શાસ્ત્ર રૂપે પદ જન્મ ભાખ્યા, સુણ્યા જાણ્યા જેહ મન. ૧૦

અપાર લીલા મહંતકેરી, તેના ગુણ શું ગઇએ;
માલિકામાં મેર ગ્રથો છે, મુકંદ વર્ણવી સુખી થઇએ. ૧૧

કંકવું હ મું.

રાગ બિલાવર.

ઇશ્વર જન્મ અપાર વિધે જેમ, માનો કળીરતાણા સહુ તેમ;

ઇશ્વર ધરે અવનિ માથે અવતાર, તેમ કળીર હુઆ નિરધાર. ૧

ઇશ્વર ફેડે અસુરનો તાપ, (તેમ)કળીરે ટાળ્યો અધર્મિનો સંતાપ;

બાળપણું ગાળ્યું મહાસંત, આનંદ ઉત્સવશુરે મહંત. ૨

નિશદ્દિન નિર્મળ મન, (જેવાં) પિતા માત તેવો થયો તન;

જેમ ઇશ્વર અવતાર ગ્રહો, (તેમ)બાળપણાનાં સુખ દુઃખ સંત સહે. ૩

માત પિતાશુ કરે મોજ, હઠિલાપણું કરતા રોજ;

ધર્મ યવનનો ધ્યાને ન ધરે, શુદ્ધ અદ્વૈત માથે મનસા કરે. ૪

એકે ધર્મ ન ચિત્તમાં ચોટે, અદ્વૈત ભાવમાં મનસા લોટે;

મન નિશદ્દિન તદાકાર, નિજરૂપ માને મોરાર. ૫

પિતામાતા ઉપદેશે ઘણું, તેમ (તેમ) મન દઢ થાય બમાણું;

જાણ્યું માતાએ અવનવું જાણુ, લગ્નતાણું કર્યું મંડાણુ. ૬

સંસારમાં સાંધ્યા સંત, જાણે અદ્વૈતનું મટે અંત;

રૂપા નામે રૂપાળી નાર, તેથી સંસારનો સાંધ્યો સાર. ૭

નારોએ વિલાસ કરવા માંડ્યો, જેહ કળીરે તન મનથી છાંડ્યો;

જોગી જોગીને કેમ બને, નારી અટવાયે ઘણું મને. ૮

તેને કહી કળીરે વાત, માનો મારું તો ટળે ઉચ્ચાટ;

- અમો જે કહીએ તે સે'વુ, તો સુખી થઇ ઘરમાં રે'વુ. ૯
- રૂએ અમારી સર્વે વાત, તો તો સંસાર કરૂ વિખ્યાત;
નહિ તો મૂકિયે પડ્યુ સર્વ, ન રૂએ સસારનું પર્વ. ૧૦
- જેઈ સંતની નિર્મળ મતિ, તેના જેવી થઇ રૂપવતી;
બહુ કાળે માત ને તાત, પામ્યાં પરમપદ સાક્ષાત. ૧૧
- કબીરભક્તને નારી જેહ, રહ્યાં બંને નિઃસદેહ;
મન ધાર્મિક અતિ ઘણું જાણુ, તદપિ થાયે ન કંઈ નિરવાણુ. ૧૨
- જાણી જોધને અજ્ઞાન આણ્યું, સ્વયં રૂપ મનુષ્યાદેહ જાણ્યું;
જૈન ચાર્વાક કે બૌદ્ધ જાણુ, રામ કૃષ્ણ કે સેવું ભાણુ. ૧૩
- નવ ગ્રહ કે શશિ પૂજી, મન કે' એક નહિ કો કુજી;
એમ હરનિશ ચિંતા થાય, સ્વધર્મ કારજ કરી ગુણ ગાય. ૧૪
- ખજ ઉકાળી વસ્ત્રને લાવે, ઉદર ઉદ્યોગ સતને નવ ભાવે;
એવે સુણી વાત અનેરી, રામાનંદસ્વામી પૂઠે મારે ફેરી. ૧૫
- કોઈ સંતે કહ્યું ત્યાં આવી, તેની વાત હૃદમાં ભાવી;
રામાનંદ કરે તુને શિષ્ય, તદા મોટું તારું રે ભવિષ્ય. ૧૬
- પણ મહાસ્વામી તને ના ઈચ્છે, યવન જાતિ મનથી ના વાંચે;
એતું કહી ગયા સંત જાણુ, રામાનંદસ્વામીનું કરી વખાણુ. ૧૭
- કબીરે મનની સાથે ધાર્યું, કરશે રામાનંદ કારજ માફ;
તેમની ઓળ કરે નિશદિન, મઠમાં જવાનું કરે ઘણું મન. ૧૮
- દીરાત ઈચ્છે મનમાંય, તદપિ જઈ શકે નહિ ત્યાંય;
એવે જાણી વારતા એક, તેના મનમાં કેયો વિવેક. ૧૯
- સ્વામી સ્નાન કરવા સંચરે, તે વિધે મમ કારજ સરે;
ઊઠી પ્રાત કાળે એકવાર, બેઠો માર્ગતાણી મોઝાર. ૨૦

- સ્વામી સ્નાન કરવાને ગયા, કળીર મનમાં આનંદી થયા;
વાટ જોઈને બેઠા ઘણા, રામાનંદમાં એમરૂપ બન્યા. ૨૧
- એવે પદ્ધત્ કહીને સ્વામી, ચાલ્યા આવ્યા જ્ઞાનના ગામી;
ઊઝા કળીર તેણીવાર. સ્વામીને કર્યા દંડવત્ નમસ્કાર. ૨૨
- હસ્ત જોડી ઊભો પાસ, કરો રામાનંદ તમારો દાસ;
દીન ઉપર દયા કરો સ્વામી, મમ ઉદ્ધાર કરો બહુનામી. ૨૩
- ખોટા સ્વામી દીનપણુ જોઈ, નાખ સશય મારો તુ ખોઈ,
ત્યારે કળીર ખોલ્યા સુણો સ્વામી, મારે વાત કે'વી ન નકામી. ૨૪
- મુમનાકેળી મારી જાત, મારે કે'વી સાચી વાત;
ધ્યાન તમારું દૃઢ હૃદ લાગ્યું, તમારા વિના સર્વે મેં ત્યાગ્યું. ૨૫
- મારું નામ કળીર એવું છેય, લોકે વ્યર્થ સાધુ સાધુ કે'ય;
સુણી સ્વામી થયા મન દુઃખી, ઉપદેશ દેવાય નહિ અમિ મુખી. ૨૬
- અવનિ માથે થાય જે પાપ, જાણો યવન નામનો (તે) સતાપ;
શિષ્ય થા તુ કોઈનો જાણ, કર સ્વધર્મતાણું તું વિખાણ. ૨૭
- એમ કહીને સ્વામી ચાલ્યા, કળીરતણા મનોરથ ટાળ્યા;
ઘણી દીનતા કળીરે કીધી, સ્વામીએ નજર કરી નહિ સીધી. ૨૮
- નિરાશ થયા મહાભક્ત, પણ મન સ્વામીમાં આસક્ત;
ધેર આવ્યો નિરાશી ધરી, પણ એક મનથી પ્રતીતિ કરી. ૨૯
- જેમ ભીલ તૈયો ગુરૂ કરી, દ્રોણાચાર્યને મનમાં ધરી;
ત્યમ મારા ગુરૂ સ્વામી રામાનંદ, એવો મનમાં ધર્યો આનંદ. ૩૦
- નિશદિન ભજન સ્વામીનું કરે, રામાનંદનો શિષ્ય એવું ઊચરે;
એક દેવ ગુરૂ મારા એહ, રામાનંદનુ ભજન કરે તેહ. ૩૧
- લોકને વદે મુખે ગાઝ, રામાનંદની ભક્તિ સાહ;

- નિત્ય નિયમ રાખ્યો એક જાણ, એક પ્રહર કરવાં વિખાણ. ૩૨
- કરમાં તાલ્ય ત્રેવી જાણ, (હિ) રામાનંદ સ્વામી હું અજાણ;
- તમે શિષ્ય કરીને પાવન કીધો, બોધ યવનને રૂઝો દીધો. ૩૩
- નવ ગણ્યો તમે જાતિ ભેદ, નવ ગણ્યો તમે ધર્મ ઉચ્છેદ;
- ધન્ય ગુરૂ મહાંત મહારાય, કરી કળીરની શુદ્ધ કાય ૩૪
- એમ ભજન નિશઢિન કરતો, સ્વામીના ગુણગાને મન કરતો;
- એક પ્રહર કરે કીર્તન, મનસાકૃત રીઝવે ગુરૂજન. ૩૫
- અવનિ માથે બીજો નહિ કોઈ, (એમ) રામાનંદ કીર્તનની કરે સોઈ;
- પસરી વાત તે પુરની માય, થઈ વાત સ્વામી બેઠા'તા જ્યાંય. ૩૬
- કરી કીર્તિ કળીરની લોકે, સુણી સ્વામી ઘણું મન ચોકે;
- મે કળીર શિષ્ય નથી કીરો, મે ગુરૂને લા'વો નથી લીધો. ૩૭
- મહામલિન યવનની જાત, માગ વખાણની કરે શી વાત,
- મિથ્યા જગત તે મિથ્યા બોલે, સત્યાસત્ય મનથી નવ તોલે. ૩૮
- છોટા બડાની કે' મનમાની, ખરી બોટી બકતે કા'ની;
- યાદુડો ક્યા કે'ના સાર, જ્યાંકે હૃદ ન શુદ્ધ બિચાર. ૩૯
- એમ કહી સ્વામી થયા શાંત, ત્યારે બોલ્યા કેતા ત્યાં મહાંત;
- સ્વામીના મહા જે શિષ્ય, બોલ્યા તેહ વાતનું ભરિષ્ય. ૪૦
- સત્ય વાત મહારાજ એહ, કળીર સેવા સાધે છે નિ સદેહ;
- એક પ્રહર કરે છે કીર્તન, ધ્યાન ધરે આપનું ખરું મન. ૪૧
- સ્વામીને મન વરી તે વાત, સુણી સારી કળીરની ખ્યાત;
- હૃથ શોક આણી એમ બોલ્યા, જાની મન માહે ઘણું ડોલ્યા. ૪૨
- નજરે જોઉં ત્યારે માનું એહ, કાય મન માફ નિ સદેહ;

- કોઇએ વાત કરી આવી ત્યાંહી, કળીર હવે એસશે ભજનમાંહી. ૪૩
- દષ્ટિએ જોવું હોય સ્વામી, આયો હું સઘાતે બહુનામી;
- ગયા તેની સાથે પરમધામ, નિકટ ઊભા રહી નિરખ્યું કામ. ૪૪
- કડતાળ ઝાલો કર માંય, પ્રથમ જપિયા સ્વામી જ્યાંય;
- દઢ મન કરી લગાડી તાળી, જાણ્યા તન મનથી સ્વામી વનમાળી. ૪૫
- એક તુહિ એક તુહિ લેઈ નામ, ભજતો રામાનંદ જ્ઞાનના ધામ;
- વદતો શિષ્ય કયો મુને સ્વામી, યવનરૂપની ઝાંખી વામી. ૪૬
- ધન્ય દેવ મહાદેવાળ, યવન બાળની કરો પ્રતિપાળ;
- સર્વ શિષ્યમાં મહંત કીધો, તેથી કળીરતણો અર્થ સીધો. ૪૭
- એવું વેણ કહીને તાળ વાચે, રામાનંદ સ્વામીના ગુણ ગાયે;
- ચઢી સ્વામીને રીસ અપાર, મુણ્યો કળીરનો અસત્ય ઉચ્ચાર. ૪૮
- પડ્યો ઊભા ઊભા એમ બોલ્યા, ક્યારે શિષ્ય થયો તું બોલ્યા;
- તે વાત કળીર નવ જાણે, એકતાર ભજનમાં આણે. ૪૯
- જવ બોલ્યો નહિ યવનબાળ, જોય પામ્યા સ્વામી તત્કાળ;
- પાકુકા પાચમાં પે'રી જેહ, મારી કળીરને ભાળમાં તેહ. ૫૦
- હૃદય બેદાઈ ગયું નિરવાણ, રૂધિર નીકળ્યું ત્યાંહી તો જાણ;
- કળીર જાણે નહિ કાઈ તેહ, લાગ્યો ગુરુભજન કરવા જેહ. ૫૧
- રામાનંદ સ્વામીનું જપનો નામ, એકતાર તેને અન્યનું શું કામ;
- દેહ પડે તો પડે આજ, એકતારી ન બૂવે કાજ. ૫૨
- તે વિષે મહામત્ત કળીર, એકતામા વડેશે વીર;
- ભજનની ધુન મોઝાર, પ્રહાર નવ મણ્યો લગાર. ૫૩
- સ્વામી જોઈદઢતા મન, કળીર ઉપર થયા પરસન;
- માગ્ય માગ્ય કહ્યું એવું મુખે, તોય કળીર બોલ્યો નહિ મુખે. ૫૪
- ભજનનો પ્રહર ગયો જેહ વાર, શાંતિ પામી કર્યા નમસ્કાર;
- દઢ મન જોઈ સ્વામી રીઝયા, યવનશિષ્યની ભક્તિમાં ભીજ્યા. ૫૫

વધા મુખે ન લાગી વાર, મન ગમતું માગો આ વાર;	
કબીર કે' થયા જો પરસન, પ્રભ દેખાડો કરું દરશન.	૫૬
ગુરુભક્તિ ન ભૂલું કદા, હરિ ગુરુ સ્મરણ રહે હુંને સદા;	
તથાસ્તુ કહી વળિયા સ્વામ, કબીર ત્યાંથી પામ્યો સુદરશ્યામ.	૫૭
મહિમા વાધ્યો અવનિકેરે માથ, ફરતા તેહ રામાનંદ સાથ;	
ગુરુ ઉપદેશની કહી વાત, થયો કબીરસંતને જોમ સાક્ષાત.	૫૮
સંતમાહાત્મ્ય શું કપે મુકુંદ, જેહ પ્રુદ્ધિતણો મહામંદ;	
તદપિ પક્ષી સાગરની પેર, કરજો મુકુંદને શ્રીહરિ મે'ર.	૫૯

કડવું ૧૦ મું.

કવિત.

ગુરુ કૃપાતેં કબીર, વીરનકે વીર હુણ,	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, સંતાશિર તાજ હે;	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, ધીરનકે ધીર હુણ,	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, મક્તનકે રાજ હે;	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, મીરનકે મીર હુણ,	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, ગ્યાનનિધિ પાજ હે;	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, પીરનકે પીર હુણ,	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, મુકુંદકી માજ હે.	૧

રાગ ભાડ.

ગુરુકૃપા પામ્યા, કબીર જોણી વાર;	
જ્ઞાનભાનુ પ્રકાશતાં, ટળ્યો સહુ અંધકાર.	૨

૫૯ પક્ષી સાગરની પેર—જેમ પક્ષી સમુદ્રમાંથી ચામ ભરીને પાણી લે છે તેમ. ૧ માજ—માઝ.

- આવરણ હેતુ' તે અલગ થાતાં, થયું સ્વયં પ્રકાશ;
કીર્તિ પસરી અહુ દિશે, સ્વયંરૂપ ઉભરા. ૩
- કળીર કળીર સહુકો કહે, કળીર ગાય શુદ્ધ ય્યાન;
અદૈત ઝોળખ્યું અંગમાં, સંતમાં પામ્યા માન. ૪
- અનેક શિષ્ય ગુરુતણા, થયા કળીર મહાંત;
ઇંદ્રિયનિગ્રહ બહુ કર્યો, વદતા જન સહુ દાંત. ૫
- ટેકે ધરી કળીરજી, સ્વયંકૃત શ્રમથી સાર;
નિર્વાહ કરવો આપનો, દહ ધાર્યો વિચાર. ૬
- વૈરાગ્ય મહામનમાં ધરી, જગત બાણે મિથ્યાય;
મંદિર ધર્મ સ્થાપ્યો નહિ, અદૈતના ગુણ ગાય. ૭
- નવનવાં કીર્તન નિત્ય કરે, પિંગળ કરે પ્રમાણ;
છંદ રચે એવા ઘણા, થયા અવનિમાં બાણ. ૮
- વાણકરનો વ્યાપાર જે, પિતાતણા જે સાર;
નિશદિન મનમાં તે ધર્યો, અવર ન કાંઈ વિચાર. ૯
- દર્શન આવે લોક બહુ, તેનાં કરે સ્વયં દરશન;
નિરાભિમાનપણું લહી, જન થાય ઘણા પરસન. ૧૦
- શ્રીમંત ધન અરપે ઘણું, કળીર કરે નહિ સ્પર્શ;
સ્વયં ઉપાર્જિત ધન ગ્રહે, થાય તેથી ઉત્કર્ષ. ૧૧
- ઘણા જન વદતા સહી, મંદિર અરખું સાર;
તે માંહી વસણું તમો, મૂકો વણકરવ્યાપાર. ૧૨
- ખાઓ પીઓ કીર્તન કરો, મૂકો માથાફોડ;
કળીર ન માને કોઈનું, સ્વકૃતમાં પો'ચે કોડ. ૧૩
- એમ ઘણા દિન નિર્ગમ્યા, રૂપા નારી સાથ;

સંતાન હવો તેને સહી, હરિજન સર્વને માથ.	૧૪
કમાલ નામ તેનું ધર્યું, મહાશિરોમણિ સંત;	
અમૃતથી અમૃત સવે, પિતાથી નિર્મળ ચંત.	૧૫
બાળપણું તેનું ગયું, થયો મોઢેરો જાણ;	
તોહતાણું વર્ણન કરે, પણ મારી બુદ્ધિ અજાણ.	૧૬
સોળ વરસનો સુત થયો, પિતાથી દુણો વૈરાગ્ય;	
અદ્વૈત ધ્યાન મનમાં અતિ, નહિ ધન તનમાં અનુરાગ.	૧૭
આજ્ઞા માગી પિતાતણી, તીર્થયાત્રાએ જાય;	
અઠાણ કરી અતિશે સહી, નિર્મળ જળ ત્યાં ના'ય.	૧૮
સંત મહતને જઈ મળે, વદે ન ગર્વની વાણ;	
ધમિ અવનિ સઘળી ક્યૌં, કરે શું હું'ય વખાણ.	૧૯
ફરતો ફરતો આવિયો, ચિત્રકૂટ મોઝાર;	
નાગર વણિક નામે હુતો, દીઠો તેણે સાર.	૨૦
કબીરકેરો સુત સમજી, તેડી લાવ્યો ઘેર;	
મહાઆગ્રહે રાખિયો, ભજનની પ્રીછવી પેર.	૨૧
ભજન કીર્તન ગાયાં ઘણાં, પિતાકૃત જે સાર;	
વણિક રીઝ્યો અતિ ઘણું, ક્યૌં મન વિચાર.	૨૨
દીનતા જોઈ બાળની, ઇક મણિ અર્પિઆ ત્યાંય;	
લઈ જા ઘેર તું બાળકા, જેથી દીનપણું જાય.	૨૩
કમાલ કે' નહિ કામનો, મણિ અમારે લાઈ;	
ભજન કરી મુખી રહું, મોટી એજ કમાઈ.	૨૪
મણિ રાખો પાસે તમે, રીઝવો સંત અનેક;	
ખાનપાન કરાવજો, તન મનથી રાખી વિવેક.	૨૫
મણિ પાછો આપિયો, એમ કહીને જાણ;	
ઘણો આગ્રહ વણિકે ક્યૌં, નવ રાખ્યો નિરવાણ.	૨૬

વણિહે મન વિચારિયું, કર્યું અમો જે દાન;	
તે પાછું ક્યમ હુ ગ્રહું, બાળ સમજે ન અજ્ઞાન.	૨૭
કમાલ નવ જાણે જશું, તેમ મણિ લઈ બાંધ્યો ત્યાંય;	
કમાલકેરા વસ્ત્રમાં, મણિ તાણી બાંધ્યો માંય.	૨૮
કમાલ આજ્ઞા લઈ પડ્યો, તીર્થાટણે તે જાય;	
ફરતો ફરતો આવિયો, સ્વધરકેરી માંય.	૨૯
પિતાને આવી બેઠિયો, માતાને લાગ્યો પાય;	
પિતાએ પેરે પૂછિયું, ફરિયો તું ભાઈ ક્યાંય.	૩૦
તેણે વિગતે કહી દાખવ્યું, કીધાં તીર્થ અનેક;	
પિતાશ્રી પ્રસન્ન થયા, જોઈ પુત્રતણા વિવેક.	૩૧
કમાલે વાત કહી વણિકની, ચિત્રકૂટમાં નિપન્યું જેહ;	
મણિ અર્પવા માંડિયો, મે લીધો નહિ તેહ.	૩૨
કબીર મન પ્રસન્ન થયા, ધન્ય ધન્ય મારા સુત;	
વૈરાગ્ય મન એવો ધરો, તો તો જાણું સપૂત	૩૩
પછે વસ્ત્ર સહુ મૂકતાં, મણિ બાંધ્યો દીઠા ગાંઠ;	
છોડી જોયો કબીર જી, અરે મૂર્ખ તુ લાઠ.	૩૪
અસત્ય જોલ્યો મુજ કને, વિપરીત કીધી વાત;	
વૈરાગ્યની વાતો કરી, હે અજ્ઞાનીના તાત.	૩૫
જા દુષ્ટ તુ પુત્ર નહિ, હુ પિતા નહિ જાણુ;	
પરધનથી પોપણ ચહે, મિથ્યા વદિયો વાણ.	૩૬
કમાલ કે' કબીર સુણો, મિથ્યા નહિ મમ વાચ;	
મે' રત્ન ગ્રહણ કર્યું નથી, વદું તમ પાસે સાચ.	૩૭
લોભ નહિ મુજ મનમાં, વૈરાગ્ય વસિયો પૂર્ણ;	
મેઢની માથે મણિ સર્વે, મારે મન છે તૂર્ણ	૩૮

કળીર કહે (જો) ઈમ હોય તો, મણિ આપી આવો;	
બીજી વાત રૂચે નહિ, નિર્ભોળી થાવ તો લાવો.	૩૯
પિતાવચન મુણી આપ્યો, કમાલ તેણી વાર;	
ચિત્રકૂટમા ચતુર આવ્યો, પૂછતો ઘરબાર	૪૦
શેઠને આવી પ્રણામ કીધો, આપિયો મણિ હાથ;	
મુજ પિતાને રૂચે નહિ, દ્રવ્યાદિકનો સાથ.	૪૧
સ્વ ઉપાર્જિત ભોજન ઈચ્છે, અન્યનુ નવ લે કાંઈ,	
આ મણિ તમારો લીજિયે, શુ કરું અમો ઇને સાઈ.	૪૨
મણિ આપી વજ્રો પાછો, ગયો સ્વયંભુવન;	
કળીર મન પગ્ગસન થયા, જ્ઞેઈ સુતનુ નિર્મળ મન	૪૩
સ સાર ચલવે સત એ વિધિ, નહિ લોભ જરાય,	
મુકદ્દ કવિ શુ વર્ણવે, જ્ઞાનીતણો મહારાય.	૪૪

કડવું ૧૧ મું.

રાગ આશાવરી.

સ્વ ઉપાર્જિત ધનથી જાણુ રે, કરે નિર્વાહ તો નિરવાણુ રે,	
તોય ટેક ધરી એક મોટી રે, તે તો પડે ન કદા ખોટી રે.	૧
ભોજન વેળા થાય બ્યારે રે, (આવ્યા) સત સાધુ જમાડે ત્યારે રે;	
ઓઠ સત સાધુ ત્યા આવે રે, કળીર જ્ઞાનીના મનમા ભાવે રે.	૨
એને ભોજન અરપે વિધિ વિધિ રે, થાય નિત્ય મનોરથ સિદ્ધ રે;	
જેતુ ખર્ચ તેતું ઉત્પન્ન રે, રાજ રહેતુ કળીરનું મન રે	૩
એક દિવસનો સમાજેગ રે, આવી પડ્યો સતના મોટો થોગ રે,	
તેને ભોજન અર્પવા કાને રે, ધાન્ય જ્ઞેયુ કળીર મહારાજે રે.	૪
એક સહસ્ર સંતની ટોળી રે, તે તો ખેજ ભરવી ઝોળી રે;	

- શત સંત જમે એતુ ઘરમાં રે, નીકળે શું પિપીલિકા દરમાં રે. ૫
- કદા નીકળે તેમાંથી બાણ રે, સંચય કરી રાખે તેહ અબાણ રે;
કીડી સચે ન તેતર ખાવ રે, તેમ કરે ન જાની રાય રે. ૬
- બોજન સંતને તો દેવું રે, મુખધકી ના નવ કુંવું રે;
તેની શી કરવી પેર રે, ગયા એક વણિકને ઘેર રે. ૭
- પૂછ્યું સીધું આપે તુંય રે, તારું દ્રવ્ય વાળી આપું હુંય રે;
વણિક મહાઅવિશ્વાસી હોય રે, વદે સાધુ સંતને આપે તે રાય રે. ૮
- ખસેં દ્રામનું સીધું તોલું રે, તમો ન આપો તો શું બોલું રે;
શુ લેકં તમારી કનેથી રે, તમે વિચારો તમારે મનેથી રે. ૯
- કાંઈ આડમાં મૂકો સાધુ રે, તો તો માગ્યું સીધું આપું બાધું રે;
કબીર કે' ન કાંઈ મુજ પાસે રે, તદપિ તારા દ્રામ ન બરો રે. ૧૦
- વણિક કે' વેવારિયા સાચા રે, અમો નથી ભણ્યા એવું કાચા રે;
તારી નારીને મૂક ઘરાણે રે, અર્થ સરે નહિ ને પરાણે રે. ૧૧
- નથી વસવાને ઘર સારું રે, કયે પ્રકારે મન માને મારું રે;
એમ વદી હસિયો અપાર રે, મૂઢમતિએ ન કર્યો વિચાર રે. ૧૨
- કબીર સતસાહેબ એમ બોલ્યા રે, ભાઈ તે' તોલરૂડા મન તોલ્યા રે;
મારી સ્ત્રીને મૂકું ઘરાણે રે, તો તો મનકું તારું માને રે. ૧૩
- વણિક હસી કે' હકાર રે, કબીર કે' ને ને થતો નકાર રે;
એમ કહીને ઘરે આવ્યા રે, રૂપાના મને ઘણા લાવ્યા રે. ૧૪
- સ્વામી સંતને કાને શું લાવ્યા રે, આજના દિન મનથી લાવ્યા રે;
કબીર કે' નારી વિપરીત રે, વણિક બોલે સૂધી રીત રે. ૧૫
- ભાસે મૂઢમતિને કૂકું રે, મારે મનથી છે તે રૂકું રે;
કે' તારી નારી મૂક ઘરાણે રે, ધાન્ય લેવાનું મનકું માને રે. ૧૬

નારી આસો તમો મારી સાથ રે, કંઈથી બીજું નહિ કંઈમાથ રે;
 અસાધારી નારી સારી રે, ગઈકબીરની પૂઠે વિચારી રે. ૧૭
 વણિકનેકે' રાખો આ નારી રે, સીધું આપો માગ્યું સંભારી રે; ૧૮
 વણિક મૂઠમતિ લજ્જા પામ્યો રે, અધીરતાનું અદૃઢપણું વામ્યો રે. ૧૯
 માગી નારી હસતાં હમતાં રે, તે તો હાટડીએ આવી વસનાં રે;
 મૂઠમતિએ મતિ વિચારી રે, બમે દ્રામના દામી મળી મારી રે. ૨૦
 એને મળશે નહિ કો કાળે રે, મારૂં કાજ કર્યું ઘોગાળે રે;
 નારી રાખીને સીધું આપ્યું રે, કબીર સતત કષ્ટ કાપ્યું રે. ૨૦
 લખ્યો લેખ વિધિએ ત્યાય રે, બસે દ્રામ આપે તો નારી જાય રે;
 પરઠ એવો કરીને આજ્યા રે, સાધુ સંતે કબીરને ભાજ્યા રે. ૨૧
 આનંદ પામ્યા તે મનથી રે, ધાન્ય જોઈ જુશી થયા તનથી રે;
 તેના પાક વિધ વિધ બનાવ્યા રે, સંત સાધુને મન ઘણું ભાવ્યા રે. ૨૨
 મૂકી આવ્યા નારી મહારાજ રે, મન આનંદ કે રાખી હરિએ લાજ રે;
 પુત્ર પાસે ને વેચી માત રે, તેના નહિ તેને ઉચ્ચાટ રે. ૨૩

- એવો નિર્મળ ગૃહસ્થાશ્રમ જે, તેનું વર્ણન કરું હું કયમ રે. ૨૯
- નિર્મળ નજર અનેરી જાણુ રે, કરે નિશદિન સંત સાધુ વિખાણુ રે
- ઘણા દિવસ ગયા એ પેર રે, દુઃખ કરું મોહનની જો મે'ર રે. ૩૦
- નિત્ય નિત્ય અવનવી લીલા સાધે રે;
- કબીરનું જોઈ દૈતમા મનકું ન લાધે રે. *
- મુકુંદ કવિ શુ જાણુ તેહ રે, આતિ જ્ઞાની છે જેના દહ રે;
- યથા મતિ ગાયે જાણુ રે, મહંતનાં કરે શું મૂઠ વિખાણુ રે. ૩૨

કડવું ૧૨ મું.

રાગ ઝીઝાટ.

- સંતનો સંસાર એ તો, જાણવો મહાસંત;
- મસરી કીર્તિ જુગ જુગે, હુએ બડે મહંત. ૧
- નારી બેચી બનિકકું, કીર્તિ ભઈ ચહું આર;
- કબીર સત બડા હુઆ, ગરજ્યા એસા સોર. ૨
- સિકદર શાહ બાદશાહ, મુણી તેણે પાત;
- કબીર સત મોટો સહી, જુગો જુગ જેની ખ્યાત. ૩
- મૂજે ધર્મ મુમનતણે, ચવનતણે છે અશ,
- આર્યધર્મપાઝક સદા, લાગ્યો મન તે દંશ. ૪
- ખરચો જોવા કારણે, કર્યો એક ઠેરાવ,
- સહજ બિટ ભરાવિયાં, મોકલ્યાં સાધી દાવ. ૫
- કોરા કોગળતાણા કર્યો, પુસ્તક અપરમખાર;
- ઢંટે લાદી મોકલ્યાં, જ્યા કબીર વસે નિરધાર. ૬
- દૈતમા લેખાણી બોળવી, માત્ર એકજ વાર;

* આ કડીનું પૂર્વાર્દ કે ઉત્તર દ્વં આશુ ટોચ એમ લાગે છે ૪ આંધ-
મં—અર્થ સોકોનો (વેદવિદિત) ધર્મ ૭ દૈત—ખડિયો

સર્વ પુસ્તક લખી કાઢવાં, તો માનું સત અવિધાર.	૭
સર્વ સલાસદ ગર્જા, યવન મંડળી ત્યાંય;	
એમ ન થાયે ને કદી, કબીરને લાવો આંય.	૮
ધર્મ બ્રહ્મ એ તો થયો, ઉતરડાવો ખાસ;	
એમ કહીને મોકલ્યા, છાંટતાણા રખવાળ.	૯
કબીર પાસ તે આવિયા, કાશીપુરની માંય;	
સહસ્ર ઉંટનુ કટક નેઈ, પૂછે લોક જશો ક્યાંય.	૧૦
કબીરને ઘેર અમો જઈ, વદતા ધમિ રખવાળ;	
એવે કબીર તાણો તણે, મુણ્યુ તેણે તત્કાળ.	૧૧
પૂછ્યું ભાઈ ક્યાં જશો, બોલ્યા તવ રખવાળ;	
કબીરને મળવા જશુ, મોકલિયા બૂપાળ.	૧૨
કચે કારણે જાવ છો, કબીરકેરે ધામ;	
વાત કહી પુસ્તકતાણી, છે કોરાં લખવા કામ.	૧૩
પરચો નેવો એહનો, છે મૂઠમતિ કબીર;	
યવન ક્રીટી હિંદુ થયો, પાદશાહને મન પીર.	૧૪
એક કલમ દોતો ભરી, લખે સર્વ ને લેખ;	
તો તો સાધુ જાણિયે, નહિ પછે મીન મેખ.	૧૫
કબીરે મન વિચારિયુ, સૂજે આગમ જ્ઞાન;	
વિના પરચે બૂજે નહિ, મૂર્ખ સમજે નહિ જ્ઞાન.	૧૬
એમ વિચારી ઊઠિયા, જોષ્ટકા લીધી પાણ;	
એક ઉંટને અરાડતાં, લખ્યા લેખ નિરવાણ.	૧૭
જાવ કહ્યું તેને મુજે, પરચો જશે બૂપ;	
વિશ્વાસ ન આવ્યો તેહને, ઉકેલી જોયું રૂપ.	૧૮

- સર્વે પુસ્તક લખિયાં સહી, એક પળની માંય;
ચાલ્યા રખવાળા ત્યાંધકી, શિકંદર શાહ બેઠો જ્યાંય. ૧૯
- પુસ્તક ઉતાર્યાં તર્ત ત્યાં, જોઈ પ્રસન્ન થયો ભૂપ;
પરચો સત્ય સાધુતણો, મહારૂપ અનુપ. ૨૦
- તોડવા કારણ મોકલ્યુ, કાળનું ટોળુ એક;
આબ્યુ કબીરની પાસે તેહ, મૂઢ ઘણા અવિવેક. ૨૧
- ચલ કબીરા તોયકું, શાહ બોલાએ આજ;
દોજકમે જાના ગયા, જળ રાજ હુઆ શિરતાજ. ૨૨
- અજ્ઞાન જોઈ કબીરજી, બોલ્યા મુખે વેણ;
અમો ન આપું રાજ્યમાં, હોય ભલે સુખદણ. ૨૩
- મૂઢમતિ રાજા કને, વસે મૂઢ જે હોય;
જ્ઞાની જન વસતા નહિ, વસે અજ્ઞાની સોય. ૨૪
- એમ કહીને મોકલ્યા, કાળ વૃદ્ધ અપાર;
રાજાને જઈને કહ્યું, બડા વોહી ગુમાર. ૨૫
- ગાલી દેતા આપકું, દોજકકા દિદાર;
ધલ્લા ધલિલા રસુલધલ્લા, ક્રિયા ગુપ્તે પોકાર. ૨૬
- તોબા તોબા હકતાલા, પરવરદિગાર ક્યા બાત;
બદમાશ બડા ગુલામ હે, નાદાનકી એહી જાત. ૨૭
- એમ કાળ ત્યાં બોલિયા, સુણી શાહે તે વાત;
મહારીસ મનથી ચઢી, (મન) ધારી કબીરની ઘાત. ૨૮
- લશ્કર સજ કરાવિયું, કહ્યું કબીરને લાવો આંહી;
માને નહિ તો મારીને, લાવજો એને સાહી. ૨૯

- સગા સહોદર અમતણા, તેણે પાછા કૃરિયા આજ. ૪૧
- નામ ગણાવ્યાં તેહનાં, કામ કહ્યાં તત્કાળ;
- શાહે મન વિચારિયું, કહ્યું ખોટી વદા શે ભાળ. ૪૨
- પુર માંહે જ્ઞેવરાવિયું, નહિ લશ્કર જીજ્ઞું ત્યાંય;
- શાહે મનમાં ભય ધરે, મેં જ્ઞાની દ્વેષ્યા ક્યાંય. ૪૩
- વળી વિચાર મનમાં કરી, કરી વાત સંધાન;
- પરગામધી ખોડાવવું, લશ્કર તો નિરવાણ. ૪૪
- ધન જ્ઞેયું ધરણી ધર્યું, ધન જ્ઞેયું ભુવન;
- એકે સ્થળ નવ નિરખિયું, ચોંક્યું તેથી મન. ૪૫
- અરે મેં હરિજન શે દુભિયા, વિખરીત થઈ આ વાત;
- હાવે રીઝાવું સંતને, તો તો થાયે ખ્યાત. ૪૬
- શિષ્ય છું હું કળીરના, એમ ખોડે છે શા'ય;
- કાશીપુરી જાવા પછે, થયો સજ મહારાય. ૪૭
- સેવક ધોડા સાથે લઈ, ગયો કળીરની પાસ;
- નયનો નિરખી જ્ઞાનીની, સમદષ્ટિ મકારા. ૪૮
- જ્ઞેઈ મન રાજ થયો, કયાં દંડ પ્રણામ;
- શિષ્ય થયો સાધુતણો, જગ બાધે વિખ્યાત. ૪૯
- મઠ મોટો જા'ધાપિયો, સાધુજન રે'વા કાજ;
- મંદિર કળીરનું કરાવિયું, એક માસ રહ્યો મહારાય. ૫૦
- કૃપાદષ્ટિ થઈ સંતની, સર્વ શુભ થઈ વાત;
- પુરપતિ તે પુરમાં ગયો, ગુણગણ થયા વિખ્યાત. ૫૧
- હૃયં મોહ નહિ સંતને, ભજનની મોટી ટેક;
- દર્શન કરવા આવતા, જે જન શુભ વિવેક. ૫૨
- મેદની માથે એમ થયું, કળીર નેવા નહિ કોઈ;
- વાદ અનેક કરવા આવતા, તેના નાખે સંશય ધોઈ. ૫૩

- ઝોગ કહીને મોકલ્યું, લશ્કર અપરમપાર;
કાશીપુરી તે આવિયું, જડના દુષ્ટ વિચાર. ૩૦
- સેનાપતિએ રાયને, તેડ્યો તેણી વાર;
કબીર હુમારા ચોર હે, તેરે નગર મોઝાર. ૩૧
- વાકું દે તું અબઘડી, નહિ તો લુટું ગામ;
કાશીરામ કે' શોધી લિયો, કબીરતું નહિ (અમારે) કામ. ૩૨
- લશ્કર પેહું પુરમાં, જુએ કબીરને સાર;
કોઈ ભુવન દખાડે નહિ, એમ થયું ત્યાં અવિધાર. ૩૩
- લશ્કર મારે લોકને, જાણી કબીરે વાત;
ચોગબળ અજમાવિયુ, મહાજ્ઞાની વિખ્યાત. ૩૪
- સિકંદરતું લશ્કર સહુ, આવ્યુ કબીરને દાર;
રહ્યું બીજું શાહ શેહેરમાં, તે આવ્યું નિરધાર. ૩૫
- શાહ નગર કોઈ નહિ, લશ્કર કાશીપુર જાય;
ધનગૃહ તૂટ્યાં ત્યાંઈ તો, નિર્ધન રાજા થાય. ૩૬
- રાયે જે જે મોકલ્યા, તે તે મૂર્ખને માય;
તેના સામે આવિયો, સ્વયં રાજાનો સાથ. ૩૭
- યુદ્ધ થયું બન્નેતણું, વિપરીત થઈ ઘણી વાત;
હારીને પાછા ગયા, શાહે મોઢલિયા વિખ્યાત. ૩૮
- હાહાકાર પુરમાં થયો, મહિમા વાધ્યો સંત;
પાદશાહ સરખો હારી ગયો, એમ થાવા લાગી મરાંસ. ૩૯
- લશ્કર હારી જઈ મર્યું, સિકંદરશાહને જાણ;
સર્વ વાત વિગતે કરી, હાર્યાતણી નિરવાણ. ૪૦
- શું આપે બીજા મોકલ્યા, અમ સામા લડવા કાજ;

- સગા સહોદર અમતણા, તેણે પાછા ફરિયા આજ. ૪૧
- નામ ગણાવ્યાં તેહનાં, કામ કહ્યાં તત્કાળ;
- શાહે મન વિચારિયું, કહ્યું ખોટી વદા શે ભાળ. ૪૨
- પુર માંહે જોવરાવિયું, નહિ લશ્કર ધીજી ત્યાંય;
- શાહ મનમાં ભય ધરે, મેં જ્ઞાની દ્વલ્યા ક્યાંય. ૪૩
- વળી વિચાર મનમાં કરી, કરી વાત સંધાન;
- પરગામઘી ખોલાવણું, લશ્કર તો નિરવાણ. ૪૪
- ધન જોયું ધરણી ધર્યું, ધન જોયું ભુવન;
- એકે સ્થળ નવ નિરખિયું, ચોંક્યું તેથી મન. ૪૫
- અરે મેં હરિજન શે દુનિયા, વિપરીત થઈ આ વાત;
- હાવે રીઝાવું સંતને, તો તો થાય ખ્યાત. ૪૬
- શિષ્ય છું હું કળીરના, એમ ખોલે છે શા'ય;
- કાશીપુરી જાવા પછે, થયો સજ મહારાય. ૪૭
- સેવક થોડા સાથ લઈ, ગયો કળીરની પાસ;
- નયના નિરખી જ્ઞાનીની, સમદષ્ટિ પ્રકાશ. ૪૮
- જોઈ મન રાજ થયો, કર્યા દંડ પ્રણામ;
- શિષ્ય થયો સાધુતણો, જગ બાધે વિખ્યાત. ૪૯
- મઠ મોટો બાંધાવિયો, સાધુજન રે'વા કાજ;
- મંદિર કળીરનું કરાવિયું, એક માસ રહ્યો મહારાય. ૫૦
- કૃપાદષ્ટિ થઈ સંતની, સર્વ શુભ થઈ વાત;
- પુરપતિ તે પુરમાં ગયો, ગુણગણ થયા વિખ્યાત. ૫૧
- હર્ય મોહ નહિ સંતને, ભજનની મોટી ટેક;
- દર્શન કરવા આવતા, તે જન શુભ વિવેક. ૫૨
- મેદની માથે એમ થયું, કળીર જોવા નહિ કોઈ;
- વાદ અનેક કરવા આવતા, તેના નાખે સંશય ઘોઈ. ૫૩

સંશય કાપે સર્વના, પડ્યું સંશયહારી નામ;	
પુત્ર પિતા જે એક છે, કરે ભજનનાં કામ.	૫૪
મદિર મઠ બાંધ્યા ઘણા, અત્રજન અપાર;	
કોઇ સ્થળે નવ આવતા, મૂકી નિજ ઘરખાર.	૫૫
કોઇ સ્થળે નૂવ તે જતા, ભજન કરતા નિશદિન;	
મુકદ્દ કવિ શુ ગાઈશકે, જેની મતિ મહામલિન.	૫૬

કંકણું ૧૩ મું.

રાગ ગોડો.

કબીર સત થયા પ્રખ્યાત, ચાલી જગમાં તેની વાત;	
સંત સાધુ મળવા ઘણા આવે, તે તો કબીરને મન ભાવે.	૧
સત સાધુની સોળત રચે, કોઇ પૂછે તે મન નવ ખુચે;	
ઘણા ધર્મગુરુએ વારતા જાણી, ઘણા કે' કબીરની વાત ન માની.૨	
જીત્યો શાહને ખાલી કર્યા ભડાર, લશ્કર પામી શક્યુ ન સત પાર;	
લખાયા કાગળ કોરાકટ, ઘણુ નિર્મળ છે સતનુ ઘટ.	૩
સ્ત્રી મૂકી સત જમાડયા, મોટા શાહને પાય નમાડયા;	
જ્ઞાની ધ્યાની સનમુખ ઊભે, કોઇ કબીરને નવ દુભે.	૪
પસરી કીર્તિ જુગો જુગમાં, કરતા કર્મ કહ્યાં યજ્ઞ ઋગમાં;	
જાણી નાનક ગુરુએ તે વાત, કબીરની કીર્તિ મહાવિખ્યાત.	૫
મન સાથે કર્યો વિચાર, જઈ મળવું મારે નિરંધાર;	
જોવી કબીરની કીર્તિ કેવી, સિદ્ધ કરી કેવી ચોગદવી.	૬
એમ વિચારી આવ્યો તેહ, મહાચોગધારી નર જેહ;	
અનેક પશુ પખી છે તેની સાથ, અનેક નરવરના આલ્યા હાથ. ૭	
શાહના લશ્કરથી ઘણા લોક, સાથે ચાલેછે થોકાથોક;	

- આવ્યા મળવા તેહ કબીર, જાણે કોઈ આવ્યો મોટો મીર. ૮
- કર્યો પડાવ પુરતી બા'ર, સગે અસંખ્યાત નર પશુ સાર;
વ્યાધ શૂકર રોઈ મજર, સિ હ વરૂ વણિયર અપાર. ૯
- બાજ ગર્જણ ને ઘણા હસ, મોર કોકિલાનો વાધ્યો વશ;
નર નારીની ગણના નથી, અસખ્ય સખ્યા જાયે કયમ કથી. ૧૦
- પસરી પુર બાધામાં વાત, નાનક મળવા આવ્યા વિખ્યાત;
રાત્રી પડી સાધુ નવ મળિયા, તે છે નાનકજી મહાબળિયા. ૧૧
- અસંખ્ય જન પશુ છે સાથ, બેડા કૂર પ્રાણીકરે માથ;
પ્રાત કાળે મળશે આવી, થશે નિર્મ્યુ હશે જે ભાવી. ૧૨
- તેહ જાણી કબીરે વાત, નાનક મળવા આવ્યા સાક્ષાત;
તેના મનમાં ચોગનો ગર્વ, તે તો જાણ્યું કબીરે સર્વ. ૧૩
- ઊઠ્યા પ્રાતઃકાળે જે વાર, થઈ ખખર આવે મળવા સાર;
નાગપર બેડા છે ગુર, જેને કાંઈ નથી અધુર. ૧૪
- તેના ગર્વ મટાડવા કાજ, વિચાર્યું કબીર મહારાજ;
કરમાંહેલીધુ દાતાણુ પાણી, મુખનિર્મળકરવાની મનસા આણી. ૧૫
- બેડા ઝોટલે કબીર મહાભાગ, ઘરની સાથે જોડાયો તે જગ;
બોલ્યા કબીર મઠીની સાથ, આવો મળિયે નાનકની સાથ. ૧૬
- એમ કે'તામાં ઘર તો ચાલ્યુ, તે તો રહે ન કદીએ ખાળ્યું;
આવે નાનક બેસી સામા, ઘર ચલવી ચાલ્યા બહુનામા. ૧૭
- લોક મળવા અનેક ત્યા આવ્યા, બો'ત લોકકં'તમાશા ભાવ્યા,
નાનકે જાણી વાત, આવે મળવા કબીર સાક્ષાત. ૧૮
- પે'લુ નમન કેમ કરાય, એમ તેના મનમાં ચિંતા થાય;
એવે જાણી મોટી વાત, ઘર ચલવી આવે સાક્ષાત. ૧૯

- જેતામાં નિરખ્યું તેમ, ટળી ગયો નાનકનો વે'મ;
 ઘર ચાલે એ તે મોટી વાત, કબીરકેરી ખરોખર ખ્યાત. ૨૦
- મોટા ગુરૂ કરે હું એહ, નમું કબીરને જઈ નિઃસ દહ;
 મહાજ્ઞાનીના બોધ જે લાગે, તવ મારી અહંકારવૃત્તિ ભાગે ૨૧
- એમ ધારી ઉતરિયો જ્ઞાનભૂષ, પાળો ચાલ્યો રૂપે અનુપ,
 એવે કબીરજી સામા આવ્યા, નમન કરી સર્વેને ભાવ્યા. ૨૨
- જેયું નમ્રપણુ અપાર, તેથી રીઝ્યો ઘણું નાનક દાતાર;
 બે સત બેઠયા તે વાર, થયા અવનિમા જે જેકાર. ૨૩
- ઘર ચલાવિયું મહાસત, તેથી પ્રસરી કીર્તિ અનત;
 નાનક ઘણું રહ્યા કબીરની પાસ, ટલ્યો ગર્વ ને સિદ્ધ થઈ આશ. ૨૪
- થયા ગુણ જુગો જુગ પ્રકાશ, કબીર સૂર્યનો થયો ઉજસ;
 મુકુંદ કવિ મતિનો મૂઢ, મહાસંત કબીર ગરડાઈ. ૨૫

કડવું ૧૪ મું.

રાગ ગોડીની ચાલ હુંકડી.

- કબીર દાતા, ગુરૂ ગમ પાતા હે;
 કીરત ક્યા કે'ની, કીર્તિ પ્રસરી જેની હે ૧
- અપાર ભક્તો, જગ આસક્તો હે;
 કબીર મોટા, જહીં અવગુણકા ટોટા હે. ૨
- બડા સુભાગી, જ્યો મહત્ત્વ અનુરાગી હે;
 ક્યા કીરત કે'ની, મતિ વહેની હે. ૩
- મુકુંદ ગુણ ગાયે, સુણો રક જ્યાં રાયે હે;
 કબીર ચરિત્ર સુણતેમે, પવિત્ર હોના હે. ૪

ઢાળ.

પવિત્ર હોના ચરિત્ર સુણના, અપારલીલા મહંતકી;

જેતી જાની વેતી કે'ની, સાગરશી લીલા સંતકી. ૫

હરમસાદ નામે વણિક ઇક, આઘ્યો કબીરની પાસ;
દંડવત્ પ્રણામ કરી, પૂછવાની જાણવી આશ. ૬

મહાવિવેકી શાંત તે, ગંભીર ઘણો જાણાય;
જોઈ સંત રાજ થયા, ધનાઢ્ય તેહ મનાય. ૭

કબીર બોલ્યા મુખથી, સંશય શો છે ભાઈ;
મનગમતું પૂછો તમો, સંશય છેડું સાંઈ. ૮

વણિક કે' વારું થયું, કરું એક હું પ્રશ્ન;
સંશય કોઈ છેદ નહિ, પો'એ નહિ મમ તૃણ. ૯

સાધુસંગ ઘણો કર્યો, ઘણા સેવ્યા દેવી દેવ;
સંશય મારો નવ ટળ્યો, હવે કરું તમારી સેવ. ૧૦

મુજ મને બીજું નથી, ઇક લઘુ સંશય છે નામ;
સંશય ફેડો માહરો, તો થાયે સિદ્ધ કામ. ૧૧

એમ વદી કર જોડિયા, મૂગો બેઠો તેહ;
કબીર કે' સુખે કહો, સંશય હોયે નેહ. ૧૨

વણિક કે' મહારાજ કહું, સંશય મોટો જાણ;
સંસાર સુખ બોખ્યા છતાં, જ્ઞાન મળે નિરવાણ. ૧૩

સ્ત્રી રૂપવતી હોય જો, તેના પૂરવા કોડ;
સંતાન બે ચારેક હોય જો, મળે તેને રણછોડ. ૧૪

દ્રવ્ય ઘણું હોયે કને, મતિ નિર્મળ હોય સાર;
ધરણીમાં સુખ નેટલું, હોય પાસે નિરધાર. ૧૫

અન્ય ઉપાધિ હોય નહિ, ઉપાધિ મોટી એક;
નારી પુત્ર સલક્ષણા, વિસરાવે વિવેક. ૧૬

નારી પુત્ર સુદાં હતાં, જનકરાયને જાણ; ૧૭

- જેતામાં નિરખ્યું તેમ, ટળી ગયો નાનકનો વેંમ;
 ઘર ચાલે એ તે મોટી વાત, કળીરકેરી ખરોખર ખ્યાત. ૨૦
- મોટા ગુરૂ કરું હું એહ, નમું કળીરને જઈ નિસ દેહ;
 મહાજ્ઞાનીનો ખોધ જો લાગે, તવ મારી અહંકારવૃત્તિ ભાગે. ૨૧
- એમ ધારી ઉતરિયો જ્ઞાનભૂપ, પાળો ચાલ્યો રૂપે અનુપ;
 એવે કળીરજી સામા આવ્યા, નમન કરી સર્વેને ભાવ્યા. ૨૨
- જેયુ નમ્રપણુ અપાર, તેથી રીઝ્યો ઘણો નાનક દાતાર;
 જે સત બેઠયા તે વાર, થયા અવનિમા જે જોકાર. ૨૩
- ઘર ચલાવિયું મહાસત, તેથી પ્રસરી કીર્તિ અનત;
 નાનક ઘણુ રહ્યા કળીરની પામ, ટલ્યો ગર્વ ને સિદ્ધ થઈ આશ. ૨૪
- થયા ગુણ જુગો જુગ પ્રકાશ, કળીર મૂર્ધના થયો ઉજસ;
 મુકુંદ કૃપિ મતિનો મન. મહામંત કળીર ગાંધાર. ૨૫

- જેતી જાની વેતી કે'ની, સાગરશી લીલા સતકી. ૫
- હરમસાદ નામે વણિક ઇક, આઘ્યો કબીરની પાસ;
દડવત્ પ્રણામ કરી, પૂછવાની જાણવી આશ. ૬
- મહાવિવેકી શાંત તે, ગભીર ઘણો જાણાય;
જોઈ સત રાજી થયા, ધનાઢય તેહ મનાય. ૭
- કબીર બોલ્યા મુખથી, સંશય શો છે ભાઈ;
મનગમતું પૂછો તમે, સંશય છેદુ સાઈ. ૮
- વણિક કે' વારું થયુ, કરે એક હું મશ્ન;
સશય કોઈ છેદે નહિ, પો'ચે નહિ મમ તૃષ્ણ. ૯
- સાધુસગ ઘણો કર્યો, ઘણા સેવ્યા દેવી દેવ;
સંશય મારો નવ ટળ્યો, હવે કરું તમારી સેવ. ૧૦
- મુજ મને બીજુ નથી, ઇક લઘુ સંશય છે નામ,
સગય રૂઠો માહરો, તો થાય સિદ્ધ કામ. ૧૧
- એમ વદી કર જોડિયા, મૂગો બેઠો તેહ;
કબીર કે' સુખે કહો, સશય હોયે જેહ. ૧૨
- વણિક કે' મહારાજ કહું, સશે મોટો જાણુ;
સંસાર મુખ જોઆ છતાં, જ્ઞાન મજે નિરવાણુ. ૧૩
- સ્ત્રી રૂપવતી હોય જો, તેના પૂરવા કોડ;
સતાન બે ચારેક હોય જો, મજે તેન રણજોડ. ૧૪
- દ્રવ્ય ઘણું હોયે કને, મતિ નિર્ભજ હોય સાર;
ધરણીમા મુખ જેટલું, હોય પાસે નિરધાર. ૧૫
- અન્ય ઉપાધિ હોય નહિ, ઉપાધિ મોટી એક;
નારી પુત્ર સલક્ષણા, વિસરાવે વિવેક. ૧૬
- નારી પુત્ર મુહા હતા, જનકરાયને જાણુ;

રાજ્યધન સર્વે હતાં, પદ પામ્યો નિર્વાણ.	૧૭
સંસારમાં સાધુ થયો, માન્યો મોઠે સત;	
જ્ઞાનીમાં ગરવો ઘણો, જે બ્રહ્મજ્ઞાની મહત.	૧૮
કયે પ્રકાર તેને મળ્યું, સંસાર સાધતાં જ્ઞાન;	
અસત્ય નહિ એ વાતમાં, કથ્યું ઘણા સુખાણ.	૧૯
સત્ય માનું એહ તો, હુ થી ક્યમ નવ થાય;	
સપત્તિ સહુ સામટી, મારે છે સંત રાય.	૨૦
પુત્ર પરિવાર સ્ત્રી છે સહી, જ્ઞાન માથે છે મન;	
જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાયે નહિ, રઝળું હું નિરાદિન.	૨૧
સમજાણ સારી અગમાં, જાણુ જ્ઞાનની ગોષ્ઠ;	
જ્ઞાન સુખ ગ્રહેવાય નહિ, થાય ન મન સંતોષ.	૨૨
જનક સત્ય જે હું કહું, તો અનુભવ ક્યમ નવ થાય;	
ખામી રી છે સંતજી, કહો કબીર મહારાય.	૨૩
કબીર રીઝયા મનથી, ખરો સંશય નિરવાણ;	
એક દિવસ અહીં જો રહો, તો થાયે સહુ જાણ.	૨૪
શેઠ સાચુ માનિયું, રહ્યા એક દિન ત્યાંય;	
કબીરે જોજન કરાવિયું, સૂવાડ્યો ઘર માંય.	૨૫
અર્ચા જોઈ સતની, શેઠ રીઝ્યો મન અપાર;	
દરિદ્ર અવસ્થા સંતને, એમ કરે મન વિચાર.	૨૬
ધન અર્પવા કાળે સહી, વિચાર્યું મનમાં શેઠ;	
કબીર સમજ્યા તે વિધિ, વધા એક મારું છે પેટ.	૨૭
મનમાં ઈચ્છ્યું જે તમે, ધન આપીશું જાણ;	
તેની ઈચ્છા નવ મને, સમજે શેઠ સુખાણ.	૨૮

- શોક મન આશ્ચર્યશું, વિચારતો મન માંય;
મનતાણું જાણ્યું ઈણું, જરૂર સંશય જાય. ૨૯
- કોઈએ કાઢ્યો નહિ કદી, તે સંશય કાઢે એહ;
ખાતઃકાળ થયો સહી, અન્ય દિવસનો તોહ. ૩૦
- ખરા મધ્યાન એવે થયા, કબીર કરતા કામ;
ગોઠને ભોજન અરપિયું, તે દિવસે સુખધામ. ૩૧
- નિત્યકર્મ પરવારીને, તાણું ગયા કબીર;
મધ્યાનકાળનો સૂર્ય ત્યાં, આવી ઊભો શીર. ૩૨
- કચડો લીધો પાણુમાં, ખજ બોલે જાણુ;
તંતુને લગાવતા, નિહાળી નિરવાણુ. ૩૩
- શ્રીભક્તનુ તે દિન હુતી, પડે તાપ અપાર;
ઉજેશનો સંશય નહિ, (એવે (કબીરે કયો વિચાર. ૩૪
- શોક પાસે ઊભા રહ્યા, જેને સંશય જાણુ;
કબીર બોલ્યા એટલે, નારી મત્યે વાણુ. ૩૫
- અરે સતી લાવો તમે, દીપક કરીને આંય;
સૂત્ર ધુંચાયું માહરું, સૂઝે નહિ મુને કાંય. ૩૬
- શી રીતે ઉકેલું હું, દીપક વિના જાણુ;
આજ્ઞા સ્વામીની સાંભળી, નારી ઊઠી નિરવાણુ. ૩૭
- મધ્યાન ખરા તો ત્યાં થયા, દીપક કીધો જાણુ;
લેઈ કબીર પાસે ગઈ, મહાસતી સુન્તાણુ. ૩૮
- દીપક લઈ ઊભી સતી, ઉકેલતા કબીર;
ઉકેલિયું ઊભાં રહી, સતીનું ન્તેયું શરીર. ૩૯
- જાઓ આજ્ઞા દીધી પછે, દીપકનું નહિ કામ;
નારી લઈ ચાલી ગઈ, મનથી રીઝ્યા સ્વામ. ૪૦

- વણિક ઊભો ત્યાહી જેહ, સમજ્યો નહિ કાંઈ મર્મ;
મુખથી બોલ્યો તે પછી, બતાવિયે શુદ્ધ ધર્મ. ૪૧
- કબીર વદિયા તેહને, કહ્યું અમે સહુ જાણુ;
સમજ્યા નહિ તો શુ કરે, તમે ઘણા મુજાણુ. ૪૨
- કહુ ફરીને આજ હું, સુણો શેઠ મહુ વાત;
સંશય ભાગે તમતણો, ખરી ખોટી જાણે રાત. ૪૩
- મધ્યાન થયો ગ્રીષ્મતાણો, તપ્યો સૂર્ય અપાર;
ઉજેશની અવધી નથી, જોઈ કરો વિચાર. ૪૪
- તે વેળાએ હુ વધો, દીપક લાવો નાર;
વગર બોલે તે આણિયા, નિરખ્યો તમે સહુ સાર. ૪૫
- સૂત્ર ઉકેલ્યું મેં સહી, પણ બોલી નહિ નાર;
કહ્યું એટલું નહિ મને, દિવસના કરો વિચાર. ૪૬
- દિવસે દીવા લેધને, સૂત્ર ઉકેલે કોઈ,
અઘટતુ મેં આચર્યું, પણ નારી વિરૂદ્ધ ન જોઈ. ૪૭
- વણિક કે' એમાં કશું, નારી જાણે ધર્મ,
પતિતાણું કહ્યું કરે, રૂડાં એનાં કર્મ. ૪૮
- કબીર કે' કેવું સહી, એતું મારે જાણુ;
કુથલી ખીણ છે નહિ, સુણો તમે મુજાણુ. ૪૯
- નારી જો હોયે અસી, કહ્યાગરી ઘર જેહ;
પ્રહ્લાનદ સુખ તે ગ્રહે, જાણો નિ સદેહ. ૫૦
- બાકી વૈરાગ્યજ રાખવો, ત્યાગવી સ્ત્રીને સાર;
પછી પ્રહ્લાનદ બોગવો, સત્ય એહ વિચાર. ૫૧
- જનકતાણી એવી સતી, જેવી જોઈ મમ ઘેર;
સતી નહિ નારી તાહરી, (તેથી) જ્ઞાનની પામુ ન પેર. ૫૨

સંતમંડળી સુખ પાતી હો, મુણો સહુ મહંતો.	૪
મહામનોહર શબ્દ હો, મુણો સહુ સંતો;	
કળીરની વાણીથી મન લખ્યે હો, મુણો સહુ મહંતો.	૫
ઢેઠ વિધવિધની આવે હો, મુણો સહુ સંતો;	
તેને કળીરસુત ઉઠાપે હો, મુણો સહુ મહંતો.	૬
સંત સાધુને સર્વે આપે હો, મુણો સહુ સંતો;	
દુઃખ દરિદ્રી જનનાં કાપે હો, મુણો સહુ મહંતો.	૭
એમ સર્વસ્વ આપી દીધું હો, મુણો સહુ સંતો;	
એક રૂડા રૂમાલમાં મન કીધું હો, મુણો સહુ મહંતો.	૮
શિર બાંધી તે ઘેર આવ્યો હો, મુણો સહુ સંતો;	
પિતાના મનમાં ન લાગ્યો હો, મુણો સહુ મહંતો.	૯
જોડ્યા વાણી તે વઢાતી હો, મુણો સહુ સંતો;	
મૂઠમતિ તારી ચઢાતી હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૦
અમે કમાઇ રૂઢી કીધી હો, મુણો સહુ સંતો;	
કમાલ પુત્રે સાગારી લીધી હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૧
પુત્ર એવો નીકળ્યો મારો હો, મુણો સહુ સંતો;	
મુણો સંત વાણી વિચારો હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૨
કળીરે પુત્ર જાણ્યો કમાલો હો, મુણો સહુ સંતો;	
હરિ હરિ વેચી લાગ્યો રૂમાલો હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૩
એ પુત્રવું સુખ ન જોવું હો, મુણો સહુ સંતો;	
પુત્રતણું સુખ મારે જોવું હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૪
એમ કહીને પુત્રને ત્યાગ્યો હો, મુણો સહુ સંતો;	

- લોભથી કબીર ન રાખ્યો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૫
- એવો સંત મહંત કબીરો હો, મુણો સહુ સંતો;
કોઈ નિરખ્યો મુણ્યો નહિ ધીરો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૬
- એવાં અનેક ચરિત્ર કીધાં હો, મુણો સહુ સંતો;
પંથનાં પાણી નવ પીધાં હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૭
- સંશય થાશે મોટો હો, મુણો સહુ સંતો;
કોઈ કે'શે મુકંદને ખોટો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૮
- કેમ પંથ ચાલે છે આજ હો, મુણો સહુ સંતો;
તેનો નિર્ણય કરું મહારાજ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૯
- કબીરે પંથનું પાણી ન પીધું હો, મુણો સહુ સંતો;
ઘણા શિષ્ય ઉપાડી લીધું હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૦
- શિષ્યનો પાર ન જાણ્યો હો, મુણો સહુ સંતો;
એના નામનાં કરું વિખાણ્યો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૧
- શિષ્ય ગોપાળ વડેરો એક હો, મુણો સહુ સંતો;
ધર્મદાસના મોટો વિવેક હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૨
- શાંતિદાસ છે તેવો હો, મુણો સહુ સંતો;
કમાલપુત્ર છે એવો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૩
- સિકંદર શાહ રાજા હો, મુણો સહુ સંતો;
જેણે જાણી ધર્મની માઝા હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૪
- બીજા વીરસિંહ મહારાજ હો, મુણો સહુ સંતો;
કાશીપુરીના ધર્મ કાજ હો, મુણો સહુ સંતો. ૨૫
- હરમસાદ મોટો શેઠ હો, મુણો સહુ મહંતો;
અનેક એવા પો'ર્યા ઠેઠ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૬
- તેમણે સ્વધર્મ હાથે ચલાવ્યા હો, મુણો સહુ સંતો;

- તેમણે ધર્મના પંથ પળાવ્યા હો, સુણો સહુ મહતો. ૨૭
- દાદશ પંથ કબીરના કા'વે હો, સુણો સહુ સતો;
- તે તો શિષ્યના નામથી ભાવે હો, સુણો સહુ મહતો. ૨૮
- મત્ત ભેદ તેમાં અપારી હો, સુણો સહુ સંતો;
- કૃતિ થાય મતિ અમારી હો, સુણો સહુ મહતો. ૨૯
- કબીરે એક પંથ ન કીધો હો, સુણો સહુ સંતો;
- તેણે એક ખસરસ ખીસો હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૦
- નામ નિરતર જપિયુ એક હો, સુણો સહુ સતો;
- જાણ્યો નામનો રૂડો વિવેક હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૧
- કાવ્યકળા અપારી કીધી હો, સુણો સહુ સતો;
- તેની સખ્યા થાય ન સીધી હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૨
- અઢાર ભાર વનસ્પતિ કે' છે હો, સુણો સહુ સતો;
- કબીર કાવ્યથી હારી રે' છે હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૩
- અઢાર ભાર પ્રમાણ કોચે કીધુ હો, સુણો સહુ સંતો;
- કબીર કાવ્ય સખ્યાનું નવ સિંધુ' હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૪
- ગણે નબના તારા કોઈહો, સુણો સહુ સંતો;
- નવલખની ગણના જોઈ હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૫
- કબીરની કાવ્ય ન કયી હો, સુણો સહુ સતો;
- ગણના કરવા મુઆ મથી હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૬
- દરિયાની રેણું ગણી ગણાએ હો, સુણો સહુ સતો;
- ન આવ્યા કબીર કાવ્ય માણાએ હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૭
- પડિત હારી થાડ્યા ગણતાં હો, સુણો સહુ સતો;
- જેમ મગરી થાકે જાણતાં હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૮

- તોય ખાર ન ખામ્યા કોઈ હો, સુણો સહુ સતો;
 કળીર કાવ્ય જોઈ રહ્યા રોઈ હો, સુણો સહુ મહતો. ૩૯
- પદ શાસ્ત્ર ને અઢાર પુરાણ હો, સુણો સહુ સતો;
 કથ્યાં યવનનાં સર્વ કરાન હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૦
- ચાર વેદ ને ઉપવેદ સર્વ હો, સુણો સહુ સતો;
 સ્મૃતિ આદિકના કીધાં પર્વ હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૧
- સૂત્ર ઉપનિષદ તમામ હો, સુણો સહુ સતો;
 કળીર વાણીમાં સરિયાં કામ હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૨
- વ્યાસે અઢાર પુરાણ લખિયાં હો, સુણો સહુ સતો;
 તે ખણુ કળીર વેણુ ન ચખિયાં હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૩
- કળીર કહી ગયા એવુ ન જોલે હો, સુણો સહુ સતો;
 વાણી માત્ર કળીર તોલ તોલે હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૪
- વદા ગમે તે રસમાં ભાઈ હો, સુણો સહુ સતો;
 કળીર કહી ગયામાં જાણે લજાઈ હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૫
- ગારી એ પણ કળીરની જાણે હો, સુણો સહુ સતો;
 જારી વિજારી કળીર વિખાણે હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૬
- કૂડ કપટ કળીરની કાવ્ય હો, સુણો સહુ સતો;
 શુદ્ધ પ્રભરસ જોઈ ભાવે હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૭
- શુભાશુભ સર્વ વાણીમાં લીધું હો, સુણો સહુ સતો;
 જે કોઈએ ન કર્યું તે સ્વય કીધું હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૮
- એવા મહંત કળીર આચારી હો, સુણો સહુ સતો;
 તેને જાણવા ધારી ધારી હો, સુણો સહુ મહતો. ૪૯
- લીલાલેહરનું અપાર વારિ હો, સુણો સહુ સતો;

હૂબી જાય હોય સંસારી હો, સુણો સહુ મહંતો. ૫૦
તરે કબીર જેવા કોઈ સારા હો, સુણો સહુ સંતો;
મુકંદ કથે આશરા શા મારા હો, સુણો સહુ મહંતો. ૫૧

કવિત.

ધર્મનકો ધ્યાન ધારી, કબીરકી કથા સારી,
કહનેકો મંતિ મારી, ચહુ દિશ લગ્ગી હે;
જોકો પ્રતાપ હે ભારી, ઘરીમે હરિ ઉચ્ચારી,
જખાન જલપે ન જાની, દૂજ સુ ન રગ્ગી હે;
અદ્વૈત પદકો માની, સત્ય ખલ મન જતની,
ધર્મકો ન ધ્યાન આની, જ્યોત વાસે જગ્ગી હે;
મુકંદ આનંદકંદ, જાને નહિ કોઉ છંદ,
વેસેહી જાનો પ્રખંધ, કૃપા સંત મગ્ગી હે. ૧
રામાનંદ ગુરુધર્મ, કબીરસેં છૂપ ગયા,
સચ્ચા સો મનપમદ, તયા ભાષા સખકો;
કચ્ચા નહિ ગુરુ જાકા, સોહિ શિષ્ય વેસા હોવે,
મદિર કિયા ન માનો, કયા કહુ મેં અખકો;
તદપિ કબીર નામ, યહ દુનિ દૂના ભયા,
પંથકા જે લોભ હોતા, ઇતના ન તખકો;
મુકંદ આનંદકંદ, જાને નહિ કોઉ છંદ,
વેસેહી જાને પ્રખંધ, કૃપા જાને જખકો. ૨
વેસી હી અપાર લીલા, સત મહંતન કીની,
ગતી નહિ જાય જાનો, સંખ્યાહી મેઘનકી;

વેસા કબીરકા જીયા, કૌન સંત લખી શકે,
 ભયે અપારન વર્ષ, તૃપ્તિ હુઈ તનકી;
 અવતારકો સાકૃલ્ય, શુકદેવ કિયો જનો,
 સ્વધામ જાનેકી ઇચ્છા, સ્વયમપિ મન કી;
 જન્મ કરી મંત મન, તખ ત્યાગ દિનો તન,
 બસ્તી બનસ્પતિ રોઈ, દુનિ ઐર બનકી.

૩

હિંદુ હિ મુસલમાન, લહે દાઉ મીલ મીલ,
 કબીર હે તેરા મેરા, ચિતા ઘેર કર ગે;
 દંગ હુઆ મહાજંગ, શસ્ત્ર અસ્ત્ર નીક પરે,
 મારો હી મારો ઉચારા, અબી કૌન ઠરંગે;
 મહાદયાલુ હે સંત, સ્વધામસે પિછે આયે,

દાનુકો સમજ દીની, ભાઈ હમ જરંગે;
 મુસલમાન કો કહા, કાહકો ફિસાદ કરો,
 ભાઈ હમ જય ભૂમિ, માંહી સોઇ પર ગે.

૪

વેસા ઉચારન કરી, દહકે દા ભાગ કરી,
 હિંદુ યવનકો દિને, સંત દયાવાન જો;
 મનમે મગન ભયે, સંતાપ સળન ગયે,
 આનંદકે કંદ નયે, નિકસે હુ માન જો;
 બીરસિંહબડા આયા, અર્ધ દેહ ભાયા વાકો,
 સિકંદર શાહ જાનો, રહા લિયા આન જો;
 બૃંદાવન બૃંદનકા, કાસીપુરી માંહી ક્રિયા,

૩ મેધનકી—અર્થ ૧ મેધના બિંદુઓની. સ્વયમપિ—પોતાની મેળે.

કી-કરી. ૪ નીક પરે—નીકમ પરે—નીકળ્યાં.

સતકે સમાજ નામે, સીસ ગુનખાન જો.

૫

વેસો હિંદુઓકા મન, કળીર સાહેબ રખખા,
યવનોકા રખખા વેસા, જાનો જિહાન કેસા;
સંતનકે આગુ ભાખુ, સત્ય સત્ય છિન દાખું,
મતિઅનુસાર ચાખુ, જાતું મનહિ જેસા;
મુસલમાનીને બડી, મસ્જિદ બનાઈ જાનો,
ગોરક્ષપુરમે જાઈ, માનો ખર્ચાહે વેસા;
મગર કહે મગર, જાનો કો હુતો અગર,
મસ્જિદ બનાઈ માનો, હુઆ હે ભાગ વેસા.

૬

કેસી મતિહુસે કીના, દાનોકો રંજન જાનો,
ખિરકતા અતિ જાએ, એક રૂપ હુએ હે;
ધર્મરકો કયા અસાધ્ય, ઉનહિંકુ સર્વ સાધ્ય,
ખિરકતા ઠારી ઠારી, દાતું સચ્ચ રૂએ હે;
સખજ મગર ગયા, મખજ બૃંદાવનહી,
એર એર કયા ઉચ્ચારું, અદ્વૈત હિ જુએ હે;
મતિઅનુસાર ગાઈ, જેતિ હૃદમે સમાઈ,
લીલાકી લહર પાઈ, કાગ દોધ મુએ હે.
ઉદિચ્ચસે ઉતપત્તિ, ગુગલી સખકી હુધ,
મુકદ્દકી જાત વોહી, મન જાન્યો આનંદ;
ભાષા પઢાઈ જાનો, ગુરુ ગમસે પિછાન્યો,
આનંદઉદમે આન્યો, ગુરુ કેશવાનંદ;

૭

૫ બૃંદાવન ઈશ-બૃંદન (તુલસી) નો બૃંદાવન (તુલસી ક્યારો) ક્યો.

૬ મગર-એ નામનું ગામ ગોન્દાપુરની પાસે છે. મગર-જોકે. અગર-આગર (!) ૭ સખજ-લીલાતરી

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

दयारामकृत

भागवतानुक्रमणिका.

दोहा.

- श्रीगुरु श्रीवल्लभ भक्तु, श्रीविष्ठल सह हित;
युग पदपंकजरेण करो, अविवादन अगनित. १
- कमलचरणु कमलद्वय अरन, वंदुं कमलाकांत;
भंगल मोद निधान सण, कलुष क्लेश कृतांत. २
- राधावरं वल्लभ सदा, अष्ट सप्ता कवि रूप;
नमन अरन तिनके कर, मेरे हृदयनरूप. ३
- श्रुति स्मृति संदोह सण, अपर रूप लगवंत;
दादगांग श्रीभागवत, प्रिय सत्तम मय भंत. ४
- नित्य अणन यह ग्रंथको, राक्षस अवश्यक आंहि;
अति व्यवसायी हव नो, नाहि अनत छे ताहि. ५
- अंक छेर पुरन अवन, कीना पायो दाव;

१ हित—हितरूप. युग—ये. करो—कर. अविवादन—प्रश्रुत. अग
नित—अगणित. २ कमलद्वय—कमलने आपनार भेय (नोवा वल्लभागा).
कलुष—पाप. कृतांत—नाश करनार—धम.

४ संदोह—समुदाय. अपर—अन्य. दादगांग—गार रुद्रधरूप अंगदकुं.
सत्तम—उत्तम.

- સ્મૃતિ નીતિ સખ ચરિત રહિ, તો ભક્ત યહ મન દાવ. ૬
 તિન હિત હેતુ બરનિ હો, અંધન ગુરુ વિસ્તાર;
 પકત સુનતહી કહૈ દયો, સૂચન હોઈ સખ સાર. ૭
 સ્કંધ જ્યુ પ્રકરનમેં કહી, જ્યો અધ્યાય જ્યુ વાત;
 સો સખ બની બયગી, અનાયામ ભલભાત. ૮
 રૂપ કલો શ્રીકૃષ્ણકો, શ્રીભાગવન અબેદ;
 શ્રીમહાપ્રભુ નિબંધમેં, સો વિધિ કરહુ હરખેદ. ૯

છંદ રોડા.

- પ્રથમ ૩ દ્વિતીય સ્કંધ, ગ્યાન લીલા હે ભાખી;
 શ્રીપુરૂષોત્તમ પાય ઉભય, ચિંતન કર હિય રાખી. ૧
 દ્વિતીય પક્ષ અધિકાર, પ્રથમ લીલા હે ગાઈ,
 દ્વિતીયમુ લીલા ગ્યાન, ધ્યાન એસેહુ બતાઈ. ૨
 તૃતીયમુ લીલા સર્ગ, એક બાહુ બનવારો;
 ચતુરથ લીલા વિસરગ, બાહુ દ્વિતીય ગિરિધારી. ૩

૬ મન દાવ—મનમાં દળાઈને ૯ હરખેદ—ખેદ હરનાર.

૧ ૩—અને. ભાગવતને મૂર્તિમાન હરિરૂપે વર્ણુ છે: શ્રી ઈ૦—પેહેચો અને બીજો સ્કંધ એ શ્રીપુરૂષોત્તમના પાય છે તેને દિય (હૃદય)માં રાખી ચિંતન કર.

૨ દ્વિતીય ઇ૦—દ્વિતીયા (બીજા—ધ્યાનના) અધિકારીને માટે પ્રથમ સ્કંધમાં હરિની લીલાનું ગાન કર્યું છે. દ્વિતીય સ્કંધમાં એ લીલાનું ગાન કર્યું છે અને એમજ ધ્યાન પણ કર્યું છે.

૩ ભાગવતના આરંભમાં ભાગવતમાં શું વર્ણુ છે તે વિષે કહે છે કે “અત્રસર્ગોવિસર્ગથસ્થાનપોષણમૂતયઃ । મન્વતરેશાનુસ્થાનિરોધોમુક્તિરાશ્રયઃ । દક્ષમસ્ય વિગુર્યર્થનવાનામિહવિસ્તર.” આ અંથમાં સર્ગ (ઉત્પત્તિ), વિસર્ગ (પ્રલય અથવા સૃષ્ટિનો વિસ્તાર), સ્થાન (ઉપજેલી સૃષ્ટિને રહેવાનું સ્થાન), (તેમનું) પોષણ, તેમની ઊત્તિ (વાસના)ઓ મન્વતર (સૃષ્ટિના આરંભમાં

પ્રથમ લીલા સ્થાનસુ, કટિપશ્ચાદ્ ભાગ હરિ;	
પોપન ષષ્ઠ સ્કંધ, ઉદર અવિનાશી ધ્યાન કરિ.	૪
ત્રિતી લીલા સસમ, હરિ ઇકિ હસ્ત બામહે,	
મનવતર અષ્ટમ એક, સ્તન ઘનશ્યામહે.	૫
નવમ સ્કંધ ઇશાન, સ્તન દુસરો ગિરિધરકો;	
દશમ સ્કંધ નિરોધ, હૃદય શ્રીરાધાવરકો.	૬
એકાદશ મુક્તિ લીલા, મસ્તક મન મોહન;	
આશ્રય લીલા દ્વાદશ, દામોદર કર દહન.	૭

દોહા.

યહ બિધિ ચિતન કીજિયે, શ્રીભાગવત જગદીશ;	
અગ્ર પ્રકરનકે નામ કહું, સખ મિલિ દ્વેષાળીશ.	૮

ચોપાઈ.

પ્રથમ સ્કંધ ઉન્નિસ અધ્યાય, તાકે પ્રકરન ત્રીન કહાય;

યથેવા મનુષ્યોની રાજ્યવ્યવસ્થા, ઈશાન કથા (રાજ્યઓની અને લોકપાળોની વાર્તાઓ), નિરોધ (સંનિતો પ્રવચ), મુક્તિ અને આશ્રય (એ સવળી સૃષ્ટિ ઉપજવાનું અધિષ્ઠાન—આત્મા—પરમેશ્વર), એ દશ વાના વર્ણ્યા છે એમાથી દશમા આશ્રયનું શુદ્ધ જ્ઞાન થવા માટે પાઠના નવ વાનાનો વિસ્તાર કર્યો છે. (કેમકે એ દશમાનું જ્ઞાન યવાથીજ સસારજળમાંથી છૂટાય છે). ” એ શ્લોકના ક્રમથી દયારામ ભાગવતરૂપ હરિની ભૂતિ કલ્પીને ધ્યાનાયે તેના અવયવરૂપે સ્કંધોને વર્ણે છે, તૃતીય ઈં—સ્કંડપ લીલાવાળો ત્રીજો સ્કંધ એ હરિનો એક બાહુ છે અને વિભર્જ લીલારૂપ ચોથો સ્કંધ એ બીજો બાહુ છે એજ રીતે બીજા અગ રિયે પણ શ્લોકને અનુસારે અર્થ કહેવા. અથવા, બીજી રીતે કહીએ તો પ્રથમ સ્કંધમા અધિકાર લીલા ગાઈ છે અને બીજા સ્કંધમા જ્ઞાન અને ધ્યાનરૂપ લીલા કહી છે

હીન રૂ મધ્યમ ઉત્તમ ફેર, ત્રીન ત્રીન અધ્યાય પુનિ તેર. ૧
 દશ અધ્યાયો દ્વિતીય સ્કંધ, તામે પ્રકરન ત્રીન સંબંધ;
 દ્વે અધ્યાયો તત્ત્વ ધ્યાન, હૃદય પ્રસાદહુ દ્વેકો માન. ૨
 તૃતીય મનન પદ અધ્યા લાહે, તામે દે પ્રકરન દ્વિર કહે;
 ઉત્પત્તિઅરૂ ઉપપત્તિ દે નામ, સંખ મિલિ પંચમ એ અભિરામ. ૩
 તેતિસ અધ્યા તૃતીય સ્કંધ, પ્રકરન તામે પંચનું સંધ;
 ચતુરધ્યા પ્રકરન અધિકારી, ગુનાતીત અરૂ ચ્યાર બિચારી. ૪
 તૃતીય સગુનકે તિન અધ્યાય, ચતુરથ કાલ ધ્યા નો ગાય;
 પંચમ તત્ત્વ હી પ્રકરન કહ્યો, સો તેરે અધ્યાયો લહ્યો. ૫
 ઇકતિસ અધ્યા ચતુરથ માનો, તાકે ચ્યો પ્રકરન પરમાનો;
 પ્રથમ ધરમ પ્રકરન સત જાંચ, દુસરો અરથ સુ અધ્યા પાંચ. ૬
 ચ્યાર હિકો તિસરો જ્ઞે કામ, ચ્યાર આઠકો મોક્ષ જ્યુ નામ;
 બ્રહ્મ તત્ત્વ પદ વીજયોં પૂજ્ય, પુનિ ઇકતિસ લગ હુરિ સાયુજ્ય. ૭
 પદ્મીમ અધ્યા પ ચમ કીન, તાકે પ્રકરન સમુજો ત્રીન;
 ત્રીન અધ્યાયો પ્રકરન દેશ, ઇકધંસ પ્રકરન કાલ અશેપ. ૮
 તિસરો ચ્વમ સુઅધ્યા દાય, ચોળીસ લહે જીવાત્મા સોયં;
 પરમાત્મા દ્વિર લગ છળીસ, અરૂ ષષ્ઠમ અધ્યા ઉન્નિમ. ૯

૧ ત્રીન ઇ—ત્રણ અધ્યાયનું હીન પ્રકરણ, ત્રણનું મધ્યમ, અને તેર
 નું ઉત્તમ પ્રકરણ. ૨ હૃદય પ્રસાદ—મનની પ્રસન્નતા. ૩ ઉપપત્તિ—હેતુપૂર્વક
 વર્ણન કરી પ્રતિપાદન કરવું તે.

૪ ચતુરધ્યા—ચાર અધ્યાય (અધિકારી વર્ણનના છે). ગુનાત્રીન ઇ—
 ચાર અધ્યાય નિર્ગુન પ્રતિપાદનના છે. ૫ ધ્યા—અધ્યાય. નો—ના.

૬ માત—માત ૭ ચ્યાર—અગિયાર. પદ્મીસત્તો—છવીસ લગી. ચાર
 પ્રકરણવાળા ચોથા સ્કંધમાં પેટેલા છવીશ અધ્યાય લગી બ્રહ્મતત્ત્વ કહ્યું છે
 અને બાકીના અધ્યાયોમાં હરિની સાયુજ્યમુક્તિનું કથન કર્યું છે.

૮ ઇકધંમ—એકવીશ અશેપ—સમગ્ર. ૯ ચોળીસ ઇ—પાંચમા સ્કંધ-
 માં ચોવીશ અધ્યાય લગી જીવની વાત વર્ણવી છે અને છેલ્લા બે અધ્યાયમાં
 પરમાત્મા વર્ણવે છે.

- મકરન તાકે ત્રીન શુભ ધામ, ત્રીન અધ્યાકો મકરન નામ,
મકરન ધ્યાન ચૈદકો ચોર, દેકો અરચન મકરન ચોર. ૧૦
- સમગસે પદ્મે અધ્યાય, મકરન ત્રીનસુ સુનિ લે રાય;
અસદામતા અધ્યા પાચ, મદ્દાસના પાચ દ્વિર સાચ ૧૧
- તૃતીય સદામદાસન આહી, સોહુ પાચ ન્યૂનાધિક નાહિ,
અષ્ટમ અધ્યા ચોઇસ સાર, તાકે મકરન ભાળે ચાર ૧૨
- તામસ ચો અધ્યા પરિમાન, સાત્વિક મકરન નોકો આન,
તિસરો રાજમ દ્વિર નો જુક્તિ, ઇક અધ્યાકો મકરન સુક્તિ. ૧૩
- નવમસુ અધ્યા ચોઇસ જ્ઞેય, તાકે મકરન પૂરે દાય;
સૂર્યજ શ મર્યાદા મકરન, ચદ્રગ શ પ્રુષ્ઠિ મકરન અન ૧૪
- બાર બાર દુહુકે અધ્યાય, દશશમ મકરન પંચ કહાય,
સત્યાસી અધ્યા હે ભાળે, ત્રીન મતાતરકે કહે ગાળે. ૧૫
- સો મિત્રિ નિષે અધ્યા ગિનો, મકરન જન્મ ચાર ધર બન્યો,
તામસ મકરન આઠવિસ લયે, ક્ષેપક ત્રીન સહુ ઇકાતિસ ભયે. ૧૬
- તિમરો ગજસ મકરન બાચ્યો, સહુ અઠઇસ અધ્યાકો સાચ્યો;
ઇકઇસકો અતુરથ સાત્વિક, ગુન મકરન પચમ ષટ્ નીક. ૧૭
- એકાદસકે ઇકતિસ ગાયે, તાકે મકરન દાન બનાયે,
મકરન જીવનમુક્તિ ધર સાર, ઉનતિસ અધ્યા લહો વિસ્તાર ૧૮

૧૧ અસદાસના—વિપચેન્દ્રા મદ્દામના—ભક્તિગાનાદિકની વામના

૧૦ સદામદાસના—નિત્ય અને જ્ઞાન બન્નેની વાસના ૧૩ ચો—ચાર
નોકો—નવનુ આન—અન્ય ઇક ઇન્—(બે અધ્યાય જોઇએ, ક્રમકે નહિ
તો ચોવીશ અધ્યાય પૂરા થાય નહિ) સુક્તિ—સારી કથા

૧૪ અન—અન્ય ૧૬ નિર્મે—નેવુ ધર—પેહેનુ (ચાર અધ્યાયનુ).
ક્ષેપક—પાઠગથી ઉમેરેના

૧૭ ગુન ઇન્—પાચમુ ગુણનું પ્રકરણ ૭ અધ્યાયનુ નીક (સાર) છે

- તામે દાય બેદ હેં સાંચ, બ્રહ્મભાવ ઇક અધ્યા પાંચ; ૧૯
 દ્વિર ચોઇસ અધ્યા સાયુજ્ય, બ્રહ્મમુક્તિ દેં અધ્યા પૂજ્ય.
 તામે બેદ હોય દ્વિર લાગ, મમતા એક અહંતા ત્યાગ;
 દ્વાદશ ત્રિદશ અધ્યા ગાયે, તાકે પ્રકરન પાંચ બનાયે. ૨૦
 લોકાશ્રય પ્રકરન ઇકે બોલ્યો, બેદાશ્રય પ્રકરન દ્વિર બોલ્યો;
 દે હુ દે દે અધ્યાય કે, ભગવદ આશ્રય ત્રયે કહી સકે. ૨૧
 શબ્દાશ્રય દ્વિર તિન અધ્યાય, અર્થાશ્રય હુ ત્રય સુખદાય;
 દેવ્યાલિસ પ્રકરન અદભુત, તામેં દસ લઘુ અંતરભૂત. ૨૨
 ત્રિશત બત્રીસ સળ અધ્યાય, ઐર મતાંતર તીન કહાય;
 શ્લોક સળેં દસ આઠ હજાર, સ્કંધ બાર તામે નિસ્તાર. ૨૩
 છહુતર સહસ્ર અરૂ લખ પચ, બરન સકલ મિલિ બીચ ન રંચ;
 શ્રીભાગવત સળ બસ્તુ અનુપ, દયાનાય શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ. ૨૪

દોહો.

- કહો ઇકેકે નામ સળ, અળ ઇતકોં ફેલાવ;
 જહાં જહીકો ઠોર હેં, વહાં વાહીકો ભાવ. ૨૫

પ્રથમસ્કંધ.

છંદ રૌલા.

- અળ કહુ પ્રથમ સ્કંધ, અનુક્રમ સુતુ રસ સ્વાદી;
 હેં ઉન્નિસ અધ્યાય, હીન પ્રકરન હે આદિ. ૧
 પ્રથમ પ્રથમ અધ્યાય, પ્રથ શૌનક ઋષિ કીનો;
 પ્રથમ અપરમે સત્ પુરાનિ, શુભ ઉત્તર દીનો. ૨
 ભક્તિયોગ ઉત્કર્ષ, કહોં સળ તેં હરિ રાજ;
 પ્રથમ તૃતીય ઐતાર, કહે ચોઇસ જો શ્રીજી. ૩

ભયો તીનકો હીન, તીનકો મધ્યમ આની;	
મથમ ચતુર અધ્યાય, વ્યાસ ચિંતાતુર જનની.	૪
મેરે પરમાનંદ, વહાં નારદ મુનિ આયે;	
મથમ પંચ મુનિ વ્યાસ, વિમલ ઉપદેસ ખતાયે.	૫
શ્રીભાગવત કરો તુમ, મગઠ તાપ છુઝી જાઈ;	
વ્યાસે હોન પ્રતીતિ, અપની ગાથા ગાઈ.	૬
મથમ ષષ્ટમે નારદ, નિજ વૃત્તાંત સુનાયો;	
પૂર્વ ત્યાગી તતુ અપર, જન્મ હો હરિપદ પાધો.	૭
અબ ઉત્તમાધિકાર, તેર અધ્યાકોં પ્રકરન;	
મથમ સપ્તમે અશ્વત્થામા પીડે હરિજન.	૮
કૃપાસિંધુ શ્રીગિરિવરધર, નિજ જન ગન રાખ્યોં;	
મથમ અષ્ટમે ગર્ભ, ઉત્તરા રચ્છન ભાખ્યો.	૯
કુંતાબૂ શુભ સ્તવન, રિઝાયે શૈલધરનકં;	
મથમ સુ નવમે રાય, યુધિષ્ઠિર ખેદ હરણુકં.	૧૦
ભીષ્મપિતામહ મુખ દ્વારા, ઉપદેસ કરાયે;	
ધર્મ અનેક પ્રકાર, કૃષ્ણ જનતાપ નસાયે.	૧૧
મથમસુ દશમે રાય, યુધિષ્ઠિર રાજ બઢારે;	
આપ દારિકાધીશ, દારિકાપુરી પધારે.	૧૨
મથમ ગ્યારમે સગે સુહૃદ, મિલિકે મુખ દીને;	
જયા જોગ્ય. જગનાથ, સખન મન રંજન કીને.	૧૩
મથમ બારમે ભગવતભક્ત, પરીચ્છત ભૂપા;	
જન્મસુ વરનન કીયે, પવિત્ર ચરિત્ર અનુપા.	૧૪
મથમ તેરમે સકલ તીરથ કરી, વિદુર પધારે;	
આયે હસ્તિનાપુર મિલિ, સખ જન તાપ નિવારે.	૧૫

ધૃતરાષ્ટ્ર ગાંધારી, લીચે' ગયે ઉત્તરપથ સદ્;	
કીચે યોગ અલ્યાગા, દંપતી પાચે મોક્ષપદ.	૧૬
પ્રથમ ચૌદમે રામ યુવિઞ્ઠિર, પાચ ખેદ અતિ;	
ભયે બહુત ઉતપાત, દષ્ટિકે' ભ્રમિત ભયી મતિ.	૧૭
એક સમે અર્જુન, દ્વારિકા પુરિતે આયે,	
દષ્ટ્યો મુખ દુખ છયો, કછયું ખોલન નહિ પાચે.	૧૮
ધ્રુષ્ટે બહુતક મત્ર, કરી કિતનિક આશ કા;	
પ્રથમ પચદશ પારથ, બચન કહે દુખ અકા.	૧૯
ભયો સકલ યાદવકુલકો ક્ષય, સુનિ વૃત્તાત યહ;	
પરીચ્છતકો રાન્યાસનપે, ખેઠાય તજ્યો ગૃહ.	૨૦
ગયે ઉત્તરા પથ મિલિ, પાડવ પાચહુ સખ;	
પ્રથમ સોલસે કથા ભઈ, કા સો ધરનુ અખ.	૨૧
ભૂપ પરીક્ષિત કરન, દિગ્વિજય નિકસે જળહી;	
ધર્મરાય યુગ કલિ, લખ્યે તીનો તહાં તજહી.	૨૨
પ્રથમ સપ્ત દશમે નૃપ, કલિકો શિક્ષા દીની;	
કીચો દૂર દે એન, ધરમકી રક્ષા કીની.	૨૩
પ્રથમ અષ્ટ દશમે, ભગવતઘરિજ સખ લેખો;	
પ્રત્નપુત્રતે શાપ, ભયો ભૂપતિકો દેખો.	૨૪
પ્રથમુત્તિસમે રાજ, સમન્ત ત્યાગ કરીકે ઝટ;	
ખેઠે વિધલુરાત, જય શ્રીગંગાજી તટ.	૨૫
વહા આયે સખ નૃપિ, ૩ શ્રીશુકદેવ પધારે;	
પૂછ્યો નિજ કલ્યાન, રાજ નૃપિપદ શિર ધારે.	૨૬

૧૬ ઉત્તરપથ—ઉત્તર દિશાને ગાગે મદ્ર—સારો.

૨૫ પ્રથમુત્તિસમે—પ્રથમ અધના ઓગણીશમા અધ્યાયમા વિધલુરાત
—પરીક્ષિત.

દોહા.

પુરન ભઈ અનુક્રમણિકા, પ્રથમ સ્કંધ પ્રકાશ;
દયા દયા પર દયાનિધિ, કીની લાહિ નિજ દાસ.

૨૭

દ્વિતીયસ્કંધ.

દોહા.

મુનો દ્વિતીય સ્કંધ હે, દશ અધ્યા વિસ્તાર;
કહિયત લીલા યાન યહ, પ્રકરન તીન પ્રકાર.

૧

છંદ રોલા.

પ્રકરન તત્વયાન, પ્રથમ અધ્યા દે કહિયે;
દે પુનિ હૃદય પ્રસાદ, મનન ષટ્ કચોહે લહિયે.
દ્વિતીય પ્રથમ મેં સાંખ્ય, યોગ યાનસુ હે ગાયો;
સ્થૂળરૂપ ભગવંત, વિશ્વમય ધ્યાન યાતાયો.

૨

૩

દ્વિતીયમેં સૂક્ષ્મ ધ્યાન, કહ્યોં ભગવંતા;
પ્રકરન હૃદય પ્રસાદ, દાયકો સુનુ અળ સંતા.

૪

દ્વિતીય તૃતીયમેં ઉત્પત, સળ દેવનકી ભાખી;
સકલ સકામિક આહિ, વાત સળસુ હુ કે' દાખી.

૫

કુનિ યહ નિશ્ચે કહ્યો, છોડી સળ કૃષ્ણ ઉપાસે;
સકળ કામના પૂર્ણ, હોય સળ સકટ નાસે.

૬

દ્વિતીય અચારમે કીયો, મંગલાચરન અનૂપા;
શ્રીશુક્રમુનિ કિય સ્તવન મુ, શ્રીપ્રરૂપોત્તમ રૂપા.

૭

ષટ્કો તિસરો મનન, વિભાગ દાય હે તામે;
ઉત્પત્તિ ઉપપત્તિ, વરનન યનિહે જામે.

૮

દ્વિતીય પંચમમેં નારદ, વિધિ સોં પ્રશ્ન જુ કીને;
સો સમકે પ્રતિઉત્તર, વિધિને વિધિવત દાને.

૯

- અધ્યાત્મ પચીકરન, યાન સ્થૂલ સૂક્ષ્મકો;
 બ્રહ્મદેવ સખ કલ્પો, ન અંમ રહે સુનિ બ્રમકો. ૧૦
- દ્વિતીય પદમે અષ્ટ, રૂપ બૈરાજ્ય બતાયે;
 સખ ઉત્પત્તિ શ્રીછસે, ભઈ સો ક્ષણ ગાયે. ૧૧
- દ્વિતીય સપ્તમે ચતુરવિંશ, અવતાર સહેતુ,
 સકર્મ બરનન કિયે, કૃષ્ણકે ભવ દધિ સેતુ. ૧૨
- દ્વિતીય આઠતોં અખ, ઉપપત્તિ પ્રકરન કહાયો;
 સુરમુનિ જ્ઞે જ્ઞે પ્રશ્ન, કિયે સખ બેધા ગાયો. ૧૩
- દ્વિતીયમુ નવમે શ્રીપ્રભુ, નાભિનલિનતે ધાતા;
 અપની ઉત્પત્તિ કહી, ચોર કથા સુખદાતા. ૧૪
- ચતુર શ્લોકી શ્રીભાગવત કીન ઉપદેસા;
 હિરનગર્ભ વહ નાગદ, સુતકો કલ્પો અરોપા. ૧૫
- નારદ વ્યાસે કલ્પો, વ્યાસતે શુકજી જાન્યો;
 શ્રીશુકને સો વિષ્ણુરાત લહિ પાત્ર વખાન્યો. ૧૬
- દ્વિતયસુ દસમે આધિભૌતિક સુરૂપ બતાયો;
 અધ્યાત્મક આધિદૈવિક, આછેં મમુઝાયો. ૧૭

દોહા.

- પૂરન દ્વિતીય મ્કંધકી, અનુક્રમનિકા બખાની;
 શ્રીગિરિ'૫૨ કરી કૃપા, દઈ દયાકો બાની. ૧૮

તૃતીયરકંધ.

દોહા.

અખ કહુ તૃતીય મ્કંધકે, હે તેતિસ અધ્યાય;

- ૧૧ બૈરાજ્ય—વિરાટ અરૂપનો મહિમા. ૧૨ સહેતુ—પરણ સદિત.
 ૧૩ બેધા—અજ્ઞા ૧૪ નાભિનલિનતે—નાભિમા બેનેના કમળમાંથી.
 ૧૭ દ્વિતય—બીજે (૨૬૬) આધિભૌતિક-પંચબુનધી થયેલું. સુરૂપ—

લીલા સરગ પ્રકરન ૫૬, ધુર અધિકાર સુગાય. ૧

છંદ રોલા.

- તૃતીય પૂરવમે વિદુર, તિરથ યાત્રા કરિ આયે;
શ્રીયમુનાતટ મિલત ભયે, ઉદવ શુચ પાયે. ૨
- તૃતીય દ્વિતીયમે ઉદવ, વિદુરબુકોં સુખ દીને;
શ્રીકૃષ્ણબુકે બાલચરિત્ર સુવરનન કીને. ૩
- તૃતીયમે શ્રીકૃષ્ણ રાસલીલા કહે દીની;
તૃતીય ચતુર પ્રભુ પ્રભાસ લીલા બરનન કીની. ૪
- પાછે ઉદવજી ઉતરાપથ ધાયો ધારે;
ગુનાતીત અબ અપર, દોય અધ્યા સુનુ પ્યારે. ૫
- તૃતીય પંચમે વિદુરજી, ગંગાદાર સધાયે;
માનુભાવ મૈત્રેય, મુનિનસો મિલવો પાયે. ૬
- પ્રથમ બિદુર કિય કહો, કૃષ્ણ માયાકો રૂપા;
તૃતીય યઠ મુનિ સો, પ્રતિઉત્તર કથ્યા અનૂપા. ૭
- તિસરો પ્રકરન સગુન, ત્રીન અધ્યાય બતાયો;
તૃતીય સપ્તમે વિદુર, પ્રથમ દ્વિર ઓર ઉડાયો. ૮
- હરિ ઔતાર ચરિત્ર કથા, પૂછી મુદ ધરી મન;
તૃતીય અઠ મૂળ પુરૂષતે, ઉતપત વિધિ કહિ મુનિજન. ૯
- તૃતીય નામે બ્રહ્માને, શ્રીછકી સ્તુતિ કીની;
દરસ દિયે પરમેષી, 'સૃષ્ટિકર' આય સુદીની. ૧૦

સ્વરૂપ. અધ્યાત્મક-આત્મા સંબંધી. આધિદેવિક-દેવસંબંધી. આછે-સારી રીતે.

૧ સરગ-સર્ગ. ધુર-અધિકાર-પ્રથમ અધિકાર. ૫ ધાયો ધારે-જવાને ધારે છે. ૯ અઠ-અઠાસા અધ્યાયમાં. ૧૦ નેમ્મે-નવમામાં. પરમેષી-શ્રદ્ધા.

કૃષ્ણ-કર. આય-આરા.

ચોથો પ્રકરન કાલ દાયકો તૃતી દસમે લહી;	
કાલાત્માકી બહુ પ્રકારકી પશુ સૃષ્ટિ કહી.	૧૧
તૃતીય આરમે કાલ પ્રમાણકી ગતિ ભાખી;	
પંચમ પ્રકરન જીવ અળ નોકો સુનિ અભિલાખી.	૧૨
તૃતીય આરમે જ્ઞાનઅગ સૃષ્ટિ સુખખાની;	
સનકાદિક મહાદેવ મરિચ્યાદિક દસ જની.	૧૩
સરસ્વતી કન્યા સ્વાયંભૂ મનુ રાતરૂપા;	
તૃતીય તેર બારાહજીકો માકટય અનૂપા.	૧૪
તૃતીય ચતુર્દશ ભવિષ સુરતિરસ દીતી બીની;	
નિજપતિપે વિન સમયહુ રતિ પ્રારથના કીની.	૧૫
તૃતીય પંચદશ યૈકુઠમે ચતુસ્સન આચે;	
હરિ ઇચ્છા જય વિજય શાપ વિનહીતે પાચે.	૧૬
તૃતીય ષોડશ સનકાદિક પાચે હરિ દરશન;	
તૃતીય સપ્તદશ હિરણ્યાક્ષ વારાહજી બુધ ધન.	૧૭
તૃતીય અષ્ટાદશમે ચરિત વેહી હે ગાચે;	.
તૃતિ ઉન્નિસ હરિ હિરણ્યાક્ષ હતિ કિતિ લે આચે.	૧૮
તૃતીય બીસમે શ્રીવારાહજી દિવ્ય સુરૂપા;	
શુદ્ધ યજ્ઞમય કલ્પો સ્તવન પુનિ કિયો અનૂપા.	૧૯
અવ ખૂટ્યો પ્રકરન, તત્વ અધ્યાય તેરકો;	
તામે હે દે બેદ પ્રકટ કહીહે ન ખેરકો.	૨૦
તૃતીય એકવિસમે, મનુ સ્વાય ભુવ જો અપની;	

૧૧ તૃતી-તૃતીય. ૧૨ નોકો -નવનું. ૧૪ બારાહજી-વરાહજી.

૧૬ ચતુસ્સન-સનક, સનદન, સનાતન અને સનકુમાર, એ ચાર 'સન' કહેવાય છે, તે. વિનહિતે-એમનાથી.

૧૭ ધન-સજડ-પાહું. ૧૮ વેહી-એજ (વાગહજીનું). હતિ-હણીને.

- દેવહૂતી કન્યાય, સુરૂપ કળા મનુ તપની. ૨૧
- દેવેકી ઋષિ કર્દમકી, પ્રારથના કીની;
- તૃતીય બાઘસિમેં દ્વિરે, મળપતિ દુહિતા દીની. ૨૨
- તૃતીય તેઘસ કર્દમ અપને યોગાલ્યાસ બલ;
- મકટ કિયો ઐભવ વિમાન સ્થિત અતિ સુખ નિરમલ. ૨૩
- દેવહૂતી દરસાય મળ દ્વિર ઉપજી ધન્યા;
- મચુર મળકો મૂલ મથમ મકટી નોં કન્યા. ૨૪
- તૃતીય ચોઘસ શ્રીકપિલદેવ જી જન્મ સુગાયો;
- નોં કન્યા ઉદળાહુ યથા ગિધ સોહુ સુનાયો. ૨૫
- તા પાછેં મુનિ કર્દમ સખ તજિ ઘનમેં આયે;
- દ્વિર સાધન કિય શુદ્ધ ચિત્તમુ પરમગતિ પાયે. ૨૬
- તૃતીય પંચઘસ શ્રીકપિલદેવ જનની સુખ દીનો;
- સાંખ્યયોગ અધ્યાત્મ યોગ ઉપદેશસુ કીનો. ૨૭
- તૃતીય પદ્મસ સતાઘસ લગ, તત્વ સાંખ્ય ધરનન;
- કપિલ મુનિને કિયો સુ અપની અંબાકે સન. ૨૮
- તૃતીય આઠઘસ મુનિ યોગ ધ્યાન જો સ્વરૂપ કહ્યો હે;
- સો સ્વરૂપ કહે દ્વિયો, નાથ માતાસુ લહ્યો હે. ૨૯
- તૃતીય ઉત્પતિસમે ભકિત, યોગ ભલ ધરનન કીનો;
- તૃતીય ત્રિંશમેં કર્મવિપાકહુ વરની લીનો. ૩૦
- તૃતીય એકતિસમેં જીવ અવસ્થા ગ્રભમે આયો;
- તળતેં સખ ધરતાંત જી જન્મ મરન લોં ગાયો. ૩૧

૨૧ સુરૂપ ઈ—મનુના તપની સુદર રૂપની કળા હોય તેવી હતી.

૨૪ પ્રચુર—બહુ. નોં—નવ. ૨૮ પદ્મસ—જીવીશ. અંબા—મા. સન—

સન્મુખ. ૩૦ કર્મવિપાક—કર્મનાં ફળ.

તૃતીય જાતિસમે' ગ્યાન ભક્તિ ભલ પદ્ધતિ ગાઇ;	
તૃતીય તેતિસ તાસો દેવહૂતી સિદ્ધ પદ પાઇ.	૩૨
કપિલદેવતા પાછે ઉત્તરપથ પધારે,	
પૂરન તત્વ પ્રકરન ત્રિદસકો વરન્યો ધ્યારે.	૩૩
યામે હે દે ભેદ ચ્યાર અધ્યા જી આદિ,	
પુરુષમુક્તિકો હે પ્રકાર સુનિ લે રસ સ્વાદી.	૩૪
તદુપરાત અધ્યાય જી નોસો વિધિ સ્ત્રી મુક્તિ;	
કહી ગાથા સક્ષેપ કૃષ્ણ જન સમુજયો મુક્તિ.	૩૫

દોહા.

અતિ સુદર અનુક્રમનિકા, પૂરન તૃતીયસ્કંધ;	
પઠત સુનત જન કહે દયો, રહે ન આધિ અધ ગધ.	૩૬

ચતુર્થ સ્કંધ

દોહા.

સુનો ચતુરથ સ્કંધકે, ઇકતિસ હે અધ્યાય;	
ખિસરગ લીલા જાનિયે, પ્રકરન ચ્યાર કહાય.	૧

છંદ રેલા.

ધર્મ અર્થ અર્ કામ મોક્ષ પ્રકરન ચો નામા;	
પહિયો પ્રકરન ધર્મ સખતકો અતિ અભિરામા.	૨
દક્ષપ્રજાપતિ જાની, લેહુ યાકે અધિકારી;	
ચતુર પ્રથમ મનુ કન્યા, વરા કલો વિસ્તારી.	૩
તામે સોમ રૂ દત્તાત્રેય, દુરવાસા નારદ;	
નારાયણ ઇત્યાદિક જન્મ કહે સુખશારદ.	૪
ચતુર અપરમે વિશ્વમુખ્યા કો યજ્ઞ હતો બ્યાં;	

દક્ષપ્રજાપતિ બની ડાણી, ગર્વભરે આચે ત્યાં.	૫
સકલ સભા સ્થિતને, વહાં ઊડી આદર કીના;	
ઊઠે નહિ શ્રીમહાદેવ લખી રીસ રસ ભીના.	૬
તાતે ભયો પરમ્પર વિરહ શાપ જીવીને;	
ચતુર્થ તૃતીયમે દક્ષ યજ્ઞ જાતે સળ ચીને.	૭
દેખી જનકકે જઈએ ભઈ સતીજીડી મરજી;	
નાથ નિવેદન કરી વાત શંકર તબ બરજી.	૮
ચતુરા આદેશ ઉલ્લંઘી જી પિતુ કે દોરી;	
પાઈ ખેદ તાતે જાત હી, સતીને દ' છોરી.	૯
ચતુઃપંચમે નારદ મુનિ, શ ભુ દિગ આચે;	
મમાચાર સળ સતી સંબંધી સમ્યક કરી ગાચે.	૧૦
સુનત કોપી શિવ ગનસમૂહ પહવાઈ દિચાહે;	
દૂત દ્વારહી દક્ષયજ્ઞ વિધ્વસ કિયો હેં.	૧૧
ચતુરથ પદ્મે' શ્રદ્ધાદિક સળ સુર મિલિ આચે;	
સ્તવન નમન કિય સમાધાન, મહાદેવ મનાચે.	૧૨
ચતુરથ સતમે દમ્ભ યજ્ઞ પૂરન કરવાયો;	
પાછે' સળ મિલિ સ્તવન કૃષ્ણકો ગુનગન ગાચો.	૧૩
અળ દુસરો પ્રકરત અર્થ અધ્યાય પાંચકો;	
ધ્રુવચરિત્ર જામે' સુની અંસ ન રહે આંચકો.	૧૪

૫ વિશ્વસૃજ્યાકો—દેવોને'. ૮ જનક (સતીનો)—દક્ષ બરજી—તજી ન જશે એમ કહ્યું. ૯ આદેશ—આરા (શિવની). પિતુકે—પિતા દક્ષને ઘેર. દોરી—દોડી ગઈ.

૧૦ દિગ—પાસે. ૧૧ વિધ્વંસ—નાશ. ૧૩ દમ્ભ—દક્ષ ૧૭ નિ-દેશ (નિર્દેશ)—આરા

ચતુરથ આઠ ઉત્તાનપાદકો, વંશ જ્યુ ગાયો;	
અપરમાત દુર્વચન સુન ધ્રુવજ્ય દુઃખ પાયો.	૧૫
શ્રીયમુનાતટ જાય, અરન્ય મહાતપ કીનો;	
ચતુરથ નોં શ્રીકૃષ્ણ કૃપા કરી દરશન દીનો.	૧૬
ઈચ્છા તેં જર અધિક દિયો ધ્રુવ ધ્રુવપદ પાયે;	
નાથનિદેમ ચઢાય શીશ ધ્રુવજ્ય ઘર આયે.	૧૭
ચતુરથ દસમે ધ્રુવજ્ય ધુ ઇકિ ઉત્તમ નામા;	
બન મૃગયાકો ગયો, હન્યો કોઈયક્ષ જી બામા.	૧૮
બ્રાતબૈર નિમિત્ત આપ, ધ્રુવજ્ય અભિરામા;	
અધિપતિ યક્ષ કુબેર, કીયો તાસુ સગ્રામા.	૧૯
આર ઝારમે આપ, મનુનૃપ ધ્રુવપે આયે;	
કીયો યુદ્ધ તેં સમાધાન, સુત સદન પડાયે.	૨૦
ચતુર બારમે ધ્રુવ, પરિપૂરન રાજહુ કીનો;	
સો સખ સુતકો સોપી, આપ અચલિત પદ લીનો.	૨૧
તથા જી ધ્રુવકી જનની, સોહુ પરમપદ પાઈ;	
તૃતીય કામ પ્રકરન, અખ ઝારેકો સુનિ ભાઈ.	૨૨
મથુરાજ તામે, અધિકારી ચરિત મુહાવન;	
ચતુરથ ત્રિદશ ધ્રુવકો, બંશ સુરજન્યો પાવન.	૨૩
ચતુર્ચતુર્દશ મહાકુષ્ઠ, નૃપ બેનસુ ગાયો;	
સો ફિર દુસ્તર ખલ શાપતે, નાસહુ પાયો.	૨૪
ચતુરથ પદ્મ પૃથ્વી, જન્મ ચરિત લખાને;	
ભગવદ્ભક્ત મહાહરિઆંસ, સખે કોઈ જાને.	૨૫
ચતુર સોલતે ઇકિઈસ લગ, ગુન ઝીર ન આયે;	
પૃથુરાજકે પરમ પવિત્ર, ચરિતહી ગાયે.	૨૬

ચતુરથ ધાવિંશમે, સદન સનકાદિક આયે;	
સનતકુમારસુ આત્મયોગ પૃથુરાજ પાચે.	૨૭
ચતુર્ય તેઇસ યોગાલ્યાસ રાજ જી કીના;	
દહ ત્યાગ તાસોં કર, પૃથુ જી પરમપદ લીના.	૨૮
અગ ચોથો પ્રકરજ, મોક્ષ અધ્યાય આડ કો;	
યામે હે દે બેદ, પુણ્ય હે પર્મ પાડ કો.	૨૯
એક બ્રહ્મતત્વ દશા, તિન અધ્યાય સાંચ હે;	
ઐર કૃષ્ણ સાયુજ્ય કે, સુ અધ્યાય પાંચ હે.	૩૦
ચતુર ચતુરવિંશમે, બંશ પૃથુકો બિસ્તાર્યો;	
મિત્રે પ્રચેતાકો શિવ રૂદ્ર ગીત ઉચાર્યો.	૩૧
ચતુર પચીસ નૃપ પ્રાચીન, બહિષકો મિત્રિ નારદ;	
કથન કિયો આખ્યાન, પુરંજનકો ભવપારદ.	૩૨
અઠવિંશલોં એહી કથા, બરની નૃપ યાંહી;	
સુનિ નિઃસંશે ભયો, ચતુર ઉનતિસકે માંહી.	૩૩
સુરક્રપિકો ઉપદેશ સાર અંતરમે લાયે;	
કપિલાશ્રમમે ગયે ભૂપ વાં સિદ્ધિ પાચે.	૩૪
ચતુર ત્રીસ બરદિયો પ્રસન્ન પ્રચેતા શ્રીજી;	
કયો રાજ અયુતાખદ ઐર શાસન દિન રીજી.	૩૫
ચતુર્ય ઇતિસ નાથ પ્રચેતા નાં મિલાયે;	
ભગવત વાત સુનાઈ દસોં અમૃતપદ પાચે.	૩૬
ઇતની કથા મુનિ મૈત્રીતે બિહુર શ્રવન કરી;	
આયે હસ્તિનાપુરમે ભગવત રસ હૃદયા ભરી.	૩૭

૩૨ ભવપારદ—સંમારમાંથી પાર ઉતારનાર. ૩૪ સુરક્રપિ—નારદ.

૩૫ અયુતાખદ—દશ હજાર વર. શાસન—શિક્ષા-આગ્રા.

૩૭ મૈત્રી—મૈત્રેય.

દોહા.

ચતુરથ સ્કંધકી ભઇ, અનુક્રમનિકા પરિપૂર્ન;
પઠન સુનતહી કે' દસો, પાપ તાપ સળ ચૂર્ન.

૩૮

પંચમ સ્કંધ.

દોહા.

પંચમ સ્કંધ સુનિચે અખે, જો હે લીલાસ્થાન;
હે ધર્વીસ અધ્યાયકો, પ્રકરન તીન બખાન.

૧

છંદ રૈલા.

દેશ કાલ અરૂ પ્રનામ ત્રય પ્રકરન લહિયે;
પૂર્વ દસ પ્રકરન અધ્યાય તીન સો કહિયે. ૨
પચમ પ્રથમ બેશ પ્રિયવ્રતકો શુક સુનિ ભાખે;
સત્ત સમુદ્ર ૩ સપ્ત દ્વીપ નિરને કહી દાખે. ૩
પચ અપર આગ્નિધ્રુવ નોં ભયે અનૂપા;
વિષ્ણુરાત સુનિ નોં ખંડકે ભયે હે ભૂપા. ૪
પંચ તીન નૃપ નાભિ પર મલુ પ્રસન્ન ભયે હે;
પરમ કૃપા કરી પુત્રહીકો વરદાન દિયો હે. ૫
અગ્ર દુસરો પ્રકરન ઇકકસ અધ્યાય કાલકો;
જન્મે જન્મ કપલ ભુજઅંગદ શ્રીભૂપાલકો. ૬
પંચ ચતુર્ય શ્રીકૃષ્ણ દેવ પ્રાકટ્ય કહે હે;
સોંપી નૃપાસન ઇનિકું નાભિ નૃપ મોક્ષ લહે હે. ૭
ઋષભદેવ રાતપુત્ર ભયે તીનકે કહુ કાળ;
એકાસી પ્રાદ્માણ, યોગેસ્વર નોં, દસ રાજ. ૮

પંચમ પંચ રૂ ૫૨ દે કમલચરિત્ર કહે છે;	
પંચ સપ્ત નૃપ ભર્તે પુત્ર ભાષે જી લયે છે.	૯
પંચમ અષ્ટમે ભરતભૂપ શુભ ચરિત સુ ગાયે;	
મૃગકે સંગ ભયે મૃગ જન્મ સોહુ લય પાયે.	૧૦
પંચમ નાં જડભરત ચરિત્ર સુ ધરનન ભાઈ;	
પંચમ દસ રહુગન વિગાર જડભર્તે ચઢાઈ.	૧૧
પંચ ગ્યાર જડભરતે ભૂપત પૂછ્યો ઝાના;	
બાર તેર દુહુ ભવાટવાદિક ધરન બિધાના.	૧૨
પંચ ચૌદ નૃપ આતમવિદ્યા મુનિતે પાયે;	
રહુગન જડભરતકે પ્રતાપ પદ મોક્ષ સધાયે.	૧૩
પંચ પંચદસ સુમતિકો ધરન્યો શુભ બંશા;	
તાકે બંશ બિયે નૃપ ગય ભયે પુત્ર પ્રસંશા.	૧૪
પંચ સોલમે ભૂગોલ ધરનન ભવ્ય ભયો છે;	
જંબુદ્વીપ નવખંડ સુમેરૂ પ્રભાવ કહ્યો છે.	૧૫
પંચ સપ્તદશ સેવ્ય રૂ સેવક કહે ખંડ સખ;	
અષ્ટાદશ ઉન્નિસ લગ ધરનન એહી ચરિત અખ.	૧૬
પંચમ બિસમે સપ્ત સમુદ્ર પ્રમાનસુ ભાષ્યો;	
પંચમ ઇકિંસ જ્યોતિષચક્ર સુ ધરની દાખ્યો.	૧૭
બાઈસ અરૂ તેઈસ લગ એહી ચરિત હે ગાયો;	
પંચમ એઈસ રાહિકો પરમાન બતાયો.	૧૮
અખ તીસરો પ્રકરજ સ્વચ્છ દે અધ્યાયસુ સુનિ;	
તામે છે દે બેદ જીવાત્મા પરમાત્મા પ્રુનિ.	૧૯
પંચ પંચવિશમે સપ્ત પાતાલ કિય કથન;	

૧૧ વિગાર-બિગારી-વાહક(?) ૧૨ ભવાટવાદિક (ભવાટવી આદિક)

—સંસારરૂપી જંગલ વગેરે. ધરન-ધરણ.

પંચ છંદસમે અઠાઈસ નરકકો બરનન.

૨૦

દોહા.

પચમકી અનુક્રમનિકા, પૂર્ન ભઈ સુઅનૂપ;

દયા પઠન રૂચિ શ્રવનતે, પ્રસન્ન હોય ભવનૂપ.

૨૧

પષ્ટ સ્કંધ.

દોહા.

અબ મુનિ પષ્ટ સ્કંધે, કહે ઉત્તિસ અધ્યાય;

પોષન લીલા જનિયે, પ્રકરન ત્રીન કહાય.

૧

છંદ રોલા.

નામ ધ્યાન અરચન યહ, ત્રિ પ્રકરન ત્રિ નામા;

પહિયો પ્રકરન નામ ત્રીનકો અતિ અભિરામા.

૨

પદ્ પૂરવમે અન્તમેલ, આખ્યાન બખાન્થો;

પદ્ દૂજમે જમદૂત જ્ઞેર હરિગનમે ભાન્થો.

૩

ભગવત નામ પ્રતાપ લખ્યો સહજઈ મુખ આયો;

મહાદુષ્ટ આચરન કિયો તહુ પ્રભુપદ પાચો.

૪

પદ ત્રીસરે બડ નામ માહાત્મ્ય ફલ તાગ ન લાગે;

ધર્મરાય બરનન કીનો નિજ દૂતન આગે.

૫

જ્યો બૈભગુવ હરિ નામ શ્રવન કીર્તનાદિ હોઈ;

બરજતહુ આજતે વહા મન જઈયો કોઈ

૬

અબ દુસરો પ્રકરન ચૈદ અધ્યાય ધ્યાનકો;

૩ હરિગન—હરિના દૂત. ભાન્થો—ભાગ્યો ૪ સહજઈ—સહેજ.

૬ બરજતહુ—તણુ છુ. કોઈ—કોઈ યમદૂત (ત્યા ન જશો)

૫૨ ચોથેમેં ધરન્યો ધંશ જી પ્રચેતાનકો.	૭
કલ્હો દક્ષકો જન્મ કલ્હો મહતપ ને કીના;	
શ્રીહરિ ભયે પ્રસન્ન રૂ સંતતિકો ધર દીના.	૮
૫૨ પંચમેં દક્ષજીકે જિતનેક પુત્ર ભયે;	
નારદકો ઉપદેસ પાય સખ મોક્ષ પાય ગયે.	૯
તવ કોપી દક્ષને શાપ નારદકો દીના;	
૫૨ ૫૨ કન્યા સાઠ સૃજી સુત પ્રકટ ન કીના.	૧૦
દ્વિરજ્યો જીકો દધીનામ તિનહુકે ભાષે;	
જ્યો જ્યોકુ સંતાન ભયે સોહુ કહી દાષે.	૧૧
૫૨ સતમે ઈંદ્રને આપ ગુરૂ બૃહસ્પતિ તણ;	
વિશ્વરૂપ ગુરૂ માને શિષ્ય ભયો અધિ ભણ.	૧૨
૫૨ અઠ વિનતે મઘવા વર્મ નરાયન પાયો;	
૫૨ નોં સુરપતિ વિશ્વરૂપકો માર્યો ગાયો.	૧૩
બ્રહ્માસુરકો જન્મ ભયો ત્વષ્ટાતેં બાષે;	
પ્રજીસુ દસ સુર અસ્થિ દધિચિ ઋષિકે જાષે.	૧૪
દહ તણ મુનિ દીષે, બજૂ તાકો બનવાયો;	
સો સુરેંદ્ર લે બૃત્રાસુરતેં યુદ્ધકેં આયો.	૧૫
૫૨ એકાદશમેં જી પરસ્પર, સમયહી યુદ્ધ કે;	
બયન પ્રશંસા ભયે બૃત્ર, અરૂ નાયક બુધકે.	૧૬
૫૨ દ્વાદશમેં શચિપતિ, બૃત્રાસુરકો માર્યો;	
ગિજય દિયો બૃજરાજ, દાસ લહિ ત્રાસ નિવાર્યો.	૧૭
૫૨ ત્રિદશમેં હત્યા બ્રહ્મ, ઈંદ્રકો લાગી;	
સો દ્વિર મખ કરી, મહાપુરૂષ પૂજે જળ ભાગી.	૧૮

૧૩ વિનતે—તેનાથી (વિશ્વરૂપ પાસેથી). વર્મ નરાયણ—નારાયણ કવચ. ૧૬ નાયક બુધકે—દેવના નાયક—ઈંદ્ર. ૧૮ મખ—યશ.

- ૫૬ ચૌદ ધૃત્રાસુર, પૂર્વજનમ સો ભાષે;
 ચિત્રકેતુ હરિદાસ હતો, સોહુ કહે દાષે. ૧૯
 ૫૭ ૫૬ સુતમરનશોક, ભો સો કહી દીના;
 નારદ આચે સમાધાન, નરપતિકો કીના. ૨૦
 ૫૮ ષોડશ સુન બચન સુની યૈરાગ્ય ભયો હે;
 સાધન કીનો શુદ્ધ ચિત્ત હરિ દરસ દિયો હે. ૨૧
 ૫૯ સત્તર ચિત્રકેતુ બેઠી બિમાન સધાચે;
 જા પહોચે કૈલાસ શાપ ઉભયાતે પાચે. ૨૨
 તિસરો અરચન પ્રકરન દે અધ્યાય લલ્યો હે;
 ૫૯ અષ્ટાદશ પુત્ર અદિતિ વશ કલ્યો હે. ૨૩
 અરુ દિતિ સુતકોહુ બ શ દ્વિર ભયે મરુતગન;
 ઉત પચાસહુ દિયે ઇંદ્રકો ભયો સુબરનન. ૨૪
 ૫૯ ઉન્નિસમેં કથ્યો પુસળૃતકો બિધાન સબ;
 હરિ પ્રસન્ન તબ સહજ લાભ અતિકા તબકા અબ. ૨૫

હોહો.

- ૫૯ ૫૯મ અનુક્રમનિકા, ભઈ પૂરન ગુરુ ઓજ;
 પઠત દયાકો પ્રિય ભયે, બૃજપતિચરન સરોજ. ૨૬
 સત્રમ સ્કંધ.

હોહો.

- સત્રમ લીલા હુતિ યહ, દસ રૂ પંચ અધ્યાય;
 પ્રકરન પૂરે તીન હે, દેવહુ નામ બતાય. ૧

છંદ રીલા.

અસદાસના એક, દુતિય સદાસન આંહી;

- સદાસના તૃતીય, પ્રથમ પંચકો કહાહી. ૨
- સપ્ત પ્રથમ જય બિજય શાપ કારન ઉચાર્યો;
સપ્ત દુસરમે સુન્ધો હિરણ્યાક્ષકું હરિ માર્યો. ૩
- સો સુનિકે બડ શોકે ભયો માતા જો દિતિ;
સમાધાન કિય પૂર્વાખ્યાનસુ યજ્ઞ પ્રતીતિ. ૪
- સસે તીનમેં બંધુ વૈર, લેવેકે કારન;
હિરણ્યકશ્યપુ તપ કીનો અકથિત મા'દાન. ૫
- બિંધાતા ભયે પ્રસન્ન માગી કહિ હમ બરદાતા;
જયો જયો બિંધિ વર માગે સો સખ દિયે વિધાતા. ૬
- સપ્ત તુર્યમેં હિરણ્યકશ્યપુ રાજ્ય કિચો હે;
સખ બૃંદારક બૃંદ તુર ભજય દિયો હે. ૭
- પુત્ર ભયે દ્વિર ચાર, તીનકો કામ કહાહે;
તુર્ય પ્રકટ પ્રહ્લાદસુ ભગવદ્ભક્ત મહાહે. ૮
- સપ્ત પંચ પ્રહ્લાદ ગુરુકે પઠન પઠાયે;
ગુરુમુત પઠવે ચોર આપ મન એક ન લાયે. ૯
- પઠે પ્રકટ પ્રહ્લાદ કૃષ્ણ હરિ બિન ન રંચહે;
સદાસના દુતિય પ્રકરણુ અધ્યાય પંચ હે. ૧૦
- સપ્તમ ષડમેં ગુરુધર જીતને બાલક આવે;
તિનકો કહિ પ્રહ્લાદ તત્ત્વ હમ તુમે સિખાવે. ૧૧
- સખહી આલપંપાલ પઠો કા યહ દેહુ ડારી;
રામ કૃષ્ણ ગોબિંદ ગુપાલ પઠો સુખકારી. ૧૨
- સપ્ત સપ્તમેં લરિકન સખ પૂછ્યો પ્રહ્લાદા;

૬ બિંધાતા (વિધાતા)-બ્રહ્મા. ૭ તુર્ય-ચોથો (અધ્યાય).

બૃંદારક (વૃંદારક)-દેવ વૃંદ-સમૂહ. તુર-—(તુર્ય) —જલદી.

તુમ કા'તે' પાચે કહુ શ્રીકૃષ્ણામૃત સ્વાદા.	૧૩
તળ ખોલે મહાદ સુના હમ એસે પાચે;	
મે માતાકે જઠર હતો જળ નારદ આચે.	૧૪
વિન મો અંબાકો ઉપદેસત તત્વ બખાન્યો;	
હો સમીપ અતિ ગર્ભ બિખે તાતે મેં જાન્યો.	૧૫
સમ આઠમે' પરમ ભક્ત મહાદે દેખી;	
દુષ્ટ જનક અતિ ક્રોધ કિયો ભય દિયો બિસેખી.	૧૬
શ્રીનૃસિંહજી મગટે ખંભહિતે તત્ખેવા;	
કનકકશ્યપુ નખતે' બિદારી લૈ સ્તુતિ સખ દેવા.	૧૭
સપ્તમ નવ મહાદ કરિ સ્તુતિ મેમશુ ભીજ;	
લિયો ભક્ત ઉત્સંગ મસત્ર ભયે અતિ શ્રીજી.	૧૮
સપ્તમ દસ બરદાન ભક્તિ ઇક સ્તોત્ર દિયો બર;	
રાજ્યાસન ખેડાયો આપ મસાદ કૃપા કર.	૧૯
અરૂ મયનામા અસુર ત્રિપુર લાયો સુરરાયે;	
તૃતીય સદસદાસના પંચ અધ્યાયસુ આચે.	૨૦
સપ્ત આરમે' ચારો વરન કહે જો કરમા;	
સપ્ત બારમે' બ્રહ્મચારી બાનમસ્થ ધરમા.	૨૧
સપ્ત તેરમે' પતિ ધરમ ભલભાતિ બતાયો;	
અરૂ અજગર મહાદ ભયો સંવાદ સુગાયો.	૨૨
સપ્ત ચતુર્દશ ગૃહસ્થાશ્રમકો ધર્મ બખાન્યો;	
સો પાચે કલ્યાન જાહિને રૂઠ કરિ માન્યો.	૨૩
સપ્ત પંચદશ ઉત્તમ મધ્યમ ચોર કનિષ્ઠા;	

૧૩ લરિકન-છોકરાં ૧૫ વિન-તે (નારદ) મો (મારી) અ બા-મા.

૧૭ કનકકશ્યપુ-હિરણ્યકશ્યપ.

૨૧ કરમા-કર્મ. ચારે વર્ણનાં કર્મ કર્યાં છે.

સખ પ્રકારકે ધરમ કહે માનત નહિ બ્રહ્મા. ૨૪

દોહા.

સપ્તમકી સંપૂર્ણ લઇ અનુક્રમનિકા અનુપ;
દયારામ કે'જે સુને સો ન પરે ભવકૂપ. ૨૫

અષ્ટમ સ્કંધ.

દોહા.

અષ્ટમ સ્કંધ સુના, ચોઇસ અધ્યા સાર;
મનબંતર લીલા લહો, પ્રકરન જામેં ચાર. ૧

છંદ રૌલા.

તામસ રાજસ સાત્વિક, ભકિત હે યહ ચ્યારો;
પહિલો પ્રકરન તામસ ચોં અધ્યાય બિચારો. ૨

અઽ પૂરવમેં સ્વાયંભુવ સ્વારોચિષ કહિયે;
ઉત્તમ તામસ યહ સખ નામ મનુકે લહિયે. ૩

અષ્ટ અપરમેં ગર્જેદ્રકો ગ્રાહનેં ગ્રહોહે;
અઽ તીજેં હરિસ્તુતિ કરી જળ દીન ભયોહે. ૪

સો સુનકે મલુ દીનબંધુ દારેહી આયે;
તુરત ગ્રાહકો મારી કૃપાલ ગર્જેદ્ર છુડાયે. ૫

અઽ ચ્યોં ગ્રાહ ગર્જેદ્ર પૂરવકે જન્મ કહેહે;
શ્રીહરિ પરસ પ્રતાપ દોહુ જન મોક્ષ લહેહે. ૬

અળ દસરો સાત્વિક પ્રકરન અધ્યાય દસ લહે;
અઽ પંચમમેં રૈવત મનુ ચાક્ષુષમનુ કહે. ૭

જામે અમૃત મથન નિમિત્ત અમર સખહી જુરિ;
ક્ષિરસાગર તટ જાય સ્તુતિ કીની હે શ્રીહરિ. ૮

અઠ પટ શ્રીમલ્લ પ્રસન્ન ગયે ધરદાન દિયો હે;	
મિલે સુરાસુર મંદ્રાચલ ઊઠ્યો ન ગયો હે.	૯
હુખિ લખિ આર્તત્રાણ તુરત ગરડારૂ આયે;	
મદર પરન સુપરન ધરી સાગરતટ લાયે.	૧૦
અઠ સતમે કૂર્મીવતાર ધરી મથન કરાયો;	
પ્રથમ મહાવિષ નિકર્યો સો શિવજીકુ પાયો.	૧૧
અષ્ટ અષ્ટમે રત્ન ચૌદ નિકસે ન ડગે હે;	
સુધાપાનકે સમય સુરાસુર લરન લગે હે.	૧૨
તળ મલ્લ માયા અધિપ, મોહની રૂપહી લીનો;	
અસુર બૃંદ સળ આપ, અતિશય મોહિત કીનો.	૧૩
અઠ નોં અમૃત અમર, અખિલ કરાયો પાના;	
દૈત્ય પરોસન સમય ભયે, હરિ અતરધાના.	૧૪
અષ્ટમ દશમે દેવાસુર સંગ્રામ કહ્યો હે;	
અષ્ટ બ્યારમેં મા'દારન ફિર યુધ્ધ ભયો હે.	૧૫
અષ્ટ બ્યાર મોહની સ્વરૂપ લખિ શિવ મોહિત ભયે;	
અષ્ટ તેર અધ્યાય વિષે વૈવસ્વત મનુ કહે.	૧૬
જિનકે રાજ્યમે શ્રીધામનજી પ્રગટે ભાખે;	
ભવિષ્ય મનબંતર આગે હોને કહે દાખે.	૧૭
કૌન કૌનસે તાકે નામ કહતહો બરની;	
સાબરની અરૂ દક્ષસાબરની બ્રહ્મસાબરની.	૧૮
ધર્મસાબરની રૂદ્રસાબરની હે અભિરામા;	

૯ સુરાસુર-દેવ અને અસુર ૧૦ આર્તત્રાણ-હુ ખીતુ રક્ષણ કરનારા.
પરન-પાખો. સુપરન-ગરડ. ગરડે મંદરાચળની પાખો જાવીને તેને સાગરકાંઠે
આણ્યો. (પૂર્વે પર્વતોને પાખો હતી એમ પુરાણોમા વર્ણુ છે.)

૧૪ પરોસન-પ્રાશન (?) (અમૃતનું).

દેવસાબરની ઈંદ્રસાબરની સાતો નામા.	૧૯
અઘ યતુદેશ મનવાદિક મનુપુત્ર જી આંહી;	
ભાષે ભગવદ્ અશ સખે કછ સશય નાહી.	૨૦
અળ તીસરો રાજસ પ્રકરન અધ્યાય મુગવકો;	
જાકો મુનતહિ માત્ર હોત નિસ્તાર ભવનકો.	૨૧
અઘ ૫ ચદશ કહ્યો રાજ્ય બલિનૃપને કીનો;	
અઝ અશ્વમેધ યજ્ઞ કિયો સોહુ કે' દીનો.	૨૨
અષ્ટમ સોલ અદિતિ પુત્ર કામના કારન;	
વિજામિ નિજનાથ કરી કુર તાપ નિવારન.	૨૩
કરો પચોત્રત પુત્ર હોયગો પતિ યો ભાખી;	
જો કછ તાકી બિધિ યથારથ સહુ કે' દાખી.	૨૪
અઘ સપ્તદશ કિયો મુખત હરિ પ્રમત્ત ભયે હે;	
આયે આપ ગ્રભ ત્રિપે સ્તવન પ્રજ્ઞાદિ કહે હે.	૨૫
અઠ અઠદશ શ્રીબામનજી પ્રાગટ્ય સુ ગાયે,	
બલિનૃપ યજ્ઞ પધારે વા સનમાન જી પાયે.	૨૬
અઠ ઉજિસ ત્રિપેદ પૃથવિ સંકટપ કિયો હે;	
એક ચરન જૂ દ્વિતીય સ્વર્ગ સળ માપ લિયો હે.	૨૭
અઘગિમમે' તૃતીય પાદકો ઠોર ન પાયે,	
તાતે બચન બિબાદ પરસ્પર ભયે સુ ગાયે.	૨૮
અઠ ઇકઈસ સ્વર્ગમે શ્રીમજી પદાગુહ લખી;	
બ્રહ્મદેવ અભિષેક કિયો મન બહુત ભયે સુખી.	૨૯
સો મવાહુ પૃથવી આયો ગગાજી ભયે હે,	
પાછે બલિનૃપ બરનપાશ બાધ્યો સુ કહે હે.	૩૦

અઠ બાઈસ બલિરાય બચનહુ વ્યર્થ ન ભાખ્યો,	
આત્મનિવેદન કરી હરિ આગે મસ્તક રાખ્યો	૩૧
તળ પ્રસન્ન પ્રભુ ભયે સુતલકો રાજ્ય દિયો હે,	
ભયે ભક્ત આધીન બલિ નિજ દાસ કિયો હે	૩૨
અઠ તેહસિ બલિ છતી રાજધાની સુર દીની,	
તળ દેવનકેદેવ દેવકી સ્તુતિ અતિ કીની	૩૩
અળ ચોથો પ્રકરન ભક્તિ અધ્યાય સકૃતકો,	
અષ્ટ ચતુરવિ શમે સફલ ભાયગ સત વ્રતકો.	૩૪
વૈવસ્વત મનુરાજ વિષે ભો ચરિત સુ જાન્યો,	
શ્રીહરિકો અવતાર મત્સ્ય આકૃતિ બખાન્યો	૩૫

દોહા.

અષ્ટમકી અનુક્રમનિકા, પૂરન દયા હરિ કીન,	
પડત સુનત સહજ હિ બને, હરિ જસ રસ મન મીન.	૩૬

નવમસ્કંધ.

દોહા

નવમ સ્કંધકી સુતો, અનુક્રમનિ સળ કોય,	
દશાન લીલા એહી હે, પ્રકરન જામે દાય	૧

છઠ રોલા.

સૂર્યજ શ પ્રકરન મર્યાદાકો ધુર લહિયે,	
ચ દ્રમ શ પ્રુષ્ટિ પ્રકરન સો દુસરો કહિયે	૨
બાર બાર અધ્યાય દોહુકે જાની લીજે,	
પ્રથમ બારકો ભાનુ, બસ અળ સુતો બનીજે.	૩

નવ પૂરવ વૈવસ્વતમનુ દશ પુત્ર સુધન્યા;	
ઠક્ષિવાકુ આદિક અર એક ભદ્ર હે કન્યા.	૪
નવમ અવર કહે' ચ્યાર પુત્ર ભયે' નહિ સંતાના;	
ત્રીન પુત્રક બંસ ભયો બરતાંત બખાના.	૫
નૃગ નાભાગ ૩ નરિધ્યંત તિનોકે નામા;	
અબ આગે નૃપ સુનો કહત શ્રીશુક શુભધામા.	૬
નવ તિસરે રધીતિ બંસ કહ્યો બિસ્તારા;	
શ્રીરિવતી ન્યા બંસ મગઠ શ્રીહલધર દારા.	૭
નવમ તુર્યમે' નૃગ નૃપ બંસ સુબરની ગયે હે;	
જનકે બંસમે' અંબરીષ હરિભક્ત ભયે હે.	૮
અરચન ભક્તિ કરી દારિકાધિશ રિઝાયે;	
ન્યાહો શાપ દ દુરવાસામુનિસે' દુઃખ પાયે.	૯
નવ પંચમ દુર્બાસા રારન સખનકે ધાયે;	
મભુ પર્યંત ન રખે, હારી અંબરીષકે આયે.	૧૦
તાપ સુદરશન તબહી રામ્યો ભલ પાયે શિક્ષા;	
ધન્ય કહે હરિભક્ત દીન વે' લીની ભિક્ષા.	૧૧
નવ ખટ બરનન બંસ, રાય અંબરીષ ભયો હે;	
તા પાછે ઠક્ષિવાકુ રાય, સુગંધ કહ્યો હે.	૧૨
જનકે બંસ બિસે માંધાતા બૂપ ભયે હે;	
તાકે ભયે' મુચુકંદ જાહે મભુ દરશ દયે હે.	૧૩
નવ સતમે' માંધાતામૃત પુરુકુત્સ કહે હે;	
બરન્યો તાકો બંસન્યામે' હરિશ્ચંદ્ર ભયે હે.	૧૪
નાં અઠ હરિશ્ચંદ્રકો બંસ મશંસ બખાન્યે;	
જાહી બંસમે રાજ સગર ભયે સખ જાન્યે.	૧૫

- નવ નવમે' ઘરન્યો નૃપ સગર બંશ બડ સમરથ;
જાકે બસમે હોત ભયે શુચિ ભૂપ ભગીરથ. ૧૬
- જાને શ્રીગંગાજીકો ભૂતલ પધરાયે;
તિનકે બંશ ઘરનમે નૃપ ખડવાંગ જ્યુ ગાયે. ૧૭
- નાં દસમે ખડવાંગ બસ ઘરન્યો બડ ઉત્તમ;
જ્યાકે બંસમે મગટે પ્રીરધુ ૧૨ પુરપોત્તમ. ૧૮
- તિનકે પરમ પવિત્ર ચરિત કહે અથઘતિ;
નાં એકાદશ રામરાજ ઘરન્યો શુભ નીતિ. ૧૯
- નાં દ્વાદશ શ્રીરામ પુત્ર કુશળરા સુ ગાયે;
અબ પુષ્ટિ પ્રકરજ બાર અધ્યાય સુ આયે. ૨૦
- નાં ત્રિદશ હદિવાક પુત્ર જો નિમિ કહે હે;
તિનકો બંશ ઘરન્યો જામે નૃપ જનક ભયે હે. ૨૧
- નાં ચૌદમે ચંદ્રમાકે ચંદ્રસુત બ્રુધ ભયે હે;
તિનતે અલ પુરવા પુત્ર ભયે સુ કહે હે. ૨૨
- નાં પંદ્રમે બંસ પુરવા કથ શુભ ધામા;
જાકે બસ બિશે મગટે શ્રીપરશુરામા. ૨૩
- નાં યોડપ શ્રીપરશુરામકો ચરિત સુગાયે;
અરૂ બિશ્વામિત્રકો જન્મ સહુ યામે' કા'ચો. ૨૪
- નાં સત્તર પુરવા જ્યેષ્ઠ સુત નહુષ બસા;
રાય જ્યાતિકે કેહુ બંશકી કરી મશંસા. ૨૫
- જો ઉન્નિસમે' રાય ધયાતિ પરમગતિ પાયે;
ના બિસમે' ઔરહુ બંસ પુરવા ગાયે. ૨૬
- જાકે બંસ વિધે રાજા દુધ્યંત ભયે'હે;

તાકે ભરત ભયે તાકો દ્વિર ય સ કહે હે.	૨૭
જાકે ય સમે રંતિદેવ રાજા યડ ભાષે;	
પુનિ ગરગાચારજકો યંસ સો હુ કહી દાષે.	૨૮
નૃપ પાંચાલ કૃપાચારજ, કહે દ્રોનાચારજ,	
યુધ્ધકલા પૂરન જામે, બિંધા સળ આરજ.	૨૯
નો બાઘસિમે રાજા, દ્રુપદ કહે સુ જાને;	
તા પાછે અન્નમીઠ, ભૂપકો ય સ બખાને.	૨૦
જાકે યંસમે જરામધ ભૂપાલ ભયો હે;	
તા પાછે રાજા શતનુકો યંસ કહ્યો હે.	૩૧
પાંડવ અર્જુ કૌરવકો ય સ સુ આછો ગાયો;	
જરાસધકો ય સ બિધિબત બાંચ સુનાયો.	૩૨
નોં તેઈસિ યયાતિપુત્ર રકે જો ચ્યારા;	
તાકો ય સ કહ્યો જામે યદુબસ પુકારા.	૩૩
જામેતે મેધાતિથિ ઋષિ ભયે બરનન કીના;	
નહિ બરન્યો બિસ્તાર મૂવ માગતહી કે' દીના.	૩૪
નોં ચોઈસમે જામદગ્નિકો ય સ કહ્યો હે;	
તા પાછે અકૂર ય સ બરનન રહ્યો હે.	૩૫
ઉગ્રસેન દેવકકો ય સ બખાન્યો પાછે;	
કંસ જન્મ સુરસેન ય સ દ્વિર બરન્યો આછે.	૩૬
જાકે પુત્ર ભયે બસુદેવજી અતિ અભિરામા;	
જાનકે પ્રગટ ભયે શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર સુખધામા.	૩૭

દોહા.

અનુક્રમણિકા અતિ ભડી, પૂરણ નવમસ્કંધ;	
પાપ તાપ પ્રત્યે દયા, રંચક હોત સખધ.	૩૮

દશમસ્કંધ.

દોહા.

સુની અબ દશમસ્કંધકે, સત્યાસી અધ્યાય;
 તિન મતાંતરકે મિલી, નિબે પૂગણુ કહાય. ૧
 નિરોધ લીલા નિરૂપન, પ્રકરન જામે પાંચ;
 જન્મ ૩ તામસ રાજસ ૩, સાત્વિક ગુનાખ્ય બાંચ. ૨

છંદ રોલા.

મથમસુ પ્રકરન જન્મ અબે અધ્યાય ચારકો;
 અનાયાસ ઉપચાર સુનો સંસાર પારકો. ૩
 દશમ મથમે પૂછો પ્રશ્ન પરીક્ષિત જૂપા;
 આદરસોં શ્રીશુક સુનિ, ઉત્તર દિયો અનુપા. ૪
 દેવક દુહિતા દેવકી, બસુદેવજીકો દીની;
 બહુત દામજા સહિત, કંસ સારથી કૃતિ કીની. ૫
 દશ દુતી દેવકી ષટ્ સુત, મીચ કંસતે પાચે,
 સર્કર્ષન દેવકી તેં, રોહિની ઉદર પધરાચે. ૬
 તદનતર શ્રીકૃષ્ણ દેવકી ગર્ભ પધારે;
 પ્રહ્લાદિક સુરસ્તુતિ કીની તન તાપ નિવારે. ૭
 દશત્રિમે શ્રીકૃષ્ણ જન્મ મધુપુરી ભયો હે;
 કીની સ્તુતિ વસુદેવ દેવકી તાપ ગયો હે. ૮
 શ્રીગોકુળમે યશોદા ગોદ પુત્ર પધરાચે;
 વહે તે માયા પુત્રી લે અપને ઘર આચે. ૯
 દશમ ચારમે માયા ઉડીકે ગઈઆકાશા;
 કિયો કંસ પશ્ચાતાપ ખલ જ્યાન પ્રકાશા. ૧૦

સમાધાન માણકો કીન ફિર દૈત્ય બુલાયે;	
દૈ આદસ સજ્જન પીડો, સખ તુર્ત પઠાયે.	૧૧
અઠાઈસ અધ્યાય દ્વિતિય તામસ પ્રકરન હે;	
તામે હે ફિર ભેદ ચાર મહાપ્રભુ બચન હે.	૧૨
પ્રથમ પ્રમાન પ્રમેય રૂ સાધનાકૂલ ચો નામા;	
પૂર્વ સપ્ત અધ્યાય કહે સો અતિ અભિરામા.	૧૩
દશમ પ ચમમે શ્રીજી વ્રજ પ્રકો સો ભાળે;	
નંદ મહોત્સવ સખપ્રતનજન સુખ ભલ કહી દાળે.	૧૪
નંદ ગયે મથુરા કસકર દેન સુગાયે;	
મીલે મીલ વસુદેવ બહાર દ્રુત ગોકુલ આચે.	૧૫
દશમ ખટ પૂતના પ્રભુન પપપાન કરાયો;	
દઈ માતકી ગતિ દયાનિધિ ચરિત સુગાયો.	૧૬
દશમ સપ્તમે શકટ ભજ તૃયાશ્રત માર્યો;	
ગિશ્વરૂપ દરશાય માય સુહ ફિરી સુહ ડાર્યો.	૧૭
દશમ અષ્ટમે ગર્ગમુનિ નામ કરન કીનો;	
પાછે ચૈર ચરિત કરી ગોપીજન સુખ દીનો.	૧૮
તદનતર મૃતિકા ભજન મિષ બદન દિખાયો;	
વિશ્વરૂપકો દરશન અળે ફિરી કરવાયો.	૧૯
દશ નામે દધિભાજન ભાંજ્યો નિરોધકારન;	
ઉલ્ખલ બંધે ગયે કૃષ્ણજન તાપનિવારન.	૨૦
દશદશમે યમલાઝ્ઞુન દ્રુમ ઉદાર કિયો હે;	

૧૧ માણ-દેવકી. આદસ—આદેશ (આજ્ઞા). ૧૫ બહાર-ફરીને.
 દ્રુત-જલદી ૧૭ તૃનાશ્રત-તૃણાવર્ત. માય ઈં—માને મોમા વિશ્વરૂપ
 દેખાડ્યું અને ફરીને મોહ નાખ્યો. ૨૦ દધિભાજન-દઈંતું વાસણ.

- કિંતે સ્તવન સુની પ્રેમ ભક્તિકો દાન દિયો હે. ૨૧
- દશ ગ્યારે મહાબન દિખી વિધન સખે જ્યું વિચાર્યો;
- શ્રીભૂંદાબન નંદ ગામ બસવેકો ધાર્યો. ૨૨
- વહાં પધારે પ્રભુ પ્રથમ બત્સાસુર માર્યો;
- પિછે ચ ચ પકડી હરિ બક દુષકો બિડાર્યો. ૨૩
- અબ પક્ષાંતર કલ્પભેદ અધ્યાય ત્રીન હે;
- ક્ષેપક બાક્ય વિરૂદ્ધ મહાપ્રભુ આચે (હે) કીન હે. ૨૪
- દશ દ્વાદશ મહાઅધી અધાસુર છિનમે માર્યો;
- બચ્છ ગોપબન જરકાલ ગત નાથ નિકાર્યો. ૨૫
- દશમ ત્રયોદશમે શુભ ભોજન શિલા બિરાજે;
- ગ્વાલ મંડલી રચી મધ્ય મન મોહન બ્રાજે. ૨૬
- છાક અરોગત હે ભક્તનસહ કૃપા કરે હે;
- તાહિ સમય બિધિ બચ્છ ગ્વાલ સખ હરન કરે હે. ૨૭
- દશમ ચૌદ કિય સ્તવન બિધાતા તાત તાતકો;
- અબ દુસરો મકરન પ્રમેય અધ્યાય સાતકો. ૨૮
- દશમ પચ દશ ગાય અશવન હરિ બન આચે;
- બનકીડા સહ સખ્ય હત્યો ઘેનુક સો ગાયે. ૨૯
- બિષજલ પાન કિયો ગો ગોપન મૃત્યહિ પાયે;
- કરી કરૂના અભિદષ્ટિ બૃષ્ટિ હરિ સકલ જીવાયે ૩૦
- દશ પટ દશમે કાલિદમન કરી દૂર કિયો બિષ,
- નાગપત્નીકો સ્તવન કૃષ્ણ પુનિ પત્તગ દૈ શિખ ૩૧
- દશમ સપ્તદશ કાલિ આગમન હેતુ કહ્યો ભલ;
- નિશિ દાવાનલ પાન કિયો શરનાગત વત્સલ. ૩૨
- દશ અષ્ટાદસ બાલ ચરિત્ર ચરાવત ગૈયા;
- શ્રીધ્મરિતુ બરનન પ્રલબ્ધ માર્યો બલ ભૈયા. ૩૩

- દશઉત્તિસમે દાવાગ્નિ દ્વિરપાન કિચો હરિ;
બનતે ઘર આય ગોપાલ સો બિધિ બરનન કરી. ૩૪
- દશમ બિમમે વરપારિતુ શર્દરિતુ બરનન;
દશમ એકબીસ બેતુગીત બગ્નન મન મોહન. ૩૫
- અબ તિસરો સાધન પ્રકરન અધ્યાય સાતકો;
જો રસ પિવે મન દે, સ્તન સુત પીવે માતકો. ૩૬
- દશ બાઈસમે હિમ તગિતુકો બરનન કીના;
પ્રત કાત્યાયની પ્રજ ભક્તન પ્રજપતિ બર દીના. ૩૭
- દશ તેઈશ મલુ નિપિતનીકે ભોજન કીને;
કિચો દિવનકો કૃષ્ણ જ્યુ કિયા ગર્વ સો હીને. ૩૮
- દશ ચૌબીસમે દંદ્રિભો મલુ સકલ મિટાયો,
સો સબ શ્રીગોવર્દનજીકો ભોગ ધરાયો. ૩૯
- પ્રજબામીકો અન્યાશ્રય ટાર્યો ન મહાયો;
અનન્યધર્મ રચત હમકો હરિ સબ સમુઝાયો. ૪૦
- દશ પચીસ મુરપતિ રૂડી મેઘ બૃષ્ટિ બલ દાખ્યો;
શ્રીગિરિધર ગિરિધરી નિજજન ગન નિશ્ચ રાખ્યો. ૪૧
- દશ ષટ્તીશ અબ અચગ્ન કૃષ્ણ અતુલ બલ દાખ્યો;
નદરાય તબ મખકો ગર્ગમુનિ બચ ભાખ્યો. ૪૨
- દશ સપ્તબીશ મધા જુરો કર પાય પર્વો હે;
સ્તુતિ કરી ડરી ગોબિંદ નામ અભિષેક કર્યો હે. ૪૩
- દશ અઠધમિ મલુનદ બરૂનપાગતે છુરાયે;
મગ્ન પ્રહ્લદ પ્રજજનકીય નિજનામ દીખાયે ૪૪

અબ ચોથો ફલ પ્રકરન સુની અધ્યાય સાતકો;	
જામે રાસરમનચરિત્ર આનંદ ગાત કો.	૪૫
દશ ઉત્તિસ યેનુ બળય બ્રજભક્ત બુલાયે;	
રાસારંભ કિયો હરિ અંતરધાન હુ પાયે.	૪૬
દશમ ત્રીંશ બ્રજભક્ત કરત લીલા સમરનકો;	
બિલ બૃચ્છસો બુઝત ફિરે નાથ બોજનકો.	૪૭
દશ ઇતિસ બ્રજભક્ત ગોપિકા ગીત સુગાયો;	
દશ બત્તીશ ફિરે રોય દિયો પ્રભુ દરસ દિખાયો.	૪૮
દશ તેતીસમે રાસમહલ રચી બહુ સુખ દિને;	
જલ થલ કીડા કૃષ્ણ ભક્તમન રજન કિને.	૪૯
દશ ચોતીસમે નંદ જ્યુ નિકલે સર્પ છુડાયે;	
બહોર રાસ બલરામ સહિત હરિ ચરિત સુગાયે.	૫૦
રાંખચૂડ ઇકિ દુષ્ટ ભક્ત દુઃખ દેનહિ આયો;	
મનિ શીસતેં કાઢિ લિયો ફિરો ચારી સુવાયો.	૫૧
દશ પેંતીસ બ્રજભક્ત વિયોગ દિવસ વ્યાપત મન;	
પરમ પ્રેમમય કિનો જુગલ ગીતકો બરનન.	૫૨
અબ તીસરો રાજસ પ્રકરન અષ્ટાધસ ગાઇએ;	
યામે હુ ફિર ચાર બેદહે નામ સુનાઇએ.	૫૩
ઇકિ પ્રમાન આર પ્રમેય, સાધન ફલ ચૌ નામા;	
ધુર પ્રમાન અધ્યાય સાતકો કહુ અભિરામા.	૫૪,
દશ છતિસમે બૃષભાસુરકો બંધ પ્રભુ કિનો;	
નાઈ કંસ ઉપદેશ કિયો સો સબ કહી દિનો.	૫૫
દશમ સપ્તત્રિંશમે કેશિ કેશવને માયો;	

બિના ક સ કૃષ્ણસમ ભુગ સખકો ભાચે;	
બહ ભાગી જો જન પરસ્પર માહાત્મ્ય સરાહે.	૬૭
દશ ચોચાલીસ મલ્લ યુદ્ધ હતી ક સહુ માર્યો;	
જનની જનક બંધન છુડાય હરિ તાપ નિવાર્યો.	૬૮
દશ પેતાલીસ સમાધાન પિતુ માત કિચેહે;	
ઉત્તરેનકુ રાજ્યાસન બિઠાઈ દિચે હે.	૬૯
નદદિકકો બ્રજ પઠાય દીને બ્રજ રાઇ,	
જન્મ સમય ગૌ સકલ્પી વસુદેવ દિયાઈ	૭૦
પ્રત્યર્થ્યવ્રત ધારી અવતી ગુરુ ઘર આચે,	
બિદ્યા પડી સદિપન ગુરુ કરી ટહલ રીઝાચે.	૭૧
કાલાદિકકો છતી પુત્ર ગુરુ લાઇ દિચે હે,	
બિદ્યા માગી મધુપુરી પાચો ધાચે સ્વજન જિચે હે	૭૨
દશ હેચાસીસ ઉદ્ધવકો પ્રીત્ત પ્રભુ પડાયે,	
સાઝી સમય રથ ખેડી, ન દજ્યુ કે ઘર આચે	૭૩
ભગવત બાત કરત બિતી નિશિ દે છનુ લેખે,	
માતસમે ઉદ્ધવકુ પ્રજ્ઞભક્તનને દેખે.	૭૪
દશ શતચાલીસ ઉદ્ધવ જ્ઞાનુપદેશન આચે,	
મેમાસકતવચન ગોપીનકે સુનત લજાયે.	૭૫
શુદ્ધ સત્વ ઉપજ્યો હિયમે મદ જ્ઞાન ગમાયો;	
અલિદૃષ્ટાત ઉપાવભન સખ કહી સુનાયો	૭૬

૬૭ સરાહે—૧ખાણે ૬૮ યુદ્ધમા—મલ્લને હત્ત (હણીને).

૭૧ અવતી—ઉજ્જવન ટહલ—ચાકરી—સેવા ૭૨ બિદ્યા—વિદ્યાય
ગિરી ૭૪ દે છનુ—ખે દાણુ ૭૫ જ્ઞાનુપદેશન—જ્ઞાનોપદેશ ૭૬ અલિદૃષ્ટાત—
ભમરાનુ દૃષ્ટાત આપીને

દશ અઠતાલીસ કુખજકે ઘર કૃષ્ણ સંધાએ;	
સકલ મનોરથ સિદ્ધ કિયે અઢૂરકે આપે.	૭૭
ભક્ત મિથે ભગવંત મશંસા ભક્ત સુનાયે;	
અઢૂર કે દિર પાંડવકી શુદ્ધિ લેન પડાયે.	૭૮
દશમ ઉનપંચાસ અઢૂર હસ્તિનપુર આપે;	
પાંડવસો હિલમિલે કુશલ બચન સુને સુનાયે.	૭૯
ધૃતરાષ્ટ્રકે દઇ શિક્ષા કુંતા દુવ દુઃખ ભીલ;	
મધુપુરી આપ કહી સખ પીર પૃથાકી શ્રીલ.	૮૦
ધૃતિ પૂરવાર્દ સમાપત અબ ઉતરાર્દ કહીએ;	
તૃતીય પ્રકરન સાધન અધ્યાયે સાતકો લહિયે.	૮૧
દશ પંચાસ ભયો યુદ્ધ માગધ સત્તર યેરી;	
જુરી સેના આપે અઢારહિ યેરહુ ફેરી.	૮૨
તાહી સમય દિર કાલયવન હુ આગ્યો ધાઈ;	
તબ સમુદ્રમે મળુ દારિકાપુરી રચવાઈ.	૮૩
નિશિ અપની ઇશ્વરતા સખ કોઉ વહાં પડાયો;	
નિકસી આપ દિરી ભજે યવન પીછે ઊડી ધાચો.	૮૪
સોવત હો મુચુકંદ દરીમે વહાં હરિ આપે;	
વાંહી ઊઘાય પીતાંબર આપ અદશતા પાપે.	૮૫
દશ એકાવન યવન ભૂપ દગ ભસ્મ કરાયો;	
દિમે દરશ મુચુકંદ દિયો બર સ્તુતિ ગન ગાયો.	૮૬
દશ બાવન મુચુકંદ બદરિકાશ્રમ ઊડી ધાચો;	
રામ વરે રેવતી રૂમિની સદેશા આપો.	૮૭

૭૯ ઉપાલંબન—કપડો. ૮૦ દુવ—દ્વિગુણ (૧) ૮૨ જુરી—જોડીને
—એકડી કરીને. ૮૫ દરી—ગુફા. અદશતા—અતર્ધાનપણ.

૮૬ દગ—નેન (મુચુકંદનાં નેત્રથી).

દશ ત્રેપન રૂક્મિનીજીકો પ્રભુ હરન કિયો હે;	
દશ ચોપન બલભદ્ર ભૂપગન જીત લિયો હે.	૮૮
મુંડન અર્ધ કરી રૂકમૈયાક તજી દીનો;	
દ્વિર દારાવતી પ્રભુ બિધિપૂર્વક બિવાહ કીનો.	૮૯
દશ પંચવન ભયે (પુત્ર) પ્રદુન્ન હરિ ગયો શંખર;	
વા હે મારી સહનારી કૃષ્ણસુત આયે નિજઘર.	૯૦
દશ છપન મનિ મસંગ જાણુવતી પ્રભુ બ્યાહે;	
સત્રાજીત ભીત ધરી સત્યભામ કર ગાહે.	૯૧
અબ ચોથો દૂલ પ્રકરન સુની અધ્યાય સાતકો;	
જાસુ જાય જરી ત્રિબિધિ તાપ અથ ચાર જાતકો.	૯૨
દશ સતવન શ્રીજી પાડવ શુદ્ધિ લેન પધારે;	
ઇતનેમે સત્રાજીતકુ શતધનવા મારે.	૯૩
મનિ લે ગયો બહુત દુઃખ સતભામા પાયે;	
પટરાની આગ્રે'તે પ્રભુ દારાવતી આયે.	૯૪
શતધનવા તળ ભગ્યો આત સહ પિછે ધાયે;	
શ્રીહરિન દ્વિર હન્યો મનિ વાતે નહિ પાયે.	૯૫
આયો પ્રભુ અપવાદ રામ હુ કહી તવ લાગ્યો;	
મનિ અકૂરજી લાયે મન સંદે' ભાગ્યો.	૯૬
દશ અડવનમે શ્રીજી દ્વિર ઈંદ્રિયસ્થ આયે;	
કાલિંદીજી બ્યાહે ખાંડવ બન હુ જરાયે.	૯૭

૯૧ બ્યાહે—પરણ્યા. ૯૨ ચાર જાતકો અથ (પાપ)—કાર્મિક, વાચિક, માનસિક, અને સાંસર્ગિક.

૯૩ સતવન—સત્તાવન. ૯૪ આગ્રે'તે—આગ્રહથી. ૯૫ ભગ્યો—ભાગ્યો—નાકો.

ખરે મિત્રબિંદાકો પુનિ ભદ્રાકુ બ્યાહે;	
બ્યાહી લક્ષ્મના શ્રીહરિજન સખ આનંદ પાચે.	૯૮
દશમ ઉનસાડયમે કુષ્ટ ભૌમાસુર મારી;	
બ્યાહે સોલ હજાર, કન્યકા કૃષ્ણ મોરારી.	૯૯
દશમ સાડય રૂમિનીસે હાસ્યયુક્ત બચ બોલે;	
પટરાણી પ્રતિઉત્તર દે સખ હારદ બોલે.	૧૦૦
દશ ઇકિસઠ સખ સ્ત્રીકો દશ દશ પુત્ર ભયે હે;	
ત્રીનમે સુખ્ય અષ્ટ સ્ત્રી સુતકે નામ કહે હે.	૧૦૧
મધુમ્નકે અનિરૂદ્ધ નામ ભયે હે;	
સો માતુલકન્યા લાયે વહાં યુદ્ધ કહે હે.	૧૦૨
દશ ખાસઠ અનિરૂદ્ધ જ્યુ ખાનાસુરકી કન્યા;	
ઉધા જાકો નામ હરન કિની હે ધન્યા.	૧૦૩
ચતુર પરાક્રમ ક્રિયો અસુર સખ મારી ભજયે;	
નાગપાશ બંધનમે જાતી ખુઝીકે આચે.	૧૦૪
દશ ત્રીશઠ ખાનાસુર યાદવ યુદ્ધ સુ ગાયે;	
અનિરૂદ્ધ ઉધા બ્યાહી કૃષ્ણસુત ઘરકો લાયે.	૧૦૫
અથ ચોથો મકરન સાત્વિક એકઈસિ ભખે હે;	
તાપે પહિલો પ્રમેય સત અધ્યાય લખે હે.	૧૦૬
દશ ચોસઠ કૃપમે મર્યો કૃકલાસ ઉધાર્યો;	
પૂર્વજન્મવૃત્તાંત સખ નૃગ નૃપ કહી ડાર્યો.	૧૦૭
તનકદોષ બોકોપહેતુ, બડ ભક્તિ સુહીન હે;	
ઐર અખિલ શિક્ષએ સો ખલસ્વ કઠિન હે.	૧૦૮

૧૦૭ કૃકલાસ—કાચબો. ૧૦૮ તનક—લગાર. બોકોપહેતુ—ભયના ભંગરનો હેતુ. ખલસ્વ—આલસ્યનું ધન.

દશ પેસઠ શ્રીબલ્લદેવ જ્યું પ્રજા બહોર પધારે;	
મીલે સખન ક્રિય રમન જમુન કરપે હલ ધારે.	૧૦૯
દશ છાસઠ પૌડક હલ્યો અર કાસીરાજ;	
કાસી ભસ્મ કરી હરિ સહ સખ દુષ્ટ સમાજ.	૧૧૦
દશ સતસઠ દુર્યોધનકી લક્ષ્મના જ્યુ કન્યા;	
શ્રીજાંબવતી પુત્ર હરી હતીકે બહુ સન્યા.	૧૧૧
ગૃહે ગચે સુની સખે બરણ હલધર વહાં આયે;	
કૌરવ કહ્યો ન માન્યો, બચન કટુક સુનાયે.	૧૧૨
કોપે પુર ઓધો મારત, ફિર નયે બચાયે;	
બર બધૂ સપારિબર્હન રામ દારિકા આયે.	૧૧૩
દશ ઇકોનસપ્તતિ નારદ દારિકા પધારે;	
શ્રીજીકો ગ્રહી હસ્ત શ્રમ દખત દખત હારે.	૧૧૪
નયી નયી લીલા દખી કિત ભયે સદન સદન પ્રતિ;	
પુનિ મણુકે પગ પરે જાય હો નાથ અકલગતિ.	૧૧૫
દશ સીતર અહનિક કૃપણ કરતે સો ગાયો;	
બધ પરેજો ભૂપ પઠાયો દૂત સુ આયો.	૧૧૬
નારદ આય કહે પાંડવકો રાયસૂકો મન;	
અબ અધ્યાય સાતકો તિસરો સાધન મકરન.	૧૧૭
દશમ એક સપ્તતિમે ઉદ્ધવણ સુ સંમત કરી;	
દૂત ઐર નારદ દાહુકો બિદા કિયે હરિ	૧૧૮

૧૦૯ જમુન ઇ—દગની ધારા (અણી) થી જમુનાને કરપે—ખેંચી.

૧૧૩ ઓધો—ઝાંપુ. નયે—વિનયથી સપારીબર્હન—લોટ સામ-
ગ્રી વગેરે મહિત. દશ ઇકોનમપ્તતિ ઇ—અડમઃમા અધ્યાયનો અનુક્રમ
રહી ગયો જણાય છે)

૧૧૪ ઇકોનમપ્તતિ—અગનોનેર (સપ્તતિ—સીતર)

- પિછે શ્રીપ્રભુ આપ ઈંદ્રપ્રસ્થમે પધારે,
 પાડવાદિ સખકો હિવીમિલી કે મોદ બધારે. ૧૧૯
 દશ દુહુતર રાયસૂનિમિત્ત દિશા સખ છતી;
 જરાસંધ હતી રાજ બિઠાયો તદ્દમુત નીતિ. ૧૨૦
 દિયે છૂડાય ભૂપ સખ શ્રીહરિ અતિ સુખ પાયે,
 દશ તુહુતર શોભા સહ સખકો સદન પઢાયે. ૧૨૧
 અભયદાન દે આપ ઈંદ્રપ્રસ્થમે સંધારે,
 કૃપાસિંહ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર નિજજન અતિ ખ્યારે. ૧૨૨
 દશમ ચુઓતર રાયસૂયજા યુધિષ્ઠિર કીના;
 આદિ પૂજ્ય પ્રભુ માન દડ ગિણુપાલે દીના ૧૨૩
 દશ પચોતર જલથણ ભ્રમકારન સો ગાયો,
 દુષ્ટ ગર્વિષ્ટ દુર્યોધન માનભગ ભલ પાયો. ૧૨૪
 દશમ છોહુતર શાલ્ય દ્વાગવતી ચઢી આયો;
 તાસુ દારૂન યુદ્ધ પ્રભુમ્ન કિચો સુ ગાયો. ૧૨૫
 દશ સીનોતર ગદા ઘાવ કરી હરિ તહિ માર્યો;
 ચોથો ફલ પ્રકરણ અધ્યાય સાત ઉચ્ચાર્યો. ૧૨૬
 દશમ અહુતર દંતવક્રકો બંધન કરી ડાર્યો;
 તયા નિદુરથકો હુ કૃષ્ણચંદ્રને માર્યો. ૧૨૭
 પ્રુનિ મહાભારત યુદ્ધ પધારે સુદરશ્યામ જયુ;
 તીર્થયાત્રા કરન પધારે શ્રીભગવાન જયુ. ૧૨૮
 દશ અગનાગી સકલ તીરથ કરી આયે હવધર;
 ઇતિ ભારતકો યુદ્ધ પૂરન કરવાયો નટવર. ૧૨૯
 દશમ એસી તિય મેર્યો વિમ સુદામા સાધુ,

દારાવતી આયો મલુ મિલી દિય માન અગાધુ.	૧૩૦
દશમ ઇકાસી પ્રસન્ન હોય જનજીવન કૃપા કર;	
ઐભવ અતુલ પદાય દિયો બિન કહે વિપ્ર ઘર.	૧૩૧
દશ બ્યાસીમે સૂર્યગ્રહન મિથ બહુ હિતુ ધારે;	
કુરુક્ષેત્ર સકુટુંબ દારિકાધીરા પધારે.	૧૩૨
વહાં આયે બ્રજભક્ત મીલે સબકો સુખ દીને;	
ગોપીનકે ગોપીશ મનોરથ પૂરત કીને.	૧૩૩
દશ ત્ર્યાસીમે પાંડવકો મલુ દરશન દીને;	
કુશલ વારતા કરી પરસ્પર આનંદ લીને.	૧૩૪
શ્રીજીકી પટશની દ્રૌપદી મિલત ભયે હે;	
પાંચાળી પૂછે બૃતાંત સો સકલ કહે હે.	૧૩૫
દશ ચૌરાસીમે મલુ ઋષિમુનિ પૂજા કીની;	
નારદ મુખ બસુદેવ આન સંપત્તિ દીની.	૧૩૬
પુનિ યજ્ઞ હુ કરવાયો સબકો બિદા કરાયે;	
સબ પરિકર સહ કૃષ્ણ દારિકાપુરીમે આયે.	૧૩૭
ગુન મકરન અબ પટ અધ્યાય સુનો બડભાગી;	
સુનત માત્ર શુચિ હોય ચિત્ત હરિપદ અતુરાગી.	૧૩૮
દશ પંચાસી દેવકી પુત્ર કંસ પટ મારે;	
સો લેવેક હરિ બલિકે પાતાલ પધારે.	૧૩૯
લાય દિયે દેવકી માત સ્નાન પાન કરાયો;	
દ્વિર સબ સ્વર્ગ ગયે પ્રસાદ જય પ્રાપ્તકો પાયો.	૧૪૦
દશ છાસી ગત અર્જુન હર્ણુ સુભદ્રાકો કરી;	
પુનિ પધારે શ્રુતદેવ જનક નૃપકે ઘર શ્રીહરિ.	૧૪૧

દશ સત્યાસી મુનિ પરષે વિધ્યુત્રિદેવબર;	
બેદ સ્તુતિ શ્રીનારાયન બર્ના સુ તત પર.	૧૪૨
દશ નવ્યાસી લગ ભજન શ્રેષ્ઠ કૌનકો ત્રિદેવા;	
નિશ્ચે કિયો પ્રસંગ બૃકાસુર બર મહાદેવા.	૧૪૩
તા પિછે લોકાલોક ચલ પાર જાયકે;	
મરે પુત્ર ખાલનકે શ્રીમણુ દિયે લાયકે.	૧૪૪
દશ નેઉમે રાજનીતિ ગૃહસ્થાશ્રમ ગાયે;	
પાદવકુલ વિસ્તાર અમિતકો પાર ન પાયે.	૧૪૫

દોહા.

પૂરન ભઈઅનુક્રમણિકા, નિરોધ દશમસ્કંધ;	
સુને સુનાવે કે' દયો, છૂટે માયા બ ધ.	૧૪૬

એકાદશ સ્કંધ.

દોહા.

અખ એકાદશ સ્કંધકે, હે ઇકતીસ અધ્યાય;	
મુક્તિ લીલા જાનિયે, પ્રકરન દોન કહાય.	૧

છ દ રોલા.

જીવમુક્તિ અઝ પ્રજ્ઞમુક્તિ કે નામ કહે હે;	
પ્રથમ જીવમુક્તિ ઉત્તિસ અધ્યાય રહે હે.	૨
દાય બેદ તા બીચ પ્રજ્ઞ સાયુજ્ય સાચ હે;	
પ્રજ્ઞભાવ મુક્તિ સુ પ્રથમ અધ્યાય પાંચ હે.	૩
એકાદશ ધુર પ્રજ્ઞશાપ જાદવકુળ પાયો;	

૧૪૨ ત્રિદેવબર-અક્ષાદિ ત્રણે દેવતા શ્રેષ્ઠ તત પર-તે પછી

૧ દોન-બે.

આર અવર વસુદેવે નારદ ઝાન સુનાયો.	૪
તામે નવ યોગી સવાદ જનકકે ભાખે;	
કવિ હરિ દાય જનેકે, બચન ભયે કહી દાખે.	૫
એકાદશ ત્રિ અતરિક્ષ પ્રભુ પિસ્પલાયન;	
આવિહોત્ર યહ ચાર બચન ભલ કિયે સુખરનન.	૬
એકાદશ ચો ચમસ ૩ કર ભાજન કહ વાયક;	
અથ સાયુજ્ય મુક્તિ પ્રકરન ચોખિશ કો લાયક.	૭
એકાદશ ષટ દેવ સ્તુતિ શ્રીજીકી કીની,	
પિછે સખ યાદવક નાથ અસ આજ્ઞા દીની.	૮
ભય પ્રભાસ કરા સખ યજ્ઞ યાગ બર સાધન;	
અસ બિચાર સુની હરિ ઉદ્ધવ પ્રશ્ન કિયે હરિકે સન	૯
એકાદશ સત અવધૂતકો ઇતિહાસ સુભાખ્યો;	
યદુરાજસો ભો સખાદ સકલ કહી દાખ્યો.	૧૦
ચોવીસ ગુરૂ કીને દત્તાત્રી સો કહી દીને;	
કહાકી કૃતિ તજ ભજ સખતે ગુન લીને.	૧૧
એકાદશ અઠનો કુહુ ચોઇસ ગુરૂકો હેતુ;	
એકાદશ દશ ઉદ્ધવઝાન હરિ દિય ભવસેતુ.	૧૨
એકાદશ એકાદશ કરે ભક્તિ સહ સેવા;	
માયા બાધ કરે નહિ વાક કહી હરિ દેવા.	૧૩
એકાદશ દ્વાદશે દે કહ સાધુ સગકો મહિમા;	

૧ પ્રભુ-પ્રભુદ (એ નામનો મુનિ) ૮ અસ-એસી ૯ સન-મનુષ્ય.
 ૧૦ ભો-ભયો (યયો) ૧૧ કહાકી ઇતિ-કોઈની કૃતિ તજ અને કોઈની
 કૃતિ ભજ (પસદ કરી મહણ કરી) અને એવી રીતે સૌ પામેથી ગુણુ
 મહણ કર્યું ૧૨ અઠનો કુહુ-આઠમા અને નવમા અધ્યાયમા.

- કૃષ્ણચંદ્રપે વે કો સાધન યાતે સીમા. ૧૪
- એકાદશ ત્રિદશમે તત્ત્વજ્ઞાન કહી રીતિ;
સખમે સમદષ્ટિ રાખે એકાત્મા નીતિ. ૧૫
- ગ્યાર આદ્ય લકિતયોગ અતિ ઉત્કર્ષે બતાવે;
પિછે ધ્યાન સ્વરૂપ પ્રભુ જનકો સમુદાયો. ૧૬
- એકાદશ પંચમે અષ્ટાદશ જે સિદ્ધિ;
ન્યા બિધિ પ્રાપત હોય કૃષ્ણ ભાખી સો વિધિ ૧૭
- ગ્યાર સોલમે રૂપ બિશ્વતિ કૃષ્ણ દીખાયો;
ઇકદશ સત્તર બરનાશ્રમકો ધર્મ સુ ગાયો. ૧૮
- અષ્ટાદશમે વેહી ઇકાદશ ઉત્તિસમે સુની;
લકિતયોગ યમ નિમ કીચે બરનન નૃપસે મુનિ. ૧૯
- એકાદશ બિ સમે ગ્યાન કર્મ યોગ કરાચે,
લકિતયોગ બિધિ લછન શ્રીગિરિવરધર ગાયે. ૨૦
- એકાદશ ઇકિઇસ બિધિ નિષેધ કરતબ ભાખ્યો;
એકાદશ બાઇસ તત્ત્વ નિશ્ચે સો દાખ્યો. ૨૧
- એકાદશ તેઇસમે ભિક્ષુ ગીત સુનાયે;
એકાદશ ચોવીસ સાખ્યયોગ લછન ગાયે. ૨૨
- એકાદશ છબીસ ઐલોપાખ્યાન બખ્યાન્યો;
ઇકદશ સતર્થીશ પુરુષારાધન બિધિ કહી બાન્યો. ૨૩
- એકાદશ અઠબીસમે યોગચર્યા કહે હે;
શ્રીમુખ બચન મુને સશય શૂલ ક્યહુ ન રહે હે. ૨૪
- ઇકદશ ઉનતીસ યોગમાર્ગ ઉપદેશી કરી,
બિદા કિચે ઉદ્ધવકો બદ્રિકાશ્રમ શ્રીહરિ. ૨૫
- અમ બલ્લમુક્તિ મકરન બરનન સોઇ હોય હે;

તાબીય મમતા અહંત્યાગ અસ બેદ દાય હે.	૨૬
એકાદશ ત્રીસમે ત્યાગ મમતાકો દેખો;	
નિકસી દારિકાતે પ્રભાસ લીલા કરી લેખો.	૨૭
એકાદશ ઈકતીસમે ત્યાગ અહતા ભાખી;	
અહ્વાદિક સ્તુતિ કીની કૃષ્ણ પ્રસન્નતા દાખી.	૨૮
અસુરકો વ્યામોહ કરન અસ લીલા કીની પ્રભુ;	
સદા દારિકાધીરા દારિકા રાજત મહાબિભુ.	૨૯

દોહા.

ઈહ એકાદશ કંધકી, અનુક્રમનિકા અનુપ;	
સુનત પઠત શ્રીકૃષ્ણ રતિ, ભાવે તો તદ્દૂષ.	૩૦

દ્વાદશ સ્કંધ.

દોહા.

અથ સુની દ્વાદશ કંધકે, હે ત્રિદશ અધ્યાય;	
આશ્રય લીલા કહત હે, પ્રકરન પાંચ કહાય.	૧

છંદરોલા.

લોકાશ્રય અરૂ બેદાશ્રય ભગવદાશ્રય હુ પુનિ;	
રાખ્દાશ્રય અર્થાશ્રય નામ પાંચહુકે સુની.	૨
લોકાશ્રય પ્રકરન ધુર, સોહે દે અધ્યાયકો;	
બાર પ્રથમમે જરનન હે જો ભયે રાયકો.	૩
બાર અપરમે હોનહાર રાજગન ગાયો;	
વેદાશ્રય પ્રકરન અધ્યાય દાયકો આયો.	૪
બાર ત્રીસરમે સખ યુગ યુગકે ધર્મ કહે હે;	
બાર ચારમે પ્રમાન યુગ યુગકે સુ રહે હે.	૫

- મલયકાલકો ખરનન ઔર યાહીમે કીના;
ભગવદ આશ્રય મકરન તીસરોસોહે નીકા. ૬
- બાર પંચમે પ્રમાન લખન કથન રહ્યો હે;
પરીછતજ્યુકો તછકદંશ કિયો સુ કહ્યો હે. ૭
- દ્વાદશ પટે પરીછત મોક્ષ ભયો કહી દાખ્યો;
સર્પયજ્ઞ પુનિ શાખા ખરનન વેદ સુભાખ્યો. ૮
- ઐયો મકરન શબ્દાશ્રય અધ્યાય તીન સહી;
શ્રીભાગવત શબ્દમય આશ્રય કૃષ્ણરૂપ લહી. ૯
- મારકંડ આખ્યાન બાર અઠ નાં દસ લોં ગીન;
અર્ચાશ્રય મકરન પંચમ અધ્યાયસુ હે તીન. ૧૦
- શ્રીભાગવત સુઅર્ચ માની શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપા;
દ્વાદશ ઇકદશ દ્વાદશ સૂર્ય પ્રમાન અનુપા. ૧૧
- દ્વાદશ દ્વાદશમે પૂર્વોક્ત કથા સખ ગાઈ;
આદિ અંત લોં એકે હી અધ્યાયમે સુનાઈ. ૧૨
- બારતોરમે પુરાન સંખ્યા કૃલશ્રુતિ ભાખી;
શ્રીભાગવત કૃષ્ણમય શ્રીહરિજન લેહુ ઉર રાખી. ૧૩

છંદ હરિગીત.

- યહુ અનુક્રમ શ્રીભાગવતકો સુને ઔર સુનાવહી;
શ્રીકૃષ્ણકી દદ મેમલકિત લહે હરિ મન ભાવહી. ૧૪
- સખ પાપ મહાસંતાપ ભાળે જનની જઠર ન આવહી;
દુત લહે અભિમત કામમાયા કાલત્રાસ મીટાવહી. ૧૫
- સખ ધર્મ સાધનતોં રહિત ઇકે એહી દૃઢ રતિ ગાવહી;

યહુ લોક જશ પરલોક સુખ કોહુ કદા ન સતાવહી. ૧૬
 આનંદમ ગલ દસો દિશ મુખ અશુભ કબુ ન દીખાવહી,
 હિય બસે પરમાનંદ છબી શ્રીકૃષ્ણ મોદ બઢાવહી. ૧૭
 શ્રીનર્મદાતટ ચ ડિપુરી શ્રીશંપશાધીપ્રભુ જ્યહાં;
 સાઠોદરે નાગર સુજાતિ વિપ્રકવિ બસિયત વહાં. ૧૮
 જન દયારામ 'જયુ' નામ જૈઘણો બલ્લભી રચના રચી;
 શ્રીગુરુ ગિરિવરધરન વલ્લભ યહિ તસી રસના નચી. ૧૯
 દોહા.

પૂર્ન ભયી અનુક્રમનિકા, શ્રીભાગવત પુરાન;
 દયારામકે હિય બસો, ઐર કરે જ્ઞે ગાન. ૨૦
 શક અકર અગનાસી શુભ, ક્ષાગુન દ્વિતીય કૃષ્ણ;
 અથ સમાપત તાહિ દિન, પૂરન કરી પ્રભુ તૃણ. ૨૧

કૃષ્ણજન્મખંડ.

ગરબો.

શ્રીગુરુ ગોવિંદને રે, મથમે પાયે લાગું;	
મ્રાગટ્ય હરિનું રે, ગાવાને મતિ.માગું.	૧
પરીક્ષિતે પૂછ્યું રે, શુકલને શિર નામી;	
કૃપણ કેમ જન્મ્યા રે, તે મુગ્ધને કહો સ્વામી.	૨
ધન્ય ધન્ય કહીને રે, બોલ્યા શુકસુનિ વાણી;	
સાંભળ રાજા રે, હરિગુણ કહું વખાણી.	૩
કારણ કહું છું રે, પૃથ્વી પીડા પામી;	
ભાર વધ્યા છે રે, બ્રહ્માએ કહ્યું શિર નામી.	૪
સુર સહુ સાથે રે, વિધિ ક્ષીરસાગર આવ્યા;	
નારાયણને રે, સ્તુતિ કરી રીઝાવ્યા.	૫
હરિએ જાણાવ્યું રે, જૂગિનો ભાર હરીશ;	
પૂર્ણ પુરુષોત્તમ રે, જન્મખંડળ અવતરીશ.	૬
સહુ સામગ્રી રે, મિલ્લ કરો તમે પેહેલી;	
મગટ થવાની રે, ઈચ્છા અમને વેહેલી.	૭
મુણી એમ બ્રહ્મા રે, બ્રહ્મ લોકમાં પધાર્યા;	
દેવ સરવને રે, ગોપ કરી અવતાર્યા.	૮
દ્રોણસુત ને રે, નદરાય થયા જાણો;	
પત્ની તેકરી રે, યશોદાજી પરમાણો.	૯
કંસને જાણાવી રે, આકાશવાણી ઘેરી;	
ગર્ભ દેવકીનો રે, આઠમે તારે વેરી.	૧૦

એમ સુણીને થઈરે, ચિંતા કસ હૃદમા;	
બેન બનેવી રે, નાખ્યા કારાગૃહમાં.	૧૧
ચોકી મૂકી રે, મૃત્યુતણા ભય બાણી;	
ખટ સુત હણિયા રે, દુઝે દયા ન આણી.	૧૨
પછે મલુછએ રે, મહામાયાને બોલાવી;	
કર જોડીને રે, ઊભી રહી તે આવી	૧૩
આસા આપી રે, એટલુ કારજ કરજે,	
દેવકી ઉદરથી રે, રોષ રોહિણી ગર્ભ ધરજે.	૧૪
પછી અવતરજે રે, તુ ન દની થઈને,	
તેજ પ્રમાણે રે, કર્યું દેવીએ જઈને.	૧૫
મલુછ પધાર્યા રે, દેવકી ઉદર આન દે;	
ગર્ભસ્તુતિ કીધી રે, બ્રહ્માદિક શ્રુતિ છ દે	૧૬
તેજપાણુ આવ્યુ રે, દિન દિન દેવકીતનમા,	
તે અવલોકીને રે, કસ બળે બહુ મનમાં	૧૭
સેવક શીખવ્યા રે, સહુ સાવધ થઈને રહેજો,	
મસવ થતામા રે, મુજને આવી કહેજો.	૧૮
તાવાવેલી રે, લાગી કાણુ ન જ પે;	
પળ પળ પૂછે રે, કાળના ભયથી ક પે.	૧૯
એમ કરતા રે, શ્રાવણ આવિયો સાર;	
કૃષ્ણપક્ષમાં રે, અઠમી ને બુધવાર.	૨૦
નક્ષત્ર રોહિણી રે, અર્ધ નિશા ગઈ જ્યારે,	

૧૪ ગેય ઇ૦—દેવકીના ઉદરમા રોષ (બળગમ) ગર્ભરૂપે છે તેને રોહિણીના ઉદરમા મૂકજે. (રોહિણી—વસુદેવની બીજી સ્ત્રી)

૧૫ ન દની—(નંદની દીકરી)

કળા સોળ પૂરણ રે, શ્રીકૃષ્ણ પ્રગટ્યા ત્યારે.	૨૧
હરિજન હરખ્યાં રે, બ્રહ્મજ્ઞાની મન લાગ્યાં;	
શિવ વિધિ કૂલ્યા રે, દેવ દુદુભિ વાગ્યાં.	૨૨
અદ્ભૂત બાળક રે, કમળનેણ સુખકારી;	
રૂપ ચતુર્ભુજ રે, ગદા શંખ ચક્ર ધારી.	૨૩
પદ્મ પીતામ્બર રે, કિરીટ કુંડળ શોભે;	
શ્રીવત્સ લક્ષ્મ રે, ચિન્હ કૌમુદી મન લોભે.	૨૪
મેઘવર્ણ વપુ રે, કેશ સકુચિત રાજે;	
કંકણ કરમાં રે, બાન્તુઅધ ઘિરાજે.	૨૫
નખશિખ સુંદર રે, તિલક કેસરી કીધું;	
માત પિતાને રે, એવું દરશન દીધું.	૨૬
દેવકી વસુદેવ રે, મૃતુનિ કરે સ્નેહ આણી;	
શ્રવણ કરીને રે, હરિ બોલ્યા વાણી.	૨૭
આજ મમાણે રે, ત્રણ જન્મ મેં લીધા;	
પુત્ર મધને રે, પૂરણ મનોરથ કીધા.	૨૮
ઇત્યાદિક સહુ રે, પૂર્ણ કથા સંભળાવી;	
મજ્જ બલવાની રે, વિધિ સહુ વા'લે બતાવી.	૨૯
અમને મજ્જમાં રે, નંદરાય ઘેર પંથરાવો;	
ત્યાં પ્રગટી છે રે, કન્યા એક તેને લાવો.	૩૦
ચિંતા નવ કરશો રે, સુખ સખલું થાશે;	.
અમ ઇચ્છાએ રે, વિધિ વેગળા બંશે.	૩૧

૨૨ બ્રહ્મજ્ઞાની—ઇશ્વરના સમુદ્ભવની નિદા કન્નાર બ્રહ્મજ્ઞાની.

૨૪ પદ્મ—કમળ લક્ષ્મ—લાંછન. ૨૫ વપુ—શરીર. સકુચિત—

એકલા કરેલા. ૩૧ વિધિ—કંમે કરેલા અને મારવાના પ્રકાર.

બાળકરૂપે રે, થયા પ્રભુ એવું કહીને;	
વસુદેવ ઊડ્યા રે, બેડી પડી દૂર જઇને.	૩૨
દારનાં તાળા રે, સે'જે સર્વે ઉઘડિયાં;	
સેવક સૂતા રે, નિદ્રા ધારણુ પડિયાં.	૩૩
લાલજીને લીધા રે, વસુદેવ આવ્યા હરખે;	
છત્ર કીધુ શેષે રે, ઝરમર મેહુલો વરસે.	૩૪
આવી પોહોઆ રે, શ્રીચમુનાજી માંહે;	
સ્પર્શવા પ્રભુપદ રે, ચઢ્યાં કાલિદી ત્યાહે.	૩૫
વસુદેવ બીન્યા રે, હરિએ વારતા જાણી;	
ચરણ વધાર્યા રે, સ્પર્શ કર્યા ઘટચા પાણી.	૩૬
વળતા વસુદેવ રે, શ્રીગોકુળમા આવ્યા;	
જશોદા પાસે રે, પ્રાણજીવન પધરાવ્યા.	૩૭
પુત્રી લેઇને રે, મથુરા આવ્યા નિજ સ્થળમાં;	
જે જ્યમ હુતુ રે, તે ત્યમ થયુ પળમાં.	૩૮
બાળકી રોઈ રે, કસને ખબર પમાડી;	
આવ્યો તત્ક્ષણુ રે, દેવકી સુતા દખાડી.	૩૯
ના ના કહેતા રે, દુષ્ટે લીધુ ખુશી;	
જેવી પછાડે રે, ગઈ વણ્ટી જિતી.	૪૦
બાળા બોલી રે, સુણ મૂરખ મૂળ વાણી;	
શત્રુ તારો રે, પ્રગટ્યો ક્યહુ લે જાણી.	૪૧
એમ સુણીને રે, આશ્ચર્ય મનમાં લાવ્યો;	
જૂઠું બોલી રે, દેવે મુને ભરમાવ્યો.	૪૨
વસુદેવ દેવકી રે, કારાગૃહેથી કાઢ્યાં;	

- મેં વણુવાંડે રે, તમને ક્યેશ પમાડ્યાં. ૪૩
- એ જે કથા તો રે, એટલે રહી એમ લહિયે;
હાવાં ગોકુળમાં રે, ક્યમ થયુ તે કહિયે. ૪૪
- પુત્રનું મગટવુ રે, પ્રાત સમે સહુ જાણી;
નંદ યશોદા રે, સુખ થયુ નવ જય વખાણી. ૪૫
- વ્રજપતિને ઘેર રે, નિર્ભે નાખત વાણ,
સુણી સજનનાં રે, ચિત્ત થયા બહુ રાણ. ૪૬
- ગોપીજન સહુ રે, સજ્યા સુદર શણગાર;
નંદ ઘેર આવ્યા રે, નિરખ્યા પ્રાણુઆધાર. ૪૭
- મોતીડે વધાવ્યા રે, ગાતાં મંગળ ગીતે;
ઘણુ ઘણુ જીવો રે, આશિષ દીધી પ્રીતે. ૪૮
- ગોપ સહુ આવ્યા રે, ગોરસ શીકાં ભરીને;
નંદ નવરાવ્યા રે, પૂરણુ પ્રેમ ધરીને. ૪૯
- દધિ હળદરનો રે, કીચ આંગણુ સોહે;
આનંદ ઉત્સવ રે, નિરખી સહુ મન મોહે. ૫૦
- પૂરણુ નાદ્યા રે, નંદ શાસ્ત્રની રીતે;
દાન બહુ દીધાં રે, દિનને પૂરણુ પ્રીતે. ૫૧
- બંદીજનને રે, અતિ ધન દેઈ સતોખ્યા;
પૂજ્યા સર્વને રે, પ્રેમ ધરીને પોખ્યા. ૫૨
- શ્રીમહાલક્ષ્મી રે, વ્રજપુર વસિયાં વાસે;
આનંદસાગર રે, ઉલટયો નંદ અવાસે. ૫૩
- શોભા સઘળી રે, ક્યમ મુખે જય વખાણી;
સહુ સુખ સ પત્તિ રે, શ્રીગોકુળ લ્યો જાણી. ૫૪
- મલુ માગટચનો રે, ગરબો જે કોઈ ગાયે,
સ્નેહથી સુણતાં રે, મનવાચિત મૂળ થાયે. ૫૫

પચાવન પદે રે, સુંદર રીતે સમાચો;
કૃષ્ણગુન્નમનો રે, દાસ દયે જશ ગાચો.

૫૬

પદ ૧ છં.

હરિ શું ના થાય જો મનથી કરો;
ના કરો ત્યાં મુઘી સહુ વિચાર ખરો.

ટેક. ૧

ચંદ્રહાસને વિષની વિષયા કરી,
ગુરુપુત્ર આણ્યો જો ગયો'તો મરી;
અન્નમિલ સરીખાને ઉદ્યોયો હરિ,
મળ્યા મુચુક દને તો એ દેહ ધરી.

હરિ શું ૦ ૨

દોષ એકનો કયમ લાગે સરવને,
પ્રહ્લરાપ લાગ્યો સહુ યાદવને;
વચાવ્યા વજ્રનાભાદિ ઉદ્ધવને,
કશું દુર્લભ નથી સહુના ધવને.

હરિ શું ૦ ૩

અચોધ્યાવાસી સરવે વૈકુંઠે ગયા,
તે શું એકે કાળે સહુ ચોગ્ય થયા;
નહિ તેનું સાધન એ તમારી મયા,
નિજતાત તે દશરથ સ્વર્ગે રહ્યા.

હરિ શું ૦ ૪

એકદા તમો ધર્મે અધર્મી કર્યો,
કળિ દોષનિધિ તેમાં સગુણ ધર્યો;
ગતિ ના સભવે દુર્યોધન ઉદ્યોયો,
દયા પાળતાં ભરત દુઃસંગી ઈર્યો.

હરિ શું ૦ ૫

હણ્યો રાવણ રણમાં દુરાચારી,

તદપિ રામ કર્યો મખ અઘ ભારી;
 પોતે પૂરાણ વેશે પરશુ ધારી,
 ના ગણ્યું અઘ બંદુ માતા મારી. હરિ શું ૬
 લોહચૂર ઉગ્યું જીઓ કનક બળ્યુ,
 તાર્યા પથ્થર વૃદ્ધને યૌવન ફળ્યુ;
 પામ્યા પડિયા મહાપદ અઘ મળ્યું,
 ઇચ્છાબળ અકળિત કોઈએ ના જાય કળ્યુ. હરિ શું ૭
 નળ પુણ્યશ્લોકી કુસંગ ગ્રસ્થો,
 મત્સ્યવિષયવ્યાધ સૌભરીને ડશ્યો;
 દ્વિવિદ નરકે દુ સગે ફર્યો,
 બળિ વિભીષણ નહિ સગ દોષ કશો. હરિ શું ૮
 સુદ્યુમ્ન મન નર નારી નર નારી,
 થઈ એક દેહમાં બે સુખ દાખ્યાં હરિ;
 પ્રતિપક્ષે ઉભય તનુ જાય ફરી,
 પાંડુરાય લગ્ન વિધિ કથન હરિ. હરિ શું ૯
 સીતા દુ ખી, વઝયા ગિરિજા ભાજો,
 શિવ સમરથ બિક્ષાટણ નિહાજો;

૬ મખ—યજ્ઞ અગ્નિ-પાપ. રાવણ વધમાં ભારે પાપ માનીને યજ્ઞ કર્યો.
 ૭ લોહચૂર—ચાંદોએ ઘસીને સમુદ્રમાં નાખી દીધેલુ લોહુ એરકા થઈને ઉગ્યું
 કનક બળ્યું—સોનાની લંકા બગી ગઈ. વૃદ્ધ ઈ—યયાતિ રાજા વૃદ્ધ થયો હતો
 તેને પોતાના છોકરા પૂરની જીવાની પ્રાપ્ત થઈ. પામ્યા ઇ—મહાપદ પામેલા
 પડ્યા અને તેમને પાપ મળ્યુ (જય વિજયને)

૮ સૌભરી—એ નામાના ઋષિ જળમા મત્સ્યનો સયોગ લેઈને
 સૌભરી ઋષિ તપથી ચલાવમાન થયા. દ્વિવિદ—એ નામનો વાનર.

૯ સુદ્યુમ્ન ઈ—સદ્યુમ્ન પુરુષનો સ્ત્રી અને સ્ત્રીનો પુરુષ થ-
 યો હતો.

મુનિ મુહૂર્ત ના ફળ્યું થયો ખાળો,
 તે વેળા રામ વન સહ્યું ભ્રમ ટાળો. હરિ શું ૦ ૧૦
 અઘોદારે મહિષ ઉચરાવી શ્રુતિ,
 બ્રાહ્મણ ભક્તદ્રોહીને દીધી મુ ગતિ;
 શુક હનુમાનાદિક હજી વાસ ક્ષિતિ,
 અતિ અચિંત્ય અંતરજા ! આપકૃતિ. હરિ શું ૦ ૧૧
 જુગ બીજો ત્રીજો, ત્રીજો બીજો કીધો,
 ઈંદ્ર વૈભવ સહજ સુદામા દીધો;
 આપી અગસ્ત્યને સત્તા સાગર પીધો
 વર્તુળ તાલ દ્રુમ એક શર વીધ્યા. હરિ શું ૦ ૧૨
 “કરતુમકરતુમન્યથાકરતુમ” વિભુ,
 કરો ધરણી ગગન, કરો ગગનને ભૂ;
 ગતિ ના લહે શેષ રમા ને શંભુ,
 સાચું છે નથી કોઈ પ્રભુના પ્રભુ. હરિ શું ૦ ૧૩
 પ્રભુ પ્રમાણુ જ્ઞેશે તો પાર નથી,
 હરિ પ્રેમ વિચારો ત્યાં વાર નથી;
 સમરથ સુધડને ઘણું કહ્યે સાર નથી,
 દયાના તમ પાળે નિસ્તાર નથી. હરિ શું ૦ ૧૪

પદ ૨ જી.

જેના હૃદયમાં અખડ રસિક રૂપ, તેને કાંઈ નથી કરવું રે;

૧૦ મુનિ-વસિષ્ઠ. રામને ગાદીએ બેસવાનું મુહૂર્ત મિથ્યા ગયું !

૧૧ અઘોદારે ઈન્—પાડા પાસે શુદ્ધારા વેદ બોલાવ્યા. ક્ષિતિ—

પૃથ્વી (ઉપર). ૧૨ વર્તુલ-ગોળ. તાલ-તાડ.

- પૂરણ લીલા શ્રીરાધા વ્રજભૂપ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૧
- જેને દહ આશ્રય શ્રીવલ્લભ દવ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- વ્યસન મુખ કૃષ્ણ માનસી સેવ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૨
- લજન સર્વાત્મા શ્રીહરિ ગુરુ સંત, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- દહ પ્રતીતિ ગુણ ગોપીકંથ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૩
- સેહેજ આત્મસાત્ કંઈ કૃપાનાથ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- શ્રીગુરુ ભગવદીચ્છે આલ્યો જેના હાથ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૪
- સેહેજે સહુ કૃષ્ણ કૃપાવડે થાય, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- એના જીવ પાસે ના મળે ઉપાય, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૫
- અનન્ય સેવા અખંડ સતસંગ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- દયા પ્રીતમનો જેની ઉપર રંગ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૬

પદ ૩ જી.

- અળયે પધારો માકા રાજ હો, ખ્યારીકો રોસવો ના છૂટે;
- મહારાજ હો ખ્યારીકો રોસવો ના છૂટે,
- ખ્રજરાજ હો ખ્યારીકો રોસવો ના છૂટે. ટેક. ૧
- એજ માકા રાજ હો મે પૈયાં પરી હારી;
- ત્યાં ત્યાં વે દૂણી દૂણી રૂઠે. મહારાજ હો ખ્યારીકો ૨
- એજ માકા રાજ હાંથે લાજ તજ હારો હો, રંગની રી રેણી સારી ખૂટે;
- એજ દયાનાથજી, ખ્યારીજી મનાઈ હો દાહુ મીઝી રતિ રસ છૂટે,
- વ્રજરાજ હો ખ્યારીકો રોસવો ના છૂટે. ૩

૨ વ્યસન છં—મુખે કૃષ્ણ કટેવાનુ વ્યસન, અને માનસી ગેવા.
૪ આત્મસાત્ છં—જેને કૃપાનાથે સેહેજના આત્મસાત્ (આત્મગમ્ય) કંઈ છે.

૧ અળયે—હમળાથી. માકા—મારા. રોસવો—ગીમ—રસાડું. ૨ પૈયાં—પગે પરી—પડી. દૂણી—બમણી. ૩ હાંથે—અડીયા. રેણી—રાત.

૫૬ ૪ થું.

રાગ કાળીંગડો.

કેસરિયા રંગ છે થાને રે, મોતી રંગ છે થાને રે;
 મોહ જગ બજરી બેન રે, મોતી રંગ છે થાને રે.
 બાહાવરી બાળા બજરી ભઈ છે, દખી થારા નેન;

* * * છેલા લા રારકે થારા બેન. ટેક. ૧

બ્રહ્મ આદિ બેદ કે' થાકો કોઉ ન પામે પાર;
 સો થે બ્યારા સાંવરા થેં દારા ગોપીલાર રે. મોતી૦ ૨

શેષ મહેશ બિધિ મુર નારદ, પૂજે જાહોકે પાય;
 સો થેં બ્યારી રાધિકાજીરો, કર જોરી શિર નાય. મોતી૦ ૩

અકળકળા જાય ન કળી, પો'ચે નહી મન બાય;
 તાલી દ આહિરાણીઉકાં, થેઈ નચાવે નાય રે. મોતી૦ ૪

નેહ રે કારણુ નાથજીએ, તોરી બેદરી રીત;
 દાસ દયાના પ્રીતમજી થાને, પ્રાણશુ બ્યારી પ્રીત રે. મોતી૦ ૫

કવિત ૧ હું.

એક તું હજી ન તોસી, મોહનકે મનમે ત્રિયા,
 અનહું બિચારે કા તું પંચમ ગાવત ગુની;
 છત્રુ જુગ હોત કયો, અલસત બીતે અષ્ટ જામ,
 ઇત નૌ કા હહ પિયસો, દશ દરસાવે કયોં ની;
 બ્યારા પીયકી ગગન કર, બ્યારનેમે જાઉ તેરે,
 ચૌદે તું પ્રબીન, પંદ તજ સજ સોરે કુની;

૧ થાને-તને. બજરી—જનની. થાર—તારાં.

૨ થાકો-તારો સો થે-તે તું. ૩ રાધિકાજીરો રાધિમજીને. ૫ બેદરી—

વેદની થાને-તને * એક બે રામદ ગયા હોય એમ જણાય છે.

સત્ત રવો છોડ, કારી હોઉ નીશ નાહી વીસ;
રામ દે દયા પ્રભુકો, બિનતિ મેરી તું સુની.

૧

કવિત ૨ જી.

તેરી સુરતપેં [શુ]ભ રૂચ હે પિયાકી [લાગી],
[અખ] કારી કહું કોટિ ચંદા વર મુખ તેરો;
તેરી રૂપ નમ્ર મરૂત હૈયે કૃષ્ણ ગઠ રહી,
ભયો ખહે ઉદે પુર કટક કિયો હે ઘેરો;
જે પૂરન પાવે, શોચ સાથ ખડા દાવ એહી,
ભુજ ભરી મીલ દાર કલોકર અજ મેરો;
દીલ હી મે આઈ રાધા, મુલ તાન હો સો કહો;
ભય મીલી દયાપ્રભુ, કીયો દય કામ ચેરો.

૨

૧ દૂતી રાધાને કહે છે કે હે રાધા ! કૃષ્ણને મન તું એકજ છે, મોહન-ના મનમાં તારાથી બીજી ત્રિયા નથી; શુભી લોક દરે પયમ રાગ ગાય છે, તોય હજી તું શું વિચારે છે ? (અર્થાત સવાર થયા આવ્યું છે) તારા વિના એક ક્ષણ તે જુગ જેવી થાય છે માટે આઠ પોટોર વીતતાં મુઠી તું શું આગ્રસ કરે છે ? તું પ્રિયની સાથે એટલી બધી હઠ શું કરે છે ? અને તારી દૃષ્ટિ કેમ દેખાડતી નથી ? તારા પ્રિયની તું અગ્યારે હંદ્રિયો મગન કર, હું તારા બારણામાં જાહોંધું (ચોક્કી કર છું. અથવા તો તાગ વારણું લઉં). તું ચાહે વિદ્યામાં પ્રવીણ છે, માટે કુંદ છોડીદે અને ફરીને મોજે શલુગાર સજ. હું તને સાચું કહું છું માટે (મનમાંથી) મેં કાઢી નાખીને બીધી થા. હવે રાત (બાકી) નથી, માટે મારી વિનતિ સાંભળીને તુ દયાના પ્રભુને વીશરામ આપ. છતુ—ક્ષણ. ઈતની—એટલી. દગ—દશ (દૃષ્ટિ). ગ્યારા—અગિયાર (હંદ્રિયો). પંદ (કુંદ). રવો—ગ્વાદારગી—મનનો મેલ. આ હંદમાં એકથી વીસ લખીની સખ્યા બતાવી છે માટે મુદ્રાસ કર.

૨ સુરત—છબો. રૂચ (રૂચિ)—પ્રીતિ કારી છં—હું તને કાપી (કોના જેવી) કહું ? કોટિ ચંદા સમાન તારું મુખ વર (ઉત્તમ) છે તેરી ઈ—તારા રૂપરૂપી નગરની મરૂત (મૂર્તિ) કૃષ્ણના હૃદયમાં ગડી રહી છે.

કવિત ૩ જી. વિદેશીભાષાનું.

ગિરધર મુજ્જ માન, તુહી સાંવલડા ખ્યારા;	
મહામુચ પીમુચ સ્વામી ઇકિડરાસા.	૧
માર દરપી દર ખીરાદર, દુસ્તર ખલક ખિસારા;	
જાણી જીવની પીડ મનોરથ, દુરામા હારા.	૨
નકો કુણાએ પ્રેમ પૈતુમવ સ્વામી નિરતર;	
દયા પ્રિતમ થાં કી દાસી, માટે કાંઈ ડર.	૩

પદ ૧ જી.

શ્રીજી શામાટે સાંભળતા છે ની,	
મારી વિનતિ વહાલાજી મુને તે કો'ની;	
કહેજો સુગીએ છીએ તો ઉત્તર ઘોની.	ટેક. ૧
હુ તો હોયો હવાં કરગરતો રહતો,	
તેનો જવાબ હજી કાંઈ નથી જડતો;	
રજે પતીત જાણીને મેલ્યો હોય પડતો.	શ્રીજી ૨
સેવુ કેમ સમજું અગ્નિ જળતાં,	
છો દયાળુ દયા ના આવે ટળવળતાં;	
કૃપા કરો તો વિશ્વંબ નથી દુઃખ ટળતાં.	શ્રીજી ૪
ગયું તમ એવો હું કેમ થાઉં,	
માયાજાગમા ઘેરાયો છું તે ક્યા જાઉં;	
તમે વિના જળ નથી ક્યાં અથડાઉ.	શ્રીજી ૫

બયો ઈન્—સદે (નિરહ) પૂર ઉદે બયો (થયો) છે અને કટકે (કામના) મૈન્યે ઘેરો કર્યો છે પૂરન—પૂર્ણ. દોર—દોડીને. અજ—આજ. આ કવિતાના ગામના નામ મુદ્રિત કર્યો છે માટે મુદ્રાસંકાર.

જેને માણુ સરીખુ ખાઈ કહીએ,
એમ પોતાનાં જાણીને પાણિ ગ્રહીએ;
એમ તેથી છેક અળગા ના રહીએ. શ્રીછં ૬

મારા વાહાલા મારી અકળામણુ ટાળો,
કૃપાદષ્ટિએ કરીને મારી સામુ ભાળો;
જેવો તેવો છે દયો તમારો પાળો. શ્રીછં ૭

પદ ૨ જું.

મારે અત સમય અલખેલા, મુજને મૂકશે મા;
મારા મદનમોહનજી છેલા, અવસર ચૂકશે મા. ૧
હરિ હું જેવો તેવો તમારો, મુજને મૂકશે મા;
શ્રીગુરુ ચોપે ગ્રહો કર મારો, અવસર ચૂકશે મા. ૨
મહાદોષ કોષ સભારી, મુજને મૂકશે મા;
શર્ણાગતપત્સલ ગિરિધારી, અવસર ચૂકશે મા. ૩
હરિ મારે ધરમ નથી કાંઈ સાધન, મુજને મૂકશે મા;
નથી સતસ ગત સ્મરણુ આરાધન, અવસર ચૂકશે મા. ૪
શ્રીપતિ સર્વાત્મા સર્વોત્તમ, મુજને મૂકશે મા;
મારા માણુજીવન પુરપોત્તમ, અવસર ચૂકશે મા. ૫
સમર્થ કરુણાસિંધુ શ્રીજી, દયાના પ્રભુ મૂકશે મા;
મારે યોગ નથી કોઈ બીજી, અવસર ચૂકશે મા. ૬

પદ ૩ જું.

શ્રીવલ્લભ વિઠલ સ્વામી, શામળિયા વાહાલા;
સઘજું સમજો છો અતરજતમી, ન દલાલા રે. શામળિયાં ૧
ભય તો લાગે છે મુજને ભારી, શામળિયા વાહાલા;
અતકાજે શી વલે મારી, ન દલાલા રે. શામળિયાં ૨

સેવા સમરાણના ભાવે કીધુ, શામળિયા વાહાલા;	
રક સાધુને દુખકુ દીધુ, નદલાલા રે.	શામળિયા૦ ૩
હીનો સાધન સહુ ધર્મે, શામળિયા વાહાલા;	
પરિપૂરણ છું કુર્મે, નદલાલા રે.	શામળિયા૦ ૪
બત બજો છે સત સાચો, શામળિયા વાહાલા;	
પાપ ડી પૂરો તમથી કાચો, નદલાલા રે.	શામળિયા૦ ૫
શ્રીગુરુ સાધો તે વિચારી, શામળિયા વાહાલા,	
તે સમે લેજો શુદ્ધ મારી, નદલાલા રે.	શામળિયા૦ ૬
બાપ ગ્રહાની લાજ ધરજો, શામળિયા વાહાલા;	
પીડા ના પામુ એવું કરજો, નદલાલા રે	શામળિયા૦ ૭
મન મુખ લોચન માયાવાં રહે જો, શામળિયા વાહાલા;	
દાશ ના જોશો દરશન દેજો, નદલાલા રે	શામળિયા૦ ૮
શ્રીમુખ બોલ્યા તે સાચુ કરજો, શામળિયા વાહાલા;	
તે સમે દુઃખ દયાના હરજો, નદલાલા રે.	શામળિયા૦ ૯

પદ ૪ થું.

રાગ સારંગ.

શ્રીજી સારા નકારા તોય તમારા;
 પાપ પ્રહયની ગરજ નહિ, જો શ્રીજી થયા અમારા. ટેક. ૧
 ચરણસરોજ રૂપી જોન જોયુ, સતાપ ગયા સવારા;
 લાલનુ લાલિત્ય રૂપ હૃદમાં, તેજો સજગ્યા પાપના ભારા. શ્રીજી ૦ ૨
 ક્ષીરસમુદ્રમા પીર તજ પેઠો, દષ્ટે જોયા નહિ સાયર ખારા;

૪ હીનો-હીલુ-રતિ ૮ મન ૬૦-માર મન, મુખ અને નેત્ર
 માયાવી રહે છે અથવા મનમુખ-માર મુખ

૨ સરોજ-કમળ. જોન-તેજ. લાલિત્ય-સુદરતા

ભૃગુઅધિ ચિન્હિત હૃદે જોઈ, મારા કપાયા કર્મના ગારા શ્રીજી ૩
 રકનો રાજ તમ કૃપાથી, થઈ ગયો હું દેવમોરારા;
 શિવ બ્રહ્માદિક નારદ શારદ, લાગે ન કોઈમને સારા. શ્રીજી ૪
 એવો દદાશ્રય મેં શ્રેયો ત્રિકમ, આવ્યા નિવૃત્તિના તપ વારા;
 કળ કુંડળ ને લોક પ્રભુ, સહદ સ્વજન શ્રીજી તમે મારા. શ્રીજી ૫
 ગુણગણનો પાર શેષ ન પાચે, હે નગ્દરિ રૂપ નોધારા;
 દયાપ્રીતમ હું દાસ તમારો, થયો ત્યારે પામ્યો ભવપારા. શ્રીજી ૬

પદ ૫ મું.

રાગ સારંગ.

વિઠલનર ક્યારે મને ઉદારો;
 વિદુગદિકને વગર બોલાવ્યે, આણી મેળ્યો હરિ ધારો ટેક. ૧
 વ્યાધ ગીધ જેવા અનન્યપણાનો, શુ હજી નથી આવ્યો વારો;
 ખૂતના જેવી દષ્ટિ થઈ નથી, શે શ્રીજી વાર લગારો વિઠલવર ૨
 શુ ગણિકા જેવું કાઈ ન જાણ્યું, વલ્લભ વેલો લાવો નિન્તારો,
 પદ મૂકી અમે હઠ નથી કરતા, તદપિ અમને જો વિસારો વિઠલવર ૩
 અન્તમોલ જે મન આવી લાગ્યો, હજી આવ્યો ન વારો અમારો,
 રકા વકા પેરે મનકું માર્યું, તોય ત્રિકમ કર્યો ન તમારો વિઠલવર ૪
 કરમાબાઈને કાજે આવો, ખીચડો જમવાને ખારો;
 ગુણ ગાવા રૂપ ગુણને નિહાળી, એકદા શ્રીજી સભારો. વિઠલવર ૫

૩ પીર-પીડ. ભૃગુ ઈન્-ભૃગુ ઋષિના અધિ(પગ)થી ચિન્હવાળું ઉદય
 જોઈને—ભૃગુતાઈન જોઈને.

૨ વ્યાધ-પારધી. પારધી અને ગીધ જેવું અનન્યપણું (એકમાત્ર
 નિશા રાખવાપણું) શુ મને હજી પ્રાપ્ત થયું નથી ? લગારો-લગાડો.

ભક્તવત્સળપદ આપે ધર્યું છે, ભક્ત જોઈ જોડને ઉદ્ધારો;
 દયાપ્રીતમ મને આશ તમારી, ખૂરાડો કે ખાર ઉતારો. વિઠ્ઠલવર ૬
 પદ ૬ કું.

રાગ સારંગ

શ્રીજી મે તો મૂકી આપ બહાઈ;
 શ્રીવલ્લભકળ ગુરુ કર્યા, તેણે દેખાડ્યા શ્રીજદુરાઈ. ટેક. ૧
 કરતુમકરતુમન્યથાકરતુમ, છો તમે શ્રીબળભાઈ;
 ખલ્લાદિકે ગુણ ગાણી ન શકે, તેવાને જાએ શુ દેવકીબાઈ. શ્રીજી ૨
 ભક્તવત્સલપાણુ' શ્રીજીને વા'લું, અજન્મારૂપ તેણે એહ જાઈ;
 સંકષ્ટ વેઠ્યાં હારવર સાવા, સુખશય્યા ને મૂકી તળાઈ. શ્રીજી ૩
 માતા પિતા પ્રભુનાં કહેવાયાં, એવી કાંઈ ન મારી કમાઈ;
 હરિભક્ત એમ હરિજન કે'છે, પંચલોક મળી સુખ ગાઈ. શ્રીજી ૪
 ધન તનનું મારે સુખ ન જોઈએ, ઠાલી જોઈએ નહિ ઠકરાઈ;
 મારો કહ્યો તેને તારો મુસરિ, થાય જુગોજુગ જેમ ભલાઈ. શ્રીજી ૫
 દુર્ભર ભરવા શ્રીજી મે તો, કીધી નથી માળા તિલકની બહાઈ;
 દયાપ્રીતમ ભક્તિ અતન્ય કરીશું, માનો ભલાઈ કે ખુરાઈ. શ્રીજી ૬

પદ ૭ મું.

રાગ સારંગ.

માધવ તારો વિશ્વાસ મન કરે;
 અમૃત જે ઘટ વિષે ગયું તો, તે જન કૈયા પેર મરે. ટેક. ૧
 અંતરજામી બહુનામી છો, રહે વિશ્વાસે તેહ તરે;
 દૃઢ ભરુંસો રાખ્યો તમારો, મન ભરાય નહિ યોજ ખરખરે. મા ૨

આત્ર આનુપમ નિકટ હોય પણ, ઉઘૂ તો જવાસે જઈ ચરે;	
અવિશ્વાસીનું અંતર એવું, ક્યહું નદીનીરની પેર નહિ ઠરે.	મા૦ ૩
મક્ષિકા મધ્ય સંગ્રહી રાખે, તેમ કૃપાણુ ભંડાર ભરે;	
જાણે નહિ અચળ તેહ ચળશે, જુએ નહિ તારા જેહ ખરે.	મા૦ ૪
વારંવાર શું વિઠલ કહીએ, જોઈ દૃષ્ટિએ નરક માંહી ફરે;	
જમકિંકરની વાત ન જાણે, અમારો ડરાવ્યો એ ક્યહું ડરે.	મા૦ ૫
પરાયાની રી પડી અમારે, શ્રીકૃષ્ણ તારણ મન નાજ હરે;	
દયાપ્રીતમ તો તન મન ધનથી, શ્રીજી સ્વામીરૂપ વરવરે.	મા૦ ૬

૫૬ < મું.

રાગ સારંગ.

વિઠલવરના ભજનમાં તું એત;	
શ્રીવિઠલકુળ મર્યાદમાં તું, રાખ્ય ઘણું ઘણું હેત.	ટક. ૧
મકના હાથી જેમ ધૂસે તેમ, તુને ધૂમાવે મીનકેત;	
ન કામની તે કામની દેખાડે, તન મનમાં તોલાવે એત.	વિ૦ ૨
વાવેલું નર રૂપે ઉગે છે, એવું જાણાવશે તને એત;	
મન તારું મસ્તાનું થાશે, જાણે વળગ્યું હોય એત.	વિ૦ ૩
પાપની આંટી પે'લી દેખાશે, ચૂકાવે વલ્લભકુળ નિકેત;	
શાણે થાય ત્યાં શું સમજણું, ખુડે બીજા ધર્મમાં પરિયાં સમેત.	૧૦ ૪
બૂલખાઈશ જોને તુને બતાવે, ખાંડશી ઉજળી રેત;	
સમજી હોય તો સમજી જાણે, ભલો ખુરો ધર્મના વેત.	વિ૦ ૫
ઉત્તમ રસ રસનાએ પીવો, દાન શ્રીવિઠલને દેત;	
દયાપ્રીતમ છે શ્રીવિઠલમાં, શ્રીહરિ સાધન દેવ અનેત.	વિ૦ ૬

૩ આત્ર-આંખો. ઉઘૂ-ગિંટ.

૨ મીનકેત-કામ. ૪ નિકેત-રથાન. ૬ અનેત (!).

૫૬ ૯ મું.

રાગ સારંગ.

માધવ મૂકી માનનીમાં મો'ચા;

રાજસ ધર્મે જો લાઈ જાગી, રાવણ મરજો રોચો. ટેક. ૧

કસ ને કેશિનુ બળ જોયું તે, બળનો માલ થઈ ગયો કોચો;

ચાણૂર મલ્લ જે મહાબળિયો તે, સાંભળ્યો દીન હોયો. માં ૨

હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ મોટો, રાજસે જેહ વગોચો;

શિશુપાલનુ સાંજ્યુ કેટલું, જેણે સભા બિચે શિર ખોચો. માં ૩

જરાસંઘનો પ્રતાપ મોટો, ઘણા ઘણા નરપતિએ જોચો;

ભીમ જેવા શુ મળ્યા ન એને, પણ રાજમ ધર્મે સોચો. માં ૪

શિવ સનકાદિકને જવ લાગ્યો, તવ થઈ ગયો જ્ઞાન તે ડોચો;

શ્રીજનું અશપણુ છોડાવ્યું, રાજસ રૂઢી રીતે જ્યારે ખોચો. માં ૫

સુરપતિ એ રૂપ શ્રીહરિનું, નહિ રાજસમાં જ્યારે સમોચો;

વાળીએ ઈંદ્રાયને સેવ્યા, આપી વિનયમાળ તો ભારી. હરિનીં ૩
 સુશ્રીવે શ્રીહરિને સેવ્યા, વાળી નાખ્યા નેત નેતામાં મારી;
 હિરણ્યકશિપુએ સહુ મુરસાધ્યા, પ્રહ્લાદ દેવભોરારી. હરિનીં ૪
 આણી વખતે આવીને ઉભા, મારો ભક્ત એવું સંભારી;
 ભસ્મામુરે રાકર નસાડ્યા, વરદાતા થયા અહકારી. હરિનીં ૫
 તેમણે સ્મરણ શ્રીહરિનું કીધું, શ્રીજીએ દુ ખ દીધું સહુ બારી;
 દાસ દયો સેવક નવ સેવે, પ્રાણ પ્રીતમ કે' પોકારી. હરિનીં ૬

૫૬ ૧૧ મું.

રાગ સારંગ.

વલ્લભકુળ વિણ મિથ્યા તું ભટકે;
 પરધર્મે મોહ જવનિકા આડી, મૂર્ખ એમાં તું અટકે. ટક. ૧
 મૂર્ખ ભૂતનુ મન ભરાયે, એક ઢોકળાઝરે કટકે;
 મતિમૂઢ તો બિન રસમાહી, દુઃખમાં આવી કટકે. વલ્લભકુળ ૨
 વલ્લભકુળની વેળ વળી ગઈ, તેને બીજું કાંઈ ન ખટકે;
 અદ્વૈતપદને તેહ ચહે નહિ, શૂન્ય ને)પાણો જોઈ પટકે. વલ્લભકુળ ૩
 સમજે નહિ તે પરધર્મે શોષે, છબીઓ બાણે તો તો છટકે;
 રાધારાણી હુંને હરિવર આમી, એવું બાહેર કે'શે હટકે. વલ્લભકુળ ૪
 જો પદની જે નિંદા કરે તે, બાણજો વામા વટકે;
 જમરાજને ઘેર જઈતે, નિશ્ચે ઉધે શિરે લટકે. વલ્લભકુળ ૫
 શ્રીગોસ્વામી પરમેશ્વર બાણે, તેના શીંગ સતોપ ના સટકે;
 દયાપ્રીતમ એવું અર્ખું વિઠવે, રીજે ચતુર નર એક ચટકે. વલ્લભકુળ ૬

૬ જાની—આળી

૧ જનનિકા—પટકો. ૩ વેળ વળી ગઈ—લેડે લાગી ગઈ. ૪ કટકે
 હક કરીને. ૫ વામા ઈં—વામા (સ્ત્રી) ની પડે વટકી ગયેલો

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

गिरिधरकृत

तुलसीविवाह.

पद १ लुं.

राग धोण.

भयमे भयभुं ते श्रीगुरुदेवन;	हरिरस पीछये.	१
पंडु श्रीमद् विठ्ठलनाथ.		
गुण गाढं श्रीगोपीनाथना;		
लागुं न्यरणे नेडी जुग हाथ.	हरिरस पीछये.	२
पंडु गुणनिधि गणपति शारदा;		
नेथी भंगण कारज थाय.	हरिरस पीछये.	३
सरवे पैभणव भणी कइला करो,		
गाढं तुलसीतणो विवाय.	हरिरस पीछये.	४
भूमि उत्तम ते भरतप्पडभां;		
महापवित्र निमिपारण्य.	हरिरस पीछये.	५
सतपुराणी कहे छे त्यं कथा;		
कायि सयें सुणो जेके मन.	हरिरस पीछये.	६
तुलसी भाहात्म्य छे स्कंद पुराणभां;		
छंदि षुहस्पतिना सवाद.	हरिरस पीछये.	७
नरकासुरने त्यां कहे छे भःहादल;		

પૃથુરાજને નારદ મુન્ય.	હરિરસ પીછએ.	૮
ચાલે સંવાદ ચાર સ્થાનક વિષે;		
તુલસી માહાત્મ્યતાણી જે કથાય.	હરિરસ પીછએ.	૯
વળતા સૂતપુરાણી વાણી વદે;		
સુણા શૌનકાદિ મુનિરાય.	હરિરસ પીછએ.	૧૦
એક સમે સ્વર્ગ માહે સુરપતિ;		
પૂછ્યું ગુરને કરી પ્રણામ.	હરિરસ પીછએ.	૧૧
સ્વામી કહો કંઈ કથા ઇતિહાસની;		
જેથી ઉપજે મન આનંદ.	હરિરસ પીછએ.	૧૨
જન્ય કિલ્મિષ કોટિ જન્મનાં;		
થાય શ્રવણથી પુણ્ય પવિત્ર.	હરિરસ પીછએ.	૧૩
ત્યારે બૃહસ્પતિ હરખીને બોલિયા;		
ધન્ય સુરપતિ તારી હુક.	હરિરસ પીછએ.	૧૪
એક ગુહ્ય કથા ઇતિહાસની;		
કહું તુજને કરી વિન્તાર.	હરિરસ પીછએ.	૧૫
ગાતાં સુણતાં કલ્યાણ નિશ્ચે કરે;		
ગિરિધારી પ્રભુ ગુણુ સાર.	હરિરસ પીછએ.	૧૬

પદ ૨ જુ.

રાગ ગરબો.

ત્યારે બૃહસ્પતિ બોલ્યા રે વાણુ, કહું તે સાભળિયે,
કહે સૂતપુરાણી સુબાણુ, મુનિ મનમાં ધરિયે. ટેક. ૧

- ધરિયે મુનિ મન મહિ સર્વે, કથા સુધારસપાન રે;
વિવાહ કહું છું તુલસીતણી, જેનું વિષ્ણુવલ્લભી નામ. કહુંં ૨
- પૂર્વે વૃંદા જલધરજીવતી, સતી શિરોમણિ જેહ રે;
હરિએ છળ કરી સત્ય ઝૂકાવ્યું, જેને સ્વામી સાથે બહુ સ્નેહ. કહુંં ૩
- ત્યારે ક્રોધ કરી કેરાવજી ઉપર, વૃંદાએ દીધો શાપ રે;
તમે ભોગવી મને ભેદ કરી તો, થાઓ પાપાણુઅંગ આપ. કહુંં ૪
- ત્યારે માધવજીએ મન માંહે વિચારી, શાપ વૃંદાને દીધો રે;
તું થાજે વનસ્પતિને રૂપે, મપંચ એવો કીધો. કહુંં ૫
- વૃંદાએ એવી વાત સાંભળી, ને મનમાં આવ્યું જ્ઞાન રે;
મેં અભાગાણીએ આ શુ કીધું, દુલ્ખા શ્રીભગવાન. કહુંં ૬
- અહો નાથ અનુગ્રહ કરો મારો, હું ચૂકી બોલતાં વાણુ રે;
શિવ ખ્રિસ્તાદિક તમને પૂજે, છો સકળ વિશ્વના માણુ. કહુંં ૭
- સ્વામીતણું સુખ મુજને આપ્યું, કરિયા ભોગ વિલાસ રે;
હવે જન્મોજન્મહુ દાસી તમારી, મણુ રાખો મુજને પાસ. કહુંં ૮
- અન્ય પુરુષની આખડી, મે તો જાણ્યો તમારો હાથ રે;
એવાં દીનવચન વૃંદાનાં સુણીને, હસિયા પૈકુંઠનાથ. કહુંં ૯
- અરે વૃંદા હંમણાં તમે જાણે, વનસ્પતિમાં અવતરજો રે;
બીજે રૂપે રાજકન્યા થઈને, નિશ્ચે મુજને વરજો. કહુંં ૧૦
- તું તુલસી હું શિલારૂપ થઈ, શાપ સત્ય કરી દાખું રે;
માણુથકી તું વા'લી મુજને, મારા મસ્તક ઉપર રાખું. કહુંં ૧૧
- એણુ વરદાન આપી વૃંદાને, થયા શ્રીહરિ અંતરધાન રે;
જલધરની સાથે જીવતીએ, અગ્નિમાં અરપ્યું તન. કહુંં ૧૨
- શાલગ્રામ થયા શારંગધર, વૃંદા તુલસી જાણુ રે;
કહે ગિરિધર એ જોજો વિચારી, કહુંં છે મધ્યપુરાણુ. કહુંં ૧૩

પદ ૩ જી.

રાગ ધ્રોણ.

સુણો શૌનક સૂત ધ્યાલ્યા વાણી,
અંતરધ્રાન થયા શારંગપાણિ;
વૃંદાએ મનમાં પ્રતીતિ આણી,
ને સ્વામી સાથે સહગમન કર્યું રે.

૧

ચોગ અગ્નિથકી તેનું તન બળિયું,
ત્યાંથકી તેજનું બિંબ નિકળિયું;
તે જઘને પ્રભુના નેત્રમાં ભળિયું,
તો નેજેકાર સહુકો કરે રે.

૨

એમ કરતા બહુ દિવસજ વિત્યા,
સુણો મધવાપતિ મહિમા અમિતા;
પછે પ્રગટ થયાં જગત તુલસી પુનિતા,
જ્યારે કલ્પ રથંતર આવિયો રે.

૩

હરિએ સમુદ્ર મથન કર્યો જ્યારે,
દેવ દૈત્ય મળિયા તેણી વારે;
ચૌદ રત્ન નીકળિયાં ત્યારે,
તે ચૌદ લોકમાં વિખ્યાત છે રે.

૪

ત્યારે ધનવતરી નીકળ્યા સુખકારી,
કરમાં કળશ અમૃતનો રે ઝાલી;

૧ સહગમન—સાથે જવું—આગમાં શય સાથે બળી મરવું. ૩ મધવા-
પતિ ઇ.—ઇંદ્રના પતિ વિષ્ણુના અમિતા—અમાપ, મહિમા સાંભળો. રથંતર
—એ નામનો કલ્પ.

- તે લઇને આવ્યા જ્યાં છે વનમાળી,
તે આવ્યો શ્રીહરિના હાથમાં રે. ૫
- હરિ ઊભા કુંભ કરમાં રે ઝાલી,
જોયું અમૃતનેત્રે નિહાળી;
ત્યારે હરખ આંસુની ધારા ચાલી,
તો પ્રેમ આવ્યો પ્રભુને ઘણો રે. ૬
- તે આંસુનાં રે બિંદુ અમૃત માંહે પડ્યાં,
કોટિ સુધા સમ થઇને નીમડિયાં;
જુએ અસુર સુર એક ચિત્ત ગડિયા,
તો આલ્યું અમૃત ઊભરાઇને રે. ૭
- તે બિંદુ પડ્યાં પૃથ્વી મોઝારે,
તુલસીના છોડ ઉઝ્યો તેણી વારે;
ધરી રૂપ સમુદ્ર આવ્યો તે ઠારે,
કરમાં ગ્રહી કૈસ્તુભમણિ રે. ૮
- ગદ ગદ કહે ત્યાં જોડ્યો વાણી,
કરીએ કૃપા પ્રભુ આનંદ આણી;
આ તુલસી મમ પુત્રી જાણી,
ને અંગિકાર એના કરો રે. ૯
- એણું કહીને ત્યાં સંકેદપ કીધો,
પેહેરામણીમાં મણિ કૈસ્તુભ દીધો;
એવો કન્યાદાનનો લા'વો લીધો,
ને પૂર્વવચન પ્રતિપાળિયું રે. ૧૦
- ત્યારે તુલસીને જોઇને ત્રિમુખ રે હસિયા,

- પ્રેમતાણા પ્રભુ છે રસિયા;
 નિજ કર મંજરી લેવાને ધસિયા,
 લઈ શીશ ચઢાવી પોતાતણે રે. ૧૧
- સહુ દવ પ્રત્યે પ્રભુ બોલ્યા રે વાણી,
 મુને ઘણી વલ્લભ તુલસી કલ્યાણી;
 લક્ષ્મીધકી એ અદકી જાણી,
 હું તૃપ્ત થાઉં એના પત્રથી રે. ૧૨
- છપ્પનબોગ સામગ્રી ધરાવે,
 ભાવેથી મુજને બોજન કરાવે;
 સ્તુતિ અનેક ઉપાયે કરાવે,
 પણ આરોગ્યું નહિ હું તો એ વિના રે. ૧૩
- આ તુલસીએ મારી પૂજા રે થાશે,
 નિશદિન એને હું રાખીશ પાસે;
 બીજે રૂપે હું પરણું ઉલ્લાસે,
 નો રાજકન્યા થઈને અવતરે રે. ૧૪
- એવી નિશ્ચે વાત બોલ્યા અવિનાશી,
 તે સુણીને ઘેર ગયો જળવાસી;
 એમ પ્રગટ્યાં તુલસી સદા સુખરાશી,
 ને વિઠ્ઠલવરને વા'લી ઘણું રે. ૧૫
- તુલસી વિના ન આરોગે મોરારી,
 પૂજા વિષે લાગે બહુ પ્યારી;
 કહે ગિરિધર આગળ વિમ્તારી,
 ને રીતે પ્રયોગમ પરણિયા રે. ૧૬

૫૬ ૪ થું.

રાગ ગરબો.

- ત્યારે સૂતપુરાણી ત્યાં બોલિયા, સુખ જાણી રે; ૧
 સુણો કથા રસિક નૃપિનન, આનંદ આણી રે.
 જય કિલિમય કોટિક જન્મનાં, સુખ પામે રે; ૨
 સુણો તુલસીતણો વિવાંય, ભવદુઃખ વામે રે.
 એક ઉજ્જન નગર સોહામણું, બહુ સારું રે; ૩
 તે સકળ શોભાનું ધામ, શું વિસ્તારું રે.
 ત્યાં ધર્મ રાજ્ય નિત્યે કરે, સુખ માણે રે; ૪
 તેનું રાય મહાંજન નામ, સહુ કોઈ જાણે રે.
 રાણી ચંદ્રસેના છે સાધવી, પટરાણી રે; ૫
 સહુ જીવંતીમાં સરદાર, મહામતિ શાણી રે.
 અતિ ઘણો પૈભવ રાયને, શું કહીએ રે; ૬
 હય ગજ રથ ધન ભંડાર, પાર ના લહીએ રે.
 પણ પુત્ર નહિ તે રાયને, સહુ ખોટું રે; ૭
 થઈ ચિંતા ચિત્તમાં અપાર, એ દુઃખ મોટું રે.
 થયું ઉદાસ મન રાજતાણું, રાણી ઝૂરે રે; ૮
 આવ્યો મન વિષે વૈરાગ, પડ્યાં દુઃખ પૂરે રે.
 ત્યારે રાજા રાણી બે મળી, ઘર મેલી રે; ૯
 આલ્યાં તપ કરવાને કાજ, વનકુળ પેરી રે.
 સાગરને તટ આવિયાં, બેહુ આહી રે; ૧૦
 તપ આરંભ્યું સુતકાજ, આસન વાળી રે.
 ત્યારે થોડે દિવસે મસત્ર, થયા ત્યાં સિંધુ રે; ૧૧
 આવ્યા વિમલેષ ધરી ત્યાંય, આરતબંધુ રે.

- માઝ્ય માઝ્ય મુખથી કહ્યું, વર આપું રે;
હું પ્રસન્ન થયોછું આજ, દુઃખડાં કાપું રે. ૧૨
- રાય રાણી વળતાં વદે, રાય માગું રે;
મુને પુત્ર આપો મહારાજ, પાચે લાગું રે. ૧૩
- ત્યારે સિધુ કહે હું શુ કરે, કહું સાચું રે;
તારા ભાગ્યમાં નથી સતાન, કરમ છે કાચું રે. ૧૪
- પણ એક ઉપાય તુજને કહું, તે કીજે રે;
તેથી સરશે સઘળાં કાજ, લા'વેા લીજે રે. ૧૫
- આ છોડ ઉગ્યો તુલસીતણો, ચિત્ત ધરજો રે;
લેઈ જાઓની તમારે ઘેર, પૂજા કરજો રે. ૧૬
- એની પૂજના પ્રતાપથી, સુખ થાશે રે;
હશે પુત્રી સુંદર૩૫, દુઃખડાં જશે રે. ૧૭
- મોઢો મહિમા થાશે પુત્રીતણો, હું લહું છું રે;
એવું તુલસી ધરજો નામ, નીશે કહું છું રે. ૧૮
- એવું કહી દધિ અતરધાન થયા, વર આપી રે;
હતો પૂર્વેના સંકેત, તે સ્થિર સ્થાપી રે. ૧૯
- કહે ગિરિધર તુલસી મહિમા, જે જાણે રે;
તે ધરશે મન અનુરાગ, વેદ વખાણે રે. ૨૦

પદ ૫ મું.

રાગ ઘોળ.

- નારદ કહે પૃથુરાયણ મુણીએ, તુલસીતણો મહિમાય રે;
કથા અદ્ભુત ઇતિહાસની મુણતાં, પાપી પાવન થાય રે. ૧
- રાય પ્રભંજન સાથે રાણી, લીધાં તુલસી હાથ રે;
હરખ ભર્યા પુર મધ્યે આવ્યાં, મળિયો સરવે સાથ રે. ૨
- કરિયું સ્થળ સુંદર ગોભિતું, ત્યાં વાવ્યાં તુલસી માત રે;

- કરી પ્રતિષ્ઠા પૂજા વિધિ સહુ, આનંદમાં દિન રાત રે. ૩
- કરિયા ક્યારા ચોક ચિત્રામણ, થાય વેદની ધુન્ય રે;
ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય આરતી, વિપ્ર કરે ભોજન રે. ૪
- દાન ઘણાં આપ્યાં ભૂપતિએ, સંતોષ્યા બૂદવ રે;
રાજા રાણી નિત્ય એ રીતે, કરતાં તુલસી સેવ રે. ૫
- માતઃકાળે પૂજા કરીને, સીંચે નિર્મળ નીર રે;
મદક્ષિણા તે પૂઝળ ફરતાં, ધરતાં સાકર ખીર રે. ૬
- થોડે દિવસે ગર્ભ રહ્યો, રાણીને ત્યાં નિરવાણુ રે;
દિન દિન વૃદ્ધિ પામે ઉદરમાં, અદ્ભુત રૂપ નિધાન રે. ૭
- વિષ્ણુમિયા તુલસી કલ્યાણી, જે જગદંબા કે'વાય રે;
મા'નુભાવ એ મહિમા જાણે, વેદ પુરાણે ગાય રે. ૮
- તે તુલસીજી મગટયાં પોતે, ધરિયું કન્યા રૂપ રે;
જેજેકાર થયો પૃથ્વીમાં, આનંદ પામ્યા ભૂપ રે. ૯
- દાન ઘણાં આપ્યાં દિનવરને, કરિયું જાતિકર્મ રે;
મોટા મુનિવર તેડયા રાયે, પૂછ્યો પુત્રી ભર્મ રે. ૧૦
- તુલસી એવું નામજ પાડયું, મુનિ ગયા સ્વસ્થાન રે;
તનયાને જોઈ રાજા હરખ્યા, કાન્તિ કમલ સમાન રે. ૧૧
- નીમ ધર્યું ભૂપતિએ પોતે, ગુણ લક્ષણ મન ભાવ્યું રે;
ગિરિધારીપ્રભુ અખંડવરને, તુલસીજી પરણાવું રે. ૧૨

પદ ૬ કું.

રાગ ગરબો.

તુલસી મગટ થયાં રે, રાય પ્રભંજન ઘેર;

- અદ્ભુત રૂપ ધર્યું રે, તેની ના જાણે કોઇએ પેર. ૧
- લોક સહુ હરખ્યા રે, વૃંદા દિન દિન વૃદ્ધિ પામે;
દ્વિતીયા ચંદ્ર બહે રે, તેમ સતીતન શોભે ગુણગ્રામે. ૨
- બાળચરિત્ર કરે રે, મુખડે કાલું કાલું બોલે;
માતા જોઈને હરખે રે, પુત્રી પાછળ નિશદિન ડોલે. ૩
- વરસ સાતજ થયાં રે, ઉદે પામ્યો તવ કન્યાકાળ;
બાળ મૃગી સરખાં રે, શકિત લોચન ચપળ વિશાળ. ૪
- ગતિ ગજના સરખી રે, અણુ પદ કોમળ નખ વિધુત ચળકે;
નેપૂર નાદ ઘણો રે, કુડે કટિમેખળા ખળકે. ૫
- શોભે કર કમળ વિપે રે, બાંધ્ય કનકની સુદર પેંરી;
બાળક પોત ગ્રીવા રે, ધરી માળા મુક્તાકેરી. ૬
- અધર અમૃત ભરિયા રે, અનુપમ મુખસાગર મુખ ઇંદુ;
નાસિકા કીર જશી રે, કપોળે સોહીએ કુંકમ ણિંદુ. ૭
- કુટિલ કચ નાગફાળી રે, વંક ભૃગુટિ મનસિજની ફાંશી;
રતિપતિ મોહ પામે રે, કટાક્ષ કરે મૃદુ માદક હાંશી. ૮
- કામિની કનકલતા રે, તોલે ત્રિલોકમાં કોઇ ના'વે;
ઉપમા જોઈ થાક્યો રે, ત્રિયા કોણુ તુલસી જેવી કા'વે. ૯
- અભાણી મુરપત્ની રે, શારદા રમા ઉમા ઇંદ્રાણી;
તેથી અધિક તુલસી રે, વ્યાસે વેદ પુરાણ વખાણી. ૧૦

૪ શકિત-શંકાવાળા. અર્થાત્ બાળની શંકાવાળી બાળમૃગીનાં લોચન જેવાં ચપળ દોષ છે તેવાં ચપળ. ૫ અણુ-ગતિ.

૬ બાંધ્ય-ચૂડીઓ. ૮ કુટિલ-વાંક. કચ-કેશ. વંક-વાંકી. મનસિજ-કામ. મૃદુ-કોમળ (કટાક્ષ). માદક-મદ ન્તપન કરે એવી (હાંસી-હાસ્ય). ૧૦ રમા-લક્ષ્મી

- એ છે જગદંબા રે, કરે છે લીલા સહુને ગમતી;
સહિયર છે સરખી રે, તેની સાથે રંગે રમતી. ૧૧
- નિત્ય શૃંગાર નવા રે, બાલપાણનાં પટકળ પેરિ;
લાજ ધરે મનમાં રે, નૌતમ જોખન ચઢિયું લેરિ. ૧૨
- પિતાજી શોચ કરે રે, પુત્રી પરણવાને કાજે;
કોને આપું કન્યા રે, અખડવર જુગમાં જોડું ધાજે. ૧૩
- સુરપતિ શિવ પ્રાપ્તા રે, મોહ્યા જોઈ કન્યાની પેર;
માગાં મોકલિયાં રે, રાય મલંજનકેરે ઘેર. ૧૪
- ના કહી સરવેને રે, મહીપતિ મનમાં આણી બેઠ;
ગિરિધરપ્રભુ વરશે રે, જેને નિત્ય નેતિ કહે છે વેદ. ૧૫

પદ ૭ મું.

રાગ ધોળ.

રાય શોચવા લાગ્યો તેણે સમે, એવે ઇશ્વરની ઇચ્છાય;

નારદ મુનિ આવિયા.

- સભા સર્વે ઊડીને ઊભી થઈ, મિંહાસન બેસાડ્યા ઋષિરાય. „ ૧
- ભૂપે અર્ધપાદ પૂજી કરી, હરખ સહિત કર્યો સાષ્ટાંગ; „
- ઋષિ રાય સામું જોઈ બોલિયા, કયમ ચિત્તમાં થયા ઉદાસ. „ ૨
- ત્યારે તતક્ષણ તુલસી તેડાવિયાં, બેસાડ્યાં મુનિને ઉચ્છંગ; „
- * * * *
- સ્વામી મહાપુણ્યે પુત્રી હું પામિયો, મારે કોટિક પુત્ર સમાન; „
- ગુણ રૂપ આચરણ અતિ ભણાં, એતું દેવું છે કન્યાદાન. „ ૪
- એના સરખો સ્વામી મળતો નથી, જોયા ભૂપતિ દેવ સમસ્ત; „
- અખડવરને પરણાવ્યાનું નીમ છે, ત્યારે ઋષિએ જોયો હસ્ત. „ ૫
- અરે ભૂપતિ ભાગ્ય તારું ઘણું, આ તો વિશ્વમિયા સાક્ષાત; „

એને વરશે વિઠલવર વા'લશુ, થાશે યાદવરાય જામાત	” ૬
ત્યારે રાય કે' મુનિ સાંભળો, મુને ક્યાં મળશે મહારાજ;	”
એ તો દેવને દુર્લભ છે સદા, યમ થાશે હું રકે એ કાજ.	” ૭
ત્યારે દેવઋષિ ત્યાં બોલિયા, કાં ચિતા કરે છે ભૂપાળ;	”
લાવ શ્રીકૃષ્ણ વિવા' હું સહી કરેં, લાવું જાન સહિત ગોપાળ.	” ૮
ત્યારે આનંદ વાધ્યો રે અતિ ઘણો, રાય વજડાવ્યા નિશાન,	”
શ્રીકૃષ્ણ આપ્યું શ્રીઋષિના હાથમાં, વે'ચ્યા ગોળ ધાણું ને પાન.	” ૯
નીશે લગ્ન કર્યું ઋષિરાયજી, વિના પૂછ્યે દેવ મોરાર,	”
તિથિ કાર્તિક સુદ રે એકાદશી, લગ્ન જોગ નક્ષત્ર શુભ વાર.	” ૧૦
રાય સામગ્રી કરજે વિવા'તણી, હાવે કાચુ નથી કાંઈ કામ,	”
એમ કહીને વિધિમુત ચાલિયા, આવ્યા તતક્ષણ વૈકુંઠધામ	” ૧૧
સઘજે વિશ્વમા ચાલી વારતા, મળ્યો તુલસીતણો વિવા'ય;	”
થયા નારદજી વેવીશાજિયા, ગિરિધારી મળુ ગુણ ગાય.	” ૧૨

૫૬ ૮ મું.

રાગ ગરબો.

ઉદ્ધવજનીદેશી.

નારદજી ત્યાં વૈકુંઠ માંહે પધારિયા,
 વેણુ વા'તા ગાતા હરિગુણ ગીત જો,
 દૂરધકી દેખીને દીનાનાથને,
 મેંમે કરીને વિદ્વાન થયું છે ચિત્ત જો. નારદજી ૧
 મુનિને જોઈને માધવજી ઊભા થયા,
 હરખે ભુજ ભરી બેઠ્યા સુદરશ્યામ જો;
 મોહુ ભાગ્ય અમારૂં આજ તમે મળ્યા,

મા'નુભાવ મુજ પાવન કીધુ ધામ ને નારદજી ૨
 ત્યારે કર નેડી વચન ઋષિ બોલિયા,
 સુણિએ કમળા કેશવ મારી વાત ને,
 એક ઉજ્જનનગરી સપ્તપુરીમાં સાર છે,
 રાય પ્રભંજન ભૂપતિ ત્યાં વિખ્યાત ને. નારદજી ૩
 તેને તનયા તુલસી એક ઉદ થઈ,
 ત્રિભુવન તારણ રૂપતણો નહિ પાર ને,
 વાત વિચારો પૂર્વે વર આપ્યો હતો,
 હાવે તેના કરવો અગીકાર ને. નારદજી ૪
 હું આવ્યો છું લગ્ન લઈને ત્યાથકી,
 ઊઠો વે'લા કરો પરણ્યાની પેર ને;
 લગ્નદિનસની વચમાં દિન થોડા રહ્યા,
 મહાપ રચાવો નોતર તેડો ઘેર ને. નારદજી ૫
 ત્યારે પ્રભુ હસિયા પટરાણી સામું નેઘને,
 કહો કમળાજી હાવે કરવુ ક્યમ ને,
 આ નારદજીએ શોકયનુ સાલ ઊભું કર્યું,
 હાવે મુજને સમજવો એ મર્મ ને. નારદજી ૬
 ત્યારે કટાક્ષ કરીને કમળાજી વાણી વદે,
 ગોવિંદજી છે તમને ગમતી વાત ને;
 મુજને શું પૂછો છો પ્રપચે કરી,
 તમે જાણો છો કારણ સઘળુ નાથ ને. નારદજી ૭

૨ મા'નુભાવ—મહાનુભાવ—મોટા પ્રતાપનાળા. ૩ સપ્તપુરી
 —અયોધ્યા, મથુરા, માયા, (હરદ્વાર) નાસી, વાલી, હ્યનત્રિશા (ઉજ્જનન);
 પુરી દ્વારાવતી (દ્વારગા) ચૈવ સંપ્રદાયના મોક્ષદાયકા ॥

ચરાણુ તમારા નિશદિન હુ સેવું સદા,
 તુલસીજીને રાખો હૃદય મોઝાર ને;
 સુખેથકી પાતળિયા પરણો પ્રેમશુ,
 મુનિને મુખડે નવ કે'શો નકાર ને. નારદજી ૮

દક્ષિતનયાનાં વચન સુણા હરખ્યા હરિ,
 આજ્ઞા શીશ ચઢાવી સુદરશ્યામ ને;
 ગણપતિનુ સ્મરણુ શ્રીહરિએ કર્યું,
 કકોતરી લખવાનું સોંપ્યું કામ ને. નારદજી ૯

પિઠલવરે વિવા'ના આરભ માડિયો,
 હરિજનકેરે હેડે હરખ ન માય ને,
 ગિરિધારી ગોવિદના ગુણ ગાઈએ સદા,
 સાભગતાં મહાપાપી પાવન થાય ને નારદજી ૧૦

પદ ૯ મું.

રાગ ધોળ ચાલ હલકની.

ગણપતિ આવ્યા તેણે ઠામ રે, પુરપોત્તમને કર્યો પ્રણામ રે;
 કકોતરીઓ લખવાને બેઠા રે, વિવાહના કાળમાં ગણપતિ પેઠા રે. ૧
 કુકુમે છાંટી કકોતરી નાથ રે, આપી ત્યા નારદજીને હાથ રે;
 જાઓ કાપિ જઈ વે'લા આવો રે, જાતમાં સર્પને તેડી લાવો રે. ૨
 મુનિવર મનવેગે કરી ચાલ્યા રે, પ્રથમ બ્રહ્માજીને નિહાળ્યા રે;
 આપી કકોતરી વિધિ કર માંહે રે, વિવાહમાં વે'લા પધારજીને ત્યાહિરે. ૩
 ત્યાથી કૈલાસે ગયા તતખેવ રે, જ્યાં બેઠા છે શ્રીમહાદેવ રે;
 આપી કકોતરી કરી પ્રણામ રે, વે'લા પધારજીને પૈકુ ઇધામ રે. ૪
 હંદ્ર વડાણુ કુબેર ધમરાય રે, જાણુ કરીને ત્યાં નારદ જાય રે;
 મૂરત ચદ્ર નક્ષત્ર મમન્ત રે, જાતમાં આવજીને થઇને સ્વસ્થ રે. ૫

સમ ઋષિને ત્યાં કીધું જાણુ રે, ચારણ ગાંધર્વ સિદ્ધ પ્રમાણુ રે;
 સાત સમુદ્ર ને દિગરાય રે, પૃથ્વી પર્વત ને સરિતાય રે. ૬
 પાતાળ માંહે કર્યો પ્રવેશ રે, વિવા'નું જાણુ કર્યું નહિ શોષ રે;
 આપી કે કોતરી સર્પ ડામ રે, નારદ આવ્યા ત્યાં પૈકુંઠધામ રે. ૭
 મંડપ રચિયો છે વિશ્વકર્માય રે, શોભા કે'તાં પાર ન થાય રે;
 એવો છે કોણુ કનિ જુગ માંહે રે, પૈકુંઠ શોભા વર્ણવે ત્યાંડે રે. ૮
 લક્ષ્મી સદા જેનાં સેવે છે ચરણુ રે, આનંદરૂપ છે અશરણુશરણુ રે;
 જેણુ શોભાવ્યું છે સઘળું જગ રે, વિશ્વના કારણરૂપ અવ્યક્ત રે. ૯
 તે પ્રભુનો ગાતાં વિવાય રે, અદ્ય મતિ મારી સકુચાય રે;
 તદપિ મનમાં મનોરથ ચાહું રે, ગિરિધારી પ્રભુના ગુણુ ગાઉં રે. ૧૦

પદ ૧૦ મું.

રાગ ધોળ.

પૈકુંઠમાં વિવાહ માંડિયો, શોભાતણી નહિ પાર;
 ગણપતિ પદ્મરાવિયા, કરી પૂજ્યા દેવ મોરાર. ૧
 મંડપ રચિયો મનોહર, ત્યાં મળ્યા મોટા મુનિરાય;
 શણુગાર સજી સુરનારીઓ, તે પરમ મગજ ગાય. ૨

ઢાળ.

ગાય મંગળ ગીત સુનાર રે, કરે મુનિવર વેદ ઉચ્ચાર રે;
 અણિમાદિક સિદ્ધિઓ ફરતી રે, ઘરનાં કારજ સર્વે કરતી રે. ૩
 નવે નિધિ થઈ છે દાસ રે, હાજર ઊભી લક્ષ્મિજીની પાસ રે;
 શ્રોત્ર વિદ્યા ચોસઠ કળાય રે, રૂપ ધરીને તે મંગળ ગાય રે. ૪
 બત્રીશ લક્ષણુ રાગ છત્રીશ રે, ઊભા કરે મંડપમાં નૃત્ય તે દિશ રે;

૬ દિગરાય—દિશ્પાળ નામના દેવો.

૩ અણિમાદિક—અણિમા, મહિમા, વગેરે.

- ખદ્મા હંસે ચઢીને આવ્યા રે, સાવિત્રીને સાથે તેડી લાવ્યા રે. ૫
 ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી ગજ ચઢી આવ્યાં રે, સકળ ત્રિયાને સંગ તેડી લાવ્યાં રે;
 આવ્યાં પાર્વતી ત્રિપુરાશી રે, નંદી ઉપર કરી અસવારી રે. ૬
 રવિ રંનાદ રોહિણી ચંદ્ર રે, આવ્યા સરિતા સહિત સમુદ્ર રે;
 સસ ઋષિ અરૂંધતી સાથ રે, તારા સગાથે સુરગુરુનાથ રે. ૭
 રતિને તેડી આવ્યા કામ રે, સાથે ખટકાતુ ભૂતિમાન રે;
 ગિરિ પૃથ્વી દિશા દિગપાળ રે, આવ્યા નાગ તેડી ત્રિયા બાળ રે. ૮
 મોઢા મુનિવર પત્નીઓ સાથે રે, ગાંધર્વ અપ્સરા વાજ્ર હાથે રે;
 આવ્યા યક્ષ કુબેરભંડારી રે, અગ્નિ વજ્રાણુ ધર્મ સંગે નારી રે. ૯
 મહાકુર્લભ વૈકુંઠધામ રે, જ્યેને કાળે જ્યેગી ધરે ધ્યાન રે;
 તે વૈકુંઠ સર્વને દખાડયુ રે, શામગિયાજીએ સુખ પમાડયું રે. ૧૦
 માટે સદે' ના કરશો કોય રે, ઇચ્છા અકળ ઇશ્વરની હોય રે;
 આવી મળિયો તે સર્વે સાથ રે, દીધું દર્શન વૈકુંઠનાથ રે. ૧૧
 આવી સકળ ત્રિષા ગુણવાન રે, તેને લક્ષ્મી દે આદરમાન રે;
 ગુણ ગાય નાચે ગજગામા રે, અલખેલોજી આનંદ પામ્યા રે. ૧૨

વક્ષણ.

- આનંદ પામ્યા અતિ ઘણું, સહુને કરે સતમાન;
 ગીતારા આખ્યા ભણા, સમરથ શ્રીભગવાન. ૧૩
 બોજન કરિયાં ભાવતાં, નરનારી મન ઉમંગ;
 દાસ ગિરિધર નિત્ય માગે, સદા એવો સંગ. ૧૪

૫૬ ૧૧ મું.

રાગ ધોળ પ્રભાત.

નારાયણની નોતર આવી, લાવી બહુ વિદ્ય ભડાર રે;

૫ તે દીશ-તે સમયે. ૧૨ ગજગામા—દાધીના સરખી ચાલવાળી સ્ત્રીઓ.

- નયણે નિરખે નટ રે, મસન્ન થયા પુર્યોત્તમ તેને જોધને રે. ૧
- કારભારમાં સર્વે ફરતા, અલ્લા શિવ ત્રિપુરારિ રે;
- મનમાં વાત વિચારી રે, કેડ બાંધીને કરતા કામ વિવાહતાણું રે. ૨
- કુખેર કીલ્લીદાર થયા જે, ધનતણા ભંડારી રે;
- ઊભા પલવટવાળી રે, મોહનજી કહે મન ગમતુ ધન લાવશે રે. ૩
- લગ્ન દિવસ એમ કરતાં આવ્યો, કરિયો સહુ ઉપચાર રે;
- વેદવિહિત વેહેવાર રે, જવ તલ ધૃત હોમીને ગ્રહની શાન્તિ કીધી રે. ૪
- ઈંદ્રાણી ખલ્લાણી રોહિણી, રંનાદ ઉમયાય રે;
- અરુધતિ કહેવાય રે, પાતળિયાને પીઠી ચોળે પ્રેમશું રે. ૫
- ગગા યમુના સરસ્વતી રે, રેવા તાપી પ્રયાગ;
- સેઇ.સુગંધી સાર રે, નટવરને નવડાવે નિર્મળ નીરશુ રે. ૬
- કડાં સાંકળાં વેઠ વિંટીઓ, બાજુ પોંચી અનુકૂળ રે;
- જડિયાં રત્ન અમૂલ્ય રે, કોમળ ચરણે વાજે નેપૂર ઘૂઘરા રે. ૭
- વનમાળા વૈજયંતી રે, ગુંબ મુક્તાકળના હાર રે;
- સોના સાંકળી સાર રે, શ્રીવત્સ જુગુલાંછન કૈમુભ કઠે ધરો રે. ૮
- કંચન મુગટ ધરો શિર ઉપર, કાન્તિ સૂરજ સમાન રે;
- કુડળ ઝળકે કાન રે, પ્રતિબિંબ ગદ્ગદચળમાં તેહનાં પડ્યાં રે. ૯
- પીતામ્બર પટકા પચરગી, પેહેયો જરકસી જામો રે;
- વાજે ઢોલ દદામો રે, અલમેલોજી ઉઘલિયા તેણે સમે રે. ૧૦
- અરુધતિએ આવીને આંજી, આંખડલી આણીઆળી રે;
- ટખકકું કીધુ ગાલે રે, આશિષ અખંડ દેઇ લે આવારણાં રે. ૧૧
- કંકાવટી કર માંહે ઝાલી, સરસ્વતી આવ્યાં પાસે રે;
- ઊભા જ્યાં અવિનાશ રે, તિલકકરી કુંકુમ ને ચોખા ચોડિયા રે. ૧૨

- ઈંદ્રે આખ્યાં ણીડા, હરિના મુખડામાં તબોળ રે;
 રગે રાતાચોળ રે, સસ નાપિએ કરમાં શ્રીફળ આપિયું રે. ૧૩
- વસંત નેત્રુએ ખૂપ આરોગ્યો, પુષ્પ અનુપમ સાર રે;
 વગ્ત્યો નયનયકાર રે, તત્પર થઈ હરિવર બાજઠ ઊભા રહ્યા રે. ૧૪
- ગિરિધારી મણુ ગુણુ ગાતા, મુજ મનકુ તૃપ્ત ન થાય રે;
 મુખડે એક રસનાય રે, સહસ્ર મુખે કરી પાર ન પામે શોષણ રે. ૧૫

પદ ૧૨ મું.

રાગ ધોળ.

- તત્પર થઈને ઊભા ત્રિભોવન ભૂપ રે,
 ગરૂડજીએ લીધું ઘોડાનુ રૂપ રે;
 શોભે ઉપર સાવ સોનાનુ સાજે રે,
 મુખબલકેરી ગાદી સુકોમળ રાજે રે. ૧
- તેની ઉપર શોભે છે જરીની ઝૂલ રે,
 ફરતાં પાછળ ઢળકે ક્રૂમતડાં ને કૂલ રે;
 ચારે પાસે જાળી મુકાફળકેરી રે,
 મણિજડિત મોરડે ભાત અનેરી રે. ૨
- નખશિખ શોભા તે સુદર સાજે રે,
 તેને જોઈ અશ્વ આદિત્યના લાજે રે;
 લક્ષ્મીજીએ ઘોડાની પૂજા કીધી રે,
 અતુર્ભુજને ચઢવાની આજ્ઞા દીધી રે. ૩
- મુનિજન સહુને કરી નમસ્કાર રે,
 હરિ વરઘોડે થયા અસ્વાર રે;
 નયનય શબ્દ ઘણો ત્યા થાય રે,
 જાન તો ઉજ્જન પ્રત્યે પળાય રે. ૪

ગાંધર્વ ગાય ન અપ્સરા નાચે રે,
 રૂપ ધરી વેદ સ્તુતિ કરી રાચે રે;
 ત્યાંયકી ચાલ્યા તે સુદરશ્યામ રે,
 વરુણલગ્ન ગ્રહી છે ઘોડાની લગામ રે. ૫
 નય વિનય આદે અનેક છડિદાર રે,
 બાંદીબન ખોલે છે જશ વિસ્તાર રે;
 દ્વાદશ મેઘ ગ્રહ્યાં કર છત્ર રે,
 તત્પર થઈને ચાલી જન સમસ્ત રે. ૬
 ખેડા સર્વે પોતાને વાહન રે,
 સગે સર્વે લીધાં છે સ્ત્રી જન રે;
 હય ગજ રથ વિમાન ચદ્રઆકાર રે,
 ચાલ્યુ દળ જનનું પૂર અપાર રે. ૭
 આગળ કરવા વધામણી જાણુ રે,
 મોકલ્યા નારદને પરમાણુ રે;
 દેવ ઋષિ મનવેગે ત્યાં આવ્યા રે,
 જનની વેલી વધામણિ લાવ્યા રે. ૮
 ઉજ્જન નગરીની શોભા સારી રે,
 હવે તેને કહું વિસ્તારી રે;
 હરિરસ લીલા પાર અનંત રે,
 એવા ગિરિધારીમણુ ગુણવંત રે. ૯

પદ ૧૩ મું.

ઉજ્જન નગર શોહામણું, લોકને લીલાલેહેર;
 તુલસીવિવાહ માંડિચો, રાય પ્રભાંજન ઘેર. ૧
 મંડપ રચિયા મોકળા, ત્યાં મળ્યા રાણા રાય;

વાજાં વાજે અતિ ઘણાં, ઘેર ઘેર ઝોચવ થાય. ૨

ઢાળી.

આનંદ ઝોચવ ઘેર ઘેર થાય રે;
મળી માનુની મગજ ગાય રે. ૩

સ્વયંવરની તે શોભા સારી રે;
નાખું અમરપુરીને ઉવારી રે. ૪

મળ્યા દેશ દેશના રાય રે;
હય ગજ રથ ભીડ ભરાય રે. ૫

સહુને ભૂપતિ દે સત્તમાન રે;
આપે ઉતારા અન્ન જળ પાન રે ૬

વાજે દુદ્ધભિના બહુ નાદ રે,
મોઠા વિમ્ર કરે વેદ વાદ રે. ૭

ગાય ગુણીજન અપ્સરા નાચે રે;
કીર્તિ બોલે બદીજન જાયે રે. ૮

મહાપ માહે કનકના સ્થળ રે;
ચંદ્રવા ચોપાસે નવરગ રે. ૯

તોરણ અળકે છે મીનાકારી રે;
ફરતે મુક્તાકુળની જાળી રે. ૧૦

દીપક સરખી તે રત્નની હાર રે;
ગાદી તકિયા ગાલિયા અપાર રે. ૧૧

બેઠા ભૂપતિ આકમઝોળ રે;
અખ મરડી આવે તબોળ રે. ૧૨

રાજદારની શોભા અપાર રે;
જ્યા તુલસીતણો અવતાર રે. ૧૩

મળી રાજકન્યાઓ અનેક રે;	
ગાય મંગળ ગીત વિવેક રે.	૧૪
સર્વે ચોજે કન્યાને પીઠી રે;	
મુખડે વાત કરે મીઠી મીઠી રે.	૧૫
સખી સાંભળ મારી વાત રે;	
કેવા હશે ત્રિલોકીનાથ રે.	૧૬
કર્ધાં હશે મહાતપ દાન રે;	
ત્યારે વર પામી ભગવાન રે.	૧૭
આપણા ભાગ્યતણા નહિ પાર રે;	
નયણે નીરખીશુ દેવ મોરાર રે.	૧૮
ખાધ એમાં નથી કાંઈ ખામી રે;	
અલખેલો અખડવર પામી રે.	૧૯
એવાં હાસ્ય વચન સહુ કરતી રે;	
અંગોઅંગ ફૂલીને ફરતી રે.	૨૦
જોઈ પોહોચશે આપણા કોડ રે;	
હીંડે માનુનિ મોડામોડ રે.	૨૧
રાજદાર ગ્રહશાન્તિક થાય રે;	
ખેલે વેદવચન ઋષિરાય રે.	૨૨
હોમે જવ તલ શ્રીફળ સાર રે;	
ત્યાં તો થઈ રહ્યો જ્યજ્ઞકાર રે.	૨૩
આખ્યાં પ્રાણાણને બહુ દાન રે;	
જન્યકનનને દીધાં માન રે.	૨૪
મખ્યા દશદશના લોક રે;	
તલ માત્ર નહિ કોને શોક રે.	૨૫.

દર્શન કરવાને દેવ મોરાર રે,
હરખવત છે વરણ અઢાર રે.

૨૬

વલણુ.

હરખવત થઈને રાજા, આવ્યા રાજદાર,
મધાન સાથે મળી બેઠા, કરે વાત વિચાર. ૨૭

એટલે નારદઋષિ ત્યા આવિયા, આનંદ અગ ન માય,
દાસ ગિરિધરમણુ પધાર્યા, આપો વધામણી રાય ૨૮

પદ ૧૪ મું.

રાગ સેહલો.

કહી નારદઋષિએ વધામણી, સુણી હરખ્યા પ્રભજન રાય રે,
સાથ સર્વેને તેડીને ત્યા તો, સામૈયે સામા જાય.

આનંદ મારે અતિ ઘણો રે. ૧

હાથી ઘોડા પાલખી રથ, કર્યા સરવ તૈયાર રે,
બેઠો લીધી ભાત ભાતની, આલ્યા અગે સજી શણગાર આનંદ૦૨
ચદન અત્તર ગુલાબ કેસર, સામગ્રી સહુ અન્ન રે,
પાન સોપારી ને એલચી, લેઈને આલ્યા સેવકજન આનંદ૦ ૩
વાજાન વાજે અતિ ઘણા, આલ્યા પ્રભજન રાય રે,
નોતર વળી લોક નગરના, તે સર્વે સામા જાય આનંદ૦ ૪
જન આવી જદુવરતણી, શીભાતણો નહિ પાર,
જુગતે મળ્યા સહુ જનને, મુનિવર દેવને કરિયો જુહાર. આનંદ૦ ૫
સાષ્ટાગ હરિચરણે નમ્યા, શિવ બ્રહ્માને નામ્યુ શીશ રે,
સુદર સ્થળ પધરાવિયા, પ્રેમે પૂજના શ્રીજુગદીશ આનંદ૦ ૬
ગળ્યા ગુપ્ત સહુના કર્યા, આપિયા બીડા પાન રે,
માન દઈ ઘણુ રાયજી, તેડી આવ્યા નગરમા જન. આનંદ૦ ૭

સુંદર મેહેલ શોહામણા, જેની અતિ ઘણી શોભાય રે;
 ત્યાં સાથ સંઘજો આવિયો, ઉતર્યાજનન સહિત જહુરાય. આનંદ૦ ૮
 સેવા કાજ પ્રધાન સોંખ્યા, કરાવ્યાં બોજન રે;
 આરા અંદી અશ્વ ગજને, આપી સંતોખ્યા સહુ જન. આનંદ૦ ૯
 શ્રીકૃષ્ણને કલવો કરાવા, કામની સહુ જાય રે;
 નેહુ નીરખ્યા રાયને, પછી ગીત મધુરાં ગાય. આનંદ૦ ૧૦
 સમય થયો તવ લગ્નનો, સહુ સામગ્રી સજ થાય રે;
 ખજાણ કહે ભગવાનને, થાઓ તત્પર વૈકુંઠરાય. આનંદ૦ ૧૧
 સાવધાન જનઘ્યા થયા, વાજ્યાં બહુ વાજંત્ર રે;
 વિઠ્ઠલજી વરઘોડે ચઢ્યા, ગિરિધારીમણુ ગુણવંત. આનંદ૦ ૧૨

૫૬ ૧૫ મું.

રાગ ધોળ.

સમય થયો તવ લગ્નનો, રાચે મોકલ્યા ગુરુદેવ;
 હ્રિષીકેશને પરણવા, તેડાવિયા તત્પરેવ. ૧
 શિવ ખજાણ સુરપતિ મળી, શાણગારિયા વરરાય;
 દેવ સહુ જયજય કરે, વરઘોડો તત્પર થાય. ૨

ઢાળ.

તત્પર થઈત્રિકમજી હોભા રહ્યા, મુનિવરને કરી નમસ્કાર;
 વાગે ઢોલ નગારાં નફરિયો, બદીજન બોલે મશ વિસ્તાર.
 વા'લોજી વરઘોડે ચઢ્યા. ૩
 તીખો તોરી ચરણ નચાવતો, અલખેત્રો થયા અસવાર;
 વા'લા સંજો સાબેલા સર્વે શોભિતા, છેલ છળિલા દેવકુમાર.
 વા'લોજી વરઘોડે ચઢ્યા. ૪
 રવિ ચંદ્ર રક્ષા પાસે કરે, વીંજણો વાયુના કર માંય;

અડતાળીસ અગ્નિનાં રૂપ છે, થયા દીવેટિયા સહુ ત્યાંય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૫

દારે વાજી વરૂણ આગળ ચંઈ, જ્ય વિજ્ય આદે બહુ છડીદાર;
થેલી ખીડાંતી ઈંદ્રના હાથમાં, ચારે વેદ થયા ચોળદાર.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૬

વાજે વાનિત્ર નાના પ્રકારનાં, નાચે અખસરા ગાંધર્વ ગાય;
ઉડે આતશબાજી અતિ ઘણી, ગાતી મ ગળ દેવકન્યાય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૭

ચૌદા વચ વરઘોડો રે વાળિયો, જોવા મળિયા છે ચૌદ લોક;
જુએ નરનારી સહુ નગરની, શેરીએ ઉભા છે થોડે થોક.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૮

હરખી નરખીને લે છે ચોવારણા, વધાવે ભરી મોતીની થાળ;
કોટિ કંદર્પ રૂપ શ્રીકૃષ્ણનું, નીરખી મોહ પામી નગરની બાળ.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૯

એવું આપતા સુખ સર્વને, વરઘોડો આવ્યો વેહેવાઈને દાર;
જોવા સરખી જાદરણી ગાય છે, ત્રિશ દેવની નાગકુમાર.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૧૦

જ્ય પ્રજ્ઞાજી આગળ તેણે સમે, લે છે શિવજી સહુનો તપાસ;
વિઠલવર આવ્યા વેહેવાઈને માંડવે રે, થયો કોટિ સૂર્યપ્રકાશ.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૧૧

સુરીનર મુનિવર જ્યજ્ય કરે, મ ગળ ગીત સોહાગણી ગાય;
ગિરિધારી પ્રજુ ગુણવતને, પોંકવાની સામગ્રી થાય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા ૧૨

કડવું ૧૬ મું.

રાગ ઘોળની દેશી ફેર.

તોરણે આવી ઊભા ત્રિભોવન રામ રે,
સામાન સર્વે મંગાવે છે ખ્રહ્માય રે;
હરજે ભર્યાં સાસુજી વેહેલાં આલ્યાં રે,
સામગ્રી પોંકવાની સર્વે લાવ્યાં રે. ૧

અગે સજીઆ છે સોજે શણગાર,
મરજદે મનવડે કર્યો નમસ્કાર;
કોટિકે કામ છળી શોભે છે વરરાય,
અકિત થઇ ત્યાં નીરજે ચંદ્રસેનાય. ૨

તેણે સમે પાર્વતીજી જોત્યાં વાણી,
ઊભાં રહ્યાં કેમ વરને પોંકો રાણી;
વચન મુણીને મન પામ્યાં લજ્જાય,
તતક્ષણ પોંકી લીધા વૈકુંઠરાય. ૩

ઇડીપીડી ત્યાં નાંખી છે ઉતારી,
સરિયા આર ચોપાસે નાખે વારી;
ધુશલ મુશલ ત્રાક રવઇચો લાવ્યાં,
વિવેક તેને કરીને શીરા ચઢાવ્યાં. ૪

છળીલાજીને છાંટણું ત્યહાં છંટાય,
અર્ધે ઉપર અલખેલે ધરિયો પાય;
સાસુજીએ નિરખી સહાયું નાક,
મુખડે પટ દઇને હસિયો સહુ સાય. ૫

પોંડયા પુરુષોત્તમને કરી કુળ રીતે,

મંડપ માંહે પધરાવ્યા પૂરણ પ્રીતે;
 ગીત ગાય છે જીવતી ઝાકમઝોળ,
 કઠ કોકિલા કામની કુંકુમ રોળ. ૬
 ચપળ થઈ સહુ નીરજે હરિમુખ ચદ્ર,
 સુદર શોભા મદિર રસિક પુરોદ્ધ;
 નખશિખની શોભા દીસે સહુ સારી,
 છબી ઉપર જાય જન ગિરિધર બલિહારી. ૭

પદ ૧૭ મું.

રાગ ધોળ દેશી ફેર.

અતુર્ભુજ ચોરીની પાસે આવ્યા રે,
 કન્યાને ત્યાં શણગારીને લાવ્યા રે;
 તુલસીજીએ નિરખ્યા ત્રિભોવન ભૂપ રે,
 મોહ્યાં મનમાં જોઈ મોહનનું રૂપ રે. ૧
 ઘુંઘટ ખોલી નેત્રે કર્યો પ્રણામ રે,
 સમશ્યા તેની સમજ્યા સુદરશ્યામ રે;
 આવ્યા રાય તેડી સાથે પટરાણી રે,
 તેણે સન્ને બહુ ખોલે છે મગજવાણી રે. ૨
 પાસે બેઠા બૃહસ્પતિ ને બ્રહ્માય રે,
 શુભ મુહૂર્તમાં સ્વસ્તિવાચન થાય રે;
 માંદ્યરામાં બેઠાં છે વરકન્યાય રે,
 મળી માનુની મધુરાં મગજ ગાય રે. ૩
 અતરપટ ધર્યા છે વિધિએ સાર રે,
 મુનિ કરતા મંગળાષ્ટક ઉચ્ચાર રે;
 વેદમંત્ર ભણે સખ્ત ઋષિ દક્ષ રે,

જુએ સર્વે ધરી એક લક્ષ રે. ૪
 તુલસીજીએ આરોપી વરમાળ રે,
 વરકન્યાના છેડા ગાંડ્યા તત્કાળ રે;
 મંગળકેરા ફરે ત્યાં વર કન્યાય રે,
 બહુ વિધિ આપે દાન પ્રભંજન રાય રે. ૫
 પેહેલે મગળ આપી ગૌ દશ હજાર રે,
 પટ આભૂષણ કપિલા સર્વ સાર રે;
 બીજે મંગળ આખ્યાં દાન અપાર રે,
 શ્યામ કર્ણુ ઘોડા એકવીશ હજાર રે. ૬
 ત્રીજે મંગળે ગજ રથ ત્રીશ હજાર રે,
 ચોથે મંગળે આખ્યા ધનભંડાર રે;
 ફરિયાં ફેરા મંગળ વરત્યાં ચાર રે,
 ભૂપે કન્યા અર્પી કર દેવ મોરાર રે. ૭
 હસ્ત મેળાપ હરખે થયો તેણી વાર રે,
 સાવધાન વાણી વિપ્ર બોલે છે સાર રે;
 કીધો સર્વે વેદવિધિ આચાર રે,
 કુળરીતેથી આરોગ્યો કંસાર રે. ૮
 વાડવ કરતા વેદ ઉચાર શુભ રીતે રે,
 પાતળિચોળ પરણીને જીડ્યા પ્રીતે રે;
 સમ ઋષિને સાથે છે ખન્નાય રે,
 ધ્રુવ દરશન કરાવ્યું વર કન્યાય રે. ૯
 સોઢે મીઠળ બાંધ્યાં દંપતિ હાથ રે,
 હરખી નરખી વધાવે છે સહુ સાથ રે;

૬ કપિલા—ગોરી (ગાય). સવત્તી—નાગરડાવાળી. શ્યામ કર્ણુ
 —કાળા કાનવાળા અને ઘોળા રંગવાળા

વરકન્યાને જોઈ હરખે છે સહુ નર નાર રે,
 મડપ માહે થઈ રહ્યો જનન્યકાર રે ૧૦
 મોટા મોટા મુનિવર દે છે આશિષ રે,
 જુગજુગ જોકુ અવિચળ રહેજો ધીર રે,
 શેષ શાન્દલ એનો પાર ન પામે રે,
 ગિરિધારીપ્રભુ ગુણ ગાતા દુખ વામે રે. ૧૧

પદ ૧૮ મુ.

રાગ ધૌળ પ્રભાતી

રાય પ્રભજન મનમા હરખ્યા નિરખ્યા શ્રીરાણુછોડ રે,
 પોહોઆ સહુના કોડ રે, ભાત ભાતની ભોજન સામગ્રી કરી રે ૧
 ઘણુ હેત કરીને ગૌરવ દીધો, લીધો લહાવો રાય રે,
 તત્પર સહુકો થાપ રે, સનકાદિક આદેમુનિવર સહુકો આપિયા રે ૨
 મણિ જડિત સોનાના, આસન મૂક્યા હારોહાર રે,
 ખંભા ને ત્રિપુગર રે, આરોગવા હરિવર વયમા એસાડિયા રે ૩
 તેણે સમે ત્યા ગીત ગાય છે, જલદરણી પુર નારી રે,
 મુકી લાજ પિસારી રે, જનસહિત જુગજીવન જમતા સામળે રે. ૪
 અમારી કન્યા બાળી ભોળી, કાનુકો કપટી કાળો રે,
 દીસે કામણુગારો રે, એના ચિત્તનો આજો સર્વે જાણિયો રે. ૫
 ભોળી હુતી ત્યારે નીમ શું કરવા, અખડ વરનુ લીધુ રે,
 મોટું કારજ કીધું રે, કપટી કંગી શુ કાઢી લીધુ છેતરી રે ૬
 દેતરિયા નારદજીએ અમને, નાખ્યા મોહની જાળ રે,
 ભોળવિયા ભૂપાળ રે, કાળોવર ગોરી કન્યા લેઈ ગયો રે ૭

ગોરી હમણા થઈ છે, પેહેલાં તુલસીકેરું ઝાડ રે;
 શીઘ્ર ચડાવો પાડ રે, પુણ્ય ઘણું ગુણવંતા વરને પામિયાં રે. ૮
 ગુણવંતા શાના નિર્ગુણીઆ એ તો, સદા અસિદ્ધિ હોય રે;
 અરિત્ર ન જાણે કોય રે, જેને મળે તેતું સર્વસ્વ લેઈ દુખિયાં કરે રે. ૯
 દુઃખ પેહેલું પણ અતે સુખ છે, મોક્ષ નિદાન રે;
 ભક્તવત્સજ ભગવાન રે, મુઠિ કણુ માટે સુરવૈભવ આપિયો રે. ૧૦
 કટાક્ષ કરતી કામતીઓ, એ રીતે મગજ ગાય રે;
 સુણીને જમતા જાય રે, હરિ હસિયા પ્રભા શિવ સામું જોઈને રે. ૧૧
 જોજન કરી ઊઠ્યાં નર નારી, આખ્યાં બીડાં પાન રે;
 સંતોષ્યા ભગવાન રે, રાય પ્રભંજને આપી બહુ પેઢેરામણી રે. ૧૨
 ગિરિધારી પ્રભુ જનીવાસે, ગોત્રજ પૂજા થાય રે;
 આવ્યા મુનિ પ્રભાચ રે, મોહન છેલ છબીલી છોડે દારડો રે. ૧૩

૫૬ ૫૯ મું.

રાગ સામેરી.

છબીલા છોડોની દારડો, એને દારડીએ દશ ગાંઠ;
 બળ તમારું જાણીએ, જો ઉકેલો એ આંટ. છબીલા૦ ૧
 પ્રથમ છોડે પાતળિયો છ, કન્યાને કર સાહ્ય;
 સુરવધૂ મુનિપત્નીઓ, તે પરમ મંગળ ગાય. છબીલા૦ ૨
 તમો તો ચતુર ચિત્તચોર છો, છે સઘળી વાતો સહેલ;
 કટાક્ષ કરી કહે કામતી, એ તો ઘણો છે મુશ્કેલ. છબીલા૦ ૩
 વાહાલા એ કારજ નહિ થાયે, કાળા તારો શિવ સખા તેડાવ્યે;
 સહાય કરશે સર્વે મળી સંગે, આવે જો ઉમયાય. છબીલા૦ ૪
 વાહાલા મારા પ્રભાજીએ ગાંઠ વાળી છે, મૂકો મનની મામ;

ઉતાવળા શુ થાઓ છો એ તો, નથી રતિસ ગ્રામ. છબીલાં ૦ ૫
 વાહાલા મારા છોડો બંધન જીવના, અથ ટાળે તમારું નામ;
 મુક્તિ આપો છો સેહેનમાં, તેથી કપરું છે આ કામ. છબીલાં ૦ ૬
 એવાં મગજ ગાય માનુની, કાણુમાં છોડ્યો દેવ મોરાર;
 ગિરિધારી પ્રભુ ગુણવતને કર, છોડે છબીલી નાર. છબીલાં ૦ ૭

પદ ૨૦ મું.

ચાલ દોરડાની હંસની.

કન્યાએ ગ્રહો હરિના હાથ, છબીલી દોરડો ના છૂટે;	
ગોરી સહુ ગાય ગીત રસાળ.	છબીલી ૦ ૧
તેડાવો તાત પ્રભંજનરાય;	
માતા જે આવે અંધ્રસેનાય.	છબીલી ૦ ૨
જેણુ દોરડીએ દશ ગાઠ,	
પડી અવળાસવળી આટ.	છબીલી ૦ ૩
એના બાંધનારો ચતુરસુખાણુ;	
તેને તુ છોડનારી કોણુ.	છબીલી ૦ ૪
સાચી હોય પ્રભુશુ પૂરણુ પ્રીત;	
જેઘણે તો રાખો રસ રીત	છબીલી ૦ ૫
છોડ્યો તવ તુલસીએ તત્કાળ;	
તે જોઈને રીઝ્યા દીનદયાળ.	છબીલી ૦ ૬
આરાધે જોગી મુનિ મહાનત;	
એવા ગિરિધારી પ્રભુ ગુણવત.	છબીલી ૦ ૭

પદ ૨૧ મું.

રાગ ધ્રાવણી દેશી.

અવંતિકામા આનંદ અપાર,

તુલસીને ત્રિકમ પરણિયા રે;
 વરકન્યાની શોભાને નહિ પાર,
 મુખડે નવ જય વરણિયા રે. ટેક. ૧,
 રાય પ્રભંજને આપી બહુ પેરામણી રે,
 સુદર રથ શણગારી આપ્યા સાજ;
 તુલસીજીને વસ્ત્ર આભૂષણ આપતાં રે,
 અનેક દાસી સેવા કાજ. તુલસી૦ ૨
 આખ્યાં બહુ વિદ્ય ગજ રથ ઘોડા પાલખી રે,
 મોહનજીને મન ગમતા શણગાર;
 વરકન્યાની પૂજા બહુ વિધિએ કરી રે,
 દ પતિએ કર જોડી કર્યો નમસ્કાર. તુલસી૦ ૩
 મળપતિને પીતામ્બર બહુ આપિયાં રે,
 શિવને સુંદર પામરિયો ને સાલ;
 સપ્ત ઋષિને નીલાંબર ને ઘોતિયાં રે,
 મધવાપતિને મુક્તાકૃણની માળ. તુલસી૦ ૪
 અરધતીને આભૂષણ પેરાવિયાં રે,
 ઉમયાજીને ઘરચોળી ને ઘાટ;
 ઇંદ્રાણીને ચરણિયા ચોળી સાડીઓ રે,
 સાવિત્રીને ચીર પટોળા પાટ. તુલસી૦ ૫
 દેવ મુનિવર ગાધર્વ કિન્નર અપ્સરા રે,
 ચોખ્ખાચોખ્ખે જેને જેવા અધિકાર;
 પેઠેરામણીમાં રાયે સર્વસ્વ આપિયું રે,
 કરિયો સહુને સતોષી નમસ્કાર. તુલસી૦ ૬
 ગદગદ ક ઠે રાજા ત્યાં સ્તુતિ કરે રે,

તમ સરખુ કાંઈ નથી કર્યું સનમાન;
 તમારું તે તમને પાછું આપિયું રે,
 મુજને મોટો કીધો શ્રીભગવાન. તુલસી૦ ૭
 વચન સુણીને વળતું બોલ્યા શ્રીહરિ રે,
 ભૂપતિ હવાં અમને કરો વિદાય;
 પ્રસન્ન થયો હું મીતલડી નેઈ તમતાણી રે.
 તમોએ કર્યું તે કોઈએ નવ થાય. તુલસી૦ ૮
 સાથ સર્વ ત્યાં મડપમાં પધરાવિયા રે,
 કુકુમ અગે કેસર છંદાય;
 માનુનીએ ત્યાં મડપ વધાવિચોરે,
 ગિરિધારીપ્રભુ માગે છે વિદાય. તુલસી૦ ૯

પદ ૨૨ મું.

રાગ ધોળ.

સાહેલી રે આંખો મોરિયા. એ રાગ.
 છ રે પૂજ કરી સહુ જનનની,
 આપે બીડાં રે છાંટે કેસર સાર;
 મળી માનુની મંડપ વધાવિચો,
 દીધા હાથા રે કુકુમકેરા દાર.

સાહેલી રે આનંદ અતિ ઘણો. ૧

આજા માગીને ઉઠ્યા શ્રીહરિ,
 થયો તત્પર રે સહુ જનનનો સાથ;
 ભાવે કરી રે ભૂપતિ ભેટિયા,
 ત્યાંથી લોહ્યા રે ઝાલી હરિનો હાથ. સાહેલી રે૦ ૨
 રથ હાથી ઘોડા ને રે પાલખી,

સરવે નીકળ્યાં રે વેવાઈ પોજની બાહાર;
 નગરલોક વળાવને આણિયા,
 બંદીનન બોલે રે કુળ કીર્તિ વિસ્તાર. સાહેલી રે૦ ૩
 તેણે સમે ખલાઈ રે બોણિયા,
 તમે વેડેલા રે જાઓ મુનિવર ત્યાંય;
 હાવે વાર કાલુ ના ડગાડશે,
 પધગાવો રે કન્યાને રથ માંય. સાહેલી રે૦ ૪
 આળ્યા ઋષિ એવું સાંભળી,
 ન્યાં બિરાજે છે રે તુલસી રાણીવાસ;
 જોઈ રૂપ ઋષિ વિસ્મે થયા,
 દીમે શોભા રે કોટિ સૂર્યપ્રકાશ. સાહેલી રે૦ ૫
 થાય સાસરે જાવને સાંતરી,
 દ છે શિક્ષા રે તુલસીજીને માન;
 ગિરિધારીમત્રુ ગુણાંતને,
 નવ બૂલશે રે કાંઈ દિવસ ને રાત. સાહેલી રે૦ ૬
 ૫૬ ૨૩ મું.

ચાલ ચાતુરીઓની.

પુત્રી પનેતી રે આજ્યાં સાસરે;
 માતા અંદરેના શિષ્યાભાનુ હોયરે. ૧

વલણુ.

પર પુરૂષનો રે, સંગ ના કીલ્યે;
હાથોહાથ રે, તાળી ના લીલ્યે.

૪

ઢાળ.

તાળી ના લીલ્યે, આળ ના કીલ્યે, સત્ય પોતાનું પાળિયે;
કામી નરશુ કામદષ્ટે, કદાપિ ના ભાળિયે.
કોટિ કંદર્પ રૂપ સુંદર, પર પુરૂષ નવ વખાણીયે;
નાથ વિના જે નર જગતમાં, તુચ્છ તરણાવત બાણીયે.

૫

૬

વલણુ.

મન કર્મ વચનથી રે, પતિવ્રત પાળિયે;
અવગુણ કોટિ રે, અતરથી ટાળિયે.

૭

ઢાળ.

અવગુણ કોટિ કથના તે, મન વિષે નવ ધારીયે;
સુખ દુઃખ સર્વે સાસરાનું તે, સ્વામી આગળ નવ પોકારીયે.
ભરતાર સાથે ભેદ બુદ્ધિ, બૂઝીને નવ કીલ્યે;
વચન શીશ ચઢાવીયે ને, પાછો સાચો ઉત્તર દીલ્યો.

૮

વલણુ.

કુરિજન સાથે રે, હાસ્ય ના કીલ્યે;
કથ વિના કોને રે, ચિત્ત નવ દીલ્યે.

૧૦

ઢાળ.

કંથ સાથે કપટ કરીને, અંતર વાત ના રાખીયે;
મન મેળીયે નહિ પર પુરૂષશુ, સહોદર સમ દાખીયે.

૧૧

તેમાટે તનયા કહું તમો, રીસ રખે મન આણતાં;
બાઈ સાસરિયાનાં સુખ દુઃખ, તમો હજી નથી જાણતાં. ૧૨

વસણ.

મીઠે વચન રે, સહુને જોલાવિયે;
કુળ અધિકારે રે, લજ્જા પાળિયે. ૧૩

ઢાળ.

પાળિયે લજ્જા મોટાંકેરી, કનિષ્ઠ બાળ પ્રમાણીએ;
સમાનને સહોદર ગણિયે, વૃદ્ધ પિતા સમ જાણીએ. ૧૪
વિચારીને વચન વદીએ, ભાર સહુને રાખીએ;
લાજ મૂકી લોકડિયામાં, અંગ ઉઘાડું ન રાખીએ. ૧૫

વસણ.

પુત્રી પધારે રે, સૌભાગ્ય સાસરે;
ક્ષમા ધરી રહેજે રે, શોક્યને આશરે. ૧૬

ઢાળ.

આશરે અવિનાશીનો છે, દધિસુતા મંદિર વિષે;
બાઈ આજ્ઞા તેની પાળજે, કહું વચન કહેતાં રખે. ૧૭
રીસાવશે નહિ તેથકી, ગંભીર ગુણ મન લાવજે;
સાદ કરે જો દધિસુતા ત્યારે, મોટી બેન કહી જોલાવજે. ૧૮

વસણ.

પુત્રી મારી રે, કોઈ દિન આવજે;
માત પિતાનું રે, નામ દીપાવજે. ૧૯

ઢાળ.

દીપાવજે કુળતાણી કીર્તિ, તમો સકળ ગુણનાં જાણુ છો;

હુ શીખામણુ શી દર્જ, તમે વેદ માહે પ્રમાણુ છો ૨૦
લોકહિત વત્સલતા જણાવી, રીત જે પતિવ્રતતાણી;
દાસ ગિરિધર મણુ ઉપર, પ્રીત થાવાને ઘણી. ૨૧

પદ ૨૪ મું.

રાગ ધવલધનાશ્રી.

રાણીએ બાધ કર્યો બાળાને, મીઠે મધુરે સાદુ છ,
શુભ મુહૂર્તમા સસ નૃપિએ, દીધો આશિર્વાદ છ. ૧
તેણે સમે રાણી ચંદ્રસેનાએ, તેડયા શ્રીધનસ્થામ છ,
એકાતસ્થળ પદ્યગરી પૂજા, કીધો દડ પ્રણામ છ. ૨
તુલસીજીને રાણુગારીને, સોપી હરિને હાથ છ;
આ પુત્રી મારી છે ઘણી રાકડી, તે ગરણે રાખજો નાથ છ. ૩
એના અવગુણુ સામુ નવ જોશો, ક્ષમા કરજો અપરાધ છ,
દામોદરજી દીનવત્સલ છો, બાહ્ય ગ્રંથાની લાજ છ. ૪
જ્યારથકી એ મુજ ઘેર મકટી, ગયા સકળ સતાપ છ,
સાત વરસ જતા નવ જાણ્યા, આનંદમા દિન રાત છ ૫
કોને જોઈને ઠરીશુ હાવે, જીવન સઘણુ જાય છ,
પુત્રવડે પરિવાર ઉજળો, પુત્રી પારકી થાય છ ૬
એક પુત્ર જો હોત અમારે, તો આવકુ, દુખ નવ થાય છ,
એવુ કહી નેત્રે જળ ચાલ્યા, મદગદ કંઠે ભરાય છ ૭
ત્યારે દયા ઘણી પ્રભુને મન આવી, બોલ્યા શારંગપાણિ છ,
આ મગળ સમે શુ રૂદન કરો છો, વિવેક વિચારો રાણી છ. ૮
પછે પુરુષોત્તમજી પ્રસન્ન થયા, ત્યા આખ્યુછે વરદાન છ,
જાઓ થોડા દિવસમા પુત્ર પ્રગટજો, સુદર રૂપ નિર્માન છ ૯
વિજયકુવર તેનુ નામ પાડજો, પોહોચજો મનના પ્રેડ છ,
રાય રાણી ઘણુ આનંદ પામ્યા, પ્રસન્ન થયા રાણુદોડ છ ૧૦

- જેનેકાર થયો પુર સઘજો, વાઝ્યાં ઢોલ નિશાન છ;
તુલસીજીને ખેસાડ્યાં રથમાં, ચાલ્યા શ્રીભગવાન છ. ૧૧
- નગર બાહાર સહુ સાથ નીકળ્યો, લોક વળાવવા જાય છ;
ભૂપતિ ભૂધર પાળા ચાલે, શુકન ભલેરા થાય છ. ૧૨
- પછે ઊભા રહીને અલખેચોછ, ખોલ્યા વિનય વચન છ;
મદિર પધારો મહીપતિ હાવે, સાથ સહિત રાજન છ. ૧૩
- ત્યારે ગદગદ કંઠે થયા રાયછ, કીધો બહુ પરણામ છ;
ભૂધરજીને લુજ ભરી બેઠ્યા, ભૂપતિ ત્યાં નિરવાણુ છ. ૧૪
- હું અદ્ય છવ અપરાધી છું, તમો ઈશ્વર છો સર્વજ્ઞ છ;
શરણુ રાખજો સ્વામી મુજને, જાણી કુબુદ્ધિ અજ્ઞ છ. ૧૫
- અદ્રનું બિબ સમુદ્રમાં દેખી, જળચર માને મીન છ;
એમ રૂપ તમારું નવ જાણે, મંદભાગી મતિહીન છ. ૧૬
- તેમાટે મુજને ભૂઢી ના જાણો, ભક્તવત્સલ અવિનાશ છ;
ગિરિધારીમણુ ચરણુકમલનો, જનમોજનમ થકે દાસ છ. ૧૭

પદ રપ મું.

રાગ ધોળ.

- ત્રિભોવનપતિ મહારાજ, ત્રિકમરાય, તુલસીને પરણી પધારિયા રે.
ખોધ કર્યો બહુ રાયને રે, રથમાં બેઠા રણછોડ રે;
સહુ સાથ વળાવી પાછા વળ્યા રે, પોત્યા મનના કોડ રે. ત્રિકમરાય ૧
- નગરથકી સહુ ચાલિયા રે, જાન સહિત જંદુનાથ રે;
શિવ બ્રહ્મા મુરપતિ મળી રે, દેવ મુનિવર સાથ રે. ત્રિકમરાય ૨
- વાણંત વાજે અતિ ઘણાં રે, થઈરહ્યો જયજ્યકાર રે;
હરખ ભર્યા હેતે કરી રે, આવ્યા પૈકડ મોઝાર રે. ત્રિકમરાય ૩
- દધિતનયા હરખ્યાં ઘણું રે, પૂજ્યા પ્રાણુઆધાર રે;

અં છે શાસ્ત્રતણા આધાર રે, કાઈ બુદ્ધિતણા અનુસાર રે,
 માટે સદહ ન કરશે કોય રે, જેવા તેવા પણ હરિગુણ હોય રે ૧૮
 ઢાળ.

શણુગાર વસ્ત્ર ધરાવીએ, સંતોષીએ સહુ જાન.

૭

વિમ્ન સાધુ વૈધજીવને ત્યાં, કરાવીએ બોજન;

વિધિપૂર્વક યથા શક્તિએ, જે કરે તુલસી લગન.

૮

ઢાળ.

જે કોઈ તુલસીને પરણાવે રે, શાલગ્રામ જમાન થઈ આવે રે;

તેના ભાગ્યતણા નહિ પાર રે, કરે કરૂણા શ્રીદેવ મોરાર રે.

૯

તે તો મનવાંચિછત કૃળ પામે રે, કોટિ જન્મનાં કિલ્મિય વામે રે;

નિર્ધન હોય તે પામે ધન રે, વંઝા પામે પુત્ર રતન રે.

૧૦

જેવી ઇચ્છા ધરે મન મહિ રે, થાય સદૃજ મનોરથ ત્યાંહે રે;

ખ્રમહત્યાદિ પાતક જાય રે, એવું શાસ્ત્ર પોકારીને ગાય રે.

૧૧

મત સકળ તીર્થ સ્નાન રે, મેરૂ કનક કોટિ ગૌદાન રે;

અશ્વમેધતાણું પુણ્ય થાય રે, તુલસીવિવાહનો એ મહિમાય રે.

૧૨

વક્ત્રણ.

મહિમા તુલસીલગ્નનો, મેં મુખડે કેમ કહેવાય;

મહદ્ મુનિ એ મર્મ જાણે, વેદ નિત્યમત્યે ગાય.

૧૩

તુલસીવિવાહ કરે તેના, ભાગ્યતણા નહિ પાર;

દહ ધરી પ્રમાણ છે, તેના સદૃજ થયો અવતાર.

૧૪

ઢાળ.

અવતાર સદૃજ તેના થાય રે, જે કો શીખે મુણે ને ગાય રે;

તેનું જન્મમરણ દુઃખ વામે રે, અંતે અવિચળ પદવી પામે રે.

૧૫

થયો પૂરણ તુલસીવિવાય રે, કરી કરૂણા શ્રીજકુરાય રે;

સહુ વૈધજીવની કરૂણાય રે, કરી ગુરૂ સંતે દયાય રે.

૧૬

હું છું અપ્ય બુદ્ધિ મતિમંદ રે, શું જાણું ગુણ ગાઈ ગોવિંદ રે;

શમા કરજો મારો અપરાધ રે, મોટા કવિજન બુદ્ધિ અગાધ રે.

૧૭

મંગળવિધિ સર્વે કરી રે, ઋષિને કર્યા નમસ્કાર રે. ત્રિકમરાય૦ ૪
 તુલસી વેગે પધારિયાં રે, લાગ્યાં લક્ષ્મીજીને પાય રે;
 ભુજ ભરી બેઠ્યાં ભાવશુ રે, હૃદયમાં હરખ ન માય રે. ત્રિકમરાય૦ ૫
 નાતરની સેવા કરી રે, સંતોષ્યા સહુ સાથ રે;
 પછે આજ્ઞા માગી સહુ ચાલિયા રે, શિવખંડા સુરનાથ રે. ત્રિકમરાય૦ ૬
 નિજ નિજ સ્થાનક સહુ ગયા રે, પોહોત્યા મનના કોડ;
 ગિરિધારીપ્રભુ પ્રેમશુ રે, પરણ્યા શ્રીરાણછોડ રે. ત્રિકમરાય૦ ૭

પદ ૨૬ મું.

રાગ ધોળ.

સહુ મનોરથ પૂરણ થયા, પરણ્યા શ્રીરાણછોડ;
 તુલસીવિવાહ ભાવે ગાયો, પોહોત્યા મનના કોડ. ૧
 ભરતખંડ ભૂતળમાં આવી, ધરિયો મનુષ્ય અવતાર;
 તુલસીવિવાહ કરે તેના, ભાગ્યતણો નહિ પાર. ૨

ઢાળ.

તેહેના ભાગ્યતણો નહિ પાર રે, ભૂતળમાં તેના ધન્ય અવતાર રે;
 શુભ મુહૂર્તમાં તુલસીજી રોપાવે રે, શુદ્ધ બોમી મુગધ સીંચાવે રે. ૩
 ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય ધરાવે રે, ત્યાં તો નવરગ ચિત્ર કરાવે રે;
 દિન મત્યે હરિગુણ ગાય રે, તુલસી જ્યારે મોટાં થાય રે. ૪
 બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવ સાધુ કહિયે રે, વેહેવાઈ થઈને તેને ઘેર જઈયે રે;
 શાળિ ગરામશુ વિવાહ કરિયે રે, શુભ મુહૂર્ત લગ્નનું ધરિયે રે. ૫
 પુત્રી પોતાની હોયે જ્યમ રે, વિવાહ તુલસીનો કરિયે ત્યમ રે;
 તુલસીજી મંજરી આવતા પેહેલા રે, કરિયે લગ્ન પ્રભુ સાથે વેહેલાં રે. ૬

વણણ.

લગ્ન કરી પરણાવીએ, તુલસી ને શાલિગ્રામ;

શણગાર વસ્ત્ર ધરાવીએ, સંતોષીએ સહુ જન.

૭

વિમ્બ સાધુ વૈધજીવને ત્યાં, કરાવીએ બોજન;

વિધિપૂર્વક યથા શક્તિએ, જે કરે તુલસી લગન.

૮

ઢાળ.

જે કોઈ તુલસીને પરણાવે રે, શાલગ્રામ જમાત્ર થઈ આવે રે;

તેના ભાગ્યતણા નહિ પાર રે, કરે કરુણા શ્રીદેવ મોરાર રે.

૯

તે તો મનવાંચિત કૃણ પામે રે, કોટિ જન્મનાં કિલ્મિય વામે રે;

નિર્ધન હોય તે પામે ધન રે, વંજા પામે પુત્ર રતન રે.

૧૦

જેવી ઈચ્છા ધરે મન મહિ રે, થાય સકળ મનોરથ ત્યાંહે રે;

પ્રમ્લહત્યાદિ પાતક જાય રે, એવું શાસ્ત્ર પોકારીને ગાય રે.

૧૧

મત સકળ તીર્થ સ્નાન રે, મેરૂ કનક કોટિ ગૌદાન રે;

અશ્વમેધતણું પુણ્ય થાય રે, તુલસીવિવાહના એ મહિમાય રે.

૧૨

વણણ.

મહિમા તુલસીલગ્નનો, મેં મુખડે કેમ કહેવાય;

મહદ્ મુનિ એ મર્મ જાણે, વેદ નિત્યમત્યે ગાય.

૧૩

તુલસીવિવાહ કરે તેના, ભાગ્યતણા નહિ પાર;

દેહ ધરી પ્રમાણ છે, તેના સકળ થયો અવતાર.

૧૪

ઢાળ.

અવતાર સકળ તેના થાય રે, જે કો શીખે સુણે ન ગાય રે;

તેનું જન્મમરણ દુઃખ વામે રે, અંતે અવિચળ પદવી પામે રે.

૧૫

થયો પૂરણ તુલસીવિવાય રે, કરી કરુણા શ્રીજંદુરાય રે;

સહુ વૈધજીવની કરુણાય રે, કરી ગુરૂ સંતે દયાય રે.

૧૬

હું છું અત્પ્રભુદિ મતિમંદ રે, શું જાણું ગુણ ગાઈ ગોવિંદ રે;

ક્ષમા કરજો મારો અપરાધ રે, મોટા કવિજન પ્રુદિ અગાધ રે.

૧૭

એ છે શાસ્ત્રતણા આધાર રે, કાઈ બુદ્ધિતણા અનુસાર રે;
 માટે સદેહ ન કરશે કોય રે, જેવા તેવા પણ હરિગુણ હોય રે. ૧૮
 ઢાળ.

ગાયા હરિગુણ તુલસીવિવાહ, પોહોચી મનની આશ;
 ચોપાઈ ત્રણસે સિતેર પૂરી, પદ વીગષ્ટ પ્રકાશ. ૧૯
 સંવત અઢારસે ઇકોતેર, ઋતુ વૃષા માસ અષાઢ;
 સિતપક્ષમાં પૂરણ થયો, સપ્તમી ને બુધવાર. ૨૦
 પદ ભગ કો કરશે નહિ, હોય દાપ કવિતા છંદ;
 દાસ ગિરિધર નિમિત્ત એક, કર્તા શ્રીગોવિન્દ. ૨૧

૨૦ સિતપક્ષ-અજવાળિયુ

પરચુરણ કવિતા.

ગરબી ૧ લી.

આવો આવો રે નંદના લાલ, મારે ઘેર આવો રે;
 ઘણુ મેમ ધરે વ્રજબાળ, હુશી ખોલાવો રે. ટેક. ૧
 શામાટે શામળિયા વાહાલા, અમશુ અંતર રાખો રે;
 મીત પૂર્વની છોડી છળીલા, દૂર જઈ શું દાખો. મારે ૨
 મોહનજી તારું મુખ જોવાને, મારું મન વ્યાકુળ થાય રે;
 અતરકેરી વાતલડી તે, કોઈને નવ કહેવાય. મારે ૩
 જાણો છો તમને શું કહીએ, જીવન પ્રાણુઆધાર રે;
 દુરીજન લોક હસે દેખતાં, જાય તમારો ભાર. મારે ૪
 શામસુંદર સેજ સમારી, જોઈ તમારી વાટ રે;
 લટકંતા લક્ષ્મીવર આવો, તમો રીસાવ્યા શામાટ. મારે ૫
 વચન મુણી વિકલવર આવ્યા, રસિયા શ્રીગુણોડ રે;
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુએ, પૂર્યા મનના કોડ. મારે ૬

ગરબી ૨ જી.

મુને મળિયા સુંદરશ્યામ, આજ મારે દીવાળી;
 મારાં સદ્ગુણ થયાં મન કામ, આવ્યા વનમાળી. ટેક.
 મેં મારા મદિરિયા આગળ, મૂકી દીવડાની હાર રે;
 તત્પર થઈ આંગણીએ ઊભી, સજી સોળ શણગાર. આજ ૧
 આચિતો અલખેલો આવ્યા, ચાલે લટકતી ચાલ રે;
 મોરમુગટ શિર કાને કડળ, ઉર સોડે વનમાળી. આજ ૨

૧ વ્રજબાળ-વ્રજની સ્ત્રીઓ. ૨ અતર-તકાવત-નૂતનગિરી. પૂરવની
 પેરેવાંની. દાખો-જણાવો-સદેશો કહાવો. ૫ મેજ-શય્યા. સમારી-
 સુધારી તૈયાર કરી.

૨ શોહ-શોભે.

આજ સોનાના મુરજ ઉગ્યા, દૂધડે વરસ્યા મેહ રે;
 નંદકુંવરની આથે મેં તો, કીવો નવલો નેહ. આજ ૦ ૩
 રમિયાને હૃદયાશુ ચાંપી, મદિરમાં લેઈ ચાલી રે;
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુશુ, હરીને લીધી તાળી. આજ ૦ ૪

પદ ૧ છું.

શામાટે મોહન અમશુ રે, અતર રાખો છો આંટી;
 કોઈ નાર મગી ધૂતારી રે, ઘેરાયાછો જખરી ઘાટી. ૧
 સુખ તેવુ માર લાગ્યુ રે, અગા નવ રહેશો એક ઘડી;
 મોહ્યા છો મન મોહનછ રે, અતર પ્રીતે રહુ જડી. ૨
 એમ બેઠ ન કરિયે ભૂધર રે, સહુને મન મરખી આશા;
 માધવજી માનમશેવર રે, સહુને જળકેરી પ્યામા. ૩
 તેમાટે કહું છું ત્રિકમ રે, ટેક ગ્રહી તુજ નામતણી;
 ગિરિધારી ગુણ અવગુણ ટાળી રે, ગિરિધારી ભાજો ભક્ત ભાણી. ૪

પદ ૨ છું.

માતા શું કહીએ તમને રે, લાડકવાયો લાડ કયો;
 નિત્ય ઊડીને સંતાપે રે, મથુરા મારગ બધે કયો. ૧
 જઈ બેસે જમુના આરે રે, પરનારી પાવવ આલે;
 મુનુ ઘર રૂપે નેનું રે, તેમાં માંકડલાં ધાવે. ૨
 મહી માંખાણને વગુમાડે રે, મહાયે મનમાન્યો પ્રીતે;
 ગિરિધારીમજુને કહેજે રે, દાવે રમિયો રહે રીતે. ૩

૧ જખરી ઘાટી—નિષ્ટ રેવા. ૩ પ્યામા—તરમ. ગિરિધારી ઈ—
 ગિરિધર ભક્તના ગુણ અવગુણ દૂર કરીને.

• માતા-મંગલા. મંગલ તિ ગોપીઓ ની ઉક્તિ છે રીતે-સુબ્યતા-
 ની રીતે.

૫૬ ૩ જી.

રીતે રહેજે પ્રજનારી રે, સોર કરો શાને કાળે;
એ લાડકવાચો મારો રે, લાડ કરે તે સહુ છાળે. ૧
શામાટે આળ ચઢાવો રે, (એ) બાળક બોલી શું જાણે;
સમજે નહિ પટ પેહેર્ધામાં રે, ચીર તમારાં ક્યમ તાણે. ૨
મારે મદિર મહી માખણ રે, રસિયા રંચક નવ ચાખે;
ગિરિધારી પ્રભુ છે માટે રે, ભાર તમારો નવ રાખે. ૩

૫૬ ૪ થું.

નહિ રાંછું ભાર તમારો રે, માતા મન સમજી બોલો;
શું જાણો કરતુક એનાં રે, કપટી થઈ બેઠા બોજો. ૧
લાડકવાચો છે તમને રે, અમને શુ આપી દશે;
કોઈ નાર માથાની મળશે રે, મૂલ ગણીને સહુ લેશે. ૨
ક્યમ કહીએ બાળક એને રે, સહુથી માટે કહાવે છે;
ગિરિધારી પ્રભુની વાતો રે, કહેતાં લગ્ન આવે છે ! ૩

૫૬ ૫ મું.

સુત મારા શાને કાળે રે, આળ કરો જઈ અબજાને;
કોઈ કુકું કામણુ કરશે રે, સાચુ થાશે સમજાને. ૧
કોઈને હસવું નવ કીને રે, ભારેખમ થઈને રહીએ;

૧ યશોદાનો ગોપીઓ પ્રતિ ઉત્તર. ૩ રંચક—રજ—સમાર પણુ.

૧ ગોપિકાઓની યશોદા પ્રતિ ઉક્તિ. માતા—યશોદા. કરતુક—કામ. પટી ઈ—એ (કૃષ્ણ) કપટી છે, પણુ હમણા બોજો થઈને બેઠો છે. ૨ મૂલ—દહીં, માખણ વગેરે બિગાડ કયો દશે તેતું.

૧ આળ—અટક્યાણાં અથવા તોહમત ચઢે એવાં કૃત. કુકું—કુચકો. સમજાને—તને—ધન, સૌદર્યદિ સંપત્તિવાજાને.

આજ સોનાના સૂરજ ઉગ્યા, દૂધડે વરશ્યા મેહ રે;
 નંદકુંવરની સાથે મેં તો, કીધો નવલો નેહ. આજ ૩
 રસિયાને હૃદયાશુ આંપી, મંદિરમાં લેઈ ચાલી રે;
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુશુ, હરીને લીધી તાળી. આજ ૪

પદ ૧ લું.

શામાટે મોહન અમશું રે, અંતર રાખો છો આંટી;
 કેઈ નાર મળી ધૂતારી રે, ઘેરાયાછો જળરી ઘાંટી. ૧
 સુખ તેનું સારું લાગ્યું રે, અગગા નવ રહેશો એક ઘડી;
 મોહ્યા છો મન મોહનજી રે, અંતર પ્રીતે દહુ જડી. ૨
 એમ બેદ ન કરિયે બૂધર રે, સહુને મન સરખી આશા;
 માધવજી માનસરોવર રે, સહુને જળકેરી પ્યાસા. ૩
 તેમાટે કહું છું ત્રિકમ રે, ટેક ગ્રહી તુજ નામતાણી;
 ગિરિધારી ગુણ અવગુણ ટાળી રે, ગિરિધારી ભાળો ભક્ત ભાણી. ૪

પદ ૨ લું.

માતા શું કહીએ તમને રે, લાડકવાચો લાડ કર્યો;
 નિત્ય ઊડીને સંતાપે રે, મથુરા મારગ બંધ કર્યો. ૧
 જઈ બેસે જમુના આરે રે, પરનારી પાલવ આલે;
 સુનું ઘર દષ્ટે નેનું રે, તેમાં માંકડલાં ઘાલે. ૨
 મહી માંખણને વણસાડે રે, મહાત્રે મનમાન્યો પ્રીતે;
 ગિરિધારીપ્રભુને કહેજે રે, હાવે રસિયો રહે રીતે. ૩

૧ જળરી ઘાંટી—વિષ્ટ વેળા. ૩ પ્યાસા—તરસ. ગિરિધારી ઈ—
 ગિરધર ભક્તના ગુણ અવગુણ દૂર કરીને.

૧ માતા-યશોદા. યશોદા પ્રતિ ગોપીઓની ઉક્તિ છે. રીને-સંબંધતા-
 ની રીને.

૫૬ ૩ જી.

રીતે રહેજે પ્રજનારી રે, સોર કરો શાને કાજે;
એ લાડકવાયો મારો રે, લાડ કરે તે સહુ જાને. ૧
શામાટે આજ ચઢાવો રે, (એ) બાળક બોલી શું જાણે;
સમજે નહિ પટ પેહેર્યામાં રે, ચીર તમારાં ક્યમ તાણે. ૨
મારે મંદિર મહી માખણ રે, રસિયો રંચક નવ ચાખે;
ગિરિધારી પ્રભુ છે માટે રે, ભાર તમારો નવ રાખે. ૩

૫૬ ૪ થું.

નહિ રાખું ભાર તમારો રે, માતા મન સમજી બોલો;
શું જાણો કરતુક એનાં રે, કપટી થઈ બેઠા બોલો. ૧
લાડકવાયો છે તમને રે, અમને શું આપી દશે;
કોઈ નાર માંધાની મળશે રે, મૂલ ગણીને સહુ લેશે. ૨
ક્યમ કહીએ બાળક એને રે, સહુથી મોટો કહાવે છે;
ગિરિધારી પ્રભુની વાતો રે, કહેતાં લજ્જા આવે છે ! ૩

૫૬ ૫ મું.

સુત મારા શાને કાજે રે, આજ કરો જઈ અબજાને;
કોઈ કુડું કામણુ કરશે રે, સાચું થાશે સબજાને. ૧
કોઈને હસવું નવ કીજે રે, ભારેખમ થઈને રહીએ;

૧ યશોદાનો ગોપીઓ પ્રતિ ઉત્તર. ૩ રંચક—રજ—લગાર પણ.

૧ ગોપિકાઓની યશોદા પ્રતિ ઉક્તિ. માતા—યશોદા. કરતુક—કામ. કપટી ઈન્—એ (કૃષ્ણ) કપટી છે, પણ હમણા બોલો થઈને બેઠો છે. ૨ મૂલ—દહીં, માખણ વગેરે બિગાડ કયો દશે તેનું.

૧ આજ—અટક્યાનાં અથવા તોહમત ચઢે એવાં કૃત્ય. કુડું કામણુ—કૂચકો. સબજાને—તને—ધન, સૌંદર્યાદિ સંપત્તિવાળાને.

લોકડિયાં આળ ચઢાવે રે, પરમ દિર શાને જઈએ.	૨
વિવાહ ક્યમ થાશે તારો રે, લોકડિયાં લક્ષણ નેશે;	
ગિરિધારીમણુ છે એવો રે, ઘેવો થઇને ઘર ખોશે.	૩

ગરબી ૧ લી.

આંખડી કામણગારી, હો કાહાન તારી, આંખડી કામણ ગારી.	
પતિવ્રતાને પાડે પલકમાં, ચચળ ચોર અણિયાળી. હો કાહાન૦	૧
સામું નેતામાં શુદ્ધ છુદ્ધ જૂવે, લાગે તે પ્રેમની તાળી. હો કાહાન૦	૨
સમશ્યામા સર્પે સમજાવે, નેતાં ખજો નહિ ખાળી. હો કાહાન૦	૩
ગિરિધારી ગુણવત મણુને, કહે રાધા રૂપાળી. હો કાહાન૦	૪

ગરબી ૨ જી.

કુંકમ કાન્નજ રેખા પડી છે, તબોળના રગમાં બોળી. હો રાજ ૦ ૨
સુખકું સર્વે તેને આપ્યું, પ્રેમને ત્રાજવે તોળી. હો રાજ ૦ ૩
ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છે, જીવ્યોની આંખ્યા ચોળી. હો રાજ ૦ ૪

ગરબી ૪ થી.

વાંસળી ક્યાં વીસારી, હો રાજ ! તમે વાંસળી ક્યાં વીસારી.
વાંસળી મૂકીને કોનું વેણણ લાવ્યા, બોળવ્યા નાર ધૂતારી. હો રાજ ૦ ૧
કામણગારીએ કામણ કીધું, બેઠા તે સરવસ હારી. હો રાજ ૦ ૨
ભાન ગયું ભૂધરજી તમારું, છેક થયા વ્યભિચારી. હો રાજ ૦ ૩
ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છે, જીવ્યોની વાત વિચારી. હો રાજ ૦ ૪

✓ ગરબી ૫ મી.

આખડી રાતીચોળ છે, હોજી તમારી આખડી રાતી ચોળ છે.
અલખેલાજી લિધે ઘેરાણા, ઉભંગગમાં રગરોળ છે. હોજી તમારી ૦ ૧
કેઈ માનીતીને મોહોવે ગયા'તા, કાન્નજ રેખ કપોળ છે. હોજી તમારી ૦ ૨
કાલે સાને શું કહીને ગયા'તા, જાઓ ને જૂડા બોલ છે. હોજી તમારી ૦ ૩
ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છે, સુખમા એનો તબોળ છે હોજી તમારી ૦ ૪

ગરબી ૬ થી.

કાહાનજી વર છે રૂડો, હો માડી ! મારો કાહાનજી વર છે રૂડો.
મારું મન માન્યું એ સાથે, સહુ સસાર છે ફૂડો. હો માડી ૦ ૧
રૂડાં લગ્ન લેઈને પરણાવો, અખડ રહે મારો ચૂડો. હો માડી ૦ ૨
લક્ષણવતો ને લટકાળો, મહિમા એના છે ઉડો. હો માડી ૦ ૩
ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુને, નવ જાણે તે બૂચો. હો માડી ૦ ૪

ગરબી ૭ મી.

દેશીફેર.

ઊભા રહો અલખેલડા ને કહું એક છાની વાત; સુંદર શામળિયા.
 ક્યાંથી આવ્યા કાહાનજી, તમે ક્યાં રમી આવ્યા રાત. સુંદર ૧
 આંખલડી ઉજાગરે, કાંઈ થઈ છે રાતીએજ;
 સિંદૂરનો સેંચો પડ્યો, કાંઈ કાજળરેખ કપોળ. સુંદર ૨
 પેથ સંભાળો પાઘનો, કાંઈ છૂટા મેલ્યા કેરા;
 નાનપણમાં નાથજી, તમે છેજી બાળેવેરા. સુંદર ૩
 ડગમગતા હાંડો ડોલતા, કાંઈ ગઈ તમારી સાન;
 મારા સમ સાચું કહો, શુ લાજે છે મન માંય. સુંદર ૪
 પીણું પીતામ્બર ક્યાં ગયું, ને શું આઢી લાવ્યા ચીર;
 ભૂધરજી ભૂલા પડ્યા, તમે છે જી આવનવીર. સુંદર ૫
 તમે શામાટે નથી બોલતા, હું જાણું તમારી પેર;
 કાલે મેં દીઠા હુતા (જતાં), પેલી પાડોશણને ઘેર. સુંદર ૬
 નિત્ય નિત્ય નવલી પ્રીતડી ને, નિત્ય નિત્ય નવલા રગ;
 પ્રભુ ગિરિધારી ગુણવંત છે, કાંઈ રહો પોતાને ઢગ. સુંદર ૭

✓ ગરબી ૮ મી.

તમે ક્યાં રમી આવ્યા રાતડી, સાચું કહો સુંદરશામ;
 નટવર નાનડિયા.

કોઈ સુભાગ્યવંતી સુદરી, તેનાં કરિયાં પૂરણ કામ. નટવર ૧
 જૂઠા બોલા જવણજી, ને જૂઠાં બોલે વેણ;
 કહણુ હૈયાના કાહાનજી, ને કપટે ભરિયાં નેણ. નટવર ૨
 કાલે મુજને કહી ગયા ને, આવુ તમારે ઘેર;

શુ' યોલ્યા ને શુ' કચ્છું, શી થઈ તમારી પેર.	નટવર૦	૩
હવે પ્રભાતે પાતળિયાજી, શુ' કરવા આવ્યા આંય;		
ને માનીતી હોય માનુની, તમે પાછા જાઓ ત્યાંય.	નટવર૦	૪
રસિયાજી રસના ભર્યા, શુ' છાકયા હીંડો છેલ;		
મીઠાં યોલ્લીને રીઝાવે, એ રોગટના રા રૂલ.	નટવર૦	૫
સંગ તમારો ને કરે, તે માણસમાંથી જાય;		
અંતરકેરી વાતડી, તે કોઈને નવ કહેવાય.	નટવર૦	૬
રસિયાજી રસ માણવા, અમે બાંધી તમશુ મીત;		
મલુ ગિરિધારી ગુણવંત છે, કાંઈ રાખો તમારી રીત.	નટવર૦	૭

ગરબી ૯ મી.

સાંભળ સહિયર વાતડી, મારું મનકું વ્યાકુળ થાય; મોહન મળવાને.		
મુને ઘરઘંધો ગમતો નથી, ને એક પલક જુગ થાય.	મોહન૦	૧
મુને ભોજનિયું ભાવે નહિ, નિદ્રા નવ આવે નેણ;		
વેરણુ લાગે રાતડી, મુખ યોલ્લાયે નહિ વેણ.	મોહન૦	૨
સજ્જ જાણે સાપણી, તે મુજને ખાવા ધાય;		
ચંદન ચોથું અંગમાં, તે જાણે લાગી લા'ય.	મોહન૦	૩
હું ઘરમાં ફટકારી ફરું, કાંઈ જાણે વળગ્યાં જૂત;		
પરણ્યો આવે પાસમાં, તે જાણે જમના દૂત.	મોહન૦	૪
કુટુંબ લાગે કારમું, ને જૂઠા સર્વે લોક;		
વાહાલાના વિયોગથી, મારે કંઠે મડિયા શોષ.	મોહન૦	૫
અંતરમાં સભારતી, હરિ હૈડાકેરો હાર;		
એક પલક નવ વીસરે, મારો સામગિયો શણગાર.	મોહન૦	૬
માણજીવન જ્યાં વિના, કાળજડે કાંઈ કાંઈ થાય;		
મલુ ગિરિધારી ગુણવંત છે, એ મળતાં દુઃખડાં જાય.	મોહન૦	૭

ગરબી ૧૦ મી.

મહિયારી મહી વેચવાને નીકળી,
 મારગ વચ્ચે આડો ઊભો કાહાન ને;
 માગે છે તે દાણ મહીનું મા'વજી,
 સર્વે સખાને શામે કીધી સાન ને. મહિયારી૦ ૧
 સહુ ગ્વાલે આવી ઘેરી ગોપિકા,
 રસિક શિરોમણિ રાધા રૂપ રસાળ ને;
 ક્રોધ કરી યોલી નદકુમારશુ,
 પાટે જતાં શાને કરો છે આજ ને. મહિયારી૦ ૨
 અમો સરવે વ્રજવિનતા છુ સાધવી,
 દાણ મિમે કરી લોપો અમારી લાજ ને;
 પાટે ને ઘાટે વળગો વિઠલા,
 નથી જાણતા કંસનું કપરું રાજ ને. મહિયારી૦ ૩
 હું જાણુ છું મોઢમતા મરજતદની,
 હરીને એવું યોલ્યા હજધર વીર ને;
 ક્યાં ગઈતી લાજ તમારી તે સમે,
 નગ્ન કરી મેં હર્યા તમારાં ચીર ને. મહિયારી૦ ૪
 શું કરીએ સર્વે આવ્યાં સાંકડે,
 પરવશ પડિયાં માટે ન થયું નેર ને;
 ચોરતાં ચીર અમો દીઠા નહિ,
 નીકર સર્વે જાણુત નંદકિશોર ને. મહિયારી૦ ૫

૧ મહિયારી—દહી વેચનારી. આડો—રોકીને. દાણ—નાકુ—જકાત.
 ૪ હજધર (બળરામ) ના વીર (જાણ) —કૃષ્ણ. ૫ પરવશ—પરાધી-
 ન—કબજામાં. તમે ચીર લેઈ ગયા અને અમે જળમાવજી વિનાનું દત્તાં તેથી
 અમારાથી કાંઈ બચ્યું નહિ !

હવે જાણીને શું કરતાં'તાં સુંદરી,
 બીક દેખાડે કંસની વારંવાર જો;
 હિમાયતી થઈને બોલે બેહકતી,
 નથી બી'તો હું કંસધકી લગાર જો. મહિયારી૦ ૬
 હિમાયતી હું છું મારા બાપની,
 ગોપની મધ્યે મુગટમણિ બ્રહ્મભાન જો;
 લાડકવાઇ રાજકુમારી તેતાણી,
 શું જાણે તું આવી રહેલો કા'ન જો. મહિયારી૦ ૭
 આવી રહ્યો છું પાણ નથી હું બાપડો,
 બીવરાવે છે દેખી બાળક વેરા જો;
 બળવંતો ત્યારે મુજને જાણશે,
 જ્યારે પછાડીશ કંસને ઝાલી કેશ જો. મહિયારી૦ ૮
 ખટ બંધુ જ્યારે તમારા મારિયા,
 બંધીખાને માત પિતા દુઃખવંત જો;
 મથુરાથી મધરાતે શું આવિયા,
 ત્યારે કંસ પછાડ્યો નહિ બળવંત જો. મહિયારી૦ ૯
 બાળલીલા કરવી'તી મારે જ્યાં,
 શિવ પ્રજ્ઞા મુનિવર નવ જાણે ભ્રમ જો;

૬ કરતાં'તાં—કરતાં હતાં—કરનાર છો. હિમાયતી—હિમાયતવાળી—બળ
 વાનના પક્ષવાળી.

૭ આવી રહેલો—મથુરાથી આવી રહેલો તું નંદનો ખરો ઓકરો નથી
 એ વ્યંગ્ય છે—નર્મયુક્ત મેહેલું છે.

૯ રાધા કહે છે: ખટ ૪૦—જ્યારે કંસે તમારા ૭ ભાઈઓને માર્યા
 અને માત પિતાને બંધીખાને નાખ્યાં ત્યારે મધરાતે મથુરાથી શું કરવા નાસી
 આવ્યા ? અને ત્યારેજ કંસને કેમ ન માર્યા ?

- તપ કરિયું પૂર્વે નંદ યશોમતિ,
પુત્ર ભાવે હું મગધયો પૂરણુપ્રભ ને. મહિયારી૦ ૧૦
પ્રભ યદ્ય યોરી ઘેર ઘેર કરો,
એઠાં જૂઠાં આરોગો શ્રીરંગ ને;
પૂરણુને આ રી મનમાં કામના,
ધૂતારા હું જાણું તમારા ઢંગ ને. મહિયારી૦ ૧૧
ઢંગ નથી દેવ મુને એવી પડી,
પ્રેમતણે વશ વરતું વારંવાર ને;
દાણુ મિયે મળવું તમને માહરે,
તમ અર્થે મેં લીધેા છે અવતાર ને. મહિયારી૦ ૧૨
એવાં વચન સુણી રાધા રીઝ્યાં રંગમાં,
મટુકી ઉતારી મહી મળુને પાય ને;
મહી પાયું ગોપી સહુ ગોવાળને,
પ્રીત પરસ્પર મુખડે નવ કહેવાય ને. મહિયારી૦ ૧૩
એમ દિન મત્યે ગોપી ગોવિંદને મળે,
સુખડાં સહુને આપે સુંદરશ્યામ ને;
અણખેલો અળખાને આધીન છે,
ગિરિધારીમણુ પૂરે મનના કામ ને. મહિયારી૦ ૧૪

ગરબી ૧૧ મી.

મારા સમ સાચું બોલો શામળા,
રસિયા રવની કયાં રમી આવ્યા રંગ ને;

૧૦ ઉત્તરમાં કૃષ્ણ કહે છે: બાળલીલા છં—કરવી'તી—કરવી હતી. સમ
—ભેદ (બાળલીલાનો અથવા નંદને ત્યાં આવી રહેવાનો).

૧૧ ધૂતારા—ધૂતારાના જેવા, અથવા હે ધૂતારા ! ૧૪ કામ—વાંચનાઓ

- સુખલડાં આખ્યાં રે પેલી શોખન,
મલાતે શું આવ્યા મારે ઘેર ન્તે. મારા સમ૦ ૧
- દગો કર્યો દાગોદર મુજને તમે,
કેશવજી કાલે શા ખોલ્યા ખોલ ન્તે;
આજ પછી સાચુ તે કોણ માનશે,
ત્રિકમજી હવે ગયો તમારો તોલ ન્તે. મારા સમ૦ ૨
- એવાં મર્મે (ઘણાં) વચન સુણી વિનતાતણાં,
હજવે રહીને હરજીએ ઝાલ્યો હાથ ન્તે;
સાન કરી શામળિયો સમ ખાય છે,
દીન થઈને ખોલ્યા દીનાનાથ ન્તે. મારા સમ૦ ૩
- હું નથી રહ્યો કોઈને મદિર માનુની,
સમી સાંજની ગઈતી મારી ગાય ન્તે;
શોધતાં રજની સર્વે વહી ગઈ,
ઉજ્જગરે મન આકુળવ્યાકુળ થાય ન્તે. મારા સમ૦ ૪
- ગૌ ખોળતાં કંકણ ખુશ્યાં કયાંધકી,
ક્યાં લાગી કાજળરેખ કપોળ ન્તે;
પ્રીતમજી પૂરા છે મપંચમાં,
મુજ આગળ શું ખોલો જૂઠા ખોલજ્ને. મારા સમ૦ ૫
- મારી માતાએ આંજી ન્યારે આંખડી,
બિંદુ કરતાં રેખા લાગી સંગ ન્તે;
ગૌ પછવાડે ન્યારે મે કાઢી હડી,
પડી ગયો તે કંકણ ખુશ્યાં અંગજ્ને. મારા સમ૦ ૬
- હો પાતળિયા પીછુ પીતાંબર ક્યાં પાલટ્યું,

કેઈ ચતુરાનો આઠી લાવ્યા ચીર ને;
 ઉર લપટાયું કુચનું કુંકુમ લાલ જ,
 હાર થયા છે રાતા હળધર વીર ને. મારા સમ૦ ૭
 મારગમાં જતાં ચીર જડ્યો મુને,
 ભૂલી ગયો છું પીતામ્બર ઘરદ્વાર ને;
 કુંકુમથી પુચ્છ ગહનાં રંગિયાં,
 તે મેં ગ્રહીને આંધ્યાં હૃદ મોઝાર ને. મારા સમ૦ ૮
 હો વાહાલાજી એ વાતો સર્વે ખરી,
 અંધર વિષે ક્યમ અંપાયા છે દંત ને;
 પીકતણી તેમાં રેખો રાતડી,
 ચતુર ઘણા છે જુઓ વિચારી ચંત ને. મારા સમ૦ ૯
 એવાં વચન સુણી ઉત્તર કાંઈ સુઝયો નહિ,
 બંધાયા છે બળિયા નદકિશોર ને;
 જીવણજી ખોલ્યા નીચું નેઈને,
 હું હાર્યો તું જીતી અબજા જોર ને. મારા સમ૦ ૧૦
 ત્યારે પ્રસન્ન થયાં રીસ ગઈ સહુ ઉતરી,
 મીત પરસ્પર વાધી ન્યમ જળ મીન ને;
 પાતળિયે પૂરી મનની કામના,
 ગિરિધારી પ્રભુ પ્રેમતણે આધીન ને. મારા સમ૦ ૧૧

ગરબી ૩ જ.

ગોપી- અલખેલા આવોની કહું વાતડી,
 મારા સમ સામળિયા ગો નવ ખોલો ને;
 સામાટે વાલમજી વાંકા ફરો,

હાલ્યા થઇને પરમંદિર શુ' ડોલો ને. અલખેલાં ૧

હું કરતાં બીજી શું અદકું કરે,

ધેલી થઈ છું મૂકી ઘરનાં કામ ને;

કશી વાતે દામોદર દૂલ્યા નથી,

શું કરવા રીસાવ્યા સુંદરશ્યામ ને. અલખેલાં ૨

કૃષ્ણ— નથી રીસાવ્યો હું તુજ સાથે સુંદરી,

તુજને મળવા તલખે માફ મન ને;

શું કરીએ સાસુડી તારી વઢે,

પૂજા વાત કરે છે સહુ દુરીજન ને. અલખેલાં ૩

ગોપી— દુરીજનથી હું કાંઈએ બીતી નથી,

શું કરશે સાસુડી ખોલી ખોલ ને;

ટેવ પડી વૃદ્ધપણમાં વઢવાતણી,

હાવે હું નહિ રાખું એના તોલ ને. અલખેલાં ૪

કૃષ્ણ— તોલ જશે ત્યારે તો હજવાં થશે,

માણસમાંથી ભાગી જશે ભાર ને;

તેમોટું પડદે રાખો પ્રીતડી,

સગપણકેરો સાચવીએ વેવાર ને. અલખેલાં ૫

ગોપી— સગપણ શું જૂઠું સહુ સંસાર છે,

માફ તાફ સ્વારથકેરી રીત ને;

અજ્ઞાને અધારામાં આથડે,

તે શું જાણે પરમારથની પ્રીત ને. અલખેલાં ૬

૩ તલખે—તલખાપડ થાય. દુરીજન—દુર્જન. ૬ અજ્ઞાને—પોતાના
ખરા સ્વરૂપના અજ્ઞાનથી. પરમારથની. (પરમાર્થની)—શ્રેષ્ઠ અર્થવાળી—
લૌકિક વાસના રહિત.

- કામની કૈલી રે કરતાં, મનકું મોહનજીનું હરતાં. ૩
- કૂદડી ફરતાં રે અળગી, શ્યામા શ્યામ બેલડીએ વળગી;
- દુઃખ પ્રગટ્યું છે રે દૃષ્ટી, પોતાનું રૂપ મુગટમાં પેખી. ૪
- જાણ્યું એ ગુજથી રે વાહાણી, મુગટમાં રાખી છે રૂપાળી;
- સંદેહ પડિયો રે મનમાં, લાગી તાલાવેલી તનમાં. ૫
- આલ્યાં અવળાં રે ધઈને, કુંજલુવન સમાયાં જઈને;
- રીસાવી બેઠાં રે રાધા, હરિશુ બોલ્યાની લઈ બાધા. ૬
- આબૂપાણ નાખ્યાં રે કાઢી, અંતર ગાંઠ પડી છે ગાઢી;
- રૂસાણું લીધું રે રામા, ગિરિધારીમણુ સાથે શ્યામા. ૭

ગરબી ૫ મી.

- અતુરવર અમડ્યા રે ત્યારે, રાધાને નવ દીઠી જ્યારે;
- વિચોગે વાહાણો રે રોતા, ચારે પાસે જંદુવીર જોતા. ૧
- ડયાં ગઈ હે તું રે મારી, માણજીવન એ ખ્યારી મારી;
- નથી કાંઈ આલ્યો રે ચૂકી, ગઈ મુને શે અપરાધે મૂકી. ૨
- શું એવું મનમાં રે આણ્યું, હૃદયિનું હારદ કાંઈ નવ જાણ્યું;
- તનકું તપે છે રે તાપે, કેમ રહેવાશે એ સંતાપે. ૩
- કોઈ જઈ તેડી રે લાવો, મનકું માનીતીનું મનાવો;
- સખી તું જાની રે મારી, જ્યાં હોય માણજીવન મુજ ખ્યારી. ૪
- જઈને કહેજે રે એવું, કે તારે કરવું છે કેવું;
- ક્યમ રીસાવી રે રાણી, તારી દુઃખાણ કાંઈ નવ જાણી. ૫

૩ કેલી—રમત. અળગી—જાદી જૂદી. શ્યામા શ્યામ—સ્ત્રી (રાધા)
અને કૃષ્ણ. દુઃખ ધન—નાયની રાધાનું પ્રતિબિંબ કૃષ્ણના માયાના મુકુટ-
ના મણિમાં પડવાથી તેને ધ્યાંતિ થાય છે કે કૃષ્ણે મારાથી વધારે વાહાણી
કોઈ બીજી સ્ત્રીને પોતાને માથે રાખી છે અને તેથી તેને ધૃત્તિ ઉપજે છે.

કૃષ્ણ— મીત ખરી તોમા ભેદ રહ્યા ઘણો,
 અતરની ઉપરની બે કહેવાય ને,
 અંતરની આખડ પ્રેમતાણી સદા,
 ઉપરની જ્યા સ્વારથ પૂરો થાય ને અલખેલાં ૭

ગોપી— સ્વારથની મીત નથી તમથુ કરી,
 જાણ્યા છે મે તમને પૂરણખલ ને,
 ઈશ્વર છો અતરજતમી જીવના,
 દુરીજન લોકડિયા શુ જાણે ખલ ને અલખેલાં ૮

કૃષ્ણ— મુણુ શ્યામા ! આપણ બન્નો એક છુ,
 લોકડિયાને જાણાવાનુ શુ કામ ને,
 મન માન્યુ તેને અતર છે કશો,
 મળીએ ને હોય મળવા સન્ધો કામ ને અલખેલાં ૯

ગોપી— હુ નહિ મૂકુ હને તમને નાથ જી,
 રાખુ મારા હૃદયકમળ મોઝાર ને,
 શિર સાટે સુ દરવરને મે વર્ધા,
 ગિરિધારીમણુ પ્રાણુતાણુ આધાર ને અલખેલાં ૧૦

ગરબી ૪ થી.

દેશીકૃત.

વૃ દાવનમા રે વાહાલો, રંગે રાસ રમે ન દગાવો,
 સહુ ગોપીની રે સાથે, હજી તાળી લે છે હાથે ૧
 તાલ મૃદગજ રે વાજે, કમરે કમરે ધૂધગી ગાજે,
 રસિયો રસમા રે રાચે, ગોપિયો ગાય ને ગોવિદ નાચે ૨
 આલિંગન સુખન રે દેતા, અનમેલાને ઉર પર લેતા,

- કામની કેલી રે કરતાં, મનકું મોહનજીવ હરતાં. ૩
- કૂદડી ફરતાં રે અળગી, શ્યામા શ્યામ બેલડીએ વળગી;
દુઃખ પ્રગટ્યું છે રે દખી, પોતાનું રૂપ મુગટમાં પેખી. ૪
- જાણ્યું એ મુગ્ધી રે વાહાલી, મુગટમાં રાખી છે રૂપાળી;
સંદેહ પહિચો રે મનમાં, લાગી તાલાવેલી તનમાં. ૫
- આલ્યાં અવળાં રે ઘઈને, કુંજલુવન સમાયાં જઈને;
રીસાવી બેઠાં રે રાધા, હરિશુ બોલ્યાની લઈ બાધા. ૬
- આભૂષણ નાખ્યાં રે કાઢી, અતર ગાંઠ પડી છે ગાઢી;
રૂસાણું લીધું રે રામા, ગિરિધારીમણુ સાથે શ્યામા. ૭

ગરબી ૫ મી.

- અતુરવર અમક્યા રે ત્યારે, રાધાને નવ દીડી ન્યારે;
વિચોગે વાહાલો રે રોતા, આરે પાસે જદુવીર જોતા. ૧
- ક્યાં ગઈ છે તુ રે મારી, પ્રાણજીવન એ ખ્યારી મારી;
નથી કાંઈ આલ્યો રે ચૂકી, ગઈ મુને શે અપરાધે મૂકી. ૨
- શુ એવું મનમાં રે આણ્યું, હૃદયનું હારદ કાંઈ નવ જાણ્યું;
તનકું તપે છે રે તાપે, કેમ રહેવાશે એ સતાપે. ૩
- કોઈ જઈતેડી રે લાવો, મનકું માનીતીનું મનાવો;
સખી તું જાની રે મારી, જ્યાં હોય પ્રાણજીવન મુજ ખ્યારી. ૪
- જઈને કહેજે રે એવું, કે તારે કરવું છે કેવું;
ક્યમ રીસાવી રે રાગી, તારી કૃપાણુ કાંઈ નવ જાણી. ૫

૩ કેલી-રમત. અળગી—જૂની નૂદી. શ્યામા શ્યામ-સ્ત્રી (રાધા)
અને કૃષ્ણ દુ ખ ઇ—નાયતી રાધાનું પ્રતિબિંબ કૃષ્ણના માયાના મુકુટ-
ના મણિમાં પડનાથી તેને જ્ઞાતિ થાય છે કે કૃષ્ણે મારાથી વધારે વાહાલી
કાંઈ બીજી સ્ત્રીને પોતાને માથે રાખી છે અને તેથી તેને ઈર્ષ્યા ઉપજે છે.

તુજને તેડે રે રસિયો, અવગુણ એવો શો મન વસિયો;
 સમજાવી કહેજે રે સારું, જ્યમત્યમ કારણ થાયે મારું. ૬
 ચતુરા એપિ રે ચાલી, આવી જ્યાં બેઠી છે બાળી;
 શીશ નમાવી રે ચરણે, ગિરિધારીમજુના ગુણ વરણે. ૭

ગરખી ૬ છી.

દ્વિતિ બોલી રે વાણી, સમે જયારથ જોયો જાણી;
 કહો આંહાં ક્યમ રે આવ્યાં, બાઈતમે શામાટે રીસાવ્યાં, ૧
 ક્લેશ કરો છો રે હાથે, નથી કાંઈ દ્વિલવી તુજને નાથે;
 દીસે છે રીસતુરે જાણું, રૂસાણું રોપ વિના શું ઠાણું. ૨
 કરતા સાથે રે કરીએ, રોપ વિના શામાટે કરીએ;
 તારે વિયોગે રે વાહાણો, તનમાં તણજે છે નંદલાણો. ૩
 રાધે રાધે રે બોલે, દરદ દામોદરજી ડોલે;
 તાપ થયો છે રે તનમાં, મળવા મનમથ પડે મનમાં. ૪
 શું કહું સજની રે મારી, રસિયાને રઠ લાગી છે તારી;
 અંદરમા ચાલે રે દમતો, રીતજ વાયુ તે નથી ગમતો. ૫
 અંદન ચોળ્યું રે અંગે, પુષ્પપિછોડી આદો સંગે;
 તોય તપે છે રે તાપે, તારા વિરહતાણા સંતાપે. ૬
 તેમાટે વેહેલાં રે ચાલો, અંગ વિષે આબૂચણ ઘાલો;
 ઘણું કહ્યું છે રે મુજને, ગિરિધારીમજુ તેડે તુજને. ૭

ગરખી ૭ મી.

સંદેશો મુગ્ધીને રે રથમા, બોલી ગાજીને ગજગામા;

૧ સમે ધૃમ-જોયો સમે (સમય) તેને જાણીને જયારથ (પથાર્ય) બોલી. આંહાં-અહીંઆં.

૩ કરતા ધૃમ-જો કાંઈ ચૂક કરે તો તેની સાથે રોપ કરીએ.

૫ રઠ-તેલે. અંદરમા-અંદરમા. દમતો-(પરિતાપ કરનારો હોવાથી).

- હું નહિ આણું રે હાવે, ફાગટ ફેલ મુને નવ ભાવે. ૧
- હરિનું હારદ રે જાણું, નજરે દીકું તે પરમાણું;
- દહાડી કહેતા રે મુજને, કોઈ દહાડો નહિ દૂરું તુજને. ૨
- માણુથકી છું રે વાહાલી, તુજ સંગાથે લાગી તાળી;
- તે મેં સાચું રે માન્યું, સરવસ સોંપ્યું નથી કાંઈ છાનું. ૩
- પોતાનો માની રે લીધો, તન મન માણુ સમર્પણ કીધો;
- નાથ નચાવ્યા રે ઉરમાં, પડિયાં પ્રેમનદીના પૂરમાં. ૪
- તે સહુ પડિયું રે છૂટી, વાહાલપણમાં વાટજ ઊઠી;
- દીસે પરપંચી રે પૂરો, જૂઠા સમ ખાધામાં ચૂરો. ૫
- અવગુણ શો કહું રે એના, જે બોલાવે થઈ જાય તેના;
- લાલચુ લંપટ રે લોભી, જ્યાં મળે ત્યાં રહે છે શોભી. ૬
- મારી દબે રે દાખી, મુગટમાં માનીતી રાખી;
- તે દુઃખ દરદ રે ડોલું, ગિરિધારી પ્રભુ સાથે નવ બોલું. ૭

ગરખી ૮ મી.

- બાઈ શાં દરદ રે ડોલો, બાઈનાં વચન શામાટે બોલો;
- ઘેલાં શાં કાહાડો રે હેલી, વાહાલાને મળ્ય જઈને વે'લી. ૧
- દાખ શું કરવા રે દ છે, કઠણ વચન શામાટે કે' છે;
- તત્ત્વ ન જાણું રે તનમાં, આવડો મચ્છર શો છે મનમાં. ૨
- નુઠશે આણું રે તાણું, તારા કાન ભર્યા છે કાણું;
- નથી ગણ્યો અંતર રે નાથે, તું શિદ રોષ કરે તે સાથે. ૩

૧ ગજગામા (ગજગામિની)—હાથીની ચાલ જેવી ચાલવાળી સ્ત્રી.

૩ સરવસ—સર્વસ્વ—સધણું. ૭ દાખી—દાખવી. અર્થાત્ જોષ.

૧ હેલી—સાહેલી.

- રસિયો રસની રે રીતે, પ્રેમ દખાડે તુજને પ્રીતે;
 તું એના અવગુણ રે યોલે, તુજથી મૂરખ તે કોણ તોલે. ૪
 જે તેં દીકું રે દુષ્ટે, સાચું નવ હોયે કોટિ કષ્ટે;
 અચંખો મુજને રે આવે, મુગટમાં માનુની ડ્યમ સમાવે. ૫
 એ પ્રતિષ્ઠાન રે તાર, જોઈને ચમકી વઢવાસાર;
 શ્યામા સમજો રે હાવે, હરિ સાથે વઢતાં નવ ફાવે. ૬
 બીજી નારી રે મળશે, ત્યારે ટેક તમારી ટળશે;
 માટે વેહેલાં રે વળિયે, ગિરિધારી પ્રભુને જઈ મળિયે. ૭

ગરખી ૯ મી.

- સુણ સાહેલી રે સાચુ, હાવે મળવા તુજને જાચું;
 કામણુગારો રે એ છે, જાંત્ર ને મત્ર ઘણા જાણુ છે. ૧
 નણમાં રાખે રે નારી, કોણ છે એ સરખો વ્યભિચારી;
 ત્રિયાને ખાંપણુ રે લાગે, પરનારીશુ પિયુ અનુરાગે. ૨
 જોડો મમત છે રે એમાં, ત્રિયા તોલ રહ્યો શો તેમાં;
 દુઃખ બીજું એથી રે કેવું, મળીએ જે હોય મળવા જેવું. ૩
 ક્યાં લગી સાંખી રે રહીએ, ધૂરતમાં ઢંગ નથી શું કહીએ;
 સખી જઈ કહેજે રે એને, તેડો મુગટમાં રાખી તેને. ૪
 તેથી સુખીઆ રે થાશે, એને મૂકી અજગા નવ જાશે;
 તમારે કૌતક રે કરવું, મારે તો હવે નિશ્ચે મરવું. ૫
 ઝેર હલાહલ રે પીવું, તારા સમ જો હું નહિ જીવું;
 એવું બોલ્યાં રે બ્યારે, સખીને ચિંતા પ્રકટી ત્યારે. ૬

૨ પરનારી ઈ—પિયુ'જે પરનારી સાથે અનુરાગે—પ્રીતિ કરે તો તેની ત્રિયાને ખાંપણુ લાગે. તેનામાં એટલુ આશુ' છે એમ કહેવાય.

૪ ધૂરત—ધૂર્ત—ઠગ.

આશા મૂકીને રે ઊડી, જાણ્યું નિશ્ચે રામા રૂઠી;
હૈયાનું હારદ રે લાવી, ગિરિધારીમલુ પાસે આવી. ૭

ગરબી ૧૦ મીં.

દૂતિ ખોલી રે વાણી, સત્ય વચન કહું શારંગપાણિ;
મારું કહ્યું નવરે માને, જૂઠો ભરમ પડ્યો છે આને. ૧
મોઠો અનર્થ રે કરશે, હું જાણું એ નિશ્ચે મરશે;
ગાંઠ પડી છે રે ગાઢી, ક્રોધ કરી ખોલે છે ત્રાડી. ૨
ત્રિપાની ખુદ્દિ રે એવી, મગર મકોડા હરિયલ નેવી;
ઝડપી ઝાલે રે જેને, જીવ ગયે નવ મૂકે તેને. ૩
મનમાં ઉપજે રે જેવું, તરત કરે તે વેળા તેવું;
અખળા નામજ રે એનું, બળ આગળ નવ ચાલે કેનું. ૪
સ્ત્રી ચરિત્રજ રે એવું, ખસા સરખા જૂલે તેવું;
હું તો કહીને રે હારી, એક વાત ન માને મારી. ૫
સમજાવો જઈને રે હાવે, બીજા કોઈનું ત્યાં નવ ફાવે;
લોહ કઠણ ઘણું રે કહેવાયે, ચુંબકથી તે ચંચળ થાયે. ૬
તેમાટે મનાવો રે જઈને, મધુર વચન ઘણાં મીઠાં કહીને;
સખી એવું ખોલી રે જ્યારે, ગિરિધારીમલુ ઊડ્યા ત્યારે. ૭

ગરબી ૧૧ મીં.

વાત વિચારી રે વાહાણે, નારીનો વેશ ધર્યો નંદલાલે;
ચરણાં એાળી રે અંજો, અજકે ચીર કમુંબી રંજો. ૧

૩ ત્રિપા-સ્ત્રી. મગર ઇ૦-પકડેલી પકડ જીવ જતાં પણ ન છોડવી એવી ખુદ્દિ સ્ત્રીઓની હોય છે. “મગર મકોડા હરિયલ કાઠી, તાપે વુથ તિરિયાકી માઠી; કા તો અપના ધાર્યાં કર હી, નહિ તો પ્રાન તજીકે મરહી.” હરિયલ-એકબીજાનું પક્ષી. એ પક્ષીના હાથમાં એક વખત લાકડી આવી તો તે જીવ જતાં પણ છોડતું એમ કવિઓ કહે છે.

- આંખોડો વાંકો રે વાળી, આંછ આંખડલી આણીઆળી;
શાણુગાર સહઆ રે સોજો, મુઠ્ઠા માન ભરી રંગરોજો. ૨
- જાણે ચપળા રે ચમકે, પાચે નેપુર ઘૂઘરા ઘમકે;
ગજગતિ ચાલે રે ગોરી, હરતી હંસ ગવન મૃગ મોરી. ૩
- અંપકવરણી રે વસના, * * *
કઠાણુ કુચ કોમળ રે અડિયાં, જાણે ખજન જલે પડિયાં. ૪
- ગ્રીવા દર ચિબુક રે ગિદુ, અધર અરણુ મુખ જાણે ઈંદુ;
નાકે મોતી રે લજકે, કેસર આડ કપોજો ચળકે. ૫
- કુકુમ ગિદુ રે કીધો, ગેદ કુસુમનો કરમાં લીધો;
રમઝમ કરતી રે રામા, આવી કુજલુવન ગજગામા. ૬
- શામાએ દીઠી રે જ્યારે, ઊઠીને પાસે આવ્યાં તેણી વારે;
મનનો પડદા રે ખોલી, ગિરિધારીમણુ સાથે ખોલી. ૭

ગરખી ૧૨ મી.

- નવલ સખીની રે સંજે, ખ્યારી પૂછે અતિ ઉમગે;
કહો બાઈ ક્યાંથી રે આવ્યાં, મારા મનડામાં ઘણું ભાવ્યાં. ૧
- સત્ય વચન તે મુજને કહેની, ક્યાં તમે જાઓ છો બહેની;
હરીને જોલ્યા રે હરજી, મારે મોહન મળવા મરજી. ૨

૨ રંગરોજો-૨ગમાં બીજેલી હોય તેવી. ૩ ગજગતિ-હાથીના જેવી ચાલવાળી. હરતી ઇન્-તે હસના ગવન (ગમન-ચાલને) હરતી-હરણુ કરતી. અર્થાત્ હમના કરતાં તેની ચાલસારી હતી. મૃગમોરી-મૃગમરોડીને (?) ચપક ઇન્-ચપાના જેવાં તેણે વસન (વસ્ત્ર) પહેરેલાં હતા. એ પછીનું ચરણ પ્રતમાં નથી તે કામે “ તેને વરણી શકે શું રસના ” એવું કાઈ હોઈ શકે.

૫ ગ્રીવા ઇન્-તેની ગ્રીવા (ડોક) દર (શખ) જેવી હતી તેના ચિબુક (હડપચી) પર ગિદુ હતું. અધર-નીચલો એક અરણુ-રાતો. ઈંદુ-ચંદ્ર

૬ ગેદ-દડો. કુસુમ-ફુલ. ગજગામ-ગજગામિની-હાથીના જેવી ચાલવાળી. ૧ નવલ-નવી આવેલી.

- તત્વ મેં દીકું રે એમાં, પ્રાણ પસેવાયો છે તેમાં;
 રાધા કહે છે રે વાણી, અરે બાઈ તું શી છે અજાણી. ૩
- જો એની પાસે રે જશો, સગ કરીને પછી પસ્તાશો;
 હું બોલુ છું રે બળતી, માટે તું એને રખે મળતી. ૪
- ભ્રમરના ગુણ છે રે એમાં, સુધ્યા પછી સ્વાદ રહે નહિ તેમાં;
 પેહેલાં તો ભાવે રે ભજશે, પ્રીત દષ્ટાડીને અતે તજશે. ૫
- ત્યાં શીદ જાઓ છો રે બહેની, આવતી તું મારી પાસે રહેની;
 આપણુ એકડાં રે રહીશુ, સુખદુઃખ વાત પરસ્પર કહીશું. ૬
- એમ કહી આલ્યો રે પાણિ, હૃદય સાથે લીધી તાણી;
 હજવે હસતાં રે આવે, ગિરિધારીમણુ બેઠે ભાવે. ૭

ગરબી ૧૩ મી.

- આલિંગન દીધું રે તનમાં, માનુની લજ્જા પામ્યાં મનમાં;
 શામા સમજ્યાં રે ત્યારે, મકટચા પુરપોત્તમ તેણી વારે. ૧
- અબળાને ઉર પર રે લીધી, તાપ શમાવીને શીતળ કીધી;
 મનોરથ પૂરણ રે કરિયા, વળતા હેતવચન આચરિયા. ૨
- હું છું રણિયો રે તારો, ક્ષમા કરજે સહુ દોષજ મારો;
 એમ કહી તેડયાં રે સાથે, ભક્તિભાવ દષ્ટાડ્યો નાથે. ૩
- માન મૂકાવી રે આવ્યા, સ્થામાને સાથે તેડી લાવ્યા;
 વંશીવટમાં રે વાહાલે, દૂરીને રામ રચ્યા નંદલાલે. ૪
- પરમ કૃતારથ રે કીધાં વ્રજવાસીને મહાસુખ દીધાં;
 અખંડ લીલા રે એ છે, રમિયાજન હોય તે જાણે છે. ૫
- ધન્ય વૃંદાવન રે વાસી, ધન્ય ધન્ય ગોકુળ કોમ ચોરાશી;

૧ માનુની—રાધા ૩ રણિયો—ઋણવાળો—દેવાદાર. ૫ અખંડ—
 કાઈ વખત ખડિન ન થાય એવી ગોલોખમાં અખંડ રાસ થાય છે એમ સંપ્ર-
 દાયના મંથોગા લખ્યું છે.

ધન્ય ગોવર્દન રે જાણી, ધન્ય ધન્ય શ્રીયમુના મહારાણી ૬
 ગાતા સુણતા રે માણી, દોષ મા દશેા લીલા જાણી,
 તે જન પાવન રે થાશે, ગિરિધારીપ્રભુના ગુણ ગાશે ૭

રાધાઅષ્ટમીનું કીર્તન.

રાગ કાપ્તી.

બરસાને આજ ખાજત બધાઈ,
 શ્રીબ્રહ્માન ગોપ ઘર મગટી, શ્રીરાધાકુ અરી સુખદાઈ બરસાને૦ ૧
 જોજોકાર ભયો હે ઘોષમે, ઘરઘર તોરન માલ બધાઈ,
 ચૈઆ અતર અરગળ કુંકુમ, દધિ હરદીકી કીચમચાઈ બરસાને૦ ૨
 કચન થાલ ભરે મુક્તાફલ, જૂથ જૂથ જોરી પ્રજબધૂ આઈ,
 કીર્તિ કુખ બધાવત આવત ગાવત મગવ ગીત સોહાવત બરસાને૦ ૩
 પુરૂષોત્તમકી પ્રાનન પ્યારી, જગતજનુની ભક્તનકી માઈ,
 મેમધુળ મગટી ભૂતલમે, ગિરિધર ઉમગી ઉમગી ગુન ગાઈ બરસાને૦ ૪

રાગ મારૂ

રાધા મગટ ભઈ, ઘોષમે રાધા મગટ ભયી,
 ભાદોમાસ અષ્ટમી ઉજ્યારી, મગલ મોદમયી ઘોષમે૦ ૧

૭ લીલા—ભગવાનની લીલા

૧ બરસાને—એ નામના ગામમા ૨ ઘોષમે—ગાયોના વાડાઓમા
 ચૈઆ—ચૂઆ અરગળ—એક જાતનો સુગંધ પદાર્થ દધિ—દહી હર-
 દી—હણદર કીચ—કાદવ ૩ જૂથ જૂથ જોરી—ટોળે મળીને પ્રજબધૂ-
 પ્રજની સ્ત્રીઓ કીર્તિ—વૃષભાનની સ્ત્રી રાધાની મા ૪ પ્રાનન પ્યારી—
 પ્રાણોની પ્યારી પ્રેમધુળ—પ્રેમરૂપી ધ્વજ ઉમગી ઉમગી—ઉતટ આણીને
 ૧ ભાદોમાસ—ભાદરવો મહિનો ઉજ્યારી—અજવાળી મોદમયી—
 હવમય

જન્યક જન બદી સૂત માગધ, ગાવત કીરત નથી;

અનત અલંકાર દિગ્ જનક, શ્રીબ્રહ્માન દઈ.

ધોષમે ૨

દેત આશિષ સકલ બ્રજગિનતા, દોરત દાર ગઈ;

ગિરિધરમણુ પ્રિયકો મુખનિરખત, આનંદમેષ પછી.

ધોષમે ૩

રાગ કાલેરો.

સુદરશ્યામ હીદોરે ઝૂલે, શ્રીગોવરહૃદનધારી રે;

અન્લુત શોભા સમાજ સખીકો, સંગ રાધિકા પ્યારી રે. સુંદર ૧

રત્ન જડીત દોઉ ખંભ મનોહર, કચન ડાંડી શોભે રે;

પટ્ટલી પીરોજ ને નવરંગી, દખી સુરીનરનાં મન લોભે રે. સું ૨

કચન નીલમનિકો હીંદોરો, મરકત મુક્તા રાજે રે;

સ્ફટિક મનિ મધ્ય ચલકત ચૂની, કોટિક રવિશશિ લાજે રે. સું ૩

અપળ અતુરા દેતી રે ગોટા, સમીર સુગંધ મધુર રે;

શશિવદની શોભા અતિ રાન્જિત, લાન્જિત અરૂણ અધુર રે. સું ૪

શ્રીધનશ્યામ દામની ઝૂલે, નૌતમતા સમ ભાવે રે;

ગિરિધર મુદિત દખ સુરજીવતી, સુમનસમૂહ વધાવે રે. સું ૫

૨ બંદી-વખાણુ બોલનારા સૂત-ભાટ. માગધ-માગણુની એક
જાત-આરણુ. કીરત-કીર્તિ. નથી-નવી. ૩ દોરત-દોડતી. પછી-પામી.

૨ ખંભ-થાંભલા (હિંદોળાના). પટ્ટલી-એ જાતનું રત્ન (?)

૪ ગોટા-(કૂચના ?) સમીર-વાયુ. શશિવદની-અદ્રમુખી-રાધા.
લાન્જિત ઈન્-એના અધુર (અધાર-નીચલા એક) થી અરૂ. (રાતા રગનો
સૂર્યનો સારથિ) લન્જિત થયો છે. ૫ શ્રીધનશ્યામ ઈન્-ધનશ્યામ (મેઘ જેવા
શ્યામ કૃષ્ણ) અને દામની (વીજળી જેવી પ્રકાશિત રાધા) ઝૂલે છે-અર્થાત્
કાળા મેઘમા જેમ વીજળી શોભે તેમ કૃષ્ણ સાથે રાધા શોભે છે અને તેમની
સમ (સમાન) નૌતમતા ભાવે (ગમે) છે મુદિત-હવિત. સુરજીવતી-
દેવાગનાઓ. સુમનસમૂહ-કૂલનો જયો

રાગ મારૂ.

ઝૂલત ધ્યારો રે, હોંદારે ઝૂલત ધ્યારો રે;
 સંગ શોભે બ્રહ્માનન દિની, ઝૂલે નદદુલારો રે. હોંદારે ૧
 શ્રાવણમાસ વૃંદાવન ફૂલ્યો, કુંજસદન સુખકારી રે;
 ખોલત મોર ચક્રોર કોકિલા, ભયો ખડો રંગ ભારી રે. હોંદારે ૨
 ગાજત ઘન નલ વિદ્યુત ચમકત, સમીર સુગંધ અકોરે રે;
 ફૂલનકો સખ સાજ બન્યો હે, ચતુરા ચિત્તક ચોરે રે. હોંદારે ૩
 બિબિધ બિલાસ હાસ્ય કરી ખોલત, રીઝવત શામ કિશોરી રે;
 ગિરિધર બલ બલ જુગલચરન પર, ડારેતન મનતોરી રે. હોંદારે ૪

રાગ સારંગ.

ઝૂલે શ્યામ શ્યામ ધ્યામ, વ્રજ કુંજમાં રે;
 ફૂલ્યો વૃંદાવન આનંદ, મધુકર ગુનમાં રે. ૧
 બન્યો રંગ સો રંગ અનુપ, ઉપમા શી કહું રે;
 શોભા અદ્ભુત કહી નવ જાય, જોઈ જોઈને રહુ રે. ૨
 મણિમય સ્તંભ જડાવ ચતુર, ડાંડી રત્નમાં રે;
 સોહિયે સુભગ પીરોજ લાલ, બક્ષીક રત્નમાં રે. ૩

૧ બ્રહ્માનનદિની—બ્રહ્માનની પુત્રી—રાધા. નદદુલારો—નંદનો પુત્ર—કૃષ્ણ. ૨ કુંજસદન—કુંજગૃહ. કોકિલા—કોયલ. ૩ વિદ્યુત—વીજળી.

૪ બિબિધ—વિવિધ. કિશોરી—રાધા. બલ બલ—વારી જઈને વારી જઈને. જુગલ—રાધાકૃષ્ણની જોડી.

૧ શ્યામ—કૃષ્ણ. શ્યામ (શ્યામા)—રાધા. મધુકર—મમરા. ૩ બક્ષીક—(ગુંથેલી) જાળીના રત્નમાં.

- કંચન વેલની વેલ, ચોફર મોતી જૂલતાં રે;
રસી રેશમી ગ્રહી નિજ હાથ, કૂમતડાં અમૂલ્યમાં રે. ૪
- ઘમકે છે ધૂધરીનાદ, હોંચે ઘણું હેતશુ રે;
બોલે ચાતક મોર મરાળ, સમીરના સ કેતશુ રે. ૫
- આવ્યો શ્રાવણ અતિ અનુરાગ, સિધુ સુખમાં ભર્યો રે;
જૂલે જુગલકિશોર હિંદાળે, દખત મુનિ મન હર્યો રે. ૬
- તેની શોભા તે કહી નવ જાય, સદા રસ પ્રીતમાં રે;
કહે ગિરિધર ગુણ રસનાય, ગાયે સુગીતમાં રે. ૭

રાગ સારંગ.

- સખી જૂલત નવલકિશોર, જૂલાવત નાગરી રે;
મનમોહન મધુકરરૂપ, કમળની ઉલ્લગરી રે ૧
- ત્યાં તો હી દાળો નવરંગ, અનુપમ આપતો રે;
પ્રજસુંદરીનો રે સમાજ, સંગે ઘણું શોભતો રે. ૨
- શુભ શ્રાવણમાસ પ્રકાશ, ઋતુ ભડી મેઘની રે;
તેસે રાજીત સુદરશ્યામ, ખ્યારી સંગે બની રે. ૩
- ભયો પ્રજજન મન આનંદ, જૂલાવત પ્રેમશુ રે;
વહે સમીર સુગંધીમાન, ગાળે ઘન વ્યોમશુ રે. ૪
- એહ લીલા વરણી ન જાય, દણે સુરલોક હી રે;
ગુન ગિરિધર રાચ્યો નાહિ, જ્યો સખ ફાક હી રે. ૫

રાગ ધોળ.

- સખી સાંભળને કહું વાતડી, સાહેલી રે;
શ્રીજમુનાજીની તીર, મોહન મુજને મળ્યા. સાહેલી રે. ૬

૫ મરાળ-દંસ સમીર ધ્રો—વાયુની ગર્જના થવાથી મોર વગેરે બોલે.

૭ રસનાય-જીભ.

૧ કમળની ધ્રો— (?) તેસે-તેવા.

૪ સુગંધીમાન—સુગંધવાળો. વ્યોમશુ—આકાશમાં.

- હું એકલડી મહી વેચવા, સાહેલી રે;
- મથુરા મારગ માંચ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૨
- શ્ર. વૃંદાવનની કુંજમાં, સાહેલી રે;
- સામા મળિયા શ્યામ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૩
- હરિ હસિયા રે સામુ જોધને, સાહેલી રે;
- હુ લજ્જા પામી મન, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૪
- ત્યારે ધરિયા તે થઇ ઉતાવળા, સાહેલી રે;
- મારી કઠે ઘાલી બાલ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૫
- સુદરવરને શુ કહું, સાહેલી રે;
- ભીડી ભુજ ભરી બાથ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૬
- મહીમટુકી પૃથ્વી પડી, સાહેલી રે;
- ભીજ્યો નવર ગ ચીર, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૭
- હાથ જોડી હરિને કહું, સાહેલી રે;
- મારી શી ગતિ થાશે શ્યામ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૮
- મારી સાસુડી ઘેર ખીજશે, સાહેલી રે;
- પ્રભુ જોધને શો ઉત્તર દેશ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૯
- કહેશે મહીની મટુકી કયાં ગઈ, સાહેલી રે;
- સાડી બગડી કેમ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૦
- વિવેક નહિ કશી વાતના, સાહેલી રે;
- નદગો નંદકુમાર, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૧
- ગિરિધારી ગુણુશા કહું, સાહેલી રે;
- મેમીજનનો પ્રાણ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૨
- ધોળ એકાદશીનું.

આનંદકારી એકાદશી આવી, ભક્તિનું જૂથણ મેમે રે લાવી;
 'વૈષ્ણવજનતા'ના મનમાં ભાવી, તો ધન્ય ધન્ય વ્રત એકાદશી રે. ૧૩

- અંતર ઈચ્છાથી અનુસરીએ, ભોજન એક દશ વારજ કરીએ;
 નીમ નીરંતર અતર ધરીએ, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૨
- પ્રાત સમે ઊઠી નાહાવણ કીજે, નિત્ય કરીને નીમજ લીજે;
 હરિને ચરણકમળ ચિત્ત દીજે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૩
- કામ ક્રોધ મદ લોભજ તજીએ, સત્ય વચન રસનાએ સજીએ;
 તત્પર થઈ ત્રિકમને ભજીએ, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૪
- સર્વસંગતના સમાજમાં રહીએ, દુરીજન મર્મ કહે તે સહીએ;
 * * * તો ધન્ય ધન્ય૦ ૫
- એ રીતે વ્રત અખંડ આચરવુ, પરનિદાનું પ્રમાણ ના કરવુ;
 મનસા શુદ્ધે ધ્યાનજ ધરવુ, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૬
- ભાવ સહિત નરનારી રે કરશે, પૂર્વજન્મ સંતાપજ હરશે,
 અતરજભીને તે અનુમરશે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૭
- જુઓ અમરીપરાજ નૃપિએ છળિયા, ચક્ર સુદર્શન સાથે રે પળિયા;
 શરણ રહ્યાથી બિધ્યા બહુ બળિયા, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૮
- મહિમા મોટો સદા સહુ જાણે, હરિજન મન અનુરાગજ આણે;
 અજ ઉમયાપતિ શેષ વખાણે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૯
- ભક્તિને વશ વિઠવ આવે, પ્રેમ વિના પરપચ ના ભાવે;
 ગિરિધર ગુણ રસનાએ શુ ગાવે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૧૦

રાગ કાફી.

- ૦ ગભર પ્રીતમ ખ્યારી જૂવે સો રગ હીંડોરે;
 ચતુરશિરોમણિ રાધા જોરી, મગ બને શ્રીગિરિધારી. ૧

પેન્હે અનુકૂળ કમુંખી દુકૂલ, ઉઢી કંચુકી જરતારી;
 લાલ પાઘ ઉપરના ગુલાબી, પીતળસન વનમારી. જૂલે૦ ૨
 ફૂલ હોંદાર બન્યો ચિત્તચોર જ્યું, લાવે સખી સકમારી;
 અમર રોરત અમર ઢોરત, ઘોરત ધૂધરી ધારી. ૩
 દરપત લે લલિતા રહી ઠાડી, ચંદ્રાવળી લે કર આરી;
 કિશોરી કિશોરકું બીરા ખિલાવતી, પ્યારીકુ કુંજખિહારી. ૪
 વૃષાન્કતુ વૃંદાવન ફૂલ્યો, કુંજસદન સુખકારી;
 માનુ વસત જૂલ્યો ઝનુ અપની, રગ વડો અતિ ભારી. ૫
 પુષ્પપરાગાનુરાગ શિલિમુખ, ગુન્જત કુંજકી ડારી;
 હરિત ભૂમિ પર નાચે કલાધર, બદળ બદરિયાં કારી. ૬
 હરખત બરખત સુમનસમૂહ ત્રિયા, સુરતનયા મન વારી;
 ચહ સુખશોભાસિ ધુજળી પર, જન ગિરિધર બલહારી. ૭

રાગ કનડો.

જૂલત વૃન્દરાજ હિંદોરે, સગ રાગિત અખુભાનનંદની;

૨ પેન્હે—પેહેયાં. દુકૂલ—ઉત્તમ વસ્ત્ર. ઉપરના—ઉપરણો. પીતળસન—
 પીળા વસ્ત્રવાળા વનમારી—વનમાળી—ફૂણુ.

૩ અમર—એક જાતનો સુગંધી પદાર્થ. રોરત—રોજે. ઘોરત—ઘોર
 કરે છે. ધારી—ઘાડી—સજડ.

૪ ઠાડી—ઊભી. કિશોરી—રાધા કિશોર—ફૂણુ. બીરાં—પાનની બીડી

૫ વૃષાન્કતુ—ચોમાસુ ૬ પુષ્પ ઈન્—ફુલના પરાગના અનુરાગવાળે.
 શિલિમુખ (અમરો) કુંજની ડારી (ડાળ) ઉપર ગુંજત (ગુંજારવ કરે
 છે). હરિત—લીલી કળાધર—મોર. બદરિયા—વાદળીઓ. કારી—કાળી.

૭ બરખત—વરસે છે. સુમન—ફૂલ. સુરતનયા—સૂર્યતનયા—યમુના મનથી
 વારી જાય છે અથવા મનથી વારિ (પાણી) વરસે છે—ફેલાવે છે !

અરસપરસ ગ્રીવ પર પર જોરે.

જૂલત ૧

જુગ આનન અઠકે જુ પરસ્પર, હસત લસત ચિત્તવત મુખ મોરે;
એક એક બદન દેખાત મુકરવત, માનું દમ્બકત દામની ધન ધોરે. „ ૨
લલિતા લે કર બીરા ખવાવતી, ગાવતી મધુર તાન તન તોરે;
નવલ સખી મીલી હરજો જૂલાવતી, કરત પવન પંખા ઝકઝોરે. „ ૩
શ્યામ સુભગ તન ચદનચર્ચિત, મૃગમદ લેપ કિયો તન ગોરે;
ચંદ્રમે ચિત્ર અસિત ગિરિધર, પ્રભુ માનુ કચન કિશોરે. „ ૪

રાગ સારંગ.

માનની માન કહ્યો તુ મેરો, હિંદારે જૂલત ચપલા ખ્યારો;
તન આભૂષણ સાજ સંવારો. માનની માન ૧
તો બિન માન પતિ નહિ જૂલત, બિન બિન ચિત વત હેરત હેરો;
તો બિન શ્યામ ખાત નહિ બીરા, રસના નામ રટત હે તેરો. „ ૨
દેખત પથ કથ ચપલાકો, હાતે જૂલનકો સમય આવેરો;
ફિર પસ્તાવ કરેગી ખ્યારી, દિનમનિ ઘટત હોત અ ધેરો. „ ૩
અબકો માન છાંડ મૃગલોચની, અગાહી સફલ કર મેરો ફેરો;

૧ રાજિત-શોભિત ગ્રીવ ધૃં—ડોકા ઉપર ડોકું જોરે (જોડે).

૨ મોરે-મોડે. બદન-મુખ. મુકર-આરસો. દમ્બકત-અગકે છે ધોરે-ધોર-કાળા (ધન) મા.

૪ સુભગ—સુદર. મૃગમદ-કસ્તુરી ચંદ્રમે ધૃં—રાધાના ગોરા તનમાં કસ્તુરીના લેપને અથવા રાધા સાથે કૃષ્ણને ગિરિધર ઉત્પ્રેક્ષે કે, બાણે ચંદ્રમા અસિત (કાળુ) ચિત્ર ન કાઢ્યું હોય તેમ તે શોભે છે. કચન ધૃં—કિશોર (કૃપુમાં) રાધા એ કચન સરખી શોભે છે, એ ખાવ છે.

૧ માનની-માન (પ્રેમરીસ) વાળી સ્ત્રી. ચપલા-હે રામા ! સંવારો-સમારો ૨ તો-તુ. બિન બિન-ક્ષણ ક્ષણ. હેરત હેરો-હેરણા હેરે છે-તારી બેઠાઓ જુએ છે. રસના-જીભ.

૩ આવેરો-અમ (હમણા). દિનમનિ-દિનમણિ-સૂર્ય. અધેરો-અધાર.

ગિરિધર પ્રભુશ હિલમીલ ચાલી, બઢો હી જાત સુખસિંધુ નેરો. ॥ ૪
સારંગ. ॥

ક્યું તેરો દધિસુત સકુચ બચોરી, સાર ગપતિ પિતુવાહન ગવની;
ચિત તેરો કાંહાં જુ ડ્યોરી. ૩૫૦ ૧

બનરિપુ સુત બંધવ વાહન રિપુ, તા કલ દહન કિચો;
તાકે પિતામહજનકા મિત્ર બિન, છીનુ નહિ જાત રહ્યા. ૩૫૦ ૨

ખટપદ પ્રિય સ્નેહી તનયા તટ, મોક બચન દિયો;
વીત અવધ મેં દૂર વાહોરી, નેહ ન જાત વહ્યો ૩૫૦ ૩

ખટ ઋતુપતિ અધિપતિ અતિ પ્રગટ્યો, તાપ ન જાત સહ્યો;
સારંગધર સાર ગ તનયાપતિ, ચિત્ત વિત્ત હરત ગયો. ૩૫૦ ૪

૪ મેરો ફેરો-દૂતી કહે છે કે હમણા તો મારો ફેરો સફળ કર-વું આવ. બઢ્યો-વધ્યો. નેરો-પાસે.

૧ દધિસુત ઇ-દધિ (સમુદ્ર)નો સુત-ચક્ર. તારો ચક્રક (ચા-લ્યો) કેમ સક્રાગ્યો છે ? સારગપતિ ઇ-સારંગ(હરણ)નો પતિ (ધણી)-ચક્ર, તેનો પિતુ (પિતા)-અહ્યા, તેનું વાહન-હંસના જેવું જેવું ગમન (ચાપ) છે એવી હે રાધા ! તારું ચિત્ત ક્યા હ્યું છે ?

૨ બનરિપુ ઇ-વનનો રિપુ-અગ્નિ, તેનો મુત-કાર્તિકેય, તેનો બાધવ-ગણપતિ, તેનું વાહન-ગિર, તેનો ગિપુ-સર્પ, તેના કુળને જેણે દહન કર્યું છે (સંપન્ન કરીને) તે-જનમેય તેનો પિતામહજન-અર્જુન, તેનો મિત્ર-કૃષ્ણ વિના જિનુ (કાણ) પણ રહેવાતું નથી.

૩ ખટપદ ઇ-ખટપદ-બમરો, તેનું પ્રિય-કમળ, તેનો સ્નેહી-સૂર્ય, તેની તનયા (પુત્રી)-યમુના, તેના તટ ઉપર મને વચન આપ્યું છે, તેની અવધ વીત (વીતી) તેથી મેં (દૂ) વાહોરી (બાધાવરી) ફરું છું, પણ તેનો નેહ વહી નતો નથી.

૪ ખટ ઇ-ખટ (ઇ) ઋતુઓના પતિ-વસંત, તેનો અધિપતિ-ગ્રામદેવ અતિ પ્રગટ્યો છે, તેનો તાપ સહેવાતો નથી, કેમકે સારંગધર (શાસ્ત્ર

સુત સખી જા કહિયો ખગપતિક, અળ તોયે પ્રાનં દયો ;
ગિરિધર ગિરિવરં ધરન ચરન બિન, મિથ્યા જનમ ભયો રી. ક્યુંં ૦ ૫
રાગ સારંગ.

આજ સખી દેખ્યો કુવર કન્હાઈ;
વૃંદાવન બિહરત ગ્યાલન સંગ, નવપદ્મવ છખી છાંઈ. આજ ૦ ૧
ગૌવાં ચરાવત યેનુ બજવત, મૂઢત મૃગ કપિકી નાઈ;
કબહુક લરકન સંઘ મીલી ખેલત, કબહુક ચલત રીસાંઈ. „ ૨
મકુલિલ વદન લસિત હે અલકલટ, કંચનકો શિર મુગટ સોહાઈ;
શ્યામ ઘટા ઘન બાદુર ઉપર, જ્યુ રવિ દેખત દેખાઈ. „ ૩
મુક્તામાલ અતિ ઉજવળ શોભિત, ગગનસે ભાગીરથી સરી આઈ;
કટિ મૃગરાજ પોત વસન વિરાજત, જ્યુંં દામની ઘન માંહી. „ ૪
મુદુલ હાસ રાજિવલોચન છળ, મનમથ કોટિ લજઈ;

નામે ધનુષ્યને ધરનાર) અને સારંગ (સૂર્ય ?)ની તનયા (પુત્રી)-
યમુનાનો પતિ (કૃષ્ણ) મારું ચિત્ત અને વિત્ત હરી ગયો છે.

૫ ખગપતિ—ગરુડગામી—વિષ્ણુ—કૃષ્ણ. તોયે—તને.

૧ બિહરત—વિહાર કરે છે. ગ્યાલન—ગોવાલણીઓ. નવપદ્મવ—નવાં
પાંદડા. છખી—કાન્તિ. છાંઈ—છવાઈ રહી છે.

૨ ગૌવાં—ગાયો. યેનુ—વાસળી. મૃગ—હરિણી નાઈ—પેટે. લરકન—
છોકરાં. ૩ લસિત—શોભાયમાન. અલકલટ—માથાના કેશની લટ. શ્યામ
ઈં—મેઘની કાળી ઘટાવાળા બાદુર (વાદળા) ઉપર જેમ રવિને દેખતાં
જેવે દેખાવ માલમ પડે તેવા મુગટવાળા કૃષ્ણ શોભે છે

૪ મુક્તામાલ ઇં—કૃષ્ણના કંઠમા મુક્તા (મોતી)ની અતિ ઉજવળ
માળાઓ શોભે છે, જલ્લે કે આકાશમાંથી ભાગીરથી (ગંગા) વહી
આવી ન હોય ! કાળા આકાશમા ઘોળી ગંગા (આકાશગંગા)નો કાળા
કૃષ્ણ પેહેરેલા મોતીના હાર સાથે મરખાવો કર્યો છે તે સુધટિત છે. મૃગરા-
જ—સિંહ. વસન—વસ્ત્ર. દામની—વીંજળી.

ગિરિધર મન માનસ મરાલ મલુ, વિહરો સદા વ્રજરાઈ. " ૫

રાગ સારંગ.

આજ બન ગિહરત શ્રીવ્રજરાઈ; -

શ્રીબૃંદાબન પ્રકુલિત દ્રુમ વેલી, કુસુમલતા ઝુકે જાઈ. આજ ૧

આછો ડોર રચો ચંદનકો, અદ્ભુત સાજ બનાઈ;

તાપર ઝૂલત હે પ્રિયા પ્યારી, દંપતિ સખ સુખદાઈ. આજ ૨

ત્રિવિધિ સમીર સુગંધ ઝકોરત, બોલત હસ કોકિલ સખ રહાઈ;

અરસપરસ મન મોદ બઢાવત, રતિસુખ કોટિ લખાઈ. આજ ૩

શ્યામ સુભગ તન ચિત્ર ચંદનકો, કછુ મૃગમદ બેહુકો સોહાઈ;

જ્યો રવિસુતા તરંગ નિશા છખી, ચંદ્ર કિરન ઝલકાઈ. આજ ૪

* * * વામ ભાગ છખી છાઈ

શ્યામ તમાલ વિઠપ તન માનું કનકવેલ ઉરઝાઈ. આજ ૫

અંધર મુધારસ પાય પીવાવત, ઉપમા દેત મન ધી સકુચાઈ;

૫ મૃદુલ-કામળ. રાગિવ-કમળ. છખ-છખી. મનમયું(મન્મથ)-કામદેવ મન ધૃ-ગિરિધર કવિના મનરૂપી માનસસરોવરમાં મરાળ (હસ) રૂપ પ્રભુ વિહરો.

૧ કુસુમલતા-શ્લવેલી ઝુકજાઈ-નમી જાય છે. ૨ આછો-સારો. ડોર-દોવ હિદોળો. ૩ ત્રિવિધિ સમીર-શીતળ, મંદ, સુગંધી વાયુ. બઢાવત-વધારે છે.

૪ સુભગ-સુદર. તન-શરીર. જ્યો ઈ-જેમ રવિસુતા (યમુતાના કાળા તરંગની રાતની છખી ઉપર (અર્થાત્ અધિક શ્યામ વર્ણુ ઉપર) ચંદ્ર કિરણ ઝળકતા હોય તેમ કૃષ્ણના સુદર શ્યામશરીર ઉપર કાઢક મૃગમદ (કરતુરી) ગોભે છે અને તે ઉપર ચંદનનુ શ્વેત ચિત્ર શોભે છે (યમુતાના તરંગની ઉપમા શ્યામના શરીરને, રાતની ઉપમા કરતુરીને અને ચંદ્ર કિરણની ઉપમા ચંદનને આપી છે).

૫ રાધાથી યુક્ત કૃષ્ણને ઉત્પ્રેક્ષે છે શ્યામ ધૃ-શ્યામનું તન એ જાણે તમાલ વિઠપ (વૃક્ષ) છે અને (રાધા એ જાણે) તેને કનકની વેલ ઉરઝાઈ (ગૂંચાઈ રહી) છે, એમ દુ ગાનું છું.

ગિરિધર જુગલ ચરન મકરંદમે, મન મધુકર રહ્યો હે લોભાઈ,, ૬
હોળી.

હોળી જોલું હરિની સાથે રે, મારી ભીજે છે નવરંગ ચૂદડી; ૧
મળી આવો સકળ વ્રજનાર રે, મારી ભીજે છે નવરંગ ચૂદડી.
લાવો કુંકુમ કેસર ઘોળિયે, સુવા ચંદન અતર ગુલાબ રે. મારીં ૨
લોની અખીલ ગુલાલ જોળા ભરી, જઈને ઘેરો શ્રીગોકુળનાથ રે;
મારો રંગ ભરી પીચકારિયો, ભીડો ભૂધરજીયુ બાથ રે. મારીં ૩
મુખ માંજીને આંજી આંખડી, બળવતાના બાંધ્યા ના હાથ રે;
ગિરિધારીપ્રભુ ગુણવંતને, રાખો આંખમાં આજની રાત રે. મારીં ૪

હોળીની ધુમાર કાઢીની.

યા ગોકુળ વ્રજની ગલી, મદમાતી ગ્વાલ;
જેલત નવલકિશોર, ફાગ સોહાવનો. ટેક. ૧
ગ્વાલ ગોવિંદ કે સગ મીલી, મદમાતીં
સખ નીકસ ખડી નદદાર, ફાગ સોહાવનો. ૨
હરિ હજધર સખડે બીચમે, મદમાતીં
જેસે તારાગનમે ચદ્ર, ફાગ સોહાવનો. ૩
આપ આપનો સખ સાજ લિયો, મદમાતીં
મૃદંગ ઝાંઝ ડફ તાલ, ફાગ સોહાવનો. ૪
કર કેચન પિચકારિયાં, મદમાતીં

૬ ધી-મુદ્ધિ. જુગલ ૪૦-રાધાકૃષ્ણના બન્નેના ચરણરૂપી કમળના
મકરંદમા મારા મનરૂપી મધુકર (ભગરો) લોભાઈ રહ્યો છે.

૪ માંજીને-મોઢે ગુલાલ ચોપડીને.

ઝોરિયન ભરો રે ગુલાલ, ફાગ સોહાવનો.	૫
ઇત લાલનકે ગ્વાલન બને, મદમાતીં	
ઉત આઇ સુતા બ્રહ્મભાન, ફાગ સોહાવનો.	૬
બરસાનેકી નાર સખે, મદમાતીં	
કિયો મત અતિ અદ્ભુત, ફાગ સોહાવનો.	૭
ચંદ્રમુખી એક બેને કહો, મદમાતીં	
તુમ સુનો સકલ પ્રિજનાર, ફાગ સોહાવનો.	૮
લાજ તજ સન્મુખ ચલો, મદમાતીં	
પકડો હરિ હજધર વીર, ફાગ સોહાવનો.	૯
આયે સખા સખ શ્યામકે, મદમાતીં	
તખ નિકટ ચલી પ્રિજનાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૦
પિચકારનકી લાગી ઝરી, મદમાતીં	
ઉડાવત અગિલ ગુલાલ, ફાગ સોહાવનો.	૧૧
‘મુખસે બોલત હો હો હોરિયાં, મદમાતીં	
કરે અરસપરસ અતિ ખેલ, ફાગ સોહાવનો.	૧૨
ગાવત ગારી દ તારિયાં, મદમાતીં	
સોહાગી પરમ અનુરાગ, ફાગ સોહાવનો.	૧૩
પિચકારી ગ્રહી શાવરે, મદમાતીં	
છુપકર મારતે દાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૪
લાગી ઊરમે બ્રહ્મભાનસુતા, મદમાતીં	
ચમકત ચોહોદશ દખ, ફાગ સોહાવનો.	૧૫

૪ ઝોરિયન—ઝોળિયો. ૫ ઈત—અહીં. લાલન—કૃષ્ણ બળદેવ. ગ્વાલન—ગોવાળિયા. ઉત—ત્યાં—પણે. ૬ બરસાનેકી—બરસાના ગામની. ૧૨ ગારી—ગાળ. તારિયાં—તાળિયો. ૧૩ શાવરે—શામળે દાર-દાર ? સ્ત્રીઓને

દોરી મળે ખજનાયકા, મદમાતી૦	
પકરે હરિ હજાર મગ, ફાગ સોહાવનો.	૧૬
આધી ઉડાઈ ગુલાલકી, મદમાતી૦	
સળ નેન મુદ કર પેન, ફાગ સોહાવનો.	૭૧
ભયે ગ્વાલ મળ બાહાવરે, મદમાતી૦	
ઉન્મત્ત મદન તન નાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૮
બેગી ચક્કી ચક્કી રયામકુ, મદમાતી૦	
ન્યાંહાં સકલ ત્રિપાકો વૃંદ, ફાગ સોહાવનો.	૧૯
કામની કચન પેલ જસી, મદમાતી૦	
માનું લપટી રયામ તમાલ, ફાગ સોહાવનો.	૨૦
વિદ્યુત રયામ ઘટા ચમકે, મદમાતી૦	
લેસે ગજ જૂથન માંડુ સિંધ, ફાગ સોહાવનો.	૨૧
કાજર અજન નેન દિયો, મદમાતી૦	
કિયો લેપન અંગ અગ્રીર, ફાગ સોહાવનો.	૨૨
પિચકારનકી લાગી ઝરી, મદમાતી૦	
માનું છીરકત કેસર રગ, ફાગ સોહાવનો.	૨૩
પીતામ્બર પટ લીજ ગયો, મદમાતી૦	
પિયા પ્યારી અર્તિ અનુરાગ, ફાગ સોહાવનો.	૨૪
રાધા માધવ રંગ ભરે, મદમાતી૦	
ઋતુદાવ બદાવત ખેલ, ફાગ સોહાવનો.	૨૫
દેવ સળ નલ ઝુમ રહે, મદમાતી૦	
સુરજીવતી કરત મનુહાર, ફાગ સોહાવનો.	૨૬

દુંદુભિ નાદ બજવહી, મદમાતી૦	
બરખાવત કુસુમ સમૂહ, ફાગ સોહાવનો.	૨૭
ફગુવા માગત લાલસ, મદમાતી૦	
સખ ઘેરી રહી ગ્રહી બાંહ, ફાગ સોહાવનો.	૨૮
દીનો મનવાંછિત સખકુ, મદમાતી૦	
બૂઝાઈ મદન તન પીર, ફાગ સોહાવનો.	૨૯
યહ સુખ કહેત ન આવહી, મદમાતી૦	
શ્રુતિ શારદ શેષ મહેશ, ફાગ સોહાવનો.	૩૦
નિત્ય નિત્ય કીલા ગોપાળકી, મદમાતી૦	
રતિ ફાગન સદા સોહાગ, ફાગ સોહાવનો.	૩૧
જુગલ ચરન મકરંદ હી, મદમાતી૦	
ગિરિધર મન મધુકર રૂપ, ફાગ સોહાવનો.	૩૨

રાગ કાફી.

હોરી.

હોરી કે ખેલછયા તુમ મેરી ગલી આવ રી;
 સંગ સખ સખ છોટે છોટે, આંઝ મૃદંગ હફતાલ બજવ રી. હોરી૦ ૧
 પાવત દરશ નેન ભયે શીતળ મૃદુલ હાસ રસસે ન રીઆવ રી;
 મદન સદન મન વ્યાકુળ ચિરહે, હર લપટી તન તપત બુઝાવ રી. „ ૨
 ભીજ ભરી ભેટ મેટ અખ હી દુઃખ, પુરન ખીતકી રીત દેખાવ રી;
 ગિરિધર અધરસુધારસ અમૃત, રતિરન જીત પરચો અખ દાવ રી. „ ૩

હોરી.

નંદકો દુલારો ખ્યારો ખેલે રસ હોરિયાં;

૧ ખેલછયા-ખેલનારા ૨ સદન-ધર. ૩ રતિ ધૃ૦—અખ (હમ-
 ણા) દાવ પરચો છે માટે રતિરન (રતિમંઆમ) જીત-જીતો.

ગ્વાલકે સંગ ગોપ ગિરાજીત, અગીર ગુલાલન કી ભર ઝોરિયાં. નંદ૦ ૧
 સકળ નાયકા મધ્ય વ્રજનાયક, તામે અધિક બ્રહ્મભાન કિશોરિયાં;
 શ્યામ તમાલલાલ મરકત છળ, માનુ લપટી પિયા ઉર કંચન ઝોરિયાં.,, ૨
 અધર સુધારસ પાય પીઆવત, નચવત અગઅનંગ હોરિયાં;
 ગિરિધર લાજ તણ ક્ષાગુનમે, ભઈ ઉન્મત પિયા ચિત ચોરિયાં. ,, ૩
 હોરી.

પિયા સંગ ખેલું હોરી રે, આછો ક્ષાગુન આચો;
 શ્રીગોકુળ ગામ સોહાવના રે, મતખારી શ્રીરાધા ગોરી. આછો ૧
 કલમયાદ લાજ તન છાંરી, ભઈ સળે એક હી ઠોરી;
 કિચો મતો એક મનકો ભયો, પકરે હરિ હૃલ્લધર જ્ઞેરી. આછો ૨
 નેનન સેન કરી મુખ ચેહેન, મુકાજર રેખ સમારી;
 બિખરી અલક સમારહી રે, મન ભાવત ગાવત ગારી. આછો ૩
 છીરકત રંગ અનંગ બહો અનુરાગી, સોહાગી કિશોરી;
 મારત ભર પિચકારિયાં રે, મુખ ખોલત હો હો હોરી. આછો ૪
 મુરજીવતી સખ દેખત ખેલ, ભઈ મન વ્યાકુળ બોરી;
 ગિરિધર ધન્ય વ્રજ નારિયાં, માનુ લપટી કંચન ખોરી. આછો ૫
 હોરી.

બરસાને આજ ખેલત હોરી;
 અગિર ગુલાલ ઉડાવત ગાવત, કેસર રંગ મુરંગ ઝકોરી. બરસાને ૧
 બાજત તાલ મૃદંગ ઝાંઝરી, ગ્વાલની ગાલ મીલી સખ ટોરી. બરસાને ૨
 ગાવત ગારી દેત કર તારી, નંદલાલા બ્રહ્મભાન કિશોરી. બરસાને ૩
 ગિરિધર જીગલ ચરન પર, વારી વારી હારત તન તોરી. બરસાને ૪

૨ નારકત—સનેા મલિ.

૧ આછો—સારો. ૨ ઠોરી—ટોચો. જ્ઞેરી—જ્ઞેડી. ૩ અલક—ચોટસો.

૨ ઠોરી—ટોચી.

વસંત.

ચલો યસંત યધાવા સળ વ્રજકી નાર;

સહ નૌતમ પટન વસ ત શૃંગાર.

૬૬.

લીએ નવપદ્મવ ઉપહાર ચાર, સળે કનકકળશ પરિપૂર્ણ વાર;

તામે શ્રીફળ કૌફળ દળ અપાર, આંખામોર આદ બિબિધ પ્રકાર. „ ૧

લિયો માનુની મંગળ કનકથાલ, તામે કુકુમ કેસર કુસુમમાલ;

ચુવા ચંદન અત્તર અળીર ગુલાલ, ગાવે મંગળગીત ત્રિયા રસાલ. „ ૨

ગજગામની દામની ચપલ મીન, શોભે સકલ કલા રસ પ્રબીન;

મુઝ્યા મધ્યા મૌઢા રતિરૂપ ગીત, સળ અગન ચિત્ર બિચિત્ર કીન. „ ૩

મૃગનેની કોકિલસ્વર સુદેશ, મુખ ચાર લલ્લવત તરૂન વેશ;

ભૃકટી કોદંડ શિર લંબ કેશ, બન્યો રૂપ અનુપ અધિક ભેષ. „ ૪

ઉર પદક હાર શિર કનકમોર, જરોકંચુકી કસમલ ગુલિક દાર;

પેહેરી નવરંગ ચુદરી ચિત્ત અદોર, સળે બની કની આઈ નંદ પોર. „ ૫

બાજે તાલ મૃદંગ રવામ બેન, ડદ્ડ ઝાંઝ શરણાઈ ગોમુખ ચેન;

આઈ નિકટ કરી વ્રજરાજ સેન, સામ નવલ નાગરી નચાવે નેન. „ ૬

ત્યાંહાં બિચિવત કીન પૂજ પ્રકાર, હરિ કંઠ આરોપે પુષ્પહાર;

તટ લાજ સકલ ઉન્મત નાર, બેવે નતુ યસંત રાધા મોરાર. „ ૭

ઉડે અળીર ગુલાલ ચુવા કૂલેલ, પિચકારી શુ કેસર રગરેલ;

ખારી શ્યામ તમાલશુ કેરત કેલ, માનુ તા પર ઉરઝી કનકવેલ. „ ૮

૧ બધાવા-વધાવવા. પટન-વજો. ચાર—એવકો. વાર—પાણી.

૬૭—પાન (નાગરવેનનં). ૪ કોદંડ—ધનુષ્ય મુપેશ-સારો મધુર. ભેષ-ભેષ-વેશ.

૫ કસમલ—કમુખ. ગુલિક—ગળીના રંગનો (?). પોર-પોળ.

૬ રવામ-રવામ. (એ નામનું વાજુ) ૮ કેલ—કેવિ (કીડા). તા પર-રવામ તમાલ (કૃષ્ણ) ઉરઝી વીટાઈ.

સુરજીવતી સહિત દેખત અકાશ, ઋતુરાય બદાવત મદન પાસ;
સખ ભાગ્ય સરાહત વ્રજનિવાસ, જશોદા દરશ હરિ સુખ બિલાસ. ,, ૯
એહ નવલ એલ નિત્ય નિત્ય બસંત, લીલા અપાર નિત્ય ગુણ અનંત;
ગિરિધર મન માનસ પુનિત અંસ, તામે બિહરો સદા વ્રજરાજ હસ ,, ૧૦
વસંત.

એલત બંસત વ્રજરાજ સંગ;
બને ગ્વાલગ્વાલ તન અધિક રંગ. ટેક.
સખ તરૂન કિશોર કુમાર સંગ,
લીઓ સકલ સાજ મન ભયો ઉમંગ;
બાજે તાલ મૃદંગ લીપંગ અંગ,
ગાયે અમિત ગીત બિઠે સ્વતો રંગ. ખેલ૦ ૧
બને હરિ હજીધર આનંદધામ,
શોભે ગૌર સ્યામ તન કોટિ કામ;
વિનય કશી છળી તમાલ સ્યામ,
કટિ કાછ કછે પટ પીત દામ. ખેલ૦ ૨
શિર કંચન મુગટ બન્ધો ઉઘોત,
રાજે કુંડલ દિનકર જુગલ ભેત;
ઉર મુક્તામાલ ઉજ્જળ ઉતંગ,
માનુ નીલ ગિરિધે આઈ ગંગ. ખેલ૦ ૩

૯ અકાશ—આકાશમા. ઋતુરાય—વસંત મદન—કામ. સરાહત—વખા-
ણે છે ૧૦ પુનિત—પવિત્ર.

૧ અમિત—અપાર. સ્વતો (સ્વતઃ)—પોતાની મેળે. ૨ દામ—
દોરી—કંદોરો. ૩ ઉઘોત—પ્રકાશ. ઉતંગ—અધિક. માનુ ઈં—
નીલગિરિ—કાળો પર્વત. જાણે કાળા પર્વતથી ગંગા આવી હોય તેવો સ્યામ
શરીર પર મોતીનો ઉજ્જળો હાર શોભે છે

પિચકારી ગ્રહી નિજ હાથ સ્યામ,
 કર અળીર ગુલાલ જુ લીના રામ;
 ભરે કેમર રંગમુ કનક માઠ,
 સજ મખા પરમ્પર દેત છાટ. ખેલ૦ ૪
 કર તારી બળવત ગારી દેત,
 કરે બાલ દેલ રસ મગુન હેત;
 એસે હરિપદ કોમલ કમલ દાય,
 તામે ગિરિધર મન મધુપ લપટ હોય. ખેલ૦ ૫

રાગ વસત.

શ્રીવલ્લભકુલ પરિવાર, આજ પ્રજ ઋતુ વસત રસ ખેલે જ્યું;
 શ્રીવિઠ્ઠલનાથ મિંઘાસન ખેઠે, નિકટ કુવર રગ રેને જ્યું. શ્રીવલ્લભ૦ ૧
 શ્રીગિરિવરધર નવ કેસર કર છીરકત, મૃગમદ લે લે જ્યું;
 શ્રીગોવિંદરાય ગુલાલ ઉડાવત, સંગ મખા હે નવેને જ્યું. „ ૨
 શ્રીબાલકૃષ્ણ ગોકુળપતિ રઘુપતિ, જદુપતિ રસનિધિ ઝીલે જ્યું;
 શ્રીધનશ્યામલિયે કર કંચન-પિચકારી ભરભર મેવે જ્યું. „ ૩
 યહ અવતાર ભકી હિત કારન, જગતારન ભુવ ડોલે જ્યું;
 ગિરિધરદામ આમ મન કમવચ, શ્રીવલ્લભ કુલે જશ ઘોલે જ્યું. „ ૪

રાગ ભેરવી.

બદનકી શોભા મોહન બદનકી શોભા;
 ભવ હોડત મેં નિરખત મન આનંદકી ગોભા. મોહન૦ ૧
 ભાંવ મોહન કાહા કહુ છખી ભાલ કુકમ બિહુ;

શ્યામ બાદર રેખા માનું અળહી ઉઘો ઇંદુ. મોહન૦ ૨
 નેન દિન અધર કછું કછુ અસિત સિન રાતે;
 પિયા આનન ચંદ્રકા, મધુપાન રસ માતે. મોહન૦ ૩
 લલિત લોલ કપોલ કુંડલ, મધુર મકરાકાર;
 જુગલ શશિ દામની માનુ, નાચત નટ સાર. મોહન૦ ૪
 બિમલ સખલ સુદર મુક્તા, નાસિકા દીના;
 ઉચે આસન અમુરગુર, માનું ઉદેશો કીના. મોહન૦ ૫
 બાંસિકા કલહંસિકા, મુખકમલ ગ્લ રાચે;
 પવન પરસ અલક અલિકુલ, કલહંસી નાચે. મોહન૦ ૬

૨ જાંવ—જુવ-જમર (આંખની). કપાળની નીચે બે જમરની વચ્ચે કંકુનો બિંદુ જોઈ કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે કે જાતે આકાશમાં કાળા પાદળની રેખાઓની વચ્ચે હમણાં ચંદ્ર ઉઘો છે (હમણાં કહેવાની મતલબ એ કે તે લાલ હોય છે).

૩ નેન ઇ૦—નેન (નેત્ર) દિન (દાંત) અને અધર (નીચલો ઝોડ) એ અનુક્રમે કાળાં, ઘોળાં અને રાતાં છે. પીયા ઇ૦—પીયા (રવામી-કૃષ્ણ) ના મુખચંદ્રના મધુપાન (અમૃતપાન) ના રસથી માતે (પુષ્ટ) થયેલાં છે (નેત્રાદિ).

૪ લલિત—સુંદર. લોલ—લાલતાં. કપોલ—ગાલ. ગાલ ઉપર હાલતાં કુંડળ—ને ઉત્પ્રેક્ષે છે. જુગલ ઇ૦—એ ચંદ્ર ઉપર બે વીજળીરૂપી નટ નાચે છે એમ કું માનું છું. ગાલને ચંદ્ર અને કુંડળને વીજળીની ઉપમા આપી હોય એમ જણાય છે.

૫ બિમલ—નિર્મળ. સખલ—પાણીવાળાં. સુદર—ઢળકતાં. મુગતાં—ગો તી ઉત્પ્રેક્ષે છે: જ એ ઇ૦—જલે કે જા આસન ઉપર અમુરગુર—શુક્ર (તારા) નો ઉદેશો (ઉદય) થયો હોય નહિ !

૬ બાંસિકા ઇ૦—બાંસિકા પાસળીરૂપી કલહંસિકા—હંસલી મુખરૂપી કમળના રસથી રાચે છે. પવન ઇ૦—પવનનો સ્પર્શ થતાં અલક (કેશ) રૂપી અલિકુળ (જમરાનો સમુદાય) કલહ કરતો હોય તેમ દેખાય છે.

રાગ કાફી.

મત હોવે બૈરાગી રે, બૈરાગ કઠન હે;
 ભેખ લિયે કહ્યુ અરથ ન સરે, બિન હરિપદ અનુરાગી રે. બૈરાગ૦ ૧
 સંગ્રહ કરત અશાશ્વત સુખકો, સુખસે કહત હમ ત્યાગી;
 જ્ઞાન પ્રબોધ કરત ચોરનકું, અતર વિષે ધુની લાગી. બૈરાગ૦ ૨
 કાજ કહો નહિ નાચ નચો તખ, કેસે હોવે હર રાજ;
 જ્ઞાન પૈરાગ વિવેક ભક્તિ બિનુ, જેસી નટકી બાજ રે. બૈરાગ૦ ૩
 કરત દીનતા ભોગ લિયે જહ, નહિ શુદ્ધ મેમ મતિ પાગી;
 ગિરિધર સો શીતળ કેસે હોવે, ચિત્ત લગી ચાહના આગી રે. બૈરાગ૦ ૪
 કુંડળિયો.

સત સંગત સખસે બહી, પાવન પતિત હી જન;
 સાધન સખ ફીકો લગે, ઉન આગે તપ દાન;
 ઉન આગે તપદાન, તેજ કપિરાજ કહાયો;
 સહજાનન સખન ગયે, ભેદ સખહી ઉન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, ભઈ સખ તુરકો ભંગત;
 પાવન પતિત હી જન, બહી સખતો સતસંગત. ૧
 એસી સંગત છાંડકે, મત કર જન અજન;
 ખલ સો સાધુ હોયગો, મૂરખ ભયો શિયાન;
 મૂરખ ભયો શિયાન, રાજકો પ્રમ કહાયો;
 જનને જન સુજન, ભેદ ઉનકો છન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, ભવાબ્ધ નૌકા જેસી;
 મત કર જન અજન, છાંડ દે સંગત એસી. ૨

૨ અશાશ્વત-અનિય-નાશવત. ધુની-લેહે. ૩ બિનુ-વિના.

૧ પતિત-પ્રદ. ૨ શિયાન-શણો. ભવાબ્ધ નૌકા-સંસાર સાગર

તરવાની હોડી.

રહેા મન લલચાય યાતે ટરત નહિ ટોર્યો;
અમી અદભુત માધુરી પર ગિરિધર વાંચ્યો.

મોહન૦ ૭

પદ.

લલિત ભદન, ગલિત કુમુમ, વલિત કેશ;
સુદશ નેન, નલિન રગ મગસે, રશિ શરદ શર્વરી. લલિત૦ ૧
અરણ્ય ઝોર, માલ શીથલ, કયૈં કયૌ અદનકી રેખા;
રીસભરે લપટાત ગાત, મધુપ અરવરી. લલિત૦ ૨
શોભિત ઉર ઉરજ લળખીમ, પરસત નહિ પરત પછીમ;
નખ છળી પરવાર ડાડ, અદખરવરી. લલિત૦ ૩
વાસુદેવ લાલ કલ્યાન, ગિરિધરકો સુનશ ગાત;
શ્રીવિઠલ શ્રીપદરજમતાપ ગર્વરી. લલિત૦ ૪

રાગ કાફી.

મંદાવન વાંસળી વાગી રે, મા મુને કાંઈકાંઈ થાય છે;
વાંસળી સુણીને મારી વાંસળી ધુમાય છે,
ચિત્તડામાં ચટપટી લાગી રે. મા મુને૦ ૧
હું સૂતી'તી ભર નિદ્રામાં, તે ઓચિંતી ઝબકીને જાગી;
મન માફ ગયું મોહન પાસે, દહતાણી ગતિ ભાગી રે. ૨
કાગ કાજ મુને કાંઈ નવ રૂઝે, શુદ્ધ પ્રેમ મતિ પાગી;
જયત સ્વપ્ન મુધુસિ થઈ, આનંદરસ અનુરાગી રે. ૩
નાદતાણી ધુની શ્રવણે સુણતાં, વિશ્વની વાસના ત્યાગી;
ગિરિધરમણ ઉત્કંઠા મગટી, મળવાને સ્વામ સોહાગી રે. ૪

૩ પાગી—ભાગપદી કે આથય મળ્યો. જયત ૪૦—મારી જયત
આદિ ત્રણે અવસ્થાઓ આનંદરસની અનુરાગી થઈ છે. ધુની—ધ્વનિ—અવાજ.

રાગ કાફી.

મત હોવે ખૈરાગી રે, ખૈરાગ કહન હે;
 ભેખ લિયે કણુ અરથ ન સરે, બિન હરિપદ અનુરાગી રે. ખૈરાગ ૧
 સંગ્રહ કરત અશાશ્વત સુખકો, મુખસે કહત હમ ત્યાગી;
 જ્ઞાન પ્રબોધ કરત ઓરનકું, અતર વિષે ધુની લાગી. ખૈરાગ ૨
 કાછ કછો નહિ નાચ નચો તથ, કેસે હોવે હર રાજ;
 જ્ઞાન પૈરાગ વિવેક ભક્તિ બિનુ, જેસી નટકી બાજ રે. ખૈરાગ ૩
 કરત દીનતા ભોગ લિયે જડ, નહિ શુદ્ધ પ્રેમ મતિ પાગી;
 ગિરિધર સો શીતળ કેસે હોવે, ચિત લગી ચાહન આગી રે. ખૈરાગ ૪
 કુંડળિયો.

સત સંગત મળસે બડી, પાવન પતિત હી જન;
 સાધન સખ ફીકો લગે, ઉન આગે તપ દાન;
 ઉન આગે તપદાન, તેજ કપિરાજ કહાયો;
 સહજાનન સખન ગયે, ભેદ સખહી ઉન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, ભઈ સખ તુરકો ભંગત;
 પાવન પતિત હી જન, બડી સગતે સતસંગત. ૧
 જેસી સંગત છાંડકે, મત કર જન અજન;
 ખલ સો સાધુ હોયગો, મૂરખ ભયો શિયાન;
 મૂરખ ભયો શિયાન, રાજકો પ્રમ કહાયો;
 જનને જન સુજન, ભેદ ઉનકો જન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, બાળબિંધ નૌકા જેસી;
 મત કર જન અજન, છાંડ દે સંગત જેતી. ૨

૨ અશાશ્વત-અનિય-નાશવત. ધુની-લેટે. ૩ બિનુ-વિના.

૧ પતિત-પ્રદ. ૨ નિયાન-શાણા. બાળબિંધ નૌકા-સંસાર સાગર

તરવાની હોડી.

મતભારો મદમે ફીરે, ડરે નહિ દિલ માંહિ;
 કામ ક્રોધકે બસ લયો, સો કરત અશુભ શુભ નાહિ;
 સો કરત અશુભ શુભ નાહિ, અધમ નર પરત્રિય ગામી;
 પરમારથકી ખાત, કરત નહિ દામ હરામી;
 કહે ગિરિધર ગુણવંત, દહ વંશકો જરો;
 ડરે નહિ મનગેય, ફીરે મદમે મતભારો. ૩

બૂલ્યા બૂલ્યા ક્યું ફિરે, ચેત ચેત મન માંહિ;
 ફીરે ચક્ર શિર કાલકા, કેસો ઉગરવેકો તાંહિ;
 કેસો ઉગરવેકો તાંહિ, અધમ નર નહિ બિચારે;
 ભજ ભજ ભજ ભગવાન, હરિ બિન કોન ઉગારે;
 કહે ગિરિધર ગુણવંત, હાપણ સખ તેરા બૂલ્યા;
 ચેત ચેત મન માંય, ક્યું ફિરે બૂલ્યા બૂલ્યા. ૪

ચતુરાઈ ચિત્તમે બડી, રૂપ રંગ ગુન જનન;
 સકલ શિરોમણ સુખનિધિ, બોલત બચન પ્રમાન;
 બોલત બચન પ્રમાન, નહિ ભગવત પર પ્રીતિ;
 ધિક હાપણ ધિક રૂપ, જરો સખ ઉનકી રીતિ;
 કહે ગિરિધર ગુણવંત, ભજન બિન ફીકો ભાઈ;
 રૂપ રંગ ગુન જનન, બડી ચિત્તમે ચતુરાઈ. ૫

ચટકાવે ક્યોં મોજડી, મટકાવે ક્યોં અંગ;
 દા દિનમે ઉડ જાય ગો, જેસો રંગ પતંગ;
 જેસો રંગ પતંગ, દહકો ગરવ ન કીજે;
 અંતે હોવે ખાખ, દખ ક્યોં મરખ રીજે;
 કહે ગિરિધર ગુણવંત, રતન શીલા પટકાવે;
 અંધા દખ બિચાર, મોજડી ક્યોં ચટકાવે. ૬

સજ્જન એસા કીજ્યો, દખતહી દુઃખ જાય;

મન ફૂલે નેનાં હસે, હિરદ રહે સમાય;
હિરદ રહે સમાય, છયાક મોદ બઢાવે;
જન તનકી પીર, શિખર સુખ શીખ ચઢાવે;
કહે ગિરિધર ગુણવત, મીન જલ બિન જ્યો પ્યાસા;
જેસે ચદ્ર ચકોર, કીછએ સજ્જન એસા.

૭

એસા સજ્જન જગતમે, બોલત મીઠે બેન;
હૃદ કપટ નેનાં હસે, લપટ મનકે ચેન;
લપટ મનકે ચેન, જનાવે પ્રીત પ્રબોધી;
મુખસે મિસરી પાય, હલાહલ સ્વારથ લોભી;
કહે ગિરિધર ગુણવત, ધ્યાન બગ સાધુ જેસા;
અંતે નિજ અભ્યાસ, જગતમે સજ્જન એસા.

૮

રીતિ સજ્જનકી સહી, કષ્ટ ન હોત બીછોહ;
ઘરાક બિના બૂઝે નહિ, દખત પાવે મોહ;
દખત પાવે મોહ, નેહ ઘન ચાતક જેસા;
સ્વાતિ બુદ્ધક છીપ, આર અસવત નહિ એસા;
કહે ગિરિધર ગુણવત, કાઠ હરિચલકી પ્રીતિ;
જીવ એક તન આર, સહી સજ્જનકી રીતિ.

૯

સાધુ સો કહિયે ખરા, ભગવત ભજન પ્રબીન;
સમદષ્ટિ સખ બિસ્વમે, સેવે પ્રજા નહિ ભિન્ન;
સેવે પ્રજા નહિ ભિન્ન, માનપદ આપ અમાની;
સુખ દુ.ખ લાભ અલાભ, કરે સરભર મન જાની;

૭ છયાક-જીવને. બઢાવે-વધારે શિખર પર ઇન્—જેની શીખામળ
સુખના શિખર પર ચઢાવે ૮ મિસરી-ખાડ ૯ અસવત-એના જેવે
કાઠ-લાકડી.

- કહે ગિરિધર ગુણવંત, છોડ સખ એહી અરાધું;
ભગવત ભજન પ્રબીન, ખરા સો કહિયે સાધુ. ૧૦
- શૂર સો કહિયે ખરા, ધરે ઝ્યાન હથિયાર;
કામ ક્રોધ મદ લોભકુ, દ સખકે શિર માર;
દ સખકે શિર માર, હરિચરણે ચિત્ત લાવે;
એકાદશ ઘસ કરે, ડરે નહિ આપ ડરાવે;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, સોહી સગ્રામી પૂરા;
ધરે ઝ્યાન હથિયાર, ખરા સો કહીએ શૂરા. ૧૧
- પડિત સો કહીએ ખરા, જાને તત્ત્વવિચાર;
બેદ શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતમે, ગ્રહે સરવકા સાર;
ગ્રહે સરવકા સાર, કહે હરિકથા નિરતર;
કહે જયારથ રૂપ, જીવ બ્રહ્મ રૂ ધર્મર;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, સદા રહે ઝ્યાન અખડિત;
જાને તત્ત્વ વિચાર, ખરા સો કહિયે પંડિત. ૧૨
- જળચર જી જલ ભીરમે, પરસત નહિ તન પીર;
ખિછુરી પરે જળ તીરમે, (તળ) જાને સાચો નીર;
(તળ) જાને સાચો નીર, ખિજોગે જ રહે ન જાવે;
ખિન ખિછુરે રૂચિ નાહિ, ખીતકો પોત ન આવે;
કહે ગિરિધર યહ સદા, સંગ નહિ સમજન ફલ કર;
પરસત નહિ તન પીર, ભીરમે જેસે જલચર. ૧૩
- સસારીકો સુખ જરો, ચિત્ત ચિંતા રહી લાગ;

૧૦ માનપ્રદ—ખીજાને માન આપનાર. ૧૧ એકાદશ—દશ ઇંદ્રિયો અને અગિયારમું મન.

૧૩ જલ ભીરમે—જળાની ભીડમા. ખિછુરી—છૂટ પડીને જ—જીવ ફલકર—ફળદાતા.

જ્યું લુહારકી સાનસી, છિન પાની છિન આગ;
 છિન પાની છિન આગ, અભાગી નહિ સુખ પાવે;
 બોહોત મનોરથ કરે, અંત સળ નિષ્કલ જાવે;
 કહે ગિરિધર દુઃખરૂપ, ગુલામ ભયો નારીકો;
 ચિત્ત ચિંતા રહી લાગ, જરો સુખ સંસારીકો. ૧૪
 ચિંતા ચિત્ત હરી લેત હે, કરિયે કાહા ઉપાય;
 બુદ્ધિકો નિશ્ચે કગે, મન ચચજ વહે જાય;
 મન ચચલ વહે જાય, ય્યાન કી સ્મૃતિ જ્યું જાવે;
 અનુભવ ગત વિજ્ઞાન, ધ્યાન વિદ્યેષ હી દૂલે;
 કહે ગિરિધર કો જાએ, જોગી પંડિત બુધવંતા;
 કરિયે કાહા ઉપાય, ચિત્ત હરી લેત હે ચંતા. ૧૫
 ચંતા અગ્નિ ચમકતી, જા દિલ ભીતર માંહિ;
 સુખી કહે વા જીવક, સો હી વિવેકી નાહિ;
 સો હી વિવેકી નાહિ, કહો સુખ કેસે હી પાવે;
 કાઠ મનોરથ જરે, નિરંતર નહિ બુઝાવે;
 કહે ગિરિધર વા કોર, જાસે નહિ સો ગુણ મીતા;
 જા દિલ ભીતર માંહી, ચમકતી અગ્નિ ચિંતા. ૧૬
 ચિંતા જેસી ચક્રમકી, રૂંધ રહી સકુમાર;
 શ્વાસોર્વાસ અપટ લગે, સો જરી હોત હે ધાર;
 સો જરી હોત હે ધાર, ચીર મન જાત હી કટ્ટી;
 મગટ ધુમ્ર નહિ દેખ, જરે જ્યોં કાચકી ભટ્ટી;

૧૪ જગે-બોહો. ૧૫ વહે જાય-ચક્ર જાય. અનુભવ ઇન્-અનુ-
 ભવમાં આવેલુ વિજ્ઞાન અને ધ્યાન વિદ્યેષ (અંતરાય) થી દુલે

૧૬ વા-ને કહે ઈન્-ગિરિધર કહે છે કે એ દેહાણે (એવા સંસારમાં)
 જે વસે નહિ તે ગુણનો મિત્ર (ગુણવાન) જાણવો.

કહે ગિરિધર હો જાત, ક્ષીણ તન પામર જતા;

૩૬ રહે સકુમાર, ચક્રમકી જેસા ચિતા.

૧૭

માયા એસી મોહની, મોહ્યા સખ સસાર;

ગ્યાની ધ્યાની પચ રહે, તપસી કરે પુકાર;

તપસી કરે પુકાર, જોગિયા દાદશ ધાવે;

સુર કિચે ચક્રચૂર, દખ જુ મદિરા પાવે;

કહે ગિરિધર ગુનવત, બચે કોઈ રાનીજયા;

મોહ્યા સખ સંસાર, મોહની એસી માયા.

૧૮

કવિત.

ચેત રે ચેત મન મુઠ મતિ ચેત તું,

વિધય રત હો રહો કામે અંધા;

પુત્ર પરિવાર વૈભોગ ધન ધામસે,

નાર સસારકે પાશ બધા;

ખાવત પીવત જન્મ તેરા ગયા,

અગ અરચ્યાત સુગંધ ગધા;

તન તેરો ત્રિય તાપસે જલ રહ્યા,

અગનસે અગન ક્યું હોત કડા;

રામકા નામ નહિ લેત બુધ બહાવરા,

રેન નિદ્રા દિન કરત ધંધા;

દાસ ગિરિધર કહે મનુષ્ય દે' નહિ લહે,

રવિ ઉદ ઉતૂક જ્યાં હોત અંધા.

૧

પંચ મહાભૂતકા સકલ પિજર બના,

જ્ઞાન આર કર્મ દશ ધીરે લાગી;

૧૭ ચીર મન-મનરૂપી ચીર. જતા-જવતા

૧ કવિત-છંદ મૂલણાની ચાલ ત્રિય-ત્રણ રેન-રાત. ઉતૂક-ધૂક.

રૂપ રસ ગંધ ને પરસ ઓર શબ્દસે,
 પંચ તનમાતરા એહી જગી;
 મન છુદ્ધ ચિત્ત અહંકાર ઉન્મત્ત અતિ,
 સો હી અંતઃકરણ ચતુર રાગી;
 ચોવિસ તત્વમે છવ પચવીસમે,
 વીસખટમે હરિ વિકાર ત્યાગી;
 સ્થૂલ સૂક્ષ્મ વિષે પિંડ બ્રહ્માંડમે,
 સકલ ભરપૂર તું જો રે જગી;
 દાસ ગિરિધર કહે રામ સખ ઘટ રહે,
 આણછતો છવ હું ઇક અભાગી. ૨
 રામકા નામ સો પરમપદ ધામ હે,
 સકળ સિદ્ધાંતકો સાર ટીકો;
 નિગમ નેતિ કહે, ઉપમા નહિ લહે,
 મુનિ મન ધ્યાનકો આદ લીકો;
 એક હરિ નામ જિન સાધના જો કરે,
 ધરમ ઓર કરમ તપ દાન ફીકો;
 નામમુ રામ તત્કાળ તો પાસ હે,
 ઓર ઉપાય નહિ એહ નીકો;
 રામકા રૂપ સો પરમ અદ્ભુત હે,
 ઈંદ્રિયાતીત અનુસાર ધીકો;
 દાસ ગિરિધર કહે એહ અનુભવ લહે,

૨ જ્ઞાન ઓર કર્મ—જ્ઞાનેન્દ્રિય અને કર્મેન્દ્રિય. પરસ—સ્પર્શ. તન-
 માતરા—તનમાત્રા. રાગી—રાત(પ્રીતિ)વાળાં. વીસખટમે—છવીસમે.
 સ્થૂલ-પંચ ભૂતથી બનેલો દેહ. સૂક્ષ્મ—મન આદિકનો બનેલો દેહ.
 આણછતો ઈં—હું છવ ન છતાં-છવરૂપે પોતાને માની બેઠેલો.

વાણી કુસો કહે આદ ધીકો.
 એક હરિનામ સંસારમે સાર છે,
 સકલ સિદ્ધાંત મન સાર જોત;
 લખ તમ નીમ મત તાન તીરથ તિયે,
 નામ જિન સકલ શિર બદત જોત;
 નીચ જોર ઉચ બડ છોટ નર નારક,
 અજ અણુ આદ અધિકાર પૂજ;
 પતિત પાવન સદા વેદવાણી કહે,
 જોર કોઈ જતને ન જિન બેદ બૂઝા;
 મનુષ્ય દેહ પાયકે રામ જાન્યો નહિ,
 જોર ઉપાય રાડ કરત દૂજ;
 દાસ ગિરિધર કહે છોડ ચિંતામણિ,
 મૂઠ લલચાય કર લેત ગુંજ.
 પતિતપાવન સદા નામ છે રામકો,
 સુમરતાં હોત છે સુખકારી;
 નીચમે નીચ અર્ધમ અભગીલમે,
 આહુ જગ ગુનકો જો તારી;
 કરત અતિ કષ્ટ જોહી કાજકું મહામુનિ,
 સુપચકું સોહી પદ દેત બારી;

૪

૩ ટીકો-ટીકા (૩પે). ટીકા-૩પે કહ્યો છે. નીકો-સારો.
 ધીકો અનુનાર-બુદ્ધિ પ્રમાણે. વાણી ઇન્-ધીનો આદ વાણી કૃષી
 રીતે કહી શકે?

૪ બડ છોટ-બડ જોર છોટા. અજ ઇન્-અજ (અજા) અને અણુ
 (પરમાણુ) એને આદિ લેખને સર્વને તેની પૂજ કરવાનો અધિકાર છે-આર્થાત્
 સર્વનો પૂજ્ય છે. ગુંજ-ચતોગી.

નીચકું હંચ કરી દત હે પલકમે,
દૂર અવગુન બડે ગુન બિચારી;
એક ચિત્ત લાયકે સુમરિયે શ્રીહરિ,
ભક્તવત્સલ સદા બિદે ધારી;
દાસ ગિરિધર કહે શરણુ જો ગ્રહી રહે,
કાલકે ગાલકુ જાય ફારી.

૫

ભટકતે ભટકતે જન્મ તેરા ગયા,
હોત અવતાર બહુ કાલ બીતે;
જનમ આર મરનકો બેદ ભાગ્યો નહિ,
સિધુ બિન પાર ક્યું નાવ છીતે;
પુત્ર ધન ધામ સુખ કામકે બસ લયો,
મંદ મતિ જાને અમ જગહી છોતે;
રામરસ ગુનસુધા રસકું ચાખત નહિ,
વૃષત નહિ હોત મદપાન પીતે;
મનુષ્ય દહ પાયકે લાભ તેં કાહા લિયો, ઈ
સેવ્યે નહિ સચ્ચિદાનંદ પ્રીતે,
દાસ ગિરિધર કહે મૂલકું ઓજકે,
અતસુ જાત હે હાય રીતે.

૬

ન્યાં લગી સંતકા સંગ કીના નહિ,
કામ આર ક્રોધ મદ લોભ લીના;
કરમ આર ધરમ સખ કરત ચાંડાલકા,
કાહા હુઆ આકાસીમે બાસ કીના;
જ્ઞાનકી બાત નહિ ધ્યાનમે આવતી,

૫ સુપચ (અપચ) — ચાંડાળ. મદપાન — મદરૂપી પાન અથવા

મધુપાન. ૬ અંતસુ — છેરડે. રીતે — આવી.

લોક નિંદા બિખે ખોત પ્રભીના;
 શ્વાનકી નાઈ મન ભટકતો રહે સદા,
 કા હુઆ ખેડકે માલ લીના;
 જીવતે માત અરૂ તાતકું દુઃખ દિયા,
 મરન પીછ કા હુયા પિંડ દીના;
 દાસ ગિરિધર કહે એક હરિ ભજન જિન,
 ધરમ ઝોર કરમ સખ હોત હીના. ૭
 કરત હે કુટિલકો કરમ ખલકો સદા,
 પર ત્રિયા પ્રીત જ્યો વાર મીના;
 આપકે ખોજ ઝોર મેલ ધોધા નહિ,
 ક્યા હુઆ નાલકે છાપ દીના,
 જ્યાન બિચારકે ગુરમુખ નહિ ભયા,
 ચિત્ત નહિ આતમા તત્વ ચીના;
 અંતકી શુદ્ધ નહિ આદકી પુદ્ધ નહિ,
 ૧ ક્યા હુઆ ખેડ કીર્તન કીના;
 આપકે કાજ ઝોરનકું દુઃખ દેત હે,
 ક્યા હુઆ ભક્તકા નામ લીના;
 દાસ ગિરિધર કહે સકલ જોગ વહે,
 જો નહિ રામકે રંગ ભીના. ૮
 મુમર રે મુમર મન મુમર તું શ્રીહરિ,
 જન્મ સંસારમેં ખો'ત ભટકા;
 કરત હે કોટિ ઉપાય નહિ ઉગરે,

૭ લીના-લીન થયો (કામાદિમાં). આકાસીમે-અગાશીમાં-સમાધિમાં
 (!). માલ-માળા. ૮ કુટિલકો-વાંદા માણસનું (કર્મ). ગુરમુખ-ગુરની
 સન્મુખ.

કાલ સખ જગતકુ કરત (હે કોટિ) કટકા;
 એક ક્ષણ માત્ર સતસગ કીનો નહિ,
 નહિ ગુરુ શબ્દ મન માઝ ખટકા,
 આપ મન મસ્ત હે ચોરકી નહિ મુને,
 પર ત્રિયા મગ શઠ કરત લટકા,
 મનુષ્ય દેહ પાપ (કે) સાધન કછુ નહિ ક્રિયા,
 નાપ નાવિક બિના સિધુ અટકા,
 દામ ગિરિધર કહે અમૂલ્ય ચિતામનિ,
 સો બિસય કાગકી પીઠ પટકા
 તત્વકો તત્વ ગુરુ પરમ દૈવત સદા,
 કરત ઉચોત ઉજાર ઘટકા,
 કામ ચૌર દ્વાધ મદ લોભ માયા ઉલૂક,
 હોત નિસ્તાર કામાદિ ભટકા,
 એક હે રૂપ ગોવિંદ ગુરુકો સદા,
 કરત હે ચરિત જ્યુ ભેખ નટકા,
 અગમ અપાર કોઉ પાર પાવે નહિ,
 હોત બિસ્તાર જ્યો બીજ ખટકા,
 એક ચિત ગુરુપદ કમલ સેવત સદા,
 મિઠત અજ્યાન મન પથ હટકા,
 દાસ ગિરિધર ગુરુ આપરૂપે કરે,
 કીટને ભમર જ્યુ હોત ચટકા

૯

૧૦

૯ માઝ-માણ નાવિક-ખલાસી અમૂલ્ય ઈ-જીતરૂપી અ-મૂલ્ય ચિતામણિને વિષયરૂપી કાગડાની પાઠગદ્દે કયો-શુભાચ્યો ૧૦ ઘટ-કા-દેહનો ઉલૂક- (સતાર્થ જાયજે) હોત નિસ્તાર-પાર આવેજે ભટકા-ચોદાના ખટકા-ખડતુ (૧) કીટને ઈ-જેમ કીડાને ભમરી ચટકો મા-રીને ભમરીરૂપ બનાવી દેછે તેમ ગુરુ પણુ શિષ્યને બોધ કરીને આપરૂપ બના-વી દે છે

પ્રથમ સો કલ ગુરુ કહત પ્રોહિત સદા,
 કરત હે કરમ ઐર ધરમ કાની,
 દૈત વિદ્યા ગુરુ પઠત આદર કરી,
 પ્રબીન વિદ્યા મન લેત માની,
 તીનથે અધિક કહિએ ગુરુ સપ્રદા,
 તિલક માલા હરિ નામ દાની,
 સો હી સખ હે ભવા નિગમ નીતિ જિએ,
 પા હીતે સદ્ગુરુ અધિક જાની,
 અજ્ઞાન તિમિર જિએ જ્ઞાન રવિ પ્રગટ કર,
 કહત હે ખાત જો પ્રેમ સાની,
 દાસ ગિરિધર કહે એહ અનુભવ લહે,
 નામ ઐર રૂપ કી જાત છાની

